THE CHRONICLES AND MEMORIALS

OF

GREAT BRITAIN AND IRELAND

DURING THE MIDDLE AGES.

PUBLISHED BY THE AUTHORITY OF HER MAJESTY'S TREASURY, UNDER THE DIRECTION OF THE MASTER OF THE ROLLS.

On the 26th of January 1857, the Master of the Rolls submitted to the Treasury a proposal for the publication of materials for the History of this Country from the Invasion of the Romans to the Reign of Henry VIII.

The Master of the Rolls suggested that these materials should be selected for publication under competent editors without reference to periodical or chronological arrangement, without mutilation or abridgment, preference being given, in the first instance, to such materials as were most scarce and valuable.

He proposed that each chronicle or historical document to be edited should be treated in the same way as if the editor were engaged on an Editio Princeps; and for this purpose the most correct text should be formed from an accurate collation of the best MSS.

To render the work more generally useful, the Master of the Rolls suggested that the editor should give an account of the MSS. employed by him, of their age and their peculiarities; that he should add to the work a brief account of the life and times of the author, and any remarks necessary to explain the chronology; but no other note or comment was to be allowed, except what might be necessary to establish the correctness of the text.

The works to be published in octavo, separately, as they were finished; the whole responsibility of the task resting upon the editors, who were to be chosen by the Master of the Rolls with the sanction of the Treasury.

The Lords of Her Majesty's Treasury, after a careful consideration of the subject, expressed their opinion in a Treasury Minute, dated February 9, 1857, that the plan recommended by the Master of the Rolls "was well calculated for the accomplishment of this important national object, in an effectual and satisfactory manner, within a reasonable time, and provided proper attention be paid to economy, in making the detailed arrangements, without unnecessary expense."

They expressed their approbation of the proposal that each chronicle and historical document should be edited in such a manner as to represent with all possible correctness the text of each writer, derived from a collation of the best MSS., and that no notes should be added, except such as were illustrative of the various readings. They suggested, however, that the preface to each work should contain, in addition to the particulars proposed by the Master of the Rolls, a biographical account of the author, so far as authentic materials existed for that purpose, and an estimate of his historical credibility and value.

In compliance with the order of the Treasury, the Master of the Rolls has selected for publication for the present year such works as he considered best calculated to fill up the chasms existing in the printed materials of English history; and of these works the present is one.

Rolls House,
December 1857.

FASCICULI ZIZANIORUM

MAGISTRI JOHANNIS WYCLIF

CUM TRITICO.

canones statuta sive constitutiones condendi, promulgandi et publicandi quas quidem leges canones statuta et constitutiones rite editas et publicatas omnes et singuli subditi predicti universaliter domi nioni potestatum predictarum videlicet leges canones statuta et constitutiones dominorum nostrorum pape que in decretis decretalibus ac extravagantibus incorporata sunt per totum mundum et ipsum Cantuariensis archiepiscoporum episcoporum per suas provincias et dioceses observare tenentur ac eisdem humiliter obedire.

Ego insuper Johannes oldcastell errores predictos et hereses omnemque aliam heresim et errorem expresse detestans eisdemque renuncians ad hec sancta dei euangelia per me corporaliter tacta iuroque predictas hereses alias vel quascumque imposterum non tenebo nec tenentibus predictis aut affirmantibus easdem sive quascumque alias faciens consilium auxilium aut favorem impendam sicut me deus adiuvet et hec sancta dei euangelia. Quodque leges canones statuta et constitutiones romanorum pontificum archiepiscoporum et episcoporum prout in decretis decretalibus constitutionibus provincialibus aut sinodalibus continentur et determinantur in eisdem sive imposterum per eosdem rite determinari contigerit fideliter et inviolabiliter observabo ac eisdem me in omnibus conformabo. Unde et penitentias per dictum reverendum patrem dominum Cantuariensem archiepiscopum pro dictis commissis meis michi impositas imponendas dumtaxat humiliter subibo et eandem fideliter adimplebo. Omnesque et singulos fautores meos et alios quos noviter de heresibus et erroribus suspectos eidem Reverendo patri archiepiscopo seu quorum interest quam cito commode potero effectualiter denunciabo et eorum conversionem procurabo fideliter iuxta vires.

Explicit

Abiuracio per magistrum facta fuit in domino de Cobham ... ad manus ... fuit talis abiuracio ... Thomas Exoniensis ... Herefordensis

Incipit examinacio super heresibus et erroribus Willelmi Whyte coram episcopo Norwicensi.

Fo 639.

In dei nomine Amen. Per presens publicum instrumentum cunctis appareat evidenter quod Anno domini ab incarnacione eiusdem secundum cursum et computacionem ecclesie anglicane millesimo quadringentesimo vicesimo octavo indiccione sexta pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Martini divina providencia pape huius nominis quinti anno xi mensis vero septembris die xiii coram reverendo in Christo patre ac domino domino Willelmo dei gracia Norwicensi episcopo in capella palacii sui episcopalis civitatis Norwicensis situati pro tribunali sedente assistentibus sibi viris ibidem venerabilibus et religiosis viris Magistris Willelmo Worstede priore ecclesie cathedralis Norwicensis Thoma Walden ordinis Carmelitarum ac Johanne lowe ordinis heremitarum sancti Augustini prioribus provincialibus in anglia necnon thoma Scharyngtone Thoma Gurtone clemente fflemyngham et Waltero Thetforde fratribus dicti ordinis heremitarum sancti Augustini ac eciam magistris Willelmo Thorp Johanne thorp Johanne kenynghale et petro de sancta fide fratribus ordinis Carmelitarum et Johanne Elys ac Roberto colman fratribus ordinis minorum et Johanne gasle fratre ordinis predicatorum sacre theologie professoribus, necnon Iacobo Walsyngham in legibus licenciato ac Willelmo Bernham et thoma Ryngstede in decretis baccalariis et aliis clericis nonnullis tam theologicis quam iuristis in multitudine copiosa In mei Johannis excestre clerici notarii publici et testium subscriptorum presencia adductus fuit in vinculis Willelmus Whyte capellanus super heresim per ipsum tentam prius arestatus et sub carcerali custodia detentus cui quidem Willelmo Whyte tunc ibidem iudicialiter existenti et proposito obiecti ac dicti fuerunt iudicialiter articuli subscripti omnes et singuli sub hac que sequitur forma verborum.

-1428-

FASCICULI ZIZANIORUM

MAGISTRI JOHANNIS WYCLIF

CUM TRITICO.

ASCRIBED TO

THOMAS NETTER OF WALDEN,

PROVINCIAL OF THE CARMELITE ORDER IN ENGLAND, AND
CONFESSOR TO KING HENRY THE FIFTH.

EDITED

BY

THE REV. WALTER WADDINGTON SHIRLEY, M.A.,

TUTOR AND LATE FELLOW OF WADHAM COLLEGE, OXFORD.

PUBLISHED BY THE AUTHORITY OF THE LORDS COMMISSIONERS OF HER MAJESTY'S
TREASURY, UNDER THE DIRECTION OF THE MASTER OF THE ROLLS.

LONDON:
LONGMAN, BROWN, GREEN, LONGMANS, AND ROBERTS.

1858.

CONTENTS.

Appendix of Tracts and Documents :—

INTRODUCTION.

INTRODUCTION.

The work now presented to the public, though never before printed, cannot be said to be wholly unknown. The only manuscript which has come down to us was in possession of John Bale, bishop of Ossory, who has added to it indices and marginal notes in his own handwriting; it was lent by him to his friend Foxe, the martyrologist,[1] who has made considerable use of it; it passed afterwards into the collection of Sir Thomas Bodley,[2] where it was again used by Anthony Wood;[3] Bishop Wilkins had the whole transcribed for himself;[4] and Mr. Lewis, in his Life of

[1] I make no doubt that this is the very volume to which Foxe thus refers, when, after quoting Lavingham's Summary of Purvey's Errors (p. 383 of this volume), he says, "And thus much out of a "certain old written book on parch- "ment, borrowed once of J. B., "which book, containing divers "ancient records of the univer- "sity, bearing the year of the com- "piling thereof, 1396." The date is certainly a mistake, as Lavingham's tract cannot be assigned to so early a date. See below, p. lxix. Our MS. bears the date 1439.

[2] Bishop Tanner, in his Bibliotheca, *Waldenus*, says the work was also in Archbishop Usher's possession.

[3] History of the University of Oxford, I. p. 254, and elsewhere. It is used oftener than is acknowledged in the notes. Wood has written in the margin of all the documents extracted by Foxe the page in which they occur in the third edition of the Martyrology.

[4] It is, I believe, in one of the letters in the Tanner collection that I read this statement, but I have failed to recover my authority. The transcript appears to be lost.

Wyclif, has extracted some of the documents,[1] which have been reprinted by Dr. Robert Vaughan.[2]

As the only cotemporary account of the rise of the Lollards, it well deserves the attention which it has received; but it can scarcely be called a regular chronicle, still less a history of the sect. The documents relating to the lifetime of Wyclif are, indeed, connected by a narrative which, though broken and inconsecutive, is evidently authentic, and of great value: but from the death of Wyclif, or more strictly from the Council of London, to the close of the book in 1428, the original papers are given without comment or connection. We propose to pass rapidly over the ground, supplying, where we are able, the connecting links necessary for understanding the narrative, and where that narrative ceases altogether, contenting ourselves with a few isolated remarks on the documents.

For the scanty information we possess as to the early life of Wyclif, we are indebted to the antiquarians of the 16th and 17th centuries.

Of the reformer's origin and birthplace, Leland, our earliest authority, gives two different accounts, which are, perhaps, not so irreconcileable as they have been sometimes considered. He says in one passage that he was born at Spreswell, a good mile from Richmond in Yorkshire;[3] in a second, that he drew his origin —"originem duxit"—from the village of Wyclif, some ten miles distant.[4] He was born, that is, at

[1] Life of John Wiclif, London, 1720. Reprinted, Oxford, 1820. The reprint is always quoted in these notes. A list of these documents is given below, p. lxxxiii.

[2] Life and Opinions of John de Wycliffe, D.D., by Robert Vaughan, London, 1828.

[3] Leland, Itinerary, v. fol. 114, "[They] say that John Wiclif, "hæreticus [was borne at Spreswell, "a poore village, a good myle from "Richemont]." The words within brackets are from Stow's transcript.

[4] Collectanea, II. p. 329.

Spreswell, and was a member of the family of Wyclif of Wyclif.

A more serious difficulty is that there is not, nor ever was, we are assured, a place called Spreswell in the neighbourhood of Richmond, but we may reasonably accept the conjecture of Mr. Whitaker,[1] that the village of Hipswell, about a mile from Richmond, is the place which Leland or Stow (for it is in Stow's transcript of Leland[2] alone that the name is preserved) misheard or misread as Spreswell.

Of the date of his birth, perhaps the earliest notice is in his biography by Lewis, who says that he was born, very probably, about the year 1324. This vague conjecture, which means, probably, no more than that he was about sixty at the time of his death, has been accepted by some later writers as a positive date. The reliable evidence on the point is extremely slight. In the preface to his sermons, written in

---

[1] "It is certain, however, that "there neither is nor ever was in "the neighbourhood of Richmond, a "village of the name of Spreswell, "but at the precise distance assigned "by the antiquary is Hipswell, or "Ipswell, which, being indistinctly "repeated to Leland, might have "been erroneously written by him "Spreswell. This would have been "a vague conjecture had it not also "happened that at this very place is "a small hamlet denominated Whit-"cliff, from a rock of white stone "which borders the Swale, and "forms a conspicuous object above "Richmond, on the nothern side of "the river. Here, therefore, we are "surely warranted in fixing the "birthplace of the great reformer."—Whitaker's Richmondshire, II. p. 41. Mr. Whitaker's second conjecture is, however, very improbable. It is purely arbitrary, it is not required to explain Leland's words, and the following fact, the sole evidence on the point, is certainly against it. When John Wyclif was master of Balliol, in 1361, a William de Wycliffe was one of the fellows (Carta in pyx. Abbotesley, No. 9, in Balliol Coll.). In 1366 John Hugate was master of Balliol. Now in 1363 William de Wycliffe, and in 1369 Henry Hugate, were presented by one John de Wycliffe to the rectory of Wycliffe-on-Tees. The obvious inference is, that the reformer belonged to the same family. See Rev. Josiah Pratt, Appendix to Foxe, II. p. 939, the proof sheets of which were sent to me by the kindness of the editor.

[2] MS. Tanner, 464.

the year 1382,[1] and therefore when, according to Lewis, he was fifty-eight years old, he speaks of himself as collecting them, "in fine vitæ;" and the extraordinary literary activity which he displayed in the months immediately succeeding this publication affords a tolerable presumption that his health was not yet seriously impaired.[2] And throughout his writings expressions are of continued occurrence which give an idea of greater age than Lewis' date would assign.[3] On the other hand it may be gathered that Wyclif's opponent, John Cuningham, or Kynyngham, was older than himself,[4] and he was employed in 1398 in some negociations relative to the extinction of the great schism, and died the following May, having thus survived the reformer by fourteen years.[5] Slight as this evidence is, it is better than any accessible to Lewis.

It is asserted by Bishop Barlow,[6] and repeated by all the modern biographers, that Wyclif entered Oxford as a commoner of Queen's College. It has been lately

[1] MS. in the Imperial Library at Vienna, Denis, CCCLXXX. It may be convenient to state that the numbers in the printed Summation of Denis, by which we shall always quote the Vienna MSS., do not correspond to those of the catalogue actually used in the library.

[2] Dr. Gascoigne, however, informs us that Wyclif suffered from paralysis during the last two years of his life. Theological Dictionary, quoted by Lewis, p. 336.

[3] For example, the following passage cannot well have been written later than 1355. "Unde quando "imaginabar essentiam esse separabilem materiæ col . . . ., patiebar "angustias quomodo partes abscissæ "viventium habent animas."—De Compositione Hominis, MS. Denis, DCCCII., f. 86, r°. Such a change of opinion as is here spoken of is certainly not impossible, but it is, I think, improbable in a man of thirty.

[4] I infer this from our author's expression, p. 3, "canitiem reve- "rendam subjiciens pro cunctis;" from Wyclif's expressions on p. 454; and from the fact that Cuningham was a doctor before Wyclif. See p. 454 compared with p. xvi.

[5] A. Wood, History of the University of Oxford, by Gutch, vol. I., p. 534.

[6] Leland, Scriptores Britannici, ed. Hall, p. 378, note.

added that a list of the original members is extant, bearing the date of 1340, and that the name of John Wyclif appears upon it.[1] No such list, however, can be discovered, commoners were then confined to the unendowed halls of the university,[2] and Wyclif's connection with the college, of which he never was, strictly speaking, a member, belongs to a later part of his life, when he hired a set of rooms, which was usually let to strangers by that poor foundation.

That in 1356 he published his first work, The Last Age of the Church; that the same year he was one of the fellows of Merton; and that in 1360 he took up the pen of the dying Archbishop FitzRalph of Armagh in his memorable controversy with the mendicants, are facts only by courtesy and repetition. The Last Age of the Church has been assigned to him, in common with half the English religious tracts of the fourteenth and fifteenth centuries,[3] in the absence of all external and in defiance of all internal evidence;[4] and the fellow of Merton

---

[1] Le Bas, Life of Wiclif, p. 92; John de Wycliffe, D.D., a monograph, by Robert Vaughan, D.D., London, 1853, p. 26.

[2] Meiners, Geschichte der hohen Schulen unsers Erdtheils, I. p. 141.

[3] Even direct testimony has not saved some. "Sire Wiliam Tho- "risby, erchebishop of ȝork, did "do to drawe a tretys in Englisce "be a worschipful clerk wos name "was Gaytrik, in þe wiche weren "conteyned þe articulis of þe feiþ, "seuene dedli synnes, þe werkes "of mercy and þe ten comande- "ments, and sente hem in smale "pagynes to þe comyn puple." —MS. B. 14, 50, Trin. Coll. Cam. Cattley's Foxe, IV. p. 673. The Poor Caitif, too, was said by Bp. Pecock to have been written by a mendicant friar "pro suo defensorio." These appear in all the catalogues of Wyclif's works. Of the Latin works falsely attributed to him, the most important is the De Abominatione Desolationis. It was also ascribed to Huss, and is printed with his works. The real author is Matthias, surnamed Parisiensis, a Bohemian, who died in 1394. See Przibram, in appendix to Cochlæus, Historia Hussitarum, p. 528.

[4] It appears indeed in Bale's catalogue of Wyclif's works, but this cannot be called evidence. It has been printed by the Rev. J. H. Todd, D.D., Dublin, 1840, but the learned editor declines to affirm it genuine. The frequent quotations from the prophecies, real or spurious, of the abbot Joachim,

was, almost certainly, another man of the same name, who died rector of a living in Sussex in 1383, and who in more than one circumstance of his life appears to have been confounded with the reformer.[1] Of the story which connects him with the controversies of 1360, we are enabled to trace the growth;[2] it is implicitly contradicted by cotemporary authority,[3] and receives, to say the least, no sanction whatever from the acknowledged writings of the reformer.

At last, in the following year, we obtain a firm historical footing. In April,[4] and again in July 1361,[5] Wyclif appears as master or warden of Balliol College, Oxford. On the 16th of May of the same year he

---

and the fact that the abuses referred to in the tract are exclusively those of the endowed clergy, seem to point to a Franciscan monk as the probable author. The style, the matter, the writers quoted, all combine to prove that it is not by Wyclif. To print it was to condemn it.

[1] See below, p. 513.

[2] Bishop Bale says, "Unde ipsum "æternus Pater, anno post Servatorem natum 1360, per Suum "Spiritum suscitavit" (Script. Brit. *Wycliffe*). An anonymous writer of the 16th century (quoted as from MS. in Hyperoo Bodl. 163, by Lewis, p. 9.) says that he began at Oxford, in the year of the Lord 1360, in his public lectures to correct the abuses of the clergy. A. Wood, in his History of the University, I. p. 475, mentions him vaguely in connection with Fitz-Ralph's controversy; but Lewis, p. 7, is the first writer who actually allots him a share in them.

[3] That of Wodeford, in his Septuaginta duo quæstiones. See below, p. 517.

[4] See documents in Balliol College, in pyxide Abbotesley, Nos. 9–13. Two of the five deeds are duplicates. They are dated April 7th, 8th, and 9th, and relate to the taking possession by Wyclif, on behalf of the college, of the rectory of Abbotesley, of which the college had become not patron but impropriator. Wyclif, therefore, never had the living of Abbotesley. He cannot long have been master, for on Nov. 20, 1356, Robert de Derby (not Serby) was master (Carta in pyx. Mickle Benton, No. 34); and it appears from the Abbotesley documents (No. 12) that William de Kingston was Wyclif's immediate predecessor. The style given him in the deeds is, "Magister sive "custos collegii aulæ de Balliolo "suburb. Oxon."

[5] Reg. Gynwell, fol. 367, where, as master, he presents to the bishop of Lincoln the papal bull for the impropriation of Abbotesley. It is very strange that Lewis, knowing of this entry, should have imagined that the master of Balliol was not the reformer. Life of Wiclif, p. 10.

was instituted, on the presentation of the college, to the rectory of Fylingham, in Lincolnshire, and shortly after, probably as soon as his term of grace was expired, resigned the mastership of the college and went to reside on his living.[1]

From the time of his accepting the rectory of Fylingham to his death, twenty-one years later, we never lose sight of him for any length of time. The remarkable episode, indeed, of the wardenship of Canterbury Hall, which has so long been prominent in his biography, fuller evidence compels us now to surrender as belonging, of historical right, to another;[2] but the more careful investigations which deprive us of this open up at the same time a fresh field of inquiry as to the time and circumstances under which he really appeared as a reformer.

The declaration of our author, that it was only on his becoming a doctor of divinity that he "broke forth into open heresy,"[3] is confirmed, with more detail, by Wodeford.[4] The date of the doctorate, therefore, is our next inquiry.[5]

---

[1] This might be presumed from the ordinary practice of colleges. In October 1363 we find him renting rooms in Queen's College.

[2] See the note on the two John Wyclifs at p. 513 of this volume.

[3] See below, p. 2.

[4] "Alias dum esset prædictus "magister Johannes sententiarius "Oxoniæ, ac etiam baccalarius "responsalis, publicé tenuit et in "scholis quod licet accidentia sa- "cramentalia, essent in subjecto, "tamen quod panis in consecra- "tione desinit esse. Et cum multæ "quæstiones essent sibi factæ quid "esset subjectum illorum acciden- "tium, primo per tempus notabile "respondit quod corpus mathemati- "cum. Et posterius post multa ar- "gumenta sibi facta contra hoc "respondit quod nescivit quid fuit "subjectum illorum accidentium, "bene tamen posuit quod habuerunt "subjectum. Nunc in istis arti- "culis et sua confessione ponit "expresse quod panis manet post "consecrationem, et est subjectum "accidentium." — Wodeford, Septuaginta duo quæstiones de sacramento Eucharistiæ, quæst. 50. MS. Bodl. 703, f. 129, r°. Here we have three stages of opinion; the first, while he was master of arts and bachelor of divinity; the second, when he became doctor of divinity; the third, from the Confession of 1381, of which we shall speak presently.

[5] Bishop Bale gives 1372 as the

There is documentary evidence that Wyclif was a doctor of divinity in 1374, and that he was not so in 1361 may be inferred with tolerable certainty from the absence of that title in the deeds relating to the mastership of Balliol.[1] Reference to the writings of our reformer enables us, fortunately, to determine the date within far narrower limits.

The three first tracts by Cuningham, contained in this volume,[2] relate to the same subject, and must have been composed within a short time, at most a few weeks, of each other. In the two first Wyclif is uniformly styled Magister; in the third he is for the first time called Doctor. But Cuningham's second tract, which thus immediately preceded the doctor's degree, is an answer to one written by Wyclif and now printed in our Appendix.[3] This tract, therefore, of Wyclif, was written before, and yet not long before, the date we are attempting to fix.

Now in this tract the reformer declares his intention of not entering for the present on a subject which afterwards gave a title to two of his best known works, the Theory of Dominion, or, as we should

---

date (see below, p. 2), and he is followed by all our biographers and historians. It may be well to correct the mistake, which has been very often made, of describing Wyclif as professor of divinity. Professors, in the modern sense of the term, did not then exist; but the degree conferred the privilege of lecturing, and the Latin equivalent of doctor of divinity is Sacræ theologiæ professor. Yet one biographer defines the electing body, and others show great knowledge of the reformer's feelings on receiving this gratifying mark of respect. See Gilpin, Life of Wiclif, p. 12, (2d. edn. London, 1766.) Baber, Memoirs of Wiclif, prefixed to his reprint of the New Testament, p. xiii. Le Bas, Life of Wyclif, p. 139. Vaughan, Life and Opinions, I. p. 303. In Dr. Vaughan's last book, thanks to his critics, the mistake is corrected. Monograph, p. 138.

[1] I say, with tolerable certainty, because the documents are formal, and the name is repeated pretty often. In private memoranda the use of the style Magister would not be conclusive against the existence of a higher degree.

[2] Pages 4, 14, 43.

[3] Page 453.

now call it, of Church and State.[1] But the fragment on that subject, printed by Lewis,[2] bears internal evidence that it was written probably in 1366, certainly not later than the following year;[3] and the long work De Dominio Divino, from which possibly Lewis' fragment is an extract, was published at the latest in 1368.[4]

The evidence, therefore, confines us absolutely to 1361 on the one side, and 1366 on the other, and as in the interval between the reply to Cuningham and the publication of the De Dominio, Wyclif had written his De Universalibus, his De Materia Prima, and part, probably, of his Commentary on the New Testament,[5] works of considerable extent and importance, we must incline towards the earlier limit. In taking the year 1363 as an approximate date, we shall find ourselves corroborated by Walden, who has twice repeated a story that Wyclif turned reformer from disappointment at not obtaining the bishopric of Worcester. That see was filled up in March 1364; it was not vacant again until October 1368.[6]

---

[1] Page 456.

[2] Lewis, Life of Wiclif, p. 349. Lewis' text is very bad, in some places untranslateable; but it is the fault of his MS.

[3] This appears from the reference in it to the papal claims of feudal superiority and tribute. Forshall and Madden, in their preface to the Wycliffite versions of the Bible, p. vii. note v., consider that it cannot well be later than 1367. It seems to me that the resolution of the Parliament which met in May 1366 cannot long have been known when the passage was written.

[4] In fixing this date, which is probably a year or two later than the truth, I am compelled to supply by assertion the place of an inquiry into the chronological order of Wyclif's Latin works, for which this volume does not give space.

[5] This appears from a comparison of the allusions to those works on pp. 471, 473, with the De Dominio Divino, before which they were written.

[6] Le Neve's Fasti, by Hardy, III. p. 58. It should be mentioned that it was vacant not long before. John Barnet was made bishop on January 10, 1362. I have once seen a distinct statement that it was to the vacancy caused by the resignation of John Barnet in 1363 that Walden refers, but I have many times since looked in vain for it.

It is worthy of remark, for it is something more than a coincidence, that the commencement of Wyclif's career as a reformer is thus cotemporary almost, if not quite, to a year with the climax and first decline of feudal chivalry in England.

The year 1363, observed as a jubilee in honour of the completion of the king's fiftieth year,[1] saw three suppliant kings gathered round the court of Edward, and his yet more illustrious son. King John of France, the captive of Poitiers, was resident at the palace of the Savoy. David of Scotland, himself not long since a captive, was now pleading for a reduction of his ransom; and from the farthest east of Christendom the king of Cyprus had come to solicit aid from the first of Christian knights against the encroaching power of the infidel. In fifteen years all was in dust. Edward had sunk through a dishonoured old age into the grave, preceded by his son. Their conquests, all but Calais, were lost; the navies of England were annihilated, and her shores insulted by every marauder; every ally had forsaken her; and her people diminished in number and exhausted by wars,[2] which now brought distress without the alleviation of glory, and suffering perhaps as they had never suffered since the accession of the Plantagenets,[3] showed signs which could no longer be mistaken of looking for remedies more effectual than complaint.

It was during these fifteen years of rapid decline that Wyclif was brought into contact with the general politics of the country. The impossibility of exacting, perhaps of fulfilling the conditions of the peace of

---

[1] Knighton, col. 2627. Edward III. was born Nov. 13, 1312.

[2] See particularly p. 264.

[3] Yet it is remarkable that Wyclif speaks of the poor as living longer than the rich, "vivunt "diutius et melius quoad corpus." Serm. pt. i. Serm. 7. MS. Trin. Coll. Cam. B. 16. 2, fol. 146, v° a.

Bretigny, had produced the natural result of continued irritation between France and England. A renewal of war, evidently impending, was delayed only until the French, who had more to gain by it, could find means to maintain the struggle. It was under these circumstances that the papal court, always, since the removal to Avignon, in the interest of the French, put forward a demand for the arrears of tribute due to Rome under the convention of King John. This payment of a thousand marks had been paid in the feeble reigns of John, of Henry III., and of Edward II.; it had been refused by Edward I. and his grandson. In May 1366 the Parliament met to consider Urban's application for thirty-three years of arrears of the tribute.

The demand was ill-timed. If the pope could otherwise have supposed that no part of the popular excitement against France should be extended to the court of Avignon, the passing of the celebrated statute of Præmunire, only two years before, ought to have placed him on his guard. What the answer of Parliament was in terms we are not informed; but we know that it set the question at rest for ever. No pope from that time ever claimed the right of a suzerain over England. Wyclif, who speaks of himself as a royal chaplain,[1] defended in the schools of Oxford the decision come to at Westminster; and to his pen we owe some account of what passed in the Lords: the earliest instance, I believe, of a report of a parliamentary debate.[2]

A few months later, the brilliant but ill-judged campaign of the Black Prince in Spain brought

[1] This is probably alluded to by Cuningham in the expression "quia nec Herodis domus dux mihi "est," p. 14. If so, Wyclif had been for some little time a royal chaplain.

[2] Lewis, p. 351. The large use of fable is worthy of note.

matters to a crisis with France. In 1369 she declared war, and in 1370 she was joined by Aquitain, where the government of the Black Prince had destroyed the ancient popularity of England. The prince quelled the revolt in a short and terrible campaign, ending with the brutal massacre of Limoges; but in January 1371 he was compelled to return to England with health irretrievably shattered, and leaving it to less able hands to repair the consequences of his misgovernment and cruelty. He had gratuitously created a new enemy in Spain; Aquitain was still disaffected; France was in arms; the treasury was exhausted; the people had reached the utmost limit of taxation, while the war was demanding greater exertions than ever.

All eyes were now turned upon the church. While her prelates were filling the chief offices of an unfortunate if not incapable government, she was opulent in the midst of universal distress, and her religious orders, ever in the vanguard of ecclesiastical pretension, were openly aspiring to a total immunity from national taxation. It was resolved that she should bear the chief burden of the next campaign. The chancellor, William of Wykeham, the treasurer, and the keeper of the privy seal were removed, and their places given to laymen of the old feudal party, of which John of Gaunt was the leader. In the heavy tax which was granted by Parliament all lands were included which had passed into mortmain since the twentieth year of Edward I., a step of great significance; while the tenth voted by the clergy was enforced on the smaller livings which had hitherto been exempted from every assessment.

Here, again, we obtain from Wyclif, who alone perhaps of the clergy defended the course adopted by Parliament, some indication of the feeling of the hour.

In the following passage he is replying to a sermon preached before the university[1] :—

Videtur ipsum velle innuere quod nulli religiosi in Anglia solvant regi decimas, quindecimas vel quodcunque pedagium, quantumcunque illi fuerint temporalibus prædotati, et quantumcunque immineat ardua causa regis. Sed absit catholicum credere [in] exemptionem istam fore legitimam, cum includit repugnantiam.

Unde audivi religiosos possessionatos in quodam parliamento Londoniæ illud expetere, et unum dominum peritiorem ceteris secundum quandam fabulam respondisse, " Quondam," inquit, " audivi congregatas " fuisse aviculas, inter quas bubo affuit, sed implumis. " Simulans se exanguem et frigidum, petivit tremulus " pennas ab aliis aviculis sibi dari; quibus misericordia " motis, singula pennas buboni adjecerat quousque " fuerat pennis alienis deformiter onusta. Quo facto " statim affuit accipiter ad deprædandum; aves autem " ad evitandum invasionem defensione, vel fuga insultus accipitris, a bubone pennas proprias repetebant. " Quo negante, quælibet propriam pennam violenter " arripuit; et sic evaserunt periculum, bubone remanente " deplumato miserabiliter plus quam primo."

" Sic," inquit, " si contra nos bellum ingruerit, " oportet de clericis possessionatis temporalia tanquam " nobis communia et regno recipere; et regnum nostrum " cum bonis propriis tanquam magis superfluis prudenter " defendere."[2]

Of the new government the people of England ex-

---

[1] The preacher is styled "dominum et socium de ordine S. Benedicti."

[2] De Dominio Civili, II. cap. 1. MS. Denis, CCCLXXX. fol. 153. The date of this work is not perfectly certain. Wyclif quotes in it an Act of the 40th of Edw. III. as passed in the current reign. Also it is written after the De Mandatis, which appears to have been issued in 1369. Within these limits is there any date except 1371 which will suit the passage quoted above?

pected or hoped three things. Firstly, that it should bring the war to a triumphant conclusion; secondly, that it should put an end to the growing evil of papal provisions; and, thirdly, that it should lay some check on the abuses of the royal household, which then wore the proportions of a national grievance. They were doomed to disappointment in all three.

Of a noble fleet, raised, it was observed by the superstitious, with the money of the church, every sail was sunk or taken by the Spaniards off Rochelle,[1] and a blow was thus dealt to the naval power of this country from which during that generation it never fully recovered. The land was still left open. From the gates of Calais, in the following spring, an English army marched without opposition through the heart of France; it was broken by famine in the mountains of Auvergne. It was not till well nigh everything was lost which could be lost by war, that in 1375 a truce was concluded under the mediation of the pope.

The resistance to papal encroachment was scarcely more successful. What disaster accomplished for the war, was effected here by passive want of will. Whatever the just demands of the country might be, no friend of the crown could be anxious to disturb the system of provisions by which the king divided with the pope the spoils of capitular and private patronage. Yet when the interest of the war began to flag, negociations were opened, and in 1373, in answer to the petition of the Commons, the king

[1] A second division of the fleet, in which the king himself and the Black Prince were to have sailed, was detained, we are told, by contrary winds until too late. It may be so; but why was no further naval expedition attempted in that reign? Why was the coast plundered so frequently, and even the Isle of Wight put to a ransom by the French in the first year of Richard II.?

was able to reply that his commissioners were already in treaty with the pope. Of a second mission, despatched in the following year, John Wyclif was a member. But he was associated with men of a very different stamp; and when the long-delayed concordat appeared, its first article was a total repeal, by royal prerogative, of the law of 1363 against provisors. The lay advisers of the crown had hazarded, to satisfy the pope, a breach of the constitution such as no ecclesiastical minister had dared to commit for Edward in the zenith of his power. This was done on the 1st of September 1375. On the 12th of the same month the chief member of the late commission received by papal provision his translation to the see of Hereford. Who after this could believe in the sincerity of the government?

The abuses of the royal court and household, against which Archbishop Islep had twelve years before directed his once celebrated remonstrance,[1] far from being reformed, had passed all former bounds. Since the death of Queen Philippa, Edward had insulted her memory by his attachment to one of the ladies of her bedchamber, named Alice Perrers. No royal mistress, perhaps, ever exercised such power in England as had been exercised by her during the last few years. Her rapacity extended even to a grant of the queen's jewels; and she is said to have openly interfered, not only in politics, but in the very courts of justice, and to have made a traffic of the graces and favour of the crown.

[1] Beginning, 'Domine mi rex, utinam saperes.' There are several MS. copies in our public libraries. Bp. Bale says of this work, "Congessit Simon, offensus regi quod "Vuiclevum audiret, opusculum "quod vocabat Speculum regis Edvardi."—Scriptores, p. 466, ed. 1559. Instances of Bale's extraordinary carelessness are worth our noticing. Can Blanchiotti have been thinking of this when he says that Archbishop Islep prohibited the reading of Wyclif's works? See his preface to Thomas Walden's works. Venice, 1757.

The urgency of the crisis must have been great, and the personal feeling warm, under which Edward the Black Prince, whose health had long kept him retired from public affairs, gathered his dying strength for a decisive opposition to the policy of his father and his favourite brother.

The national clergy had always and deservedly been exempt, whatever may have been the feeling as to particular abuses, from the deep hatred—for no gentler a term will serve—with which the commons of England regarded the court of Rome. The policy of the prince united the commons and the clergy, and created for the first time in English history a combination which proved an overmatch for the united strength of the nobles and the crown. Before parliament met, to avoid any collision upon the delicate question of provisions, fresh negociations were opened with the pope; to gratify the commons, perhaps, the lay chancellor Knyvet was retained in his office, but the other chief members of the administration were displaced, some of them, together with Alice Perrers, impeached, and a thorough reform of the abuses of the court commenced, which long perpetuated the memory of the good parliament. While this work was still in hand, on the 8th of July the Black Prince died; and John of Gaunt, amid the execrations of the country, was recalled to power. The speaker was imprisoned, the impeached ministers were restored to favour, and the new parliament, which assembled in January, not only reversed the policy of its predecessor, but imposed the unprecedented burthen of a poll-tax,[1] not very dissimilar from that which four years later contributed to provoke the insurrection of Wat Tyler.

But though parliament was awed into submission,

[1] "Taxa hactenus inaudita."—Walsingham, p. 191.

there remained one body in the country which John of Gaunt was unable to silence or suppress. Of the clergy, his old enemies, one of the most popular and distinguished, William of Wykeham had, in some unknown manner, incurred his especial indignation.[1] Eight charges of peculation or neglect committed during his chancellorship, which he had resigned now more than six years, were brought against him in October. In November, after a preliminary examination before the privy council, the temporalities of his bishopric were seized, and he was forbidden to come within twenty miles of the court. The 20th of January was named for a further hearing, but as that day approached it was indefinitely postponed; and from a general amnesty granted at the petition of parliament, on the completion of the fiftieth year of the king's reign, his name was expressly excluded. On the 8th of February the clergy met in convocation; they made the cause of the bishop of Winchester their own, and refused to vote a supply. They laid his case by petition before the king, but the king gave no answer. At length a compromise was effected; Wykeham was allowed to attend the session

[1] A singular explanation has come down to us on cotemporary authority. Queen Philippa, we are told, had confessed to William of Wykeham, on her dying bed, that John of Gaunt was not really her child, but that she had changed her own daughter for the son of a friend. This she charged him to let her husband know before he died. Wykeham finding the king's health now failing, fulfilled his promise, and the secret was of course communicated to the duke. Monk of Evesham, in Anglia Sacra, I. 318. See also Archæologia XXII. 245. The existence of this incredible story shows that the cause of the quarrel between Lancaster and Wykeham was not known at the time, while it was so violent that ordinary political opposition seemed scarcely sufficient to account for it. It may contribute also, perhaps, to modify that extravagant respect for cotemporary authority, which is the natural reaction against the wholly uncritical temper of our older historians. See, however, as to the political conduct of the bishop, the quotation from MS. Harl. 247, fol. 143, given by Lowth, Life of Wykeham, second edition, p. 102, note 5.

of convocation, and the business proceeded. But the clergy were not satisfied; their next attack was made with weapons more peculiarly their own.

Lancaster, whose object was to humiliate, had found a strange ally in Wyclif, whose aim was to purify the church. A staunch friend of the mendicants, choosing for his confessors more than one of Wyclif's theological opponents,[1] regarding almost with sympathy the court of Rome as the natural counterbalance to the power of the bishops at home, corrupt in his life, narrow and unscrupulous in his policy, he obtained some of his ablest and best support from a secular priest of irreproachable character, the sworn foe of the mendicants, whose views of government towered above intrigue, too often above sober reality, into a lofty idealism. Lancaster, feudal to the core, resented the official arrogance of the prelates, and the large share which they drew to themselves of the temporal power. Wyclif dreamt of restoring, by apostolical poverty, its long-lost apostolical purity to the clergy. From points so opposite, and with aims so contradictory, were they united to reduce the wealth and humble the pride of the English hierarchy.

It was through his supporter that convocation assailed the duke.

Whatever opinions Wyclif may really have held, a question we reserve for the present, it is certain that the principles which he had avowed, and on which he had defended the ecclesiastical policy of his patron, may have easily appeared to many to be subversive of the framework of society. Convocation arraigned these political doctrines as heresies, and appointed William

---

[1] Cuningham and Maidestone, if no others. Dysse was also, I believe, an opponent of Wyclif. The pseudo-Knighton, too, who must have obtained his documents from John of Gaunt, is very bitter against the reformer. See below, pp. 3, 508, 523, note 1.

of Wykeham one of the judges. How entirely the meaning of this prosecution was political may be gathered from the total omission in the articles of accusation of all matters not bearing on the question of the hour. Wyclif had long ago been accused of heresy on the subject of the Incarnation, but this was not mentioned; his doctrine of the imperishability of matter had been actually condemned by Archbishop Langham, it was not alluded to; he had been accused of reviving the necessitarian tenets of Bradwardine, but neither were these touched upon. The object of the prosecution was to proclaim to the world that society was endangered by the political principles which John of Gaunt was putting in practice against the church.

He took the challenge as it was given, and when, on the 23d of February, Wyclif appeared before his judges in St. Paul's, he came supported by the duke of Lancaster, and by the earl marshal of England. The scene which followed is well known. High words and eventually threats passed between the duke and the bishop of London; the council broke up in confusion; the duke's life was threatened by the mob, and only saved, we are told, first by the intervention of the bishop, and afterwards by the protection of the princess of Wales. The prosecution of Wyclif thus fell to the ground, but not before it had answered the purpose for which it was intended by convocation, in the humiliation of John of Gaunt. This was all for which the secular clergy really cared. But there was a party which was not disposed to let the matter rest here. The prosecution had made Lancaster odious, without injuring the man against whom it was ostensibly directed. The monks,[1] to whom the political

[1] "Per quosdam apostatas intimatum est auribus Romani pontificis." Below, p. 483. "Per pueros etiam usque ad Romanam curiam

object was nothing, and some of whom were even attached to the duke, but who were the natural enemies of his supporter, must thus have been doubly mortified, as much, possibly, by the success of the secular clergy, as by their own discomfiture. They made a welcome application to the papal court, which replied by enjoining on the reluctant prelates and yet more reluctant university a renewal of the process against Wyclif.[1]

The bulls were issued from Rome on the 30th of May, but before they could reach this country the aspect of affairs was changed. On the 21st of June the king died.

The citizens of London, whose magistrates had been deposed, and whose charter had been threatened, in consequence of their late violence against the duke, hastened to make their peace. They sent a deputation, at the head of which was John Philpot, remarkable as the first Englishman who has left behind him the reputation of a financier, to announce

---

transportata."—Wals. p. 206. Wyclif's general language leaves no doubt for whom these expressions are intended. Courtney, however, was certainly an exception to the general lukewarmness of the bishops. He seems often to have dragged on the reluctant archbishop.

[1] An error must here be corrected which has been committed in p. 244, note 17. Walsingham is right and our author wrong in the date assigned to the bull. I had not observed the discrepancy until the sheets were in the printer's hands, and it seemed at first sight more natural to suppose that both the hearings of Wyclif took place in the same year. Lewis and Lowth, the best of modern authorities, had placed them so, though both in the year following; and in Walsingham's chronicle, which alone gives both trials, the reigns of Edward and Richard are written by different hands, which might well have led to an error. But a more careful consideration of the sequences of events convinced me that the common account is the true one; and the letter written by Sudbury and Courtney to the chancellor of Oxford, which I had strangely forgotten, is itself conclusive. See Lowth, Life of Wykeham, second edition, p. 140, note 7. Lewis, Life of Wiclif, pp. 46, 314. Spelman, Conc. II. 625.

to the young king, who was staying with his mother and uncle at Kingston, the death of his royal grandfather, and to intercede with him on behalf of the city.

The next day they received a message from John of Gaunt by Lord Latymer, one of the impeached ministers of the previous year, to the effect that he had interceded with Richard on their behalf, and that he was willing, on their submission, to receive them into favour. The citizens were afraid that he was only making use of the royal name to entrap them into a confession of guilt, and a surrender of their privileges. It was not till after a conference of six hours that they consented to submit, and then only on the oath of Lord Latymer and those with him that the submission should not involve them in any injury either to person or property. The terms being thus accepted, the civic dignitaries were introduced to their new sovereign, and so entirely, we are told, did the duke and the marshal win their hearts during the interview, that the entry of the young king into his capital resembled a triumph.

After the coronation the strife of parties began again. It does not appear that the duke advanced any claim to be sole regent, but it would seem rather that he wished to exercise a kind of irregular dictatorship, to which the princess, on behalf of her son, was not willing to submit, and which, strong in popularity, she was able to resist. Lancaster and the earl marshal resigned their offices, and retired for a time from the court. The bishop of London and Edmund earl of March were called to the royal counsels. It is easy to perceive that one object of the duke was to acquit himself of the charge of having designs on the crown of his young nephew, which had of late been industriously circulated, and which was sure to gain ground if he remained at court. By retiring at a happy

object was nothing, and some of whom were even attached to the duke, but who were the natural enemies of his supporter, must thus have been doubly mortified, as much, possibly, by the success of the secular clergy, as by their own discomfiture. They made a welcome application to the papal court, which replied by enjoining on the reluctant prelates and yet more reluctant university a renewal of the process against Wyclif.[1]

The bulls were issued from Rome on the 30th of May, but before they could reach this country the aspect of affairs was changed. On the 21st of June the king died.

The citizens of London, whose magistrates had been deposed, and whose charter had been threatened, in consequence of their late violence against the duke, hastened to make their peace. They sent a deputation, at the head of which was John Philpot, remarkable as the first Englishman who has left behind him the reputation of a financier, to announce

transportata."—Wals. p. 206. Wyclif's general language leaves no doubt for whom these expressions are intended. Courtney, however, was certainly an exception to the general lukewarmness of the bishops. He seems often to have dragged on the reluctant archbishop.

[1] An error must here be corrected which has been committed in p. 244, note 17. Walsingham is right and our author wrong in the date assigned to the bull. I had not observed the discrepancy until the sheets were in the printer's hands, and it seemed at first sight more natural to suppose that both the hearings of Wyclif took place in the same year. Lewis and Lowth, the best of modern authorities, had placed them so, though both in the year following; and in Walsingham's chronicle, which alone gives both trials, the reigns of Edward and Richard are written by different hands, which might well have led to an error. But a more careful consideration of the sequences of events convinced me that the common account is the true one; and the letter written by Sudbury and Courtney to the chancellor of Oxford, which I had strangely forgotten, is itself conclusive. See Lowth, Life of Wykeham, second edition, p. 140, note 7. Lewis, Life of Wiclif, pp. 46, 314. Spelman, Conc. II. 625.

to the young king, who was staying with his mother and uncle at Kingston, the death of his royal grandfather, and to intercede with him on behalf of the city.

The next day they received a message from John of Gaunt by Lord Latymer, one of the impeached ministers of the previous year, to the effect that he had interceded with Richard on their behalf, and that he was willing, on their submission, to receive them into favour. The citizens were afraid that he was only making use of the royal name to entrap them into a confession of guilt, and a surrender of their privileges. It was not till after a conference of six hours that they consented to submit, and then only on the oath of Lord Latymer and those with him that the submission should not involve them in any injury either to person or property. The terms being thus accepted, the civic dignitaries were introduced to their new sovereign, and so entirely, we are told, did the duke and the marshal win their hearts during the interview, that the entry of the young king into his capital resembled a triumph.

After the coronation the strife of parties began again. It does not appear that the duke advanced any claim to be sole regent, but it would seem rather that he wished to exercise a kind of irregular dictatorship, to which the princess, on behalf of her son, was not willing to submit, and which, strong in popularity, she was able to resist. Lancaster and the earl marshal resigned their offices, and retired for a time from the court. The bishop of London and Edmund earl of March were called to the royal counsels. It is easy to perceive that one object of the duke was to acquit himself of the charge of having designs on the crown of his young nephew, which had of late been industriously circulated, and which was sure to gain ground if he remained at court. By retiring at a happy

moment he certainly won back a large portion of his popularity, and it is probable that a protest which he made in parliament the following October may have increased the reaction in his favour.

In the meantime the papal bulls arrived in England. Besides those addressed to the archbishop of Canterbury and the bishop of London, was one destined for the late king, with another addressed to the university of Oxford, prohibiting the nineteen conclusions it condemned from being held within the university, and commanding the chancellor to arrest Wyclif, and bring him before the archbishop and bishop of London. The university had always considered herself as absolute and independent judge of all spiritual matters within her own precincts. Deeply resenting, therefore, the interference of the pope, she long hesitated whether to receive or reject the bull. Her hesitation seems to have been terminated by a letter from the archbishop and bishop to the chancellor, dated the 18th of December, citing Wyclif, through him, to appear before them at St. Paul's on the 30th day from that date; a summons which was afterwards exchanged for a later date at Lambeth Palace.

Meanwhile events began to show that the retirement of the duke from the court had not put an end to his power. Several of his friends remained members of the council of regency, and his influence was strongly felt in more than one act of the new parliament. It is to be traced even beyond its walls and before its meeting. A remarkable document, printed in this volume,[1] shows that during some part of the first year of Richard's reign Wyclif was consulted by the king and his great council as to the lawfulness of withholding the papal dues, in pressing necessity, for

[1] Page 258.

the defence of the country; and regard being had to the events of the year and the language of the document, it is hardly possible to place it later than September.[1] This indicated a feeling at court which augured ill for the success of the papal prosecution. Wyclif himself, too, was not idle. Three papers have come down to us which he put forth in his defence. Two are printed in this volume;[2] the third is given by Walsingham.[3]

Considerable discussion has arisen as to the exact date, or rather as to the order of these three pieces, and the class of readers to whom they were addressed.[4]

That printed by Walsingham, and that which appears at p. 245 of the present volume, seem to me to be cer-

---

[1] If magnum concilium is not a mistake for the council of regency, it must be placed much earlier. At least the great council met about the middle of July to settle the regency, and it is highly improbable that it should have met again before the October parliament. Vaughan (Life and Opinions of Wycliffe, vol. I. pp. 344, 358) considers parliament to have been the body before which it was laid.

[2] Pages 245, 481.

[3] Page 206.

[4] Lewis considers the paper printed at p. 245 to have been presented to the parliament which met on the 5th of April 1378; that printed by Walsingham to have been delivered to the papal delegates at Lambeth in the same month; and the answer to the "medley divine" (p. 481 of this volume) to have been written "about the same time." There was no such parliament; and April is certainly too late a date for the hearing at Lambeth. Vaughan, quoting Lewis as his authority for the order in which he places the documents, makes Walsingham's the first, that on p. 245 the second, (still, I presume, addressed to the imaginary parliament of April,) and that on p. 481 the third. (Life and Opinions, vol. I. pp. 360, 382, 387.) Lingard, with whom Vaughan is very wroth, places that at p. 481 first, that at p. 245 second, and that printed by Walsingham third. Neither Vaughan nor Lingard knew the answer to the medley divine except by Lewis' meagre extracts; a great advantage in such discussions. Lingard, too, was not aware that the second was presented to parliament. Every one has assumed in the most unaccountable manner that Walsingham's was presented to the papal delegates. He says nothing of the kind.

tainly contemporaneous. They are in the same general form, have the same introduction, use in substance the same argument; but that given by Walsingham is, of the two, couched in the more popular language. The other, if the inscription may be trusted, was presented to parliament. It would seem to remain, therefore, that Walsingham's must have been intended for general circulation, unless, which I incline to believe, the author of the Fasciculi has confused the two, so that Walsingham's was laid before parliament, and the other intended probably for distribution among the clergy, especially in the university.

This would fix the issue of these two tracts pretty definitely to the latter half of October; the date of the other (p. 481) is not easily ascertained. In the first place we can only guess when the bulls reached this country; when they arrived many motives may have delayed their publication;[1] and that the delays were in fact considerable may be inferred from the date of the letter sent by Sudbury and Courtney to the chancellor of Oxford. Turning to the paper itself, we find that it was issued as an anonymous, or more strictly, a pseudonymous pamphlet; that it speaks of a controversy on the subject of the papal bulls having already taken place between Wyclif and a certain "medley" doctor;[2] and it seems clear that it was issued at a pause in the discussion, when Wyclif felt the necessity for a rejoinder, for which he yet found it difficult to obtain an opening, and so hit on the expedient of writing in the character of a third person. On the whole, then, we may conclude, I think, that it was written later than the other two, but before the letter to the chancellor.

[1] As, for instance, the influence they would have on the elections of the commons, a matter more thought of in those days than some historians seem inclined to allow.

[2] "Doctor mixtim theologus," p. 483. What does this mean?

There do not appear to me to be grounds for any closer approximation.

Thus Wyclif's appearance at Lambeth was made under very different auspices from his appearance the year before at St. Paul's; and this year he owed to the popularity of his cause the protection which he had before so strangely obtained by the unpopularity of his patron.

A message from the princess of Wales forbad the bishops to proceed; and while they were still hesitating what course to pursue, "shaken," says the chronicler, "as reeds by the wind,"[1] the rabble of London broke in upon the proceedings and ignominiously solved the dilemma.[2]

---

[1] Wals. p. 205.

[2] The death of Gregory XI. and the schism which followed prevented any further proceedings; but as soon as Urban VI. had been acknowledged in England, the case was laid before him, and a protest of Wyclif's was taken by two bishops to Rome. The following passages, from which alone our information is derived, were written in March 1379:—"Protestatus sum "quidem in scriptis, et missum est "per manus duorum episcoporum "ad curiam domini papæ, quod volo "inniti in sententiam quam explico "modo loquendi Scripturæ et sanc- "torum doctorum; sic quod in illis "verbis consistit duplex salus nos- "tra, et mors duplex contingeret "mihi ex eorum oppositis."—De Veritate S. Scripturæ, MS. Bodl. 924, p. 130.

"Committitur conditionalis impos- "sibilis cum sic concluditur. 'Si "'reputarem conclusiones meas esse "'catholicas et ecclesiæ Dei utiles, "'non dubitarem dare illas summo "'pontifici, nec tradere eas exami- "'nandas Romanæ ecclesæ.' Nam "posset esse quod dominus papa "foret ignarus legis Scripturæ, et "quod ecclesia Anglicana foret longe "præstantior in judicio veritatis ca- "tholicæ quam tota ista Romana ec- "clesia collecta de istis papa et car- "dinalibus. Immo ex facto meo "colligitur quod non suspectus sum "de formidine istarum conclusionum, "cum transmisi eas per magnam par- "tem Angliæ et christianismi, etiam "usque ad curiam Romanam, saltem "mediate examinandas. Immo cum "dictus doctor viderit protesta- "tionem, et illi patebit per Dei gra- "tiam quod non timeo respondere "sibi et omnibus suis complicibus, "vel in facie vel in scholis, quod "posset manuducere etiam inimicos "quod non sum conscius mihi ipsi "de conclusionibus prædictis, cum "volo non solum illas examinari per "curiam Romanam, sed per totam "ecclesiam militantem et trium-

Wyclif, however, was not destined long to remain quiet. In the same parliment, the first of King Richard, John of Gaunt had procured an enactment which was destined to bring on him once more a storm of unpopularity. The chronicles are all either silent[1] or hostile; and it is to the unflinching advocacy of Wyclif that we owe the little we really know in explanation

---

"phantem, quæ est sancta mater "ecclesia, cui humiliter me submisi, "a qua absit me excludere Romanam ecclesiam, cum credo illam "esse caput aliarum ecclesiarum "militantium. Unde, quia volui materiam communicatam clericis et "laicis, collegi et communicavi triginta tres conclusiones illius ma"teriæ in lingua duplici."—Ibid, p. 183.

"Constat quidem ex testimonio "B. Chrysostomi, Homil. XVII. im"perfecti, quod licet christiano "corripere christianum. Sed opor"tet cavere quod vere corripiat "de reatu, subducto odio, pro pec"cato commisso in hominem, sub"ductaque jactantia de propria jus"titia vel virtute, et, tertio, servata "forma evangelica quod non judi"cetur ex levi suspicione, ambigua "et occulta. Quæ videntur multis "in ista correptione deficere, cum "notum sit mihi quod cum duplici"tate verborum partem (*sic*) in pub"lico falsum fingitur, et caritativa "communicatio in scriptis patule "denegatur. Ideo timens de malo, "quod doctor nimis posset ad veri"ficandam prognosticationem suam "[that Wyclif would some day "suffer as a heretic] disponere, licet "fuerim citatus ad comparendum "nunc coram domino archiepiscopo "in quocunque loco fuerit suæ pro"vinciæ, timui illo ire. Audivi "enim quod dixit in sententia quod "*Modicum et non videbitis me, et* "*iterum modicum et videbitis me.* Si, "inquam, vadit ad patrem papam "et archiepiscopum posset faciliter "parare mihi locum insidiarum et "cædis corporis; cum multi sunt "instructi, Deus scit a quibus et "qualiter, quod foret eleemosyna "ut combustive [rd. combustiva] "occisione vel morte alia sim ex"tinctus."—Ibid. p. 200.

In p. 119 of this important work occurs the date, "Hodie in vigilia an"nunciationis, A.D. M.CCCLXXVIII." That this ambiguous date means 1379, N.S., seems decided by the mention of the creation of new cardinals by Urban VI., p. 223. Dr. Vaughan's ignorance of the contents of a work which he has described as "embodying almost "every sentiment peculiar to the "mind of the reformer," appears to be complete. Vaughan, Life and Opinions, II. p. 7. Monograph, p. 537. The passages quoted here and at pp. xlv., xlvi. are from a transcript in my possession of Dr. Vaughan's "illegible" manuscript; they occur also in Dr. James' extracts.

[1] The pseudo-Knighton is silent, which is significant. See p. 524, note.

of the motives and conduct of the duke in an affair of considerable importance.[1]

In one of the Spanish campaigns of the Black Prince, two esquires, named Haule and Schakel, had taken prisoner the Count de Denia, a relation of the reigning house of Castile. He had agreed to pay a certain ransom, and returning to Spain had left his eldest son as a hostage in his place. John of Gaunt, who in right of his wife was now laying claim to the crown of Castile, found that the possession of the young count's person would aid his design. He therefore offered the esquires a price for their prisoner, which was refused. Foiled in this, he put forward some claims, we scarcely know what, on the part of the crown; and demanded that in the meantime the prisoner, who was the subject of litigation, should be secured in the tower. He again met with a refusal. He then procured an act of parliament ordering the committal of Haule and Schakel to the tower if the prisoner were not produced. This was, as we have said, in the session of 1377. But he was destined still to be baffled. The young count, from loyalty either to his native sovereign or his captors, remain concealed on parole, and Haule and Schakel went to the tower. The resistance was thoroughly English: respectful to the law, but unflinching. The duke must have incurred intense unpopularity, and was as far from his object as ever.

Soon after, however, the two prisoners appear to have become alarmed for their safety. They escaped from the tower, and took sanctuary at Westminster. To the sanctuary, accordingly, the duke followed them. On the morrow of St. Laurence, August 11th, 1378, in

[1] Though the story which follows is essential to the right understanding of the political history of the next three or four years, it has been overlooked by almost all our modern writers.

the very middle of high mass, one of his retainers, Ralph de Ferrers, entered the sacred precincts with forty armed men, killed Haule on the spot, and took Schakel back by force to his prison.

Terror at the wild outrage seems to have been the first feeling of the bishops; but at length the archbishop summoned courage to unsheath the sword of St. Peter, and with five of his suffragans publicly excommunicated the authors, enactors, and abettors of the sacrilege. The bishop of London, foremost in his zeal, repeated the excommunication every Sunday, Wednesday, and Friday, as he preached at St. Paul's to crowds of agitated citizens, not sparing the name of the royal duke himself.

The king's council met at Windsor. Lancaster, true Plantagenet as he was, offered to ride to London, and drag the bishop with his own hands before the board. The violent proposal was overruled; but only to give place to a deeper scheme of revenge. He caused a parliament to be assembled at Gloucester, far removed from the influence of the bishop and citizens of London, and prepared, if we may trust our chroniclers, to lay before it a series of measures which were to cripple for ever the wealth and political consequence of the church. The result proved that he had overrated his power.

With this comment we give the following passage from Wyclif:—

" Nam sententia domini mei domini ducis fuit quod " conservaretur in eis quodcunque privilegium quod in " honestatem loci sonuerit, quod utilitatem monacho- " rum intulerit, quod honor regis et juramentum suum " de conservando cuicunque legio suo justitiam per- " miserit; in tantum quod audivimus eum dicere quod " tolerabile foret ut perfugi haberent ibi refugium in " causa alicujus speciei criminis læsæ regiæ majestatis. " Sed longe habet a proditione regni, a defensione in- " juriæ Dei ex proximi, et etiam a damnatione animæ

" incolentis locum illum ex defensione sceleris fugi-
" tivorum. Ipse autem animose stetit singulariter pro
" istis justitiis, in tantum quod docuit ubi, per quem, et
" quando oblati sunt sibi mille libræ ad procurandum
" vel permittendum dictos fugitivos cum suo captivo
" ad terras inimicorum accedere. Quod quia visum
" fuit sibi et regis concilio, ipsis confederatis cum hos-
" tibus, ad periculum regni vergere, noluit assentire.
" Unde omnino est irreligiositatis conditio invidorum
" auribus prurientibus de homine ficta [rd. fingere?]
" scandalosa mendacia, et graviter ferre de eo com-
" menta laudabilia, quæ per multos centenarios ho-
" minum sunt audita.

* * * * *

" Ultimo accusamur a vulgo per somnia. Fingunt
" enim filii patris mendacii quomodo revelatum est
" regnum Angliæ transire impune quousque sub quodam
" rege Ricardo basilica Westmonasterii sit polluta. Alias
" autem variationes quas false fabricant non oportet
" hic recitare. . . . Ulterius videtur multis
" verisimile quod regnum patietur in brevi; sed cum
" non sum propheta cui facta est illa visio, non præ-
" sumo illud somnium revelare. Credo autem quod in
" occisione istorum hominum commissa erant horrenda
" facinora."[1]

We now pass over a period of nearly three years, of rare, but yet untold, political interest, ending with the insurrection of Wat Tyler, which brought to an abrupt and fearful termination the misgovernment of Richard the Second's minority, crippled for many years the political power of Lancaster, and had a marked influence on his character and policy. Stung with deep remorse, we are told, for the miseries he had brought on his country, he remained for some

---

[1] De Ecclesia, MS. Denis, ccccv. fol. 166.

months in retirement in Scotland, put away his mistress, resolved on a change of life, and used all his influence to mitigate the punishments which fell on the unhappy authors of the insurrection his own misgovernment had provoked.[1]

The diminution of his patron's power was not the only evil which befel Wyclif in consequence of these troubles. The first prince of the blood in that day, and with a boy on the throne, must at the worst of times have been a powerful protector; but the revolutionary tendencies ascribed to the reformer's tenets were thought by many to have received a practical illustration from the late insurrections, especially when John Balle, a fanatical priest who appeared among the leaders of the movement, confessed, or was said to have confessed, before his execution that he had been for two years a pupil of Wyclif, and had imbibed his views as to the eucharist.[2] Courtney, too, his old persecutor, succeeded to the primacy of the murdered archbishop, and one of his first acts, after receiving the pallium, was to summon a provincial council to meet at the Black Friars, in Holborn, to condemn the opinions of Wyclif, and especially those which he had recently propagated as to the sacrament of the altar.

Before entering on the proceedings of this council, it will be convenient to look back on another aspect of Wyclif's life. We have seen that in 1363 he accepted the rectory of Fylingham; in November 1368[3] he exchanged it, on the presentation of Sir John Paveley, prior of the Knights Hospitallers of St. John, for the living of Ludgershall in Buckinghamshire, and this again in 1374,[4] on the presentation of the crown, for that

---

[1] See especially pseudo-Knighton, col. 2640–2642.

[2] Page 273.

[3] He was instituted to Ludgershall, Nov. 12. Reg. Bokyngham, f. 419.

[4] April 7. Rot. pat. 48. Edward III. p. 1, m. 23.

of Lutterworth in Leicestershire, which he retained till his death. It is worthy of remark that he did not continue to hold the two livings together.[1] During all this time he continued to be an irregular resident at Oxford. In the years 1363–5, 1374–5, and 1380, we find him renting rooms in Queen's College;[2] and several of his works containing allusions to disputations "in the schools or elsewhere," and especially his sermons before the university, give us other though less definite indications of his residence.

His literary life, with which we are now chiefly concerned, may be divided into three periods; the first extending to the year 1366 or 7, or three or four years later than his doctor's degree; the second to the great schism of the West; and the third to the close of his life.

We have seen that his cotemporaries dated his career as a reformer from the doctorate; and it might be naturally supposed that the same date would form a marked epoch in his writings. But in point of fact the transition is very gradual, and the publication of the De Dominio Divino, to which we have already referred, affords a more tangible line of demarcation. In the striking preface to that work he declares his intention of dedicating his time henceforth exclusively to theology, a resolution which he seems firmly to have kept, though his definition of the subject would certainly have been more comprehensive than would be admitted

---

[1] "On the 6th of November 1375 "he was confirmed by the crown in "the prebend of Aust, in the church "of Westbury (Rot. Pat. 49. Edw. "III. p. 2, m. 8). There is no "evidence to show the date of his "appointment, nor from whom he "received it; but he must have "voided the preferment immediately after these letters of confir"mation, as the patent roll records "a grant of it on the 18th of the "month of November to Robert "de Faryngtone, (ibid. m. 11)." Preface to the Wycliffite Versions of the Bible, p. vii.

[2] See page 515.

in the present day. This preface seems to me the true epoch of the beginning of the English reformation. In the division, therefore, which has here been made, the first period includes the whole of Wyclif's logical, physical, and philosophical works; in the second, he first appears as a reformer, but a reformer rather of the constitution than the doctrines of the church; the theological element is closely united with the political, and his literary is subordinate to his practical influence. To this second period belongs a remarkable attempt at a practical reform of the church, which has attracted far less than it ought of the attention of his biographers. It certainly is little known, and is perhaps by some regarded as a calumny, that Wyclif was the founder of a new order, anticipating in its combination of the regular with the secular element something of the views of Ignatius Loyola, but in its practical aspect bearing a nearer resemblance to the lay preachers of John Wesley, such as they were while his strong hand was yet upon them. To be poor without mendicancy, to combine the flexible unity, the swift obedience of an order, with free and constant mingling among the poor, such was the ideal of Wyclif's "simple priests." Their coarseness and ignorance, their long russet dress down to the heels, moved the laughter or the wrath of their cotemporaries; but, such as they were, they were employed, under episcopal sanction, through what was then the immense diocese of Lincoln, and, probably, in others also.[1] It is idle, perhaps, to conjecture what

[1] They were suppressed, apparently, between the council of London and the writing of the Trialogus, *i. e.*, in 1382 or 1383. "Undique ex sui malitia fraus "eorum diabolica amplius est per- "cepta. Et specialiter in hoc, quod "tam Londoniæ quam Lincolniæ "laborarunt assidue ad sacerdotes "fideles et pauperes extinguendum, "et propter hoc specialiter, quod "eorum versutias caritative in "populo detexerunt." — Wyclif, Trial. iv. 37, speaking of the mendicant friars. See also Rot. Parl. III. p. 124.

might have been ; but if Wyclif had died before his denial of transubstantiation,—strange dream as it seems, it is less strange than the real life of Francis of Assisi—his name might have come down to us in another form, and miracles have been wrought at the tomb of their founder by the brothers preachers of St. John Wyclif.[1]

Of all external events, perhaps the great schism of the West exercised the most important influence on the career of the reformer; it strengthened his theological, but it undermined his political position. He may not have been aware, certainly John of Gaunt, if we may judge by his acts, was not aware, how large a portion of the antipathy of Englishmen to the papal court was due to its residence at Avignon. The

[1] In the fourth book of the Trialogus there is a great deal which illustrates the constitution of the order. See also the Sex Juga, and the de Ecclesia. The following circular is very characteristic:—"Videtur meritorium bonos col-"ligere sacerdotes, cum Christus "exemplar cujuslibet boni operis "ita fecit. Sed eleemosynantes "caverent de talibus sacerdotibus "præcipue in his tribus. Primo quod "sint amovibiles et non hæredati, "*cum jam non sint immerito confir-"mati.* Sed sub conditione quod "vivant digne et juste, habeant de "temporali eleemosyna in mensura. "Secundo quod sint in numero, "loco et tempore competenti, quia "abundantia et defectus in isto "peccatum inferunt, secundum sen-"tentiam sapientum. Tertio quod "sint solliciti in officio congruo "sacerdotii, cum tam insolertia "quam otiositas ipsos inhabilitat ad "hoc opus; nec quælibet occupatio "pertinet sacerdoti, sicut tabernæ "exercitatio, ferarum venatio, vel "ad tabulas vel ad scaccos occu-"patio, sed attenta legis Dei infor-"matio, clara verbi Dei prædicatio, "et devota oratio. Primum autem "istorum est Christi evangelii præ-"dicatio, cum Christus, Marci "ultimo, pro memoriali perpetuo "sacerdotibus hanc injunxit. Per "hanc enim Christus regnum "suum de manu diaboli conqui-"sivit, et per hanc filios suos ad "statum triumphalem reduxit. Qui "autem non prædicat publice hor-"tetur private, loquatur secun-"dum Petri sententiam verbum "(verbi, MS.) Dei. Per hoc autem "vigerent presbyteri et ædificarent "ecclesiam tanquam apostoli. Et "quicunque sciverit sacerdotes "melius reducere ad hunc statum "habet potestatem a Domino et "meritum caritative taliter ope-"rando."—MS. Denis, CCCLXXVIII., fol. 52, v°.

pope was to Englishmen of the time of Edward III. the obedient slave of France, through whose coffers the treasure of this country passed to feed the war against herself, whose partizans, especially among the mendicant friars, were perpetually engaged in fostering an unpatriotic, unnational feeling, and who appeared, an advocate in the garb of a mediator, to throw the weight of his influence in every negociation into the scale of the enemies of England.

With the great schism all this was changed. Not only did the common feeling of reverence for the head of the church naturally return when the causes which had for a time destroyed it were removed, but the nation must have witnessed, with novel delight, the "king's adversary of France" falling under the ban of the papacy. The violence of the Lancastrian government and its mad defiance of popular feeling hastened the reaction, and thus before long Wyclif, sanguine as he was, had probably abandoned all serious hope of any practical reform of the church.

From this time the theological element, in our modern and narrower sense of the word, becomes predominant in his works; he begins to write English tracts,[1] to speak of the translation of the Bible, which was probably in progress at this time, and lastly, arriving at a conclusion to which he had long been tending, he put out, in the spring of 1381, a paper containing twelve propositions, in which he denied the doctrine of transubstantiation.

It was on these propositions that his prosecution by the archbishop was framed; a prosecution which,

[1] Until some considerable portion of Wyclif's Latin works, which are by far the most important, is published, it will be vain to attempt an accurate list of his English tracts. This opinion as to the date of them must, therefore, be taken with great reserve. I am speaking, moreover, neither of translations nor expository works.

unlike that of four years before, was really theological not political in its object. Whatever share old party feeling may have had in stirring Courtney's theological zeal, no archbishop of Canterbury, even if inclined, could safely have neglected to proceed against the author of opinions so profoundly at variance with the ecclesiastical, even more than with the theological principles of the day.

Yet the first attack on the new doctrine was not made by him. Almost immediately after its appearance it was condemned by the chancellor of the university and a select meeting of doctors.[1] Wyclif appealed to John of Gaunt, who came down to Oxford, and caring little to be embroiled in a theological dispute, confirmed the sentence of the chancellor by an injunction to the reformer not to speak further on the subject of the eucharist. A political partizan would have been silenced: Wyclif replied by his memorable confession.[2] Help came to him from a quarter whence perhaps it was little expected.

The popular cry of heresy, then as ever, was far less telling within the university than in the country at large. The theological alarms of John of Gaunt were little felt by the masters of arts. Their common enmity to the religious, and especially to the mendicant orders, attached the secular clergy of Oxford as a body to the cause of Wyclif. They did not forget that three years before the monks, in gratifying their animosity against him, had sacrificed the independent pride of the university, and they

[1] There is a slight difficulty as to the date of these measures. Our author (p. 104) says that Wyclif promulgated the twelve original propositions *in æstate*. This must mean after Easter, which fell that year on the 14th of April. The writer of MS. B (p. 115, note 1) gives us May 10 as the date of the Confession. Does this allow time for all that passed in the interim?

[2] See below, pp. 113, 114.

could not but foresee, in the new prosecutions which were preparing, fresh sources of humiliation for her. This feeling reinforcing the strength of Wyclif's own party, told in the university elections. In the annual change of officers the incoming chancellor and proctors were all more or less inclined to his cause, and the university troubled him no more.

Thus checked, the leaders of the movement turned to the archbishop, and, in consequence of their representations, in May 1382 a provincial council was assembled at the Black Friars in London.

The form of the proceedings was remarkable. Wyclif himself was never summoned before the council, but twenty-four conclusions extracted from his writings were condemned, search was ordered to be made in Oxford for copies of his works, and he himself was banished from the university. For his followers severer measures were in store. The Lollard chancellor, Rigge, after a bold but short resistance, was compelled to submit; the heads of the party, Hereford, Repyngdon, Aston, and Bedeman, were made to recant, and the whole party in Oxford received a blow from which it seems to have never thoroughly recovered.[1]

Wyclif's enemies, however, were not satisfied. From his retreat at Lutterworth they summoned him before the papal court. The citation did not reach him till

[1] See the narrative of our author, pp. 272–333, certainly the most interesting part of his volume. That some proceedings were taken against Wyclif himself at Oxford, we learn from the so-called Knighton (col. 2649), but it is not easy to assign the true date to them, the more so as the chronicler himself does not understand them, and produces as Wyclif's recantation what is simply a re-affirmation of his doctrine, and could never have been accepted by the bishops unless under strong political pressure. On the whole, these judicial inquiries, whatever they may have amounted to, seem best assigned to the interval between the summer of 1381 and the expiration of Berton's year of office as chancellor.

1384. But he was then dying of paralysis. His reply to the pope excusing himself from attendance is preserved to us.[1] From its half enigmatical language we could scarcely guess, what we know from another source,[2] that his failing strength was unequal to the journey. On the 29th of December of the same year, as he was hearing mass in his parish church a fatal stroke deprived him of speech, and on the 31st he breathed his last.

No friendly hand has left us any, even the slightest, memorial of the life and death of the great reformer. A spare, frail, emaciated frame,[3] a quick temper,[4] a conversation "most innocent," the charm

---

[1] Below, p. 341.

[2] Gascoigne's Theological Dictionary. The extract is given by Lewis, Life of Wiclif, p. 336.

[3] "Magister Joannes Wiclevus ha- "bebatur a multis omnium ætate sua "viventium sanctissimus. Et cum "hoc erat corpore macilentus, exte- "nuatus, ac viribus pæne exhaustus, "conversationeque innocentissimus. "Propterea quamplures hujus regni "proceres cum eo sæpius conferen- "tes, eum dulciter amabant, illius "dicta scribebant, atque eidem vita "inhærebant." From William Thorpe's examination, as given by Bale, MS. e Mus. 86, fol. 100, r° a. Bale professes to have translated this from the English into Latin. Foxe gives the original of the first sentence as follows:—"Maister John "Wickliffe was holden of full mainie "men the greatest clearke that they "knew then living, and therewith "he was named a passing rulie man "and an innocent in his living." Was Bale's original what Foxe prints?

[4] "Ne materia istius contentionis "sit nimis sterilis, statui mihi pro "tripla regula ex Scriptura quod, "Primo, mundem me cavendo dili- "gentius de culpa quæ mihi imponi- "tur, quod nimis crebro immisceo "zelum sinistrum vindictæ cum in- "tentione dextera, si quam habuero. "Ideo ergo ad illud quod imponitur "mihi sub prætensa sanctitate latere "hypocrisim, invidiam et rancorem, "timeo mihi quod dolens refero quod "illud mihi evenit nimis crebro, ra- "tione cujus mereor pati scandala "longe plura quam adhuc mihi illata "sunt. Et hinc pulsando Deum "meum orationibus nitar diligentius "de peccatis spiritualibus, quæ est "solius Dei cognoscere, de cetero "præcavere. Secundo, considerans "quia diabolus tanquam leo rugiens "circumit quærens quem devoret, "quem non potest devorare seductum "nequitia manifesta famam ejus in- "quinare conatur, ut vel sic oppro- "briis hominum et malarum lin- "guarum obtractione deficiat; non "conscius mihi de crimine manifesto "imposito patienter sufferam male- "dictum, quia 1 Cor. iv. 3, dicit

of every rank; such are the scanty but significant fragments we glean of the personal portraiture of one who possessed, as few ever did, the qualities which give men power over their fellows. His enemies ascribed it to the magic of an ascetic habit:[1] the fact remains engraven upon every line of his life.

To the memory of one of the greatest of Englishmen his country has been singularly and painfully ungrateful. On most of us the dim image looks down, like the portrait of the first of a long line of kings, without personality or expression—he is the first of the reformers. To some he is the watchword of a theological controversy, invoked most loudly by those whom he would most have condemned. Of his works, the greatest, "one of the most thoughtful of the middle ages," has twice been printed abroad, in England never. Of his original English works nothing beyond one or two short tracts has seen the light. If considered only as the father of English prose, the great reformer might claim more reverential treatment at our hands. It is not by his translation of the Bible, remarkable as that work is, that Wyclif can be judged as a writer. It is in his original tracts that the exquisite pathos, the keen delicate irony, the manly passion of his short, nervous sen-

---

"Apostolus, *Mihi autem pro minimo* "*est ut a vobis judicer, aut ab* "*humano die.* Tertio, excusans me a "scandalo mihi imposito rogabo pro "scandalizantibus, ne livor et zelus "vindictæ dolorem mihi super priora "vulnera superaddant."—De Veritate S. Scripturæ, p. 194.

[1] "Falsum quidem est quod ego "cum meis sequacibus nimiam pena- "litatem et abjectionem cum appa- "rentia virtutum objicio conspectibus "incautorum. Nam inter alia pec- "cata de quibus timeo hoc est unum "præcipuum, quod consumendo in "excessivo victu et vestitu bona pau- "perum deficio dando exemplum "aliis, ut lux et regula sanctitatis "vitæ, quam deberem habere, luceat "sacerdotaliter conspectibus laico- "rum; quod autem communem vitam "vivendo frequenter, avide, et laute "manduco, dolenter profiteor; cum "si illud hypocritice simulare vo- "luero testarentur contra me socii "commensales." — De Veritate Sacræ Scripturæ, cap. 12, MS. Bodl. 924, p. 192.

tences, fairly overmasters the weakness of the unformed language, and gives us English which cannot be read without a feeling of its beauty to this hour.

As it is in the light of subsequent events that we see the greatness of Wyclif as a reformer, so it is from the later growth of the language that we best learn to appreciate the beauty of his writing. But it was less the reformer, or the master of English prose, than the great schoolman that inspired the respect of his cotemporaries; and, next to the deep influence of personal holiness and the attractive greatness of his moral character, it was to his supreme command of the weapons of scholastic discussion that he owed his astonishing influence.[1]

So long as the history of scholastic philosophy in this country is unwritten, so long must we be content to want an essential element, not merely in the portraiture of Wyclif's character, but in the history of

[1] Several testimonies to the esteem in which Wyclif's writings were held in his own and the next generation have been collected by Bale and Lewis. One of the most remarkable is given by Denis, in his catalogue of the Vienna MSS. The original passage is in MS. CCLXXXIX. f. 156. The writer is Thomas de Utino, prior of Dominican Convent at Bonn. He says that on Nov. 25, 1410, there were assembled by order of the pope, in the house of Cardinal Colonna, afterwards Martin V., as many doctors and masters of arts of the universities of Bonn, Paris, and Oxford as could be got together, to deliberate on the expediency of burning Wyclif's works. The conclusion to which they came was, "Quod nullo modo comburantur, "ex eo signanter quod ex tali combustione inferetur scandalum et "confusio universitati Oxoniensi, "cujus dictus magister Johannes "professor sacræ theologiæ exstitit. "Etiam in hoc universitas Pragensis "confunderetur, et majus schisma in "regno Bohemiæ generaretur. Et "etiam absurdum esset et veritati "contrarium quod libri logicales, "physicales, morales et theologicales "dicti magistri Johannis, in quibus "multa vera, bona, et utilia conti- "nentur, a studentibus scholasticis "removerentur. . . . . Sed quod "certi articuli per me [Fr. Thomam] "de Dialogo, Trialogo, et Corpore "Christi collecti, qui mihi tunc ap- "parebant erronei, non tamen dico "et assero illos erroneos, in regno "Bohemiæ publicarentur, et quod "illos nullus teneret, defenderet vel "dogmatizaret, publice mandaretur "et inhiberetur."

the English reformation. It is impossible to pass however hastily, over this untrodden ground, without a continual sense of the deficiency.

When, early in the thirteenth century, by the introduction into Europe of the physics and metaphysics of Aristotle, scholasticism passed into its second great phase, it found this country isolated from the continent, as it had not been since the Norman conquest.

The school of philosophers which then arose in this country was distinguished, in the judgment of cotemporaries, by a luminous acuteness, by a subtle rashness of speculation, from the more grave and solid learning of the continent.[1] It is more in accordance with the ordinary conception of our national character, when we learn that while on the continent, or at least at Paris, then the capital of the intellectual world, a metaphysical theology usurped the whole field of liberal education and thought, in this country positive knowledge had still its value, and contributed its

[1] In the twelfth century, even, the Abbot de la Celle (quoted by Neander, General Church History, VIII. p. 641. Torrey's translation; v. S. 643, of the original) says, "Nec indignetur Anglia levitas, si "ea solidior sit Gallica maturitas. "Certe expertus sum, somniatores "plus esse Anglicos quam Gallos." This was said in reference to the favour with which the doctrine of the immaculate conception had been received in England. More than a century later, the duke of Lancaster says, "Habemus in Anglia viros "subtiliores in imaginationibus, sed "Parisienses veram habent solidam "et securam theologiam."—Joh. Gerson, Opp. II. f. 149, b. ed. 1706.

"Si Parisiensis soliditas, quæ "plus antiquitati dicendæ quam veri- "tati subtiliter producendæ jam "studet, si Anglicana perspicacitas, "quæ antiquis perfusa luminaribus "novos semper radios veritatis "emittit, quicquid ad augmentum "scientiæ vel declarationem fidei "promulgabat,".... Ricardi Dunelmensis, Philobiblon, Oxford, 1598, cap. 8, p. 32. The real author was Holkoth, and it was written in 1344. See Warton, History of Poetry, I. p. 90, ed. 1840. See also the passage quoted from this work below, p. xliii.

The want of perseverance complained of by Wyclif (below, p. 270), as a national defect, belongs to the same character.

influence to modify the course of scholastic speculation. Roger Bacon, under both aspects, was, in the thirteenth century, the normal type of an English philosopher, and his friend Grosteste, the one great linguist of his day, while comparatively little known on the continent, continued even in the time of Wyclif to be the great authority of our schoolmen.[1]

Between the two great mendicant orders, which possessed at this time almost a monopoly of learning, there had arisen a distinction closely corresponding to this national difference. The Franciscans were the brilliant advocates of theological paradox, but sober learning took refuge with the disciples of St. Dominic. To the brotherhood of the Grey Friars at Oxford, of which Roger Bacon was a member, and Adam de Marisco prior, Grosteste bequeathed his library. The subtle doctor Duns Scotus, and Ockham, the glory and the reproach of his order, were both Englishmen and Franciscans; and so powerful was the ascendancy which their teaching obtained among us, that the works of Duns Scotus remained till the Reformation the ordinary text books of English education. The Dominicans Albert and Aquinas were the glory of Paris.

But in the course of the fourteenth century these distinctions became gradually effaced. The endowed orders[2] and the secular clergy began to maintain an

---

[1] "Quantum ad textum Aristotelis "et suorum sequacium, patet quod "non facit fidem, cum sæpe erra- "verat. Democritus, Plato, Augus- "tinus, Lincolniensis [Grosteste], "qui ita senserant, sunt longe cla- "riores philosophi, et in multis "metaphysicis scientiis plus splen- "dentes."—Wyclif, Trial. IV. cap. 3. Compare this with the language of his opponent Tyssington: "Lincolni- "ensis, cujus comparatio ad omnes "doctores modernos est velut com- "paratio solis ad lunam quando "eclipsatur."—p. 135 of this vol. See also p. 152.

[2] It was in 1298 that the first Benedictine monk took the degree of D.D. at Oxford. The event was celebrated with a splendour which

honourable rivalry with the learning of the mendicants. The Franciscans lost credit by the unscrupulous means they employed to fill the ranks of their order, and by the more than questionable orthodoxy of some tenets which obtained a footing among them. To the Dominicans the decline of the University of Paris was a heavy blow.

Among the proximate causes of her decay was the removal of the papal court to Avignon. With such a neighbour intellectual independence was impossible. One of the many mortifications suffered by the pride of Boniface VIII., had been a refusal on the part of the University of Paris to send to him a list of the lectures she delivered, together with the names of such of her professors, or more distinguished graduates, as she wished to recommend for promotion. What Boniface had solicited in vain was freely granted by the university to John XXII. In 1316 the first "Rotulus Nominandorum" was sent to the newly-elected pope at Avignon, and the practice once established soon became annual.[1] Ecclesiastical dignities and emoluments fell in abundance upon the professors; and from that time the university declined. Other causes were, indeed, in operation. Paris had hitherto been the only great school of theology on the continent. The time had come when this could no longer continue. The demand for learning was becoming daily more general; and, what is more important, the spirit of nationality was growing every day more powerful. A

showed the importance attached to it. Warton, History of Poetry, II. p. 89. Wood, Hist. Univ. Oxon. I. 65. Dugdale, Monasticon, IV. p. 403.

[1] "Certum est Johannis XXII. "tempore, qui sedere cœpit anno "1316 et sedit ad annum usque "1332, rotulorum conficiendorum "consuetudinem invaluisse, non "ante. . . . Bonifacius VIII. arrogare sibi voluit jus ejusmodi, nec "potuit. . . . . Conficiebatur . . . "initio quidem sub initia tantum "pontificatus alicujus recenter promoti ad papatum, deinde singulis "bienniis, postremo quotannis."—Bulæus, Hist. Univ. Paris, IV. p. 901.

vernacular literature had arisen in Italy, and was rising on a humbler scale in England; and even Germany and Bohemia, which had contributed many illustrious pupils to Paris, began to wish for national universities of their own. In 1348 the University of Prague was founded in connexion with Oxford; in 1365 that of Vienna, "the eldest daughter of Paris;" in 1362 and 1363 faculties of theology were given to Bologne and Padua, where law alone had hitherto been studied.[1] To Paris, therefore, little more than France was left, at a time when France was torn by dissension and humiliated by defeat. To Oxford passed what remained of her intellectual empire.[2] Duns Scotus, Ockham, Bradwardine, and Wyclif, were the four great schoolmen of the fourteenth century.

The Franciscans, whose influence there, though not so great as it once was, perhaps not so great as it again became, was still on the whole dominant, had produced no name of great eminence since the banishment of Ockham, and were now divided between the nominalists who followed him and the more legitimate disciples of Duns Scotus. Many, perhaps most, with less consistency than prudence, combined the nominalist philosophy of Ockham with the more orthodox theo-

---

[1] Savigny, Geschichte des römischen Rechts im Mittelalter, Bd. III. s. 179, 280. Hartwig's Heinrich von Langenstein, Marburg, 1857, s. 63, 64.

[2] "Palladium Parisiense nostris "mœstis temporibus cernimus jam "sublatum; ubi tepuit imo fere "friguit zelus scholæ tam nobilis, "ejus olim radii lucem dabant "universis angulis orbis terræ. "Quiescit ibidem jam calamus "omnis scribæ, nec librorum gene-"ratio propagatur ulterius, nec "est qui incipiat novus auctor ha-"beri. Involvunt sententias ser-"monibus imperitis, et omnis logicæ "proprietate privantur, nisi quod "Anglicanas subtilitates, quibus "palam detrahunt, furtivis vigiliis "addiscunt. Minerva . . . jam "Athenas deseruit, jam a Roma "decessit, jam Parisios præterivit; "jam ad Britanniam insularum in-"signissimam, quin potius *μικρό-"κοσμον*, accessit, ut se Græcis et "Barbaris debitricem ostendat."—Philobiblon, cap. 9, p. 38.

logy of Scotus. Of the Dominicans we hear but little; they had never, as we have seen, been important in England, and the battle was now no longer between Dominicans and Franciscans, but between the whole body of the regular clergy on the one side, and the secular priests on the other. If the monastic body leant towards nominalism, or embraced, at least, that type of realism from which it sprung, and to which, notwithstanding some appearances, it was least really antagonistic, their secular rivals would naturally adopt the more genuine realism of Grosteste, modified, however, partially in substance, and yet more in phraseology, by the later teaching of Aquinas. There was, perhaps, a higher reason for this than the simple love of opposition. It is possible that, in order to be consistent with a revealed religion, nominalism requires a definite boundary to be drawn between the provinces of religion and philosophy, and to this the whole genius of scholasticism is opposed. But this at least is certain, whatever be the cause, that almost all the religious life, and even all that was continuous in the intellectual life of the middle ages, belonged to one or other of the various shades of realism.[1] In the latter

[1] Some of the later mystics form a sufficient exception to prove the rule. If Gerson was a nominalist, it was because he was really not a philosopher.

The following passage from one of Wyclif's sermons gives his opinion of the religious tendencies of nominalism in his own day:—

"Circa hoc evangelium (Joh. xx. "19–29), dubitatur apud scholas"ticos quomodo lumen fidei se habet "ad evidentiam in lumine naturali. "Et tenent nimis multi, sed fatue, "quod lumen fidei et lumen natu"rale sunt contraria: ut invinci"bilis ratio naturaliter deducit, "quod quælibet Persona Divina sit "quælibet; quod mundus [quod] "est æternus, cum nihil sit creabile; "quod non erit resurrectio mortu"orum, cum corpus grave non sit "in cœlis naturaliter. Et sic in "carne [rd. de incarnatione?] et "cunctis articulis quos nuda fide "credimus. Sed veritas est quod "lumen naturale ordinatum a Deo "ut judicat [rd. judicet?] in fidem, "non est contrarium lumini fidei, "sed in fidem catholicam induc"tivum. Et cuncti philosophi "verbales erraverunt non solum

half of the fourteenth century, whatever there was among the clergy, either of such religious feeling or of intellectual activity, was to be found, speaking broadly, among the secular priests. As a body, therefore, they were naturally realists.

Of this party, in Oxford, the most prominent member, at the time of which we have been speaking, and the most resolute enemy of the mendicants, was Richard FitzRalph, archbishop of Armagh. At his death in November 1360, so far as he left any successor, that successor was John Wyclif. In those parts of his system which enter into the present volume, and with which alone we are here concerned, the influence of these antecedents is very perceptible.

Of his early works, which from the present point of view are of chief interest to us, his answers to Cuningham,[1] given in the Appendix, are the only fragments printed. It will be observed in these that the doctrine, on what was in the fourteenth century a crucial point, the relations of matter and form, is Thomist, with trifling modifications, and that the language is almost that of Aquinas himself.

" in lumine fidei, sed in lumine " naturali. . . . . Conceditur " tamen quod lumen sensitivum in " nihil per se sufficit, nisi fuerit lumine fidei illustratum. Sicut ergo " naturale est philosophantium " principia sua cognoscere sine evi- " dentia præcedente; sic naturale est " fidelem fidem suam credere sine " nullitate evidenter præcedentiæ " (*corrupt*). Quod si postmodum " viderit rationem naturalem et " cunctas veritates suæ fidei con- " sonare, gratias agat Domino veri- " tatis; et de tanto in ejus laudibus " et fide amplius stabilitur.—Sermons, Part I., Sermon 25, MS., Trin. Coll. Cam. B. 16, 2, f. 160, r°. Denis, cccc.

Of Ockham himself Wyclif always speaks with respect. For instance: " Assumit quod venerabilis inceptor " Hokham fuit hæreticus, quod " nescit probare. Nec sibi consonat, " cum in his quibus maxime vi- " deretur a fide devius, doctor iste " fuit et est excellens et præcipuus " ejus discipulus. Ubi enim Hokham " ponit quod nihil est nisi substantia " vel qualitas, iste doctor ponit quod " nihil est nisi substantia."—De Veritate S. Scripturæ, fol. 181.

[1] Page 453.

In the expression of the earliest heresies which our author lays to his charge a general adherence to the same school is observable, though many of the phrases are referable immediately to St. Augustine, of whom preeminently, in his later days, Wyclif was considered a disciple.[1]

In the first place, Wyclif's doctrine as to the nature of God is essentially Augustinian, and rests upon two principles, which are familiar to the readers of the great Latin doctor. The first is, that evil has no substantive existence, but is simply the absence of good, as darkness is the absence of light. The second is that everything which exists, has three modes of existence; the first, in its idea in the Divine mind; the second, in its second causes; and the third, in its individual being.

Admitting, indeed, as he did, that it follows from our conception of the Deity as infinite, that there is a sense in which God is everything, he was bound to explain how this was consistent with the existence of evil, and with the coexistence of a personal God, and personal creatures. To the first of these difficulties he imagined that he found a sufficient answer in the negative character of evil; the second he met by the distinction between the different modes of existence. God was everything, he said, *secundum esse intelligibile*, by virtue of the presence of the ideas in the Divine mind; but not in their actual being, *secundum esse existere.*

So again his doctrine as to the Incarnation of our Lord, which is here spoken of as heretical, is precisely that of St. Augustine, in the more defined shape given

[1] "Sui discipuli vocabant eum "famoso et elato nomine Joannem "Augustini."—Walden, Doctrinale, lib. I. c. 34. One passage among many.

to it by Aquinas, who, speaking with reference to the presence of our Lord's body in the grave during the three holy days, decides that Christ was wholly in the tomb, and also wholly in hell.[1] Wyclif's mode of looking at the doctrine was, however, rather peculiar, and may have led to his being misunderstood. He found the Trinity in everything. As there are in man three separable natures, body, spirit, and animal life, and each of these is man; or, as there are in the ever blessed Trinity three persons, and each of these is God; so, he said, there are in our Lord three distinct natures, Deity, soul, and body, and each of these is Christ.

Some connection with the principles of Aquinas may also, perhaps, be traced in another of Wyclif's doctrines, which he was the first of the schoolmen to propound, the imperishability of matter.

In treating of the relations of matter and form, Aquinas had laid down that form is prior in the order of the Divine conception, matter in the order of existence. Creation is the animation of inert matter by form. But how are we to conceive of matter as apart from form? What is the *materia prima* on which form thus operates? St. Thomas contented himself with asserting that it was the same for all substances; forms differed, but matter was one for all creation. But Wyclif was a follower of Grosteste, who had revived the atomic theory of Leucippus. To the fundamental maxim 'Omne continuum componitur ex non quantis,' he applied the reasoning which Aquinas had intended for other premisses. Aquinas had proclaimed the necessary immortality of self-subsistent

[1] "Cum nunquam fuerit caro vel "anima Christi a persona Filii Dei "separata, fuit totus Christus in sepulchro, in inferno, et ubique."—Aquinas, Summa, III. qu. 52, art. 3.

forms;[1] such, added Wyclif, are the atomic elements; and therefore they are imperishable. That such was the course of reasoning by which he arrived at his conclusion, is partially indeed matter of conjecture; what is certain is that he had in view, when writing, the teaching both of Grosteste and Aquinas. The subject is of sufficient interest to justify our giving the heads of the passage where he expounds most fully his peculiar doctrine:—

"Habito quod Deus est creativus restat videre si "sit annihilativus; et videtur multis quod par sit "ratio utrobique, quia æqualis distantia; sed Deus de "facto creavit mundum, igitur est annihilativus.

"Confirmatur sic. Facilius est destruere quam con- "struere; Deus igitur potens[2] in majus potest in "minus.

"Secundo confirmatur ex eo quod aliter videtur "derogari potentiæ Divinæ, ut patet ex multis dam- "nationibus passionum[3] negantium possibilitatem anni- "hilationis, et communi testimonio loquentium moder- "norum, qui omnes dicunt concorditer quod Deus non "esset plenus dominus creaturæ nisi ipsam possit anni- "hilare; immo negare a Deo possibilitatem annihila- "tionis esset tollere ejus omnipotentiam.

"Tertio confirmatur de facto; nam videtur multis "quod materia prima divisa in atomos recipiendo per- "tinenter[4] formam substantialem sit annihilata; et "illud videtur de lumine aut specie in medio, et evi- "dentius de gratia in anima post adventum peccati "corrupta. Gratia enim, cum sit res absoluta potens

---

[1] Thomas Aquinas, Summa I. qu. 75, art. 6. "Impossibile est "quod forma subsistens desinat "esse." In the definition of such forms he would, of course, have differed utterly from Wyclif; but Aquinas' reasoning may not the less have suggested his.

[2] *potens*] potentens.

[3] *passionum*] read positionum.

[4] *pertinenter*] pti^9^t, MS. Almost certainly a false reading.

" per se esse, nec remanet secundum aliquid sui, nec " corrumpitur in impotentia materiæ, cum non educitur " de potentia materiæ, sed creatur ; et loco ejus succedit " privatio sola, scilicet peccatum vel pœna damni. Tales " evidentiæ multæ excogitatæ sunt, propter quas cre- " ditur quod Deus sit annihilativus.

" Sed contra istud sic. Impossibile est ens aut veri- " tatem esse, nisi vel Deum, vel causatam a Deo mediate " vel immediate ; sed annihilatio nec potest esse Deus, " nec causata a Deo ; igitur non potest esse."

* * * * * *

" Item Deus non posset annihilare substantiam ali- " quam, nisi annihilet totam universitatem creatam, sed " illam non potest annihilare, igitur nihil penitus potest " annihilare.

" Minor probatur ex hoc quod ad cujuscunque sub- " stantiæ nihilationem requiritur cujuslibet partis anni- " hilatio de vi vocis. Sed cujuslibet singularis sub- " stantiæ pars quidditativa est genus substantiæ, sicut " et alia genera ac species ; igitur, annihilata substantia " qualibet singulari, annihilaretur genus substantiæ, et " per consequens non maneret post annihilationem ex- " istens in aliquo singulari. Totum igitur genus sub- " stantiæ destrueretur ad cujuscunque substantiæ anni- " hilationem.

" Confirmatur per locum a majori. Substantia panis " in eucharistia non annihilatur, propter remanentiam " accidentium, licet ipsa corrumpatur secundum totam " formam ; sed major est connectio partis quidditativæ " ad ejus partem subjectivam, quam cujuscunque absoluti " accidentis ad suum subjectum ; igitur multo magis, cor- " rupto subjecto secundum quamlibet ejus partem (audi[1]

[1] *audi*] audi^{a}ʒ, MS. This and the next word I take to be a corrupted gloss.

"integralem), servata parte quidditativa non simpliciter "annihilatur."

* * * * * *

"Item omnis creatio proprie dicta dicit productionem "rei a puro esse intelligibili ad existentiam actualem; "igitur per idem omnis annihilatio, si est, dicit cor- "ruptionem rei ab actuali existentia ad purum esse "intelligibile."

* * * * * *

"Item si Deus potest mundum annihilare, tunc et "quodlibet ejus accidens potest annihilare, cum destructa "quomodocunque per se causa destruitur propter[1] et "suum causatum; sed quodlibet accidens[2] mundi Deus "non potest annihilare, igitur nec mundum."

* * * * * *

"Item si aliqua pars universitatis annihilari potest "et non accidens per se, cum servata substantia accidens "suum non annihilatur, relinquitur quod aliqua sub- "stantia annihilari potest, et idem est judicium de "toto mundo; igitur totus iste mundus per totum "annihilari potest; et cum humanitas Christi et omnes "beati citra Deum in cœlo sunt pars universitatis, "sequitur quod omnes illi possunt annihilari."

* * * * * *

"Item [cum][3] ex possibilitate annihilationis tolletur "spes viatoris, certitudo beatorum, et sic sensus Scrip- "turæ, quæ omnia[4] sunt impossibilia, patet quod anni- "hilatio sit impossibilis."[5]

In this, as in all other questions where he has to speak of the Divine power, Wyclif is more than usually careful in the definition of his terms; and the distinction which he lays down between the absolute

---

[1] *propter*] Perhaps read propterea.
[2] *accidens*] accidentia, MS.
[3] *cum*] om. MS.
[4] *omnia*] omni, MS.
[5] Wyclif de Potentia Dei, cc. 12–14, ff. 135–137, MS. Trin. Coll. Camb. B. 16, 2.

and ordinate power of God is one without the knowledge of which more than one passage in this volume must be misunderstood. The difficulty of reconciling the Divine immutability with His personal attributes, of understanding how He who is "without variable-"ness or shadow of turning" can be the same who hears prayer, and repents Him of the evil, is certainly not one confined to the schoolmen, but it was aggravated to them by the special stress laid by Aristotle and Plato on the immobility of whatever was perfect and divine. Wyclif's reply to it is, that the mobility is in the creature; that any distinction drawn between the essential and the relative power of God is fallacious, and that all apparent variation in the Divine mind is due to the operation of the changeable nature of the creature on the unchangeable nature of the Deity.[1] The distinction, therefore, between the absolute and ordinate power of God is a subdivision of His essential power, and is based on the distinction between the three modes of existence to which we have referred above.

"Potentia capit subdivisionem, cum aliqua sit "potentia absoluta, et aliqua ordinata. Potentia absoluta "est quæ terminatur ad possibilia in esse intelligibili "et absolute possibili; potentia autem ordinata est "quæ terminatur ad possibilia secundum suum esse "existere pro aliquo tempore; et illa potentia ordi-"nata vocatur contingens sed non accidentalis Deo, "cum non potest talem ordinatam acquirere vel deper-"dere."[2]

When Wyclif says, therefore, that "God cannot, of

[1] "Potentia qualitatis, quæ est de "secunda specie qualitatis, non est "in Deo quærenda, cum sit immo-"bilis. Omnis autem relativa Dei "ad creaturam, secundum esse pos-"sibile, est absolute necessaria."—Wyclif de Potentia Dei, cap. 1, MS. Trin. Coll. Cambridge.

[2] De Potentia Dei, cap. 1.

" his absolute power, condemn the soul which is united " to Christ," he means to say that so to do would be contrary to the divine nature. It is an inference which follows directly from a refusal to admit a distinction between the absolute and relative power of God. If every change in the conduct of the Creator is but a reflex of the changed conduct of the creature, then those who are united to Christ may know that any such change in His conduct towards them is inconsistent with the very law of His being.

On another not less sacred subject, on which Wyclif's opinions have been variously represented, I am unwilling to enter, because the discussion of it would involve a controversy, which in these pages would be misplaced. But I would invite the attention of those who desire honestly to know what are his views as to the eucharist to the text of his own Confession.[1] This gives his mature opinion. For those who are curious to trace its development, the two following extracts may not be without their interest.

The first is from one of his early sermons, delivered " dum stetit in scholis," that is, before he proceeded to a degree in divinity :—

" Pro quo [sacramento] videtur primo notandum fideli " quod ista res alba, rotunda, dura, gravis et sapida, " non est in natura corpus Dominicum vel pars ejus, " quia tunc corpus Christi macularetur, divideretur, et " undique tractaretur, ut talis hostia quam sentimus, " quod profanum foret christiano imponere corpori Dei " sui. Ex quo patet quod sensu mentis non sensu " corporis, percipit christianus corpus Dominicum in hoc " venerabili sacramento. Percipit enim ex fide quod " plenum corpus Christi, sanguis et anima, sit ex integro " ad omnem punctum hujus sacramenti, quod inter

---

[1] Page 115.

"omnia mysteria fidei videtur difficillimum christiano "capere."[1]

The second is from the treatise De Incarnatione,[2] written by Wyclif before he became a doctor of divinity:—

"Ideo alias dixi quod sicut[3] univocando de accidente "respectivo, cujusmodi sunt relatio, actio, passio, etc., "nullum eorum poterit esse, nisi insit substantia ut "subjecto; sic nec qualitas nec quantitas, cum sint uni- "voce accidentia sicut illa. De qualitate consentit S. "Thomas quod illa non potest esse nisi insit quantitati,[4] "et de quantitate est mihi evidentius, cum sit sub- "stantiam esse quantum, et non potest expectare rare- "factionem, condensationem, et ceteras mutationes quæ "in benedicta eucharistia oculariter exprimuntur. Ideo, "ut alias dixi, esset nimis magna sensus illusio, nisi "esset in eucharistia unum quantum diversimode qua- "lificatum, et accidentatum, ac mobile. Et illud sub- "jicitur quantitati, qualitati, et ceteris accidentibus quæ "videmus.

"Sed quoad quæstionem quid est, de tali essentia "non solicitor, licet sint quotlibet dicta sanctorum quæ "sonant quod sit panis vel vinum, quæ forte intelli- "genda sunt quod essentia subjecta illis accidentibus "post transubstantiationem est panis ante[5] transub- "stantiationem, et virtute transubstantiationis desinit "esse quid vel substantia, et manet eadem essentia "conformiter accidentata. Illa autem non fit corpus "Christi, sed fit signum signans nobis ineffabiliter "quod ad omnem punctum sui sit sacramentaliter "corpus Christi, et comitanter anima et omnia alia

---

[1] Quadraginta Sermones, MS. Denis, cccc. fol. 226, r°.

[2] Cap. xi. MS. Denis, CCCLXXXIV., Oriel Coll. xv. The text is taken from the Vienna MS., except in the cases indicated, where it is corrected from the other. The Oxford MS. is very corrupt.

[3] *sicut*] sic, V.

[4] Th. Aquinas, Summa, II. 1, qu. 49, art. 2.

[5] *ante*] cum, V.

"Christi accidentia. Nec est de substantia fidei via-
"torum scire quid est illa essentia. Sed satis est
"cognoscere conclusionem[1] si est de ista, cum tran-
"substantiatione et ceteris veritatibus quæ sacra-
"mento eucharistiæ sunt annexæ. Non ergo sequitur,
"si Christus potest facere corpus suum virtute ver-
"borum sacramentalium esse ad omnem punctum illius
"essentiæ, ergo potest facere quod humanitas non sit
"suppositum, vel quomodocunque aliter per terminos
"magistrales aliter extraneetur ratio. In omnibus enim
"similibus est pura petitio. *Illud autem quod de*
"*eucharistia fides orthodoxa arctat nos credere, potest*
"*catholicus philosophice sustinere.* Si enim secun-
"dum perspectivos corpus multiplicatur intentionaliter
"vere præsens, ubicunque species ejus agitur, et
"habet ibi efficaciam operandi; quod magisterium
"Deo facere corpus suum esse ad omnem punctum
"hostiæ sacramentaliter, et effectus spirituales efficaci-
"ter operari."

I gladly pass to a subject which is, after all, of far more importance to the understanding of Wyclif's position, and from a careful study of which more is to be hoped than from any other source towards understanding the connection between the schoolman and the reformer.

The theory of dominion involving the relation of church and state, which stands numbered by our author among Wyclif's earliest heresies, and which occupies a prominent position in all the later condemnations of his opinions, ought never in justice to its author to be published without his own declaration that it was put forth as an ideal, and with the full admission that it was incompatible, in many of its results, with the existing state of society. In the

[1] *conclusionem*] questionem, V.

bare outline, however, to which we are here confined, we shall not touch upon many of the points against which the strongest objections of his cotemporaries were directed.

Being an ideal, it is the more remarkable to find it thoroughly feudal in its whole conception. Dominion being not a right or a power, or any thing external, but a habit of the rational nature,[1] can in its highest and purest sense belong to God alone. He deals it out, in fief as it were, to men in their several stations and offices, on condition of obedience to His commandments. Mortal sin, therefore, breaks the link, and deprives man of his authority. Thus no one in a state of mortal sin has, in strict right, either priesthood or lordship, a principle which applies, of course, in its degree to every human being.[2] This is the meaning of Wyclif's favourite expression, that all dominion is founded in grace.

The paradoxical form in which Wyclif, in common with the other schoolmen of his day, was in the habit of presenting his conclusions, has led in this case to a singular result. His enemies condemned the position that dominion was founded on grace; they condemned at the same time the counteracting doctrine by which he repelled the extreme inferences which seemed capable of being drawn from his theory. That God ought to obey the devil, is the strange and to us irreverent phrase in which the reformer expressed the duty of submission to constituted authority. Dominion, indeed, in the true sense of the word, the wicked

[1] "Dominium est habitudo naturæ "rationalis secundum quam denominatur suo præfici servienti."—De Dominio Divino, I. cap. 1, MS. Denis, CCCCV.

[2] In another point of view this follows immediately from the Augustinian doctrine that evil has no substantive existence.

cannot possess; power, by God's permission, they have. And towards this power the duty of the Christian is clear. As God has permitted evil in the world of his creation, as Christ obeyed the devil in submitting to his temptations, so must the Christian submit to the wicked magistrate or bishop.

" Unde in concilio terræmotus damnatum fuit velut " hæresis quod Deus obedivit diabolo, non recolendo de " fide Scripturæ, Josuæ x. 14, quod Deus obedivit voci " hominis, nec quod Christus obedivit Scarioth, non " obstante quod simul fuit Deus et homo, et Scarioth " tunc fuit diabolus. Et si fingatur quod talis minis- " tratio in sensibili signo non fuit obedientia propter " majoritatem Christi ad Scarioth, quomodo non de- " strueretur per illud cujuscunque virtuosi operis " exercitio majoris ad minorem, quoad Deum; et " cum ignoratur rariter sed [rd. si] prælatus vel " subditus major fuit quoad Deum, nullus debet, sub- " ducta revelatione, obedire temporali prælato, cum " ignorat si debet sic facere juxta illam fictitiam. " Similiter Christus fuit passus et tentatus a diabolo, ut " patet Matt. IV: quare ergo non sibi humanitus obe- " divit? Non enim sequitur, si Christus negavit ado- " rare latria ipsum diabolum, tunc negavit sibi in ali- " quo obedire; quia juxta hoc nulla foret obedientia " nostris præpositis facienda, cum latria sit illis neganda. " In hoc ergo quod Christus permisit se sic differri a " diabolo, fecit sibi majorem obedientiam vel humilita- " tem quam subjectus monachus facit suo abbati sive " præposito. Christus enim non solum obedivit Deo, " sicut nec sibi solummodo ministravit, cum apostolus, " *Dico autem Jesum Christum ministrum fuisse cir-* " *cumcisionis.*[1] Melius igitur fuisset his damnationibus " decrevisse quidditatem sacramenti eucharistiæ, cum

[1] Rom. xv. 8.

"sua fundatione, cum de illis est tanta hæresis tam "in prælatis quam subditis seminata. Sed hæreses "infectivas ecclesiæ dicti satrapæ nutriunt et occultant, "veritates autem catholicas despiciunt et contem-"nunt."[1]

To this theory was attached a corollary which struck at the foundation of the views then universally received as to the relations of the spiritual and temporal power. "Lord, here are two swords," the spiritual and the temporal—the one above, the other beneath—the one to command, the other to execute—was the doctrine of that memorable sermon in which Becket laid the foundation of a quarrel with his sovereign. There is but one vicar of Christ upon earth, supreme by the nature of his office over every earthly authority, was the doctrine which the court of Rome was steadily endeavouring to impose upon Western Christendom, a doctrine evaded, indeed, like every other, by the passions and the interests both of individuals and of nations, but still as little to be questioned as any other portion of the Catholic faith. The doctrine of the reformer was that the sovereignty thus claimed had never been delegated to any man; that God had allotted only portions of dominion, particular fiefs, so to speak, to each. And if any one were to be held to be Christ's vicar upon earth—a term which he did not refuse to apply to the pope—the title was equally applicable to the temporal as to the spiritual chief. The king was the minister, the vicar of God in things temporal, and was, therefore, as much bound by his office to see that temporal goods were not wasted or misapplied by the clergy, as the clergy were to direct the spiritual affairs of the king. But it was no part of Wyclif's intention to lower the power of the clergy in what he considered their legitimate

---

[1] Wyclif, Serm. Part III. Serm. 54, MS., Trin. Coll. Camb., f. 290, r° a.

sphere, and therefore it was that he wished to see the church resign its endowments, and return to the state in which it was before the supposed donations of Constantine, the state at once of poverty and independence.

One step more, and the outline is complete. The pope and the king are indeed supreme each in their department, but every Christian man holds, not indeed "in chief," but yet he holds of God; and the final, irreversible appeal is, therefore, to the court, not of Rome, but of heaven.

On no point did Wyclif write more fully than on this theory of dominion, and no part of his system, not excepting his doctrine of the eucharist, seems to have occupied so large a share of the attention of his cotemporaries. It was, indeed, an attempt, from a feudal and scholastic point of view, to occupy the ground which was occupied, in the hands of the reformers of the sixteenth century, by the doctrine of justification by faith. The emancipation of the individual conscience was the aim of both. In the fuller and more complete study of Wyclif's theory of dominion is to be sought, as I think, the explanation of his comparative failure. The strongly realistic feeling which led him to centre everything so immediately in the Divine attributes, which led him elsewhere to infer the necessity of human action from the necessity of the Divine, led him to point to the very throne of God Himself as the tribunal of personal appeal. That this was inadequate to the case, that a court of appeal was needed not merely in heaven but on earth, Wyclif may have been as sensible as the later reformers, but he was not in a position to supply the deficiency. For the more general study of the Bible, to which he, like they, looked as the ultimate authority upon earth, Wyclif did more, perhaps, than any one; but the education of the individual conscience to independence could not be effected in a day. Upon

the generality of thoughtful men in his day the external authority of the Church of Rome had a hold which they could not shake off; again and again the most devoted of Wyclif's disciples are found returning, with recantation, to the bosom of the church, unable to support their terrible isolation. In this, therefore, the most essential point of his whole system, he was unable to count on retaining the support of any but a few presumptuous fanatics, the fools who rushed in "where angels fear to tread."

It is not, of course, to be supposed that in this view, even were it fully worked out, is to be found a complete solution of the decline of Wyclif's influence after his death. Grave causes, social and political, were also at work, at first to exaggerate, and afterwards to diminish his power. But it must never be forgotten, in estimating Wyclif by his disciples, that under the common name of Lollards was gathered every species of religious malcontent. Restless fanatics like Swynderby, with whom Wycliffism was but one of a series of religious excitements; Crompe, whose only crime was a bitter hostility to the mendicant orders, which the times gave an excuse for treating as a heresy; socialist preachers like John Balle; adventurers like Peter Payne; were all united in popular, or at least in clerical estimation, with the genuine disciples of John Wyclif. Another class, as truly alien from his spirit as any, and who began in the next generation to appear in considerable number, were the men who rejected, as unworthy of the christian religion, whatever did not appear patent at once to the intelligence of the most ordinary learner. For them human nature had no hidden depths, religion no mysteries; yet of the christian ordinances, that which alone seems to have thoroughly approved itself to them was that which to others appeared the most mysterious of all, the exposition of the Bible by the most ignorant of the

priesthood. In the high value they set on this unlettered preaching, and in that alone, they could truly claim the authority of Wyclif. To this mixed character of the Lollards even the few papers contained in this volume bear decisive testimony.

On the miscellaneous documents a few notes will suffice:—

1. Those relative to Swynderby are printed in pseudo-Knighton, col. 2668, but too inaccurately to be worth collation. The chronicle, however, adds to them a curious narrative. Wilkins[1] prints a prohibition of Archbishop Courtney's against hearing Swynderby's (Skynderbye) preaching, dated May 4, 1391; and Foxe gives some proceedings of the bishop of Hereford against him in July and August of the same year.

2. The proceedings against Crompe by the bishop of Meath in 1384 and in the council of Stanford in 1392 are not, I believe, noticed elsewhere.

3. The Lollard conclusions of 1395 are given by Foxe, who states that he took them from the royal archives. The independence of the two sources thus confirms the date. They are also printed by Wilkins.

4. The documents relating to Richard Wyche appear to be new.

5. Of Lavingham's collection of Purvey's errors a translation has been given by Foxe. His recantation forms part of the documents printed by Wilkins, Concilia, III. p. 260. The date of Lavingham's tract, or rather of the Ecclesiæ Regimen, on which it is grounded, is incidentally a matter of some interest. The editors of the Wycliffite version of the Bible[2] have assigned to it a date previous to 1396, in reliance on a statement of Foxe, already quoted.[3] It

---

[1] Concilia, III. 215.

[2] Preface, p. xxv.

[3] Above, p. ix., note 1.

was not unusual for Foxe's memory to fail him; and this was, I believe, the case here. A comparison of p. 393 with the following passage from Fabyan's Chronicle, under the 11th of Henry IV. (1410-11), seems to leave no doubt that the Ecclesiæ Regimen belongs to a later date: "The commons of this lande put up "a bill unto the king . . . . the effect of which bill "was that the temporalties, inordinatly wasted by "men of the churche, might suffise to finde to the "king xv. erles, xv. c. knightes, vi. m. cc. esquiers, and "a c. houses of almose." See also Bale's note, p. 393.

6. The papers relating to Sautry and Taylor are substantially contained in Wilkins, Concilia, II. pp. 257, 400. Their cases are given by Foxe; Sautry's at considerable length.

Sautry is usually spoken of as the first victim of the statute De Hæretico comburendo. But it is remarkable that the writ for his execution appears on the rolls of parliament before the act itself.[1] The order may be merely a matter of arrangement, but it is observable that if the act had been already passed, the writ would have been issued as a matter of course to the sheriff, and would never have appeared on the rolls at all. It appears probable, therefore, that Sautry suffered under a special act, proposed perhaps by the clerical party in order to ascertain the feeling of parliament as to the larger measure that followed.

7. Oldcastell's abjuration is translated by Foxe from this volume. He, Bale, and Antony Wood agree in pronouncing it a forgery. It may be so; but it is right to remark that Foxe had the loan of Bale's MS. with his note in it to that effect; and that Wood has evidently been deceived by the idea that they were expressing independent opinions. The case rests,

---

[1] Rot. Parl. III. pp. 459, 467.

therefore, on Bale's assertion, and the internal evidence.

The proceedings against him are given by Foxe and Wilkins.

8. Of Whyte's case there is a short notice by Foxe, who however does not mention a point of some theological interest, that he maintained the doctrine of consubstantiation. The process appears here for the first time.

The claim of Thomas Netter of Walden to be the author of this volume has never hitherto been called in question. Leland, Bale, Foxe, Wood, Cave, Tanner,[1] are among the principal names of those who have ascribed the work to him; and were it not that with antiquaries of this class the authority of the first assertor is too often the only authority of the whole series, we might quietly acquiesce in their decision. As it is, Leland is probably our real informant, and he is followed by the rest.

In examining how far his statement is justified by the evidence of the work itself, it will be well to have the leading facts of the life of the supposed author before us.[2]

Thomas Netter, more commonly called Waldensis or Walden, from his birthplace Saffron Walden in Essex, was born about the year 1380.[3] Of his family we

---

[1] Bale, below, page 1, note 1. Leland, Scriptores Britannici, p. 441, ed. Hall. Foxe (ed. Cattley), III. p. 339, &c. Wood, Hist. of the University of Oxford (ed. Gutch), I. p. 254. &c. Cave, Hist. Literaria, II. p. 112, b., ed. 1743. Tanner, Bibliotheca, *Waldenus*.

[2] The general authorities for this life are A. Thevet, Vie des Hommes Illustres, quoted below, Tanner's Bibliotheca, and Blanchiotti, Preface to Walden's Works, Venice, 1757.

[3] "Nec mihi Wicleffus quicquam "surripuit, nec in mea generatione, "nisi forte dum infans fueram, ipse "fuit."—Walden, Opp. tom. II. doctr. 6.

know only that his parents' names were John and Matilda. He was educated at Oxford, where he eventually became a doctor of divinity. He entered the Carmelite order in London, and in 1395 was ordained subdeacon by Braybrook, bishop of London.

He seems early to have attracted the notice of Stephen Patryngton, provincial of his order in England, and it was perhaps owing to him that he was selected in 1409 to be a member of the Council of Pisa. In 1414, on the elevation of his friend and patron to the see of St. David's, he succeeded him as provincial, in which character he was present, almost immediately afterwards, at the council of Constance. On the close of the council, he went in 1419, at the solicitation of many of the leading members, into Lithuania, to negociate a peace between Jagello king of Poland, and Michael grand master of the Teutonic order. The most lasting fruit of his mission was the foundation of several monasteries of the Carmelite order; and by his more ardent admirers he has been celebrated as the apostle of Lithuania.

On his return to this country he became confessor to King Henry V., who on his death-bed is said to have committed his infant successor to Walden's especial care. He afterwards accompanied young Henry abroad, and it was at the English court at Rouen that he breathed his last on the 2d or 3d of November 1430. He bequeathed his books to the great library of the Grey Friars in London.

It has been stated, perhaps on insufficient authority, that he was appointed, on the petition of parliament, not long after the Council of Pisa, to the functions of inquisitor-general in England. Certain it is, however, that there is no one whose name so often occurs during the few years of his manhood in the controversies and persecutions of the Lollards. Besides his labours at Pisa and Constance, we find him engaged at different times

against Peter Payne or Clerk, Sir John Oldcastle, William Whyte, and Thomas Scrope or Bradley. Of the works which have transmitted his name as the ablest controversialist of the fifteenth century, a considerable list is given by Leland. The chief of them, his Doctrinale Fidei, dedicated to Martin V., and his De Sacramentis, have been several times printed together, under the title of Thomæ Waldensis Opera. The best edition is that of the Jesuit Blanchiotti, in three volumes folio, Venice, 1757.[1]

With regard to the particular work now before us, it cannot be determined with certainty to how much of the manuscript the title *Fasciculi Zizaniorum Johannis Wyclif* is intended to apply. The whole, except one leaf, which seems to have been inserted from another manuscript, is in the same handwriting, and is divided into seven portions by what were originally blank leaves, but are now filled with the notes and indices of Bishop Bale. Of these portions the two first alone are given in this volume; the contents of the five that remain are as follows, the parts marked with an asterisk being by Bale:—

Title of the piece.	Folio of MS.
*Memoranda about various Lollards	54 v° a to 56 v° b.
*Examinations of William Thorpe "Per Joannem Baleum Anglum Sudovolgum in Latinum versa, 1543"	98 v° b. to 103 v° b.
Statute 2 Hen. IV. cap. 15. De Hæretico comburendo	104 r° a.
Statute 2 Hen. IV. cap. 7. Printed by Foxe	105 r° b.
Bull of John XXIII. *In generali concilio*, against Wyclif's heresies. No date	106 v° b.

[1] Other editions are those of Paris 1532, Salamanca 1556, Venice 1571, all in folio.

Title of the piece.	Folio of MS.
Extract from the acts of the eighth session of the Council of Constance, as in Mansi, Concilia, xxvii. col. 632–635. *Inc.* Sacrosancta Constanciensis. *Des.* sanctiones -	107 v° a.
A letter from the twelve judges appointed by the University of Oxford to examine Wyclif's heresies, addressed to Thomas archbishop of Canterbury. See Lenfant, Hist. Conc. de Constance, p. 228 - -	109 r° b.
Acts of the council continued, as in Mansi, to col. 636, l. 2 - - - -	110 r° b.
Sentence passed on Wyclif. Mansi, col. 751	110 v° a.
"Conclusiones Wycclyff ter damnatæ." These are 266 in number, and are collated by Antony Wood with those sent by the university to Archbishop Arundel (Wilkins, Conc. III. p. 339). Of the 267 in the Oxford list, Nos. 23, 26, 119, 194, 226, are omitted; and four are added at the end, said to be extracted by Walden from Wyclif's Argumenta ad Strode - -	110 v° b.
Short memorandum about Wyclif on the eucharist - - - -	119 r° b.
*Various opinions about Wyclif - -	119 v° a.
Twelfth (thirteenth) session of the council, as in Mansi, col. 726–728 - - -	120 r° a.
Fourteenth (fifteenth) session, abridged. Mansi, 747 - - - -	121 r° a.
"Collatio facta per Magistrum Sacri Palatii die condemnationis Johannis Husse, ipso præsente et astante in sacro concilio Constanciensi" - - - -	124 r° a.
Sentence passed on John Husse. Mansi, 752	*ibid.*
Condemnation of the proposition *Quilibet tyrannus.* Mansi, 765 - - -	126 v° b.
Abjuration and articles of Jerome of Prague. Mansi, 791 - - - -	127 r° a.

Title of the piece.	Folio of MS.
Extracts from an accusation against Jerome of Prague, at Constance, May 26, 1416. Not in Mansi - - - -	128 v° a.
Session of May 30, 1416. Mansi, 893 -	129 r° a.
Sentence passed on William Taylor. As printed in this volume, p. 412, and therefore repeated in the MS. - -	130 r° a.
Bull of Martin V. *Inter cunctas.* Mansi, 1204 - - - -	130 v° a.
——— *In eminentis,* including as quotations four bulls of John XXIII., and the previous decrees of the Council of Constance - - -	137 r° b.
Statutes of Prague (1421) - -	147 v° a.
*Testimonies of various writers to Wyclif -	149 r° b.
Errors condemned at Oxford in the time of Archbishop Kilwarby - - -	149 v° a.
Errors condemned by William, bishop of Paris (1240) - - -	150 r° b.
Errors condemned by Stephen, bishop of Paris	150 v° b.
Eight points in which "Magister Petrus non tenetur a modernis magistris Parisiensibus" - - - -	155 r° a.
Conclusions of FitzRalph, archbishop of Armagh - - - -	156 r° a.
Errors of the Greeks - - -	156 r° b.
Extract from Extrav. de Hæreticis in Clement. *Ad nostrum* - -	157 v° b.
Errors of Lollards "Nuper Londoniis damnati." (1412) - - -	158 r° a.
*Memoranda and indices - - -	158 v° b.
Protectorium Pauperis Reverendi magistri Fratris Ricardi Maydeston - -	160 r° a.
John de Hornby's conclusions at Cambridge on behalf of the Carmelite order, A.D. 1374	176 r° a.
A sermon by the same, imperfect - -	211 v° a.
*Index and notes - - -	215 r° a.

Title of the piece.	Folio of MS.
William Wodeford against the Trialogus of Wyclif. Printed in Gratius, Fasciculi Rerum, by Brown, I. p. 191 - -	216 r° a.
*Index - - - - -	223 r° b.

It will be seen from this list that the title "John Wyclif's Tares" cannot belong in strictness to the whole, but has either been given with reference to the principal subject of the collection, or it was the original title, preserved, although new matter had been added which made it inaccurate. Considerations, to be mentioned presently, make the latter the more probable alternative. It is believed that no fact is mentioned or alluded to in the volume later than Sept. 13, 1428, the date of William Whyte's examination.[1] At that trial Walden himself was present, and as it took place only two years before his death, the closing of the collection at this point certainly favours the idea of his being the author. This is confirmed by our finding in the book notices of the proceedings at Constance and Prague, in which Walden was nearly interested, and especially by the presence, in the list of Wyclif's heresies presented to the council of Constance, of four articles, not condemned at Oxford, and expressly stated to have been drawn up by Walden.

Yet this view is by no means free from difficulties. To whomever the book may be attributed, the amount of original composition cannot be great. The account of the council of Stanford is expressly stated to be by Langtone,[2] and the summary of Purvey's errors to be by Lavingham.[3] All that remains, therefore, to be claimed for the author is the collection of the tracts, and the writing of the narrative down to the close of

---

[1] Page 417.
[2] Page 348.
[3] Page 399.

the council of 1382. But the history of this council, which is certainly by the same hand as the previous narrative, bears strong marks of being the work of an eye-witness, and of having been put into its present shape before the deaths of the Duke of Lancaster and Archbishop Courtney, and before the promotion of Repyngdon to high office in the church.[1] Now Repyngdon was elected abbot of Leicester in 1394, Courtney died in July 1396, and the duke in 1399; and at the latest of these dates Walden can scarcely have been twenty. It would seem, therefore, that Walden cannot be the writer of the narrative;[2] and that his claim must be limited to the collection of the tracts. But even this slighter claim is not wholly indisputable. The notes of the council of Constance are not such as a member of the council might be expected to have taken, but a close and servile abridgment from the text of the acts. The collection, too, after the year 1400, is utterly without arrangement or intelligible object, contrasting remarkably, in this respect, with Walden's acknowledged works. The most probable solution of these difficulties seems to me to be that the volume was collected after his death from papers found in his possession, and that the basis of

[1] This is inferred from the expressions used of the duke, pp. 114, 318; of Courtney, p. 272; and the absence of the expressions of regret, especially usual in that day when speaking of any one who was recently dead. Repyndon, too, would hardly have been spoken of in the terms used at p. 296, if he had already so effaced the recollection of his errors as to have obtained promotion. On the other hand, Hereford is spoken of, p. 303, as "Quondam hæreticus "et Lollardus;" and Cuningham, p. 3, as "post provincialis ordinis," which he did not become before 1392. It is to be noted also that the document given at p. 356 is said to have been copied from the original on the 17th of June 1392. These considerations seem to fix the writing to some time in the course of the years 1392–4.

[2] An additional reason for supposing Walden not to have written the narrative is to be found in the omission of the name of his master Wodeford from the list of cotemporary writers against Wyclif. See as to Wodeford, below, p. 517.

the collection was a fragment of a history of the Lollards written by an earlier hand. Who this earlier writer was it is impossible to do more than conjecture; but what evidence there is points to the name of Stephen Patryngton.

In the first place Patryngton was, as we have seen, an early friend and patron of Walden, and his predecessor as provincial of the Carmelite order; he was also the successor of Cuningham in the same office; circumstances which tally well with the undue prominence given to Cuningham in the narrative, and with the papers having passed into Walden's possession. Further, in the royal letter given at p. 316, Patryngton is spoken of as if he had been second only to Stokys in his activity against the Lollards; and yet the narrator, eye-witness as he certainly was, makes no mention of him. Moreover, the letter of the four claustral orders to the duke of Lancaster[1] is said to be *Per Patryngton*, that is, drawn up by him. Patryngton, therefore, was in Oxford in the year 1382, and it is observable that the same partiality to the duke which is shown by that letter appears everywhere in the narrative.

On the whole, then, it seems probable that Patryngton wrote the narrative as far as p. 359 of this volume[2] in the course of the years 1392–1394, and subsequently, perhaps, collected the tracts as far as p. 411, up to which point they form a nearly regular chronological sequence; that he then abandoned his plan of writing, and some years afterwards gave his papers to Walden.[3]

---

[1] Page 295.

[2] See above. p. lxxvi., note 1.

[3] Stephen Patryngton, a native of Yorkshire, entered the Carmelite order at Lincoln. He was educated at Oxford, and is spoken of as a doctor of divinity in 1389. He was appointed provincial of his order in 1399, on the death of Cuningham. On the 19th of June 1415 he was consecrated bishop of St. David's. In 1417, while attending the council at Constance, he was translated by

To these, which extend to the year 1400, were added some collected by Walden himself after his return from Pisa, during the years 1414–1428;[1] and the materials thus accumulated were abridged and arranged by another hand after his death.

Of the unique manuscript of the Fasciculi a partial description has already been given. It is written in a good hand, moderately contracted, on 223 leaves of parchment, 11½ inches by 7¾, in double columns, and bears at the foot of the first page the date "Petri et Pauli, anno 1439." It is in the Bodleian library, marked E Mus. 86, formerly In Hyperoo 163. Between f. 103 and f. 104 is inserted a leaf containing the fragment of a sermon, which is printed in the Appendix, p. 506. Besides the manuscript notes of Bishop Bale, already mentioned, there are a few by Antony Wood. Wherever either has made a direct remark upon the text, it has been printed in the notes; but many of Bale's notes have no close connection with it, and are compiled from Polydore Vergil, and other equally questionable authorities. These are not printed here. All that is valuable in them, and much that is not, will be found in his Scriptores Britannici.

The manuscript is very unequal in point of correctness. Of the public documents it has, generally speaking, good copies, especially of those which are also found in the Lambeth register. Yet these are not taken from the register; indeed of the mandate on p. 309, the Lambeth copy is certainly the less exact. An exception to this rule, however, is to be found in

papal provision to Chichester. The temporalities of the see were released to him on the 25th of August; but he did not live to enjoy them. His epitaph stated that he died on the 22d of September; but his will was dated November 16, and proved December 29, 1417.

[1] The break in the series is complete between the years 1400–1414, except for the two acts of parliament copied at ff. 104, 5, of the MS.

the process against Swynderby, which is remarkable for the number of false terminations it contains; as if it had been copied by an ignorant scribe from a very contracted handwriting. The Lollard conclusions of 1395 are still worse; some passages being really unintelligible. The connecting narrative is almost always accurate. It is in the theological tracts that the manuscript fails, and this very unequally. In Cuningham's first tract two passages of some length are wanting, one in the middle, and the other at the end, without the manuscript giving any indication of a defect. Of what remains, few sentences can safely be declared free from error. In the text only the most obvious mistakes have been corrected. The rest of the tracts are a degree better. On the whole, then, it appears to be a good and careful copy from originals of very unequal quality.

Many of the individual tracts and documents embodied in the Fasciculi are to be found elsewhere; and of these such copies as were known to the editor have been collated.[1]

---

[1] At the time of printing the body of the book the editor was not aware that any copy of the third part of Wyclif's Sermons was extant. It has since proved to be in MS. B. 16, 2, at Trinity College, Cambridge. In the short quotations contained in this volume we have the following various readings:—

Extract from Sermon 31 (30 in manuscript).

Text of Fasciculi.	*Reading of MS.* f. 265, r° b.
p. 239, l. 14, privati.	privati privati.
l. 15, ut ipsa sibi essent.	ipsa esse sibi.
l. 17, canem nigrum.	canes magnum.

From Sermon 32 (31), f. 265, v° b.

p. 240, l. 3, *before* contra.	*blank space.*
l. 7, dist. XI.	nec distinct.
l. 8, quod.	et.
l. 9, alia.	aliqua.
l. 11, me.	mihi.

A denotes the original manuscript, wherever others have been compared. Where it is the only authority, it is referred to in the notes as MS.

B is Bodl. 703, and contains, with other tracts, Wyclif's Confession, Tyssington's Confession, and the Conclusions condemned by the council of 1382, with a list of the members. Unlike A, it seems to be a careless copy from good originals. It abounds in transpositions of words, evidently not intentional, and carried to such an extent that I have thought best not to give them in the notes, except where they could be possibly supposed to affect the sense, otherwise hardly a sentence of Tyssington's tract would have been without a note of the kind. It occasionally drops words, also; but it is not without good readings.

C is Arch. Seld. B. 26, in the Bodleian library, a miscellaneous collection of tracts, of various dates and subjects. It contains Tyssington's Confession, the Bull of Gregory XI. (p. 242), Wyclif's Protest (p. 245), and the tract No. III. in the Appendix. The first of these is in a small, clear hand, much contracted. It is, on the whole, the best copy of the tract; but it drops words very frequently, and the transcriber seems occasionally to have misread the contraction in his original. The other three pieces are in a larger and less contracted handwriting, but not quite so accurate.

Text of Fasciculi.	*Reading of MS.* f. 265, r° b.
p. 240, l. 13, *after* superaddere.	*adds* eo quod licet novam legem superaddere.
l. 18, hi.	*omits.*
l. 22, 3, quo—sufficit.	*omits.*
l. 26, secundæ.	due.
p. 241, l. 1, dominus.	*omits.*
l. 1, latitudinis.	beatitudinis (*wrongly*).
l. 4, additque dominus.	Sed addit monachus.
From Sermon 54 (f. 290, r° a.)	
p. 283, l. 18, testes hæreses tales.	apostolos testes.

D is Harl. 31, 5, in the British Museum, and contains Wynterton's Absolutio. It is the worst manuscript with which I have had to deal. The omissions are so considerable, extending in some passages to several lines together, as to give the impression of a fraudulent attempt to abridge the labour of transcription. But for some three or four readings, it might be supposed to be a bad copy of E, the mistakes of which it almost invariably follows.

E is Reg. 7, B. III. It contains, with other tracts, Wyclif's Confession, Wynterton's Absolutio, and the Conclusions condemned in 1382. In quality it ranks next to D. The readings are generally poor, and the omissions frequent.

F is Reg. 8, F. XII. It contains the recantations of Purvey (p. 400) and Wyche (App. VI.), and the re-issue of the London Conclusions (App. IV.) Of the mistakes, which are not very numerous, several seem to be due to the excessive use of contractions in the original from which it was taken.

All these manuscripts appear to have been written either late in the fourteenth or during the first half of the fifteenth century.

G is Cleop. E. II. in the Cottonian collection. It contains a number of documents, most of them in writing of the sixteenth and seventeenth centuries, and relating to the history of the English church. Bp. Wilkins made considerable use of it for his Concilia. In it are Archbishop Courtney's letter (p. 275), and the Lollard Conclusions (p. 360). Of these the former is copied from some unknown source, but its readings are not important; the latter bears every mark of being a copy from our manuscript A. See especially the various readings on pp. 362, 363.

L represents the archiepiscopal registers at Lambeth.

Their accuracy is not as great as might be expected from official copies.

V represents the series of MSS. in the Imperial Library at Vienna. Of these Denis, CCCLXXXIV. f. 43, contains Wyclif's Confession (p. 114); Denis, CCCLXXIX. f. 18, contains his Protest (p. 245); Denis, CCCLXXVIII. f. 175, his Answer to the Interrogatory of the Royal Council (p. 258), and Denis, CCCLXXXIV. f. 113, the tract in Appendix No. III. Besides which, three various readings are given in the quotations from the Trialogus, p. 284, from MS. Denis, CCCLXXXIV. All these MSS. have, with the greater part of the large collection of Wyclif MSS. at Vienna, one common and remarkable character. They have gone through a regular collation by some one who felt himself at liberty to correct the text on conjecture.[1] Thus they are most valuable, whenever we are able to compare them with other copies, from their comparative freedom from the ordinary errors of manuscripts; taken alone, they must be received with great caution. A striking instance of the character of their readings will be found at p. 119, note 15.

Of the following tables the first gives a list of the documents already printed by Lewis, and the second gives the authorities for each portion of the text.

---

[1] In the short tracts given in the present volume this is, naturally, not so perceptible as in the longer works, especially in those on which unusual value has been set. In the MSS. of the Trialogus it is most striking. A clue to the time and place of the collation is given by the following entry in MS. Denis, CCCCV. f. 127, at the end of the De Veritate S. Scripturæ. "Gnaviter correctum "A.D. 1407, in vigilia purificationis "S. Mariæ, Oxoniæ, per Nicolaum "Faulfiss et Georgium de Knyehnicz." This is, therefore, subsequent to the great burning of Wyclif's books by the archbishop of Prague in 1404. Nicolas Faulfiss was a brother of the celebrated Jerome of Prague.

Documents printed by Lewis.

Page in Fasciculi.		Page in Lewis.
105.	Wyclif's Conclusions on the Eucharist -	318
110.	Sentence of Chancellor Berton - -	319
115.	Wyclif's Confession - - -	323
242.	Bull of Gregory XI. *Mirari cogimur* -	305
245.	Wyclif's Protest to Parliament - -	382
275.	Archbishop Courtney's Letter to Stokys -	356
298.	The same to the Chancellor of Oxford -	359
309.	The same to the same - -	360
312.	Royal Brief to the Chancellor and Proctors	363
314.	Second Royal Brief to the same -	365
360.	Lollard Conclusions of 1395 (1394) -	337

Authorities for the text.

Page	1–109 - - -	A.
,,	110–113, l. 20, apponi -	A, Spelman.
,,	113, l. 21, Ista,–114 - -	A.
,,	115–132, l. 3, eos - -	A, B, E, V.
,,	132, l. 4, contra–l. 7, Minorem -	A.
,,	133–180 - - -	A, B, C.
,,	181–238, Amen - -	A, D, E.
,,	238 Explicit–241 - -	A.[1]
,,	242–244 - - -	A, C, Walsingham.
,,	245–257 - -	A, C, V.
,,	258–271 - - -	A, V.
,,	272–274 - - -	A.
,,	275–277 sequuntur - -	A, G, L, Wilkins.
,,	277 Quod substantia–282 primo	A, B, E, G, L, Walsingham, Wilkins.
,,	282 Explicit–309 purgationem -	A.[2]
,,	309 In Dei–311 reservantes -	A, L.

[1] But see various readings above, p. lxxix. note.

[2] See above, p. lxxix. note.

Page	311 Et tunc–312 procuratoribus	A.
,,	312 Ricardus–317 - -	A, L, Rymer.
,,	318–319 civilis - -	A.
,,	319 Protestamur–325 - -	A. L, Spelman, Wilkins.
,,	326–359 - -	A.
,,	360–369 - - -	A, G, Wilkins.
,,	370–400 Londoniis - - -	A.
,,	400 In Dei–407 appono -	A, F, L, Wilkins.
,,	407 Explicit–433 excommunicatio	A.
,,	433 Reverendo–449 anno XVIII.	A, L, Foxe, Wilkins.
,,	449 Quarum–450 - -	A.

Of the Appendix, Nos. I. II. are taken from MS. CIII. in the library of Corpus Christi College, Cambridge, a closely abbreviated and not very accurate manuscript, and difficult to read towards the end owing to injuries received apparently from damp.[1] The authorities for the other papers have been already given.

In preparing the text from these unsatisfactory materials, I had begun upon the principles commonly applied to editions of classical Latin writers, having recourse, however, to conjecture more sparingly in consideration of the allowance to be made for the less exact character of the mediæval language. A large portion of the volume was ready for the press, and some sheets actually in the printer's hands, when a decided wish was expressed to me by those to whose judgment, as one of the editors of this series, I was

[1] The first sheets of the book were already in the printer's hands before I had seen this MS., which I regret, as for the text of Cuningham's tracts it would have been of service. One correction it gives is worth noticing here. In the paragraph beginning on the last line but one of p. 10, creatum should be read for reatum throughout. See p. 465.

bound especially to defer, that I should present in the text the reading of the best manuscript, whichever it might be, and give the various readings of the others in the notes. While taking upon myself the responsibility of not following this advice, on the ground that no one of my manuscripts was sufficiently good to serve as a standard, I have, in the latter part of the volume, so far modified the principles on which I had begun, as to retain in the text the reading which had the best manuscript authority, wherever it left the sentence intelligible. One example, out of many, may serve to explain the difference. Wyclif's first conclusion, p. 245, begins thus:—"Totum genus *humanum* concurrentium, etc." The two best MSS., viz., C, V, read humanum; the third, A, reads hominum. Had this occurred in the earlier part of the volume, I should have placed hominum in the text, humanum in the notes. As it is I have retained, in deference to the MSS., what I feel sure is the wrong reading.[1]

For the punctuation and the numbers at the heads of the arguments in the controversial tracts I am entirely responsible, though in a few marked cases, where the stopping of the MS. seemed designed to change the sense, this is pointed out in the notes. In the references to the Bible the verse has everywhere been added to the quotation of the chapter. As the volume was originally prepared for the press, the orthography of the manuscript was preserved throughout, and the early sheets were already in the printer's hands when instructions were received to reduce it to the ordinary classical standard. The change had, therefore, to be made on the proof sheets; and in correcting them with an eye fresh from the

---

[1] Again, p. 365, l. 12, I have retained valde reliquiæ. Valde bonæ reliquiæ is, of course, the true reading. The reader will find numerous, though perhaps less glaring instances.

mediæval spelling, I regret to find that I have, especially in the first two or three sheets, allowed some traces of the original writing to escape. I believe that the line, which must of course be drawn wherever the received classical orthography is adopted, between mere variations of orthography and distinct forms of words must always be more or less arbitrary. With every change something of philological interest, something characteristic of the mediæval language is sure to disappear. I trust, therefore, that I shall not be thought to have strained a point in preserving such words as hæresum, notorius, ambisiata, auctenticus. Mediæval names appear as they are written, in each particular case, in manuscript A., the various readings of the others being given in the notes. Ancient names and the names of the fathers are reduced to an uniform standard.

In sending out a volume so imperfectly edited as I know this to be, it is a consolation to reflect that the readers into whose hands it will fall will for the most part be those whose pursuits enable them best to appreciate the difficulties of the task. With more leisure than I have had at my command a few of the slighter blemishes might have been removed, but the graver faults would still have remained, and indeed their correction would require the most intimate knowledge of the theology and philosophy of the middle ages.

In conclusion, I offer my best thanks to all, whether friends or strangers, from whom I have received assistance in those inquiries into the life and writings of Wyclif, the results of which partially appear in the present volume; and in particular to Dr. Frederic Wolff, keeper of the MSS. in the Imperial Library of Vienna; to Dr. Walter F. A. Bernhauer, also of the Imperial Library, and Docent of the Turkish language in the University of Vienna; to the Master and Fellows of Trinity College, Cambridge, for the loan of a valuable

MS.; to the Rev. J. Fenwick, and the Rev. T. B. Wilkinson, Fellows of Corpus Christi College, Cambridge; to Sir Frederic Madden, K.H., the Rev. Josiah Pratt, and William Courthope, Esq., Somerset Herald; to the Rev. Bulkeley Bandinel, D.D., Bodley's librarian; to the Rev. W. D. Macray, and more than all to the Rev. H. O. Coxe, sub-librarian of the Bodleian, to whom I owe not only constant and most friendly encouragement and assistance throughout my work, but whatever knowledge I possess of mediæval manuscripts.

Oxford,
April 26, 1858.

ERRATA.

PAGE

36, l. 15, *for* " essentialer" *read* " essentialiter."

110, l. 4, *for* " universatis " *read* " universitatis."

113, l. 1, *to* " abbas " *append the following note,* " An error for albus; see p. 289."

119, l. 11, *for* " Romani " *read* " Romanæ."

157, n. 9, *omit* " to " *before* " Epist."

218, l. 6, *for* " esse " *read* " est."

292, margin, *for* " mendicant " *read* " claustral."

297, l. 22, *for* " defenserat " *read* " defensaret."

303, margin, *for* " 294 " *read* " 296."

469, l. 16. " reductus," *add this note,* " Perhaps read seductus."

FASCICULI ZIZANIORUM MAGISTRI JOHANNIS WYCCLYFF CUM TRITICO.[1]

Inimicus homo hoc fecit.—Matt. xiii. 28.

NUMEROSA seges hæresum Wycclyff statim cum jacta est in terram bonam apparere non potuit; nec statim cum pullulare cœpit, fuit[2] impia herba per Salvatoris familiam quæ secum concrevit ut triticum, eradicanda. *Ne colligentes zizania eradicetis et triticum,*[3] ait Christus. Sed tacite res pensanda est, et ore multorum volvenda per tempus, ut tandem sine ambiguo excusationis incertæ contra proditam falsitatem sententia fulminetur, dicente in eundem locum in commentario B. Hieronymo, "Inter triticum et zizania, "quod[4] nos appellamus lollium, quamdiu herba est, et "necdum calamus venit, nec culmus ad spicam,[5] "grandis similitudo est, et in discernendo aut nulla, "aut perdifficilis distantia. Præmonet[6] ergo Dominus "ne ubi quid ambiguum est cito sententiam profe-"ramus, sed Deo judici terminum reservemus; ut "cum dies judicii venerit, ille non suspicationem "criminis sed manifestum reatum de sanctorum cœtu

Wyclif's heresies were not perceived at first,

[1] Bp. Bale adds, per Thomam Waldenum. See the Introduction.

[2] *fuit*] cum, MS.

[3] Matt. xiii. 29.

[4] So MS. and text of St. J.

[5] *et—spicam*] et nondum culmus venit ad spicam, text of St. J. Edd. 1623 and 1706.

[6] *distantia. Præmonet*] Substantia promonet, MS.

A +

"ejiciat." Hæc ille. Hoc modo gestum est in primitiis Wyccliff, ut mala semina paulatim crescere sinebantur Oxoniæ a constudentibus et doctoribus orthodoxis, donec inspirante patrefamilias Christo in tempore messis, cum cathedram doctoris audax arriperet, et celata diu protervia in apertas blasphemias prorupisset, tunc ubique dispersis dictum est messoribus, *Colligite primum zizania, et alligate ea in*[2] *fasciculos ad comburendum.*

and not attacked, until he had taken his degree as Doctor. [1372.][1]

Collectæ sunt hæreses quas primo jactavit in aera.

His earliest heresies.

1. Quod si aliquid fuerit vel erit, ipsum est.

2. Quod aliquid est unum creatum quod est quodlibet creatum, et omnia simul creata.

3. Quod unum animal est omne animal, et quodlibet eorum, et sic de omni genere et specie.

4. Quod Deus non potest annihilare creaturam.

5. Quod Christus est sua humanitas, et est sua anima et ipsum corpus, quod est altera pars quantitativa humanitatis Christi; et nedum hoc, sed quod Christus est vilissima creatura, cum sit ipsa materia prima.

6. Quod Filius Dei non potest desinere esse homo.

7. Quod Deus de potentia sua absoluta non potest damnare illam creaturam, demonstrando illam quæ est unita Christo.

8. Quod nullus præscitus est pars ecclesia.

9. Quod nullus existens in peccato mortali est dominus, sacerdos, vel episcopus.

10. Quod nullus sacerdos, vel infra sacros, potest dominari civiliter.

11. Quod nullus ecclesiasticus potest vivere proprietarie.

---

[1] *1372*] In Bp. Bale's writing. For the true date see the Introduction.

[2] *in*] om. MS.

12. Quod domini temporales habent potestatem auferendi temporalia a viris ecclesiasticis.

13. Quod nullus tenetur dare decimas vel oblationes curatis discolis.

Et sic ex messoribus Christi quam pluribus, quidam has, quidam illas hæreses colligentes fasciculis alligarunt invincibili auctoritatis fune, et nodosa inexplicabili ratione, omnium tunc fidelium peritorum judicio comburendas. Nec sciolus quisquam de tam impio germine mente aliter cogitavit quin *inimicus homo hoc fecit.*

Inter primos messores Christi tunc temporis surrexit de Fratribus Carmelitis Virginis matris Dei contra lollium antichristi Frater Johannes Kynyngham, post provincialis ordinis, et confessor illustris principis Johannis ducis Lancastriæ. Et ipse quidem in spiritu Eliæ sui ordinis patriarchæ, mitis sicut erat animi sic et verbi, sed strenuus lollii persecutor, qui diutinam cum Wycclyff per annos continuam luctam peregit,[2] et manuale certamen; fortiter sustinens corrosivum verbum hæretici, et sermonem ejus sine Christi pietate mordacem. Quandoque egit rogans verbis ut parceret, et omni reverentia scribens blando sermone, canitiem reverendam subjiciens pro cunctis, quod cunctis acceptabile fuit, sævum placaturus hæreticum. Incepit dulci stilo eum sentire in logicis, sicut de Esse suo prolixo; demum si Christus esset ejus humanitas; et tunc de Dominatione civili, et Dotatione ecclesiæ pollicitus est conferre sermonem. Primo sic cepit processum a Tempore.

[1376.][1]

One of his first opponents was a Carmelite, John Cuningham.

Their controversies extended over many years,

and to various subjects.

[1] In. Bp. Bale's writing. For the true date see the Introduction.

[2] *peregit*] peragit, MS.

INGRESSUS FRATRIS JOHANNIS KYNYNGHAM CARMELITÆ CONTRA WICCLYFF.

This tract consists of two parts.

In isto actu intendo duo facere; primo persuadebo quædam superius dicta et recitata in ultima determinatione mea, contra reverendum Magistrum meum Wycclyff; secundo prosequar argumenta tacta in materia primi articuli, quod alias fecisse proposui, sed temporis brevitas non permisit. Ideo quantum ad confirmationem prædictorum, ubi argutum est tam per auctoritates quam per rationes, primo oportet investigare quomodo locus ab auctoritate tenet in consequentiis et deductionibus, et quæ sit ratio sequelæ. Dicunt enim quidam et, ut æstimo, Magister meus est illius opinionis, quod antiquitas Scripturæ maximam auctoritatem facit: unde aliæ scripturæ, quanto recentiores, tanto sunt falsiores; sicut exemplificat in cartis, in quibus facta mentione de donationibus dicitur, do hoc, vel istud, tibi, et[1] hæredibus tuis in perpetuum. Et certum est quod hujusmodi donatio effectum promissum habere non potest. Sed mihi videtur, salva reverentia Magistri, quod nec antiquitas tribuit auctoritatem, nec ad propositum inducit exemplum:[2] quod sic ostendo. Multi poetæ famosi, ut Orpheus et alii qui fabulosa de deis scripserunt, longe fuerunt ante tempora Socratis, Platonis, Aristotelis, Pythagoræ, et aliorum philosophorum; quia illi tempore judicum, isti post captivitatem Babylonicam, vel parum ante, initium habuerunt: et certum est quod interim fluxerunt

Confirmation of former arguments, as to the value of antiquity as a source of authority.

Argument from the case of the Greek poets and philosophers.

---

[1] *et*] om. MS.

[2] *ad propositum inducit exemplum*] ad exemplum inducit propositum, MS.

quingenti anni ad minimum.[1] Nunc autem scripta philosophorum in magna auctoritate habentur,[2] cum antiquorum poetarum scripta quasi nullius sunt momenti. Ergo antiquitas non auctenticat.

Simile[3] argumentum aliud est, et fortius penes me, quod Enoch septimus ab Adam scripsit quædam prophetica; unde facit mentionem Judas apostolus in canonica sua, et[4] hoc non obstante, liber ille reputatus est apocryphus, nec ecclesia eum recipit in canonem[5] Scripturarum. Cujus rationem reddens B. Augustinus xviii° de Civitate Dei, cap. 38,[6] sic dicit, "Hujusmodi," inquit, "scripta ut apud Judæos et apud nos[7] in "auctoritate non essent, nimia fecit antiquitas, propter "quam videbantur[8] esse suspecta, ne reciperentur[9] "falsa pro veris." Et tum ejus postea[10] paucis interpositis subdit "quia propter antiquitatem eorum" inquit, "ignoratur a nobis numquid illi fuerunt auc-"tores eorum quibus intitulantur."[11] Ecce quam plane testatur Augustinus quod antiquitas causat ignorantiam veritatis, ergo non est principium auctoritatis. Præterea etiam ubi patet veritas, major antiquitas non facit majorem auctoritatem, quia tunc vetus testamentum esset magis auctenticum quam evangelium, et Scripturæ prophetarum excellerent epistolas apostolorum, quorum utrumque est falsum.

Argument from the Book of Enoch.

Quod autem exemplum de cartis non sufficiat; patet ex duobus. Primo quia genus cartarum ab antiquo valde est introductum. Secundo quia ipse Deus, ut legitur Gen. xvii, 8, talem donationem fecit Abrahæ,

Against Wyclif's argument from charters.

---

[1] *minimum*] minus, MS.

[2] *habentur*] habentur, et, MS.

[3] *Simile*] Similiter, MS.

[4] *et*] cum, MS.

[5] *canonem*] canone, MS.

[6] *38*] 33, MS. The second part of the quotation is not to be found verbatim in St. Augustine.

[7] *nos*] vos, MS.

[8] *videbantur*] videbantur habenda, text of St. A.

[9] *reciperentur*] proferrentur, text of St. A.

[10] *ejus postea*] There is some error here; perhaps rd. verbis post ea.

[11] *intitulantur*] intitulatur, MS

cui dixit de terra Chanaan, *terram hanc*, inquit, *tibi dabo, et semini tuo in possessionem æternam.* Et quod de terra materiali ad literam adintellexit, testatur B. Augustinus, xvi° de Civitate Dei, cap. 21,[1] sic dicens, "Hic," inquit, "solum terram illam esse significatam quæ appellabatur Chanaan, nemo ambigit." Et si dicatur quod iste [sit][2] sensus, *Dabo tibi terram, et semini tuo in æternum*, i. e. pro tempore vitæ præsentis, sicut exponit B. Augustinus, et in glossa idem:[3] Ita conformiter dicitur in proposito, quod uti tali carta sic intelligit; concedo jus meum tibi et hæredibus tuis omnibus, quicunque[4] fuerint post te legitime succedentes. Et hæc donatio satis firma est, nec aliquam includens falsitatem. Pro sensu isto dico, ergo non antiquitas, sed fides cum veritate objecta causat auctoritatem et assensum ad ea quæ allegantur[5] ex Scripturis; quia talia argumenta fundantur in ratione, ratio vero sumitur ex fide. Nam volens probare essentialem unitatem personarum in divinis ex ista auctoritate, *Ego et Pater unum sumus*,[6] talem rationem intendit. Christus dixit, *Ego et Pater unum sumus;* sed hoc nunquam dixisset nisi ita fuisset a parte rei; ergo Ipse et Pater sunt unum. Ecce ista sequela naturalis est: minor vero est una veritas patens ex se, et major habetur ex fide qua creditur evangelio. Sic ergo patet quod fides et veritas fundant locum ab auctoritate.

How the truth of Scripture is to be ascertained.

Sed jam ulterius inquirendum est quomodo veritas Scripturæ nobis illucescit. Dicit enim Magister meus quod omnis propositio Scripturæ sacræ vera est de vi vocis: unde intellectus hujus propositionis, *Dæmonium habes*,[7] quæ ponitur in evangelio, est iste. Judæi dixerunt Christo, tu es dæmoniacus: cum ergo

---

[1] *21*] 12, MS.
[2] *sit*] not in MS.
[3] *idem*] perhaps rd. ibidem.
[4] *quicunque*] quecunque, MS.
[5] *allegantur*] alligantur, MS.
[6] John x. 30.
[7] John x. 20.

verum sit Judæos ita dixisse, sequitur quod verum est Christum fuisse dæmoniacum; quod etiam audire piæ aures abhorrent: ideo contra istud non arguo, quia credo quod Magister meus non sic intelligit.

Its verbal truth denied.

Sciendum est tamen quod Scriptura sacra nihil assertive ponit nisi verum, vel ad sensum literalem, vel ad alium sensum mysticum. Unde in his quorum veritas non patet, aut propter difficultatem inclusam, aut propter apparentem repugnantiam, credendum est glossis communibus et expositionibus doctorum. Ideo quando allegavi auctoritatem Amos prophetæ libri sui cap. vii, 14, ubi ait *Non sum propheta, nec filius prophetæ;* per quam innuere videtur se pro tunc non fuisse prophetam, quia sensit sibi non adesse spiritum prophetiæ; respondet Magister, et negat istum fuisse sensum dicti sui; immo nititur adducere eundem textum contra me, eo quod immediate post illud dictum legitur prophetasse, sicut patet in eodem capitulo: sed pro isto non oportet me multiplicare verba, quia glossa satisfacit pro me quantum ad utrumque. Dicit enim glossa ibidem sic.[1] "Spiritus "non semper administrat prophetiam prophetis,[2] sed "ad tempus; et tunc recte vocantur[3] prophetæ cum "illuminantur. Quod[4] ergo ait, *Non sum propheta;* "intelligit modo." Hæc glossa. Similiter Sanctus Thomas, II. 2, Quæst. 171,[5] tenet ex intentione quod prophetia proprie loquendo non est habitus vel forma permanens, sed tantum impressio vel lumen transiens. Et ita ad hoc quod aliquis sit vere propheta, requiritur actus saltem interior, qui est visio. Quapropter

Yet what it asserts is always true, either literally or mystically.

In cases of doubt we must have recourse to the common glosses and expositions of the doctors.

---

[1] The references to the glossa ordinaria, and glossa interlinearis have been verified by the following edition of the Vulgate: "Biblia Latina cum glossa ordinaria Walafridi Strabonis et interlineari Anselmi Laudunensis. Basileæ, 1478, 1480."

[2] *prophetiam prophetis*] prophetis prophetiam, in printed gloss.

[3] *vocantur*] dicuntur, in printed gl.

[4] *Quod*] Qui, in printed gl.

[5] *171*] 271, MS.

Amos quia scivit se non habere propheticam visionem, negavit pro tunc se esse prophetam. Nec obstat quod statim post prophetavit, quia post illud dictum spiritus prophetiæ ad eum rediit. Unde sic dicit glossa, "Quia humiliavit se dicens, *Non sum propheta,* statim "meruit accipere spiritum prophetiæ."[1]

* * * * * *

Ex quo patet totalis sensus hujus literæ. Et sumitur hæc tota glossa a B. Gregorio Moral. III. 22,[2] ubi tractat istum textum, *In omnibus his non peccavit Job labiis,* &c.

Another passage against Wyclif's doctrine, that whatever has been, or will be, is.

Aliam auctoritatem allegavi quæ ponitur Thren. V. 7.[3] *Patres nostri peccaverunt et non sunt* [i. e. secundum magistrum meum, non sunt][4] in tribulatione nostra, vel non sunt participes tribulationis nostræ. Sed pari ratione debet dici quod Deus non est, nec angeli sancti sunt, quia non tribulantur nobiscum; cujusmodi sensus videtur esse valde remotus. Unde glossa interlinearis ibidem sic habet: "Non sunt, quia "mortui sunt."[5] Quod autem consequenter dicitur, *Nos peccata eorum portamus,* sic intelligi debet: pro peccatis patrum nos vindictam sustinemus, præcipue quum peccata eorum imitamur; et ex hoc nullo modo sequitur quod patres nostri non[6] sunt.

Ideo ex præmissa auctoritate sic arguo. Patres nostri peccaverunt et non sunt; ergo aliquæ res fuerunt, et non sunt. Et ultra; aliquæ res fuerunt et

---

[1] We pass abruptly into the second part of Cuningham's tract, in which he treats of the heresy *si aliquid fuerit vel erit, ipsum est.* The passage from St. Gregory has, of course, no connection with the preceding sentence. How much is lost it seems impossible exactly to say. The MS. gives no sign. But see preface.

[2] *III. 22*] II. 32, MS.

[3] *Thren. V.*] Trenorum IV., MS.

[4] The words within brackets are my own; I have only guessed at the sense of words evidently left out in the MS.

[5] *non—sunt*] The gloss is simply "quia mortui."

[6] *non*] om. MS.

non sunt; ergo non omnia quæ fuerunt sunt. Ergo a primo ad ultimum, patres nostri peccaverunt et non sunt; ergo non omnia quæ fuerunt sunt.

Hæc est una auctoritas Scripturæ sacræ ex qua sequitur formaliter quod non omnia quæ fuerunt sunt. Et Magister meus, ut dicit, vult septuplare auctoritates in theologia pro proposito suo. Dicat ergo septem auctoritates Scripturæ ex quarum qualibet sequatur ita plane quod omnia quæ fuerunt sunt. Plures etiam propositiones consimiles allegarem in præsenti; sed forte diceretur quod vellem disputare concordantias. Habita ergo prolixa narratione videndum est ad argumenta. Nam ad probandum positionem suam arguit reverendus Magister per unum medium. Quædam[1] enim argumenta fecit ad probandum modum loquendi figurativum esse licitum per grammaticam; cujus oppositum non dixi, nec dico: nam in illa materia assumpsi contra eum sic. Iste modus loquendi figurative est, et apud grammaticos dicitur alleotheta[2], quæ figura, secundum Januensem in suo Catholicon,[3] quamvis sit tolerabilis, non est tamen extendenda; quia[4] magis invenitur ex auctoritate quam ratione vel usu, sicut patet in proposito. Et ex isto non sequitur quod nullus modus loquendi figurativus sit verus, sed tantum quod iste modus loquendi non sit extendendus.

Wyclif has offered to produce sevenfold as much authority from Scripture on his side.

Arguit ergo Magister meus pro principali sic; Deus intuetur omnia præterita, præsentia, et futura; et apud omnem philosophum et theologum est hæc consequentia bona; Deus intuetur ista, ergo ista sunt: ergo omnia præterita, præsentia, et futura realiter sunt: et per consequens omne quod fuit est, et omne

Wyclif's main argument.

[1] *Quædam*] Quidam, MS.

[2] *alleotheta*] assotheca, MS.

[3] Joh. de Janua, Catholicon. part IV. *alleotheta*.

[4] *quia*] quando, MS.

quod erit est. [Argumentum][1] subtile et mihi satis difficile; verumtamen dicam sicut sentio. Mihi videtur quod hæc consequentia non tenet; Deus intuetur *a*, ergo *a* est; ad quod me movet triplex ratio.

Three reasons against it.

I. Prima est talis. Impossibile est Deum aliqua magis perfecte et aliqua minus perfecte cognoscere; sed omne possibile Deus perfecte cognoscit; ergo æqualiter intuitive sicut cognoscitur aliquod præsens, ita cognosceret omne possibile; et tamen ex hoc non sequitur quod omne possibile est. Ergo si *a* sit possibile non existens, stat Deum intueri *a*, et *a* non esse. Consequentia patet, et minor; major vero sic arguitur. Si Deus minus perfecte cognosceret *a* quam *b*, cum omnia possint æqualiter cognosci, saltem a Deo; sequeretur quod Deus posset proficere[2] in cogtione[3] rerum, et hoc cognitione intrinseca: consequens absolute impossibile, quia tunc Deus esset ex se mutabilis.

II. Secunda ratio est ista. Si ista consequentia sit bona, Deus intuetur *a*, ergo *a* est; tunc oppositum consequens repugnat antecedenti. Sed omnis repugnantia sicut et contradictio est pro eadem mensura, et respectu ejusdem; ergo pro omni mensura repugnat Deum intueri *a*, et *a* non esse: et per consequens si nunc Deus intuetur *a*, nunc *a* est. Sed certum est quod Deus nunc intuetur antichristum, ergo nunc antichristus est; et ita sequitur non solum quod omne futurum est, sed omne quod erit vel fuit nunc est; consequens falsum. Ergo consequentia data ex qua hoc sequitur non tenet: scilicet Deus intuetur *a*, ergo *a* est.

III. Tertium motivum est hoc. Nullum reatum necesse est esse; omne reatum necesse est Deum intueri;

---

[1] *Argumentum*] wanting in MS.

[2] *proficere*] perficere, MS.

[3] *cognitione*] cognicionem, MS.

ergo pro nullo reato repugnat quod ipsum non sit, et tamen Deus illud intuetur.[1] Consequentia est satis manifesta, et major patet ex hoc quod omne reatum essentialiter est mutabile et contingens: minor similiter patere videtur ex eo quod omne reatum necessario est possibile, et per consequens intuitive cognitum a Deo.

Ad auctoritates vero in contrarium, quæ dicunt omnia præterita et futura esse Deo præsentia, quamvis negari possent de virtute sermonis; dico tamen quod debent distingui, eo quod iste terminus præsens dicitur equivoce, scilicet objective et subjective, vel in ratione cognoscendi, et in ratione essendi. Præsens vero objective, sive in ratione cognoscendi, dicitur illud quod clare cognoscitur et immediate, non cognitione abstractiva sed intuitiva. Et sic iste terminus præsens est terminus respectivus connotans apprehensionem alicujus potentiæ intellectivæ. Subjective autem præsens dicitur quod nunc est, vel in tempore præsenti, non includens respectum, nisi solam coexistentiam secundum tempus vel instans. Unde hujus distinctionis signum est quod doctores raro vel nunquam dicunt quod omnia præterita vel futura sunt præsentia simpliciter, vel etiam nobis, sed Deo, quia sibi soli, et non nobis sunt omnia hujusmodi perfectissime cognita. Et juxta istum modum loquendi non sequitur *a* est præsens Deo, ergo *a* est, plus quam sequitur, *a* est cognitum a Deo, ergo *a* est:[2] nisi forte accipiatur ly[3] *esse* pro esse objectivo, quod improprie diceretur, et multum distaret a proposito nostro.

In answer to the authorities on the other side, I draw a distinction between objective and subjective presence.

Sic ergo patet responsio ad argumentum difficile Magistri mei, quem rogo instantius ut pro suis opinionibus ad doctrinam meam et etiam scholæ multiplicet argumenta, in quibus satis abundat si dignetur talen-

I entreat Wyclif to multiply his arguments, as

[1] *intuetur*] perhaps intueatur.
[2] a *est*] *a* non est, MS.
[3] *ly*] in, MS.

I know he is well able to do.

tum suum aliis communicare: tum quia auctoritates pro utraque parte de facili possunt glossari, tum etiam quia scio quod tam profundus clericus non poneret opiniones extraneas, nisi haberet pro illis multas rationes efficaces, immo quasi demonstrationes, quas si nesciero solvere, absque omni verecundia fatebor cum eo quod opinio sua est vera.

Argument by *reductio ad absurdum.*

Quantum vero ad alia prius deducta ex ista opinione concedit Magister quod album est nigrum, sicut per exemplum dicitur in evangelio quod cæci vident. Sed quæro tunc quomodo accipitur ibi hoc verbum vident? numquid pro præsenti solum, vel amplicative? tunc non est miraculum, quia naturaliter est possibile, immo frequenter accidit quod cæci viderunt; non enim omnis cæcus fuit cæcus a nativitate. Similiter cæci videbunt, quia illi qui erunt cæci, per multa tempora forte ante excæcationem videbunt. Ideo si intelligatur pro præsenti solum, tunc vel est iste sensus, quod illi qui modo sunt cæci modo vident, et hoc est impossibile, nisi forte posita multiplicatione quod non est ad propositum; vel qui fuerunt cæci modo vident, et tunc ampliatur iste terminus cæcus vel cæci, et non iste terminus vident; quod est contra regulas communes; eo quod hujusmodi nomen, quia non significat cum tempore, nec est terminus ampliationis, non supponeret pro præteritis, nec cum verbo de præterito. Immo dato isto sensu arguitur sic. Iste cæcus modo videt et non multiplicatur, ut pono, ergo iste cæcus modo non est cæcus: et tamen iste cæcus modo est, quia aliter non videret: ergo iste cæcus modo est non cæcus: quod includit repugnantiam.

Another similar argument.

Aliud adduxi in eodem proposito, scilicet quod ille esset paralogismus.[1] Omnis homo currit; Socrates[2] est

[1] *paralogismus*] prologus, MS. *i.e.* ꝑlogꝰ for ꝑalogꝰ.

[2] *Socrates*] Sortes, MS.

homo; ergo Socrates currit. Quod patet restringendo ly currit in majori, et ampliando in minori: quia sic arguendo esset fallacia equivocationis, immo vix esset respondendum ad aliquod argumentum in propositionibus affirmativis, et cum verbo de præsenti, saltem in materia mutabili, nisi cum distinctione quod nec docuerunt philosophi, nec approbat communis scola. Ideo videtur mihi, salvo judicio meliore, quod tanta ampliatio verborum non est facienda; quia improprie dicitur Ego sedeo cras, Ego disputo heri; et ita de aliis. Nec accidit mihi in pueritia, quod quibusdam accidere solet, ut crederem civitatem meam omnes alias excellere; quin potius æstimavi oppositum, quia putabam omnes alias tales esse, qualem illam esse novi: sicut, teste Aristotele 1° Physicorum,[1] pueri primo appellant omnes homines patres, et postea discernunt; ita et ego, quantum ad propositum, aliquando juvenis credebam omne præteritum esse; et audiens quamtulamcunque confirmationem illius valde gavisus sum, quia per hoc ductus sum ad credendum quod pater meus viveret, qui paulo ante defunctus fuerat. Postea vero perfectius discernens prout judicare potui, comperi oppositum, et ideo restrinxi [quæ][2] prius ampliaveram. Nec est simile de filiabus Loth, quia illæ audierant a patre mundum esse periturum incendio, sicut ante perierat diluvio: nos autem talem revelationem de tempore non habemus, nisi forsan accipiatur ad literam quod legitur Apocal. x,[3] 6, de angelo qui juravit per Creatorem universorum, quod tempus amplius non erit; sed hoc magis restringeret quam ampliaret.[4]

---

[1] Arist. Phys. I. cap. I.
[2] *quæ*] wanting in MS.
[3] *x*.] xx., MS.
[4] The end of the tract is wanting. —See preface.

Acta Magistri Fratris Johannis Kenyngham Carmelitæ contra Ideas Magistri Johannis Wycliff.

Wyclif says that he has built three nests for himself and others of Christ's birds.

Reverendus magister Johannes Wyccliff in responsione sua ad quædam exilia argumenta quæ feceram, dicit se constituisse tres nidos, in quibus cum aliis avibus Christi pascitur, et nutritur intellectu Scripturæ, seu pabulo veritatis.

The first is partly logical,

Primus nidus est in parte logicus, quo noscimus universalia ex parte rei; de quibus Scriptura verificat frequenter sensum suum.

the second natural,

Secundus nidus est altior naturalis, per quem intelligimus Scripturam esse veram de virtute sermonis; quæ ponit corpus unius speciei, nedum converti in aliud, sed fore vel esse pro suo tempore corpus disparis speciei.

the third and highest is metaphysical.

Tertius nidus et altissimus, ut dicit, est metaphysicus, quo cognoscimus æternitatem Dei ex ejus immensitate coassistere omni tempori præterito vel futuro, et per consequens omnia quæ fuerunt vel erunt esse Deo præsentia: "et per illam," inquit, "veritatem "sustinemus Scripturam sacram esse veram de virtute "sermonis." Et si aliquis horum trium nidorum diruptus fuerit, consequens est, ut dicit, Scripturam sacram esse falsissimam de vi vocis.

These I am unable to reach, not having the house of Herod to lead me.

Hoc est pulchre dictum, et egregie. Verumtamen, ut mihi videtur, Magister meus nidificat in excelsis, quem sequi cupio sed apprehendere nequeo, quia nec Herodis[1] domus dux mihi est in curiosis et subtilibus adinventionibus, neque cum cervis montes excelsi mihi pervii sunt, in arduis sententiis et deductionibus, sed

[1] *Herodis*] Herodii, MS.

cum herinaciis refugium mihi est humilis petra solidæ veritatis.[1] Quantum ergo ad primum nidum et secundum nihil tangam in præsenti, donec alias ad hoc tempus invenero magis opportunum. Tertium vero nidum non quæro dirumpere, sed potius invenire, et materiam ejus agnoscere; quia alias si eum attingerem, ibi tamen quiescere non auderem, timens mihi de casu, quia non video fundamentum illius, nec aliquam in Scripturis suspicor esse materiam fortem, ipsum ex integro vere supportantem.

So the first and second I will not touch now; the third I will try to find.

Habita ergo prius inquisitione circa veritatem Scripturæ sacræ, dixerat Magister meus quod antiquitas est magna causa veritatis, et auctoritatis ejusdem. Contra quod dictum replicans adduxi testimonium B. Augustini XVIII°[2] de Civitate Dei, cap. 38, dicentis de scriptis quorumdam sanctorum quod hujusmodi libri ut[3] apud Judæos, et apud nos, in auctoritate non essent, nimia fecit antiquitas. Sed ad istud dicit Magister quod ipse accepit antiquitatem pro æternitate Dei, et illa antiquitas confirmat omnem creatam veritatem.

Once more as to antiquity as a source of authority.

Sed probo quod ista responsio nec solvit dictum Augustini, nec salvat communem modum loquendi.

Wyclif's reply agrees neither with St. Augustine, nor with the common use of language.

Nam Augustinus dixit quod nimia antiquitas fuit in causa quare prædicti libri non auctenticantur ab ecclesia. Et jam magister meus ponit multo majorem antiquitatem eorum quam posuit Augustinus, quia ipse non loquebatur nisi de antiquitate temporis, et Magister loquitur de antiquitate æternitatis; ergo si propter antiquitatem temporalem habentur eadem scripta apud ecclesiam suspecta, multo magis propter antiquitatem æternam, quæ præcessit omnem ecclesiam.

And first, not with St. Augustine.

Similiter secundum Magistrum meum multæ aliæ veritates sunt æternæ, sicut Ego sedeo, Johannes loquitur, et ita de aliis innumeris quæ in Scriptura

---

[1] Ps. civ. 18.

[2] *xviii°*] XXXIV°, MS.

[3] *ut*] om. MS.

sacra non ponuntur. Ergo hujusmodi veritatibus indifferentibus Scriptura sacra non est antiquior, et per consequens vel non probat Augustinus veritatem Scripturæ sacræ ceteris scientiis et artibus liberalibus antiquiorem esse, vel si probat ex hoc ipsam in nullo commendat.

Sed forte dicit Magister meus quod Augustinus loquitur de Scriptura prout continetur in literis, vocibus, et signis, ipse autem de veritate contenta; quia veritas æterna est, signa vero temporalia tantum. Constat tamen quod B. Augustinus utitur vocabulo Scripturæ pro utrisque, scilicet pro signis et veritatibus significatis; quod patet ex collatione sua quam fecit inter scripturam nostram et scientiam Ægyptiorum, de quibus loquens XVIII°[1] de Civitate Dei, cap. 37, sic dicit. "Sed nec sapientia Ægyptio-"rum," inquit, "sapientiam prophetarum nostrorum "tempore[2] antecedere potuit, quandoquidem Abraham[3] "propheta fuit. * * * Quid[4] enim," inquit, "sapientiæ[5] potuit esse in Ægypto antequam eis Isis "literas traderet? quæ fuit filia regis Argivorum, cujus "tempore Abrahæ nepotes reperiuntur exorti."[6] Intendit ergo Augustinus tale argumentum. Egyptii non fuerunt sapientes ante traditionem literarum, sed Abraham propheta fuit antequam Egyptus literas accepit; ergo cum prophetia sit pars notabilis Scripturæ sacræ, sequitur quod Scriptura sacra sapientiam Ægyptiorum præcessit antiquitate. Modo si B. Augustinus vocaret solum Scripturam sacram libros scriptos vel literas visibiles; nullam faceret evidentiam pro parte sua quia Abraham fuit propheta, ideo Scriptura

---

[1] *xviii°*] xxviii°, MS.

[2] *tempore*] temporum, MS.

[3] *Abraham*] et Abraham, text of St. A.

[4] *Quid*] Quod, MS.

[5] *sapientiæ*] sapientia, MS.

[6] The last words in the original are, "Isis porro Inachi filia fuisse proditur, qui primus regnare cœpit Argivis, quando Abrahæ jam nepotes reperiuntur exorti."

sacra tunc fuit: ergo intellexit ibi nomine Scripturæ notitiam propheticam respectu legis futuræ, quam Abraham expressit verbis vel factis, cujus etiam veritas postmodum descripta est literis. Iterum si de sola veritate signabili[1] hoc accepisset vocabulum; non introduxisset pro proposito suo quod Hebræi habuerunt literas ante diluvium: ex [quo][2] inferendo probat quod Scriptura divina singulis scientiis tam auctoritate quam antiquitate precellit, saltem in his quæ divinitus hominibus tradita, cognoscit et approbat sancta mater ecclesia.

Secondly, not with the common use of language.

Jam ostendo quod prædicta responsio non salvat communem modum loquendi, immo si salvet sophistice loquitur. Quis enim sapiens diceret quod B. Laurentius moriebatur propter nimiam antiquitatem, vel maxima antiquitas fuit causa mortis ejus, cum juvenis et fortis passus sit martyrium, ut testatur ejus historia; et tamen quod sic dicere oporteret juxta responsionem prædictam, apparet ex hoc quod venerabilis Anselmus Monologion, cap. 21. dicit æternitatem Dei non esse aliud quam ejus essentiam.[3] Cum igitur antiquitas sit æternitas Dei in proposito, secundum Magistrum meum; ergo qui moritur propter Deum moritur propter antiquitatem, quod in dicto[4] dicitur improprie, et caret tam fructu, quam usu et ratione. Et pari modo videtur esse mihi dicendum de hoc genere locutionis, quod antiquitas est causa veritatis et auctoritatis Scripturæ, quia Deus est causa ejusdem. Nec facit ad hoc evidentiam quod Novum Testamentum est æternum, et per consequens antiquissimum, sicut dicit Magister meus: quia ibi accipitur

---

[1] *signabili*] signabilier, MS.

[2] *quo*] not in MS.

[3] *quam — essentiam*] quam ipsa essentia, is S. Anselm's expression.

[4] *in dicto*] indicō, MS. in one word, *i.e.*, indictio. My conjecture does not satisfy me. Proposito must be understood, perhaps supplied. Another alternative is to read "quæ dictio."

æternum a parte post, quod nullo modo facit ad antiquitatem præteritorum, vel etiam præsentium, quia eadem ratione diceretur quod anima jam noviter creata est antiquissima. Quod autem in proposito æternum sic accipi debeat ut prædixi, patet per glossam ad Hebræos XIII., super illo versu *in sanguine testamenti æterni.* "Ideo," inquit, "Novum Testamentum "æternum dicitur, quia ei aliud non succedet." Ex quo patere potest quod in hac materia de antiquitate Magister meus non respondet clare.

As to Wyclif's argument from charters.

Quia tamen ulterius in eadem dixerat Magister, ad probandum antiquitatem esse causam veritatis, quod Scripturæ recentissimæ sunt falsissimæ, et exemplificavit de cartis donationum et instrumentis notariorum: quantum ad hujusmodi instrumenta relinquens legistis discussionem, objeci quod genus cartarum non est recens, sed valde antiquum. Et in ea parte qua Magister meus easdem impugnat, ostendi per Scripturam subesse veritatem, eo quod Dominus dixit ad Abraham Genes. XVII. 8, de terra Chanaan, *terram hanc*, inquit, *tibi dabo et semini tuo in possessionem æternam.* Et intelligitur ad literam, sicut patet per B. Augustinum, XVI° de Civitate Dei, cap. 21, ubi pro responsione Magister dicit duo.

Primum est quod non pertinet ad theologum induere habitum defendentis cartas, sed magis studere quomodo verbum vivit et regnat per omnia secula seculorum sicut erat in principio, et nunc, et semper. Contra istud non replico, quia Magister meus et ego convenimus ut cum caritate et modestia procedamus. Verumtamen quomodo Verbum vivit et regnat fide cognoscimus, nec in hoc est dubitatio; et ideo hoc ad præsens disputare non oportet, nec expedit.

Wyclif disputes the argument I drew from charters.

Quantum tamen ad responsionem principalem dicit Magister quod allegatio mea pro cartis procedit ab insufficienti similitudine; et ratio est, quia Deus est Dominus universalis totius temporis, et totius univer-

sitatis creatæ,[1] et ipse concessit Abrahæ, et filiis ejus imitationis terram Chanaan in arrhas terræ viventium; et sic Abraham et semen ejus possidet perpetuo utramque terram. Sed ista similitudo, ut dicit Magister, non valet, nisi Petrus vel alius dans cartam haberet plenum dominium per totum tempus donationis, et fructus talis donationis; sicut est de Deo. Nemo enim dat, vel donat secundum ampliorem titulum quam ipse [habet.][2]

Hæc est responsio pulchra et bona, sed tamen non salvat Scripturam ad sensum literalem, in quo ponitur. Nam secundum omnes expositores, semen Abrahæ dicuntur in hac parte soli Judæi, vel Christiani; et tamen constat quod nec Christiani nec Judæi possident terram Chanaan, quia possidere est non solo jure, sed actu habere, ut innuit glossa Matthæi v°, super isto textu, *Beati mites, quum ipsi possidebunt terram.*[3] Nec valet dicere quod Saraceni vel potius Agareni supplent vicem hujus promissionis, quia quamvis ab Ismaele descenderent, qui erat filius Abrahæ; Genesis tamen XXI°, dixit Dominus ad Abraham singulariter et specialiter de filio liberæ, *In Isaac,* inquit, *vocabitur tibi semen,*[4] i. e. in quo, et sequacibus ejus promissa complebuntur. Sic enim exponit Augustinus,[5] et etiam doctor de Lyra.[6] Ergo est alius sensus hujus literæ, qui etiam in aliis donationibus, et instrumentis assignari potest pro salvanda veritate. Reply.

Præterea ratio assignanda quare similitudo ista non teneret, videtur derogare communitati ecclesiæ, scilicet quod nemo donat secundum ampliorem titulum quam ipse habet. Si enim hoc intelligatur de amplitudine tem-

[1] *creatæ*] so MS. first hand; corr. to creaturæ.

[2] *habet*] wanting in MS. See below.

[3] Mat. v. 5.

[4] Gen. xxi. 12.

[5] August. in Genes. quæst. 52.

[6] Mistica seu moralis expositio, in Gen. xxi.

poris, sicut videtur responsio dicere; tunc non potuit Constantinus imperator dotare ecclesiam possesionibus, non solum pro tempore quo ipse teneret imperium, nec valuisset donatio Lodowyci,[1] cujus forma habetur in canone 63, *Ego Lodowycus;* ubi legitur dedisse sive confirmasse papæ Pascali, et successoribus ejus in perpetuum, dominium urbis Romanæ, et aliorum quæ prædecessores sui eidem sedi contulerant. Patet ergo quod falsificare, vel infirmare hujusmodi donationes, præjudicat fere omnibus communitatibus, immo et toti ecclesiæ; quare non videtur hoc esse tenendum.

We come now to the main question; the literal truth of Scripture.

Sed his præmissis pro aliquali declaratione dictorum, veniendum est jam ad principale propositum in quo quæstio versatur. Numquid Scriptura sacra [sit vera][2] de virtute sermonis secundum omnem sui partem complexam? Et accipio ibi istum terminum, de virtute sermonis, sicut communiter accipi solet iste terminus de vi vocis, non enim pono ibi a parte significationis aliquam differentiam, quamvis Magister meus discrepare videatur a me in hoc modo loquendi. Sed tamen interdum, quantum ego accipio, ipse accipit pro eodem.

Wyclif's doctrine.

In hac ergo materia dicit Magister quod quælibet pars Scripturæ est vera de virtute sermonis, in tantum quod ista propositio, *Dæmonium habes*,[3] est vera, quæ ponitur in evangelio, et hoc ipsemet fatebatur, antequam ego contra dicta sua replicavi in hac parte.

Reply.

Ideo quando Magister meus ponit exemplum sophisticantium pro talibus argumentis capientibus partem Scripturæ; patet quod non habeo ad illud respondere, quia hanc objectionem non introduxi, sed postquam per ipsum introducta est quomodo dilatavi. Quia tamen,[4] secundum Magistrum meum, prædicta propositio nec est per se logice falsa, nec logice vera, nec secundum

---

[1] *Lodowyci*] Lodowyerci, MS.

[2] *sit vera*] ins. on conj.

[3] Joh. x. 20.

[4] *tamen*] tū, MS., *i.e.* tum. I read tn̄, *i.e.*, tamen.

aliquem expositorem sanctum mystice vel aliter capit veritatem, miror quomodo vera esset de virtute sermonis. Constat enim quod hæc propositio partialis non significat adæquate, sicut tota propositio cujus est pars, quia aliter sequeretur convertibiliter, Judæi dixerunt Christus habet dæmonium; ergo Christus habet dæmonium; et tamen antecedens est verum et catholice credendum, sed consequens est absurdum. Si vero sit ratio et non propositio, saltem ubi ponitur in evangelio, tunc proprie loquendo nec est vera, nec falsa in aliquo sensu. Et ideo non video quomodo ista esset vera de virtute sermonis; quia si sit vera, a pari in illo sensu est concedenda, quod nemo catholicus admittit.

Further, as to my argument from the book of Amos.

Ulterius tamen procedendo allegavi auctoritatem Amos dicentis, *Non sum propheta nec filius prophetæ,*[1] quod ideo dixit, quia pro tunc sensit sibi non esse spiritum prophetiæ. Hoc probavi ex glossa ibidem. "Et spiritus," inquit, "non semper administrat prophetiam prophetis, "sed ad tempus, et tunc recte vocantur prophetæ cum "illuminantur. Quod ergo ait *Non sum propheta,* 'intelligit modo." Hæc ibi. Similiter S. Thomas II. 2. § 171. tenet ex intentione, quod prophetia proprie loquendo non est habitus vel forma permanens, sed tantum impressio vel lumen transiens.

Wyclif's first objection discussed.

Hic dicit Magister quantum ad primum, quod glossa illa quam ego voco ordinariam, melius vocaretur extraordinaria; quia sinistre et sine evidentia capta ex dictis B. Gregorii vel Thomæ, sumit quod nullus est proprie propheta nisi pro mensura qua habet actum propheticum. Certum est tamen quod ego non appellavi glossam illam ordinariam, nec de hoc feci mentionem. Verumtamen credo quod sit ordinaria, nec est oppositum adhuc probatum. Similiter glossa non habet illa verba quæ Magister sibi imponit, scilicet quod nullus est proprie propheta nisi pro mensura qua habet actum

[1] Amos vii. 14.

propheticum; quia hoc dato non possit aliquis esse propheta dormiendo, nisi esset sibi revelatio facta per somnium; sed hoc innuit glossa quod nullus est proprie propheta, nisi pro mensura qua habet lumen propheticum. Et istud habet evidentiam tam ex dictis B. Gregorii, quam etiam ex verbis S. Thomæ, quod sic ostendo. Propheta formaliter dicitur a prophetia, quæ scilicet prophetia est lumen ministratum a Spiritu sancto; ergo sine tali lumine nullus est proprie propheta. Quapropter Amos quia sensit pro illa mensura lumen propheticum sibi non esse, ideo vere negavit se esse prophetam. Et quod hæc sit intentio B. Gregorii, patet IIº [1] Moralium [capº 56] ubi sic dicit, "Si prophetiæ," inquit, "spiritus "prophetis semper adesset, inquisitus Amos propheta "non diceret, *Non sum propheta.* Quomodo enim," "inquit, "propheta non fuit, qui de futuris tot vera "prædixit? aut quomodo propheta fuit, si de se in "præsenti vera denegavit?" Et tunc respondet. "Sed quia eadem hora," inquit, "qua requisitus est, "prophetiæ spiritum sibi deesse sensit, de semetipso "testimonium intulit veraciter dicens: *Non sum* "*propheta.*" Hæc ille.

Videamus ergo quomodo responsio Magistri mei cum isto concordat. Dicit enim Magister quod stat hominem habere lumen propheticum, et sentire sibi deesse istud lumen; cum res deest alicui etsi sit, dum deficit ab actu bono quem ea excerceret. Et ponit Magister exemplum. "Sicut," inquit, "avaro desunt omnia bona "mundi: constat quod hoc est denote dictum et præ-"dicabile." Satis non videtur esse scolastice dicendum. Nam de vi vocis hoc verbum deesse importat negationem respectu habitus. Unde dicit Ugucio Pisanus in Derivationibus suis, et similiter Januensis in suo Catholicon, ponendo differentiam inter abesse et deese: "Abest," inquiunt, "quod longe est; deest quod deficit,

---

[1] *IIº*] XXXIIº, MS.

"et non habetur."[1] Ideo miror quod Magister dicit non esse colorem in sic arguendo: propheta tunc sensit sibi deesse lumen propheticum, ergo tunc non habuit lumen propheticum: si tantum limitetur sensus, ut fiat locutio de eodem. Et ideo signanter ait Gregorius, "Quia eadem hora," inquit, "prophetiæ spiritum sibi "deesse sensit, verax testimonium de seipso intulit, "dicens, *Non sum propheta.*" Ecce ex hoc quod defuit sibi[2] spiritus prophetiæ, arguit Gregorius causaliter, quod pro tunc habuit[3] spiritum prophetiæ. Ergo de mente istius sancti doctoris est, quod hæc ratio sit sufficiens, Non sum nunc propheta; ergo non sum propheta. Vult tamen Magister meus a pari deducere quod sequitur, Deus non est, quia non est nunc, demonstrando instans præteritum, quod est Deo præsens secundum me, et quo non est Deus secundum eum. Sed istud argumentum penes me non habet colorem: Deus non est in hoc instanti præterito, ergo Deus non est nunc; quia ullum instans præteritum nunc est. Bene tamen concedo hoc argumentum, Deus non est nunc; ergo Deus non est; sed non audivi probationem antecedentis; quia æquivalent apud me, Deus non est nunc, et, Deus non est pro mensura præsenti; quorum utrumque est falsum, tam pro instanti quam æternitate. Si tamen juxta modum loquendi Philosophi,[4] accipiatur nunc indifferenter pro quolibet instanti, adhuc non sequitur per me quod aliquod nunc præteritum est, quamvis sit Deo præsens; quia alias negavi hanc consequentiam, *a* est Deo præsens, ergo *a* est; sicut infra magis diffuse

[1] "Et est abesse longe esse ibi, "vel a sensu corporeo distare. Sed "deesse est idem quod abesse vel "deficere."—Joh. Balbus de Janua. Catholicon, Part V. *absum.* The work of Ugucio does not appear to have been printed.

[2] *sibi*] sci, MS., *i.e.* sancti.

[3] *habuit*] so MS., but corrected to *habuerit.* The less classical is the true reading.

[4] Aristotle. It is a strange practice for the philosopher to be accused of. The old translators, of course, rendered *νυν* universally by *nunc*, whether it was a particle of time or of inference.

declarabitur libenter, cum viderem quomodo Magister meus diceret in isto: quia signato nunc præterito, Deus non est in illo, secundum Magistrum meum; et per eum sequitur, Deus non est in illo; ergo non fuit in illo; ergo Deus non fuit in aliquo nunc, vel instanti præterito: et a pari Deus non est in instanti præsenti, cujus oppositum est verissimum, et ab omnibus concedendum. Istud solum tango ut videam mentem Magistri mei in hac parte.

Wyclif's second objection discussed.

Secundo principaliter dicit Magister meus, quod super illo textu Amos, *Non sum propheta,* sunt quatuor glossæ, quarum duæ sunt veræ et quas ipse assignat, et tertia quæ est Gregorii est probabilis, quarta vero interlinearis est possibilis, et asserenda ab eo cui per somnium vel per spiritum propheticum revelatum est. Sed, quæro, qua ratione duæ glossæ Magistri mei sunt veræ et asserendæ, glossa vero B. Gregorii tantum probabilis, et opinative tenenda. Si pro isto haberem auctoritatem, tunc melius essem informatus in dictis Magistri mei: si vero hoc non dicat auctoritas, non debet infirmari dictum Gregorii quia stat pro parte mea. Videtur tamen quod quartæ glossæ, scilicet interlineari, Magister dat assensum, quia subtiliter dicit quod illa glossa est asserenda ab eo cui revelatum est. Et sequitur si ab eo sit asserenda, tunc est asserenda, quia cum dicit Magister quod ex nulla quatuor glossarum sequitur ita fuisse aliquando quod Amos non est propheta, repugnat hoc expresse prædictis. Nam ita dicit Gregorius; "verax," inquit, "testimonium Amos de seipso intulit dicens, *Non sum propheta.*" Si verax fuit hoc testimonium, tunc ita fuit sicut dixit, et ut mihi videtur expressius dici non posset. Sed respondet Magister et dicit quod non sequitur, dicit ista signa, *Non sum propheta,* ergo dicit se non esse prophetam; eo quod signaliter significant. Verumtamen ego credo quod ibi est sensus completus juxta intentionem proferentis. Talis consequentia est optima; sequitur enim, Ego dico quod Christus est homo, vel dico

ista signa, Christus est homo, et intendo complete significationem ejus primariam, ergo dico Christum esse hominem; aliter enim non haberet ecclesia evidentiam ex evangelio quod Christus dixisset de pane consecrato, hoc esse corpus suum; nisi quia evangelista narrat ipsum dixisse talia signa; et ita de multis aliis exempla similia adduci possunt. Ergo in proposito, in eodem sensu quo Amos protulit ista signa *non sum propheta*, in eodem dixit se non esse prophetam.

Aliam auctoritatem Scripturæ similiter allegavi, ad probandum quod non omnia quæ fuerunt sunt; quæ auctoritas ponitur in oratione Jeremiæ, Threnorum v.[1] 7. scilicet, *Patres nostri peccaverunt et non sunt.* Ex quo dicto sic arguebam. Patres nostri peccaverunt et non sunt; ergo aliquæ res fuerunt et non sunt. Et ultra; aliquæ res fuerunt, et non sunt; ergo non omnia quæ fuerunt sunt; ergo a primo antecedente ad ultimum consequens sequitur; patres nostri peccaverunt et non sunt; ergo non omnia quæ fuerunt sunt. Ad istud argumentum est data duplex responsio; scilicet prima fuit talis. *Patres nostri peccaverunt et non sunt,* sic intelligitur; quod non sunt, id est non tribulantur nobiscum. Sed contra istud objeci quod eadem ratione diceretur, Deus non est, et angeli sancti non sunt, quia non tribulantur nobiscum: quam objectionem reputat Magister meus sterilem, et sine effectu quovismodo, et ponit exemplum. "Non enim sequitur," inquit, "intellectus hujus dicti Petri negantis Christum, *Non sum,*[2] est iste, Petrus negavit se esse Christi discipulum; ergo per idem Scriptura diceret quod Deus Pater non est, quia non est Christi discipulus."

I brought another argument from the Lamentations of Jeremiah,

to which Wyclif made a double reply

and rejoinder to my answer.

Sed salva reverentia[3] Magistri mei, istud in nullo facit ad propositum, quia nec dictum Petri fuit verum ad intentionem dicentis, nec Scriptura quovismodo asserit illam propositionem quam Petrus dixit. Si

---

[1] *v.*] IV., MS.
[2] John xviii. 25.
[3] *reverentia*] twice in MS.

tamen Petrus in hoc dixisset verum, et significatum illius adæquatum fuisset hoc, non sum Christi discipulus; tunc accipiendo verba conformaliter, verum esset de Patre si diceret de seipso, *Non sum*, quia non est Christi discipulus; quia in casu tali sensus dicti a Patre esset verus, scilicet, Pater non est Christi discipulus. Et sic patet quod hæc responsio stare non potest.

Postmodum igitur aliter respondet Magister meus ad istam auctoritatem, negando eam simpliciter; unde[1] mihi supervenit maxima admiratio, quia credidi ab initio Magistrum meum niti omnibus modis, ut salvaret Scripturam de vi vocis, et omnia dicta antiquorum doctorum, præcipue sanctorum: nunc autem non solum hæsitat in dictis B. Gregorii, sed negat attestationem Jeremiæ prophetæ. Jam conferamus ad invicem ista dicta cum prioribus. Tam vera est Scriptura sacra, et tanta est ejus auctoritatus, quod Magister meus, ob reverentiam Scripturæ, concedit hanc particulam evangelii esse veram, *Dæmonium habes;* cum tamen ibi nec sit oratio completa, nec per aliquem sanctum vel ecclesiam affirmata: sed unam propositionem integram et perfectam quam Jeremias asseruit, negat esse veram. Videtur hæc non esse laus Scripturæ, sed derogatio quædam, ut illud negetur quod propheta sanctus dixit orando, et verum esse concedatur quod impii Judæi dixerunt blasphemando. Verumtamen quantum ad modum responsionis, in parte Magister convenit mecum et cum logicis, quia multæ sunt propositiones Scripturæ, quas volo negare de vi vocis, sed concedere sensum quem auctores Scripturæ principaliter intendunt.

It remains now to consider the authorities produced by Wyclif. Five from a passage

Hucusque tractatum est de auctoritatibus, quas ego adduxi contra opinionem Magistri mei: nunc videndum est qualiter auctoritates quas Magister adducit faciunt pro parte sua; et sunt octo in numero, quarum quinque ponuntur super Matthæi XI.[2] 5. scilicet, *Cæci vident, claudi ambulant, surdi audiunt, leprosi mun-*

---

[1] *unde*] unde venit, MS. | [2] *XI.*] V., MS.

dantur, pauperes evangelizantur. Sed mihi videtur quod ex nulla istarum per se, nec etiam ex omnibus simul, sequitur opinio prædicta. Non enim sequitur; cæci vident, ergo omne quod fuit est; etiam si admittatur opinio Magistri mei, scilicet quod prius tempore cæci vident, posterius visione opposita illi cæcitati. Ex talibus enim auctoritatibus non plus sequitur conclusio ad hoc propositum, nisi quod Scriptura extendit significationem terminorum, ad connotandum tempus præteritum vel futurum. Unde Augustinus de Genesi contra Manichæos, libro primo, cap. 7,[1] dicit quod tempus præteritum in Scriptura ponitur aliquando pro futuro, propter certitudinem, ut Christus ait discipulis, *Omnia quæ audivi a Patre meo nota feci vobis.*[2] Et postea tamen ait, *Adhuc multa habeo vobis dicere sed non potestis portare modo;*[3] ergo intellexit nota feci vobis, i. e. certissime nota faciam. Si igitur auctoritates præmissæ probarent quod omnia quæ fuerunt sunt: a pari ex ista cum similibus sequeretur quod omnia quæ erunt fuerunt, conformaliter loquendo utrobique, et sic esset nedum extensio sed[4] confusio verborum. Similiter dato quod omnis hujusmodi figurativa locutio inferret conformitatem ex parte rei, tunc vere diceretur quod homo est arbor, quod caro est fenum; et ita de aliis, quæ proprie loquendo verificari non possunt. Unde in hujusmodi non debemus imitari modum loquendi Scripturarum, sed proprie loquendo Scripturarum sensum exponere. Ad hoc ordinatur theologia, ut studiosi et provecti Scripturam intelligant, et intellectam aperte loquendo pronuncient. Et ideo dicit Anselmus, De casu diaboli, cap. 1, "Non tantum," iniquit, "debemus "inhærere improprietati verborum veritatem tegenti, "quantum inhiare proprietati veritatis, sub multimodo "genere locutionum latenti." Et simile fere dicit

in St. Matthew.

---

[1] 7] 11, MS., referring perhaps to a different arrangement of the chapters.

[2] Joh. xv. 15.

[3] Joh. xvi. 12.

[4] *sed*] vel, MS.

Augustinus, IV° De doctrina Christiana, cap. 5 et 8. Nec valet dicere quod hoc intelligitur de prædicatione quoad vulgares tantum, quia si in scolis modus loquendi Scripturæ servaretur, non essemus doctores sed recitatores, et superfluerent omnes glossæ præter illas quæ sufficiunt ad prædicandum. Modus ergo loquendi Scripturæ in hac auctoritate, *cæci vident*, et aliis consimilibus, quæ falsæ sunt de virtute sermonis, includit veritatem in sensibus opportunis et intentis, sed non requirit mutationem in nobis. Ex quo videtur patere quod quinque auctoritates evangelii allegatæ non faciunt pro opinione Magistri mei.

Wyclif's sixth authority from the book of Amos.

Sexta auctoritas quam Magister adducit pro positione sua est illa de Amos, qui cum dixisset, *Non sum propheta nec filius prophetæ*, statim subdidit *sed sum armentarius*, inquit, *vellicans sicomoros*,[1] ubi nemo somniat.[2] Et dicit Magister quod tunc omisit[3] sicomoros. Sed ad istud posset responderi, sicut Magister meus respondet ad auctoritates meas, dicendo, quod [non][4] habet colorem; Amos dixit ista signa, *Ego sum armentarius vellicans sicomoros*, ergo dixit se esse armentarium vellicantem sicomoros. Si responsio Magistri mei sufficiat, tunc ista sufficit; verumtamen non teneo istam. Aliter dici posset, et satis probabiliter, quod Amos loquebatur improprie, et more vulgi, cujus ignorantia solet actus frequentes et consuetos semper in præsenti enunciare. Unde de milite experto[5] dicunt, Iste bene pugnat; de doctore facundo, Iste bene prædicat, et ita de aliis, de quibus viderunt vel audierunt quod consueverunt talia facere. Et ideo quia Amos nunquam fuit assumptus[6] ad prædicandum, erat armentarius et solebat vellere sicomoros, et verisimile sibi

---

[1] Amos vii. 14.

[2] *ubi nemo somniat*] Wyclif's words are, Ubi nemo somniat quod tunc evulsit sicomoros. See tract in Appendix.

[3] *omisit*] emisit, MS.

[4] *non*] not in MS.

[5] *experto*] ex parte, MS.

[6] *assumptus*] perhaps rd. assuetus.

erat quod ad idem officium rediret, eo quod prophetia ejus contemnebatur: ideo pristinum statum recolens, et forte propinquum credens, dixit se esse armentarium vellicantem sicomoros.[1] Nec mirum si loquebatur improprie, quia Spiritus Sanctus subtraxerat ab eo pro tunc donum prophetiæ; et sic hæc auctoritas non probat propositum.

His seventh and eighth, from Lamentations.

Septima et octava ponuntur Threnorum v.[2] 7; scilicet, *Patres nostri peccaverunt*, et, *Nos portamus iniquitates eorum*. Sed quantum ad primam auctoritatem, dicitur in textu, *Patres nostri peccaverunt et non sunt*, et Magister meus accipit primam partem, scilicet Patres nostri peccaverunt, pro dicto auctentico Scripturæ sacræ, quia videtur facere pro eo; sed secundam partem, scilicet quod non sunt, negat, nescio quare, nisi quia est contra eum. Verumtamen non video ex quo fundamento procedat hæc consequentia; patres nostri peccaverunt, ergo omnia quæ fuerunt sunt; cum tamen hæc sit una illarum octo propositionum ex quarum qualibet, ut dicit Magister, sequitur veritas positionis suæ. Immo doctores conformantes se modo loquendi Scripturæ dicerent potius quod quia peccaverunt, et non penituerunt, ideo non sunt; quia peccare secundum eos est non esse, eo quod a vero esse, et summo separat bono. Sequitur[3] ita quod nec logice, nec theologice tenet consequentia prædicta.

Similiter dico ad aliam auctoritatem, quod non sequitur, nos portamus iniquitates patrum nostrorum, ergo omne quod fuit est; nec sequitur quod ipsi sunt, quamvis dicat Magister quod si aliqui erant patres nostri, tunc fuit ita quod sunt patres nostri. Ista enim conditionalis negari potest duabus de causis. Prima est in casu quo Petrus post actum generationis naturalis moriatur ante infusionem animæ Pauli, qui ex tali generatione procreabitur; tunc postea verum erit dicere, secundum aliquos quod Petrus fuit pater Pauli, quia generavit eum;

---

[1] *sicomoros*] so MS. here; elsewhere *sicomores*.

[2] *v.*] IV., MS.

[3] *Sequitur*] Separat, MS.

et tamen nunquam fuit ita quod Petrus est pater Pauli, quia nunquam simul exstiterunt. Unde juxta sic tenentes, ista relativa pater et[1] filius non consequuntur se mutuo, semper, et pro eodem tempore.

Aliter tamen dico, et magis ad intentionem Scripturæ, quod patres appellantur diversimode, scilicet natura, ut Abraham respectu Isaac, adoptione sicut præcepit lex Deut. xxv, 5, ut si quis uxoratus defungeretur absque liberis, frater ejus si quem haberet solutum, desponsaret uxorem suam; et ille si filium procrearet, diceretur filius alterius fratris defuncti, et ita lex defuncto adoptavit filium. Tertio modo dicitur pater quilibet præcessor directæ generationis naturalis, ut avus, atavus, proavus, et ita de aliis usque ad primum parentem inclusive. Multi etiam sunt alii modi, quos longum esset enarrare, scilicet antiquitatis, imitationis, voluntariæ adoptionis, et ita de aliis. Patres ergo nostri dicuntur in proposito, ex quorum progenie, mediate vel immediate, sed tamen originaliter descendimus, vel quorum similitudinem moribus et vita representamus. Sic enim Adam, Noë, et Abraham fuerunt patres nostri, etiam quando nos non fuimus, nec unquam fuit ita quod ipsi sunt patres nostri; nos tamen sumus filii eorum conformiter loquendo, i. e. posteri vel imitatores, quia hujus relationis unus terminus est actu, et alter præcessit. Unde hujusmodi diversimodæ acceptionis exemplum sumitur a B. Augustino, II° Retractationum cap. 55, qui loquens de Samuele sic dicit: "Samuel," inquit, "summo sacerdoti "Eli successit, cum tamen sacerdotis filius non esset, "sed tamen ex filiis; hoc est, ex posteris esset Aaron." Ecce primo dicit eum sacerdotis filium non esse, scilicet naturalem, et immediatum; sed postea dicit eum fuisse ex filiis Aaron sacerdotis, i. e. ex posteris per successionem originis, ut prædixi. Ex quibus omnibus patet responsio ad auctoritates prædictas.

---

[1] *et*] est, MS.

Instat ulterius Magister meus, ut assignem rationem quare Scriptura tam frequenter utitur tropis, et figurativo modo loquendi, et præcipue in extensione vel ampliatione temporis. Ad quod dico sicut sentio, quod aliquando fit hoc ad designandum æternitatem; ut ibi, *Antequam Abraham fieret Ego sum*;[1] aliquando propter notandam certitudinem; ut, *Qui non credit jam judicatus est*;[2] aliquando etiam propter solum placitum translatorum vel interpretum, qui de figuris grammaticæ ut plurimum minime curabant, sicut testatur Gregorius in prologo Moralium [cap. 5]; quin potius modum loquendi temporibus suis usitatum diligenter observabant, qui jam forte in tam frequenti usu non est, præcipue apud sapientes, sicut tunc erat. Hoc enim de multis verbis sæpe contingit, ut dicit B. Augustinus, IV° De doctrina Christiana, cap. 18,[3] quod modicum pro parvo dicitur abusive, et tamen constat quod nunc convertuntur isti termini propriissime. Sed de modo loquendi amplius quærere non oportet, cum certissimum sit quod ex nulla figura grammaticæ, nec ex aliquo textu vero sacræ Scripturæ sequitur veritas opinionis recitatæ. Quamvis enim in Scriptura numerus singularis ponatur pro plurali, et e converso, sicut exemplificant Augustinus et alii doctores, ex hoc tamen non sequitur quod est homines; nec Petrus cum Paulo sunt homo: sic nec in proposito, quia figura verborum modicum aut nihil facit ad veritatem rerum seu essentiarum.

Having discussed the authorities on both sides, we come now to the arguments. My first

Habita ergo consideratione quid faciant auctoritates hinc inde pro nostro proposito, veniendum est ad rationes. Nam quia Magister meus ex intuitione divina nitebatur probare positionem suam, ego e contra feci tria argumenta, quorum primum erat tale.

I. Impossibile est Deum aliqua magis perfecte, et

---

[1] John viii. 58.
[2] John iii. 18.
[3] *18*] 27, MS.

argument was based on the equality of all divine knowledge.

alia minus perfecte cognoscere, sed omne possibile Deus perfecte cognoscit; ergo essentialiter intuitive, sicut cognoscit aliquod præsens, ita cognoscit omne possibile; et tamen ex hoc non sequitur quod omne possibile est; igitur si *a* sit possibile non existens, stat Deum intueri *a*, et *a* non esse. Consequentia patet, et minor; major[1] vero sic arguitur. Si Deus minus perfecte cognosceret *a* quam *b*, cum omnia possint æqualiter cognosci, saltem a Deo, sequeretur quod Deus posset proficere in cognitione rerum, et hoc cognitione intrinseca; consequens absolute impossibile, quia tunc Deus[2] esset ex se mutabilis.

Wyclif's reply.

Pro responsione ad materiam istius argumenti, dicit Magister meus reverendus quod omnia possibilia non existentia Deus cognoscit æque perfecte sicut præterita et futura, non tamen intuetur ea, sed cognoscit simplici apprehensione.

To which a threefold answer is given.

1. Primo tamen contra istud arguo sic. Cognitio Dei pro tanto dicitur visio vel intuitio, quia clara est et aperta, cui nihil rei cognitæ latet vel latere potest: sed æque clare et aperte quoad omnes circumstantias visionis cognoscit Deus possibilia non existentia, sicut præterita vel futura; ergo divina cognitio respectu possibilium non existentium æque est intuitio sicut visio præteritorum; et per consequens Deus intuetur non [tantum][3] præterita vel futura, sed etiam possibilia non existentia.

2. Secundo arguitur ad idem sic. Signo *a* possibile non existens, et formo istam rationem. Qualitercunque Deus cognoscit *a* esse cognitum, ab eodem taliter cognoscit *a*; sed intuitive Deus cognoscit *a*. Consequentia patet ex forma discursiva, et major ex hoc quod impossibile est *a* aliqualiter cognosci a Deo, nisi sciat *a* sic esse cognitum ab eo, quia omnem veritatem; et e contra. Minor etiam probatur, scilicet quod intuitive Deus

---

[1] *minor*] minor et, MS.

[2] *posset proficere — Deus*] twice over in MS.

[3] *tantum*] not in MS.

cognoscit *a* esse cognitum, ab eodem; quia omnem veritatem Deus intuitive cognoscit, et hoc est veritas, scilicet quod *a* est cognitum a Deo, ergo Deus intuitive cognoscit *a* esse cognitum ab eo. Confirmatur ratio sic. Quacunque apprehensione Deus intelligit *a* posse esse, eadem intelligit *a*; sed clarissima visione sive intuitione Deus intelligit *a* posse esse; ergo et intuitione intelligit *a*; et non aliter Deus intelligit *a*, quam cognoscit *a*, ergo cognitione intuitiva Deus cognoscit *a*.

3. Tertio principaliter contra istam responsionem arguitur sic. Tam perfecta est apprehensio a possibili in genere cognitionis, quam perfecta est intuitio creaturæ præsentis. Sed omnis intuitio qua Deus intuetur creaturam est ita perfecta cognitio, quod nec mutari potest, diminui, neque deficere, vel non esse, ergo apprehensio a possibili est ita perfecta cognitio in genere suo, quod nec mutari potest, nec non esse. Consequentia est evidens, et totum antecedens sequitur ex dictis Magistri mei; ergo et consequens ab eo est ponendum: quo dato arguitur ultra sic. Apprehensio qua Deus apprehendit *a* non potest mutari, vel non esse, sed si *a* existeret ista apprehensio mutaretur [in][1] intuitionem, vel non esset; ergo *a* non potest existere, et per consequens *a* non [est][2] possibile, quod est contra hypothesim. Confirmo argumentum sic. Nulla cognitio contingens est æqualis[3] perfectionis cum necessaria cognitione respectu ejusdem agentis, et subjecti consimilis, vel æqualis. Sed simplex apprehensio Dei respectu *a* hominis possibilis, est contingens cognitio, quia si *a* existeret ipsa non esset; et intuitio Johannis hominis est necessaria, quia non potest non esse; ergo apprehensio *a* hominis non est ita perfecta sicut intuitio Johannis, quod est contra responsionem datam.

Consequenter dicit Magister in hac materia quod A further

[1] *in*] om. MS.
[2] *est*] om. MS.
[3] *æqualis*] essencialis, MS.

reply of Wyclif, in which he distinguishes three modes of being.

claudit contradictionem formalem, Deum quicquam cognoscere, nisi istud proportionabiliter habeat esse. Et distinguit triplex esse, scilicet esse intelligibile in Deo; esse possibile in causis secundis; et esse existere in genere proprio. Sed de istis forsan alias fiet tractatus prolixior. Concedit tamen in hac materia quod omne quod potest esse, est; filius meus potest esse; ergo filius meus est.

Two reasons why my argument was good.

Videtur mihi tamen quod argumentum habet magnum colorem, duplici de causa.

1. Prima est, quod hæc universalis affirmativa, scilicet, omne quod potest esse, est, affirmat esse de omni eo quod potest esse. Cum ergo filius meus potest esse, sequitur quod affirmat esse de eo, et sic includit quod filius meus est. Quamvis enim in hoc argumento mutetur quid in quale propter hoc relativum filius; tamen consequentia videtur esse satis bona; sicut et ista. Omnis homo est in ista domo; filius meus est homo; ergo filius meus est in ista domo; nec impeditur similitudo propter hoc verbum ampliativum potest, quod æqualiter ampliatur in utraque præmissa.

2. Alia causa est, quod sequitur in consequentia bona, filius meus potest esse, ergo filius meus est possibilis. Et ultra sequitur; filius meus est possibilis, igitur est, per opinionem: ergo a primo sequitur, Filius meus potest esse, ergo filius meus est. Sed istud infero contra tenentem prædictam positionem, quia apud me non habet hæc consequentia colorem; Petrus est possibilis, ergo Petrus est. Similiter in alio exemplo dicit Magister quod non sequitur, Omne quod Deus potest cognoscere cognoscit, sed potest cognoscere me damnari, ergo cognoscit me damnari. Contra tamen arguo sic. Me damnari est possibile, et loquor de significato, et non de signo; ergo me damnari est cognitum a Deo; ergo Deus cognoscit me damnari. Sed hæc consequentia est bona: Si Deus potest cognoscere me damnari; ergo me damnari est possibile. Ergo a

primo sequitur; Deus potest cognoscere me damnari; ergo Deus cognoscit me damnari; et per consequens ex sola minori sequitur hæc conclusio; ergo a fortiori, ex majori et minori simul.

Præterea Damascenus I° Sententiarum suarum cap. 27,[1] dicit sic: "Omnia," inquit, "quæcunque vult, Deus "potest; non autem quæcunque potest, vult: potest "enim perdere [mundum[2]], non vult autem." Hæc est ratio Damasceni; ergo a pari sequitur, quod non omnia quæ potest Deus cognoscere, cognoscit; quia potest cognoscere mundum esse perditum, et me damnari; non autem cognoscit ista, ergo nec potest cognoscere ista; vel, non omne quod potest Deus cognoscere, cognoscit.

My second argument was, that to infer the existence of anything, from the divine intuition of it, involves a contradiction.

II. Secundo principaliter arguebam contra positionem sic: Si ista consequentia sit bona, Deus intuetur *a*, ergo *a* est; tunc oppositum consequentis repugnat antecedenti; sed omnis repugnantia, sicut et contradictio est pro eadem mensura, et respectu ejusdem; ergo pro omni mensura repugnat Deum intueri *a*, et *a* non esse; et per consequens si nunc Deus intuetur *a*, nunc *a* est: sed certum est quod nunc intuetur Antichristum, ergo nunc Antichristus est; et ita sequitur non solum quod omne futurum est, sed omne quod erit, vel fuit, nunc est; consequens falsum; ergo consequentia data, ex qua hoc sequitur, non tenet; scilicet Deus intuetur *a*, ergo *a* est.

Five answers to Wyclif's objections.

1. Hic primo quando dico, si ista consequentia sit bona, tunc oppositum consequentis repugnat antecedenti, dicit Magister quod improbationem istius consequentiæ remittit sophistis; sed nondum audivi responsum ab eis; et ideo nescio quomodo improbarunt; cum tamen scivero libenter respondebo. Ulterius tamen pro materia concedit Magister quod ipsis formatis est repugnantia pro

[1] Io. Damascenus de Fide Orthodoxa. I. xix. ed. 1548.

[2] *mundum*] supplied from text of Damasc.

quocunque tempore sic significant; et cetera admittit quousque ex ultimo consequente infertur quod si Deus nunc intuetur *a*, nunc *a* est: ibi miratur ex quo fonte emanaret ista consequentia. Sed pro certo ego nescio ex quo fonte veritatis emanaret; credo tamen me scire quod ex positione Magistri mei sequitur istam consequentiam esse bonam. Ad quod probandum sic arguo, signata certa creatura præsenti per *a*. Istæ sunt duæ veritatis connexæ, Deus intuetur *a*, et *a* est; quia prima antecedit ad secundam in consequentia formali, secundum Magistrum meum; ergo pro omni mensura repugnat primam veritatem esse, et pro eadem secundam non esse; et per consequens pro mensura præsentis instantis repugnat hanc veritatem esse, Deus intuetur *a*, nisi pro eadem instanti sit ista veritas, *a* est; et æstimo quod hoc totum concedet Magister meus. Tunc ultra arguitur sic. Quam formaliter hæc veritas, Deus intuetur *a*, infert istam veritatem, *a* est; tam essentialer divina intuitio respectu *a* constituit *a* esse; sed propter illationem formalem istarum veritatum, repugnantiam includit hanc veritatem nunc esse, Deus intuetur *a*, nisi nunc sit ista veritas, *a* est; ergo propter habitudinem essentialem a parte rei, repugnat Deum nunc intueri *a*, et nunc idem *a* non esse; et per consequens, si Deus nunc intuetur *a*, nunc *a* est.

2. Secundo arguitur ad eandem consequentiam probandam sic: Deus nunc intuetur *a*, ergo nunc *a* est intuitum a Deo: et ultra; nunc *a* ist intuitum a Deo, ergo nunc *a* est.

3. Tertio sic: Deus non intuetur *a*, nisi quando *a* est; sed nunc intuetur *a*; ergo nunc *a* est. Ista consequentia est bona; ex minor vera ex hypothesi, major autem est necessaria; ergo consequens est verum. Ex cujus opposito arguitur sic: nunc *a* non est, et Deus non in-

---

[1] *nullo*] ullo, MS.

tuetur *a* nisi quando *a* est; ergo nunc Deus non intuetur *a*; et ita patet quod nullo modo stant ista simul,[1] scilicet quod Deus nunc intuetur *a*, et tamen nunc idem *a* non est.

4. Quarto ad idem sic arguitur. Si Deus nunc intuetur *a*, nunc *a* est præsens Deo; et sequitur per Magistrum, nunc est præsens Deo, ergo nunc est; ergo a primo, si Deus nunc intuetur *a*, nunc *a* est. Item si nunc *a* non est, ergo nunc *a* nullum esse subjectivum habet in Deo; ergo Deus nunc non intuetur *a*. Similiter *a* aliquando fuit, vel aliquando erit, et nunc non est; ergo desiit, vel desiniet esse; incepit[2] vel incipiet esse; sed ex quolibet istorum sequitur quod Deus non semper intuetur *a*; ergo stat Deum aliquid nunc intueri quod non semper intuetur, consequens expresse contra Magistrum meum.

5. Quinto in eodem arguo sic; et pono gratia argumenti quod hæc oratio, *b* est, significet adæquate sicut ista copulativa primarie et adæquate significat, Deus intuetur Antichristum, et nullus Antichristus est; tunc sic. *B* esse includit repugnantiam; ergo nunc *b* esse includit repugnantiam; ita quod ly *nunc* non determinet hic verbum principale, sed solum subjectum, scilicet *b* esse; quia si repugnantiam includit quod *b* est, tunc includit repugnantiam quod nunc *b* est; sed quod nunc *b* est præcise significat nunc Deum intueri Antichristum, et nunc nullum Antichristum esse; ergo Deum nunc intueri Antichristum, et nunc nullum Antichristum esse, includit repugnantiam; et per consequens, si Deus nunc intuetur Antichristum, nunc Antichristus est; quod erat probandum. Quod autem *b* esse includit repugnantiam probatur, quia *b* esse significat Deum intueri aliquod quod non est, et hoc includit formalem contradictionem, secundum Magistrum meum: ergo data

---

[1] *simul*] similiter, MS.

[2] *incepit*] incipit, MS.

opinione sequitur quod hæc consequentia sit bona; Deus nunc intuetur *a*, ergo nunc *a* est.

My third main argument was, that the divine intuition of any created thing does not imply its existence.

III. Tertio principaliter, in hac materia de intuitione, alias arguebam sic. Nullum creatum necesse est esse; omne creatum necesse est Deum intueri; ergo pro nullo creato repugnat quod ipsum non sit, et tamen Deus illud intueatur.[1] Consequentia est satis manifesta; et major patet ex hoc quod omne creatum essentialiter est mutabile et contingens; minor vero similiter patere videtur, ex eo quod omne creatum necessario est possibile, et per consequens intuitive cognitum a Deo.

Summary of Wyclif's reply.

Sed in isto argumento Magister meus negat assumptum; eo quod, ut dicit, omne creatum necesse est esse necessitate, ex suppositione, et aliquod creatum absolute necessarium est existere, scilicet Christum. Similiter negat minorem, videlicet quod omne creatum necesse est Deum intueri, ad istum sensum quod absolute necessarium est Deum intueri aliquam creaturam; et ista est mirabilis limitatio sensus propositionis meæ. Tamen ulterius dicit quod quamlibet creaturam quæ non est[2] Christus contingenter ad utrumlibet intuetur, licet nullam creaturam potest incipere vel desinere intueri. Hæc est summa responsionis Magistri mei.

But from it follows the truth of both the premisses of my argument.

Sed numquid Christus sit creatura, alias tractabitur. Interim procedam ad alia tacta sive tangenda, et probo quod ex responsione ista sequitur quod tam major quam minor argumenti mei sit vera; quarum tamen utramque eadem responsio negat; et sic iste modus dicendi interimit se. Arguo enim sic.

First, of the minor premiss.

Omne creatum necesse est esse necessitate ex suppositione; ergo omne creatum necesse est esse. Consequentia patet, cum necessitas ex suppositione non sit terminus distrahens; et antecedens ponit Magister

---

[1] *intueatur*] intuetur, MS.

[2] *quæ non est*] contingit non, MS. See Wyclif's tract in Appendix.

meus; ergo habet ponere consequens. Ex quo ulterius arguo sic. Omne creatum necesse est esse; ergo omne creatum est necessarium; sed omne necessarium Deus necessario intuetur; ergo omne creatum necesse est Deum intueri; et hæc est minor argumenti mei.

Secondly, of the major premiss.

Jam probo majorem, scilicet quod nullum creatum necesse est esse; et loquor de creaturis quorum nullus est creator, sicut loquuntur doctores; quia numquid Christus sit creatus alias declarabitur, ut prædixi. Arguo sic.

Æque contingens est omne creatum, sicut divina intuitio respectu ejusdem; sed quælibet intuitio divina respectu creaturæ potest non esse, eo quod quamlibet talem creaturam Deus contingenter ad utrumlibet intuetur, sicut dicit responsio; ergo et omne creatum, cum sit æque contingens, potest non esse; et per consequens nullum creatum necesse est esse.

But, to prevent misunderstanding, ask what he means by existence.

Et ne tamen Magister meus et ego tota die simus in æquivocis, quæro quomodo accipit ly *esse* in opinione principali, quando dicit; omne quod fuit vel erit, est.

If existence be conception, he denies an immediate consequence of his statement.

Si solum pro esse intelligibili, tunc est iste sensus, secundum eum; omne quod fuit, vel erit, intelligitur a Deo. Et ista ratione haberet dicere quod omne quod fuit vel erit nunc est; quia nunc intelligitur a Deo; quod tamen frequenter negare solet.

If existence in act, then the divine intuition is nothing to the purpose.

Si vero accipiat pro esse existere, tunc volo probare quod intuitio divina non facit ad propositum, et tamen ex hoc nititur Magister probare opinionem suam, quia Deus omnia intuetur. Arguo enim sic.

These points I prove by five arguments.

1. Intuitio divina nihil causat respectu creaturæ, nisi pro quanto est efficacissima notitia respectu ejusdem; sed tam efficax et perfecta notitia est Dei simplex apprehensio, sicut ejus intuitio; ex prius concessis; ergo simplex apprehensio Dei respectu possibilium, facit ipsa possibilia sic esse, sicut intuitio facit esse præterita vel futura; et per consequens vel omne possibile existit, vel argumentum de intuitione non procedit.

2. Secundo sic. Perfectio notitiæ intuitivæ facit rem esse Deo præsentem; sed æque perfecta notitia est simplex apprehensio sicut intuitio, ut præmittitur; ergo simplex divina apprehensio facit ipsum apprehensum esse præsens Deo, sed non secundum existentiam; ergo hujusmodi præsentia ad solam notitiam pertinet, ex qua non sequitur rem existere, sed tantum cognitam esse.

3. Tertio[1] arguitur sic. Nulla creatura existit antequam sit creatura; ergo nulla creatura existit, antequam sit facta vel creata; sed per istam positionem Deus æternaliter intuetur omne creatum; ergo vel omnis creatura æternaliter est creata, vel Deus prius æternaliter intuetur creaturam, quam ipsa creatura existit; et per consequens ex intuitione divina non sequitur creaturam existere, pro eadem mensura.

Confirmatur per B. Augustinum V° super Genesim ad literam cap. 15, ubi tenet ex intuitione quod omnes creaturas novit Deus antequam fierent; sed omnis divina notitia respectu creaturæ est intuitio; ergo omnes creaturas intuebatur Deus antequam fierent; cum igitur, ut præmissum est, nulla creatura prius existat quam sit facta, sequitur quod omnes creaturas intuebatur Deus antequam existerent.

4. Item existere creaturæ est esse in genere proprio; sed nulla creatura, ante initium temporis, habuit esse in genere proprio; ergo ante omne tempus, vel initium temporis, nulla creatura habuit existere; sed per durationem infinitam ante omne tempus Deus intuebatur omnem creaturam, ergo existere creaturæ ad intuitionem Dei, pro eadem mensura, est omnino impertinens.

5. Præterea ad idem arguitur sic. Amplior et immensior est intuitio Dei, quam aliqua visio activa creaturæ esse potest; sed satis possibile est angelum

---

[1] *Tertio*] Quarto, MS.

vel animam intueri quodlibet existens; ergo Deus aliquod non existens intuetur, vel saltem possibile est quod aliquod non existens intueatur; sed hoc dato non sequitur, Deus intuetur *a*, ergo *a* existit. Ergo argumentum Magistri mei quod adducit pro opinione sua, non de existentia rerum, sed solum de notitia propositum concludit; et per consequens tantum faceret pro hac positione sic arguere; omne possibile est cognitum Deo, ergo omne quod potest esse, est; quantum jam facit hoc argumentum, Deus intuetur omne præteritum vel futurum; ergo omne quod fuit vel erit, est; quia nihil amplius intenditur, quantum ad esse, in uno quam in alio, scilicet omne clare cognitum est, vel clare cognosci, est esse ejusdem rei; qualis modus loquendi nec mihi sapit nec aliquibus, qui ponunt differentiam inter esse et non esse proprie loquendo, seu juxta[1] modos significandi istorum terminorum. Quæ est enim ratio ad ponendum creaturam esse quia cognoscitur, et negare eam non esse quæ nondum producitur, cum philosophorum sit communis sententia, quod generatio est mutatio a non esse ad esse. Et similiter dicunt theologi quod creatio est a non esse simpliciter. Aut ergo idem simul est et non est, aut improprie dicitur, omne quod Deus intuetur est.

Innitamur[2] ergo proprio modo loquendi, et veritatem rerum veritate conformi signorum pronunciemus; teste namque Isidoro VIII°. Etymologiarum [cap° 7] materia poetarum erat de rebus gestis, et historiæ veritati satis congruens; quia tamen ad mulcendas aures hominum, nudam rerum veritatem, obscuris figurationibus tanquam in aliud genus conversam, eloquenter tractare curabant; ideo faciliter auditores suos in errores varios mittebant. Et non dubito quin ita

Conclusion.

---

[1] *juxta*] inter, MS.

[2] *Innitamur*] Innitamus, MS.

fieri possit in expositione Scripturæ sacræ, si antiquum modum loquendi saltem figurativum assidue frequentemus: cujus evidentia est penes me quod paucæ vel nullæ hæreses notabiles aut inquietudines[1] in ecclesia introductæ sunt, quin ab auctoribus Scripturæ de virtute sermonis acceptis colorem habuerunt; sicut patet in istis. *Pater major me est.*[2] *Joseph vir Mariæ non cognovit eam, donec pareret Filium suum primogenitum.*[3] *Omnis qui natus est ex Deo non peccat.*[4] *Filius non portabit iniquitatem patris.*[5] *Ego Dominus creans malum:*[6] et ita de multis aliis quarum [sensus][7] ad intentionem Scripturæ satis planus est, sed tamen significatio sermonum quam prætendunt est erronea; ideo in istis et in aliis, quantum possum sine præjudicio veritatis, volo insistere proprietati sermonis.

[1] *inquietudines*] *in9ⁱtus*, MS., I read *inqⁱtuˢ*, i.e. *inquietudines.*

[2] John xiv. 28.

[3] Mat. i. 25.

[4] 1 John v. 18.

[5] Ezek. xviii. 20.

[6] Jer. xviii. 11.

[7] *sensus*] not in MS.

Secunda determinatio Magistri Fratris Johannis Kynyngham contra Wyclyff De ampliatione temporis.

In materia sæpe tacta de ampliatione temporis inter reverendum magistrum meum et dominum Magistrum Johannem Wycclyff et me, plurima jam pertractata sunt, tam arguendo quam respondendo, quæ caritatem non offenderent, donec ad verba moralia ventum est, mordacia satis, et satis peracuta; quæ tamen patienter suffero triplici de causa. Primo propter pacem observandam, quam protestatus sum ab initio, et usque in finem, annuente Deo, continuare dispono: secundo ne conturbem hanc venerabilem comitivam, quæ me tam frequentibus laboribus honorat gratiose supportando: et tertio ne fiat occasio subtrahendi communicationem inter reverendum Doctorem et me, quæ nonnullis proficere poterit diligenti exercitio. Quapropter volens cum omni modestia procedere, breviter recitabo conclusiones et sententias quas Magister meus prædictus tenet in suis responsionibus; contra quas replicabo non verborum jaculis, sed argumentis. Postea respondebo ad ea quæ sunt disputative reducta contra me. Preface.

I. Quantum ad primum tenet Magister in responsione, quod scripta quorundam sanctorum habentur apud ecclesiam suspecta, propter æternam eorum antiquitatem. Contra quam positionem arguo tripliciter The first statement in Wyclif's reply.

1. Primo sic. Nullum scriptum alicujus auctoris est secundum mensuram prius, vel antiquius eodem auctore; sed tam Enoch, quam alius quiscunque sanctus, creatus est solum temporalis et non æternus a parte ante; ergo nullius eorum scriptum æternaliter est antiquum, et per consequens hujusmodi scripta non propter æternam eorum antiquitatem habentur ecclesiæ suspecta. Against which I bring three arguments.

2. Secundo sic. Si notum esset ecclesiæ quod tales libri sunt æterni, et æternaliter antiqui, tunc eadem ecclesia sciret quod sunt veri, cum nulla falsitas sit æterna; sed dato quod ecclesia sciret hujusmodi libros esse veros, tunc non haberet eosdem suspectos; ergo non propter antiquitatem æternam suspecti sunt apud ecclesiam.

Confirmatur sic. Cognitio æternæ antiquitatis, respectu cujuscunque verificabilis, excludit omnem suspicionem falsi respectu ejusdem; ergo antiquitas æterna non causat suspicionem; cum simul stare non possint quod aliquid sit falsum, et æternaliter antiquum.

3. Tertio ad idem sic arguitur. Eadem est antiquitas Scripturæ sacræ et talium apocryphorum, scilicet æternitas; sed causa quare ista scripta sint apocrypha est nimia antiquitas eorum, sicut patet per B. Augustinum; ergo propter eandem antiquitatem Scriptura sacra non capit auctoritatem; cujus oppositum dicit Magister meus.

Wyclif's second statement. Against which I allege three objections.

II. Secundo dicit idem Magister quod, Ego sedeo, Johannes loquitur, et aliæ hujusmodi veritates non sunt æternæ; quia tunc, ut dicit, quælibet creatura esset æterna. Mihi tamen videtur quod hoc non est positum consequenter; tum quia Magister meus habet ponere istud consequens quod vacat, scilicet quod omnis creatura est æterna; tum quia illud antecedens sequitur ex dictis suis; scilicet quod tales veritates contingentes sunt æternæ; tum etiam quia non sequitur secundum eum, hæc veritas est æterna, Johannes loquitur; ergo Johannes est æternus; ex quo videtur non habere colorem negare veritates esse æternas, quia non omnis creatura est æterna.

Proof of my first objection.

1. Jam probo primum, scilicet quod Doctor habet ponere omnem creaturam esse æternam; et arguo sic.

a. Omnis creatura æternaliter est; ergo omnis creatura est æterna; consequentia est bona, et antecedens sic arguitur. Deus æternaliter intuetur omnem creaturam, ergo omnis creatura æternaliter est intuita a Deo; et

sequitur, secundum Magistrum meum, est intuita a Deo; ergo est: ergo omnis creatura æternaliter est.

Confirmo argumentum sic. Omnis creatura æternaliter est in Deo, quia secundum esse subjectivum; ergo omnis creatura æternaliter et non æternaliter; vel in Deo est temporalis aut instantanea temporaliter; ergo sic est æterna.[1]

b. Secundo arguitur ad idem probandum sic. Signato uno possibili quod non existit, vere dicitur quod illud est; quia sicut dicit Doctor, omne quod potest esse est, et constat quod tale possibile non incipit vel incepit esse, eo [quod][2] ab æterno fuit possibile; ergo ipsum æternaliter est. Nec est major ratio de uno possibili quam de alio; ergo omne possibile æternaliter est.

Confirmatur ratio. Omne possibile necessario cognoscitur a Deo; ergo omne possibile necessario est. Patet consequentia per modum loquendi Magistri mei de esse intelligibili. Et ultra sequitur: omne possibile necessario est; ergo omne possibile æternaliter est; quia quod necesse est esse, pro nulla mensura potest non esse.

c. Tertio ad idem sic arguitur. Omnis effectus primæ causæ efficientis verius est in illa quam in aliqua causa materiali secunda; sed ignis producendus de potentia materiæ, etiam ante ejus productionem, est in eadem materia secundum esse possibile; ergo verius est in Deo secundum esse intelligibile, et non aliter inest in Deo quam sicut fuit ab æterno; ergo æternaliter est in eo; et per consequens ignis datus est æternus; sed a pari vel fortiori argui potest hoc idem de omni re creata; ergo omnis creatura est æterna.

2. Nunc probo secundum, scilicet quod tales veritates contingentes sunt æternæ; et signo istas duas veritates, gratia argumenti, Deus scit me sedere, et Ego sedeo; tunc arguo sic. Proof of my second objection.

---

[1] This sentence seems hopelessly corrupt.

[2] *quod*] not in MS.

a. Ex prima istarum formaliter sequitur secunda; et e contra; et una est æterna, ergo et alia. Consequentia est bona de veritatibus distinctis contra signa; et major patet; quia sequitur, Deus scit me sedere, ergo ego sedeo; et, Ego sedeo, ergo Deus scit me sedere: ergo æternaliter fuit hæc veritas, Deus scit me sedere.

b. Secundo arguitur ad idem sic. Secundum Magistrum meum in responsione sua ad quoddam argumentum de his quæ primo feci: nunquam fuit hæc veritas, Deus non creavit mundum; ergo semper fuit hæc veritas, Deus creavit mundum: et cum hæc veritas non incepit esse, quia non in primo instanti mundi, nec ante, nec post; ergo ista veritas, Deus creavit mundum, est æterna. Et constat quod eadem veritas est contingens secundum istam positionem, eo quod aliquando fuit contingens; ergo a pari ita est de aliis veritatibus contingentibus; vel si non, detur ratio diversitatis.

c. Tertio ad idem arguitur sic. Omnis veritas absolute necessaria est æterna; sed ista veritas est absolute necessaria, Ego sedeo, vel, Ego non sedeo; ergo ista veritas est æterna. Et impossibile est hanc veritatem disjunctivam esse sine veritate alterius partis ejusdem; ergo veritas unius partis ejus est æterna; et certum est quod hæc non est veritas æterna, Ego non sedeo; cum ex illa sequatur quod non sedi, nec unquam sedebo; sed reliqua pars est æterna, Ego sedeo: et ita potest argui de omni veritate contingenti, data positione Magistri mei. Similiter videtur esse de intentione venerabilis Anselmi Monologion, cap. 18[1], quod veritates de futuro non inceperunt esse, nec de præterito desinent. Et per hoc probat tanquam a fortiori æternitatem Dei.

Proof of my third objection.

3. Jam ostendo tertium præmissum, scilicet quod Magister meus habet negare hanc consequentiam, Hæc veritas est æterna, Johannes loquitur; ergo Johannes est

---

[1] *18*] 28, MS.

æternus. Nam primo quando tetigi istam positionem, feci tale argumentum. Signavi per *a* primam diem seculi, et arguebam sic. Causa formalis præcisa vel maxima veritatis complexæ est conformis positio rei significativæ; sicut patet ex famosa propositione Aristotelis I° περὶ ἑρμηνείας,[1] [cap. I.] "In eo quod res est vel non est, est ratio vera vel falsa." Sed nunc est verum quod *a* est, quia semper est hæc veritas, *a* erit vel fuit, ergo nunc *a* est; cum formalis ratio istius veritatis, ut prædixi, non sit nisi positio *a* in esse.[2]

Ad istud dixit Magister meus, sicut mihi reportatum est, quod nunc est hæc veritas, *a* est; et tamen nunc *a* non est. Unde ad auctoritatem Aristotelis dicit quod per hoc nomen *res* ibi intelligitur veritas signata, ut iste sit sensus: in eo quod veritas signata est, vel non est, est oratio vera vel falsa. Ecce hic expresse ponit Magister hanc veritatem esse, prima dies seculi est; etiam pro mensura pro qua ipsa dies non est; et sic patet secundum eum quod non sequitur, hæc veritas, *a* fuit, est æterna, ergo *a* est æternum. Quapropter his tribus de causis non video rationem quare Magister negat veritates contingentes esse æternas, pro tanto, quia tunc omnis creatura esset æterna.

Ulterius in eadem materia dicit Doctor quod novum Testamentum est æternum, etiam a parte ante. Sed contra istud dictum, inquit, non jacitur jaculum, verum est ita. Nec ad defensionem ejus opponitur scutum: quia quod sit æternum a parte post, testatur auctoritas cum glossa sicut allegavi, sed de æternitate ejus a parte ante, non memini me vidisse rationem vel auctoritatem quæ hoc affirmaret.

III. Tertio principaliter dicit Doctor quod Christiani habent quietam possessionem terræ promissionis ad literam; et ista sunt bona nova quæ multos lætificarent si

Wyclif's third statement.

Which is

---

[1] περὶ ἑρμηνείας] pyar^as, MS. | [2] *in esse*] inesse, MS.

very good news, if true.

essent divulgata, quia a multis temporibus laboravit ecclesia cum adjutorio militiæ pro fine isto obtinendo, scilicet ut Christiani habeant terram illam; immo adhuc sollicitatur ecclesia pro eodem fine, non ut nunc habeant, cum certum sit quod nunc non habent; sed ut habeant in futurum; et hic finis consecutus est secundum Magistrum meum. Sed ulterius in hac materia, magis ad rem dilatatus est sermo de dotatione ecclesiæ facta per imperatores. Unde diffusius intendo tractare, favente Deo, in proxima determinatione, et ideo ad præsens supersedeo.

Wyclif's fourth statement.

IV. Quarto ponit Magister meus calumniam in glossa quam allegavi super illo textu Amos, *Non sum propheta nec filius prophetæ;*[1] dicens quod nemo fundabit glossam illam, scilicet quod dixit se non esse prophetam, quia tunc non fuit propheta; immo, ut dicit Magister, Amos non dixit se non esse prophetam, quamvis dixit ista signa, *Non sum propheta.*

Which however is plainly contrary to St. Gregory.

Sed videamus quam expresse ista repugnant dictis B. Gregorii, qui II^do^ Moralium, cap. 56,[2] sic dicit, "Quia eadem hora," inquit, "qua requisitus est Amos, pro- "phetiæ spiritum sibi deesse sensit, de semetipso testi- "monium intulit veraciter dicens, *Non sum propheta.*" Et postea exponens textum ibidem sequentem, ubi legitur statim prophetasse, ita subdit Gregorius, "His," inquit, "Prophetæ verbis aperte ostenditur, quia dum "hæc[3] loqueretur impletus est: et mox habere spi- "ritum prophetandi meruit, quia se prophetam non "esse humiliter agnovit." Ecce quam plane confirmat Gregorius glossam meam, si tamen mea dici debeat, quin potius glossa communis; quamvis forte multi postillatores ista verba non habeant. Unde miror quomodo Doctor de Lyra fundat glossam Magistri mei, et B. Gregorius non sufficit fundare glossam quam ego posui.

---

[1] Amos vii. 14.
[2] *cap. 56*] c° 32, MS.
[3] *hæc*] de se illa, text of St. Gregory.

Sed dicit Magister quod glossa sua[1] sequitur ex Scriptura sacra, non autem mea. Unde ad probandum suam sic arguit. "Natura humana est in primo pa- "rente, et tota linea naturaliter ab eo propagata est "vitiata, et Amos est propheta; ergo non est per "se ex specie vel genere propheta."

He replies that his gloss follows from Scripture, while mine does not.

Sed si responderem ad istud argumentum, negarem antecedens pro qualibet sui parte principali; quia nec natura humana est in primo parente, nec tota linea naturaliter ab eo propagata est vitiata, nec Amos est propheta, nec aliquod istorum habet evidentiam ex Scriptura sacra, ad sensum in quo accipi debet; immo dato quod totum hoc esset verum, et sequens ex Scriptura, per hoc non probaretur quod hæc est[2] recta glosa. Ad hoc namque fiunt glossæ ut verum sensum textus exponant, cum intentione scribentis, vel auctoris, seu proferentis. Quis autem crederet Amos dixisse, *Non sum propheta*, ad istum sensum; non sum per me[3] propheta ex specie vel genere? Nemo enim hoc suspicabatur, immo nec ipse Amasias cum sibi loquebatur, cum sciant omnes tam Gentiles quam Judæi, vel Christiani quod donum prophetiæ non consequitur naturam hominis per se; sed quia prædictus Amasias præcepit Amos ut in terram propriam rediret, et ibi prophetando victum conveniret, respondet Amos, *Non sum propheta, nec filius prophetæ:* quasi diceret, Non est in libertate mea, vel hic, vel ibi prophetare cum voluero, cum sit prophetia speciale donum Dei, non descendens a parentibus; in cujus signum hac vice deest mihi spiritus prophetiæ, et ideo non sum propheta. Unam ergo partem istius accipit Magister, et quibusdam terminis appositis facit glossam suam, illud dimittendo ex quo sequitur textus, sicut patet in exemplo. Nam hæc glossa quam Magister assignat pro

I reply by denying every statement in his sentence.

---

[1] *sua*] mea, MS.
[2] *est*] non est, MS.
[3] *me*] se, MS.

aliqua sui parte, bene posset competere isti particulæ, *Non sum filius prophetæ,* quia per hoc intellexit Amos se non esse prophetam ex consequentia parentelæ. Sed istud quod assignat B. Gregorius est expositio hujus textus, *Non sum propheta.*

But since he presses for argument as well as authority I offer one.

Quia tamen instat Magister ut probem glossam meam, quamvis auctoritas sancti Doctoris sufficiat; ex superabundanti facio unum breve medium tale. Amos dixit, *Non sum propheta* sicut habetur libri sui cap. VII. 14: quæro ubi, an tunc dixit verum vel falsum? Si falsum; tunc dixit falsum vel mendacium publice uni idolatræ, quod negat tam Gregorius, quam Magister meus. Si dixit verum; ergo tunc fuit verum quod Amos non est propheta, pro ista mensura; et hæc est glossa mea quam Magister meus reprobat, suam commendando. Sed quia ad hoc non facit argumentum, stat positio sicut prius.

Once more as to the passage from St. Gregory.

Tamen ulterius in hac eadem materia quo ad auctoritatem Gregorii, dixerat Magister quod non sequitur, tunc defuit sibi lumen propheticum, ergo tunc non habuit idem lumen. Contra quod arguebam per significationem termini quam ponunt Januensis in suo Catholicon, et Ugucio Pisanus in Derivationibus suis,[1] dicentes hanc esse differentiam inter abesse et deesse: "Abest," inquiunt, "quod longe est; deest quod deficit "et non habetur;" ergo quicquid deest alicui non habetur ab eodem. Pro responsione ad istud dicit Magister quod non sequitur, si aliquid deest tunc non est, quamvis B. Augustinus XII° de Civitate Dei, cap. 3, arguat oppositum; quia ex hoc quod vitium omnino deest, concludit quod ipsum non est; sed sive sit, sive non, hoc est impertinens dicto meo, et ideo contra istud replicare non oportet.

As to our argument about a

Præterea in hac materia dicit Doctor de glossa quadam interlineari quam adduxi pro me, quod est asserenda ab

[1] See before, p. 23.

eo cui revelatum est per somnium vel spiritum propheticum: ex quo arguebam quod si est asserenda ab eo cui revelatum est, tunc est asserenda. Concedit Doctor conclusionem, et dicit quod "Hic avis cepit muscam." Quæro quid intelligit per muscam? Si conclusionem argumenti mei, cum illa sit una veritas, sicut conceditur; tunc habito isto modo loquendi, Magister meus ponit multitudinem muscarum ab æterno, quia ponit infinitas veritates æternas, quarum nulla est Deus, sed vera res a Deo distincta: et si hic sit sensus hujus positionis de veritatibus, tunc non miror quod est articulus damnatus. Si quicquid aliud intellexerit per muscam, quid est quod tam generosa avis tantum indignatur de captione illius, nisi fecissem sibi injuriam capiendo prædam suam.

certain interlinear gloss, what does the Doctor mean when he says "the bird "has taken "the fly"?

Ista jocose proferuntur ex utraque parte, et bono animo satis, ut æstimo; sed quod sequitur excedit modum, et ideo ad istud non respondeo. Dicit enim quod ego false assero glossam meam, et similiter glossator meus, quorum utrique, ut dicit, est revelatio facta, sed nescit utrum visione imaginaria post potionem, vel illusione diabolica post tentationem. Hic transeo.

No doubt, he says, the gloss was revealed, both to me and to my commentator: but whether when we were drunk or bewitched he cannot say.

V. Quinto principaliter respondendo ad auctoritatem quæ ponitur Threnorum IV. 7. scilicet *Patres nostri peccaverunt et non sunt,* Magister meus dicit multa quæ nescio bene conferre ad invicem, sine repugnantia sermonis, scio tamen quod illis Magister meus habet sensum satis bonum, qui cum me lateat, arguo contra sententiam quam verba repræsentant. Primo enim Magister glossavit istam auctoritatem, postea negavit eam simpliciter, et dicit quod non variat responsionem, sicut nec oportet, propter difficultatem argutiæ, nec propter subtilitatem materiæ. Verum quantum ad argumentum meum, quia non est sibi difficile, materia tantum, ut mihi videtur, satis subtilis est, sicut et alia quæcunque materia Scripturæ sacræ, nec ego imposui Doctori quod variavit responsionem, quasi per unam

Wyclif's fifth statement.

D 2

declinaret ab alia, sed quod posuit duas responsiones ad illam auctoritatem, sicut et ego feci frequenter in aliis.

Dicit tamen Doctor quod non negat propositionem Jeremiæ, nec propositionem meam, nam ista verba scribit Magister de me. "Quando," inquit, "imponit "mihi quod unam positionem integram quam Jeremias "asseruit nego esse veram, claudicat in duobus. "Primo," inquit, "in hoc quod videtur putare si nego "quod patres peccaverunt et non sunt, et Jeremias "dixit talem propositionem, tunc nego propositionem "quam Jeremias asseruit. Vel si nego," inquit, "propositionem suam, sicut non facio; tunc nego "propositionem Jeremiæ." Ecce hic expresse dicit Doctor quod non negat propositionem meam, cum tamen superius in responsione ad hoc argumentum, '*Patres nostri peccaverunt et non sunt;* ergo non 'omnia quæ fuerunt sunt,' ita dixit Magister. "Pro "isto argumento," inquit, "concedo consequentiam, "et nego minorem." Quomodo ergo negat minorem argumenti mei, et non negat propositionem meam? cum illa non sit propositio Jeremiæ, secundum eum, sed mea,[1] tantum; et constat quod negando minorem negat totum antecedens. Si ergo non negat propositionem meam, nescio quomodo respondet ad argumentum meum.

Similiter dicit Magister meus infra in eadem materia, quod non negat, sed concedit istam propositionem negativam, Patres nostri non sunt, et sensum ejus de virtute sermonis. Quomodo ergo negat eam quando est minor argumenti mei, ex quo jam concedit eam de virtute sermonis? Ideo reduco argumentum meum quod erat tale, '*Patres nostri peccaverunt et non sunt*; 'ergo non omnia quæ fuerunt sunt.' Magister meus

---

[1] *mea*] meam, MS.

concedit istam consequentiam, et similiter concedit antecedens de virtute sermonis; ergo habet concedere consequens de virtute sermonis, et istud consequens est oppositum contradictorium opinionis; ergo contradictorium istius opinionis est verum de virtute sermonis; et per consequens ista positio non habet nidum veritatis ubi requiescere potest sententia Doctoris.

VI. Sexto ponit Doctor, sicut prius, quod quælibet pars Scripturæ sacræ est vera de virtute sermonis, et hæc, ut dicit, est infringibilis sententia; sed postea sic exponit dictum suum quod "Omnis creatura est vera "veritate essentiæ, sicut dicitur quod ens et verum "convertuntur; et omne ens est vera res; et sic "omnis pars Scripturæ est vera veritate incomplexa." Veritatem autem sermonis vocat Christum, qui est Dei virtus et Verbum Patris.

Wyclif's sixth statement.

In what sense he holds that Scripture is verbally true.

Sed quis argueret contra istum sensum, qui nullam dubitationem vel difficultatem includit? Nullus hæreticus talem veritatem Scripturæ negavit. Unde cum toties Magister mihi imponat quod arguo sophistice, miror quomodo ipse stat in tam stricto sophismate, ut dicat omnem propositionem impossibilem esse veram de virtute sermonis, quia est ens a Deo. Ex hoc enim modo ponendi sequuntur multa quæ sonant directe contra fidem, scilicet quod Judæi quando blasphemabant Christum non dicebant nisi verum de eo: quod ista propositio verificatur de Christo, Aliquis homo est pessimus et damnabilis: quod omne falsum, et false impositum alicui creaturæ est verum de filio Dei; et ita de multis aliis conclusionibus, quarum vocalem sonitum aures piæ vehementer abhorrent; immo si aliqua sententia similis esset tenenda, potius diceretur quod omnia illa sunt vera a virtute sermonis, quia verificantur a Christo, sed non sunt vera de Christo. Quia vero dixeram in hac materia quod nisi ex probatione signorum non haberet ecclesia evidentiam quod Christus dixisset de pane consecrato, *Hoc est corpus meum,*

When so explained who would dispute it?

But how can he complain of sophistical language?

respondet Magister, et dicit se non credere quod Christus dixit panem esse corpus suum, cum tamen expresse legatur in evangelio Johannis VI. 51, quod Christus ait, *Panis*, iniquit, *quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*. Et si Magister meus non credit evangelio, tunc orabo pro eo, sicut ipse promisit mihi beneficium orationis suæ.

I ask him how we are to know, on his principles, what any sacred writer has asserted.

Sui gratia rogo autem Magistrum meum ut mihi exponat quomodo scire possum quid Christus asseruit, aut Jeremias vel alius quiscunque sanctus, cum non sequitur propheta dicit ista signa, etiam oratione completa, ergo dicit sic esse; vel qualis esset nobis via arguendi contra hæreticos ex auctoritate Scripturæ, si talis deductio haberet colorem; ut si argueretur contra Arium ponentem Patrem substantialiter esse majorem filio, per hoc quod Christus ait, *Ego et Pater unum sumus*,[1] posset ipse respondere quod Christus dixit ista signa, sed non dixit se esse unum cum Patre; et sic per istum modum loquendi subtraheretur nobis via confirmationis fidei: quia ut Doctor recitat, monoculus posset videre quod non est color in talibus argumentis, Jeremias dicit talem propositionem *Patres nostri non sunt*, ergo dicit quod patres nostri non sunt. Ita possem ego dicere quod non sequitur, Christus dixit ista signa, *Cœci vident*, ergo dixit quod cæci vident. Probet ergo Magister, cum modo suo loquendi, quod auctoritates quas allegat sunt propositiones Scripturæ, et credo quod sumet evidentiam suam ex probationibus signorum.

He says my arguments are childish quibbles.

Dicit tamen de argumentis meis quod non sunt nisi contentiones pueriles, quibus vecorditer receditur ab ascensu ad nidum suum: unde considerat quod ego sum de verbosis sophistis qui non distinguunt inter signum et signatum.

I wonder so virtuous

Mirabile est mihi quod homo tantæ virtutis talia

[1] John x. 30.

verba multiplicat, præcipue si dicat ex intentione; quia juxta sententiam Salvatoris in evangelio, *Ex abundantia cordis os loquitur,*[1] nec ego quantum scio dedi sibi causam offensæ. Hoc est enim quod magis eum movet, quantum ego concipio, quia dixi de auctoritate illa præallegata, *Patres nostri peccaverunt et non sunt,*[2] quod Magister meus accipit primam partem tanquam dictum auctenticum, quia videtur facere pro eo, et secundam partem negat, nescio quare, nisi quia est contra eum. Et certissimum est quod, nec palam mentiendo, nec falsum scandalum sibi imponendo, dixi ista vel protuli. Credo enim quod ipse Doctor vult testari quod accepit primam partem auctoritatis, scilicet *Patres nostri peccaverunt,* quia videbatur sibi quod faceret pro opinione sua. Aliter enim Magister non accepisset illam [potius][3] quam aliam. Similiter quoad secundum, æstimo quod ideo negavit secundam partem, scilicet quod non sunt, quia est contra eum. Si enim contra eum non fuisset, vel admisisset, vel tanquam impertinentem propositionem dimisisset. Aliam autem causam negationis illius non habet, judicio meo, nisi istam, vel prætensam falsitatem illius: ideo vere dixi quod nescio quare negat, nisi quia est contra eum. Hic non impono sibi defectum, sed potius ignorantiæ meæ; quia non ipsum, sed me dixi nescire quare negat minorem prædictam, præter causam assignatam.

a man allows himself such language.

Præterea Doctor multa mihi imponit quæ nunquam dixi: sicut in principio dicit quod posui quamlibet integram multitudinem rerum alicujus speciei esse speciem vel genus. Secundo dicit quod probavi glossam meam per hoc, quod si aliquid deest, ipsum non est. Tertio imponit mihi quod dixissem omnem propositionem[4] Scripturæ discordantem a logica mea esse

He lays to my account many statements which I never made.

---

[1] Mat. xii. 34.
[2] Lam. iv. 7.
[3] *potius*] not in MS.
[4] *propositionem*] proposicionem meam, MS.

falsam de virtute sermonis. Et constat quod nullum istorum dixi vel asserui. Absit tamen quod mendacium vel scandalum imponerem sic dicenti.

The seventh main point,

VII. Et septimo principaliter arguebam quod, si auctoritates allegatæ pro parte Magistri mei probarent quod omnia quæ fuerunt sunt; a pari ex ista positione, cum aliis auctoritatibus, sequeretur quod omnia quæ erunt fuerunt; et sic esset nedum extensio, sed confusio verborum. Pro isto concedit Magister conclusionem; nam 'confusio verborum,' inquit, 'est in ædificatione turris.' Credo tamen quod per illam turrim non ascenditur ad nidum Magistri mei. Sed ulterius dixit ad propositum quod necessario omne quod erit, fuit; et e contra. Unde contra istam positionem, quia magis concernit intentum principale, volo instare breviter per aliqua media. Et arguo primo sic.

and Wyclif's statement as to it.

Of necessity, he says, whatever will be, has been, and vice versâ.

Against this, as more closely touching the main point, I will briefly bring several arguments.

1. Omne quod fuit erit; mors Christi fuit; ergo mors Christi erit. Quia tamen forsan dicet Magister quod mors Christi non est aliquid, arguo sub alia forma sic. Omne quod fuit erit; ergo qualitercunque fuit, ita erit. Et Christus moriebatur, ergo Christus morietur; consequens est error Origenis[1] damnatus ab ecclesia, sicut recitat Augustinus, XII° de Civitate Dei, cap. 13, allegans contra [eum][2] auctoritatem apostoli, qua dicit quod *Christus jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.*[3]

Second argument.

2. Secundo sic; et est quasi in eodem error philosophorum ponentium magnum annum Platonis, et reditum[4] omnium rerum in statum pristinum, [et][5] est reprobatus, sicut patet ibidem, per Augustinum, et similiter in libro de Hæresibus.[6] Sed sententia istius positionis convenit in idem; quia ex ista, cum veris, sequitur quod

---

[1] There is no mention of Origen in the passage.

[2] *eum*] suppl. on conj.

[3] Rom. vi. 9.

[4] *reditum*] redit non, MS.

[5] *et*] suppl. on conj.

[6] Vide S. Augustini Opp. VIII p. 13. ed. 1694.

Plato leget in scholis academiæ, et habebit eosdem scholares quos prius habuit; quod Paulus prosequetur ecclesiam Dei; quod Magdalena prostituet se libidini; quod Petrus negabit Christum; immo quod peccatum in tantum abundabit, quod Deus per aquæ diluvium destruet fere totum genus humanum; quæ omnia, vel pro majori parte, sunt pessimæ blasphemiæ, et hæreses manifestæ, immo contra veritatem sacræ Scripturæ; ideo enim positus est arcus in nubibus celi, ut sit in signum fœderis quod Deus per aquam non destruet mundum, ut patet ex processu Genesis IX, 15. Et Apostolus de sancta resurrectione loquens, hanc securitatem promisit electis. *Rapiemur*, inquit, *obviam Christo et sic semper cum Domino erimus:*[1] sic, i.e. immortales facti, secundum glossam. Numquid Apostolus per hoc intelligit quod sic semper cum Domino fuimus? Certum est quod non. Ergo non sequitur, sic erimus, ergo sic fuimus; et a pari, nec e contra de virtute termini sequitur,[2] Sic fuimus, ergo sic erimus.

3. Tertio ad idem sic. In hoc errant Judæi a fide catholica quod Christum sive Messiam credunt esse venturum in mundum, ad legem Dei docendam, et fideles suos redimendos, quod Christiani non expectant implendum, sed credunt impletum. Sed data ista positione Judæi verum crederent in hac parte; quia sequitur, venit, ergo venturus est; et si redemit,[3] redimet; et ita de aliis, sicut dicit opinio. Ergo sententia hujus dicti, vel saltem modus iste loquendi repugnat catholicæ fidei. Third argument.

Nec valet dicere quod modus loquendi est rectus et satis tolerabilis, eo quod [nihil] sententiatur,[4] vel intelligitur per istam propositionem, Omne quod erit

---

[1] 1 Thess. iv. 17.

[2] *sequitur, Sic*] sequitur ergo sic, MS.

[3] *redemit*] redimit, MS.

[4] *quod [nihil] sententiatur*] quod sentencialiter, MS.

fuit, et e contra, nisi quod omne quod erit, erit, et omne quod fuit, fuit: quia a pari posset quilibet introducere novam opinionem secundum omnem figuram locutionis, ponendo quod omnis homo est plures homines, accipiendo numerum singularem pro plurali; et quod Christus est peccabilis, intelligendo per antiphrasim, quia non potest peccare; et ita de aliis, quæ quamvis nimis ampliando terminos sensum verum habere possint, quia tamen ad communem intellectum, et ad usum loquentium errorem sapiunt, ideo nullo modo sunt asserendæ. Unde in quibusdam universitatibus solemnibus, et præcipue apud curiam Romanam, solebant positiones reprobari quæ sonant contra fidem, quantumcunque subtiliter essent positæ justa logicalem sententiam terminorum: multo magis hujusmodi opiniones novellæ, quæ nec logice nec catholice sunt veræ, cum contra fidem sonent, sunt penitus abjiciendæ.

What I say refers to many opinions of the present day; not to Wyclif's alone.

Non tamen ista dico in speciali pro opinione Magistri mei, sed pro multis aliis opinionibus quæ oriuntur his diebus, cum ista opinio non sit novella, sed antiquitus a multis sapientibus introducta. Ideo autem ista dico ne credatur sufficere fidelibus, et præcipue doctoribus ecclesiæ, publice docere omnia et affirmare, quæ ipsi judicant esse vera in sensu quem ipsi habent de eis, immo requiritur veritas conformis a parte rei, juxta communem modum intelligendi; sicut ponit exemplum B. Augustinus de opinione fati v° De Civitate Dei, cap. primo. "Qui ipsam," inquit, "Dei voluntatem fati "nomine appellat, sententiam teneat, sed[1] linguam "corrigat." Et causam subdit, "Nam quando ho- "mines," inquit, "fatum audiunt, usitata loquendi "consuetudine non intelligunt nisi vim positionis side- "rum, qualis est quando quis nascitur sive concipitur." Ecce hic patet expresse, ex verbis Augustini, quod

[1] *sed*] om. text of St. A.

aliquando in vera essentia est lingua corrigenda, ut modus loquendi teneatur qui apud communiter intelligentes non includit errorem. Ideo positio Magistri mei in hac parte, quamvis forte aliquem sensum verum habeat, tamen ad communem intellectum, tam scholæ, quam totius ecclesiæ, notabiliter discrepat a plana veritate; quia ex ipsa cum veris inferuntur multæ conclusiones nec meritorie nec licite credibiles; ut quod animæ sanctorum in cœlo fuerunt beatiores quando erant unitæ corporibus suis, quam nunc sunt; quod Abraham, Moyses, et David vixerunt in carne post adventum Christi; quod quilibet damnatus est ita liber ad volendum vel nolendum, merendum vel demerendum, sicut unquam fuit; quod beati in cœlo, quo plus diligunt Deum, eo gravius peccant, et ita de aliis quasi innumeris conclusionibus, quibus resistendum est potius quam favendum.

4. Quarto principaliter contra opinionem arguitur sic. **Fourth argument.** Quilibet beatus est immortalis, non solum ut possit non mori, sed ut non possit mori, sicut patet per Magistrum,[1] II° Sententiarum Dist. 19, et allegat Augustinum super Genesim ad literam VI. 22 :[2] Sed omnis homo creatus, vel increatus, est ita mortalis quod potest mori ; ergo nullus homo creatus vel increatus est beatus ; consequentia est bona, et consequens contra fidem. Majorem ponit Augustinus, ut dictum est, et minor est Magistri mei, vel saltem sequens ex dictis suis ; quia sequitur, omnis homo fuit ita mortalis quod potuit mori, ergo omnis homo [erit][3] ita mortalis, quod potest mori. Consequentia ista tenet per opinionem Magistri mei, et antecedens patet, tam de Christo, quam de omni homine creato, dato quod nullus homo nunc incipiat esse.

---

[1] The Master of the Sentences, P. Lombard.

[2] *VI. 22*] VI. 31, MS.

[3] *erit*] To this word corresponds a blank in MS.

Fifth argument.

5. Quinto ad idem sic. Anima B. Petri æternaliter erit; ergo eadem anima æternaliter fuit. Patet consequentia per opinionem, et tunc ex consequente arguitur sic. Anima B. Petri æternaliter fuit, et non æternaliter fuit in hoc instante, nec post hoc instans, ergo æternaliter fuit ante hoc, et per consequens anima B. Petri est æterna a parte ante, quod credo Magistrum meum velle negare, quia fides ponit quod solus [Deus][1] est æternus a parte ante.

Sixth argument.

6. Sexto sic. Omne quod fuit necesse est fuisse, sed non omne quod erit necesse est fuisse, ergo non omne quod erit, fuit. Consequentia patet de se, et major capit evidentiam ex dictis Anselmi: vide Concordiam Præscientiæ et Prædestinationis I. 5,[2] ubi sic: "In hoc," inquit, "magis similia sunt æterno præ-"senti temporaliter præterita, quam præsentia: quo-"niam quæ ibi sunt," (scilicet in æternitate) "nun-"quam possunt non esse præsentia; sicut tempore "præterita non valent unquam præterita non esse: "præsentia vero tempore omnia quæ transeunt, fiunt "non præsentia." Ex quo sequitur, cum non sit major ratio de uno præterito quam de alio, quod omne præteritum necessario est præteritum; quod etiam ex dictis tam philosophorum quam theologorum patet in plerisque locis. Minorem vero sic probo, scilicet, Non omne quod erit necesse est fuisse, quia aliquid erit quod nunc non est, nec ante hoc fuit, et omne tale contingenter ad utrumlibet est futurum; ergo ipsum esse vel fuisse non est necessarium.

Seventh argument.

7. Septimo principaliter contra istam positionem arguitur sic. Ex ipsa sequitur quod quicunque semel peccaverit mortaliter, non potest de cetero Dei legem observare, nec perfecte pœnitere, quæ conclusio expresse repugnat fidei qua credimus remissionem peccatorum

---

[1] *Deus*] wanting in MS. | [2] *I. 5*] cap. 3, MS.

per gratiam dari fidelibus; et consequentia probatur. Nam quilibet adultus habens usum rationis tenetur ex lege divina non peccare mortaliter, et diligentiam adhibere quantum potest ne peccet, sed hoc in nullius est potestate postquam semel peccaverit, cum non magis possit non peccare quam non peccasse, secundum opinionem; ergo post peccatum semel commissum nemo potest vitare quin committat idem peccatum; ergo cum stet continua obligatio ad oppositum, scilicet ut non peccet, sequitur quod non est homini possibile pœnitentia post lapsum.

8. Octavo arguitur sic. Si omne quod erit fuit, et e contra; tunc est memoria et recordatio futurorum quæ nondum sunt præscientia, et providentia respectu præteritorum quæ transierunt, et nunc non sunt; quem modum loquendi non admittunt grammatici, negant philosophi, et reprobant theologi; sicut patet ex processu beati Augustini de Trinitate multis libris et capitulis, præcipue tamen libro XIV.[1] Eighth argument.

9. Similiter data ista positione convertuntur isti termini est, fuit, et erit, vel esse, fuisse, et fore; et ita non esset figurativus modus loquendi in istis auctoritatibus: *Oblatus est, quia Ipse voluit*:[2] *In terra visus est, et cum hominibus conversatus est*;[3] et ita de aliis, in quibus tam grammatici quam theologi assignant tropum seu tropicam locutionem, eo quod accipitur verbum de præterito, pro verbo de futuro: quæ si converterentur non esset tropus vel figura, sed locutio propriissima. Ninth argument.

10. Decimo[4] sic arguitur. Mundus incepit esse, cum non sit æternus a parte ante; ergo incipit esse. Consequentia tenet per opinionem; et tunc ultra sic. Mundus incipit esse, ergo vel nunc est, et immediate Tenth argument.

---

[1] *xiv.*] XXIV., MS.

[2] Isa. liii. 7.

[3] Baruch iii. 38.

[4] *Decimo*] Tercio, MS.

ante hoc non fuit; vel nunc non est, et immediate post hoc erit; et constat quod neutro modo exponendo capit veritatem; ergo tenendo hanc opinionem oportet negare communes exponentes, et sic introducere novam logicam, cum tamen antiqua satis sufficiat, si perfecte servetur. Videtur ergo mihi, quod iste modus loquendi quamvis sic subtilis, non tamen fructuosus nec communiter observandus, immo quem ecclesia penitus non observat; quamvis enim habeat frequens usus in ecclesia legere vel cantare, *Gloria Patri sicut erat in principio et nunc et semper*, non sic accipitur quod gloria nunc erat, sed in principio erat, nunc est, et semper erit. Ibi enim Ipse laudatur de quo canitur in cælestibus, Qui erat et Qui est et Qui venturus est: Erat scilicet principium creationis, est gubernator seu conservator præsentis durationis, et erit finis nostræ remunerationis. Unde nec usus nec auctoritas probat quod hæc positio sit vera.

Similiter in consecratione panis, et collatione baptismi, ad integritatem sacramenti requiruntur verba de præsenti, ut Ego baptizo te; Hoc est corpus meum. Sed si ipsa positio esset vera sufficeret dicere, ego baptizabo[1] te; hoc fuit corpus meum. Ergo vel positio non est vera, vel ista verba sunt præsentis temporis, ero, baptizabo, et ita de similibus; quod a regulis grammaticæ nimis patenter exorbitat.

Præterea ponatur quod aliquis accusatus vel saltem diffamatus de crimine notabili purgat se coram judice jurando de falsitate criminis objecti, numquid post tempus elapsum si simile crimen committat, est ipse perjurus? Quod sic probatur per opinionem; quia juravit se nunquam tale commisisse, et per consequens nunquam esse commissurum; quia sicut si committit commisit, ut dicit positio. Oppositum tamen judicat

---

[1] *baptizabo*] baptiso, MS.

ecclesia, quæ propter hujusmodi juramentum ratione sequentis actus nulli irrogat infamiam. Patet ergo quod nec in judiciis subditorum, nec in mysterio sacramentorum, nec in sententia theologica vel sensu verborum, tenet ecclesia quod omne quod erit, est; vel omne quod fuit, erit; et e contra.

11. In eodem, et ultimo, contra opinionem sic arguitur. Si omne quod fuit vel erit, est, et e contra, et hæc veritas fuit, Christus nunc pendet in cruce, ergo hæc veritas est. Ponatur quod aliquis homo prædicet publice, quod Christus nunc pendet in cruce, tunc arguo sic. Non licitum est credere huic doctrinæ, sed quoad fidem nihil refert credere Christum nunc pendere in cruce, vel credere hoc esse verum quod Christus nunc pendet in cruce. Consequens falsum, et consequentia patet. Assumptum vero patere videtur ex sententia B. Augustini IV. De Doctrina Christiana cap. 13, ubi distinguens inter doctrinam quæ exigit fidem, et illam quæ requirit imitationem a parte rei, de prima sic dicit. "Propter assensum," inquit, "solum, " cum aliquid suadetur, rebus quæ dicuntur revigilat " dicentis intentio. Si enim talia dicantur,[1] quæ " credere vel nosse sufficiat, nihil est aliud[2] consentire, " nisi credere[3] vera esse." Ergo in hac materia, qui[4] credit verum esse quod Christus nunc pendet in cruce, ipse consentit eidem conclusioni; scilicet Christus nunc pendet in cruce. Quare videtur esse de intentione B. Augustini quod nemo debet credere verum esse illud, cui non debet consentire. Tamen Magister meus docet oppositum; quia, per opinionem ejus, nunc est verum quod diabolus est in cœlo, et tamen nunc nullus diabolus est in cœlo. Similiter veritas est secun-

Eleventh and last argument.

---

[1] *dicantur*] docentur, text of St. A.

[2] *est aliud*] ad, MS. Corr. from text of St. A.

[3] *credere*] confiteri, text of St. A.

[4] *qui*] que, MS.

dum eum quod Christus est adhuc incarnandus, et tamen hoc[1] debet negari, quod Christus est adhuc incarnandus.

Wyclif's language, used in the face of the church, would be held erroneous or sophistical.

Scio quod si talia dicerentur in conspectu ecclesiæ, sic dicenti imputaretur error vel sophisma; non enim ædificat audientes quoad fidem, vel etiam quoad mores, dicere verum esse quod nunc licitum est circumcidi; et comedere carnes porcinas est peccatum mortale; et ita de aliis figuris vel cæremoniis veteris legis, maxime cum dicat Apostolus, *Si circumcidamini*,[2] inquit, *Christus nobis nihil proderit*,[3] non dicit si nunc[4] circumcidamini,[5] quia tales regulæ non fuerunt traditæ Apostolis a Spiritu Sancto, ut docerent vera esse, quæ pro tempore suæ prædicationis nemo deberet concedere.

The whole force of it is verbal, so that Wyclif wrongs himself, when he inveighs against "doctors "of signs."

Apparet enim quod tota vis hujusmodi locutionis stat in signis, quod innuit Magister meus se velle vitare; cum tamen in hoc discrepat positio sua ab aliis, quod ampliat significationem hujus[6] verbi *est;* quia tempus extra non ampliat, eo quod amplitudo ejus non subjacet potestati illius; nec ampliat aliquam veritatem signatam, cum omnis talis sit causata a Deo, et ab eo solo limitata; nec aliam creaturam incomplexam ampliat eadem ratione. Ergo solum signum quantum ad significationem recipit hujusmodi ampliationem: et sic Magister meus sibi ipsi facere videtur injuriam, vituperando doctores signorum. Verumtamen in signis magnam esse virtutem ecclesia tota manifestat, cujus sacramenta sine signis ministrari non possunt, ut patet de baptismo et eucharistia, cujus fides absque signis non docetur, ut patet in prædicatione et Scriptura, cujus regimen et judicium præter

---

[1] *hoc*] hec, MS.

[2] *circumcidamini*] circumcidi, MS. Corr. by Bp. Bale.

[3] Gal. v. 2.

[4] *si nunc*] twice over in MS.

[5] *circumcidamini*] circumciditur, MS.

[6] *hujus*] ejus hujus, MS.

seriem signorum exerceri non potest, sicut patere poterat ex practica rerum evidentia; quinimmo Magister meus tantum extollit signa, ut dicat non esse verbum, nec accidens verbi in Scriptura sacra positum absque notabili causa, quia fere quodlibet verbum includit mysterium.

VIII. Præterea distinguit Magister inter signum et signatum, sicut inter imaginem, et sanctum; et merito, quantum ad incomplexa, quia signatum vel significatum hujus termini *Deus,* est summum bonum, et omnis sanctitatis principium. Sed in veritatibus complexis adæquata eorum significata non didici esse veneranda, cum sint majoris dignitatis et virtutis ipsæ propositiones prolatæ, quam complexæ veritates signatæ; quia nulla talis veritas est Deus vel creatura. Unde si venerari debeat, nescio an sibi competeret dulia vel latria; credo tamen potius quod esset idolatria juxta sententiam Apostoli dicentis quod *idolum nihil est.*[1] Distinguo ergo et ego, cum Magistro meo, inter signum et signatum; non tamen ita contemno signum, ut credam illud esse superfluum; nec ita extollo complexum signatum, ut putem illud esse quovismodo venerandum.

As to his distinction between the sign and the thing signified.

Ulterius allegavi quod si omnis hujusmodi figurativa locutio inferret conformitatem ex parte rei; tunc vere diceretur quod homo est arbor, quod caro est fenum, et ita de similibus, quæ proprie loquendo verificari non possunt. Ubi dicit Magister quod non probo consequentiam, verumtamen credo me arguere sufficienter in hac parte quoad sententiam Scripturæ. Nam Isaiæ XL.[2] 7, 8, scribitur, *Omnis caro fenum,* et *Vere fenum est populus;* quod exponit doctor de Lyra[3] de homine carnaliter vivente, qui fenum dicitur per metaphoram. Similiter Matthæi III. 10 dicitur, *Jam securis*

---

[1] 1 Cor. viii. 4.

[2] *XL.*] XLIX., MS.

[3] N. de Lyra, Expos. in Isaiam.

ad radicem arboris posita est. Et ibi per arborem accipitur homo, sicut patet per varias expositiones Gregorii,[1] Hieronymi,[2] Chrysostomi,[3] et Rabani.[4] Si ergo sequatur, cæci vident, ergo omne quod fuit est, quia in illa auctoritate sit ampliatio temporis, quare non sequitur a pari, Securis ponitur ad radicem arboris, ergo omnis homo est arbor? quia ibi ad hominem refertur significatio arboris. Certum est, quod si prima consequentia teneat, tenebit et secunda; et dato quod secunda non valeat, nec prima valebit.

Wyclif's ninth statement.

IX. Præterea quia posui quod Amos dixit se esse armentarium, quia credebat se redire ad illud officium, et more vulgi loquebatur, cujus ignorantia solet actus frequentes et consuetos semper in præsenti enunciare:

1. Dicit hic Magister quod hanc glossam cum difficultate elaboravi; sed tamen, ut dicit, est infundabilis, irrationabilis, et impossibilis. Infundabilis, quia somnio sine evidentia quod Amos erat rediturus ad illud officium. Sed hoc non admitto, quia somniavi quod Amos aliquando rediit ad illud officium; quando scilicet boves custodiebat, et post nocturnam quietem ad custodiam redibat. Et somniavi etiam[5] cum hoc quod est una opinio famosa, quæ dicit quod Omne quod fuit est, et erit. Rogo ergo Magistrum ut interpretetur somnium meum, quia credo quod ex illo sequitur Amos esse rediturum ad officium pristinum.

2. Secundo dicit Doctor quod hæcglossa est irrationabilis, ut tam sanctus propheta diceret falsum uni idolatræ: sed pro isto satisfacit textus cum priori glossa, quia Amos pro tunc non fuit propheta. Verumtamen esto, non fuit: ipse per dictum suum non nisi verum intellexit, quam-

---

[1] Greg. Moral. xvii. c. 2.

[2] St. Jerome, Com. on Mat. iii. 10: "Prædicatio sermonis evangelici, "qui ex utraque parte acutus est "gladius, securis appellatur."

[3] Chrysost. Hom. XI. on Mat.

[4] Rabanus Maurus on Mat. I. c. 3.

[5] A blank in MS., owing apparently to a defect in the parchment.

quam alius forte falsum intellexerit; sicut fuit de Isaia qui dixit Hezechiæ, *Morieris et non vives*,[1] unde credebat rex se statim esse moriturum.

3. Tertio dicit Doctor quod glossa mea est impossibilis, eo quod impossibile est actus frequentes esse, vel impossibile est quod vulgus semper in præsenti enunciet aliquid. Ego autem dico quod utrumque est possibile; sed quia Magister hic non arguit, nec ego redarguo.

It now remains for me to answer Wyclif's criticisms on my views. (Second part of the tract).

Restat igitur respondere ad ea quæ Magister meus satis difficulter objicit contra me.

Primo, cum dicit in prologo, quod miratur de hac mutatione, quia prius arguebam contra opinionem suam, et jam indui habitum respondentis. Verumtamen hoc facio propter multas causas.

1. Primo quia feci in hac materia multa argumenta, quamvis exilia, ad quæ nondum audivi responsionem; et ideo volo interim mutare vices, nunc arguendo, nunc respondendo, quia ad neutrum solum me obligavi.

2. Secundo, quia grave mihi est, et difficile satis invenire colores contra opinionem tanti Doctoris; cum argumenta mea non sint nisi baculi arundinei, ad impugnandum nidum qui est extra globum temporalium, et quasi lapides puerorum projecti contra Pleiades; immo qualis est comparatio inter cœlum stellatum, et telam araneæ, talis est differentia inter rationes meas, et sententiam Magistri mei. Vere hujusmodi grandia verba Doctoris tam solemnis in scientia et sermone pæne confundunt me, quia scio quod nec Aristoteles, nec magnus Augustinus talia dixerit, quamvis uterque multos passus fuerit contradictores.

3. Tertio respondeo et arguere cesso, saltem interdum, quia quicquid concludo, quantumcunque fuerit impossibile vel hæreticum, Magister meus concedit, quia dicit quod omne impossibile est verum et concedendum.

---

[1] 2 Kings xx. 1.

4. Quarto respondeo, ne transeant argumenta Magistri mei intacta, quæ quamvis plene solvere non sufficiam, credo tamen quod si pari scientia cum eo præditus essem, nullum eorum appareret invictus Achilles. Ad quid enim in communicatione nostra fierent argumenta, nisi responsio qualiscunque succederet? Si bene respondeam, tunc ipse resumet vires, ut fortius arguat; sin autem male, sapientia Magistri mei supportabit me.

First, Wyclif condemns me for saying that we should not imitate the figurative language of Scripture.

I. Dicit ergo primo Magister meus quod ego trado perversam et sinistram doctrinam, cum assero quod in figurativis locutionibus non debemus imitari modum loquendi Scripturæ. Ecce tamen quid dicit B. Augustinus IV.° De Doctrina Christiana, cap. 8; et loquitur de prophetis qui obscure scripserunt vel enunciaverunt ea quæ viderant. Sic inquit, "Illi locuti sunt, ut posteriores qui eos recte intelligerent et exponerent, "aliam[1] gratiam, disparem quidem, verumtamen subsequentem in Dei ecclesia reperirent. Non ergo," inquit, "expositores eorum ita loqui debent, ut tanquam "seipsos exponentes,[2] simili auctoritate proponant; sed "in omnibus," inquit, "sermonibus suis primitus ac "maxime ut intelligantur elaborent,[3] ea quantum possunt "perspicuitate dicendi,[4] ut aut multum tardus sit qui non "intelligat,[5] aut in rerum, quas explicare atque ostendere "volumus, difficultate ac subtilitate, non in nostra "locutione, sit causa quo minus[6] tardiusve possit intelligi "quod dicimus." Hæc ille. Quid ergo proficit dicere quod B. Petrus negabit Christum, quando evangelium dicit magis expresse de præterito quod ipse negavit Christum, si idem sit sensus? Ut quid debemus obscure loqui ubi textus Scripturæ satis planus est? Et quamquam in prophetiis dicatur quod caro fenum est, non

---

[1] *aliam*] alteram, text of St. A.

[2] *seipsos exponentes*] se ipsi exponendos, text of St. A.

[3] *elaborent*] elaborarent, MS.

[4] *dicendi*] docendi, MS.

[5] *intelligat*] intelligit, MS.

[6] *quo minus*] minus, MS. These four are corrected from text of St. A.

ita debemus nos docere, sed exponendo dicere quod sicut herba virens post paululum arescit; sic caro juventute vel sanitate florida post modicum deficiet. Sic ergo dictum meum excusat Augustinus quod nec perversam doctrinam nec sinistram trado, quando aperte et sine figuris loquendum esse suadeo.

Secondly, he condemns me for saying, that if we followed the scriptural mode of speaking entirely, we should be not expositors, but reciters.

II. Secundo in eodem arguit Magister contra me, quia dixi quod si in scholis modus loquendi Scripturæ servaretur ex integro, non essemus doctores sed recitatores, et superfluerent omnes glossæ, præter illas quæ sufficiunt ad prædicandum. Hic dicit Magister quod hæc conditionalis est impossibilis, sed non probat hoc. Credo tamen quod per hoc innuit omnem conditionalem veram esse consequentiam necessariam, et per consequens omnem falsam esse impossibilem; quam regulam non oportet me admittere, quia in evangelio dicit Christus, *Si me persecuti sunt, et vos persequentur. Si ego non venissem et locutus eis non essem,*[1] *peccatum non haberent. Si ego non abiero, Paracletus non veniet.*[2] Et Elias ad Eliseum: *Si videris*, inquit, *quando tollar a te erit quod petisti,*[3] et ita de multis conditionalibus, quæ veræ fuerunt ad sensum præferentium, et tamen contingentes. Etiam modus loquendi apud sapientes hoc habet, ut concedat conditionales quæ non [sunt][4] consequentiæ, quia aliter Magister meus obligaretur ad impossibile. Quod sic probo: nam ipse est juratus, ut suppono, quod si aliquem noverit de perturbatione pacis probabiliter suspectum, ipsum Cancellario denunciabit. Et certum est quod hæc consequentia non valet, ergo conditionalis est impossibilis. Et Magister meus obligatur ad illam per juramentum, ergo obligatur ad impossibile: quod non est justum nec rationi consonum.

---

[1] *essem*] fecissem, MS.
[2] John xv. 20, 22. xvi. 7.
[3] 2 Kings ii. 10.
[4] *sunt*] A blank in MS. But see next page, where the phrase recurs.

Præterea ego sum ita certus de ista conditionali et de veritate illius, Si haberem gratiam de cessando, ego gauderem; sicut sum de veritate istius propositionis, Ego sedeo; et tamen scio quod non sequitur consequentialiter, immo ex dictis Magistri mei videtur sequi, quod non omnis conditionalis vera est consequentia. Nam arguendo in materia superius facta dicit Magister, quod si ego circumspicerem, negarem aliquam propositionem quam Jeremias asseruit esse veram; et tamen certum est quod si bene circumspicerem, recte negarem si aliqua propositio quam Jeremias asseruit esset vera; ergo circumspectus responsalis diceret quod nulla propositio quam Jeremias asseruit est vera,[1] et nulla propositio quam Jeremias asseruit fuit vera secundum Magistrum; ergo circumspiciendo recte, non fuit verum aliquod dictum Jeremiæ, et ita si conditionalis sit consequentia, Magister meus negat Jeremiam fuisse verum prophetam. Hoc autem non credo eum sentire. Relinquitur ergo quod multæ sunt conditionales veræ, quæ sunt contingentes et non necessariæ.

In his third objection he has taken my words too literally.

III. Tertio arguit Doctor contra me, strictissime capiendo verba mea. Nam dixi quod credebam Doctorem niti omnibus modis ut salvaret Scripturam de vi vocis; ipse autem objicit quod ipse non salvat Scripturam, sed Deus salvat eam; et similiter quod includit contradictionem, ipsum niti omnibus modis ad finem aliquem. Si ego sic arguebam, faciliter mihi imponeretur sophisma, verumtamen si in argumento meo priori avis capit muscam, credo quod hic leo non capit elephantem. Nec tamen concludit, ergo magis inconveniens contra me; nisi quod aliquando credebam contradictionem, quod concedo; quia tenui aliquando istam positionem quam jam impugno. Et æstimo verissime quod ex illa cum veris sequitur contradictio; cum tamen Magister meus

[1] *nulla—vera*] twice over in MS.

declaravit quomodo Deus est omnia in omnibus, et tamen Deus non est aqua in vase, tunc ostendam veritatem propositionis meæ.

Fourthly, he objects because I denied that whatever is known to God exists.

IV. Quarto arguit difficulter in alia materia contra me sic; quia dixi quod non sequitur, *a* est cognitum Deo, ergo *a* est, nisi forte accipiatur ibi esse pro esse objective.

Hic dicit Magister quod primo vult colorare[1] superfluum, et postea sumere quod est verum. "Nam iste "terminus," inquit, "*forte,* superflue ponitur in argu-"mento; eo quod nullum æternum est fortuitum, et "esse objectivum est æternum." Certum est tamen quod ly *forte* non determinat ibi esse objectivum; sed hoc verbum *accipiatur,* quia talis erat exceptio, nisi forte in quantum accipiatur ibi esse pro esse subjectivo: et credo quod talis acceptio termini est solum temporalis et non æterna, quamvis res significata foret æterna. Si tamen intelligat Doctor talem terminum superfluere, quo apposito vel omisso non magis vel minus valeret argumentum, tunc ipsemet Doctor assumit superfluum; nam in probatione glossæ suæ superius recitatæ sic arguit. "Natura humana est in primo "parente, et tota linea naturaliter ab eo propagata est "vitiata; et Amos est propheta, ergo non est per se, "ex specie vel genere, propheta." Videtur hic quod hoc totum superfluit, Amos est propheta; nam a pari sequitur, natura humana est in primo parente, et tota linea naturaliter ab eo propagata est vitiata; et Amos non est propheta, ergo non est per se, ex specie vel genere, propheta. Ecce æque valet hoc argumentum sicut primum; ergo apponere quod Amos est propheta videtur esse superfluum, immo si neutrum apponeretur, satis valeret argumentum, eo quod consequens est absolute necessarium.

---

[1] *colorare*] perhaps tollere. MS. has colõre, so that the alteration would not be difficult.

His fifth objection bears on the same point.

V. Quinto in eadem materia arguit Doctor sic. Omne præteritum vel futurum est præsens Deo, et si est præsens Deo[1] tunc est præsens; ergo omne præteritum vel futurum est præsens. Et sequitur; est præsens, ergo est; cum iste terminus præsens non sit terminus distrahens; ergo omne præteritum vel futurum, est. Confirmat istud per dictum B. Augustini in De videndo Deum, cap. 2[2], ubi etymologizat Augustinus. "Præsens," inquit, "dicitur quasi[3] præsto sum sensibus;" et si est præsto sensibus, tunc est.

Pro isto feci alias distinctionem de isto termino præsens, eo quod uno modo accipitur in ratione essendi, alio modo in ratione cognoscendi. Et de secundo modo dixi quod non sequitur, Est præsens Deo, ergo est. Nec tamen est iste terminus præsens proprie loquendo distrahens, sed potius ampliativus, sicut iste terminus possibilis vel cognitus. Unde sicut non sequitur, antichristus est possibilis vel cognitus Deo, ergo antichristus est; ita nec sequitur, *a* est præsens Deo, ergo est.

Quantum vero ad confirmationem B. Augustini, constat quod Augustinus ibi loquitur large de sensibus, vocans sensum non solum exteriorem cognitionem, sed interiorem, quæ ad animam pertinet, seu intellectum. Unde sic dicit ibidem. "Præsentia," inquit, "dicuntur quæ præsto sunt sensibus, animi vel corporis; quia non solum entia, sed et non entia patent sensui divino, scilicet intellectui seu cognitioni ejusdem."

Ideo etiam non entia sunt præsentia Deo, et sic creaturæ possunt esse præsentia, scilicet in ratione cognoscendi, in lumine supernaturali; ex quo patet responsio.

---

[1] *et—Deo*] twice in MS.

[2] *2*] 6, MS. August. Epist. 147 ad Paulinum.

[3] *quasi*] quia, MS.

TERTIA DETERMINATIO KYNYNGHAM CONTRA WYCCLYFF. DE ESSE INTELLIGIBILI CREATURÆ.

HABITO frequenter multiplici tractatu de esse creaturæ inter reverendum magistrum meum et dominum[1] Magistrum Johannem Wycclyff et me, tam per auctoritates, quam per rationes, varie disceptatum[2] est. Nuper autem in ultima determinatione sua fortificavit partem suam validis argumentis, et efficacibus sanctorum testimoniis, ad quæ rogat Doctor quod clare respondeam. Et libenter volo, sed forte non sufficio. Unum tamen intendo facere, quod Doctor meus me recitando prætermittere solet, quia clare et integre recitabo argumenta sua in forma qua fiunt, ut et major ipsorum color appareat, et responsio planior videatur audientibus.

Arguit Magister meus primo de esse intelligibili sive cognito, nitens per hoc probare principalem intentum suum in hac materia, scilicet quod omne quod fuit est, et e contra. Et pro isto adducit multas evidentias fortes et subtiles, ad quas dicendo pro modulo meo sicut sentio, postmodum reducam easdem evidentias contra Magistrum meum in diversis opinionibus suis.

I. Primo igitur arguit sic. Omne absolute necessarium est essentialiter divina essentia; [omne esse intelligibile absolute necessarium est; ergo][3] omne esse intelligibile creaturæ est essentialiter divina essentia. Major, ut dicit Doctor, est famosa apud philosophos, et theologos advertentes prædicationem secundum essentiam; et minor probatur sic. Si Deus est, Ipse intelligit esse intelligibile

Wyclif's first argument *de esse intelligibili.*

---

[1] *dominum*] dictum, MS. The transcriber has mistaken dnm for dcm.

[2] *disceptatum*] discrepatum, MS.

[3] *omne—ergo*] supplied on conjecture.

sed absolute necessario Deus est ; ergo absolute necessario Deus intelligit omne intelligibile. Et si Deus intelligit aliquod intelligibile, illud esse intelligibile est ; ergo absolute necessarium est quod omne esse intelligibile est ; immo quodlibet esse intelligibile est absolute necessarium esse[1] ; sed simpliciter idem est esse intelligibile esse, et esse intelligibile ; ergo omne esse intelligibile absolute necessario est.

Confirmatur per illud Johannis primo cum expositionibus doctorum, *Quod factum est in ipso vita*,[2] etc.

To which I answer,

Ista sententia est pulchra et bona ; potest tamen hic dupliciter responderi.

First, by denying his major premiss.

1. Uno modo negando majorem, scilicet quod omne absolute necessarium est essentialiter essentia divina. Probatur, quia Deum esse non est Deus, cum sit una veritas a Deo causata ; ergo non est essentialiter divina essentia.

Secondly, by denying his minor.

2. Quia tamen per hujusmodi leves instantias evacuare argumenta, præcipue ubi intenditur difficultas, fuga potius est quam doctrina ; ideo prosequendo argumentum ulterius juxta intentionem Magistri mei, aliter respondeo et nego minorem ; scilicet quod omne esse intelligibile creaturæ est absolute necessarium. Et ratio est : ego non distinguo inter creaturam et suum esse, et ideo voco esse intelligibile creaturæ ipsam creaturam intelligibilem, ut sit constructio intransitiva, esse ita, esse intelligibile, quod est creatura. Tunc ad probationem illius minoris, quando sic arguitur, si Deus est, ipse intelligit omne intelligibile ; concedo consequens. Quando tamen ulterius assumitur quod si Deus intelligat aliquod intelligibile, tunc illud est intelligibile esse, distinguo consequens istius conditionalis ; eo quod subjectum illius potest supponere complexe, vel incomplexe. Si incomplexe, tunc est iste sensus,

---

[1] *esse*] est, MS. See below, pp. 75, 76.

[2] John i. 3, 4.

quod esse intelligibile signatum per hoc relativum *illud* est; et sic nego istam conditionalem, quia Deus intelligit antichristum, et tamen ille antichristus non est. Si vero supponat complexe, tunc [non][1] est iste sensus propositionis; Illud esse intelligibile est, sed Illud esse intelligibile est verum. Sicut dicimus quod Deum esse est; quia verum [sive veritas][2] est quod Deus est. In primo ergo sensu accipitur *illud* in nominativo et demonstrat sive refert aliquod ens intelligibile; in secundo[3] sensu sumitur, et est, subjectum significatum orationis infinitivæ. Ipsi tamen qui non ponunt veritates a parte rei, præter signa, dicerent quod in primo sensu est suppositio significativa; in secundo materialis,[4] scilicet quod hæc oratio est, illud est intelligibile. Sed si in isto sensu accipiatur, planum est quod non procedit argumentum in proposito, quia vel concluditur simpliciter, vel copulative. Si simpliciter, tunc est hoc consequens, absolute necessarium est quod omne esse intelligibile est, et istud est verum, sicut absolute necessarium est quod omne ens est. Non tamen ex hoc sequitur quod omne intelligibile est, eo quod antichristus est intelligibilis, et tamen non est esse intelligibile, sicut nec creatura intelligibilis.

Sed declaratio istius materiæ magis pertinet ad sophistas quam ad theologos, et ideo gratis in talibus non insto, nisi quatenus argumenta requirunt. Si tamen in prædicto argumento concludatur copulative, tunc est hoc totum consequens; absolute necessarium est quod omne esse intelligibile est: immo quodlibet esse intelligibile est absolute necessarium esse: et tunc accipiendo conditionalem prædictam in primo sensu, neganda est minor; in secundo sensu, non tenet con-

---

[1] *non*] not in MS.

[2] *sive veritas*] probably a various reading which has crept into the text.

[3] *secundo*] tertio, MS.

[4] *secundo materialis*] secunda materiali, MS.

sequentia. Ex quo patet quod non idem simpliciter esse intelligibile esse, et esse intelligibile, tum quia differunt sicut complexum et incomplexum, tum etiam, quia signato aliquo[1] non existente, hoc est intelligibile et tamen hoc esse intelligibile non est, juxta primum sensum limitatum. Et sic patet responsio ad argumentum.

I now return this argument against Wyclif himself.

Jam reduco istud argumentum contra Magistrum meum, qui ponit triplex esse creaturæ, scilicet esse intelligibile in Deo; esse possibile in causis secundis; et esse existere in genere proprio.

1. Et arguo primo de esse possibili sic. Omne absolute necessarium est essentialiter divina essentia; omne esse possibile creaturæ est absolute necessarium; ergo omne possibile creaturæ est essentialiter divina essentia. Minor probatur sic. Si Deus est, ipse intelligit omne possibile; sed absolute necessario Deus est, ergo absolute necessario Deus intelligit omne possibile. Et si Deus intelligit aliquod possibile, illud esse possibile est; ergo absolute necessarium est quod omne esse possibile est. Immo quodlibet esse possibile est absolute necessarium esse: sed simpliciter idem est esse possibile esse, et esse possibile, ergo omne esse possibile absolute necessario est. Forma est Magistri mei in toto, et consequens, ut æstimo, est contra opinionem suam, eo quod nulla creatura habet esse necessarium extra Deum, et per consequens nec in causis secundis habent effectus esse possibile necessarium.

2. Eodem modo arguendo de esse actuali, sive de esse existere, quod pro eodem accipio. Nam omne absolute necessarium est essentialiter divina essentia; omne esse actuale creature est absolute necessarium; ergo omne esse actuale creature est essentialiter divina essentia. Minor probatur sic. Si Deus est, ipse intelligit omne esse actuale; sed absolute necessario Deus est; ergo absolute

---

[1] *aliquo*] a quo, MS.

necessario Deus intelligit omne esse actuale. Et si Deus intelligit aliquod esse actuale, illud esse actuale est; ergo absolute necessarium est quod omne esse actuale est, immo quodlibet esse actuale est absolute necèssarium esse. Sed simpliciter idem est esse actuale esse, et esse actuale, ergo omne esse actuale absolute necessario est, et ita sequitur quod omnis creatura necessario est, non solum secundum esse intelligibile in Deo, sed etiam secundum esse possibile, et secundum esse existere in genere proprio. Et sic patet reductio. Ad confirmationem patebit infra quando respondebitur ad auctoritates.

II. Secundo principaliter arguit Magister sic. Omne infinitum melius et prius natura quam aliqua creatura in proprio genere, est vita æterna; sed cujuslibet creaturæ esse intelligibile est in infinitum melius, et prius natura, quam aliqua alia creatura in proprio genere; ergo est vita æterna. Minor probatur ex hoc quod cujuslibet naturæ esse intelligibile est absolute necessarium, et exemplar juxta quod Deus est productivus creaturæ, cujus privatio foret summum malum: ex quo sequitur propositum. **Wyclif's second argument.**

Sed quia minor istius argument quam habeo negare fundatur in prima conclusione, et probatione ejusdem, patet quod ratio non procedit contra me. Probo tamen quod assumptum istius argumenti pæne[1] concludit oppositum alterius opinionis Magistri mei. Et arguo sic. Esse in infinitum melius, et prius natura quam aliqua creatura in proprio genere est vita æterna; ergo aliquid est in infinitum melius et prius natura quam alia creatura in proprio genere. Sed nihil est in infinitum melius et prius natura quam Christus in proprio genere; ergo Christus non est creatura. Consequentia est bona; et minor patet ex hoc quod Christus in proprio genere **Reply.**

[1] *pæne*] MS. has *cum* before *pæne*, but it is marked as wrong.

est Deus et homo, et per consequens summum bonum; conclusionis tamen illatæ Magister tenet oppositum.

Wyclif's third argument.

III. Tertio principaliter arguit Doctor meus sic. Cum impossibile sit virtutem aliquam quicquam quomodolibet distinctum cognoscere, nisi sit dare cognitum subjective terminans ejus notitiam; patet, cum Deus cognoscit omnia, quod est dare cognita quæ in ratione objecti terminent ejus notitiam. Sed hoc non potest aliqua creatura immediate in proprio genere; ergo oportet ad intra in Deo dare sic cognita quæ immediate terminent divinam notitiam.

Quæritur ergo utrum, secundum rationem qua sic terminant, sunt vel non? Quod sic videtur, eo quod omne scitum vel cognitum, in quantum hujus, est verum; omne sic terminans divinam notitiam, sub ratione qua sic, est scitum vel cognitum; ergo, sub ratione qua sic terminat, est verum. Non enim sapit quod aliquid perpetuo terminet tam claram scientiam, et tamen, sub ratione qua sic terminans, non est; cum nec terminare nec cognosci ad tantum ampliant, quin si aliquid sit terminans vel cognitum, tunc ipsum est.

Reply to the first part of the argument.

Hæc est tertia ratio pulchra et fortis valde; quia tamen concludit quod aliqua sunt in Deo ad intra quæ immediate terminant ejus notitiam, in primo respondeo et dico quod hoc est verum de virtute sermonis, quia tria supposita divina sunt aliqua, sive aliquæ res in Deo ad intra, quæ immediate terminant divinam notitiam. Sed quia argumentum non tendit ad illud propositum, quantum ego concipio, ideo propinquius accedam ad intentionem Magistri mei.

Credo enim quod per hujusmodi objecta immediata cognitionis divinæ intelligit ideas sive rationes ideales, quarum multitudinem in Deo non admitto; cum ipse Deus sit omnium una idea, et perfecta similitudo, sibi ipsi plenissime repræsentans omnia. Sed tunc de illa idea quærere non oportet, numquid sit vel non; quia certum est quod verissime: si enim non possit Deus res

specifice distinctas cognoscere sine rationibus distinctis a parte sui, a pari nec posset illas rationes perfecte cognoscere nisi per rationes alias, cum tantum distinguantur rationes specificæ sicut ipsæ species; et ita esset processus in infinitum de ideis idearum, quod non est convenienter ponendum. Relinquitur ergo quod in Deo sit realiter idem cognoscens et cognitum, essentia et idea, potentia et objectum, et ita de cæteris; quia non est in eo multitudo realis, vel distinctio, nisi suppositionum.

Si tamen quæratur ulterius de objectis extrinsecis, ut de præteritis et de futuris, numquid illa sunt sub ratione qua terminant[1] divinam notitiam: dico quod non; quia terminare notitiam nihil aliud est quam cognosci; et ideo sicut non sunt, et tamen cognoscuntur a Deo; ita terminant divinam notitiam, et tamen non sunt in Deo, nec alibi.

Tunc ad rationem quando sic arguitur, Omne scitum vel cognitum, in quantum hujus, est verum; omne sic terminans divinam notitiam, sub ratione qua sic, est scitum vel cognitum; ergo, sub ratione qua[2] sic terminat, est verum. Reply to the second part of the argument.

Pro isto dico quod proprie loquendo nihil [est][3] scitum nisi complexum; et sic concedo quod omne scitum, in quantum hujus, est verum; quia multa sunt cognita quæ non sunt; et per consequens non sunt vera, sed veraciter apprehensa; et hoc sufficit pro veritate cognitionis, nec derogat hoc perfectioni notitiæ divinæ: immo ex hoc arguitur clarior, immensior, et perfectior, quod[4] cognoscit non entia, secundum quod dicit Apostolus ad Romanos IV. 17: *Vocat,* inquit, *ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt.* Ex quo patet responsio.

Sic autem reduco istud argumentum contra Magistrum His argument

[1] *terminant*] determinant, MS.
[2] *qua*] qualis, MS.
[3] *est*] wanting in MS.
[4] *quod*] non post, MS.; but it is marked as wrong.

turns against himself.

meum. Omne scitum vel cognitum a Deo, in quantum hujus, est verum; omne contradictorium veritatis contingentis est scitum vel cognitum a Deo; ergo omne contradictorium veritatis contingentis est verum. Consequentia patet per discursum, et major est Magistri mei; minorem vero sic probo. Omne possibile est scitum vel cognitum a Deo; omne contradictorium veritatis contingentis est possibile; ergo omne contradictorium veritatis contingentis est scitum vel cognitum a Deo.

Tunc ex consequente arguo sic. Omne contradictorium veritatis contingentis est verum; sed non omne contradictorium veritatis contingentis est verum, nisi pro tanto quia cognoscitur a Deo; ergo omne contradictorium veritatis contingentis quandocunque cognoscitur a Deo, tunc est verum, sed omne tale nunc cognoscitur a Deo; ergo omne contradictorium veritatis contingentis nunc est verum. Et constat quod omnis veritas contingens nunc est vera; ergo duo contradictoria inter se contradicentia sunt simul vera. Et non loquor hic de signis, sed de signatis, et veritatibus distinctis contra signa; quas admitto magis gratia communicandi cum Magistro meo, quam propter aliquam fidem quam eis adhibeo.

It no remains to discuss his authorities. The first.

Jam restat dicere ad auctoritates quæ pro istis tribus argumentis adductæ sunt in confirmationem eorum.

Prima est quæ ponitur Johannis I. 3, 4: *Quod factum est in ipso vita erat,* cum expositionibus doctorum. Inter quos B. Augustinus magis appropinquat ad istud propositum. Unde super Johannem Homilia prima[1] sic dicit. "Terram," inquit, "vides; est in arte terra: "cœlum vides; est in arte cœlum; solem et lunam "vides; sunt et ista in arte; sed foris corpora sunt,

[1] Aug. Opp. III. pt. 2, p. 296, E.

"in arte vita sunt." Hæc Augustinus. Ex quo dicto videtur patere quod creaturæ[1], secundum esse intelligibile, sunt vita in Deo.

Secunda auctoritas est ejusdem doctoris Augustini v° super Genesim ad literam, cap. 15,[2] ubi loquens de subjectis creatis ita dicit. "Hæc omnia," inquit, "priusquam fierent, erant in notitia facientis: et utique ibi meliora, ubi veriora; et ibi veriora,[3] ubi æterna, et incommutabilia. Quamvis autem," inquit, "sufficere debeat ut quisquis inconcusse credat Deum hæc omnia fecisse; non opinor tamen quemquam esse tam excordem, ut Deum quæ non noverat fecisse arbitretur. Porro," inquit, "si noverat ea priusquam faceret, profecto priusquam fierent apud illum erant eo modo nota, quo sempiterne atque incommutabiliter vivunt, et vita sunt, facta autem eo modo quo unaquæque creatura est in genere suo." Hæc ibi. The second.

Tertia auctoritas est Anselmi Monologion, cap. 34, ubi sic. "Quemadmodum," inquit, "opus quod fit secundum artem, non solum quando fit, verum etiam[4] antequam fuit et postquam dissolvitur, semper est in ipsa arte non aliud, quam quod[5] est ars ipsa; idcirco cum ipse[6] Summus Spiritus dicit seipsum, dicit omnia quæ facta sunt. Nam et antequam fierent, et cum jam facta sunt, et cum corrumpuntur, seu aliquo[7] modo variantur, semper in ipso sunt, non quod sunt in seipsis, sed quod est ipse per se.[8] Etenim," inquit, "in seipsis sunt essentia mutabilis: in ipso vero sunt ipsa prima essentia, et prima existendi veritas." Hoc ille. The third.

---

[1] *creaturæ*] creatura, MS.

[2] *15*] 25, MS.

[3] *et ibi veriora*] om. in text of St. A.

[4] *etiam*] et, text of Ans.

[5] *quod*] om. MS.

[6] *idcirco cum ipse*] sit tamen ipse, MS.

[7] *aliquo*] alio, MS.

[8] *ipse per se*] text of Ans. has idem ipse.

Their context destroys their value.

Istæ tres auctoritates videntur multum prægnantes pro hac materia; consideratæ[1] tamen in intellectu dicentium credo quod modicum facient ad propositum.

As to the first.

Unde, quantum ad primum, est advertendum quod diversi doctores diversimode exponunt hunc textum, *Quod factum est in ipso vita erat.*[2] Chrysostomus enim aliter connectens literam sic dicit: "Sine ipso "factum est nihil quod factum est." Et postea subdit, "in ipso vita erat."[3] Et constat quod sic sumendo iste textus est impertinens proposito. Beatus vero Hilarius refert hoc ad Christum hominem, dicens, "Quod factum "est in ipso vita erat;"[4] quia omnia facta per Christum, sive opera Christi, erant nobis occasio vitæ. Tertio exponit B. Augustinus hunc textum sicut dictum est; nec tamen requiritur quantum ad fidem ut ejus expositio in hac parte teneatur. Cujus ratio est, quia B. Augustinus fuit multum adhærens sententiæ Platonicorum de ideis; et ideo quicquid ex Scripturis ad illum sensum applicari potuit, gratanter sic exposuit; et ideo posset negari expositio sua. Verumtamen ob reverentiam tam sancti doctoris non nego eum ad sensum quem habuit, sed dico quod tam ipse quam alii doctores sancti imitati sunt frequenter antiquos philosophos in modo loquendi, vocando rem similitudinem rei, per quantum cognoscitur sive apprehenditur ab intellectu, sicut dicit Aristoteles quod anima sive intellectus est quodammodo omnia, quia formæ omnium rerum sunt sibi impressæ; et dicitur illud esse in intellectu quod intelligitur, in memoria quod recolitur, in sensu quod sentitur, et ita de aliis. Et qui admittunt istum modum loquendi, habent negare hanc consequentiam: *a* est in intellectu, ergo *a* est;

---

[1] *consideratæ*] consideracio, MS.

[2] John i. 3, 4.

[3] Chrysost. in Joann. Hom. v. (iv.)

[4] Hilar. Pictav. de Trin. ii. 19. *Quod factum est in eo, vita est,* is Hilary's translation: the comment which follows is not his, either in word or meaning.

eo quod sic esse est terminus ampliativus, quod ex processu ipsius Augustini super Johannem satis liquet; qui concedit quod omnia creata sunt vita in Deo, et tamen negat quod lapis est vita; ita quod secundum eum non sequitur, hoc est vita in Deo, ergo hoc est vita. Cum igitur nec vita, nec Deus sit terminus ampliativus, neque distrahens aut diminuens, patet quod esse accipitur ibi ampliative. Similiter quod non sit de intellectu Augustini ponere creaturas realiter esse in Deo, sed tantum cognosci ab eo, patet ex verbis suis supra Johannem Homilia I.,[1] ubi sic dicit. "Facta est," inquit, "terra; sed ipsa quæ[2] facta sunt non est vita; "est autem," inquit, "in ipsa Sapientia spiritualiter[3] "ratio quædam, qua terra facta est; et hæc," inquit, "vita est." Et subdit. "Faber," inquit, "facit arcam. "Primo in arte habet arcam . . . sed arca sic est "in arte, ut non[4] ipsa arca sit, quæ videtur oculis." Ex quo videtur Augustinum[5] innuere quod ipsa res extra non est in Deo, sed tantum ratio vel similitudo illius, quæ consimili nomine appellatur cum re signata.

Hæc est ergo sententia illius textus evangelici *Quod factum est in ipso vita erat,* et[6] omne factum seu creatum habuit rationem vivacem in verbo divino, secundum quam ipsum factum erat notum æternaliter.

As to the second passage from St. Augustine.

Per hoc etiam patet ad secundum dictum Augustini, scilicet quod omnia creata priusquam fierent erant in notitia facientis, i.e. nota erant Deo priusquam ea faceret: et quia notitia Dei est certissima, verissima, æterna, et immutabilis; ideo dicit Augustinus conformiter quod ibi erant veriora, meliora, æterna, et immutabilia, et vere et immutabiliter cognita. Non

---

[1] August. in Joh. Evang. I. c. 16, 17. Opp. III. p. 296, C.

[2] *ipsa quæ*] ipsa terra quæ, text of St. A.

[3] *spiritualiter*] spiritaliter, text of St. A. This form never occurs in our MS.

[4] *non*] om. MS.

[5] *Augustinum*] autem, MS.

[6] *et*] perhaps quod. See p. 84, note 6.

enim est verisimile quod ibi loquebatur de esse reali; cum dicat infra, cap. 18° ejusdem libri,[1] "Nota," inquit, "fecit Deus, non facta cognovit; proinde," inquit, "antequam fierent, et erant, et non erant; erant in Dei "scientia, non erant in sua natura." Et æstimo quod sic[2] foret valde debile esse quod compateretur secum suum contradictorium; ut quod aliquid sic erat, et tamen non erat. Nec valet dicere quod ista non contradicunt, erant, et non erant; quia esse accipitur ibi equivoce, scilicet pro esse intelligibili, et esse actuali. Hoc enim dato, Magister meus procedit ex equivoco probans quod omne præteritum vel futurum existit in tempore suo, per hoc quod omnia sunt objective in Deo. Vel ergo Magister non probat opinionem suam, vel Augustinus concedit contradictionem manifestam, accipiendo utrumque sicut verba sonant. Restat ergo quod sententia Augustini talis est sicut prædixi, scilicet quod aliquid dicitur ibi esse, ubi est perfecta similitudo illius, non quia illa res ibi est, sed ibi cognoscitur.[3]

As to the passage from St. Anselm.

Hoc idem etiam apparet esse de intentione Anselmi, qui postquam prædixerat quod omnia creata semper sunt in Deo; postea cap. 36[4] Monologion, sicut bene allegat Magister meus, ita scribit. "Nulli," inquit, "dubium "creatas substantias multo aliter esse in seipsis, quam "in nostra scientia. In seipsis namque sunt per ipsam "suam essentiam; in nostra vero scientia, non sunt "earum essentiæ, sed[5] similitudines." Ecce quam expresse semetipsum exponit Anselmus, quia dixerat quod res sunt in nostra scientia, quod[6] similitudines earum et non essentiæ: et constat quod ubi essentia rei non est, nec illa res ibi est. Quod autem subdit res verius esse in Deo, quam in seipsis, quia in Deo sunt Deus,

---

[1] i.e. Genes. ad Literam, lib. v.

[2] *sic*] sicut, MS. Perhaps a clause is lost.

[3] *cognoscitur*] ignoscitur, MS.

[4] *36*] 46, MS.

[5] *sed*] sed earum, text of St. Ans.

[6] *quod*] et, MS.; a strange but not uncommon mistake in our MS.

in seipsis creaturæ mutabiles; sic intelligitur quod omnia verissime cognoscuntur in Deo, immo verius quam aliqua creatura potest aliam cognoscere in genere proprio; quia perfectissima similitudo eorum est ipse Deus immutabilis: ipsæ autem res repræsentatæ mutabiles sunt. Et sic patet responsio.

Certus autem mihi esse videor, quod non præjudico sententiæ doctorum, negando dicta eorum de virtute sermonis, et concedendo sanum intellectum quem habuerunt. Hoc enim et Magistrum meum facere oportebit, cum responderit ad Augustinum dicentem Christum non esse creaturam, et ad Anselmum asserentem omne præteritum necessario fuisse, sicut de utroque superius allegatum est.

I will now turn Wyclif's three authorities against himself: thus, First.

Jam sententiam istarum trium auctoritatum reduco contra Magistrum meum.

1. Et arguo primo sic. Omnis vita in Deo est ipse Deus; omne creatum est vita in Deo; ergo omne creatum est ipse Deus. Consequentia est syllogismus in primo primæ; et major est manifesta cuilibet catholico proprie loquendo. Minor autem est auctoritas fundans opinionem Magistri mei; et tamen consequens est hæreticum. Judicet ergo Magister quid de prædictis est negandum.

Secondly.

2. Secundo arguitur sic. Signo *a* possibile non existens; tunc *a* est, quia est in Deo; et *a* non est *a*; ergo *a* differt ab *a*, et sic aliquid a seipso.

Quod *a* non est *a* probatur, quia *a* non est aliquid, eo quod non est in genere proprio; nec sequitur, secundum istam viam, *a* est aliquid in Deo, ergo *a* est aliquid. Præterea *a* est in notitia Dei, et non est in natura sua.

Consequentia patet per B. Augustinum, et consequens est oppositum primi principii complexi.

Thirdly.

3. Item sic. Omnis creatura verius est in Deo quam seipsa; ergo omnis creatura vere est in Deo: sed qualitercunque aliquid est in Deo, taliter ipsum est Deus;

ergo omnis creatura vere est Deus; et per consequens diabolus vere est Deus.

Fourthly.

4. Similiter sequitur quod omnis creatura vere est omnipotens; et omne contingens necessario est Deus; quod tempus et motus, successio et mutatio sunt in Deo; immo quod peccatum est in Deo; et ex consequente peccatum in Deo est ipse Deus.

Many other absurd conclusions follow from this language, which savours of error.

Multæ quoque aliæ conclusiones absurdissimæ possunt inferri pertinenter ex isto modo loquendi; quas nec admittit ratio, nec fides compatitur. Et ego priusquam eas concederem negarem omnes doctores ecclesiæ, saltem quoad verba; quia scio quod non magis nec verius sum in Deo, quam campanile B. Virginis est in anima mea; quamvis infinite verius et clarius Deus cognoscat me, quam ego aliquid cognoscere possum. Quis enim crederet quod maxima guerra est in summa Trinitate, et conflictus durissimi belli in anima [Christi][1] est; quia [tam][2] Trinitas summa, quam anima Christi clare hujusmodi cognoscit, et intelligit? Ista penes me non sapiunt nisi errorem, et ideo præeligendum mihi esse videtur uti quodammodo rudi[3] modo loquendi, sed tamen proprio, quam subtiliter pronunciare quæ contra fidem sonant. Unde pro sententia positionis meæ in hac parte dico quod esse intelligibile creaturæ non est nisi ipsa creatura intelligibilis; nec est major ratio ponendi tale esse creaturæ in Deo, scilicet esse intelligibile, quam esse intellectivum, cum æque intellectivus sit Deus creaturæ, sicut ipsa est intelligibilis ab eodem.

Wyclif's other arguments are directed against my statement, All that is

Dicam igitur ulterius ad cetera argumenta quæ facit Magister meus in hac materia. Dixeram enim prius quod dupliciter dicitur aliquid esse præsens, scilicet, subjective sive in ratione essendi, et objective seu in ratione cognoscendi. Et secundo modo concessi quod

---

[1] *Christi*] not in MS.

[2] *tam*] not in MS. Also there is no stop in MS. after *intelligit;* but a full stop between *me* and *non.*

[3] *rudi*] r̃ndi, MS.; i.e. respondi.

omnia præterita vel futura sunt Deo præsentia, et præsentialiter cognita, quod idem est secundum me. Non tamen sequitur, ut dixi, Hoc est cognitive præsens Deo; ergo hoc est.

known to God does not exist.

Sed contra istud arguit Doctor reverendus multipliciter et difficulter.

They are many and difficult.

I. Et primo facit instantiam de etymologia hujus termini præsens, quia præsens dicitur quasi præsto ens, et præsto sonat paratum sive promptum; quod concedo, quia omne cognitum a Deo, sive ens, sive non ens, est promptum et paratum conspectui divino: nec tamen urget ratio, quod semper talis deductio concedatur. Dicitur enim substantia quia substat accidentibus; cum tamen essentia divina sit summa et verissima substantia, in qua nullum est accidens.

His first.

Similiter secundum Magistrum meum existere dicitur quasi extra sistere, et tamen certum est quod productio Spiritus Sancti in divinis veraciter existit solum ad intra, et non ad extra; et ita est de multis etymologiis, quæ non plus inferunt suum signatum in hac parte, quam quod omnis Johannes est gratia Dei, qui sic interpretatur.

Aliter tamen et realiter arguit Magister meus sic. "Ex isto," inquit, "videtur sequi quod nedum omnis "creatura sit ubique et semper præsens; sed et omne "quod potest esse, vel non potest esse, est ubique et "semper præsens: et per consequens non solum omne "tempus quod fuit vel erit, est semper præsens, sed et "omne tempus quod potest intelligi est semper præsens." Primum sic reducit. "Ubicunque aliquid cognoscitur, "ibi ipsum est præsens: sed omnis creatura ubique "cognoscitur a Deo, ergo omnis creatura ubique est "præsens. Et per idem sequitur quod semper et se-"cundum quamlibet ejus partem sit præsens."

Istud consequens concedo, nec est contra me; quia cum præsens et præsentialiter cognitum sint idem in uno sensu per me, et Deus ubique singula

Reply.

cognoscit præsentialiter et clare, nescio quare non omnis creatura esset cognitive præsens ubique. Miror tamen quomodo Magister meus reputat hoc inconveniens quod omnis creatura sit ubique præsens, cum ipse, ut mihi videtur, hoc habeat concedere, non solum cognitive, sed etiam realiter et subjective.

Arguitur enim sic. Ubicunque aliquid est, ibi ipsum est præsens; sed omnis creatura ubique est in Deo, ergo omnis creatura ubique est præsens. Forma arguendi est Magistri mei, et major patet de se; minor vero sic probatur. Omnis creatura ubique cognoscitur a Deo, sicut ipse assumit contra me; ergo omnis creatura ubique intelligitur a Deo. Et ubicunque aliquod intelligitur a Deo, ibi est secundum esse intelligibile, et per consequens ubique est in Deo. Sed ubicunque aliquid est in Deo, ibi est; ergo omnis creatura est ubique. Et sic ratio magis procedit contra Magistrum meum, quam contra me.

His second. II. Secundo arguit ad idem æque difficulter sic. "Ex hac," inquit, "positione sequitur quod Deus nihil "potest facere, nisi in præsentia mea; nam eo ipso quo "aliquid fit dum homo est præsens in illa factione, fit "in ejus præsentia. Sed Deus non potest aliquid facere "nisi ego fuero præsens in illa factione, [fit in ejus "præsentia. Sed Deus non potest aliquid][1] etiam ad "omnem scitum facti, si scitum requirat; ergo Deus "non potest aliquid facere nisi in præsentia mea: et "per consequens, præsentiam meam nihil potest subter-"fugere." Sic, ut dicit, ego essem testis utilissimus in instrumentis et cartis, quas tantum commendo, quia in omni contractu præsens interfui; eo quod si duo vel tres homines congregati fuerint, ego sum in medio eorum.

Reply. In isto argumento Magister nimis honorat me, appropriens mihi dictum Salvatoris in evangelio, ubi ait

---

[1] *fit—aliquid*] apparently repeated, by the transcriber, from the line above.

Christus, *Ubicunque fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, Ego sum in medio eorum.*[1] Verumtamen quia scio me non esse Deum, neque secundum esse intelligibile, nec secundum aliud esse quodcunque, sicut videtur Magister meus affirmare, ideo renuo sic honorari, cedens Magistro meo majori, qui se ipso teste semper est et[2] ubique, secundum esse intelligibile: non modica res. Sed Deus ipse pro materia cum argumenti . . . . .[3] si pro eodem accipiatur esse in præsentia alicujus, et esse sibi præsens, accipiendo terminum conformaliter pro præsentia cognitiva, [patet][4] quod Deus nihil potest facere sine præsentia mea, quia ipsemet necessario est præsentia mea, et præsens cognitio mea: et etiam quod præsentiam meam nihil potest subterfugere, eadem ratione. Sed quando deducitur ulterius quod in omni tractatu præsens interfui, hoc habeo negare; quia interesse sonat præsentiam subjectivam, quam nego me aliquando habuisse in Deo, vel in omni loco. Sed ista ratio, si teneat, militat contra Magistrum meum. Nam ipse necessario est in Deo, et essentialiter, si præsens non solum objective, sed subjective, ut tenet; et ideo sine præsentia sua reali Deus non est, nec potest esse; unde nedum in omni contractu præsens interfuit, verum etiam ibi fuit omnipotens, et omnia sciens; et ideo non vocandus est ut testis, sed interpellandus ut judex; a cujus tamen sententia declinare licebit.

Quod autem innuit Doctor me tantum commendare cartas, ...[5] quem habet admirationis, cum omnis

---

[1] Matt. xviii. 20.

[2] *est et*] et est, MS.

[3] Some words would seem to be lost here, unless the true reading be, *non modica res, sed Deus ipse. Pro materia tamen argumenti*, etc. Cum (cū) and tamen (tñ) are easily and frequently exchanged in MSS. of this date.

[4] *patet*] supplied on conjecture; but I distrust this whole sentence.

[5] Several words appear to be wanting here. There is no sign of omission in the MS.

carta secundum esse suum nobilissimum sit[1] prima veritas, immo et perfectio omnium veritatum, secundum Magistrum, quamvis ego tantum eas commendaverim. Et sic patet quid in hoc sentio dicendum.

His third. III. Tertio in eodem arguit Doctor sic. Cum impossibile sit aliquid esse præsens sine præsentia proportionali, et tam omne quod potest esse, quam omne quod non potest esse, sit præsens; sequitur quod omnis talis est proportionalis præsentia; ex quo sequitur ultra cum veris, quod ubique sit præsentia vacui infiniti; sicut Deus ubique videt præsentialiter vacuum infinitum. Et cum omnis talis objectiva præsentia sit æque extensa sicut alia; sequitur quod cujuslibet creaturæ præsentia sit æque extensa ut præsentia vacui; et illa suadebitur esse immensa, ergo et cujuslibet creaturæ præsentia objectiva. Confirmatur ex hoc quod Deus intelligit, et per consequens videt omnem rem esse in vacuo infinito; ergo omnem rem esse in vacuo infinito est præsens Deo; et per consequens omnis res est præsens in vacuo infinito. Consequens improbabitur, ut dicit Doctor, in præsentia Divinæ Majestatis.

Reply. Pro isto argumento in principali concedo ultimam conclusionem ad quam deducitur, scilicet, quod cujuslibet creaturæ præsentia objectiva[2] est immensa, cum sit ipsa notitia divina; nec hoc improbatur in præsentia Divinæ Majestatis, vel alibi.

Tunc ulterius ad confirmationem, quando assumit Doctor quod Deus videt omnem rem esse in vacuo infinito, supposita possibilitate vacui, sicut multi concedunt et ego libenter admitto, distinguo de visione. Quamvis enim aliqui dicant quod Deus nihil cognoscit nisi solum incomplexe, ego tamen sentio oppositum, et

---

[1] *sit*] sic, MS.; but the c is crossed with red ink, as if to correct it.

[2] *objectiva*] subjectiva, MS. But see the previous paragraph.

dico quod visio Dei, sive cognitio, quædam est complexa, et quædam incomplexa. Visionis complexæ objectum est veritas complexa in quantum talis. Sed omne quod cognoscitur a Deo, sive ens sive non ens, est objectum cognitionis [sive complexæ],[1] sive incomplexæ. Signum hujus distinctionis apparet in intellectu viatorum, qui aliquando apprehendit propositionem, sicut unum ens, non advertens quid per eam significatur, et talis cognoscit complexum; sed tamen incomplexe alius apprehendit utroque modo, scilicet in se, et in suo signato; et hic tam complexe, quam incomplexe, cognoscit idem objectum; quamvis forte non utrobique immediatum.

Sic dico in proposito, quod incomplexe Deus videt me currere, vel esse Londonii, quia intellectus divinus comprehendit hoc, sicut et cetera suæ cognitionis objecta, et tam complexe quam incomplexe videt me post Se currere, quia hæc est una veritas quam Deus cognoscit in quantum est complexa veritas. Sic dico de vacuo, quod incomplexe Deus videt omnia esse in vacuo infinito, quia comprehendit hoc ex sui intellectus immensitate; et omnia esse in vacuo est præsens Deo, scilicet cognitive. Sed ex isto nullo modo sequitur [sicut][2] quod concludit Magister meus, scilicet quod omnis res est præsens in vacuo infinito; nec ejus sequela probatur.

Sic tamen arguo per idem contra Magistrum meum; et quæro si sit possibile vacuum infinitum esse, vel non. Si sic, ergo omnia possunt esse in vacuo infinito, et per consequens omnia esse in vacuo infinito est possibile. Cum igitur omne possibile sit præsens Deo, sequitur quod omnia esse in vacuo infinito est præsens Deo, et per consequens omnis res est præsens in vacuo infinito. Sic enim arguit Magister meus in toto.

---

[1] *sive complexæ*] supplied on conjecture. Perhaps a whole clause is wanting.

[2] *sicut*] Perhaps a various reading for *quod*, which has found its way into the text.

Si vero dicatur quod non est possibile vacuum infinitum esse, tunc arguo sic. Vacuum infinitum esse, et nullum vacuum infinitum esse formaliter contradicunt; ergo ista contradictio est: et sequitur, ista contradictio est; ergo utrumque extremum istius contradictionis est; sed omne quod est, est præsens Deo; ergo utrumque extremum istius contradictionis est præsens Deo. Sed vacuum infinitum esse est alterum extremum istius contradictionis; ergo vacuum infinitum esse est præsens Deo. Et arguo sic, non de signis sed signatis, ut magis conveniam cum Magistro meo.

Et a pari sequitur quod omnem rem esse in vacuo infinito est præsens Deo, et per consequens, ut dicit Magister, omnis res est præsens in vacuo infinito. Iste igitur modus arguendi directe concludit contra Magistrum meum.

His fourth. IV. Quarto principaliter in hac materia arguit Doctor contra me sic. Ex positione sua, ut dicit, sequitur cum veris, quod pro eodem instanti vel tempore quo Christus extraxit patres de limbo, fuit cujuslibet Christiani perpetua damnatio præsens mihi, sive in præsentia mea in inferno, quolibet eorum vivente continue in præsentia dei mali. "Prima pars," inquit, "videtur ex hoc quod omne intelligibile fuit semper "præsens, cum hoc quod Deus quandoque extraxit "patres de limbo, et ex hoc quod præsentia mea fuit "semper et ubique;" et secunda pars, ut dicit Doctor, videtur ex hoc sequi quod omne intellectum a Deo ubique est præsens: infiniti dii pessimi, et etiam meliores Deo nostro intelliguntur[1] a Deo nostro; ergo totidem hujusmodi sunt Deo præsentes, ubique et semper, in ratione objecti.

Reply. Sed ista ratio æque vel plus procedit contra

---

[1] *intelliguntur*] intelligitur, MS.

S. Thomam et omnes tenentes Deum intelligere impossibilia quam contra me. Adhuc enim non habet Doctor ex me, Deus intelligit omne quod non potest esse ; nec hoc probat. Et tamen super illo fundatur quasi totum argumentum.

Verumtamen ne videar vitare difficultatem quam Magister intendit, dicam quod sentio in hac materia. Suppono enim istud tanquam pro fundamento positionis meæ quod nullus intellectus divinus vel humanus fertur in aliquod objectum nisi possibile vel impossibile complexum, et ideo nullus terminus significat solum incomplexe aliquod impossibile nisi impossibile complexum. Unde iste terminus chimæra non significat aliquid incomplexe, sed quando componitur talis propositio, chimæra est, repræsentatur intellectui tale significatum impossibile, animal essentialiter compositum ex homine et bove est, et ideo quomodocunque fuerit de imaginatione, saltem intellectus non capit aliquod tale significatum, nisi complexe vel complexum. Unde concedo in proposito quod Deus intelligit infinitos deos pessimos esse, quia incomplexe intelligit hoc impossibile complexum, quamvis complexe sciat hoc esse impossibile. Nego tamen quod aliqui dii pessimi vel mali intelliguntur a Deo, quia subjectum hujus propositionis, Deus malus est, non habet significatum adæquatum, sed cum residuo significat Deum esse malum.

Ista sunt satis nota apud eos qui inculcare solent materiam Anselmi, "Nihil[1] majus Deo cogitari potest."[2] Ex quibus patet quod conclusio adducta pro secunda parte non probatur.

Quantum tamen ad primam ejus partem, cum infertur ex positione sequi quod cujuslibet Christiani perpetua damnatio fuit in præsentia mea in inferno, quando

---

[1] *nihil*] nunquam, MS.

[2] Anselm, Proslogium, cap. 3, etc.

Christus eduxit patres de limbo, nego istud de virtute sermonis, eo quod præsentia mea conformaliter accipiendo, ut prædixi, non est nisi præsens cognitio mea. Et quia nullius Christiani perpetua damnatio aliquando fuit in notitia mea, vel etiam in notitia Dei, quamvis fuerit nota vel cognita Deo, ideo habeo negare quod fuit in præsentia mea. Sed tamen concedo quod omnem Christianum esse damnatum est præsens Deo cognitive, quia hoc est possibile quod omnis Christianus sit damnatus. Et sic patet responsio.

I now return this argument against himself.

Jam reduco istud argumentum contra Magistrum meum; et arguo sic. Ex positione Magistri mei, cum veris, sequitur quod cujuslibet Christiani perpetua damnatio fuit in præsentia sua in inferno, quando Christus eduxit patres de limbo. Probatur, quia cujuslibet Christiani perpetua damnatio fuit possibilis, ergo fuit in Deo, sive in notitia divina. Sed quicquid fuit in notitia divina, fuit etiam in præsentia Magistri mei, cum ipse objective sit Deus, ut ponit. Ergo conclusio.

Si istud sit inconveniens, respondeat Magister meus. Si non sit inconveniens, ut quid adducitur contra me, cum non repugnet dictis meis prioribus? Scio quod si ego formarem tales rationes contra Magistrum meum, ipse diceret quod gratis sophisticarem; nec tamen sunt sophismata, sed subtilia et fortia argumenta.

His fifth.

V. Quinto arguit Doctor reverendus sic. Omne quod Deus intuitive cognoscit est præsens, sic quod habet esse actuale, ut dicit S. Thomas;[1] sed omne quod fuit vel erit Deus intuitive cognoscit, ut dicit concors catholicorum sententia; ergo omne quod fuit vel erit,[2] est sic præsens; et per consequens omne quod fuit vel erit, est.

Confirmatur sic. Dato, cum minori, quod Antichristus non est, arguitur per istum modum. Deus videt Anti-

---

[1] S. Thomas Aquinas, Summa I. q. 14, art. 9.

[2] *erit*] MS. adds Deus intuitive cognoscit. Repeated from above.

christum decipere multos homines, eo quod videbit sic, et nihil nec aliqualiter[1] potest incipere scire vel videre; sed Deus non videt ipsum decipere homines nisi sic, cum nihil scitur nisi verum, secundum catholicos: ergo Antichristus est, et sic de quolibet. "Aliter enim," dicit Doctor, "Deus clarissime et optime videret et sciret, "quod opinans oppositum est damnandus."

Ad sententiam istius argumenti superius in alio actu responsum est, et adhuc respondetur, negando majorem primæ rationis, videlicet, omne quod Deus intuitive cognoscit, est præsens, [et][2] sic habet esse actuale; et quia in illa fundatur tota ratio sequens, ideo non procedit. Quia tamen S. Thomas hoc videtur affirmare, dico, sicut prius, quod per esse intelligit cognosci; et ideo concedit omne intuitum a Deo esse actualiter, i. e. actualiter et vere cognosci. Sed quamvis eum teneam in sententia; modum tamen loquendi in ea parte non teneo.

Tunc ad confirmationem, quando assumit Doctor quod Deus videt Antichristum decipere multos homines, quia videbit hoc, intelligendo de visione complexa, quæ est scientia; satis notum est quod volo negare hanc consequentiam; videbit, ergo videt; vel Antichristus decipiet, ergo decipit. Nego etiam minorem ejusdem argumenti, scilicet, quod nihil nec aliqualiter[3] potest Deus incipere scire vel videre; quia Deus incipit scire quod ego sedeo, quamvis ab æterno sciverit quod ego sedebo; et ita de aliis, quorum improbatio non apparet mihi ex aliquibus prædictis forma probabilis, nam istud reduco contra Magistrum sic.

Nihil nec aliqualiter potest Deus incipere scire vel videre; sed Deus nunc scit quod ego nunc sum actualiter extra Deum, ergo Deus non incipit hoc scire; sed quicquam et qualitercunque Deus scit et non in-

I return the argument against himself.

[1] *aliqualiter*] aliter, MS.
[2] *et*] not in MS.
[3] *aliqualiter*] aliter, MS.

cepit scire, istud et taliter ab æterno scivit: ergo Deus ab æterno scivit me nunc esse actualiter extra Deum; sed Deus non scivit me esse actualiter extra Deum, nisi quando fui actualiter extra Deum; eo quod nihil scitur nisi verum, secundum catholicos; ergo æternaliter verum, fuit quod ego nunc sum actualiter extra Deum. Et ita probari potest de omni creatura quod ipsa secundum esse existere sit æterna, quod Magistrum meum scio velle negare.

Aut ergo ratio sua non procedit, aut concludit oppositum positionis suæ, immo veritatis catholicæ.

His sixth. VI. Sexto arguit Doctor reverendus contra me sic. Primo supponit tanquam datum ab adversario quod esse complete præteritum, cujus veritas non dependet a futuro, necessario fuit, sic quod non potest esse quin fuit; quo supposito arguit sic. Si Christus quicquam asseruit, illud est, fuit, vel erit; vel ipse asseruit falsum. Sed Christus asseruit pestilentias, fames, terræ motus, pugnas et multos hujusmodi[1] terrores esse futuros, ut patet ex evangelio;[2] ergo illa sunt, fuerunt, vel erunt, vel Ipse asseruit falsum. Sed juxta sic opinantes non sunt vel fuerunt, loquendo de illis quæ adhuc sunt futura; ergo erunt. Consequentia est bona; antecedens est necessarium; ergo consequens.

Quod antecedens sit necessarium probatur, quia major est una conditionalis vera, et consequentia bona; et de minori sic patet. Actus enim elicitus a Christo non plus dependebat a futuro, quam actus alterius hominis, cum sit ejusdem rationis et perfectior; ergo æque necesse est Christum sic asseruisse, sicut quemcunque actum alterius hominis præfuisse. Sed omnes alios actus est tam necessarium præfuisse, quod non potest esse quin præfuerunt, ut dicit opinio; ergo nec actus Christi potest non fuisse. Et tunc sequitur quod quicquid Christus asseruit necessarium est esse, fuisse, vel fore,

---

[1] *hujusmodi*] hujus, MS.

[2] Matt. xxiv. 7.

vel Ipsum potuisse mentiri: et certum est catholico quod dicere Christi non necessitavit talia mala ad fore; ergo non obstante quod non sic asseruisset, necesse fuisset ipsa fore; et cum istud sit judicium de quolibet, sequitur quod omne futurum necessario eveniet; sic quod non potest esse quin ipsum eveniet, evenit, vel evenit; consequens impossibile. Relinquitur ergo per deducens ad hoc impossibile, quod sive Christus, sive quicunque alius quicquam fecerit, potest esse, etiam nunc et semper, quod illud non fuit: et hoc esse non potest, ut dicit Doctor, nisi Deus sit in quocunque instanti præterito, et ante quodcunque instans hujusmodi. Ergo, etc.

Sed quamvis istud argumentum in nullo procedat Reply. vel concludat contra me, quantum ad aliquam materiam in qua Doctor et ego communicamus, nisi solum in hoc quod ultimo assumit Deum esse in omni instanti præterito; tamen ex superabundanti respondeo ad istud, et nego primam suppositionem, scilicet quod omne complete præteritum, cujus veritas non dependet a futuro, necessario fuit, sic quod non potest esse quin fuit. Istam tamen suppositionem accipit Magister meus, ut dicit, ab adversariis. Sed nescio qui sunt illi adversarii, nisi forte Aristoteles et Anselmus, quorum primus dicit, Deum non posse de genitis facere ingenita.[1] Secundus autem et Anselmus, 2° De concordia Præscientiæ et Prædestinationis, dicit quod nullum præteritum potest non esse præteritum,[2] sicut alias allegatum est. Quibus non obstantibus nego suppositionem prædictam pro tanto, quia actus sciendi quo scivi hesterna die me esse hodie sessurum mere transiit in præteritum; et nullo modo dependet ejus veritas a futuro, sicut nec ipse actus ab aliquo dependet, eo quod non est; et tamen contingens est istum actum fuisse, dato quod nunc primo sedeam isto die, semper accipiendo scire proprie et non aliter.

---

[1] Aristot. de Cœlo, i. 12.

[2] Anselm. de Concord. Præsc. et Prædest., Qu. i. cap. 2.

Ne tamen per hoc declinem ab argumento, concedo pro intentione Magistri mei quod omnis veritas affirmativa de præterito ad quam, sive ad cujus verificationem non requiritur aliter esse vel fore quam prius fuit, est necessaria.

Et tunc ulterius pro materia argumenti, dico quod assertio includit duo; scilicet actum proferendi exteriorem, [et consensus ad prolatum]."[1] Ideo quamvis Christus possit falsum proferre, non tamen potest consentire alicui complexo, nisi vero; et ideo sequitur, Christus asseruit *a* fore; ergo *a* fuit, est, vel erit. Unde quia verificari non potest quod Christus asseruit *a* fore, nisi *a* sit vel fuerit; ideo si *a* esse, fuisse, vel fore, sit contingens; sequitur quod Christum sic asseruisse non est necessarium. Nec movet similitudo de actu alterius hominis, quia aliorum hominem assertio fit plerumque de rebus creditis, et sine evidentia infallibili ex parte cognoscentis; et ideo tam probationi, quam consensui, potest subesse falsum. Si tamen aliquis per revelationem, vel demonstrative certificatus de una conclusione finitiva eam assereret, tunc etiam post lapsum illius, et ante adventum rei significatæ eum sic asseruisse foret contingens. Et quia assertio Christi includit hæc omnia, ideo respectu cujuscunque futuri contingentis de quo fuit assertio Christi, contingens est eum hoc asseruisse; et sic ratio ulterius non procedit, quando supponit omnem actum Christi necessario fuisse.

The argument tells against himself.

Probo tamen quod hæc ratio æque militat contra Magistrum meum, sicut contra quemcunque alium adversæ opinionis. Nam primo habet admittere illam suppositionem, quam dicit esse sibi impossibilem, scilicet quod omne complete præteritum, cujus veritas non dependet a futuro, necessario fuit; sic quod non potest esse quin fuit. Quod sic arguitur.[2]

---

[1] *et—prolatum*] not in MS. Words to this effect must plainly be supplied.

[2] *arguitur*] arguit, MS.

Omne præteritum vel futurum necessario Deus intuetur ; omne complete præteritum, cujus veritas non dependet a futuro, est præteritum vel futurum ; ergo omne complete præteritum, cujus veritas non dependet a futuro, necessario Deus intuetur : et si Deus aliquid intuetur ipsum est, per opinionem Magistri mei ; ergo complete præteritum, cujus veritas non dependet a futuro, necessario est ; et sequitur, ergo fuit, quia secundum Magistrum meum, idem est esse, fuisse, et fore. Ergo omne tale præteritum necessario fuit, sic quod non potest esse quin fuit. Habita ergo suppositione, consequenter sic arguitur.[1] Christus prædixit negationem Petri ; sed ante eandem negationem, assertio Christi respectu illius fuit complete præterita, quæ nullo dependebat ab effectu futuro ; ergo tunc necessarium fuit Christum sic asseruisse. Consequentia patet ex suppositione ; et ex consequente ulterius sic arguitur. Tunc fuit necessarium Christum ita asseruisse ; et sequitur, Christus asseruit hoc fore ; ergo hoc erit vel fuit ; ergo tunc fuit necessarium Petrum negare Christum, vel saltem ipsum esse negaturum ; et a pari, respectu scientiæ divinæ, argui potest de quolibet futuro, scilicet quod omne futurum necessario evenit, sic quod non potest esse quin ipsum evenit, eveniet, vel evenit ; consequens impossibile ; ergo quod deducit Magister in argumento suo. Respondeat igitur Magister ad hoc argumentum suum, quia concludit ex suppositione quam habet concedere contra seipsum.

VII. Septimo principaliter arguit contra me Doctor reverendus sic ; et est argumentum prolixum, sed tamen notabile. "Data," inquit, "ista positione de "necessitate rerum præteritarum, sequitur quod con- "tinue secundum processum temporis Deus excidet a "potentia vel a posse ; et cum nullum posse potest "acquirere, sequitur quod continue minorabitur in

His seventh argument, which is prolix, but remarkable.

[1] *arguitur*] arguit, MS.

"potentia vel posse; consequens impossibile; ergo antecedens."

Loquitur autem Magister, ut dicit, de posse formaliter, ut est veritas talis, Deum posse producere *a* tempus vel *b*, vel aliam hujusmodi creaturam; et tunc probatur minor sic. Deus in principio mundi quodlibet tempus vel instans futurum potuit producere, et nunc non potest; et per consequens deperdebat quotlibet hujusmodi[1] veritates æternas, Deum posse producere *a* vel *b* tempus aut instans; et constat quod nullum tale posse potest acquirere; quia si nunc potest quicquam facere, æternaliter potuit facere istud idem.

Et probatur minor ex hoc quod si Deus nunc potest producere *a* instans præteritum, tunc producere illud instans; et si potest producere istud instans, tunc illud potest esse; et per idem omne instans præteritum potest esse . . . . [2] contra opinionem, ut dicit Magister, quia juxta illam si aliquod instans fuit, ipsum non est; sed quocunque instanti præterito signato tam necessarium est quod ipsum fuit quod non potest esse quin fuit; ergo quocunque instanti præterito signato non potest esse quin ipsum non est; et per consequens impossibile est ipsum esse. Et ultra sequitur quod Deus non potest ipsum producere, ut quondam potuit; quod non audet Magister meus dicere; scilicet, quod Deus deperdat unum posse æternaliter intrinsecum independens ab extrinseco, propter lapsum unius instantis.

Much of it I pass by, as not directed against me.

Et plura alia notabilia ponit Magister in hoc argumento, quæ omnia non recito, quia nullum eorum facit contra me. Arguit enim contra tenentem opinionem quod si instans fuit, ipsum non est, cum hoc quod instans fuit creatura realiter a Deo producta; cujusmodi positionem non admitto de tempore vel instanti, quorum neutrum est vel fuit creatura secundum me, cum non

---

[1] *hujusmodi*] hujus, MS.

[2] Blank in MS. Supply *Conclusio* (?).

sit aliquod absolutum ens positivum; sicut dixi alias, quando de ista materia tractavi magis in speciali. Præterea ego pono, et posui, quod omnem rem positivam creaturam Deus potest annihilare, et iterum creare eandem numero. Et sicut mihi videtur, ex hoc sequitur formaliter quod nec tempus, nec instans fuit creatum a Deo; quia repugnantiam includit tempus præteritum vel instans iterum fore, eo quod similiter impossibile est aliquid esse quando ipsum fuit, vel fore quando ipsum est; ita quod *quando* denotet solum differentiam temporis vel instantis, et non æternitatis. Sed quamvis istud argumentum non sit contra me, immo contra quem alium nescio, tamen dico in primo tacto ibidem, quod respectu terminorum accidentalium Deus potuit facere quod jam non potest, nihil deperdendo de ejus potentia. Et voco terminum accidentalem respectu actionis divinæ ad extra aliqualiter[1] esse sicut terminus essentialis est aliquid. Quia enim Deus aliquando potuit facere mundum incipere esse, vel nunc primo esse, et jam non potest ita facere; ideo verum est quod Deus aliquando potuit facere aliqualiter esse, et nunc non potest facere sic esse; et ita respectu termini accidentalis, potest Deus facere quod aliquando non potuit, quamvis nihil essentiale fecerit, quin idem adhuc facere potest. Sed tamen propter de perditionem sive desinitionem talium veritatum Deus potest facere hoc, et aliarum hujusmodi; non sequitur aliqua minoratio potentiæ a parte Dei.

VIII. Et quia contra hoc non fit argumentum, ideo transeo ad aliud, ubi arguit Magister sic. "Nisi omnia," inquit, "præterita, vel futura sint; Deus non vivit per "omnia secula seculorum; consequens contra confes- "sionem ecclesiæ; ergo omne quod fuit vel erit, est." Pro declaratione minoris supponit Magister quod ecclesia confitens Deum sic vivere, intelligat non solum quod vivit per omnia secula exemplaria, quæ sunt rationes exemplares seculorum temporalium, sed et per omnia

His eighth argument.

[1] *aliqualiter*] aliter, MS.

secula temporalia. "Patet," inquit, "ista suppositio "quoad secundam partem sic. Deus est per omne "tempus, eo ipso quo est per aliquod; sed Deus est per "aliquod tempus; ergo cum multa sint secula tempo- "ralia, Deus est per omnia secula temporalia."

Quod autem, hoc dato, oportet concedere omne tempus quod fuit, vel erit, esse, sic probat. "Deus non "est per aliquod tempus, nisi fuerit per quamlibet "partem ejus, quæ fuit vel erit, et sic est in tem- "pore; tunc istud est; ergo Deus non est per tempus, "si non quælibet pars ejus quæ fuit vel erit, est. "Antecedens sic arguitur; sed sufficeret rem esse per "tempus quodcunque,[1] quod illa sit in qualibet parte "illius temporis, existente dato instanti. Tunc repug- "naret aliquid aliquando esse, vel aliqualiter se habere, "nisi semper sit; sic quod non consonant consequen- "tibus ex fide."

Et consequentia sic reducitur. "Petrus peccans per "tempus, et non per omne tempus; si sic, comple cum "positione. Contra. Per aliquod tempus peccat Petrus, "et nullum est tempus quin per illud peccat Petrus; "ergo per omne tempus peccat Petrus. Si enim sit "aliquod tempus per quod ipse non peccat, vel est "ipsum secundum se totum nunc, vel aliqua pars ejus "secundum quam peccat est nunc, et pars secundum "quam non peccat non est nunc, sed erit vel fuit. Si "primo modo, consequens est dicere quod Petrus peccat "per datum tempus: si secundo modo, cum pro nullo "tempore fit distributio in ista universali, per omne "tempus Petrus peccat, nisi pro tempore quod nunc "est, ut dicit responsio; non obest quod per omne "tempus Petrus peccat, cum hoc quod multa fuerunt "et erunt tempora; per consequens Petrus non peccat."

His main position, he

Et ex radice, ut dicit Magister, licet infecta, concedunt

[1] *quodcunque*] The full stop in MS. is after this word, instead of after instanti.

præcipui[1] logici moderni, quod omne quod est, ipsum semper est; tum quia in omni tempore est, ut patet per exponentes; tum etiam quia aliquando est, et non est aliquod quando quin tunc est; tum tertio quia contradictorium ejus est falsum, scilicet, quod aliquid aliquando non est.

says, is admitted by the chief modern logicians.

Sed istud improbat Magister, per multas evidentias, usque ad finem argumenti; et est hoc argumentum valde bonum, et diffusum satis, quia transit per omnia secula seculorum. Miror tamen quod Magister reducit toties contra me per divisionem, et multiplicationem temporis; cum notum sit ibi, ut æstimo, quod non concedo aliquid tale successivum omni[2] in rerum natura; immo contradictionem includit apud me quod aliquod quantum sit, quando aliqua pars ejus non est; nec possibile est quod tempus sit in instanti; et ideo juxta antiquum modum loquendi, non video quomodo vel quando tempus est, aut esse potest. Unde quantum ad peccatum Petri, sive peccat per omne tempus, sive non, remittat sibi Deus; quia nihil ad me pertinet, nec habeo solvere ipsum, nec rationem reddere de ipso. Sed quoad fundamentum totius hujus reductionis, dico breviter quod ecclesia per hoc complexum, omnia secula seculorum, intelligit æternitatem sive durationem æternam; ut iste sit sensus, quod Deus vivit et regnat æternaliter; et hoc est confessio ecclesiæ; quæ nec de seculis idealibus sive exemplaribus, nec de ætatibus temporalibus mentionem facit in ea parte, sed vocat æternitatem, propter excessum durationis, secula seculorum; sicut lex appellat interiora tabernaculi, propter excellentiam orationis, sancta sanctorum. Et sic patet ad argumentum.

Expliciunt determinationes quædam Joannis Kenyngham Carmelitæ adversus Wiclevum.[3]

---

[1] *præcipui*] precipuè (thus), MS.
[2] *omni*] omne, MS.
[3] *Expliciunt—Wiclevum*] a rubric in Bp. Bale's writing.

After this, he began to utter blasphemies against the sacraments.

1381.

Post hæc, cum non posset ultra celari ignis absconditus, cœpit palam contra Christi[1] sacramenta dictare blasphemias, maxime contra sacram eucharistiam, colorem placiti sinuans[2] ex evangelio: re autem ipsa, propter accidens suum erroneum, quod ipse a reprobatis philosophis invenit dici substantiam.

Incepit autem sub anno Domini MCCCLXXXI, in æstate, determinare materiam de sacramento altaris, in qua materia subscriptas posuit conclusiones.

---

[1] *Christi*] above is written *ecclesie* in a more recent hand, and *Christi* scratched across.

[2] *sinuans*] sinuens, MS.

CONCLUSIONES WYCCLYFF DE SACRAMENTO ALTARIS.

Conclusions as to the eucharist, ascribed to Wyclif.

1. HOSTIA consecrata quam videmus in altari, nec est Christus, nec aliqua sui pars, sed efficax ejus signum.

2. Nullus viator sufficit oculo corporali, sed fide, Christum videre in hostia consecrata.

3. Olim fuit fides ecclesiæ Romanæ in professione Berengarii, quod panis et vinum, quæ remanent post benedictionem, sunt hostia consecrata.

4. Eucharistia habet, virtute verborum sacramentalium, tam corpus quam sanguinem Christi, vere et realiter, ad quemlibet ejus punctum.

5. Transubstantiatio, identificatio, et impanatio, quibus utuntur baptistæ signorum in materia de eucharistia, non sunt fundabiles in Scriptura.

6. Repugnat sanctorum sententiis asserere quod sit accidens sine subjecto in hostia veritatis.

7. Sacramentum eucharistiæ est in natura sua panis aut[1] vinum, habens, virtute verborum sacramentalium, verum corpus et sanguinem Christi, ad quemlibet ejus punctum.

8. Sacramentum eucharistiæ est in figura corpus Christi et sanguis, in quæ transubstantiatur panis aut vinum, cujus remanet post consecrationem aliquitas, licet quoad considerationem fidelium sit sopita.

9. Quod accidens sit sine subjecto non est fundabile; sed si sic, Deus annihilatur, et perit quilibet articulus fidei Christianæ.

10. Quæcunque persona vel secta est nimis hæretica,

---

[1] *aut*] read et, here, and in the eighth conclusion.

quæ pertinaciter defenderit quod sacramentum altaris est panis per se existens, in natura infinitum abjectior ac imperfectior pane equino.

11. Quicunque pertinaciter defenderit quod dictum sacramentum sit accidens, qualitas, quantitas, aut earum aggregatio, incidit in hæresim supradictam.

12. Panis triticeus, in quo solum licet conficere, est in natura infinitum perfectior pane fabino vel ratonis; quorum uterque in natura est perfectior accidente.

The three following conclusions were publicly put forth by himself.

Et in uno die, in publica sua determinatione, has tres subsequentes posuit conclusiones, ex quibus sequuntur illæ tres primæ condemnatæ per Willelmum archiepiscopum, cum suo clero, catholicæ fidei defensores; de quibus conclusionibus damnatis dicetur multum inferius. Prima est hæc.

1. Sacramentum eucharistiæ est in natura sua corpus panis aut vini; habens, virtute verborum sacramentalium, verum corpus Christi ad quemlibet ejus punctum.

2. Sacramentum eucharistiæ est in figura corpus Christi et sanguis, in quæ transubstantiatur panis aut vinum, cujus remanet post consecrationem aliquitas, licet in consideratione fidelium sit sopita.

3. Quod accidens sit sine subjecto, non est fundabile; sed si sic, Deus annihilatur, et perit quilibet articulus fidei Christianæ.

UNDE cum prædictus magister Johannes Wyclyff argueretur de prædictis conclusionibus, et impugnaretur per varios sacræ theologicæ doctores religiosos, tum idem Magister recitavit inter cetera tres opiniones de multiplicatione corporis, videlicet dimensionalem, diffinitivam, et virtualem. Primas duas asseruit omnino esse falsas et impossibiles, et tertiam concessit. Unde asseruit quod corpus Christi non est in sacramento altaris per modum multiplicationis, sed quod est ibi virtualiter tantum, sicut rex[1] est in toto regno.

When pressed in argument, he drew a distinction as to the mode of multiplication of Christ's body.

Idem dixit in scholis quod intentio sua principalis fuit in ista materia revocare ecclesiam ab idolatria; asserens quod ecclesia a multis annis erravit in hac materia.

He said his chief aim was to win back the church from idolatry.

Asseruit etiam quod ille panis materialis, qui fuit positus in altari per manus ministri, non desinit esse in consecratione, aut post; sed quod remanet in sui natura, peracta consecratione, sicut prius; quia si desineret esse, mediante consecratione, tunc consecratio non esset benedictio, sed maledictio.

Et idem Doctor pro opinione, ad exemplandum et probandum quod panis, qui præfuit in altari ante consecrationem, remanet in sacramento post consecrationem, posuit multiplex exemplum, quomodo aliquid convertitur in aliud, et remanet quod prius fuit, post conversionem. Primum: peccator convertitur in virum justum, et manet idem homo qui prius, post conversionem. Sic dicitur de S. Thoma, *Et in virum alterum subito est mutatus.*[2] Aliud exemplum posuit. Gregorius vel Innocentius convertitur in papam, quia creatur in papam; et manet idem homo qui prius. Et tertium exemplum posuit. Ut lignum convertitur in imaginem, vel album in nigrum, vel aqua in glaciem, et manet eadem sub-

Wyclif's illustrations of his opinion.

---

[1] *rex*] ins. by later hand.

[2] "Transformatus in virum alterum," Wilhelmus in Vita S. Thomæ Cantuarensis, cap. ix. p. 16, ed. 1682. It is characteristic of the day, that our writer quotes this passage rather than the original, 1 Sam. x. 6.

stantia in fine conversionis, cum termino ad quem: sic consimiliter dixit panem materialem, qui præfuit ante consecrationem, manere post consecrationem. Unde dixit illam conversionem non esse aliud quam illum panem esse veram figuram Christi passi, mediante consecratione. Et sic[1] agnus paschalis fuit sacramentum et figura Christi præteriti passi, et Christus non est ibi realiter secundum suam substantiam corporalem, sed figurative vel virtualiter; ita quod non est ibi aliquo modo nisi tropice. Unde dixit: sicut Baptista erat Elias, scilicet tropice et non personaliter, ita ille panis in altari materialis est Christus tropice; et ibi non est corpus Christi, vel Christus identice cum Christi corpore in cœlo.

Et uno die allegavit Ambrosium hæreticum[2] pro illa opinione, credens illum esse magnum Ambrosium. Et post publice dixit se male allegasse, sed nec rediit ab errore. Unde et dixit palam consequenter, cum sibi objectum esset, quod pari ratione crux in ecclesia est verum sacramentum, et verum corpus Christi, sicut sacramentum altaris, cum expressius Christum figuret quam panis; quia crux in ecclesia est melius sacramentum Christiano quam sacramentum eucharistiæ, si ille habeat majorem devotionem in cruce ecclesiæ quam in sacramento eucharistiæ.

Impious inferences which he deduced from the received doctrine.

Amplius in hac materia prædictus Magister Johannes imposuit catholicis fidem catholicam tenentibus, multa nefanda et auditu horrenda, dicens quod ipsi qui ponunt accidentia esse ibi sine subjecto, habent dicere consequenter quod sacramentum illud visibile est infinitum abjectius in natura, quam sit panis equinus, vel panis ratonis; immo, quod verecundum est dicere vel audire, quam stercus ratonis. Et ratio hujus dicti fuit, quia

---

[1] *sic*] sicut, MS.

[2] Bp. Bale writes in margin, *Waleranus Menburgensis episcopus erat ille.* It should be Numburgensis. He was bishop A.D. 1090–1100.

quodlibet horum est substantia, et illud sacramentum visibile est accidens sine substantia;[1] sed substantia, in quantum hujusmodi, est perfectius accidente; et accidens infinitum abjectius substantia: ergo, etc.

Reasons which led the chancellor of the university of Oxford to condemn his opinions.

Unde per suam doctrinam in hac materia perversam et hæreticam, prout verisimiliter viris catholicis quam pluribus videbatur, fides catholica nimium fuit periclitata, devotio populi minorata, et universitas Oxoniensis non mediocriter diffamata. Et propterea, sicut oportuit, Magister Willelmus Bertoñ, pro tunc Cancellarius, de consilio doctorum theologiæ et juris canonici, doctrinam prædicti Magistri Johannis pestiferam damnavit, et damnatam in scholis publice fecit promulgari sub hac forma.

---

[1] *substantia*] accidencia, MS.

Sententia Willelmi Cancellarii Oxoniensis contra J. Wycclyff residentem in Cathedra.[1]

Preamble.

Willelmus de Berton̄, Cancellarius Universitatis Oxoniensis, omnibus dictæ Universatis filiis ad quos præsens nostrum mandatum pervenerit: salutem, et mandatis nostris firmiter obedire.

Ad nostrum, non sine grandi displicentia, pervenit auditum, quod cum omnium hæresum inventores, defensores, seu fautores, cum eorum perniciosis dogmatibus, sint per sacros canones sententia majoris excommunicationis damnabiliter involuti, et sic a cunctis catholicis rationabiliter evitandi; nonnulli tamen maligni spiritus repleti consilio, in insaniam mentis producti, molientesque tunicam Domini, scilicet[2] sanctæ matris ecclesiæ scindere unitatem, quasdam hæreses olim ab ecclesia solemniter condemnatas, his diebus, pro dolor, innovant; et tam in ista universitate, quam extra, publice dogmatizant; duo inter alia sua documenta pestifera asserentes.

The two positions condemned.

Primo, in sacramento altaris substantiam panis materialis et vini, quæ prius fuerunt ante consecrationem, post consecrationem realiter remanere.

Secundo, quod execrabilius est auditu, in illo venerabili sacramento non esse corpus Christi et sanguinem, essentialiter nec substantialiter, nec etiam[3] corporaliter, sed figurative seu tropice; sic quod Christus non sit ibi veraciter in sua propria persona corporali.

Ex quibus documentis fides catholica periclitatur,

---

[1] This document is printed in Spelman's Concilia, II. p. 627, from Archbishop Sudbury's register. I give his various readings.

[2] *scilicet*] similiter, Spelm.

[3] *etiam*] A small blank and erasure in MS. after this word.

devotio populi minoratur, et hæc universitas mater nostra non mediocriter diffamatur.

Nos igitur advertentes quod assertiones hujusmodi partus[1] se deteriores haberent, si diutius in hac universitate sic conniventibus[2] oculis tolerentur, convocavimus plures sacræ theologiæ doctores, et juris canonici professores, quos peritiores credidimus, et præmissis assertionibus in eorum præsentia patenter expositis, ac diligenter discussis, tandem finaliter est compertum, et eorum judicio declaratum, ipsas esse erroneas, atque determinationibus ecclesiæ repugnantes;[3] contradictoriasque earundem esse veritates catholicas, et ex dictis sanctorum et determinationibus ecclesiæ manifeste sequentes, videlicet quod per verba sacramentalia a sacerdote rite prolata, panis et vinum in altari in verum corpus Christi et sanguinem transubstantiantur, seu substantialiter convertuntur, sic quod post consecrationem non remanent in illo[4] venerabili sacramento panis materialis et vinum, quæ prius, secundum suas substantias seu naturas, sed solum[5] species eorundem, sub quibus speciebus verum corpus Christi et sanguis realiter continentur, non solum figurative seu tropice, sed essentialiter, substantialiter, ac corporaliter; sic quod Christus est ibi veraciter in sua propria præsentia corporali: hoc credendum, hoc docendum, hoc contra omnes contradicentes viriliter defendendum.

Hortamur igitur in Domino, et auctoritate nostra monemus primo, secundo, et tertio, ac districtius inhibemus; pro prima monitione assignando unum diem; pro secunda alium diem; et pro tertia[6] monitione canonica ac

Under what penalties.

---

[1] *partus*] Spelm.; per tempus, MS.; the mistake arising easily from the abbreviation pt⁹.

[2] *conniventibus*] Spelm.; connicientibus, MS.

[3] *repugnantes*] non verbo Dei is added by a later hand, in margin.

[4] *illo*] om. Spelm.

[5] *solum*] secundum, Spelm.

[6] An erasure in MS. between these words.

peremptoria unum alium diem; ne quis de cetero, cujuscunque gradus, status, aut conditionis existat, præmissas duas assertiones erroneas, aut earum alteram, in scholis vel extra scholas, in hac universitate, publice teneat, doceat, aut defendat; sub pœna incarcerationis, et suspensionis ab omni actu scholastico; ac sub pœna excommunicationis majoris, quam in omnes et singulos in hac parte rebelles, et nostris monitionibus non parentes, lapsis ipsis tribus diebus pro monitione canonica assignatis, mora, culpa, et offensa præcedentibus, et id fieri merito exigentibus, ferimus in his scriptis.

Quorum omnium absolutionem, et absolvendi potestatem, præterquam in mortis articulo, nobis et successoribus nostris specialiter reservamus.

Insuper ut homines, quamvis non propter timorem latæ sententiæ, saltem[1] propter defectum audientiæ, a talibus doctrinis illicitis retrahantur, et eorum opiniones erroneæ sopiantur, eadem auctoritate qua prius, monemus primo, secundo, et tertio, ac districtius inhibemus ne quis de cetero aliquem publice docentem, tenentem, seu defendentem præmissas duas assertiones erroneas, aut earum alteram, in scholis vel extra scholas, in hac universitate, quovismodo audiat vel auscultet; sed statim sic docentem, tanquam serpentem venenum pestiferum emittentem fugiat, et abscedat; sub pœna excommunicationis majoris, in[2] omnes et singulos contravenientes non immerito fulminandæ, et sub pœnis aliis superius annotatis.

List of the doctors who assented to this decree.

Nomina doctorum[3] *qui præsenti decreto specialiter affuerunt, et eidem unanimiter consenserunt, sunt hæc*:[4]

Magister Johannes Lawndreyn, sacræ paginæ professor, et secularis.

---

[1] *saltem*] Spelm.; om. MS.

[2] *in*] Spelm.; et, MS.

[3] *Nomina doctorum*] nomina autem doctorum, Spelm.

[4] The names are written by Spelman as follows: *Lawndryne, Gromp, Chessham, Brustoumbe, Shipton, Tissington, Lovey, Welles, Ramesey, Wolverton, Rigge, Mowbray, Gastcoigne.*

Magister Henricus Croūpe, abbas, monachus.
Magister Johannes Chessam, de ordine Prædicatorum.
Magister Willelmus Bruscombe, de eodem ordine.
Magister Johannes Schyptoñ, de ordine Augustinensium.
Magister Johannes Tyssyngtoñ, de ordine Minorum.
Magister Johannes Loueye, de ordine Carmelitarum.
Magister Johannes Wellys, monachus de Rameseye.
Magister Johannes Wolvertoñ, de ordine Prædicatorum.
Magister Robertus Rugge, sacræ paginæ professor, et secularis.
Magister Johannes Moūbray, doctor in utroque jure.
Magister Johannes Gascoyne, doctor in decretis.

Convocatis igitur præfatis doctoribus, ut est dictum,[1] et plena deliberatione habita de præmissis, ex omnium nostrum unanimi consilio et assensu, præsens mandatum emanare decrevimus. In quorum omnium et singulorum testimonium sigillum officii nostri[2] fecimus his apponi.

Ista prædicta condemnatio promulgata est publice in scholis Augustinensium,[3] ipso Magistro Johanne sedente in cathedra, et determinante contrarium. Sed confusus est, ista audita condemnatione; sed tamen dixit quod nec cancellarius, nec aliquis de suis complicibus poterat suam sententiam infringere; se in hoc ostendens hæreticum pertinacem.

This condemnation was promulgated in Wyclif's presence.

---

[1] *ut est dictum*] so Spelm.; MS. has ut eo͡ꝫ dom⁹ (thus).
[2] *nostri*] om. MS.
[3] *in scholis Augustinensium*] Against these words Bp. Bale has written in margin *presagium*.

He appeals to the king.

Sed post, ad suæ hæresis majorem manifestationem, et suæ pertinaciæ ostensionem, alias publice a condemnatione cancellarii et judicio prædicto appellavit, non ad papam, vel ad episcopum, vel ordinarium ecclesiasticum, sed hæreticus adhærens seculari potestati in defensionem sui erroris et hæresis, appellavit ad regem Ricardum, volens per hoc se protegere regali potestate, quod non puniretur vel emendaretur ecclesiastica potestate.

The Duke of Lancaster comes down and enjoins silence upon him.

Et post appellationem advenit nobilis dominus dux egregius, et miles strenuus, sapiensque consiliarius Dux Lancastriæ, sacræ ecclesiæ filius fidelis, prohibens magistro prædicto Johanni quod de cetero non loqueretur de ista materia.

Wyclif, not obeying, puts forth the following confession.

Sed nec ipse contemperans suo ordinario cancellario, nec tam strenuo domino, incepit confessionem quandam facere, in qua continebatur omnis error pristinus, sed secretius sub velamine vario verborum, in qua dixit suum conceptum, et nisus est suam sententiam probare. Sed velut hæreticus pertinax refutavit omnes doctores de secundo millenario in materia de sacramento altaris, et dixit omnes illos errasse, præter Berengarium, cujus opinio damnatur, de Consecratione, dist. 2da, *Ego Berengarius.* Et ipse et sui complices dixerunt [1] palam Sathanam solutum, et potestatem habere in Magistro Sententiarum, et in omnibus qui fidem catholicam prædicaverunt. Unde sequitur confessio ipsius Magistri sub his verbis.

---

[1] *ipse et sui complices dixerunt*] ip̄ȝ et suos complices dixit, MS. A careless transcriber has probably thought that Berengarius was referred to.

CONFESSIO MAGISTRI JOHANNIS WYCCLYFF.[1]

SÆPE confessus sum, et adhuc confiteor,[2] quod idem corpus Christi in numero quod fuit assumptum de Virgine, quod[3] passum est in cruce, quod pro sancto triduo jacuit mortuum[4] in sepulcro, quod tertia die resurrexit, quod post quadraginta dies ascendit in cœlum, et quod sedet perpetuo ad dextram Dei[5] Patris; ipsum, inquam, idem corpus, et eadem substantia est vere et realiter panis sacramentalis vel hostia consecrata, quam fideles sentiunt in manibus sacerdotis. Probatio[6] est, quia[7] Christus, qui mentiri non potest, sic asserit.

I have always avowed the real presence of Christ's body in the host.

Non tamen audeo dicere quod corpus Christi[8] sit essentialiter, substantialiter, corporaliter, vel identice ille panis. Sicut corpus Christi extensum est ille panis; sed ipsum corpus non est extense vel dimensionaliter ille panis.

But not his essential, substantial, corporeal, identical presence.

Credimus enim[9] quod triplex est modus essendi corporis Christi in hostia consecrata, scilicet virtualis, spiritualis, et sacramentalis. Virtualis est[10] quo bene

His presence there is threefold, vir-

[1] Heading in B. Hæc est confessio Magistri Johannis Wyclif de sacramento altaris in festo Sanctorum Gordiani et Epimachi, Oxoniæ, Anno Dom. M°CCC°LXXX°I°. The I° has been erased by a later hand, leaving the date 1380. The feast of SS. Gordian and Epimachus is May 10.

[2] *confiteor*] profiteor, B.

[3] *quod*] et, B.

[4] *mortuum*] om. A.

[5] *Dei*] om. B.

[6] *Probatio*] Cujus probacio, A, B.

[7] *quia*] quod, B.

[8] *Christi*] om. B.

[9] *enim*] om. B.

[10] *est*] om. A, B.

tual, spiritual, and sacramental.

facit per totum suum dominium, secundum bona naturæ vel gratiæ. Modus autem essendi spiritualis est, quo corpus Christi est in eucharistia et sanctis per gratiam. Et tertius[1] modus essendi sacramentalis[2], quo corpus Christi est[3] singulariter in hostia consecrata.

The third presupposing the other two.

Et sicut secundus modus præexigit primum, ita tertius modus secundum præexigit, quia impossibile est præscitum carentem fide secundum justitiam præsentem conficere. Qui ergo credit, sive conficiat, sive non conficiat, manducat,[4] ut dicit B. Augustinus[5] super Johannem, Homilia 25.[6] Et iste modus essendi[7] spiritualis est verior in anima. Est etiam verior et[8] realior quam primus[9] modus essendi, vel secundum membrum secundi modi essendi in hostia consecrata, cum sit per se causa illius[10] modi [essendi in hostia consecrata],[11] vel efficiens vel finalis, et per se causa est magis et[12] verius ens suo causato.

Christ's presence is more real in the eucharist than in the other sacraments.

Modus autem essendi[13] quo corpus Christi est in hostia consecrata[14] est modus verus et realis, cum auctor[15] qui mentiri non potest dixit, *Hoc est corpus meum,*[16] et reliquit suis sacerdotibus virtutem similiter faciendi. Hoc autem totum ex fide Scripturæ colligitur. Ideo Christus est specialiori modo in isto sacramento quam in aliis, cum sit simul veritas et figura in isto:[17] non est autem[18] sic in aliis sacramentis: et sic patet[19] iste

---

[1] *tertius*] tertius est, A.

[2] *sacramentalis*] sacramentalis est, B.

[3] *est*] om. A.

[4] *manducat*] manducavit, A.

[5] Aug. Opp. III. pt. 2, p. 489, E. "Ut quid paras dentes et ventrem? "crede, et manducasti."

[6] *25*] 21, V.

[7] *essendi*] om. B.

[8] *et*] atque, B.

[9] *primus*] prior, A.

[10] *illius*] istius, E.

[11] *essendi in hostia consecrata*] om. A, B, E.

[12] *et*] om. A, E, V.

[13] *essendi*] spiritualis, B.

[14] *consecrata*] om. A, B

[15] *auctor*] auctorum numerus, A; auctor numerus, B, E.

[16] Matt. xxvi. 26.

[17] *in isto*] om. A, B.

[18] *est autem*] om. B.

[19] *in aliis—patet*] secundum alia sacramenta. Et patet, A; alia sacramenta; et patet, B, E.

miraculosus modus essendi sacramentalis. Cultores autem signorum nesciunt fundare quod suum sacramentum sit tam[1] realiter corpus Christi.

Sed præter istos tres modos essendi corporis Christi, est dare tres alios modos[2] realiores et veriores, quos[3] corpus Christi appropriate habet in cœlo ; scilicet modus essendi substantialiter, corporaliter, et dimensionaliter. *But yet more real in heaven.*

Et grossi non intelligentes[4] alium modum essendi materialis[5] substantiæ præter illos,[6] sunt valde indispositi ad concipiendum arcana eucharistiæ, et subtilitatem Scripturæ. Ideo dico illis quod duo modi priores[7] coincidunt, nisi quod esse substantialiter consequitur corpus Christi in quantum substantia, et modus essendi corporalis consequitur corpus Christ secundum rationem qua corpus.[8] Modus autem essendi dimensionaliter consequitur ad duos priores, sicut passio ad subjectum. Et quilibet[9] istorum trium modorum erit[10] realior, et causa prior quam priores. Nullo autem[11] istorum modorum trium[12] est corpus Christi in sacramento sed in cœlo, quia tunc foret corpus Christi septipedale in hostia. Sicut igitur[13] corpus Christi est ista[14] hostia, sic est substantialiter, corporaliter, et dimensionaliter ibidem, attendendo ad modum hostiæ secundum naturam suam, ut dictum est superius, et non attendendo ad corpus Christi secun- *These modes of presence compared.*

---

[1] *suum—tam*] in suo sacramento est, A.

[2] *corporis—modos*] sunt alii tres modi, A; after *modos* B adds essendi.

[3] *quos*] om. B.

[4] *Et—intelligentes*] Et grosse concipientes non intelligunt, A, B. Est grossi concipientis. Nec intelligunt, E.

[5] *materialis*] naturalis, A.

[6] *illos*] illos, Illi autem, A, B, and V, first hand; also *istos* for *illos*, B.

[7] *priores*] priores in substancia corporalis, A, B.

[8] *corpus*] corpus Christi, A.

[9] *quilibet*] quibus, B.

[10] *erit*] est, B.

[11] *autem*] alio, A, V. The change is slight, æ into a°.

[12] *trium*] om. B.

[13] *igitur*] ergo, A.

[14] *ista*] in illa, A ; illa, B.

dum[1] naturam suam.[2] Et ita conceditur quod sicut[3] corpus Christi est substantia corporea[4] in[5] hostia consecrata,[6] sic est isto[7] tertio modo in ista[8] hostia, secundum rationem qua est ista hostia, sed non[9] secundum rationem qua corpus Christi. Et ita conceditur quod[10] corpus Christi est quantumcunque varie quantificatum ibi, cum[11] sit in qualibet parte[12] quantitativa illius hostiæ ; et tamen non quantificatur[13] aliqua hujusmodi[14] quantitate : et sic est varie magnum in diversis partibus illius hostiæ, sed non[15] in se formaliter magnum, aliqua tali magnitudine.

How Christ is more really present here than in any other symbol.

Sed multi mussitant super isto,[16] quod sequitur ex ista sententia quod corpus Christi non sit[17] eucharistia aliter quam in signo ; sic autem est in imagine Crucifixi. Hic dicunt fideles quod corpus Christi non est in cœlo vel in humanitate assumpta aliter quam in signo, quia tunc foret aliter ibi quam[18] in aliquo signo, et cum utrumque istorum sit signum, foret aliter ibi quam foret ibi. Ideo[19] dicunt quod[20] licet corpus Christi non sit aliter in sacramento quam in signo ; est tamen ibi aliter quam ut in signo. Nam sacramentum, in quantum hujusmodi, est signum, et humanitas etiam[21] est signum, cum Lucæ II. 34, dicitur quod[22] *positus est hic in ruinam et in resurrectionem multorum, et in signum cui contradicetur.*

---

[1] *secundum*] et ad, A.

[2] *suam*] A, B, E, add ut dictum est superius, and omit these words above.

[3] *sicut*] om. A, V.

[4] *corporea*] corporealis, A.

[5] *in*] in ipsa, B.

[6] *consecrata*] om. B.

[7] *isto*] illo, E.

[8] *ista*] om. E ; illa, B.

[9] *secundum—non*] om. E ; illa for *ista*, B.

[10] *quod*] pro, E.

[11] *cum*] tamen, E.

[12] *in qualibet parte*] quelibet pars, A, B, E.

[13] *quantificatur*] quantificatus, B.

[14] *hujusmodi*] hujus, B.

[15] *sed non*] om. B.

[16] *isto*] illo, B, V.

[17] *sit*] sit in, B.

[18] *in aliquo—ibi quam*] om. A, E.

[19] *ideo*] idcirco, V.

[20] *quod*] om. A.

[21] *etiam*] om. A ; Christi, E.

[22] *quod*] om. E.

Et secunda pars conclusionis[1] patet ex hoc quod alius est modus essendi signum corporis Christi, et alius[2] modus essendi vere et realiter virtute verborum Domini[3] corpus Christi. Conceditur tamen quod isti duo modi inseparabiliter comitantur. Hoc tamen signum[4] infinitum est præstantius quam signa corporis Christi in lege veteri, vel imagines in lege nova, cum sit simul[5] veritas et figura.

I understand these words agreeably to Scripture, the ancient doctors, and the decrees of the Roman church.

Intelligo[6] autem dicta mea in ista materia secundum[7] logicam Scripturæ, nec non[8] secundum logicam sanctorum doctorum et decreti Romani ecclesiæ,[9] quos suppono prudenter fuisse locutos. Non[10] enim[11] valet scandalizare totam[12] Romanam ecclesiam, quando dicit panem et vinum esse post consecrationem corpus et sanguinem Jesu Christi; et, non obstante errore glossantium, ista[13] fides mansit continue in ecclesia, etiam[14] apud[15] laicos. Cum ergo fidelis non optaret[16] comedere corporaliter, sed spiritualiter corpus Christi, patet quod Omnisciens[17] aptavit istum[18] modum spiritualem[19] essendi corporis sui in[20] hostia quo[21] debet comedi a fideli; alium autem modum essendi, cum foret superfluus, abstrahebat.

But men without faith have devised the

Unde[22] infideles murmurant, vel[23] cum illis qui abierunt retrorsum dicentes, *Durus est hic sermo*,[24] cum corpus Christi[25] sit corporaliter comedendum; vel cum

---

1 *conclusionis*] questionis, E

2 *alius*] alius est, B.

3 *Domini*] dictum, B.

4 *signum*] signum in, B.

5 *simul*] signum, E.

6 *Intelligo*] Intelligendo, V.

7 *secundum*] om. B.

8 *non*] non et, B.

9 *doctorum — ecclesiæ*] et sic de ceteris, V.

10 *non*] sed non, V.

11 *enim*] om. B.

12 *totam*] tantam, B.

13 *ista*] illa, V.

14 *continue—etiam*] om. B.

15 *etiam apud laicos*] et apud laicos, E; et apud logicos peritos, V; an editorial correction. See preface.

16 *optaret*] obtaret, A; oportaret, E.

17 *Omnisciens*] Omnipotens, E.

18 *istum*] illum, A.

19 *spiritualem*] spirituale, B.

20 *in*] cum, A.

21 *quo*] que, A.

22 *Unde*] Num, B.

23 *vel*] om. A.

24 Joh. vi. 60.

25 *Christi*] om. A.

doctrine, that an *accident* may become Christ's body.

illis observatoribus legalium legis veteris, qui non putant esse[1] præstantiorem gradum vel modum essendi Christi[2] in signo eucharistiæ quam fuit in signis legis veteris, vel quam est in signis humanitus institutis. Et hi fingunt quod accidens potest fieri corpus Christi, et quod melius ac planius dixisset Christus,[3] hoc accidens sine subjecto significat corpus meum. Utraque autem istarum sectarum, ex ignorantia graduum in signis, est infideli deterior.

How the bread is, by miracle, Christ's body.

Teneamus ergo[4] quod, virtute verborum Christi, panis[5] fit, et[6] est miraculose corpus Christi, ultra possibilitatem signi[7] humanitus instituti. Verumtamen ista unitas vel unio sive acceptio non attingit ad unitatem identicam, numeralem vel[8] hypostaticam; sed creditur quod sit[9] immediate post illam; et sic accidentia corporalia corporis Christi, ut quantitas, qualitas corporalis[10] corporis Christi videntur non multiplicari[11] comitanter[12] ad corpus Christi in hostia, et per idem nec alia[13] accidentia respectiva quæ fundantur in istis, quia[14] omnia ista[15] accidentia præexigunt esse corporale sui subjecti, ubicunque fuerint.[16] Ut si hic sit[17] septipedalitas, color, vel gloria[18] corporalis corporis Christi, tunc hic est quod corpus Christi est septipedale, coloratum,[19] et corporaliter glorificatum,[20] et per consequens Christus[21]

---

[1] *esse*] præesse, B.

[2] *vel—Christi*] om. A, B. *observatoribus—Christi*, om. E, and ins. coiorē, *i.e.* communiorem.

[3] *Christus*] om. B.

[4] *ergo*] igitur, B, V.

[5] *panis*] panis iste, A; panis ille, B.

[6] *fit, et*] om. A, E.

[7] *signi*] signi ad hoc, A. B.

[8] *vel*] vel unionem, A, B.

[9] *sit*] sic, A.

[10] *ut quantitas — corporalis*] ut quantitates corporales, A; ut quantitates et qualitates corporales, B, E.

[11] *multiplicari*] multiplicati, A.

[12] *comitanter*] concomitantes, B.

[13] *alia*] om. E.

[14] *quia*] quod, A.

[15] *ista*] om. B.

[16] *fuerint*] fuerunt, E.

[17] *sit*] sit septipedale vel, B.

[18] *gloria*] substancia, A.

[19] *coloratum*] colorate, E.

[20] *glorificatum*] glorificate, E.

[21] *Christus*] corpus Christi, E, V; corpus, B.

habet hic existentiam corporalem; quod cum sit falsum, negandum est talia[1] accidentia secundum conditiones materiales[2] multiplicari concomitanter[3] ad corpus Christi in hostia consecrata.

The several parts of Christ's body exist spiritually in the host; much more his soul.

Partes autem quantitativæ corporis Christi habent esse spirituale in hostia,[4] immo habent esse sacramentale ibidem,[5] cum sint[6] quodammodo quælibet pars quantitativa istius[7] hostiæ; et multo magis multiplicatur anima Christi per hostiam, secundum quoddam esse spirituale, quam[8] est illud esse quod habet corpus Christi[9] in cœlo. Et causa[10] hujus[11] multiplicationis animæ Christi est quod ipsa est principalius ipso corpore persona Verbi. Qualitates autem[12] immateriales[13] quæ subjectantur in anima Christi multiplicantur[14] cum ipsa per hostiam, ut scientia, justitia, et aliæ virtutes animæ Christi, quæ[15] non requirunt,[16] ubicunque fuerint, Christi præexistentiam corporalem.[17] Ipsa[18] enim fuerunt cum ipso,[19] quia cum ejus anima, in inferno. Sicut igitur[20] per totam hostiam est Christus virtuosus, sic per illam est[21] virtus Christi. Unde auctor de Divinis Officiis opinatur[22] quod propter esse spirituale corporis Christi in hostia, est ibi concomitantia angelorum.[23]

---

1 *talia*] talium, B.
2 *materiales*] naturales, V; i. e. n^a^les for m^a^les.
3 *concomitanter*] comitanter, A; concomitantes, B.
4 *in hostia*] om. V.
5 *ibidem*] om. E.
6 *sint*] sit, E.
7 *istius*] ipsius, B.
8 *quam*] posterius quam, B.
9 *corpus Christi*] in corpore Christi, A; esse, B.
10 *Et causa*] Et hec causa, E, V.
11 *hujus*] om. E.
12 *autem*] om. E.
13 *immateriales*] et materiales, E; non materiales, V.
14 *multiplicantur*] commultiplicantur, B.
15 *quæ*] qui, E.
16 *requirunt*] exigunt, B.
17 *ubicunque — corporalem*] order in A, præex. corp. Chr. ubic. fu.
18 *ipsa*] ipse, A.
19 *ipso*] Christo, B, E.
20 *igitur*] ergo, A, E.
21 *per illam est*] est per illam, A, B.
22 *opinatur*] om. A.
23 Durandi Rationale, IV. cap. 1, *de Missa.* He probably took the remark from St. Gregory, in whose Paschal Homily it occurs.

Quia[1] tamen sophisticari potest ista oblatio ex defectu[2] potestatis fidei, et verborum presbyteri, ideo multi religiose[3] adorant conditionaliter hanc[4] hostiam, et in corpore Christi quod est[5] substantialiter, et ineffabiliter[6] sursum est, gradiendo[7] cœlestia, sunt infallibiliter[8] quietati.

Those who think this impossible without a natural presence of Christ, are referred to the doctrine of the Incarnation.

Sed idiotæ remurmurant quærentes[9] quomodo corpus est[10] ille panis sanctus, cum non sit id[11] secundum substantiam vel naturam. Sed ipsos oportet addiscere fidem de incarnatione,[12] quomodo duæ substantiæ vel[13] naturæ valde[14] differentes sunt idem suppositum, et tamen non sunt[15] eadem,[16] quia utraque earum[17] est Christus; et tunc possunt a posteriori ascendere ad cognoscendum istam miraculosam unionem; servata utraque natura, non identificata[18] Verbo Dei. Sed oportet eos[19] cognoscere gradus in signis, et deponere infundabilem blasphemiam de fictis miraculis[20] accidentis,[21] et credere virtutem verborum Christi, et tunc possunt cognoscere quomodo ille panis est bene, miraculose, vere, et[22] realiter, spiritualiter, virtualiter, et sacramentaliter corpus Christi. Sed grossi non contentantur de istis modis, sed exigunt quod panis ille, vel saltem per ipsum, sit substantialiter et corporaliter corpus Christi; sic enim volunt zelo[23] blasphemorum[24] Christum comedere, sed non possunt.

---

[1] *quia*] sed, B.
[2] *defectu*] destructu, B.
[3] *multi religiose*] me[ti] religiosi, A.
[4] *hanc*] istam vel hanc, V.
[5] *est*] om. B, E.
[6] *ineffabiliter*] infallibiliter, V.
[7] *gradiendo*] querendo, B, E.
[8] *sursum—infallibiliter*] om. A.
[9] *quærentes*] om. B.
[10] *corpus est*] Christi est, B; Christi sit, E.
[11] *sit id*] sint idem, A, E.
[12] *incarnatione*] incarnatione, Verbi, B.
[13] *vel*] vel due, B.
[14] *valde*] om. E.
[15] *sunt*] om. B.
[16] *eadem*] eodem, E.
[17] *earum*] istarum, E.
[18] *identificata*] ydemptifica, A.
[19] *eos*] ipsos, B.
[20] *fictis miraculis*] ficto miraculo, E.
[21] *accidentis*] ascendentis, A.
[22] *et*] om. A, E.
[23] *zelo*] zelus, A, B, E.
[24] *blasphemorum*] blasphe[re], V.

Adducitur testimonium pro hoc[1] Hugonis de S. Victore libro II[do] de Sacramentis, parte 8, cap. 7.[2] "Quemamodum species illic cernitur, cujus[3] res vel "substantia ibi esse non creditur; sic res ibi veraciter "et substantialiter præsens creditur, cujus species non "cernitur." Quantum[4] ad illum doctorem patet[5], quod ipse[6] subtiliter[7] inculcat catholicam sententiam supradictam; vult enim quod species sensibilis[8] cernitur ibi,[9] et quod ipsa[10] species sit essentialiter panis et vinum, quod etiam cernitur, licet per accidens. Ideo sæpe vocat eam[11] panem et vinum,[12] quæ sunt alimenta solita, et principalis substantia alimenti, ut patet in dicto capitulo et capitulo[13] sequenti. Illum[14] autem panem dicit[15] habere rem vel substantiam quæ creditur, non ibi cernitur; cum sit corpus Christi.

As to the opinion of H. de St. Victor.

Sed pro isto[16] adverbio[17] substantialiter est[18] notandum quod quandoque[19] sumitur simpliciter[20] pro modo substantiæ, sic quod idem sit corpus Christi esse ibi substantialiter, et esse ibi modo substantiæ. Et sic[21] loquitur Hugo. Quandoque[22] superaddit reduplicative[23] rationem corporis in quantum talis substantia. Et sic proprie ego intelligo[24] adverbia. Unde eodem capitulo dicitur quod corporaliter, secundum corporis et sanguinis Christi

---

1 *adducitur — hoc*] adducitur autem super hoc testimonium, A; adducitur autem pro hoc testimonium, B; adducitur pro hoc testimonium, E.

2 *cap. 7*] cap. 3, V; B adds dicentis. See H. de S. Victore, Opp. T. III. f. 289, D, ed. 1588.

3 *cujus*] om. A.

4 *quantum*] exemplum, A.

5 *patet*] dicitur, E.

6 *quod ipse*] quia ille, A.

7 *subtiliter*] substancialiter, E.

8 *sensibilis*] sencibiliter, A.

9 *cernitur ibi*] illic cernitur, B; ibi cernitur, E.

10 *ipsa*] ista, A; illa, B, E.

11 *eam*] ipsum, A, B.

12 *quod—vinum*] om. E.

13 *capitulo*] om. E.

14 *illum*] ibidem, A, E.

15 *panem dicit*] dicit panem dicit, A.

16 *isto*] hoc, B; om. E.

17 *adverbio*] adverbio scilicet, B.

18 *est*] om. A, B, E.

19 *quandoque*] quandocunque, V.

20 *simpliciter*] om. B.

21 *et sic*] secundum quod, V.

22 *quandoque*] quando, B; quandoque autem, E.

23 *reduplicative*] reduplicacione, V.

24 *ego intelligo*] int. ego, A.

virtutem, Christum sumimus in altari. Quod oportet sic intelligi, quod spiritualiter sumimus Christi carnem[1] in altari. Et ille[2] est verus modus corporis, licet non sit modus consequens[3] corpus, in quantum corpus:[4] quia Joh. VI.[5] 63, dicit Christus, *Caro non prodest quicquam;* cum[6] nec sumptio corporalis,[7] nec manducatio[8] corporalis corporis Domini quicquam prodest. Nam invisibiliter sumitur[9] quantum ad formam corporis sui, ut dicit doctor cap. 3° ejusdem partis,[10] sed visibiliter quoad[11] substantiam sacramenti. Unde talis equivocatio facta est in adverbiis, ad excellentiam[12] eucharistiæ super figuras legis veteris declarandum. Nostra autem locutio est propria, quia aliter oporteret[13] concedere quod esse substantialiter sit esse accidentaliter, et[14] esse corporaliter sit esse spiritualiter, et[14] esse carnaliter sit esse virtualiter, et esse dimensive sit esse multiplicative, et periret modorum[15] distinctio.

To sum up our doctrine,

Sicut igitur[16] conceditur quod corpus Christi[17] tenetur[18] in symbolis, vel in hostia, et sentitur; et[19] tamen non sic movetur, quia non secundum naturam corporis Christi, vel in quantum ipsum corpus; sic conceditur quod corpus Christi est in hostia modo accidentali substantiæ,[20] quia modo spirituali et sacramentali præsupponente tres[21]

---

[1] *Christi carnem*] carn. Chr., A, E.; *in altari*, om. A, B, E.

[2] *ille*] iste, A, E.

[3] *consequens*] sequens, E.

[4] *in quantum corpus*] om. E.

[5] *quia—VI.*] et ideo Joh., B, V.

[6] *cum*] tum, E.

[7] *sumptio corporalis*] sententia corporalis, A, E; sententia carnalis, B.

[8] *manducatio*] manducatur, E.

[9] *sumitur*] om. E.

[10] *cap°. 3°*] cap. 9, A. See H. de S. Victore, T. III. f. 288, z. "Invisibiliter sumebatur, quantum ad "formam dico propriam corporis "sui, non quantum ad speciem sa- "cramenti sui."

[11] *quoad*] quantum ad, E.

[12] *excellentiam*] extollentiam, B.

[13] *oporteret*] oportet, B.

[14] *et*] om. A, B, E, twice.

[15] *modorum*] multorum, E, V.

[16] *igitur*] ergo, A, E.

[17] *Christi*] Christi cernitur vel, A.

[18] *tenetur*] teritur, B, E.

[19] *et*] quod, A.

[20] *substantiæ*] substancie corporee, B.

[21] *tres*] que, B.

alios modos realiores ipsius corporis existere[1] causative. Sic autem non fuit in figuris legis veteris, vel[2] signis[3] legis nostræ humanitus institutis. Et sic possunt distingui modus prior quo est in cœlo, et modus posterior quo est in sacramento.

Sic autem in tribus discrepamus a sectis signorum.

1. Primo in hoc quod ponimus venerabile sacramentum[4] altaris esse naturaliter panem et vinum, sed sacramentaliter corpus Christi et sanguinem. Sed secta contraria fingit ipsum[5] sacramentum unum[6] esse ignotum accidens sine substantia subjecta.[7]

We differ in three points from the *sectæ signorum*.

2. Et ex ista radice erronea[8] pullulant nimis multæ varietates errorum.[9] Nam[10] secta nostra adorat sacramentum non ut[11] panis aut vini substantiam, sed ut corpus Christi et sanguinem: sed cultorum accidentium[12] secta,[13] ut credo, adorat hoc sacramentum non ut est accidens sine subjecto; sed ut est signum sacramentale corporis Christi et sanguinis. Signa autem cultus sui ostendunt quod[14] adorant hoc sacramentum, cum adorant[15] crucem,[16] et alias imagines ecclesiæ, quæ habent minorem rationem adorationis quam hoc venerabile sacramentum. Nam in quacunque substantia creata est Deitas realius et substantialius quam corpus Christi[17] in hostia consecrata; ideo nisi ipsa fiat[18] virtute verborum Christi corpus suum, non est ratio[19] tantæ excellentiæ adorandi.[20]

3. Tertio secta nostra per detectionem equivocatio-

---

[1] *existere*] preexistere, B; preexistencie, E.

[2] *vel*] vel in, A.

[3] *signis*] figuris, V.

[4] *sacramentum*] sacramentum in, B.

[5] *sacramentum*] om. A.

[6] *unum*] vinum, A, E.

[7] *sine—subjecta*] sine subjecto, E; sine subjecto et sine substancia subjecta, V.

[8] *erronea*] erroris, A, B.

[9] *errorum*] erroris, A.

[10] *nam*] secundo quod, E.

[11] *non ut*] ut non, E; ut, B.

[12] *cultorum — secta*] secta cult. acc., A, E.

[13] *secta*] signorum vel, B.

[14] *quod*] om. B.

[15] *hoc—adorant*] om. A.

[16] *crucem*] cruces, B.

[17] *Christi*] Christi est, A.

[18] *fiat*] fuerit, A; fuit, B; fiant, E.

[19] *ratio*] racione, V.

[20] *adorandi*] adorandum, A, V.

num[1] et aliarum fallaciarum tollit[2] argutias adversantium, ut aliqua[3] loquuntur sancti[4] de sacramento ut panis, et aliqua[5] dicunt de illo,[6] non[7] ut identice sed sacramentaliter corpus Christi. Sed secta adversariorum[8] inculcat[9] difficultates inutiles, et fingit consequenter[10] miracula de operationibus[11] accidentis.

On our side is the decision of our Lord himself.

Sunt[12] autem pro[13] nostra sententia definitio Summi Judicis,[14] Domini nostri Jesu Christi, qui in cœna noctis[15] suæ traditionis[16] accepit panem in manibus suis, benedixit et[17] fregit, et manducare ex eo[18] generaliter præcipit. *Hoc*, inquit, *est corpus meum.* Cum autem demonstraretur[19] panis, quem toties replicavit pronomine demonstrandi,[20] et totum residuum propositionis[21] signat illi qui mentiri non potest,[22] ipsum esse corpus suum, manifestum est ex auctoritate[23] et dictis Christi quod panis ille fuit et est[24] sacramentaliter corpus suum.

Seven witnesses to this decision.

Adducantur[25] autem[26] septem testes ad testificandum ecclesiæ Judicis[27] hujus sententiam.

Ignatius.

1. Primus est B. Ignatius apostolis contemporaneus, qui ab illis, et cum illis accepit a Domino sensum

---

[1] *detectionem equivocationum*] equivocacionis detectionem, A, B, E.
[2] *tollit*] tollet, V.
[3] *aliqua*] aliqui, E, V.
[4] *Sancti*] om. V; sancte, E.
[5] *aliqua*] aliqui, V.
[6] *illo*] isto, A, E.
[7] *non*] imo, E.
[8] *adversariorum*] adversancium, E.
[9] *inculcat*] inculpat, A; nichāt (?), E.
[10] *consequenter*] fingunt inconsequenter, B.
[11] *operationibus*] operacione, E.
[12] *Sunt*] so all MSS.
[13] *pro*] ex, A.
[14] *definitio Summi Judicis*] dicta Summi Judicis, E. Decreta Summi Pontificis, V. The expression below, *ecclesiæ Judicis hujus sententiam*, seems to be decisive against this reading.
[15] *noctis*] mortis, B.
[16] *suæ traditionis*] trad. sue, A.
[17] *et*] om. B, E.
[18] *eo*] illo, B.
[19] *demonstraretur*] daretur, A; demonstratur, B; demonstretur, E.
[20] *demonstrandi*] dandi, A.
[21] *propositionis*] proposicio, A.
[22] *potest*] potuit, E.
[23] *auctoritate*] auctoritate et fide Scripture, V.
[24] *et est*] om. A.
[25] *Adducantur*] Adducuntur, B.
[26] *autem*] om. B.
[27] *judicis*] judicio, E.

suum.[1] Et recitat eum Lincolniensis super Ecclesiastica Hierarchia, Cap. 3. "Sacramentum," inquit, "vel eucharistia est corpus Christi."[2]

2. Secundus testis est B.[3] Cyprianus in epistola sua de corpore Christi. "Calicem," inquit, "in die "passionis accipiens[4] benedixit et[5] dedit discipulis "suis, dicens, *Accipite et bibite*[6] *ex hoc omnes: hic "est sanguis novi*[7] *testamenti, qui pro multis effun-"detur*[8] *in remissionem peccatorum. Amen dico "vobis, non bibam amodo ex ista creatura vitis,*[9] *usque "in diem quo vobiscum bibam novum in regno "Patris mei.*[10] Qua in parte," inquit Sanctus, "inveni-"mus calicem mixtum fuisse quem obtulit, et vinum "fuisse[11] quem sanguinem suum dixit."[12] Cyprian.

3. Tertius testis est B.[13] Ambrosius in libro suo de Sacramentis, et ponitur in canone,[14] de Consecratione, Dist. 2, *Panis est*[15] *in altari.* "Quod erat panis," inquit, "ante consecrationem, jam est[16] corpus Christi "post[17] consecrationem." Ambrose.

---

[1] *a—suum*] Spiritum Sanctum, V. The words *a Domino* had perhaps fallen out, and s̄s̄m suū was corrected to sp̄m sc̄m. E in fact does omit *a Domino*, while it retains *sensum suum.*

[2] Ignat. ad Smyrnæos, c. 7.

[3] *est B.*] est sanctus, V; *est*, om. A.

[4] *accipiens*] om. A here, and ins. after *inquit.*

[5] *et*] om, A, V.

[6] *et bibite*] om. B.

[7] *novi*] om. A, E, V.

[8] *effundetur*] effunditur, E, and Vulgate.

[9] *creatura vitis*] calicis vite, V.

[10] Matt. xxvi. 28, 29.

[11] *fuisse*] om. A.

[12] Cypr. Epist. 63, p. 151, ed. Oxon. 1682. The verbal variations are numerous, as will be seen. "Calicem etenim sub die passionis "accipiens; benedixit, et dedit dis-"cipulis suis, dicens: Bibite ex hoc "omnes: hic est enim sanguis novi "testamenti, qui pro multis effun-"detur in remissionem peccatorum. "Dico vobis, non bibam amodo ex "ista creatura vitis, usque in diem "illum, quo vobiscum bibam novum "vinum in regno Patris mei. Qua "in parte invenimus calicem mix-"tum fuisse quem Dominus obtulit, "et vinum fuisse, quod sanguinem "suum dixit."

[13] *beatus*] om. E.

[14] *in canone*] om. A, B.

[15] *est*] om. E.

[16] *est*] om. A. The Canon places it after *Christi.*

[17] *post*] per, A; post, B, E, V, and Canon.

Augustine.

4. Quartus testis est B. Augustinus in quodam sermone exponens illud Lucæ XXIV.[1] 35. *Cognoverunt eum in fractione panis.* "Non omnis panis," inquit, "sed panis accipiens benedictionem Christi, fit corpus "Christi." Et ponitur[2] in canone ubi supra.[3]

Jerome.

5. Quintus testis est B.[4] Hieronymus in epistola ad Elvideam.[5] "Nos," inquit, "audiamus panem quem fregit Dominus, deditque discipulis suis,[6] esse corpus Domini Salvatoris, ipso dicente ad eos, *Accipite et comedite : hoc est*[7] *corpus meum.*"[8]

Decree of Pope Nicolas II.

6. Sextus testis est decretum Romanæ ecclesiæ, quæ sub Nicolao Secundo cum 114 episcopis[9] dictavit prudenter secundum rectam logicam quæ debet capi a tota ecclesia, quod panis et vinum quæ in altari ponuntur sunt[10] post consecrationem non solum sacramentum, sed verum corpus et sanguis Domini nostri Jesu Christi : ut patet in canone ubi supra.[11]

The Use of the Church.

7. Septimus testis est usus ecclesiæ, qui[12] in canone[13] missæ orat,[14] ut hæc oblatio fiat nobis corpus et sanguis Domini nostri Jesu Christi. Illam autem oblationem vocat ecclesia terrenam substantiam, sicut patet in secreto[15] mediæ[16] missæ Natalis Domini.[17]

Ista autem septem testimonia sic inficiunt glossatores, quod[18] dicunt tacite omnia talia dicta sanctorum

---

[1] *xxiv.*] XXXIV., A ; XXIII., V.

[2] *ponitur*] ponitur et penitus, E.

[3] S. Aug. Serm. 234. Opp. v. p. 988, A. It is not quoted in the Canon named, but forms the chapter de Consecr. dist. 2, *Non omnis.*

[4] *beatus*] om. V.

[5] *Elvideam*] Ewideam, A, E.

[6] *suis*] suis ad manducandum, V.

[7] *est*] est enim, B.

[8] Hieron. ad Hedibiam, c. 2. Opp. IV. 171.

[9] *cum 114 episcopis*] attent⁰ 14 opiōnis, E ; et 113 episcopis, V.

[10] *sunt*] om. V.

[11] De Consecr. dist. 2, *Ego Berengarius.*

[12] *qui*] que, A, B.

[13] *canone*] canonem, V.

[14] *orat*] habet, A.

[15] *secreto*] secreta, B.

[16] *mediæ*] V has in margin l. niedu^r.

[17] In the old Roman Use, which I presume is referred to, the prayer occurs in the first, not the second mass for Christmas day.

[18] *quod*] qui, A.

debere[1] intelligi per suum contrarium, et sic negari finaliter cum Scriptura.[2]

Penset itaque fidelis si sanum fuerit hæreticare, vel in hoc scandalizare, hos testes et multos similes.

Let the faithful weigh these authorities.

Penset secundo quid tenderet ad honorem corporis Christi, vel devotionem populi, quod ipsum corpus dignissimum sit unum accidens sine subjecto, quod Augustinus dicit esse non posse, vel si est, est unum nihil aut[3] abjectissimum in natura: tunc, inquam,[4] foret Augustinus nimis constans[5] hæreticus, qui in epistola XIV[a] ad Bonifacium de Fide Ecclesiæ ita scribit. "Si," inquit, "sacramenta[6] quandam similitudinem "rerum earum quarum sacramenta[7] sunt non haberent; "omnino sacramenta non essent. Ex hac autem[8] "similitudine plerumque vim[9] ipsarum rerum[10] nomina "accipiunt. Sicut[11] ergo secundum quendam[12] modum "sacramentum corporis Christi corpus Christi est;[13] "sacramentum[14] sanguinis Christi sanguis Christi[15] est."[16] Ubi planum est quod loquitur de sacramento quod fingitur[17] accidens sine subjecto. Sed[18] quæ rogo similitudo ejus ad corpus Christi? Revera fructus illius[19] dementiæ foret blasphemare in Deum,[20] scandalizare sanctos, et illudere ecclesiæ per mendacia[21] accidentis.

Let them also weigh the opposite doctrine, and how it dishonours Christ's body.

---

[1] *debere*] deberi, E.

[2] *cum Scriptura*] om. E.

[3] *nihil aut*] vel aliud, A.

[4] *inquam*] enim, B.

[5] *nimis constans*] meus ut constat, A; maxime constans, B.

[6] *sacramenta*] scie, V. After the word is an erasure in A.

[7] *sacramenta*] scie, V.

[8] *autem*] text of St. A; eciam, A, B; om. E, V.

[9] *vim*] jam, A, B, E; eciam, text of St. A.

[10] *rerum*] om. E.

[11] *sicut*] sciendum, V.

[12] *quendam*] quem, V.

[13] *corpus Christi est*] om. E.

[14] *sacramentum*] et sacramentum, A, B, E.

[15] *sanguinis Christi*] om. E.

[16] *est*] item, E; ita sacramentum fidei fides est, is added in B, E, and text of St. A. Omitted by Wyclif as not to his purpose.

[17] *sacramento — fingitur*] sacramento sencico quod fingitur, A; sacramento non quod est, E.

[18] *sed*] quia, E.

[19] *illius*] istius, E.

[20] *Deum*] Domino, V.

[21] *mendacia*] mundana E.

Ad tantum quidem[1] testimonium sanctorum per glossatores subvertitur, quod cognito sensu[2] equivoco, quodcunque dictum, etiam Scripturæ, non facit fidem protervis.[3]

Scribit enim[4] Hilarius, ut recitatur in de Consecratione, dist. 2.[5] "Corpus Christi quod sumitur de altari figura "est, dum panis et vinum extra videtur;[6] veritas[7] "autem, cum[8] corpus et sanguis Christi[9] in veritate "interius creditur." Ecce quam plane panis et vinum sunt hoc sacramentum, ut dicit decretum, *Ego Berengarius.*[10] Unde ad detegendum equivocationes[11] illius[12] materiæ scribitur ibidem secundum[13] verba Hieronymi,[14] "De hac[15] quidem hostia, quæ in Christi commemora- "tione[16] mirabiliter fit, edere licet."[17] Ubi planum est quod loquitur[18] de esu corporali, et distinguit inter illas[19] duas hostias secundum sui substantias vel naturas; licet panis iste[20] sit secundum aliam rationem[21] quam sacramentaliter[22] ipsum corpus, ut ipsemet[23] sanctus dicit in epistola ad Elvideam,[24] ut recitatur superius. Et patet quam spissim[25] cultores signorum sunt in materia ista

---

[1] *quidem*] quis, E.

[2] *cognito sensu*] committo sensui, A; commixto sensu, B; mixto sensu, E.

[3] *protervis*] postremo, A.

[4] *enim*] om. A.

[5] Cap. *Corpus Christi.*

[6] *extra videtur*] videtur extra, Canon.

[7] *veritas*] videas, A.

[8] *cum*] dum, Canon.

[9] *Christi*] om. E.

[10] De Consecr. Dist. 2.

[11] *equivocationes*] equivocationem. A, B.

[12] *illius*] istius, E.

[13] *scribitur ibidem secundum*] scribuntur ibidem primum, V.

[14] Cap. *De hac quidem.*

[15] *hac*] qua, B.

[16] *commemoratione*] commemorationem, E.

[17] *commemoratione—licet*] illegible in V from erasure. After *licet*, ubi palam, E; ubi om. V.

[18] *loquitur*] intelligit, E.

[19] *illas*] has, A, B, E.

[20] *iste*] ille, B; om. E.

[21] *aliam rationem quam*] rationem alia, A; quia for quam, B, E.

[22] *sacramentaliter*] sacramentum, A, E.

[23] *ipsemet*] ipse, A.

[24] *Elvideam*] Elbidiam, A, B, V; Olpiadam, E; Hedibiam, text of Jer. See above, p. 128.

[25] *spissim*] spissi, A.

hæretici;[1] nedum quia[2] imponunt hæresim fidelibus qui elucidant istam[3] fidem; et accusatio de hæresi obligat ad pœnam talionis; verum[4] quia falsificant et sic negant Dominum nostrum[5] Jesum Christum. Nam nihil debemus secundum fidem evangelii de[6] Christo credere, si non asseruit[7] panem quem cepit in manibus ac fregit esse corpus suum: sicut[8] dicit Augustinus super Psalm. 66.[9] "Si ego quicquam dixero, nolite ex hoc credere, sed si "Christus dicit,[10] væ qui non credit." Nec debemus credere aliquem[11] sensum evangelii esse,[12] si non istum.

Woe to this adulterous generation.

Ideo væ generationi adulteræ, quæ plus credit testimonio Innocentii vel Raymundi, quam sensui[13] evangelii, capto a testibus supradictis.[14] Idem enim esset scandalizare illos in isto, et imponere eis hæresim ex perversione sensus Scripturæ.[15]

Woe to the apostate lips which place the later before the earlier Church.

Præcipue, et iterum, væ ori[16] perverso apostatæ accumulantis super ecclesiam Romanam mendacia, quibus fingit quod ecclesia posterior priori contraria correxit fidem, quod[17] sacramentum istud sit accidens sine subjecto, et non panis verus et vinum, ut dicit evangelium cum decreto. Nam, teste Augustino, tale accidens sine subjecto non potest sacerdos Christi[18] conficere. Et tamen[19] tantum magnificant sacerdotes Baal, mendacio[20] indubie juxta scholam patris sui, con-

---

[1] *hæretici*] heresi, E.
[2] *quia*] om. V.
[3] *elucidant istam*] eludant illam, E.
[4] *verum*] verum etiam, B.
[5] *nostrum*] om. A, B.
[6] *de*] om. A.
[7] *asseruit*] asseruerit, B, E.
[8] *sicut*] sed, E.
[9] *Psalm. 66*] psalterium, E; Ps. 4°, V; B omits the number.
[10] *dicit*] dicat, B, E.
[11] *aliquem*] amen, B.
[12] *sensum evangelii esse*] secundum evangelium, A, omitting *esse*; *esse* before *sensum*, E.
[13] *sensui*] sensum, B, E.
[14] *supradictis*] B adds, sensum Scripture præcipue.
[15] *sensus—iterum*] om. B.
[16] *væ ori*] de ore, A.
[17] *quod*] quod sic, E.
[18] *Christi*] om. A.
[19] *tamen*] cum, V.
[20] *mendacio*] mendaciter, A, B; mendacem, E.

secrationem hujus accidentis, quod reputant missas alias indignas audiri; vel dissentientes suis mendaciis inhabiles alicubi graduari. Sed credo quod finaliter veritas vincet eos.

Tyssyngton writes against this confession.

CONTRA quam tanquam confessionem proditiosam Judæ Scarioth, sic aliam confessionem catholicam exorsus est Magister Johannes Tyssyngton de sacro ordine Minorum.[1]

---

[1] *Contra — Minorum*] This paragraph is placed in MS. after the heading which follows it.

INCIPIT CONFESSIO MAGISTRI JOHANNIS TYSSYNGTON DE ORDINE MINORUM.

SEMEL confessus est Filius Dei *Confiteor,* inquiens, *tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.*[1] Abscondisti, inquam, hæc, i.e. sacræ fidei mysteria, a senatoribus et oratoribus, aliisque sapientibus et prudentibus, et, ut ait magnus Ambrosius,[2] revelasti ea piscatoribus aliisque parvulis secundum seculi sensum, et secundum seculi potestatem.

God has hid his mysteries from the wise and prudent.

Hujus siquidem confessionis regulam et modum sequens sancta mater ecclesia præelegit cœlestibus mysteriis nunc fidem adhibere, ut ad fidei præmia valeat quandoque[3] pervenire, quam[4] in his quæ comprehendi non possunt supervacue laborare, sacris literis acclamantibus, *Altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa semper cogita, et in pluribus operibus ejus*[5] *ne fueris curiosus.*[6] Hoc sane metuendum pronunciavit S. Ignatius martyr, abhorrens in epistola sua prima profundum scrutinium, maxime cum formidine in principiis fidei de sacramento altaris; asseritque hujus scrutatores faciliter ab ecclesia et communione sanctorum recedere et "dum," inquit, "in his nimis perscrutantur, miserrime moriuntur."[7] Quamobrem sancta mater ecclesia illos doctores consuevit approbare, qui simplicitatem fidei supponunt, et

This the Church has ever acknowledged.

---

[1] Matt. xi. 25.

[2] I cannot find this exposition in St. Ambrose. But Tyssyngton has evidently never seen most of the books he quotes; and the references are often false.

[3] *valeat quandoque*] quandoque valeat, B.

[4] *quam*] præterea, B.

[5] *operibus ejus*] ejus operibus, B.

[6] Eccl. iii. 22.

[7] Ignat. Epist. ad Smyrnæos, cap. 7.

quomodo defendatur laborant. Illos quoque reprobat, qui fidem ecclesiæ, vel sono vel sensu, mutare contendunt, aut antiquorum patrum sententias in materia fidei, cum non possint[1] corrigere,[2] molliuntur.

Her faith has many witnesses.

The doctrine she condemns is of late origin.

Sententia quippe fidei quam confitentur filii sanctæ matris ecclesiæ plurimos habet testes, immo hoc bonum secum habet quod nullum renuit papam, episcopum, doctorem, a Christo inclusive usque ad modernum electum; illos dumtaxat a testimonio rejiciens quos ecclesia publice reprobavit, ut Fredwardum[3] militem laicum qui secundum chronicas caput fuit hujus vesaniæ jam regnantis; Berengarium et suos complices pro tempore pertinaciæ suæ; et illum delirum senem et hæreticum Petrum Abelardi; ac ipsorum sectatores modernos.

And yet rejects the doctors of the second millenary.

Hæretica vero sententia quæ his a somniis Berengarii excitatur, catholicos nullos habet testes, immo sibi ipsi[4] suspecta ad sui ipsius defensionem invalidam, omnes doctores et ecclesiæ patres secundi millenarii (nunc modo loquendi eorum exemplis[5] utamur), i.e. qui fuerunt infra trecentos et octoginta annos, aperte affirmat fuisse post solutionem Sathanæ, proferens ex testimonio Apocalypsis solutum fuisse Sathanam post annos Domini mille, doctrinamque quam communiter tenemus esse fidem ecclesiæ[6] de benedicta eucharistia astruit non esse rectam, sed errorem, immo hæresim ac lollium, et zizania Sathanæ jam soluti. Doctores quoque et ecclesiæ patres primi millenarii glossat, et asserit quod sunt negandi si non intelligant sicut glossat.[7] Nonne suspecta sententia merito judicatur quæ pro testibus renuit tot[8] sanctos patres? Nonne auctor ipsius et fautor se nimis ostentat,

---

[1] *possint*] possunt, B.
[2] *corrigere*] colligere, A.
[3] *Fredwardum*] Frewardum, A; Fredewardum, C.
[4] *sibi ipsi*] si ipsa, A.
[5] *exemplis*] seems a various reading which has crept into the text from the margin.
[6] *ecclesiæ*] sancte matris ecclesie. B.
[7] *glossat*] glosant, A.
[8] *renuit tot*] tot renuit, B.

qui se et suam sententiam præfert omnibus sanctis patribus, qui in tanto tempore floruerunt?

Infra CCCLXXX annos, ut dicunt chronicæ, fuerunt B. Anselmus, B. Bernardus, Ricardus de Sancto Victore, Hugo de Sancto Victore, Magister historiarum, Magister sententiarum, et multi alii, qui sicut[1] erant clari in vita, ita fuerant in doctrina. Infra hoc tempus floruit Lincolniensis, cujus comparatio ad omnes doctores modernos est velut comparatio solis ad lunam quando eclipsatur. Eclipsim patiuntur hujus doctrinæ duces, et bonum fuisset eis quod fuissent passi interitum ante ortum, nisi celerius resipiscant. De omnibus postremo[2] doctoribus acutissimis, tam secularibus quam regularibus, in materia suæ hæresis nihil curat.[3] Cæcitas namque nimis magna, et ut multis videtur ultio digna Dei, ut aliquis homo mortalis, qui modo est, ad tantum desipiat, ut se et suam sententiam tot sanctis patribus anteponat.

Three points which ought to be acknowledged as to this sacrament.

Quapropter, aut fiat aliquod argumentum tale quod in istis doctoribus non invenitur et solvitur, quod etiam dissolvere nequeant ceteri fideles, quod[4] frequenter in scholis publice petitum est, aut cum hoc nesciant, nec possint, nec aliquis mortalis; redeant ad gremium suæ matris ecclesiæ humiliter deplorando quod nequiter commiserant delirando, redivivaque[5] voce confiteantur cum filiis sanctæ matris ecclesiæ. 1°. Primitus quid est eucharistia. 2°. Secundo quid non est eucharistia, propter errores qui hodie ventilantur. 3°. Tertio quibus nominibus quibusve verbis seu adverbiis utitur ecclesia, utantur ipsi; ut unanimes, non equivocando, uno ore, non contradicendo, Deum honorificemus, sicut unica fide, ita unica confessione contenti.[6]

---

[1] *sicut*] quia, A.

[2] *postremo*] postreme, C.

[3] *curat*] curant, A.

[4] *quod*] quomodo, C.

[5] *que*] om. C.

[6] *contenti*] contemptati, B.

First what the Eucharist is.

I. Quantum ad primum, oportet volentes catholice tradere quid sit eucharistia, diligenter a periculo hæresis præcavere, et plus sanctorum dictis quam propriis sententiis adhærere.

Testimony of St. Ignatius.

Inter quos illis præcipue[1] videtur esse credendum qui fidem immediate ab ipsis Apostolis didicerunt. Unde B. Ignatius martyr, qui fuit B. Johannis Apostoli discipulus, qui supra pectus Domini in cœna recubuit, quid sit eucharistia, in epistola qua prius,[2] tradere nititur, ita dicens. "Considerate," inquit, "qualiter Anthropomor-"phi, i.e. illi hæretici contrarii sententiæ Dei, a commu-"nione et oratione sanctorum recedunt, propter non con-"fiteri[3] eucharistiam carnem esse Salvatoris quam Pater "sua benignitate resuscitavit, contradicentes huic dono, "perscrutantes[4] moriuntur. Decens est," inquit, "a tali-"bus recedere, et nec communiter nec seorsum cum eis lo-"qui." Anthropomorphi autem, secundum Isidorum et Iosippum,[5] sunt hæretici qui, quia Scriptura sacra attribuit Deo membra humana, ut ibi, *Os Domini locutum est*, et alibi fit mentio de ejus pedibus et manibus, contendebant Deum ab æterno habuisse talia membra materialia qualia nos habemus. Et in proposito fuerunt[6] Anthropomorphi judicantes omnino eucharistiam esse panem materialem, quia Scriptura vocat eam panem, nolentes confiteri carnem esse Salvatoris. Nemo enim sanæ[7] mentis judicabit unam magnam multitudinem Græcorum aut[8] aliorum sapientum non posse capere aut consentire quod panis et vinum significent corpus Christi, et sic esse corpus Christi, accipiendo esse pro significare, sic[9] propter hoc velle recedere. Ideo melius

---

[1] *illis præcipue*] præcipue illis, B.

[2] Ad Smyrnæos, cap. 7.

[3] *confiteri*] confitier, A.

[4] *perscrutantes*] perstructantes, C.

[5] *Isidorum et Iosippum*] Ysodorum, B; Ysidorum vel Egesippum et Josephum, A. See Isid. Hispal. Origines, VIII. 5. The Historia Judaica of Josephus Gonionides is, apparently, the other work referred to; but I have not been fortunate enough to discover the passage.

[6] *fuerunt*] sunt, A.

[7] *nemo enim sanæ*] nemo insane, A.

[8] *aut*] ac, B.

[9] *sic*] om. A.

est credere Christo dicenti hoc esse corpus ejus et hoc esse sanguinem ipsius, quam[1] Anthropomorpho dicenti hoc esse panem et vinum in natura.

Hujus sententiæ fuit B. Dionysius, qui fidem didicit a B. Paulo; qui tractaturus de sacramento eucharistiæ, denote invocat auxilium eucharistiæ, ita dicens, "O," inquit, "dulcissima[2] eucharistia, adimple nos lumine "tuo, et revela nobis symbolica indumenta"[3] (cap. 3. Ecclesiasticæ Hierarchiæ).[4] Super quæ sic scribit[5] Lincolniensis. "Considera," inquit, "quod per hoc quod "invocat auxilium eucharistiæ ad nostri illuminationem "faciendam, manifeste innuit quod ipsa est verum "corpus Christi unitum divinitati, veræ luci quæ illu-"minat omnem hominem venientem in hunc mundum." Et quod isti intendunt quod eucharistia sit corpus Christi identice: per eundem Lincolniensem patet super prædictum capitulum, ubi utens quasi verbis Dionysii. "Sicut," inquit, "bonitas divina est in omni-"bus a quibus participatur identice una; consimiliter," inquit, "et corpus[6] Christi in symbolis, licet varientur "secundum loca, et tempora, et sensibiles proprietates." Ex hoc patet quam inepte adducitur Ignatius pro positione opposita,[7] aut Lincolniensis, et amplius post patebit.

Of St. Dionysius.

B. quoque Ambrosius in libro de Mysteriis[8] proponit pro conclusione probanda, hoc non esse quod natura formavit, et probans efficaciter per exempla Scripturæ, tandem ad propositum sic concludit. "Vera ergo[9]

Of St. Ambrose.

---

[1] *quam*] cum, A.

[2] *dulcissima*] dignissima, B.

[3] *indumenta*] perhaps read integumenta.

[4] Dionysii Opera, ed. 1646, fol. 21, r°. The quotation is not exact. Grosteste's commentary is, I believe, not printed. B. writes the words *cap.—Hierarchiæ* after *Lincolniensis.*

[5] *super—scribit*] super hoc scribit, A; *sic*, om. B.

[6] *consimiliter—corpus*] considera, inquit, corpus, A.

[7] *opposita*] composita, A.

[8] Ambros. de Iis qui mysteriis initiantur, cap. 9.

[9] *vera ergo*] vera inquit, B; ergo vera, C.

Christi caro, quæ crucifixa, et quæ sepulta est, vere illius carnis sacramentum est." Hæc auctoritas, cum processu doctoris, tam plana est, quod nullus nisi infidelis peteret planiorem.

Of St. Augustine.

B. insuper Augustinus[1] (et ponitur de Consecratione, dist. 2, cap. *Hoc est*). "Caro," inquit, "sacramentum est carnis, sanguis sacramentum est "sanguinis: caro invisibilis et spiritualis, carnis "visibilis, et palpabilis, et in cruce positæ."[2] Similem sententiam ponit Augustinus in multis locis: et mirum multis videtur quod tam clara verba penetrant corda[3] aliorum, et non ipsius qui tam frequenter se jactat esse discipulum Augustini.

Of J. Damascenus.

Verum quia, ut ait idem Augustinus VII° de Doctrina Christiana, cap. 10,[4] "Si animum alicujus præoc"cupaverit alicujus erroris opinio, quicquid aliter asse"ruerit[5] Scriptura, figurate dictum arbitratur."[6] Ideo contra hanc cæcitatem[7] de figuris, et pro conclusione principali, simul occurrit alius testis Johannes Damascenus, qui libro Sententiarum,[8] cap. 89,[9] hanc doctrinam his verbis apertissime detestatur, "Hæc," inquit, "hostia "pura[10] corpus est et sanguis Domini nostri Jesu "Christi." Et ibidem sic habetur.[11] "Non est," inquit, "typus panis et vinum corporis et sanguinis Christi: "absit, sed est corpus Domini deificatum, ipso Domino "dicente,[12] hoc meum[13] est, non typus corporis sed "corpus, non typus sanguinis sed sanguis." Et quia quidam tempore suo dixerunt quod sunt figurativa,

---

[1] *insuper Augustinus*] Augustinus insuper, C.

[2] Decret, p. III. d. 2. This is not a quotation, but an abridgment of the sense of a long paragraph.

[3] *corda*] et corda, B.

[4] *10*] om. A, C; 3, B.

[5] *asseruerit*] asseruit, A; asseverit, B.

[6] *arbitratur*] arbitrat, C.

[7] *cæcitatem*] secitatem, C.

[8] Damasc. de Fide Orthodoxa, IV. 14.

[9] *89*] 87, B.

[10] *hostia pura*] pura hostia, B.

[11] *habetur*] habemus, B.

[12] *ipso Domino dicente*] ipsius Domini dicentis, B.

[13] *hoc meum*] hoc corpus meum, A.

ut[1] S. Basilius, dicit quod debent[2] intelligi quod sunt figurativa ante consecrationem et non post, ubi aperte docet quod panis et vinum post[3] consecrationem non sunt typus nec figura corporis Christi, sed identice corpus Christi et sanguis.

Et hanc eandem doctrinam de figuris Innocentius de Celebratione Missarum, cap. *Cum Marthæ*,[4] tanquam erroneam condemnavit. Of Innocent III.

Isidorus, Etymologiarum[5] libro VI.[6] "Sacramenta," inquit, "sunt baptismus,[7] chrisma, corpus et sanguis Domini."[8] Of Isidore.

Ex his sanctorum testimoniis patet quid sit eucharistia, quia caro et sanguis Christi, et tamen[9] nullibi sint sacramentum, nisi ubi sunt sub forma panis aut vini; et hoc virtute verborum sacramentalium, quibus panis et vinum convertuntur in corpus Christi et sanguinem: patet quod completo sermone eucharistia est caro, et sanguis Christi, existentes virtute verborum[10] sacramentalium, ad omnem punctum specierum panis et vini in ipsos veraciter conversorum. Et accipitur hic esse non tropice, absit, sed identice et veraciter, prout distinguitur contra figurative, sicut communiter recte loquentes intelligunt, nihil curantes de analogia noviter jam conficta. Explanation of their view.

Modus ponendi hanc sententiam talis est. Caro enim Christi, similiter et sanguis, dupliciter dicitur, (ut habetur[11] de Consecratione,[12] dist. 2. cap. Double sense in which Christ's

---

[1] *ut*] vera, B.

[2] *debent*] debet, A.

[3] *consecrationem—post*] consecrationem, non sunt tipus nec figura post, C.

[4] Decret. Greg. IX. tit. XLI. c. 6.

[5] *Etymologiarum*] Ethimologorum, A, B, C.

[6] Cap. 18.

[7] *baptismus*] baptismum et, text of Isidore.

[8] After *Domini* B adds, Rabanus de naturis rerum, 1° VI. c. 8, "sacramenta," inquit, "sunt baptismus, "crisma, corpus et sanguis Domini."

[9] *amen*] cum, B, C.

[10] *virtute verborum*] verborum virtute, C.

[11] *habetur*] habetur in glosa, B.

[12] Decret. p. III. d. 2.

body is spoken of.

Hoc est,[1] et sunt verba Hieronymi,) vel spiritualis illa et divina de qua dictum est *Caro mea vere est cibus, etc.*,[2] vel caro illa crucifixa; ubi oportet attendere quod Hieronymus non dicit[3] quod duplex est caro Christi, sed dupliciter dicitur. Vocat enim corpus Christi spirituale, quia per modum spiritus præsentialiter[4] existens est, ad omnem partem speciei sensibilis, totum in toto, et totum in qualibet parte. Dicitur etiam divina, quia non obstante quod corpus est, est[5] tamen in diversis altaribus, loco et situ[6] distantibus, quod subducto miraculo convenit soli Deo.

Remarks of Dionysius to this effect.

Dionysius enim, ubi prius,[7] dicit quod corpus Christi est principium singulare, simplex, et complicitum. Et hæc verba subtilia sunt, et mirabilia. Dicitur[8] enim corpus Christi in sacris altaribus singulare, ne sua multiplicatio tanquam universalis[9] ab aliquo æstimetur.[10] Dicitur simplex, per abnegationem partis, extra partem, et complicitum. In eodem enim capitulo dicitur multiplicatum et complicatum; multiplicatum in symbolis, complicatum in se. Quod non est imaginandum quasi haberet[11] quasdam plicas, jam extricatas, jam intricatas; sed per hoc innuit quod non est simplex per naturam, quomodo prius dictum est: sed ex ineffabili complicatione divina ad esse indivisible jam reductum. Unde

And of Damascenus.

Damascenus, ubi prius,[12] ait. "Spiritus enim vivificans "est caro Domini, quia ex vivificante Spiritu concepta "est;[13] *Quod enim natum est ex spiritu, spiritus est.*[14]

---

[1] Cap. *Dupliciter*, which follows cap. *Hoc est*, contains the words. Perhaps the two chapters originally formed one.

[2] Joh. vi. 55.

[3] *dicit*] dixit, C.

[4] *præsentialiter*] punctualiter, B first hand; C.

[5] *est*] om. B.

[6] *situ*] si tunc, C.

[7] Dionys. Eccles. Hierarch. c. 3. Opp. fol. 21.

[8] *dicitur*] est, B.

[9] *universalis*] utilis, A.

[10] *æstimetur*] existimetur, B.

[11] *haberet*] habet, A.

[12] Damasc. de Fide Orthod. IV. 14.

[13] *quia—est*] om. A.

[14] John iii. 6.

"Hoc autem dico non auferens corporis naturam, sed "vivificativum hoc et[1] divinum ostendere volens."

Et videtur grossus philosophus qui nescit concipere corporis naturam, non concipiendo corporis quantitatem; longeque grossior theologus qui nescit intelligere, aut non vult, quod Deus omnipotens potest facere aliquid esse corpus de genere substantiæ, cum hoc quod non sit corpus de genere quantitatis. Sed fideles philosophi satis sciunt ista concipere, cum Dionysio et Damasceno, quod est principium simplex, et divinum, et complicitum, atque Spiritus vivificans, non quidem virtute innata sed collata: quemadmodum vestes aut[2] reliquia S. Johannis jam mortui non suscitare[3] mortuos virtute propria constat. Et si vestes mortui hominis[4] possunt dare vitam naturalem; quare non potest corpus[5] Domini esse Spiritus vivificans? Vera est ergo sententia Hieronymi qua dixit, quod caro Christi est spiritualis et divina, et est, ut idem doctor subsequenter ait, caro crucifixa et sanguis effusus. Et notanter adjunxit crucifixa et effusus, quia caro illa spiritualis et divina in altari est sacramentum carnis crucifixæ, et sanguis in calice est sacramentum sanguinis prout effusus est. Unde, ut ait Augustinus, "Ipsius crucifixio sanguinis effusio, immo-"latio,[6] mors et passio, quotidie fit in altari," ut notatur in eodem capitulo; "non quidem in rei veritate, sed "signati mysterio; quomodo dicimus omni die natalis "Domini, hodie Christus natus est, et omni die paschæ, "hodie Christus resurrexit: quod[7] quidem non fit in "rei veritate, sed signati mysterio celebratur."[8] Nec

[1] *vivificativum hoc et*] vivificum, A, C.

[2] *aut*] ac, B.

[3] *suscitare*] suscitant, A, B, C.

[4] *hominis*] Johannis, B.

[5] *corpus*] caro, A.

[6] *immolatio*] om. C.

[7] *quod*] om. B.

[8] Two passages of St. Augustine appear to have been amalgamated here; one quoted in Canon, de Consecr. dist. 2, cap. *Hoc est*, as from the liber Sententiarum Prosperi (where, by the bye, it does not occur), the other from Epist. ad Bonifacium, c. 9. Opp. II. p. 267, D, E.

juste[1] quisquam causabitur quod idem sit[2] sacramentum sui ipsius. Sic enim, ut[3] docent doctores, Christus finxit se longius ire,[4] et sic fuit typus et figura Christi ascensuri; idem tamen fuit Christus fingens se longius ire, et postmodum ascensurus. Sic quoque eadem est caro quæ in cruce pependit, et quæ jam est in altari, licet qualitatibus multum discrepet hic et ibi. Hæc autem discrepantia[5] sufficit nobis dare[6] sacramentum et sacramentatum. Si enim diceretur, Christus in altari est sacramentum Christi in cœlo, seu aliis modis, non ita perfecte annunciaremus Christi mortem sicut modo per carnem et sanguinem, quasi caro modo[7] mortua esset et sine sanguine, et sanguis effusus sine carne. Sic itaque manducando Christi carnem, et bibendo calicem, annunciamus Christi mortem, immo signati[8] mysterio Christum mortuum commemoramus.

So Lanfranc understood St. Augustine.

Hoc modo intelligit Lanfrancus Augustinum[9] in epistola 14[10] ad Bonifacium, ut caro Christi sacramentalis in altari dicatur[11] caro Christi quasi modo mortua, sanguis Christi in altari sacramentalis dicatur[11] quasi modo effusus. Dicatur, inquam, commemorando, quomodo dicit postea Augustinus quod respondetur parvulum[12] credere qui fidei nondum[13] habet affectum. Respondetur fidem habere propter fidei sacramentum, et convertere se ad Deum propter conversionis sacramentum. Et ipsa responsio pertinet ad celebrationem sacramenti. Ita Christus dicitur immolari in sacramento altaris propter immolationis sacramentum, propter quod ex pane fit Christi caro quasi per se

---

1 *juste*] om. C.
2 *sit*] ait, B.
3 *ut*] sicut, B.
4 Luke xxiv. 28.
5 *discrepantia*] Scriptura, B.
6 *dare*] dicere, A.
7 *modo*] om. C.
8 *signati*] signanti, B.
9 *Augustinum*] om. B; *in*, om. A, C.
10 *14*] 9, C. See August. Opp. II. p. 267. Lanfranc on Rom. vii. 8.
11 *dicatur*] dicitur, C, in both places.
12 *parvulum*] parvulus, B, C.
13 *nondum*] om. B.

sola, et ex vino fit sanguis simili modo, ut hæc utriusque per se[1] confectio memoriam[2] mortis Dominicæ sacramentet[3].

Quid aliud notat consecratio primo corporis, deinde consecratio sanguinis, nisi, sicut dictum est, consecratio sanguinis sacramentat sanguinem effusum quasi modo, et consecratio corporis carnem sanguine[4] separatam. Caro autem ponitur ex vi primæ conversionis, et sanguis ex vi secundæ conversionis. Et hæc divisa conversio notat illam benedictam divisionem, et sacramentat, quæ facta est in dominica passione.

It is implied in the separate consecration of the bread and the wine.

Sacramentum ergo corporis Christi corpus Christi est nedum identice, sed accipiendo esse pro signare,[5] quomodo sacramentum fidei fides est,[6] quia caro Christi spiritualis et intelligibilis in altari signat Christi carnem sensibilem, et palpabilem, et in cruce positam, ut supra dixerat Augustinus.

Ex his patet responsio quærenti quid est illud quod sacerdotis manibus tractatur, dentibus sensibiliter teritur. Quæstio[7] enim quid de rei essentia quærit; nemo enim proprie respondet ad illam quæstionem per rei accidentia, seu[8] eidem rei extrinseca, et ideo cum substantia panis materialis non sit ibi post consecrationem, neque substantia vini, ut posterius ostenditur, sed corpus Christi[9] principaliter et sanguis, ex vi sacramenti: ideo convenienter respondetur quod est corpus Christi et sanguis, quod sacerdotis manibus tractatur, et sumitur. Quærenti enim de massa argentea deaurata quid sit, nemo proprie respondet secundum colorem aureum, sed respondetur quod est argentum. Plebani tamen dicunt

Hence the answer to our question.

---

[1] *ut—se*] ut hec per se utriusque, A, C.

[2] *confectio memoriam*] perfectio memoria, A, B.

[3] *sacramentet*] sacramentat, A, B.

[4] *carnem sanguine*] carnem et sanguine, A, B, C.

[5] *signare*] significare, A, here and always in this tract.

[6] *est*] om. B.

[7] *Quæstio*] Q̄uo, A; Quomodo, C.

[8] *seu*] sed, A.

[9] *Christi*] om. A, C.

quod est aurum exterius, et argentum interius. Quem modum approbat Lincolniensis ex Scriptura, qui etiam habuit, ut opera sua ostendunt, illam subtilitatem intelligendi Scripturam, de qua homines jactant his diebus, et videtur multis hominibus sine causa. Oportet tamen secundum doctrinam istius doctoris aliter ad propositum considerare. Licet enim Hieronymus supra Danielem dicat, cap. VIII.,[1] quod nullus angelus est vir secundum naturam, licet angeli[2] quandoque appareant in specie virorum, oportet tamen secundum Augustinum, qui se stringebat ad sensum Scripturæ et[3] verba, concedere quod angeli apparentes fuerunt viri, propter Scripturam hoc absolute asserentem. Ut ibi, *Et*[4] *ecce vir*[5] *luctabatur cum Jacob*,[6] et in aliis locis multis. Ita quod propter naturam angeli oportet concedere quod fuerunt[7] angeli, et propter Scripturam quam non licet negare, oportet concedere quod fuerunt[7] viri. Fuerunt[7] ergo[8] angeli secundum substantiam, et viri secundum speciem. Et simili logica utitur Scriptura, ut dicit Lincolniensis, ubi Scriptura aliqua non secundum substantiam, sed secundum speciem verificatur. Conformiter est de corpore Christi[9] in altari. Ibi enim est[10] et corpus et panis; corpus secundum substantiam, et panis secundum speciem.

Dicant, quæso, isti subtiles Scripturæ scrutatores, ubi Scriptura de forma et specie tacet, et postmodum ad illum exponendum doctores applicant formam et speciem, et expresse negant ibi esse propriam substantiam illius speciei; dicant, inquam, ubi et quando Scriptura tunc intelligi debeat secundum rei substantiam, præsertim cum multitudo[11] Christianorum semper crediderit[12] eos

[1] Jerome on Dan. VIII. 15.
[2] *angeli*] om. B.
[3] *et*] om. C.
[4] *et*] om. B.
[5] *vir*] vir unus, B.
[6] Gen. xxxii. 24.
[7] *fuerunt*] sunt, A.
[8] *ergo*] igitur, C.
[9] *Christi*] om. C.
[10] *est*] om. C.
[11] *multitudo*] multi, A, C.
[12] *crediderit*] crediderint, A, C.

accepisse secundum[1] speciem sine re propria speciei; quemadmodum et[2] B. Hieronymus dicit quod in angelis fuit species virilis, et non vir secundum substantiam. Ita communiter, vel[3] magis communiter, tacente Scriptura de forma et specie panis, nec istis terminis ibi inventis, dicunt doctores quod caro Christi est quam forma panis opertam accipimus, et quod sacramentum conficitur ex visibili elementorum specie, et carne et sanguine Christi. Et passim loquuntur nunc de forma, nunc de specie panis; inaniter, immo inconvenienter, hoc fecissent, si esset ibi panis secundum substantiam, et vinum; et tantum[4] inolevit iste modus, quod laici fatentur se vidisse corpus Salvatoris[5] in specie et forma panis. Non enim solent dicere quod vident sanguinem in vino aut corpus in pane, sed, sicut dixi, in specie et forma talium. Et Augustinus dicit, III° de Trinitate, quod panis est species transitiva.[6] Et Ambrosius in[7] libro de Mysteriis dicit quod Christus in sacramento species elementorum mutat.[8] Et certum est omnino quod panis, vel species ejus, non transit nec mutatur, secundum formam aut speciem, ideo oportet quod secundum substantiam ista fiant.

Our opponents say their doctrine has ever been held by the laity.

Confitentur alii quod fides sua, qua astruunt quod panis et vinum remanent post consecrationem in naturis suis, adhuc servatur in[9] laicis, et antiquitus servabatur. Huic[10] dicunt fideles quod fides prima, quæ est posita in ore fidelium ab ecclesiæ patribus, illa est attendenda. Illa autem quæ per oppositionem intricatam[11] aut argumenta extorquetur, nec est in modico expectanda.

[1] *secundum*] om. A, B, C.
[2] *et*] om. A, C.
[3] *vel*] et, B.
[4] *et tantum*] et ad tantum, B.
[5] *corpus Salvatoris*] corpus Christi Salvatoris, B.
[6] *transitiva*] transitura, A, C. August. de Trin. III. c. 10. Opp. t. VIII. p. 804, E.
[7] *in*] om. B.
[8] Amb. de Mysteriis, cap. 9.
[9] *in*] om. B.
[10] *Huic*] Hinc, A, C.
[11] *intricatam*] intrinsecam, A.

Verbi gratia: omnes laici Christiani credunt quod tres personæ sunt in divinis; si tamen inquiratur a laico utrum Pater sit senior Filio, cito concedet[1] quod sic; et ultra, quod idem Pater est Pater Spiritus Sancti, aliqui dicent,[2] aliqui non. Ideo fides prima in qua omnes[3] concordant est attendenda.

In proposito autem, fides prima, in qua omnes[4] conveniunt, est quod corpus Christi est in sacramento altaris sub forma panis, et sanguis sub forma vini. Et quamvis de aliis difficultatibus, ut de substantia panis et vini, discrepent inter[5] se post intricatam oppositionem,[6] certum tamen est quod hæc fides prima fuit[7] eis tradita ab ecclesiæ[8] patribus, et ut videtur, ab Hilario, Augustino, et Ambrosio, qui fuerunt[9] de primis qui utebantur istis terminis, forma et species, in materia de eucharistia; quia[10] ante eorum tempora, ut patet per Dionysium et alios, symbola et imagines vocabantur. Et certum est quod ex hoc quod corpus Christi est ibi sub specie panis, non sequitur quod ibi est substantia panis, plus quam sequitur de angelis apparentibus; ibi fuit species virilis, ergo[11] substantia viri: et patet quod objectio parum valet.

They deny that our doctrine allows Christ's real presence.

Confitentur alii quod corpus Christi est in sacramento altaris virtualiter, spiritualiter, et sacramentaliter; et addunt quod cultores signorum nesciunt fundare quod sacramentum suum sit ita realiter corpus Christi.

Huic dicitur quod confessio hæc includit improperium[12] et falsum, quia licet verum sit quod fideles colunt corpus Christi, quod tamen, ut prædictum est, est signum et sacramentum, vocantur cultores signorum ad alium[13] intel-

---

[1] *concedet*] concedit, C.
[2] *dicent*] dicunt, C.
[3] *omnes*] omnes homines, A.
[4] *omnes*] homines, A.
[5] *inter*] in, B.
[6] *oppositionem*] opinionem, B.
[7] *fuit*] om. C.
[8] *ecclesiæ*] esse, B.
[9] *fuerunt*] sunt, A.
[10] *quia*] om. B.
[11] *ergo*] ergo ibi fuit, C.
[12] *improperium*] improprium, B.
[13] *alium*] aliud, A, C.

lectum nefandum, sed de falsis improperiis[1] non curant, dolentes quod idolatræ ponunt carnem Christi et sanguinem esse[2] tropice panem et vinum materiales, et illos esse eucharistiam; et ideo tropice conficiunt, tropice celebrant, et nisi resipiscant identice damnabuntur. Falsum etiam includit, quia fideles Christi credunt et sciunt fundare, ut patet per doctores prius allegatos, quod eucharistia est identice caro et sanguis Christi. Et ideo[3] sciunt Christi cultores fundare quod suum sacramentum est realiter, immo realissime corpus Christi.

Confitentur etiam alii quendam gradum in signis; per quem extollunt sua sacramenta. Fideles autem confitentur eminentiorem gradum in signis, quia data convenientia quacunque panis ad sacramentandum corpus Christi, vel vini ad sanguinem, major est convenientia corporis Christi in altari ad corpus Christi passum et mortuum, quia identica accidentibus variatis.[4] Propter quod dicit Dionysius quod est teleta teletarum, i. e. signum signorum. Et hoc, ut[5] videtur, proloquitur pertinenter de ratione signi, ut eum commentator exponit.[6]

They hold degrees in signs.

Recurrendo ad sententiam[7] suprapositam; videlicet quod sicut[8] angelus fuit angelus secundum substantiam, et vir secundum speciem; ita corpus Christi in sacramento altaris est corpus Christi secundum substantiam, et panis secundum speciem. Prædicta sententia ore Christi ex evangelio confirmatur;[9] nam Christus instituens hoc sacramentum corporis dixit, *Hoc est corpus meum*, et sacramentum sanguinis dixit, *Hic est sanguis meus*.[10]

---

[1] *improperiis*] impropriis, B.
[2] *esse*] om. C.
[3] *ideo*] non, B.
[4] *variatis*] varietatis, A, B.
[5] *ut*] quid, C.
[6] *exponit*] B adds, scilicet Lincolniensis. See Dionys. Eccl. Hierarch., cap. 3. It may be suspected that the translation of τελετὴ τελετῶν was sacramentum sacramentorum; and that signum signorum is an error, arising from the use of contractions. See Th. Aquinas, Summa III. q. 65, tit. 3.
[7] *ad sententiam*] om. C.
[8] *sicut*] om. C.
[9] *confirmatur*] conficitur, B.
[10] Matt. xxvi. 26, 28, etc.

They hold our Lord's words to be metaphorical.

Sed confitentur alii[1] quod esse accipitur hic tropice; sed hoc nesciunt fundare, nec unquam facient in vita sua. Et utinam nullus[2] fidelis decipiatur per eos, quousque fuerit ostensum quod esse accipiatur ibi tropice, per aliquem doctorem vel hominem catholicum, vel aliquem[3] cujus scripta[4] non sunt publice per ecclesiam reprobata.

Ex hoc enim, sicut dicit B. Augustinus III. de Doctrina Christiana,[5] nascuntur quasi omnes hæreses, quod Scriptura accipitur figurative[6] ubi deberet proprie accipi, vel e converso. Sic enim Arius ponens Filium Dei esse creaturam, omnes auctoritates sonantes oppositum glossavit per tropicas locutiones.[7] Quando dixit[8] auctoritas quod est Deus; respondit per illam auctoritatem: *Ego dixi dii estis, etc.*[9] Quando dixit[10] quod erat Filius Dei; respondit concedendo[11] ipsum esse Filium Dei[12] adoptivum, et aliis modis, ita quod non naturalis. Ad illud *Ego et Pater unum sumus:*[13] verum[14] est, inquit, voluntate et amicitia, sicut duo amici sunt unum. Hanc pestem avertat Deus ab ecclesia sua, maxime in sententiis fidei, in quibus ecclesia per multa tempora antea devote quievit.

Credunt Christi fideles, et a principio credidit sancta mater[15] ecclesia quod illi orationes, *Hoc est corpus meum,* et *Hic est sanguis*[16] *meus*, sunt assertivæ et conversivæ,[17] et assertio sequitur modum conversionis:

---

[1] *confitentur alii*] confitentur hic alii, B.

[2] *utinam*] ut, B.

[3] *per—vel aliquem*] om. C; catholicum per aliquem, B.

[4] *scripta*] scriptura, B.

[5] Cap. 4.

[6] *figurative*] figurate, A.

[7] *locutiones*] A adds vel cum enim dicit.

[8] *Quando*] Quod, A, B, C; i. e. qd for qn̄.

[9] Ps. lxxxii. 6.

[10] *dixit*] om. B.

[11] *respondit concedendo*] concessit, B.

[12] *Dei*] om. C.

[13] John x. 30.

[14] *Verum*] Unum, A.

[15] *sancta mater*] om. B.

[16] *meum — sanguis*] meum, hic sanguis, B.

[17] *conversive*] conversius, A.

dicentibus[1] quibusdam doctoribus, quod per ly *hoc* demonstratur terminus conversionis ad quem; ita quod sacerdos debet sic[2] intendere: hoc quod est[3] hic[4] sub specie panis, per verba[5] conversiva,[6] si complete dicantur, est corpus meum: aliis vero dicentibus quod per ly *hoc* demonstratur panis; et[7] aliud demonstratur in principio, aliud[8] in fine, sicut alius est terminus conversionis[9] a quo, alius ad quem. Aliis dicentibus quod ponuntur recitative, et tamen conversive, et non sunt assertivæ, nisi completa conversione; et tunc demonstratur corpus quod est sub specie panis; et sic de sanguine judicatur. Et quamvis in hoc sint[10] diversæ sententiæ; nunquam tamen sic sunt diversæ[11] quin in hoc concordant quod[12] illa conversio causet in[13] illis identicam veritatem.

Fundent alii, si possent, per locum ab auctoritate alicujus doctoris catholici quod esse accipitur[14] pro signare[15] in istis verbis sacramentalibus, *Hoc est corpus meum; Hic est sanguis meus:* quomodo dicit Augustinus super[16] Johannem, Homilia 63. "Non est," inquit, "dictum, petra significabat[17] Christum: sed petra erat "Christus. Nec dictum est, bonum semen significabat[18] "filios Dei,[19] zizania autem[20] filios maligni;[21] sed,[22]

---

[1] *dicentibus*] ita quod dicentibus, A, B, C. The words *ita quod* seem to have been caught up from the following line.

[2] *sic*] om. B.

[3] *est*] erit, A, B.

[4] *hic*] om. B.

[5] *verba*] verba ista, B.

[6] *complete*] completa, C.

[7] *et*] om. C.

[8] *aliud*] et aliud, A, C.

[9] *conversionis*] om. B.

[10] *sint*] sunt, B.

[11] *sunt diversæ*] sunt adverse, A; sunt diverse vel adverse, C.

[12] *quod*] quin, A.

[13] *in*] om. C.

[14] *accipitur*] accipiatur, B.

[15] *signare*] significare, A.

[16] *super*] supra, A, C.

[17] *significabat*] significabit, A; signat vel signavit, B; signavit, C.

[18] *significabat*] signat, B, C.

[19] *Dei*] om. B; regni, text of St. A.

[20] *zizania autem*] aut zizania significabant, text of St. A.

[21] *maligni*] malignos, B.

[22] *sed*] sed dictum est, text of St. A.

"bonum semen hi sunt filii Dei,[1] zizania autem[2] filii "maligni. Et in Quæstionibus Levit. tit. 57,[3] *Septem "spicæ septem anni sunt*; non dixit[4] septem annos "significant;[5] *et septem boves septem anni sunt.*" Et libro Locutionum Genes. tit. 59.[6] "Multum," inquit, "hæc locutio notanda est, ubi aliqua sig-"nificantia rerum earum quas[7] significant[8] nomine "appellantur." Et de Civitate Dei XVIII.[9] "Omnia sig-"nificantia videntur quodammodo earum rerum quas "significant[10] sustinere personas." Et in multis locis in quibus repetit exempla superius posita.[11] Et alibi dicitur "Johannes ipse est Elias, non in persona sed in figura."[12] Fundent, inquam, quod esse accipiatur in prædictis orationibus pro significare,[13] seu[14] figurare, seu tropice, pertinenter. Non videtur verisimile apud aliquem sanæ mentis quod Augustinus tam crebro inculcasset istam logicam Scripturæ in libris suis, et tamen exponendo evangelia, ad hunc sacrum textum, *Hoc est corpus meum*, et *Hic est sanguis meus*, supra quo fundatur illud altissimum sacramentum, hanc logicam Scripturæ sic penitus omisisset. Nec mirantur philosophi catholici de varia demonstratione per hoc pronomen *hoc* per diversos doctores varie assignata,[15] quia quod aliqua propositio sit simul assertiva et conversiva

---

[1] *Dei*] regni, text of St. A.

[2] *filios maligni — zizania autem*] om. A.

[3] *57*] 59, A, C; 50, B.

[4] *dixit*] dicit, C.

[5] *significant*] signant, B.

[6] *Locutionum—59*] A false reference. The words occur in Quæst. Genes. tit. 143; and are a comment on Gen. xl. 12, *tres fundi, tres dies sunt.*

[7] *quas*] quodam, B.

[8] *significant*] signant, B; signat, C.

[9] This is also a false reference. I have failed to find the passage referred to.

[10] *significant*] signant, B.

[11] *superius posita*] preposita, C.

[12] See August. in Joh. cap. I. tract. IV. Opp. t. III. pt. 2, p. 314, E. As usual, Tyssyngton only gives the general sense of the passage.

[13] *significare*] signare, B, C.

[14] *seu*] vel, B.

[15] *assignata*] significata assignata, A.

nunquam in dictis alicujus puri philosophi reperitur: certum revera omnino tenetur a Christi fidelibus quod prædicta locutio huic textui non convenit.[1] Propter quod illud doceant per scriptum alicujus doctoris catholici; et cum non possint,[2] fidei conquiescant; scientes se habere alium sensum quam efflagitat Spiritus Sanctus; in sacram[3] Scripturam impie blasphemantes.

Secondly, as to what the eucharist is not.

II. Nunc superest secundo dicere quid[4] non est eucharistia, pro opinionibus erroneis, quæ hodie prædicantur. Pro quo primo dicitur[5] quod non est panis aut vinum in natura, sicut alii dicunt, sed, sicut supra dictum est, panis et vinum secundum speciem tantum: unde alii palam dogmatizant panem et vinum, ex quibus consecratur corpus Christi, post consecrationem in naturis suis realiter remanere. Hæc autem doctrina dictis sanctorum repugnat, et determinationi ecclesiæ obviat manifeste. Unde inter doctores quidam ponunt affirmativas, quidam[6] negativas, ex quibus satis convincitur sententia supradicta.

Authority of St. Ignatius.

Unde B. Ignatius martyr, epistola sua III[a] quam scripsit[7] ad Ephesios. "Omnes," inquit, "vos convenitis in obedire[8] episcopo[9] et presbytero, unum panem "frangentes, qui est pharmacum antidotum ejus quod est "ad non mori."[10] Quis, quæso, est ille panis quem omnes frangimus? Si dicatur quod est panis communis et universalis; sic bruta nobiscum frangunt[11] unum panem,

---

[1] *non convenit*] queritur, A; and non is inserted afterwards by a cotemporary hand.

[2] *possint*] possunt, A.

[3] *sacram*] sanctam, B.

[4] *quid*] quod, A, B.

[5] *dicitur*] om. C.

[6] *quidam*] quidam ponunt, A, B.

[7] *scripsit*] scribit, C.

[8] *convenitis in obedire*] convenit inobedire, A; convenitis obedire, B; mihi obedire, C.

[9] *episcopo*] om. A.

[10] Ignat. ad Ephes. 20. I subjoin the Greek, of which the text is so singular a translation: *πάντες συνέρχεσθε . . . εἰς τὸ ὑπακούειν ὑμᾶς τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ ἀπερισπάστῳ διανοίᾳ, ἕνα ἄρτον κλῶντες, ὅς ἐστιν φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτος τοῦ μὴ ἀποθανεῖν.*

[11] *sic—frangunt*] sic frangit, A, with a blank between.

foretque hic[1] communis hominum et brutorum. Oportet ergo quod sit ille[2] panis communicationis, qui unus numero ab omnibus Christi fidelibus participatur, qui scilicet est[3] pharmacum antidotum; pharmacum, i.e. medicinale;[4] antidotum, i.e. ex contrariis datum. Conficitur enim[5] hoc benedictum antidotum ex carne, et sanguine, et deitate, quæ[6] nedum morti contrariantur, sed ipsam[7] mortem destruunt et occidunt. Et expressius in epistola sua ad Romanos.[8] "Non," inquit, "delector pane cor-"porali, sed panem Dei volo; ejus qui est[9] ex genere "David; et potum volo sanguinem ipsius."[10] Utrum ex hac affirmativa, et negativa simul apud fidelem non protervum sequatur intentum, sint judices Christiani.

Of Dionysius.

B. quoque Dionysius, cap. 3, Cœlestis[11] Hierarchiæ, "Postquam" inquit "sacerdos sacrificat divinissima,[12] "panem indivisibilem dividit,[13] et velatum revelat." Ex quo sequitur quod idem panis sit divisibilis, et indivisibilis; et velatus, et revelatus: divisibilis in symbolis, et indivisibilis in se; velatus in se,[14] revelatus in symbolis.

Of Grosteste.

Expone tu Græcum si[15] melius noveris quam Lincolniensis. Ipse autem nescivit aliter intelligere Dionysium, ut videtur, quam quod idem[16] sit caro Christi et panis secundum speciem; et sic secundum substantiam[17] indivisibilis,[18] secundum speciem divisibilis; et sic[19] de aliis denominationibus, docens palam quod species illa non

---

[1] *hic*] hoc, B.
[2] *ille*] om. A, B.
[3] *est*] om. C.
[4] *medicinale*] medicinalem, A.
[5] *enim*] om. A.
[6] *deitate quæ*] deitate qui, A, B; divinitate que, C.
ipsam] ipsum, A, B, C.
Ignat. ad Rom. c. 7.
[9] *est*] om. B.
[10] *ipsius*] ejus, C.
[11] *Cœlestis*] The passage is not in this work, but in the Hierarchia Ecclesiastica, cap. 3.
[12] *divinissima*] divinissimam, C.
[13] *dividit*] om. B.
[14] *se*] se et, B.
[15] *si*] si tu, B.
[16] *idem*] ibidem, A.
[17] *substantiam*] essentiam, A.
[18] *indivisibilis*] indivisibilis et, B.
[19] sic] om. B.

est subjectata post consecrationem, immo super[1] prædictum capitulum conatur hoc multis vicibus declarare.

B.[2] vero Ambrosius libro[3] II. de Sacramentis,[4] "Post-"quam," inquit, "verba Christi deprompta fuerint; "panis non dicitur, sed corpus Christi. Cum,"[5] inquit, "*Panem nostrum quotidianum da nobis hodie* Christus "dixit, videtur ergo quod sit panis, et quod[6] non sit "panis." Propter quod subjungit Ambrosius. "Non "est panis qui vadit in corpus, puta ad corporis nutri-"mentum,[7] sed est panis qui animæ substantiam fulsit." Et in libello suo de Eucharistia.[8] "Si," inquit, "panis "esum esurientibus apponeremus, non ex toto pro-"veniret[9] ad singulos. De hoc autem pane[10] tantum "capiunt singuli, quantum capiunt universi." Est "ergo panis, qui est verum corpus Christi, identice caro secundum substantiam, panis secundum speciem, et tunc hac auctoritate nihil planius invenitur. Of Ambrose.

Johannes autem[11] Damascenus, qui floruit inter Græcos quando Augustinus inter Latinos, hanc sententiam expressius ceteris ita ponit.[12] Vocat enim hunc panem panem communicationis, quia idem secundum se totum multis communicatur, et dicit tunc quod ille[13] panis communicationis includit duas naturas, videlicet carnem et divinitatem,[14] quemadmodum carbo ignem et lignum. Et paulo ante. "Generatio," inquit, "hominis duplex est, Of J. Damascenus.

---

[1] *super*] supra, C.

[2] *B.*] Sanctus, A, C.

[3] *libro*] sermone, B, C.

[4] Ambros. de Sacramentis, IV. c. 4, 5: the sense of a long passage loosely given. See also canon De Consecr. dist. 2, cap. *Panis in altari.*

[5] *Cum*] tum, B, C.

[6] *quod*] om. A.

[7] *nutrimentum*] incrementum, A.

[8] The editions of St. Ambrose contain no such book. The passage referred to is not in his works De Mysteriis, or De Sacramentis; and the expression *libellus* seems to point to some shorter tract.

[9] *proveniret*] pertineret, A; perveniret, B.

[10] *pane*] om. C.

[11] *autem*] om. B.

[12] De Fide Orthodoxa, IV. 14; only the general sense of the passage.

[13] *ille*] iste, C.

[14] *divinitatem*] deitatem, B.

"videlicet ex carne et spiritu, propter quod et ejus cibus "duplex est, videlicet Deus homo, qui est Christus." Et sequitur. "Quemadmodum," inquit, "panis et vinum "per esum et potionem[1] in corpus hominis comedentis "et bibentis[2] transmutatur, sic et propositionis panis per "invocationem Spiritus Sancti supernaturaliter trans- "mutatur in corpus,[3] et non sunt duo sed unum." Et sequitur, non sunt duo;[4] ergo non sunt duæ substantiæ distinctæ. Cujus contrarium sæpe ponunt.

Of Bede. Venerabilis autem[5] Beda, libro de Mysteriis Missæ,[6] "Dicimus,"[7] inquit, "quod sicut substantia corporis "Christi in altari est, ubi[8] forma corporis non videtur, "sic ibi forma panis videtur, ubi substantia panis non "est: nec est ibi alius panis quam panis qui de cœlo "descendit."

Of Gregory. Propter quod B. Gregorius hujus sacramenti interpres optimus, de Consecratione, dist. 2, cap. *Species*, concludit hanc sententiam[9] paucis verbis. "Species," inquit, "et similitudo illarum rerum vocabula[10] sunt "quæ antea fuerunt."[11] Quia[12] species et similitudo sunt, ideo vocabula manent, sed secundum speciem tantum. Secundum enim illud quod manet, secundum id[13] manet vocabulum, alioquin non foret nisi delusio Christianorum. Unde consequenter[14] sanctus ponit hoc verbum fuerunt;[15] tempus præteritum

---

[1] *et vinum—potionem*] per comestionem et vinum per pocionem, B; et vinum per posicionem, C; posicionem per pocionem, A.

[2] *comedentis et bibentis*] comedetis et bibetis, A.

[3] *corpus*] corpus Christi, B.

[4] *duo*] duæ, B.

[5] *autem*] om. B.

[6] *Missæ*] om. A. No such work appears among the printed works of Bede.

[7] *Dicimus*] divinus, A; om. C.

[8] *ubi*] ibi, A, C.

[9] *sententiam*] substantiam, B.

[10] *illarum—vocabula*] et vocabula rerum, A, C.

[11] *fuerunt*] sunt, A.

[12] *Quia*] quia panis et vini supple, B.

[13] *id*] illud, B.

[14] *consequenter*] convenienter consequenter, A; communiter, C.

[15] *fuerunt*] firmiter, A.

ad differentiam temporis præsentis; quomodo arguit Augustinus contra discipulos euntes versus Emmaus, qui dixerunt, *Sperabamus quod ipse*[1] *erat redempturus Israel;*[2] ubi sic arguit Augustinus, "Sperabatis; ergo "non speratis." Tertia parte sermonum, sermone 77.[3]

Hanc utique sententiam tam claram, tam lucidam, sancta mater ecclesia, ut patet per hos doctores et alios quos longum foret enarrare, semper tenuit, postquam fuit Christus hanc doctrinam prædicans atque docens. The church has ever held this doctrine.

Propter quod, eodem Spiritu inspirata mater[4] ecclesia quo isti[5] doctores; primo, in concilio Turonensi Berengarium asserentem panem et vinum materiales superesse[6] in altari post consecrationem, vocatum et non venientem ad concilium, sub sancto[7] Leone nono,[8] in ejus absentia solemniter condemnavit. Postea, eo vocato et audito in concilio Vercellensi, ac auctoritatibus[9] sanctorum confuso, sub Victore Papa secundo, assistente archidiacono Romano tunc famoso theologo, qui postmodum fuit Gregorius septimus,[10] libri Berengarii et Johannis Scoti complicis sui hanc hæresim dogmatizantis, in conspectu populi cremabantur. Demum,[11] quia publice ecclesiam[12] scandalizaverant, data est una forma decreti sub Nicolao[13] secundo, quod incipit, *Ego Berengarius*, (et ponitur de Consecratione, dist. 2, *Ego Berengarius*) mittenda[14] per omnes ecclesias. Ex quo decreto, si debite[15] et modo consueto intelligatur, manifeste convincitur sententia supradicta.

Witness her persecution of Berenger at Tours [Verceil.], 1050.

At Verceil. [Tours] 1050.

At 2d Lateran Council, 1059.

---

[1] *ipse*] om. A, B.

[2] Luke xxiv. 21.

[3] Aug. Serm. 232. Opp. t. v. p. 982, F. "Sperabatis, jam des- "peratis?"

[4] *mater*] jure, A.

[5] *isti*] isti sancti, B.

[6] *materiales superesse*] naturales semper esse, C.

[7] *sancto*] om. B.

[8] *nono*] 70°, A; 9° 10m, B; 10°, C.

[9] *auctoritatibus*] auctoribus, A, C.

[10] *septimus*] Octavus, A, C.

[11] *Demum*] Et, B.

[12] *ecclesiam*] scandalizabant vel, ins. B.

[13] *Nicolao*] Nicolao papa, B.

[14] *mittenda*] mittendum, B.

[15] *debite*] debito, B.

Lanfrancus et[1] Wymundus ista in libris suis contra Berengarium contestantur.[2] Et si illis non credamus, saltem credamus Anselmo, qui in epistola sua ad auctorem quendam de Officiis Divinis. "Panem," inquit, "et "vinum superesse[3] in altari post consecrationem, nuper "Romana ecclesia damnavit in Berengario." Et patet per[4] alia dicta sua quod intelligit de pane et vino materialibus. "Immo," inquit, "hoc semper abhorruit "pietas Christiana."

Confitentur alii se habere rectam logicam in decreto Nicolai Papæ[5] accipientis esse pro significare,[6] panem et vinum pro pane et vino in naturis suis, ponere: pro ponere materialiter[7] seu corporaliter, quomodo minister ponit panem et vinum ante consecrationem in altari.

Fideles autem credunt habere se bonam logicam et theologiam, et illos malam; accipiuntque esse pro existere, sive esse pro[8] essentia, quomodo omnes homines loquuntur de esse: panem vero et vinum pro pane et vino secundum speciem; et hæc[9] est logica Scripturæ et[10] Augustini. Ponere vero accipiunt pro ponere mentaliter,[11] quomodo ponimus quod Deus est in cœlo, et alias conclusiones[12] in scholis. Et tunc sensus decreti est; panem et vinum quæ ponuntur, et[13] asseruntur esse in altari post consecrationem, esse corpus Christi secundum essentiam,[14] panem et vinum secundum speciem; sacramentum et rem sacramenti; quia

---

[1] *et*] om. A.

[2] *contestantur*] ista contestantur, B. The works referred to are Lanfrancus de Eucharistiæ Sacramento contra Berengarium, and Guitmundus Archiep. Aversanus de Veritate Corporis et Sanguinis Christi in Eucharistia. The latter was printed at Friburg in 1530.

[3] *superesse*] semper esse, C.

[4] *per*] quod, C.

[5] *Papæ*] om. C.

[6] *significare*] signare, B.

[7] *materialiter*] manualiter, B, C.

[8] *pro*] ab, B, C.

[9] *hæc*] om. C.

[10] *et*] om. B.

[11] *mentaliter*] intellectualiter, C.

[12] *conclusiones*] questiones, B; *i.e.* q°nes for 9°nes.

[13] *et*] id est A.

[14] *essentiam*] substantiam, B.

quamdiu et[1] ubi corpus Christi est panis secundum speciem; tamdiu[2] et ibi est sacramentum, et[3] res sacramenti; i. e. corpus Christi. Sensus aliorum erroneus est panem et vinum materiales, quæ ponuntur in altari manibus ministrorum, remanere post consecrationem, et esse, hoc est significare,[4] corpus Christi: qui sensus, cum sit infundabilis, contemnitur non probatus.

Hanc doctrinam filii sanctæ matris ecclesiæ receperunt, tanquam per ecclesiam, ut dictum est, determinatam; videlicet venerabilis Anselmus, qui fuit homo[5] quasi illius temporis, qui librum edidit de sacramento altaris, in quo[6] ostendit quod eucharistia est vera caro et sanguis Salvatoris; quod panis et vinum non remanent secundum substantias suas, et accidentia sunt ibi sine subjecto; et quasi[7] totus liber per processum agit ad istam sententiam, contrariam sententiam[8] reprobando.[9] **Her sons have received it as her decision: as Anselm.**

Post hunc surrexit B. Bernardus qui Petrum Abelardi[10] hæreticum in ista materia,[11] ut post dicetur, persequebatur. **S. Bernard.**

Post hunc Hugo de Sancto[12] Victore in sententiis suis, esse accidens sine subjecto asseruit, et panem et vinum non remanere, ex quibus conficitur corpus Christi.[13] Et in libro de sacramentis, parte octava, per processum idem docet. **H. de St. Victor.**

Post hunc Gratianus compilavit decreta sanctorum: et per rubricas quas posuit, et per conclusiones quas **Gratian, in the rubrics of the Decretum.**

---

[1] *et*] om. C.

[2] *tamdiu*] tam, A.

[3] *et*] et est, A, B.

[4] *significare*] signare, B.

[5] *homo*] om. B.

[6] *quo*] quo primo, A, B. After quo (q°) the insertion of primo (p°) would be easy.

[7] *quasi*] om. B.

[8] *contrariam sententiam*] om. A.

[9] It is not easy to say what work of Anselm's is referred to. Possibly to Epist. 106. Opp. p. 453,ed. 1675.

[10] *Abelardi*] Abelardum, C.

[11] *ut*] nunc, A.

[12] *Sancto*] om. B.

[13] H. de S. Victore, Speculum Ecclesiæ, cap. 7.

ex dictis sanctorum elicuit; patet aperte quod hanc doctrinam docuit.

P. Lombard.

Eo tempore fuit Magister Sententiarum,[1] qui hanc sententiam IV° Sententiarum, dist. 2,[2] docet, contrariam sententiam tanquam hæreticam reprobando.

These doctors are all earlier than Innocent III.

Istorum doctorum sententias non posui, quia scripta eorum sunt communia et ad manum: illorum tamen nomina notavi, ut omnibus pateat quod plus habemus pro hac positione quam epistolam Innocentii III., quia omnes auctores præallegatos habemus, et alios valde multos. Magister Sententiarum præcessit tempus Innocentii per 51 annos, et patet quod fuit doctrina communis, et publica schola fidei antequam Innocentius nascebatur.

Our opponents say that bread and wine have something sacramental in their nature,

Confitentur alii quod panis et vinum in naturis suis propter perfectionem substantialem, inter alias causas, sunt sacramentum, addentes quod illud quod alii ponunt sacramentum est deterius stercoribus ratonum.

Ad hanc blasphemiam respondent sic fideles, et dicunt quod eucharistia est caro et sanguis Christi. Et quantum[3] ad alia sacramentalia, dicunt quemadmodum homines non attendunt ad annulum quo quis investitur hæreditate aliqua aut dignitate, sed ad dignitatem vel hæreditatem; quia sæpe contingit quod deteriori annulo correspondet major dignitas: ita fideles attendunt ad efficientias signorum, non ad rerum essentias; alioquin melius esset sacrificium veteris legis, videlicet hircus et vitulus, quam panis et vinum, sacrificium nostræ[4] legis. Constat quod vitulus, cum sit animal vivum, est et mole[5] et[6] virtute melius quam unus modicus panis: et obmutescit[7] hæc infelix blasphemia,

---

[1] *Sententiarum*] om. C.
[2] *2*] 11, C.
[3] *quantum*] quop, C.
[4] *nostræ*] corr. in C to novæ.
[5] *mole*] mobile, B.
[6] *et*] om. C.
[7] *obmutescit*] obmutescet, C.

ratione victa. Considerent elementorum libratores quod omnes virtutes animæ Christi sunt accidentia: festuca est una substantia, immo musca est[1] substantia viva; et corpus Christi in triduo fuit mortuum. Attendamus ergo ad signorum efficientias, et cessent tales comparationes, auribus fidelium odiosæ.

Confitentur alii quod est major convenientia panis et vini ad corpus Christi sacramentandum, quam alicujus alterius.

and are especially fit to represent Christ's body.

Nos autem dicimus quod species panis repræsentat panem, sive sit præsens sive non; ideo non requiritur præsentia panis ad significationem aliquam[2] sacramentalem; et sicut frivolum esset apponere corporibus rem spiritualem ad comedendum, ut animam vel[3] angelum, ita frivolum est[4] in mensa spirituali, quæ est refectio animarum, apponere panem, nisi fuerit[5] necessarius aliunde. Et quiscunque gradus signi hic fingatur[6] ex illa convenientia, videtur convenientia major et excellentior gradus, quod[7] sicut[8] essentia divina unitur animæ benefice per unum accidens, videlicet per[9] gloriam summam,[10] in patria, et eadem essentia unitur animæ gratifice per unum accidens, videlicet per gratiam, in via: et[11] sicut utrobique substantia spiritualis substantiæ spirituali unitur per accidens spirituale, et non per[12] substantiam: ita videtur maxima[13] conformitas quod corpus suum con-

[1] *est*] om. B.

[2] *significationem aliquam*] significandum aquam, A.

[3] *animam vel*] scientiam, B, omitting *vel*.

[4] *esset—est*] om. A.

[5] *nisi fuerit*] non fuit, A; nisi foret, B.

[6] *fingatur*] signatur, B; figuratur, C.

[7] *quod*] eo quod, B.

[8] *sicut*] om. B.

[9] *per*] om. B, C.

[10] *gloriam summam*] gloriam subjectivam, A; glosam subjectivam, B.

[11] *et*] om. C.

[12] *per*] om. B, C.

[13] *maxima*] magna, A.

corporetur corpori nostro, ut ait Rabanus,[1] per accidens corporale et non per substantiam corporalem.

Our opponents claim on their side the logic of Scripture.

Confitentur alii quod habent pro[2] se logicam Scripturæ, eo quod Scriptura, quando loquitur de sacramento corporis, vocat illud panem, et hoc ubicunque loquitur de sacramento isto.

Huic dicitur quod sicut Scriptura utitur isto[3] termino panis pro sacramento corporis, ita utitur isto termino calix pro sacramento sanguinis. Et sicut sanguis Christi non est calix argenteus; ita corpus non est ille panis materialis; sed panis secundum speciem tantum, sicut prius[4] dictum est. Et potest dici panis alio[5] modo, quo sacra[6] Scriptura utitur, et[7] attribuit termino mutationis ad quem, nomen termini a quo ejusdem[8] mutationis; ut Exodi VII. 12 dicitur de virgis conversis in serpentes[9] quod virga Aaron devoravit virgas magorum, ubi serpentem virgam vocat, quia de virga fiebat. Similiter Genesis II. 23, Adam vocavit Evam os et carnem, quia erat os ex ossibus ejus, et caro de carne sua. Et consimiliter[10] homo dicitur terra, quia fit ex terra.[11] Et Christus dicitur semen Abrahæ, quia ex semine Abrahæ processit in carne. His et aliis modis, sicut alias fuit[12] declaratum, sufficienter responderi potest ad Scripturam, et ad[13] dicta sanctorum de pane et vino, quibus videntur asserere quod panis et vinum post consecrationem remanent in altari.

Ulterius dicere oportet quod sicut eucharistia non est

---

[1] Rabanus Maurus, de Institutione Clericorum, I. cap. 31, must be referred to; but the words are Tyssington's, perhaps the sense.

[2] *pro*] per, A, B, C.

[3] *isto*] illo, A.

[4] *prius*] supra, C.

[5] *alio*] aliquo, A.

[6] *sacra*] scilicet, B.

[7] *et*] etiam, A, B.

[8] *ejusdem*] ejus, B, C.

[9] *virgis—serpentes*] speciebus conversis in virgas, A; serpentibus conversis in virgas, B.

[10] *consimiliter*] similiter, A, B.

[11] *quia—terra*] om. C.

[12] *fuit*] fuerat, A, B.

[13] *ad*] om. B.

panis aut vinum in natura; sic nec[1] species panis aut[2] vini, sed caro et sanguis Jesu Christi. Quando enim angelus apparet in specie aliqua humana,[3] non dicitur quod species illa est angelus aut homo; quia est unum corpus aëreum assumptum, quod tamen nec est angelus, nec homo. Scriptura tamen concedit quod angelus est homo secundum illam speciem. Et est modus multum usitatus in Scriptura, ponendo nomen rei pro nomine speciei, et e converso, ut exemplificat Lincolniensis. Ita dicitur de specie ista quod nec est panis, nec caro Christi. Ad hoc tamen quod caro Christi et sanguis sint eucharistia requiritur species panis, sicut ad hoc quod album sit, requiritur albedo. Non tamen propter hoc est illud album albedo; nunquam enim sunt caro et sanguis Christi eucharistia, nisi quando sunt panis et vinum, secundum species panis et vini. Sicut[4] ergo aliquod est sacramentum corporis Christi[5] quod non est corpus Christi, et aliquod est sacramentum corporis Christi[6] quod est corpus Christi; ita de eucharistia. Sacramentum corporis Christi quod non est corpus Christi est[7] multiplex, tam in lege veteri quam nova. Sic[8] quoque agnus typicus fuit sacramentum corporis Christi, non tamen fuit corpus Christi; ita quoque et modo, species panis est sacramentum corporis Christi, sed non est corpus Christi. Sacramentum autem corporis Christi[9] quod est corpus Christi, est corpus Christi existens in altari, simplex, indivisibile, sicut dicit Dionysius, et spirituale, secundum Augustinum, et[10] Hieronymum et Damascenum. Et illud existens in altari est sacramentum corporis[11] quod pependit in cruce, et hoc[12]

---

[1] *nec*] nec est, A, B.
[2] *aut*] om. B.
[3] *humana*] humana et, B.
[4] *Sicut*] om. C.
[5] *Christi*] secundum, C.
[6] *Christi*] secundum, C.
[7] *est*] om. C.
[8] *Sic*] perhaps sicut.
[9] *Christi*] om. A.
[10] *et*] om. A.
[11] *corporis*] B. adds, pendentis in cruce vel.
[12] *hoc*] om. A, B.

secundum[1] rationem qua pependit in cruce; Christo jubente, *Hoc facite in meam commemorationem.*[2]

Conformiter dicitur[3] de eucharistia; multa enim sunt et fuerunt[4] quæ sacramentabant eucharistiam. Patet, quia[5] manna sacramentavit eucharistiam, et tamen nunquam fuit eucharistia. Similiter[6] modo species panis sacramentat eucharistiam, sed non est eucharistia. Sed eucharistia est caro Christi simplex, indivisibilis, et complicita, et spiritualis: et sanguis consimiliter, existens in altari sub speciebus panis et vini. Omnes autem recte intelligentes concipiunt,[7] ut communiter, per sacramentum eucharistiæ, tanquam in suo famosiori, ipsam eucharistiam. Sic quoque tractatores sacramentorum, dum de septem sacramentis tractant, quibus alligantur vulnera peccatorum, sacramentum eucharistiæ ipsam eucharistiam vocant. Ex quo patet quam remoti sunt a veritate qui volentes tradere quidditatem[8] eucharistiæ continue laborant circa panem et vinum, aut circa ipsorum[9] species, cum in rei veritate eucharistia dicat in recto carnem et sanguinem Christi, et in obliquo speciem panis et vini: ut superius est notatum.

Hence we can answer the main question.

Quando ergo quæritur quid est illud in manibus sacerdotis sensibile; dicitur secundum prædicta quod est caro Christi secundum substantiam, et panis secundum speciem.

Grosteste's view.

Ad cujus declarationem distinguitur per[10] Lincolniensem super cap. 3 Cœlestis Hierarchiæ, quod aliquid est sensibile secundum se, vel in alio. Et subdit Lincolniensis, "Non," inquit, "videtur corpus Christi secun-"dum se, sed in specie panis et vini. Necesse est,"

---

[1] *secundum*] secundum hanc, A.

[2] Luke xxii. 19.

[3] *dicitur*] om. A.

[4] *fuerunt*] fiunt, A.

[5] *Patet, quia*] Patet quod quia, B; patet quod, C.

[6] *Similiter*] similiter et, B; simile, C.

[7] *concipiunt*] concupiunt, C.

[8] *quidditatem*] quantitatem, A.

[9] *ipsorum*] eorum, B.

[10] *per*] secundum, B, C.

inquit, "ut sensibiliter ducatur sub visum, et dividatur "in speciebus; in se tamen indivisum."[1] Et concordat huic illa distinctio quam nobis dedit prima philosophia, quod res aliquando denominatur ab intrinseco, ut homo dicitur animatus ab anima qua in eo est, corporeus[2] a corpore quod in ipso est; et sic de aliis: aliquando ab extrinseco, ut homo dicitur laceratus, quia vestes suæ[3] sunt laceratæ; visus, quia vestes visæ; combustus, quia bona sua sunt[4] combusta. Et per istam distinctionem salvantur multa; sic enim dicit apostolus quod idolum nihil est,[5] et tamen est unum lignum; et intelligitur per denominationem extrinsecam, i. e. a nihilitate repræsentati[6] per idolum. Ita quoque dicitur corpus Christi frangi, dentibus teri, videri, non in se, sed in specie panis, sicut dicit Lincolniensis. Per hanc denominationem extrinsecam, vidit Deum[7] Jacob facie ad faciem, et Johannes vidit Spiritum Sanctum. Et eodem momento, ut ait Gregorius, est corpus Christi in cœlo, et videtur in altari; ut patet De Consecratione, dist. 2, cap. *Hæc victima.*[8]

Patet per ista quod corpus Christi in se, et secundum se, non frangitur nec[9] dividitur; et si comestio dicat divisionem partium, non comeditur secundum se; si autem dicat sumptionem solam, sic de hac hostia comeditur secundum se. Sed propter objectiones frivolas oportet scire, quod sicut nomina sunt signativa ad placitum instituentium,[10] et etiam secundum usum utentium; ita et denominatio, cum sit conditio vocabuli. Et ita licet sequatur aliquando visio hominis ex visione vestium,

---

[1] *indivisum*] divisum, A.

[2] *corporeus*] corpus A. in the original writing, but with an erasure after the word.

[3] *suæ*] ejus, C.

[4] *sunt*] om. C.

[5] 1 Cor. viii. 4.

[6] *repræsentati*] demonstrati, B.

[7] *Deum*] Dominum, B.

[8] Even in the earliest editions of the Canon no such chapter occurs; it is merged in the chapter *Quid sit sanguis.*

[9] *nec*] non, B.

[10] *instituentium*] institutum, B.

non tamen ex divisione vestium sequitur divisio hominis. Propterea ubi Scriptura et modus loquendi admittit, admittenda est; ubi autem non est in simili habitudine, dimittenda.[1]

Conceditur ergo corpus Christi in altari videri per denominationem extrinsecam, et in[2] alio; licet in se videri nequeat ab oculo corporali, saltem non glorificato; et eodem modo sensibiliter tractari.[3]

Caro enim Christi veritas est, et figura: veritas, dum interius intelligitur, i.e. vera[4] caro secundum substantiam; et figura dum exterius sentitur; hoc est, dum est panis secundum speciem, in qua, dum non est in se sensibilis,[5] est figura, i.e.[6] sacramentum. Caro enim Christi nunquam est figura aut sacramentum, sicut modo loquimur, nisi quando est panis secundum speciem. Et sequitur ex hac auctoritate Hilarii et Augustini, "Caro Christi est "figura dum exterius sentitur:"[7] ergo sentitur: sensibile ergo illud[8] in alio est caro Christi; sensibile in se species[9] panis; quæ est illæ[10] qualitates, quarum substantia sunt conversa in corpus Christi,[11] adhuc formatæ secundum situm[12] et ordinem naturæ, ut prius: sacramentantes sensibiliter illud idem, quod caro Christi sacramentat insensibiliter. Quamvis enim, ut ait Anselmus,[13] negemus[14] quod species sit eucharistia; non tamen negatur quin[15] accidentia sacramentent[16] suo modo; ut elevatio eorum significat elevationem in cruce; depositio, depositionem;

---

[1] *dimittenda*] dimittenda est, B.

[2] *in*] om. A.

[3] *tractari*] pertractari, B.

[4] *vera*] ut, C.

[5] *dum—sensibilis*] non in se sentitur, B.

[6] *i.e.*] et, C.

[7] De Consecr. dist. 2, *Corpus Christi.*

[8] *ergo illud*] illud ergo, C.

[9] *species*] species est, A.

[10] *quæ*] qui, C.

[11] *Christi*] om. C.

[12] *situm*] scitum, B.

[13] The name Anselm must be an error. The passage is not in his printed works; and the form of expression is very unlike his usual style.

[14] *negemus*] negetur, B.

[15] *quin*] quando, A.

[16] *sacramentent*] sacramentant, A.

fractio, vulnerationem; et species panis, ipsum panem, qui per[1] substantiam suam est panis, qui de cœlo descendit. Quandoque autem doctores quidam, ut Parisiensis,[2] et alii concedunt quod species panis est caro Christi; sed tunc accipiunt esse pro significare,[3] qui modus loquendi, quia istis diebus magis dedocet quam docet, non est concedendus, secundum Augustinum, nisi juxta[4] posito intellectu, vel simpliciter est negandus, ubi non est auctenticus ex Scriptura.[5]

Confitentur alii quod nos fingimus inconsequenter miracula de accidentibus.

It is said that we invent miracles concerning accidents.

Huic dicitur quod cum hoc nesciant probare; melius est credere quod accidens est ibi sine subjecto, et alia miracula quæ non fingimus, sed[6] nobis traduntur ab ecclesiæ patribus, quam a fide deviare cum illo deliro sene et hæretico[7] Petro Abelardi, qui, ut ait B. Bernardus, cum lusisset usque ad senium[8] in sophismatibus, de veteri magistro novum theologum se fecit: et cum theologus esse debuit, stultilogus factus est. Hic enim asserens quod accidentia[9] sine subjecto esse non possunt, posuit ea in aere subjectari. Ad hujus correctionem laboravit B. Bernardus, verbo et scripto, et eum condemnavit Innocentius Secundus.[10] Et magis videtur esse[11] credendum Bernardo, quam Berengario; B. Petro in suo successore legitimo Innocentio Secundo,[12] quam Petro Abelardi hæretico tam famoso.

III. Postremo restat dicere de tertio; et patet ex præcedentibus, quod nomina hujus sacramenti quibus ecclesia utitur, sunt caro et sanguis Christi, aut eucharistia, quod ad idem tendit.

What names are used by the church for the eucharist.

---

[1] *per*] secundum. C.

[2] John Gerson (?).

[3] *significare*] signare, B.

[4] *juxta*] inquam, A, C.

[5] August, de Civitate Dei, v. 1. See above, p. 58.

[6] *sed*] sicut, B.

[7] *deliro sene et hæretico*] liro sene heretico, A.

[8] *senium*] devium, B.

[9] *accidentia*] accidens, C.

[10] *Secundus*] Tercius, A; om. C.

[11] *esse*] om. C.

[12] *Secundo*] Tercio, A.

Nam, secundum Lincolniensem, dicitur hoc sacramentum per excellentiam gratia; quia[1] est caro Christi, in qua habitavit plenitudo gratiæ, per quam nobis omnis gratia derivatur. Propter quod ait Dionysius, ubi prius:[2] "Ab hujus," inquit, "sacramenti teleta perficitur "omne aliud sacramentum." Teleta, ut exponunt Græci sermonis periti, est signum sacramentale.[3] Et patet quod dictum Dionysii non potest intelligi de pane aut vino,[4] sed de carne et sanguine Jesu Christi. Attribuit insuper[5] Dionysius huic sacramento mirabiles determinationes, dicens, quod hujus sacramenti principium et teleta est simplex, et indivisible, et spirituale, et divinum; quæ omnia procul sunt a pane et vino materialibus, sed carni et sanguini conveniunt, pro loco et tempore sacramenti.

What verbs are applied to it.

Et secundum hæc nomina accipiuntur verba quæ conceduntur. De hoc sacramento conceditur enim hoc corpus Christi multiplicari, et sacrificari in hoc sacramento.

Alii tamen contemptibiliter vocantes alios doctores doctores signorum, et capita sectarum[6] surgentium sub Innocentio III., dixerunt quod multiplicatio fuit ab istis conficta[7] primitus et inventa; sed convincit eos Dionysius contemporaneus apostolorum, qui ubi prius, "Hujus," inquit, "sacramenti principium sim-"plex[8] et singulare, ad varietatem symbolorum mul-"tiplicatur."[9] Etiam[10] in fine ejusdem capituli utrumque istorum verborum complectitur sub his verbis. "Hierarcha," inquit, "sacrificat divisiva: et panem "indivisibilem dividens, et vinum[11] calicis omnibus

---

[1] *quia*] que, C.

[2] De Ecclesiastica Hierarchia, cap. 3.

[3] *sacramentale*] sacerdotale, A.

[4] *aut vino*] om. A, C.

[5] *insuper*] super, C.

[6] *sectarum*] secularium, A.

[7] *conficta*] confictis, C.

[8] *simplex*] om. C.

[9] *multiplicatur*] multiplicant, vel multiplicatum, A; multiplicant, C.

[10] *Etiam*] Et, B.

[11] *et vinum*] et, om. A, B; then, uni, A, with a blank after it; unitinum, B; et unius, C.

"dispertiens unitatem symbolice multiplicat; omnino "sanctum sacrificium in[1] his perficiens."[2] Quæ verba Dionysii aperte convincunt, non solum verbaliter sed sententialiter, quod multiplicatio non fuit noviter conficta sub abbate[3] nostro Innocentio III., ut alii simulant,[4] tam sanctum patrem[5] impie deridentes.

Præterea cum ecclesia communis[6] teneat, et Dionysius dicat corpus Christi esse sacrificium, licet fortassis fingi posset quod ad hoc quod sit sacramentum, non sit necessaria præsentia corporis Christi; tamen si[7] corpus Christi sit sacrificium quotidianum, videtur quod sacrificans ejus habeat præsentiam corporalem. Quod conatur ostendere Ambrosius super epistolam ad Hebræos, cap. 10. "Nonne," inquiens, "nos[8] per "singulos dies offerimus in communi;[9] et una est "hostia, et non multæ. Quomodo una et non multæ? "quia semper offerimus id ipsum, semper id[10] ipsum, "proinde idem sacrificium; hoc[11] est, plenus Christus."[12] "Illic," inquit, "est plenus Christus." Hæc autem verba sine insipida protervia[13] ad figuram retorqueri non[14] valent: immo nec ipsius Augustini verba evadere[15] possunt, cujus discipulos se esse jactant, more Berengarii; qui, ut asserit Wymundus, se in omnibus fatebatur integrum discipulum Augustini.[16] Unde Augustinus

They imply Christ's bodily presence.

---

[1] *in*] om. C.
[2] *perficiens*] proficiens, C.
[3] *abbate*] papa, A.
[4] *simulant*] similant, A.
[5] *patrem*] petrum, A.
[6] *communis*] communius, A.
[7] *tamen si*] cum, A; cum si, C.
[8] *nos*] om. C.
[9] *in communi*] inquit, B, C.
[10] *id*] idem, C.
[11] *hoc*] hic, B.
[12] Ambrose never commented on the epistle to the Hebrews; nor have I been able to discover the passage quoted.
[13] *sine insipida protervia*] sunt insipida propterea, B.
[14] *non*] non possunt nec, B.
[15] *evadere*] evadi, A, C.
[16] Guitmundus de Veritate Corporis et Sanguinis Christi contra Berengarium, fol. 5, v°. "Nec de "hoc moverer adeo, . . . nisi quod "nonnullas (ut supra memorasti) "ratiunculas obtendere, et eas ex "quibusdam beati Augustini sen-"tentiis munire videntur."

exponendo titulum Psalmi XXXIII.,[1] qui titulus tangit historiam quomodo David[2] coram rege Abimelech finxit se insanire, et inter alia dicitur quod ferebatur manibus suis. Quem textum sic exponit Augustinus. "Quis," inquit, "hoc intelligat ut aliquis homo feratur "manibus suis.[3] Manibus alienis portatur homo; "manibus propriis nemo. Quomodo hoc[4] fuit verum ad "literam[5] de David, nunquam invenimus. De Christo "autem fuit verum ad literam in cœna, quando[6] ipse "præbebat seipsum manibus suis apostolis."[7]

and cannot be taken figuratively.

Ista verba nullo modo intelligi possunt de figura; quia multi homines portant[8] figuram sui in manibus suis; et,[9] secundum Augustinum, nemo portabat[10] seipsum in manibus suis[11] nisi Christus[12] in cœna. Propter quod Augustinus, et Hieronymus, et universaliter omnes doctores concorditer dicunt quod idem ipse est convivium et conviva, sacrificium et sacerdos.[13] Ex his, aliisque verbis Augustini,[14] multis videtur quod[15] nedum plus quam iota prætereunt; sicut ipsi volentes extollere doctrinam suam, dicunt de logica Augustini; verum etiam plus quam est mons Gelboe, de theologia ejusdem. Ad quid,[16] quæso, repeteret[17] Ambrosius toties, "idem sacrificium," et alii doctores, si non esset nisi identitas

---

[1] *xxxiii.*] vicesimi, A, C.

[2] *David*] om. B.

[3] *Quem—suis*] om. B.

[4] *hoc*] homo, B.

[5] *ad literam*] om. C.

[6] *quando*] quia, A.

[7] August. Opp. IV. col. 214, A. "Hoc vero, fratres, quomodo posset "fieri in homine, quis intelligat? "Quis enim portatur in manibus "suis? Manibus aliorum potest "portari homo, manibus suis nemo "portatur. Quomodo intelligatur in "ipso David secundum literam non "invenimus, in Christo autem inve"nimus. Ferebatur enim Christus "in manibus suis, quando com"mendans ipsum corpus suum, ait, "*Hoc est corpus meum.*"

[8] *portant*] important, C.

[9] *et*] om. A, C.

[10] *portabat*] portabit, C.

[11] *suis*] om. A, C.

[12] *Christus*] om. A.

[13] See Decret. Greg. I. tit. I. c. 1, *Firmiter.*

[14] *Augustini*] om. A, C.

[15] *quod*] quin, C.

[16] *quid*] quem, A.

[17] *repeteret*] repetet, A.

in figura. Ad quid[1] etiam diceret Augustinus[2] quod nunquam portavit se homo manibus propriis, nisi Christus in cœna; cum quilibet[3] sacerdos justus sui ipsius figuram portet, quoties celebrat missam suam; dicente apostolo; *Unus panis,*[4] *et unum corpus, multi sumus.*[5] Et alibi loquens Augustinus de sacramento altaris,[6] dicit, "Estote quod videtis, et accipite quod estis:" secunda parte sermonum, sermone 31.[7] Ubi ostendit Augustinus quod quilibet sacerdos justus potest se secundum figuram portare, et portat sæpe in sacramento altaris; et tamen hoc dicit quod nemo se manibus propriis unquam portat.

Aliis quidem verbis utitur ecclesia, ut fieri, effici, creari ex pane, et consecrari;[8] et hoc ex parte corporis Christi; ut patet De Consecratione, dist. 2, cap. *Utrum sub figura.*

Other expressions from which the same inference may be made.

Nec ista mutatio quam sonant istæ actiones factivæ, est quærenda in termino ad quem istius[9] conversionis, videlicet in corpore Christi, quia illud non subjacet tali mutationi, sed in termino a quo, videlicet[10] in pane. Hoc enim præcipuum et singulare miraculum est, secundum sanctos, ut panis in corpus Christi, sine ipsius corporis mutatione, realiter transmutetur. Unde Augustinus, in capitulo præallegato, "Sicut "filius in divinis producitur ex Virgine, sine sui muta- "tione, ita," inquit, "corpus Christi potentialiter creatur "ex pane."[11] Et patet quod omnia ista extrinsece denominant corpus Christi.

---

[1] *quid*] quem, A.
[2] *Augustinus*] om. A, C.
[3] *quilibet*] quibus, A.
[4] *panis*] om. B.
[5] *sumus*] sumus in Christo, C. 1 Cor. x. 17.
[6] *altaris*] altaris Domini, A.
[7] Serm. 272. Opp. t. v., p. 1104, E.
[8] *consecrari*] sacrari, B.
[9] *istius*] illius, C.
[10] *videlicet*] videt, A.
[11] August. in canon, *Utrum sub figura.* "Ut sicut de Virgine per "Spiritum Sanctum vera caro sine "coitu creatur; ita per eundem, ex "substantia panis et vini, mystice "idem corpus Christi consecretur."

Si modum inquiris: sufficit tibi quod[1] "Spiritus Sanctus ista facit," ut ait[2] Damascenus, ubi prius.[3]

Consecrari autem dicitur de corpore Christi, quia per[4] consecrationem fit corpus Christi[5] sacramentum, non quod corpus Christi fiat sacramentum, sed,[6] sicut dicit Ambrosius de aqua baptismi,[7] "accedit verbum "ad elementum, et fit sacramentum:"[8] ita per verba consecrationis, corpus Christi fit hic sacramentum, modo superius declarato. Et in eodem capitulo dicit Augustinus quod Christus transit vinum in sanguinem;[9] et patet quod accipit transire active, i.e. pro[10] transmutare, alioquin non foret oratio intelligibilis. Et patet quod omnia ista convincunt in pane mutationem, et conversionem realem. Dicant ergo,[11] quæso, quid est quod omnes doctores ecclesiæ tractantes de eucharistia dicunt quod panis convertitur, et[12] vinum; et de aqua in baptismo, et[13] aliis sacramentalibus nemo hoc dicit. Et tamen aqua convertitur tropice, quia de non sacramento fit sacramentum, et sic de aliis sacramentalibus aliorum sacramentorum. Indubie non assignabitur[14] ratio nisi quod omnes intendebant de conversione reali. Propter quod venerabilis Beda, in libro quo prius, utitur isto verbo transubstantiari, "Cum," inquit, "simul accedunt[15] "verbum et elementum, verbo Christi elementum tran-"substantiatur."[16] Et omnes doctores post eum verbo isto utebantur, tanquam huic conversioni et materiæ

---

[1] *quod*] om. B, C.

[2] *ait*] dicit, C.

[3] Damasc. de Fide Orthodoxa, IV. 14.

[4] *per*] secundum, B.

[5] *Christi*] om. B.

[6] *sed*] om. C.

[7] *baptismi*] baptismi quod, A.

[8] Augustine (not Ambrose), tract. 80 on St. John. It is quoted in Canon, pt. II. c. 1, *Detrahe.*

[9] No such expression occurs.

[10] *pro*] om. A, C.

[11] *ergo*] om. B, C.

[12] *et*] in, B.

[13] *et*] et de, B.

[14] *assignabitur*] assignatur, B; assignabatur, C.

[15] *accedunt*] accidunt, B.

[16] See above, p. 154.

accommodato; quod et postea sancta[1] Romana ecclesia, ut patet per capitulum *Firmiter*, Extravagante de Summa Trinitate, et Fide Catholica,[2] assumpsit in serie suæ determinationis. "Idem ipse," inquit, "Jesus "Christus sacerdos est et sacrificium, cujus corpus[3] et "sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis et "vini veraciter continentur, transubstantiatis pane in "corpus, et vino in sanguinem, potestate divina."

As to the adverbs which the Church uses of the eucharist.

Dicto de nominibus et verbis quibus contradixerunt Anthropomorphi hujus temporis; jam restat dicere de adverbiis quibus infallibiliter convincuntur.

Adduxi enim alias Leonem dicentem[4] in epistola 36,[5] quod Christus substantialiter[6] in carne et sanguine hoc sacramentum exsequitur; B. etiam Gregorium IV. Dialogorum[7] dicentem quod corpus Christi est in sacramento in malo homine, essentia et non efficientia; et Hilarium de Trinitate, cap. 6,[8] ponentem quod corpus Christi est[9] in sacramento naturaliter et carnaliter.

Cujus vestigia sequens et verba adducens, Rabanus de corpore et sanguine Domini superaddit Hilario ista

---

[1] *sancta*] sancta ac, B, C.

[2] Decret. Greg. lib. I. tit. I. c. 1.

[3] *corpus*] caro, A.

[4] *dicentem*] ostendentem, B; *i.e.* ōntē for dn̄tē.

[5] The nearest approach to this statement to be found in Leo's epistles is the following:—Epist. XLVI. (ed. 1675) cap. 2. "In "quo hactenus desidiæ torpore "jacuere; ut nec auditu discerent "vel lectione cognoscerent, quod in "ecclesia Dei in omnium ore tam "consonum est, ut nec ab infantium "linguis veritas corporis et san-"guinis Christi inter communionis "sacramenta taceatur." The expression *alias* must refer to some lost work of our author.

[6] *substantialiter*] transubstanciialiter, A.

[7] A false reference. The nearest approach to it that I can find in St. Gregory is Lib. II. in 1 Reg. I. v. 5. "Etsi sacramentum ore per-"cipiunt, virtute sacramenti ne-"quaquam replentur."

[8] Hil. de Trin. lib. VIII. (Opp. p. 102, ed. 1670). "De veritate "carnis et sanguinis non relictus est "ambigendi locus: nunc enim et "ipsius Domini professione, et fide "nostra, vere caro est, et vere san-"guis est."

[9] *est*] om. A.

verba; "Christus," inquit, "in iis qui hoc sacramentum "digne recipiunt, corporaliter manet."[1]

Et Hugo de S. Victore libro suo de Sacramentis, parte 8, cap. 13. "Quando," inquit, "in manibus sacramen-"tum ejus tenes, corporaliter tecum est; . . . . . . "quando gustas corporaliter tecum est;[2] denique in "visu, in[3] tactu, in[4] sapore, corporaliter tecum est. "Quamdiu sensus afficitur, corporalis præsentia[5] non "aufertur. Postquam autem sensus corporalis deficit "in percipiendo,[6] corporalis præsentia quærenda non "est, sed spiritualis recipienda."[7]

Et auctor de Officiis Divinis, quem ipsi tanquam S. Ambrosium extollunt, libro primo, capitulo de Mysterio Altaris. "Corpus," inquit, "Christi in sacramento "præsentialiter exhibetur, non in umbra sed veritate,[8] "non in figura sed in re."[9]

Hanc quoque sententiam quam inferunt istæ adverbiales determinationes, sancta mater ecclesia, Extravagante de Reliquiis et Veneratione[10] Sanctorum, cap. *Si Dominum,*[11] in Clementinis inserit in hæc verba. "Hoc est memoriale dulcissimum, memoriale "sacratissimum, memoriale salvificum, . . . in quo "profecto[12] proficimus, ipsius corporali præsentia Sal-

---

[1] "Necesse habemus sumere cor-"pus et sanguinem ejus, ut in ipso "maneamus, et ejus corporis mem-"bra simus." Rabanus de Institutione Clericorum, I. c. 31. This is the nearest approach I can find in this treatise, or indeed in the works of Rabanus, to our author's quotation. He makes no reference to Hilary. It is worth observing that the adverbs which should be the point of the quotations, are none of them found in the original passages.

[2] *quando—est*] om. B.

[3] *in*] etiam, A; om. B.

[4] *in*] om. A, B.

[5] *corporalis præsentia*] præsentia ejus corporalis, text of St. V.

[6] *in percipiendo*] impartiendo, B.

[7] *recipenda*] retinenda, text of St. V.

[8] *non—veritate*] om. B.

[9] *re*] re veritate, B. The reference, if to Durandus, is false; but I suspect it may be to a lost work of Anselm's opponent, Waleran, of Nuremberg. See pp. 101, 178.

[10] *Veneratione*] veritate, A.

[11] *Dominum*] dominium, A, C.

[12] *profecto*] perfecto, B, C.

"vatoris. Alia namque quorum memoriam agimus, "spiritu menteque complectimur, sed non propter hoc "realem[1] eorum[2] præsentiam obtinemus. In hoc autem "est Christus præsens in alia forma, sed in propria "substantia. Propter quod ascensurus[3] in cœlum dixit "apostolis et eorum sequacibus, *Ero*[4] *vobiscum om-"nibus diebus usque ad consummationem seculi,*[5] "benigna eos[6] promissione confortans, quod remaneret "et esset etiam cum eis præsentia corporali."

These expressions, whether noun, verb, or adverb, our opponents have contradicted.

Ex his patet quod multæ determinationes conveniunt corpori Christi, nominales, verbales, et adverbiales; quibus isti sine[7] evidentia, quia[8] sine argumentis, contradixerunt.[9] Quarum determinationum quædam conveniunt corpori Christi in se, ut sacrificari, sumi a fidelibus, et recipi;[10] quædam per denominationem extrinsecam, et in alio; ut frangi, dividi,[11] comedi, si esus dicat divisionem, videri,[12] sentiri; non tamen vulgariter, et coram laicis, conceditur communiter videri aut sentiri,[13] nisi cum hac determinatione, in[14] forma et[15] specie panis; ne populus pronus ad idolatriam, nesciens distinguere inter sensibile in se, et sensibile in alio, credat speciem panis, aut aliud[16] quod immediate et in se sentitur, esse corpus Christi; et[17] sic, ut dictum est, turpiter paganizent.[18]

---

[1] *realem*] realiter, C.

[2] *eorum*] om. B.

[3] *In hoc—ascensurus*] The Canon runs as follows: "In hac vero "sacramentali Christi commemo-"ratione Jesus Christus præsens, "sub alia quidem forma, in propria "vero substantia est nobiscum. "Ascensurus enim," etc.

[4] *Ero*] Ecce ego, Canon and Vulg.

[5] Matt. xxviii. 20.

[6] *eos*] ipsos, Canon.

[7] *sine*] non cum, B.

[8] *quia*] quando, A.

[9] *contradixerunt*] B om. here, and ins. above after *isti*.

[10] *recipi*] recepi, C.

[11] *dividi*] et dividi et, B.

[12] *videri*] om. B.

[13] *non tamen—sentiri*] om. C, except word *aut*.

[14] *in*] sub, B.

[15] *et*] et in, C.

[16] *aliud*] ad, A.

[17] *et*] om. B, C.

[18] *paganizent*] paganizans, B; paganizant, C.

How they distinguish as to these adverbs.

Confitentur alii[1] omnes istas adverbiales determinationes, sed attendendum[2] inquiunt ad modum signi; et dicunt corpus Christi[3] esse ibi corporaliter, corporalitate signi.

Huic[4] dicitur quod sequendo hoc principium, habent ipsi concedere quod Christus fuit corporaliter, antequam fuit Christus; quia antequam Christus fuit Christus, petra erat Christus; et constat quod petra nunquam erat Christus, nisi ut signum; saltem illa ex qua fluxerunt aquæ. Ergo attendendo ibi ad modum signi; Christus fuit corporaliter, substantialiter, præsentialiter, insensibiliter, et sic de aliis conditionibus signi, videlicet petræ, antequam fuit Christus. Et quomodocunque tu fingas gradum in signis; dicere habes semper quod plus est, signum esse signatum, quam signatum esse modo signi accidentali, et intentior gradus signi, ex quo evenit hoc esse; et ideo posito quod in Veteri Testamento signum fuit signatum, alia consequuntur.[5]

Their authorities.

Auctoritates quas ipsi adducunt pro se, saltem in confessione, sunt in terminis concedendæ. Auctoritas vero Ambrosii quam sæpe recitant, videlicet illud, "Quod fuit panis ante consecrationem jam est corpus "Christi post consecrationem;"[6] non inducit[7] quod idem sunt[8] panis et corpus Christi post consecrationem. Absit. Ipse enim directe oppositum dicit in Sermone IV. de Sacramentis. "Non," inquit, "post consecra- "tionem panis dicitur."[9] Sed melius est dicere, sicut

[1] *alii*] om. C.

[2] *attendendum*] attendendo ut, A; attendendo, B.

[3] *Christi*] om. B.

[4] *Huic*] Hinc, C.

[5] *signatum, alia consequuntur*] A has a full stop at *signatum*, and *alia consequuntur* written in a separate line, as a heading to what follows.

[6] De Sacr. IV. c. 4 or 5.

[7] *inducit*] enim dicit, A, C.

[8] *idem sunt*] illud sit, B.

[9] The exact words are not in St. Ambrose. He says, "Panis iste "panis est ante verba sacramen- "torum: ubi accesserit consecratio, "de pane fit caro Christi." De Sacr. IV. c. 4. Tyssyngton seems not to be at all aware that this is the very passage which is quoted against him. Almost the same words are repeated in c. 5.

dicit Lincolniensis, ut alias dictum est, quod tales propositiones Scripturæ vel doctorum; quod[1] fuit costa, jam est mulier;[2] quod fuit terra, jam est homo; quod fuit homo, jam est cinis; veræ[3] sunt, sed suppleri debent; sicut et ista: quod fuit panis, jam est corpus Christi;[4] per verba mutationis, conversionis, vel transubstantionis.

Omnes quoque alias[5] auctoritates quæ asserunt quod corpus dicitur panis, et sanguis vinum, aut vinum multiplex[6] mixtum; intelligendæ sunt de pane aut[7] vino secundum speciem; aut quod corpus[8] est panis, ex vi conversionis panis[9] in ipsum. Et sic de sanguine respondetur.

Oportet itaque Christi fideles diligenter advertere quod eucharistia est et sacrificium et sacramentum: sacramentum vero[10] passionis, et sacrificium[11] communionis.

The eucharist is both a sacrifice and a sacrament.

Pro quanto[12] autem est sacramentum[13] passionis, sacramentum est caro Christi, simplex, indivisibilis, spiritualis, existens in altari. Res autem ipsius est caro crucifixa. Et conformiter de sanguine dicitur; et sic est proprie sacrificium. Effectus autem seu virtus istius[14] sacrificii et sacramenti, est propitiatio et satisfactio pro peccatis quotidianis, et eorum qui in purgatorio sunt, et[15] eorum qui adhuc degunt in hac vita mortali. Et sicut olim in cruce erat sacrificium, et satisfactio pro peccatis omnium hominum in generali: ita quotidie sacrificatur in altari pro quotidianis nostris.

---

[1] *quod*] i.e. quod, B.
[2] *mulier*] membrum, B.
[3] *veræ*] pene, C.
[4] *Christi*] Christi ergo, A.
[5] *alias*] om. B.
[6] *multiplex*] om. B.
[7] *aut*] et, B.
[8] *corpus*] corpus Christi, B.
[9] *panis*] om. C.
[10] *vero*] vero est, A, B.
[11] *sacrificium*] sacramentum, A, B.
[12] *quanto*] quarto, B.
[13] *sacramentum*] sacrificium, B.
[14] *istius*] ipsius, C.
[15] *et*] et ad, A.

Et sicut tunc non Christi figura sed persona[1] fuit in cruce suspensa; ita quotidie id ipsum[2] semper offertur, semper[3] id ipsum sacrificium in altari.

Pro quanto autem est sacrificium[4] communionis, ibi primo est sacrificium,[4] quod est sacramentum et non res; ut species panis, cujus res est corpus Christi. Et similiter de sanguine.

Christ's body is not divided.

Caro autem et sanguis Christi, dum sunt panis et vinum secundum speciem,[5] sunt sacramentum ecclesiæ, seu ecclesiasticæ unitatis; et sic sunt proprie eucharistia; dum, scilicet, sunt panis et vinum secundum speciem, et ubi sic sunt. Et sic non est nisi unus panis in omnibus altaribus; quia, sicut si suppositum verbi assumeret diversas naturas humanas, tamen non foret nisi unus homo, propter unitatem suppositi; ita quamvis corpus[6] uniatur sacramentaliter diversis speciebus, in diversis altaribus, tamen propter unitatem corporis non est nisi unus panis. Et de isto corpore et pane uno secundum numerum, dicit apostolus, *Unus panis et unum corpus multi sumus.*[7] Omnes enim[8] nos sumus ille unus panis, et illud[9] unum corpus; non quidem per essentiam, sed per significationem, seu assimilationem. Quomodo dicit Matthæus quod Johannes ipse est Elias, non in natura, sed in figura; quia quemadmodum Johannes se habuit respectu primi adventus, ita Elias se habebit respectu secundi adventus.[10] Per similem quoque assimilationem nos sumus ille panis, et illud corpus; quia sicut panis ex multis granis congeritur, et illud[11] corpus ex multis membris,

---

1 *non—persona*] non in figura sed Christi persona, A, B; but B. om. *in*.
2 *id ipsum*] ipsum illud, C.
3 *semper*] om. C.
4 *sacrificium*] sacrm̄, *i.e.* sacramentum, B, C, twice; A has sacramentum in full.
5 *speciem*] species, B.
6 *corpus*] corpus Christi A.
7 1 Cor. x. 17.
8 *enim*] cum, C.
9 *illud*] idem, C.
10 *adventus*] om. B.
11 *illud*] idem, C.

quæ non eundem actum habent, conficitur; ita quoque ecclesia Jesu Christi.

Ex his colliguntur aliqui articuli propter quos portet fideles Christi stare. Summary of conclusions arrived at.

1. Primus est, quod eucharistia est vera caro et verus sanguis Jesu Christi.[1]

2. Secundus est, quod corpus Christi[2] est principaliter in sacramento, et identice, substantialiter, corporaliter, naturaliter, carnaliter, essentialiter, simplex, spirituale, et divinum, atque vivificum, non ex se, sed per gratiam Salvatoris.

3. Tertius articulus est, quod per verba consecrationis panis et vinum, ex quibus consequuntur[3] caro et sanguis Christi, desinunt esse.

4. Quartus articulus est, quod cum panis et vini substantiæ subtrahantur per verba Christi, accidentia quæ remanent, non remanent subjectata.

Istis omnibus consentiunt alii, dummodo tropice intelligantur, quibus e converso[4] constanter dicimus, et dicendo repetimus, fundent in aliquo homine catholico quod in istis verbis sacramentalibus, *Hoc est corpus meum; Hic est sanguis meus*, hoc verbum esse accipiatur tropice, et secundum significationem, ita quod non identice; et credimus eis. Quod quia non possunt; totam doctrinam rejicimus tanquam frivolam, non fundatam, et[5] in sacram Scripturam impie blasphemantem.[6]

Considerent hujus doctrinæ auctores[7] et fautores quantum periculum imminet ecclesiæ per hanc doctrinam, Practical consequences of

[1] *Ex his—Jesu Christi*] om. A.
[2] *Christi*] om. A.
[3] *consequuntur*] consecrantur, C.
[4] *converso*] contra, A.
[5] *et*] om. A, C.
[6] *impie blasphemantem*] om. A.
[7] *Considerent — auctores*] considerunt hujusmodi doctrinæ doctores, impie blasphemantem auctores, A; the words impie blasphemantem being so inserted in the margin by the transcriber himself.

the new doctrine.

per quam in plerisque locis jam [1] cessat juge sacrificium in domo Domini.

Dicitur enim quod in multis locis hujus regni populus abstinet [2] ab eucharistia in paschate, in multitudine magna, credens ex hac doctrina quod non est nisi panis sanctificatus. De hoc prophetatum est Danielis XII. 11, quod cessabit juge sacrificium in domo Dei [3] tribus annis et dimidio, quibus regnabit antichristus.[4] Et hoc doctores exponunt de sacra eucharistia, quæ est juge sacrificium in domo Domini.

Et hæc doctrina nimis reddet populum indevotum, quia illum gradum in signis concipere nesciunt, nec in talibus verborum phaleris[5] contentantur.[6]

Considerent secundo, quod cum populus Christianorum nescit concipere per esse nisi unico modo, videlicet existere vel esse ab essentia, nec intelligunt talem tropum; et, stante isto conceptu, si informentur quod panis manet, et est corpus Christi, concipient quod identice est corpus Christi, et turpius paganizabunt quam hi, qui dicuntur [7] primum animal quod vident in die colere [8] tanquam Deum.

Its discreditable origin.

Considerent tertio, quod hæc doctrina ortum habuit per unum militem tunc hæreticum, videlicet Fredwardum, et per unum clericum pro tempore hæreticum, videlicet Berengarium; et occasum habet per unum militem et venerabilem dominum catholicum, et per unum clericum catholicum cancellarium Oxoniæ; et processum tenuit per auctorem de Divinis Officiis sub nomine Ambrosii postmodum revocatum, et per collectas missarum quæ communiter leguntur ante consecrationem.

---

[1] *jam*] om. C.
[2] *abstinet*] abstinuit, B, C.
[3] *Dei*] Domini, B.
[4] The words are those of the glossa ordinaria.
[5] *phaleris*] falleris, A, B, C.
[6] *contentantur*] quietantur, B.
[7] *dicuntur*] Deum, A.
[8] *colere*] colore, B.

Iste enim auctor cum collectis prædictis, isti, inquam, fuerunt[1] dii eorum in quibus habuerunt[2] fiduciam, nec[3] alios adduxerunt nisi ad extortum sensum; immo nec istos, ut[4] alii sufficienter defendunt.

Verumtamen, quantum ad auctorem, sufficit quod primo nimis exaltatus, postmodum cum verecundia retrocessit. Quantum vero ad orationes, sufficit quod nihil invenit in aliqua oratione post consecrationem pertinens,[5] quia omnes fideles concedunt quod panis et vinum sunt sacrificium, continue usque ad consecrationem in substantiis suis; et more sacrificii antiquorum consumuntur in substantia, quamvis non in specie; ut dicit Augustinus III. de Trinitate, cap. 12, si ordo verborum suorum debite attendatur.

Considerent quarto, quot maledictiones, quot væ imprecantur eis qui fidem prædictam tenent. Fideles autem Christi caritative pro eis orant[6] ut redeant ad ecclesiæ unitatem, nec aliquod[7] væ eis exoptant, nisi væ confusionis. Et adhuc cum confusio duplex sit, videlicet confusio adducens ad peccatum, et confusio adducens ad gratiam, ut dicit Augustinus epistola 33,[8] ad Vincentium; et usque modo confusi sunt confusione adducenti ad peccatum; quia, ut inquiunt, sæpe confessi sunt, et quoties confessi sunt, toties variis modis confusi sunt; ita quod[9] eorum confessio magis debeat dici confusio quam confessio; orant pro eis fideles ut finaliter ad gratiam convertantur.[10]

The curses which hang over the holders of it.

Pensent postremo Christi[11] fideles, et pulsent Dominum precibus, ne aliquando sustineat ab eis auferri Dilectum, cujus amore languent, cujus deliciæ sunt esse cum filiis hominum, de cujus præsentia corporali plus habent gau-

[1] *fuerunt*] sunt, A.
[2] *habuerunt*] habebant, A, C.
[3] *nec*] non, C.
[4] *ut*] nec, A.
[5] *pertinens*] impertinens, A.
[6] *orant*] rogant, B.
[7] *aliquod*] aliquando, A.
[8] *33*] 30, B.
[9] *quod*] ut, A, B.
[10] *convertantur*] confundantur, B.
[11] *Christi*] Christi ad, B.

dere, quam de præsentia corporali alicujus sancti. Et tamen si matrem Domini aut alium quemlibet sanctum præsentem haberemus,[1] cum quanta devotione et timore[2] et reverentia vellemus eos honorare, nemo dicere sufficit.

De hac autem præsentia congaudemus lacrymantes, ut dicit canon, ubi prius;[3] quod[4] lacrymamur devote gaudentes; lætas habendo lacrymas, et lætitiam lacrymantem. Nam et cor, ingenti[5] profusum gaudio, dulces per oculos stillat guttas, quasi[6] lætitia perunctus. Sic oravit doctor egregius[7] Augustinus, "Panis vive, panis sancte, panis "pulcher, panis munde, sanctifica me intus et[8] exterius; "et procul recedant hostes a præsentia majestatis tuæ, ut "foris et intus munitus per te,[9] recto tramite veniam ad te."[10] Ad hunc carbonem divinum omnes, ut[11] hortatur Damascenus,[12] ardenti desiderio accedamus; et cruciformiter[13] palmas tendentes, crucifixi corpus suscipiamus; et superponentes labia, oculos, et frontes, devotissime assumamus; ut, sicut hic juxta parvulitatem nostram in pane ipsum manducamus, ita in patria pleno ore, facie ad faciem, perfruamur. Amen.

Explicit confessio Magistri Johannis Tyssyngton de sacro ordine Minorum contra confessionem Johannis Wycclyff.

---

[1] *haberemus*] habeamus, B.

[2] *timore*] amore, B.

[3] See p. 172.

[4] *quod*] et, B.

[5] *cor ingenti*] corigenti, C.

[6] *quasi*] qua, B, C.

[7] *egregius*] Gregorius, A.

[8] *et*] om. A.

[9] *munitus per te*] munitus parte, A; inunctus parte, C.

[10] This prayer is not by St. Augustine; it was formerly ascribed to St. Ambrose, but was rejected by the Benedictine editors as spurious. The passage runs thus: "Panis "sancte, panis vive, panis pulcher, "panis munde, qui descendisti de "cœlo, et das vitam mundo, veni "in cor meum, et munda me ab "omni inquinamento carnis et spi- "ritus. Intra in animam meam, et "sanctifica me intus et exterius. "Esto tutamen et perpetua salus cor- "poris et animæ meæ. Repelle a "me insidiantes mihi. Hostes re- "cedant procul a præsentia tua, ut "foris et intus per te munitus, "recto tramite perveniam ad tuum "regnum." Ambros. Opp. t. II. Append. col. 492, B, ed. 1690.

[11] *ut*] om. C.

[12] Damasc. de Fide Orthod. IV. 13.

[13] *cruciformiter*] conformiter, C.

Incipit Tractatus qui vocatur Absolutio, contra confessionem Wyccliff, editus a Fratre Thoma Wyntirton, ordinis Augustinensium, et suo contemporaneo Oxoniæ.[1]

Sicut, testante Apostolo ad Romanos x° capitulo, *Ore*[2] *confessio fit ad salutem,*[3] et hoc non solum confessione sacramentali in dolente recognitione[4] delictorum; sed etiam in assertiva pronunciatione fidei orthodoxæ, vel alicujus commendabilis sententiæ ipsam fidem roborantis,[5] vel modo quolibet nutrientis.[6] Pro quo sensu non solum facit præmissus textus[7] apostolicus, sed etiam[8] Canon xxiv. qu. i.[9] *Si Petrus*; et de Consecratione, dist. 2, *Ego Berengarius.* Sic etiam plerumque et ipso[10] ore confessio fit ad perniciem, tam corporalem quam spiritualem, ut patet[11] Judicum xvi.[12] et Danielis xiii.,[13] ubi duo mali senes confessi[14] sunt mutuo concupiscentiam suam, et Sampson Dalidæ confessus est animum suum.

Et talis confessio non tantum est in libidinosa recitatione facinorum, ut præmittitur Danielis xiii., sed in diversorum errorum et hæresum periculosa publi-

---

[1] *Incipit—Oxoniæ*] title in E: Incipit Absolucio Thomæ de Wynterton, Fratris Augustinensis, super Confessione Johannis Wyclif de Corpore Christi in Sacramento Altari.

[2] *Ore*] oris, D.

[3] Rom. x. 10.

[4] *recognitione*] recognitionem, D.

[5] *roborantis*] roborant, E.

[6] *nutrientis*] nutrient, E.

[7] *præmissus textus*] pretextus premissus, D.

[8] *etiam*] et, E.

[9] Decret. p. ii. c. 24, q. 1, and p. iii. d. 2, § 16.

[10] *et ipso*] ipsa, D.

[11] *patet*] om. E.

[12] Jud. xvi. 17.

[13] Susanna, ver. 14.

[14] *confessi*] confessio, D.

catione, ut habetur in Canone[1] XXIV. qu. 3, *Hæreticus*, et capitulo *Quid*[2] *autem;* et[3] capitulo ultimo; et Extravagante de Hæreticis, *Ad abolendam*,[4] et capitulo *Excommunicamus*. Et sicut primum modum[5] sequitur absolutio pro deobligatione pænæ demeritæ; sic et[6] isti ultimo modo confessionis necessaria est absolutio quædam pro solvenda intricatione, et seductione[7] de mentibus simplicium; quia secundum Hieronymum "resecandæ sunt putridæ carnes, et scabiosa ovis a "caulis repellenda; ne pecora corrumpat, et corpus in-"tereat."[8] In Canone XXIV. qu. 3, *Resecandæ*.

Hinc est quod ego Thomas Fratrum Augustinensium[9] minimus, errores et hæreses multiplices lacrymabilibus mentis oculis intuens, in quadam confessione cujusdam multum[10] nominati doctoris Johannis Wyccliff; non dico hæretici, cum nesciam si habeat[11] animum pertinaciter defendendi, aut paratum corrigi, cognita veritate, vel debite submittendi se ecclesiasticæ[12] auctoritati: (Extravagante de Summa Trinitate, *Damnamus*,[13] et XXIV. qu. 3, *Dixit apostolus*, et capitulo *Qui in ecclesia*) sed dico,[14] multa erronea et hæretica ponentis[15] in dicto tractatu[16] intitulato Confessio; quæ erronea et hæretica[17] sic cum suis evidentiis solvere curabo, ut simpliciores intricationis laqueos evadere[18] valeant pro eisdem.

---

1 *habetur in Canone*] in Canone, om. A; patet in Canone, D; om. all, E.

2 *Quid*] Quidam, A.

3 *et*] etiam, B.

4 *abolendam*] obolendam, E. The reference is to Decret. Greg. lib. I. tit. 18, De servis non ordinandis, c. 16. The chapter *Excommunicamus* is Decret. Greg. lib. V. tit. 7. De hæreticis, c. 13.

5 *modum*] confessionis, ins. D.

6 *et*] om. D.

7 *seductione*] deductione, E.

8 The last words in the Canon run thus: "Ne tota domus, massa, "corpus, et pecora, ardeat, corrum-"patur, putrescat, intereant."

9 *Augustinensium*] Augustini, A.

10 *multum*] om. D.

11 *habeat*] habuerit, D.

12 *se ecclesiasticæ*] de ecclesie, A.

13 *Damnamus*] Dampnatus, A. See Decret. Greg. lib. I. tit. 1, c. 2.

14 *dico*] dico quod sunt, D.

15 *ponentis*] posita, D.

16 *tractatu*] tractati, E.

17 *et hæretica*] om. E.

18 *evadere*] vadere, A.

Unde et hoc opus Absolutionem vocare intendo: pro hoc fine[1] spem non ponens in scientiæ meæ modulo, sed in datore omnium Deo, a quo est descendens *omne donum perfectum a*[2] *Patre luminum,* (Jac. I. 17), correctioni discreti lectoris humiliter[3] submittendo.

INCIPIT TRACTATUS. CAP. I.

PRÆFATAM enim professionem, seu potius secundum aliquos fidei Christianæ confusionem interius investiganti; occurrunt ter decem merito redarguenda. Primo, decem hæreticæ conclusiones; secundo, decem[4] pro conclusione[5] fundamentali persuasiones; et tertio, decem[6] apparentes contradictiones. Et secundum hæc[7] poterit iste[8] tractatus dividi in tres partes; in quarum prima recitabitur primo conclusio[9] sua fundamentalis in ipsa confessione; et post annectentur aliæ consequentiæ positæ circa eandem materiam; et tertio aliæ incidentaliter introductæ.

Thirty objections to Wyclif's confession.

Conclusio autem fundamentalis est ista, quod idem corpus in numero quod fuit[10] assumptum de Virgine et passum est[11] in cruce, est vere et realiter panis sacramentalis vel hostia consecrata, quam fideles sentiunt in manibus sacerdotis.[12]

His fundamental proposition

Ista conclusio[13] cum suis explanationibus,[14] supposito

which includes

[1] *fine*] facere, A, D.
[2] *a*] om. E.
[3] *humiliter*] humilis, E.
[4] *decem*] quod, E.
[5] *conclusione*] questione, E; i.e. q°ne for 9°ne.
[6] *decem*] Christo, E; decem having been first, perhaps, corrupted to decimo (X°).
[7] *hæc*] hoc, A.
[8] *poterit iste tractatus*] poterit tractatus iste, D.
[9] *conclusio*] questio, E.
[10] *fuit*] om. D.
[11] *est*] om. D.
[12] *manibus*] manibus sacerdotum vel, A.
[13] *conclusio*] questio, E.
[14] *explanationibus*] supplanacionibus, E.

eight heresies.

proprio[1] modo loquendi, et non solum metaphorico, ut ipsemet dicit in ipsa confessione se velle loqui proprie, continet octo errores hæreticos :[2]

1. Quorum primus est : quod panis materialis qui in altari ponitur ante consecrationem, manet post consecrationem in eodem esse materialis panis, ita quod ille panis[3] non desinit esse idem panis, qui præfuit ante consecrationem.

Et quod hoc intendat[4] patet, cum explanando se dicat,[5] "Accidentia non esse ibi post consecrationem "sine subjecto, nec hoc esse possibile."[6] Et constat quod illa non subjectantur immediate in corpore Christi, et omne aliud[7] penitus est[8] indifferens : immo istud est principale quod nititur probare, quasi per totum processum ipsius[9] confessionis.

2. Secundus error[10] potest assignari illud quod modo cum[11] primo errore tactum est,[12] quod "Accidentia non "sunt sine subjecto post consecrationem."

3. Tertius error est : quod ille idem panis materialis qui præfuit ante consecrationem, est[13] post consecrationem sacramentum altaris, et non accidens panis præexistentis, ut[14] communiter ponunt theologi.

4. Quartus error est : quod[15] talis panis materialis, in esse tali manens, est realiter verum corpus Christi, quod fuit assumptum de Virgine.

Quem errorem videtur mirabile aliquem sanæ mentis ponere, et hoc proprie loquendo ; cum proprietates

---

[1] *proprio*] propriis, D.

[2] *hæreticos*] om. D.

[3] *panis*] om. D.

[4] *intendat*] intendit, D.

[5] *explanando se dicat*] explicando se dicit, D.

[6] See p. 131.

[7] *aliud*] illud, D.

[8] *penitus est*] est penitus, D.

[9] *ipsius*] illius, D ; which adds after *confessionis*, Igitur, etc.

[10] *error*] om. A.

[11] *modo cum*] in, A.

[12] *est*] est scilicet, D.

[13] *est*] om. E.

[14] *ut*] unde, E.

[15] *error est : quod*] est, A.

tales panis omnino repugnent[1] proprietatibus Christi carnis vivæ; cum sit proprietas hujus[2] panis, quod constet ex farina et aqua simul decoctis et desiccatis; sed hoc repugnat naturæ carnis[3] vivæ sic componi,[4] vel desiccari. Et patet dicta consequentia[5] esse de intentione sua, cum ponat Christi corpus esse vere ipsam hostiam consecratam quam fideles[6] sentiunt in manibus sacerdotis; et illam hostiam vult esse panem materialem eundem qui præfuit ante consecrationem.

5. Quintus error est: quod sacramentum altaris visibile, quod videtur et tangitur, est realiter corpus Christi. Patet ex conclusione fundamentali.

6. Sextus error est: quod corpus Christi in sacramento altaris videtur oculo corporali, et hoc visione immediata, quæ scilicet immediate terminetur[7] ad rem, vel aliquod ejus accidens.

Bene tamen potest concedi catholice, quod corpus Christi ibi videtur visione mediata;[8] ut dicitur quis videre hominem, quando solum videt immediate vestes sub quibus est homo. Sic enim in sacramento immediate video accidentia, sub quibus, ad omnem punctum, est totum corpus Christi; et sic congrue potest dici quod mediate[9] video corpus Christi in sacramento, oculo corporali; sed non visione immediata, ut prædicitur. Sed quod hoc sit de intentione sua patet, cum immediata visione videtur hostia alba et rotunda, quam ponit realiter esse corpus Christi; tam[10] quia dicit expresse quod corpus Christi in hostia sentitur, et constat quod non est major ratio[11] de alio[12] sensu, quam de[13] visu.

---

[1] *panis — repugnent*] non repugnant, A.

[2] *hujus*] hujusmodi, A, E.

[3] *naturæ carnis*] carni, A.

[4] *sic componi*] om. D.

[5] *consequentia*] conclusione, D; questione, E.

[6] *fideles*] fideles cernunt (thus), D.

[7] *terminetur*] terminentur, D.

[8] *mediata*] immediata, D, E.

[9] *mediate*] immediate, E and D, first hand; mediate in margin.

[10] *tam*] tantum, A; tamen, E.

[11] *ratio*] om. D.

[12] *alio*] aliquo, D, E.

[13] *de*] om. A, E.

7. Septimus error est: quod corpus Christi partitur vel dividitur in ipso sacramento.

Patet esse de ejus[1] intentione, cum ponat[2] quod corpus Christi teritur in hostia ipsa.

8. Octavus error est: quod sacerdos existens in peccato mortali, quamtumcunque firma intentione consecrandi dicat[3] verba sacramentalia super materia competente, non conficit corpus Christi; nec corpus Christi[4] ibi conficitur.

Patet hoc[5] ex opinione sua, cum dicat quod[6] impossibile est præscitum, carentem fide secundum præsentem justitiam, conficere. Sed quia posset hic sophisticari, dicendo quod non quilibet existens in peccato caret sic fide, nec, ut constat, est præscitus; ideo propositum non sequitur: ideo aliud[7] ejus dictum sumitur,[8] videlicet quod modus essendi spiritualis, i.e.[9] in gratia, vel per gratiam, præexigitur ad modum essendi sacramentalem.[10] Unde videtur; qui non habet primum modum,[11] ut existens in peccato mortali, non inducit secundum modum; et ideo ex illo dicto, scilicet quod modus essendi corporis sacramentalis præsupponit modum essendi spiritualem, infert[12] quod impossibile est præscitum carentem fide conficere.

Two incidental heresies, making ten in all.

Hi octo errores tangunt principalem materiam suæ confessionis. Alii sunt duo[13] incidentaliter inducti.

Unus: quod anima Christi est persona Verbi, et[14] ipse Christus, alius quam[15] corpus Christi; quod

---

[1] *ejus*] om. D.

[2] *ponat*] ponatur, A.

[3] *dicat*] dicit, A.

[4] *corpus Christi*] om. A.

[5] *hoc*] hæc, D, E.

[6] *quod*] om. A.

[7] *aliud*] ad, A, D.

[8] *sumitur*] fumitur, A.

[9] *i.e.*] scilicet, A.

[10] *sacramentalem*] sacramentaliter D.

[11] *modum*] om. D.

[12] *infert*] inferret, A.

[13] *duo*] secundo, A, E.

[14] *et*] etiam, A, D.

[15] *quam*] quod, D.

scilicet est par[1] naturæ humanæ compositæ cum anima, est etiam ipse Christus, et Verbum Dei.[2]

Et quod hæc sint[3] de intentione sua patet, cum in ipse confessione sic dicat[4] quod "anima Christi est "principalius ipso corpore persona verbi." Et post, loquens de ipso corpore et anima, ponens quod sint[5] res distinctæ; dicit,[6] "utraque illarum est Christus."[7]

Ostenso quod prætactæ decem conclusiones[8] sunt de intentione istius doctoris, jam restat declarare, quod sunt errores et hæreses.

Proof of their being heresies.

Et[9] primo de prima.

The first.

Contra quam est expresse Magister Sententiarum libro IV.,[10] et quasi omnes doctores ipso posteriores auctenticati[11] in schola et in[12] ecclesia. Sed, ut accepi, omnes istos minus appreciat, et solum accipit Augustinum, Hieronymum, Ambrosium, Gregorium, cum aliis antiquis primitivæ ecclesiæ, cum textu[13] Bibliæ et determinatione ecclesiæ. Ideo ex illis est procedendum contra eum.[14]

Since he depreciates modern doctors, we will quote the fathers.

Et primo ex Ambrosio, libro de Sacramentis, et ponitur in canone de Consecratione, dist. 2, *Revera*. Ubi sic inquit Ambrosius. Hoc superest ut probemus, scilicet quod accipiendo sacramentum altaris accipitur corpus Christi.[15] "Quantis utimur exemplis ut "probemus hoc non esse quod natura formavit, sed "quod benedictio consecravit." Et subdit multa

Ambrose.

---

[1] *par*] pars, D.

[2] *Dei*] om. D. It may be doubted whether this sentence is not corrupt: not only on account of the crabbed construction, but because the second error intended to be expressed scarcely appears.

[3] *sint*] fuit, D.

[4] *sic dicat*] dicat sic, A.

[5] *sint*] sunt, D.

[6] *dicit*] dicit quod, D.

[7] See pp. 121, 122.

[8] *conclusiones*] questiones, E.

[9] *Et*] om. D, E.

[10] Dist. 10.

[11] *auctenticati*] auctentici, D.

[12] *in*] om. E.

[13] *textu*] textum, E.

[14] *procedendum contra eum*] contra eum procedendum, A; illum for *eum*, D.

[15] Thus far the words are not a quotation, but a summary of what has gone before.

exempla. Ex quibus verbis habetur inevitabiliter quod conclusio[1] sua probanda et intentio firma est, quod post consecrationem non manet illud quod natura formavit, scilicet panis materialis; quia si panis materialis post consecrationem manet, et vere sit sacramentum altaris; tunc hoc sacramentum est illud quod natura formavit; cujus oppositum est directe de intentione prædicti doctoris et sacri canonis.

Augustine. Hoc idem videtur esse de intentione Augustini in libro Sententiarum Prosperi, licet non ita expresse ponat[2] negativum, ubi sic inquit, et ponitur in canone de Consecratione, dist. 2, *Nos autem.* "Fideliter fate-"mur ante consecrationem esse[3] panem et vinum, quod "natura formavit; post consecrationem vero carnem "et sanguinem,[4] quod benedictio consecravit." Ex quibus videtur eadem intentio quæ prius, quod ante consecrationem sit[5] ibi panis et vinum, et non post.

Gregory. Ad idem videtur Gregorius[6] quod non manet panis ille qui præfuit, sed solum similitudo ejus,[7] in Homilia[8] Paschali, et ponitur in canone de Consecratione, dist. 2, *Species,* ubi sic.[9] "Species et similitudo illarum rerum "vocabula sunt quæ ante fuerunt, scilicet panis et "vini."[10] Ex quibus verbis duo notari possunt.

Primum quod congrue et convenienter antiquis doctoribus, et determinationi ecclesiæ, utuntur moderni doctores, sequaces Magistri Sententiarum, his vocabulis panis et vinum, pro accidentibus panis et vini; et non extorte, et contra intentum[11] fidei et ecclesiæ, ut eis iste doctor imponit; cum sic dicat canon, et sanctus doctor et papa Gregorius: species et similitudo panis

---

[1] *conclusio*] questio, D, E.
[2] *ponat*] ponit, D, E.
[3] *esse*] om. A, D, E.
[4] *sanguinem*] sanguinem esse, D.
[5] *sit*] fit, D.
[6] *Ad—Gregorius*] Greg. ad idem vid., A.
[7] *ejus*] illius, D, E.
[8] *Homilia*] om. A, leaving a blank.
[9] *sic*] sic ait, A.
[10] *vini*] vinum, D.
[11] *et contra intentum*] qua intuitur, D; et contra intuitur, E.

et vini quæ ante fuerunt, sunt vocabula panis et vini.

Secundum est quod substantia panis quæ præfuit, non manet post consecrationem, sed[1] solum ejus species vel similitudo; quia[2] si sic, frustra diceretur, species et similitudo illarum rerum vocabula sunt quæ ante fuerant, plus quam diceretur quod sunt vocabula rerum[3] quæ jam sunt. Videtur enim[4] de intentione canonis quod aliquæ res fuerunt ante consecrationem, scilicet panis et vinum,[5] quæ non sunt post consecrationem, et quod illarum rerum vocabula tenent species et similitudo illarum rerum remanentes post consecrationem.[6] Tamen quia secundum istum doctorem in talibus locutionibus, panis est sacramentum altaris, vel, panis est corpus Christi, et similibus, non supponit iste terminus panis pro similitudine aliqua vel accidente alio[7] panis, sed solum pro pane materiali remanente[8] post consecrationem; et similiter de isto[9] termino vinum; ergo species et similitudo vel aliqua[10] accidentia non sunt vocabula illarum rerum quæ ante fuerunt, scilicet panis et vini: et sic canon erit[11] falsus, et etiam prædictus doctor Gregorius; vel opinio istius Wyclyff.[12] Sed secundum videtur tolerabilius concedendum.

Item quod substantia panis materialis quæ præfuit ante consecrationem non[13] manet post consecrationem; expresse patet ex verbis et intentione B. Augustini de verbis Domini, Sermone 28: et eundem sermonem,[14] et quasi eadem verba ponit Ambrosius libro de Sacra- Augustine and Ambrose.

---

[1] *sed*] si, D.
[2] *quia*] qui, A.
[3] *vocabula—rerum*] om. A.
[4] *enim*] om. A, E, and ins. after *canonis*.
[5] *vinum*] vini, A.
[6] *et quod — consecrationem*] om. D, E.
[7] *alio*] perhaps aliquo.
[8] *remanente*] re manente, E.
[9] *isto*] illo, D, E.
[10] *aliqua*] aliqua alia, D, E.
[11] *erit*] est, A.
[12] *Wyclyff*] om. A.
[13] *non*] om. D, E.
[15] *et eundem sermonem*] om. D, E.

mentis: et ponitur in canone de Consecratione, dist. 2, *Accipite,*[1] ubi sic. "Dixi vobis, quod ante verba Christi "quod offertur panis dicatur; ubi Christi verba de-"prompta fuerint, jam non[2] panis sed corpus dicitur."[3]

Ecce quod non planius posset Augustinus negare panem materialem manere post consecrationem, cum dicit, ubi Christi verba deprompta fuerint,[4] non jam panis vel corpus Christi.[5] Et quod sit intentionis suæ negare ibi panem materialem et non spiritualem, patet expresse statim post, cum[6] objiciendo contra seipsum sic inquit: "Quare ergo in oratione dominica ait panem nostrum?"[7] Et respondet. "Panem dixit quidem,[8] sed ephiusion, "hoc est supersubstantialem." Et sic tam ex verbis expressis[9] Augustini, et[10] ejus intentione patet quod panis materialis non manet post consecrationem, nec quod corpus Christi vel sacramentum altaris sit hujusmodi panis, sed solum[11] panis spiritualis, quia principalis refectio animæ; et sic aperte videtur qualiter exponi debet et intelligi, si[12] aliquando aliis in locis ipse vel alii doctores dicunt corpus Christi, vel sacramentum altaris esse panem; scilicet[13] panem spiritualem.

Doubtful authorities

Et de tali pane, ex præmissa[14] sententia Augustini et canonis, debent aliæ auctoritates intelligi,

---

[1] *Accipite*] a false reference. It should be *In calicem.* The passage is from Ambrose, de Sacram. v. 4. The modern editors of St. Augustine have not admitted the sermon to be his, considering it simply an extract from St. Ambrose.

[2] *fuerint jam non*] fuerunt jam non, A, E.

[3] *dicitur*] appellatur, Canon.

[4] *fuerint*] fuerunt, E.

[5] *ecce—Christi*] om. A.

[6] *cum*] om. D.

[7] *nostrum*] nostrum cotidianum, A.

[8] *quidem*] quippe, D, E.

[9] *expressis*] expresse, A, D.

[10] *et*] read quam (?)

[11] *modi — solum*] om. D; *modi*, om. E.

[12] *si*] sed, A.

[13] *vel alii—scilicet*] om. D.

[14] *ex præmissa*] expressat, D; expressa, E.

vel aliter sententiæ canonis et ipsius[1] etiam Augustini sibi ipsis contradicerent. Et sic[2] ex præmissis doctoribus et canone inevitabiliter ostensum est quod panis materialis non manet post consecrationem in altari, quod est oppositum primæ conclusionis.[3]

to be understood in accordance with these.

Et cum non sit aliquod subjectum in quo fundarentur hujusmodi[4] accidentia remanentia, ex eisdem videtur sequi evidenter[5] secunda conclusio esse erronea.

Hence the second conclusion is false.

Sed[6] si panis materialis non manet post consecrationem, invincibiliter[7] sequitur quod talis panis materialis non est post consecrationem sacramentum altaris nec corpus Christi, quæ sunt opposita tertiæ et quartæ conclusionum. Et sic ex præmissis[8] videtur clare ostendi quod quatuor[9] primæ conclusiones sunt contrariæ sententiæ[10] sacri canonis, et doctoribus prætactis per sacrum canonem approbatis; et per consequens non solum erroneæ, sed hæreticæ sunt censendæ.

And the third and fourth.

Jam restat contra quintam conclusionem objicere; quæ ponit quod sacramentum altaris visibile quod videtur et tangitur, est realiter corpus Christi, et hoc proprie loquendo; cum iste Doctor dicit se velle loqui proprie.

As to the fifth.

Nam pro opposito hujus conclusionis est expresse Augustinus in libro Sententiarum Prosperi, et ponitur in canone de Consecratione, dist. 2, *Hoc est quod dicimus,* ubi sic. "Hoc est[11] quod dicimus: quod[12] "modis omnibus approbare contendimus; sacrificium "ecclesiæ duobus confici; duobus constare; scilicet[13] "visibili elementorum specie, et[14] Jesu Christi carne

Authority of Augustine.

---

[1] *ipsius*] hujusmodi, D; then, Aug. etiam, A.
[2] *sic*] om. A.
[3] *conclusionis*] questionis, E.
[4] *hujusmodi*] hujus, E.
[5] *sequi evidenter*] evidenter sequi, D, E.
[6] *Sed*] scilicet, A, D.
[7] *invincibiliter*] immensibiliter, D, E.
[8] *præmissis*] pressis, E.
[9] *quatuor*] quartæ, E.
[10] *sententiæ*] om. D, E.
[11] *est*] om. A, E.
[12] *quod*] so Canon; ex, D, E; om. A.
[13] *scilicet*] om. Canon.
[14] *et*] et invisibili Domini nostri, Canon.

"et sanguine;[1] sacramento et re sacramenti." Ex quibus expresse patet illam speciem, et carnem Christi; sive sacramentum,[2] et rem[3] sacramenti esse duo: et per consequens neutrum eorum[4] esse aliud. Hoc videtur posse inevitabiliter confirmari ex hoc quod omne sacramentum et universaliter omne signum, præter speciem quam sensibus ingerit, aliud facit in notitiam venire. Ex Augustino II. de Doctrina Christiana,[5] et ponitur in canone[6] de Consecratione, dist. 2, *Signum*. Sed illud quod istud sacramentum ducit in notitiam præter species illas visibiles, non videtur aliud quam corpus Christi sumptum de Virgine; ergo illud sacramentum non est illud corpus.

It is urged that Christ's mystical body is spoken of.

Sed hic forte posset dici quod illud sacramentum significat[7] aliquid[8] aliud a se et corpore Christi sumpto de Virgine, quia corpus Christi mysticum, et illud diceretur res sacramenti. Et istud videtur posse ex Augustino fundari, loco allegato, cum sic dicat Augustinus: sacrificium ecclesiæ constare ex visibili elementorum specie, et invisibili[9] Domini Jesu Christi carne: quod videretur[10] alicui intelligi debere de corpore Christi mystico.

But Augustine was not speaking of this.

Sed ista[11] responsio non solvit, quia licet sit verum quod illud sacramentum significat corpus Christi mysticum, tamen quod Augustinus non intelligit de illo, expresse patet in[12] eodem loco allegato, textu modicum sequenti, cum[13] de ipsa carne loquens dicat:[14] "Caro ejus "est quam forma panis opertam in sacramento accipi-

---

[1] *sanguine*] sanguine et, Canon.
[2] *sive sacramentum*] sine sacramento, D, E.
[3] *rem*] re, E.
[4] *eorum*] illorum, D.
[5] Cap. I.
[6] *in canone*] om. A.
[7] *significat*] signat, D, E.
[8] *aliquid*] ad, E.
[9] *invisibili*] indivisibili, E.
[10] *videretur*] videtur, E.
[11] *ista*] om. A.
[12] *in*] om. A.
[13] *cum*] om. A.
[14] *dicat*] dicit, A.

"mus."[1] Ex quo patet quod loquitur de carne assumpta de Virgine, et vocat[2] eam invisibilem carnem, quia non est visibilis in sacramento illo, et hoc immediate; ut prius tactum est. Istud potest evidenter confirmari ex Augustino, epistola[3] ad Irenæum;[4] et ponitur in canone de Consecratione, dist. 2, *Qui manducant*,[5] ubi sic inquit Augustinus, loquens de isto sacramento.[6] "Aliud "videtur et aliud intelligitur. Quod videtur, speciem "habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet "spiritualem: scilicet corpus Christi. Ex quibus ex-"presse patet quod corpus Christi est aliud a sacramento "corporaliter ibi viso." Et quod non solum verba Augustini[7] et canonis velint[8] istam conclusionem, sed quod sit de intentione ejus, expresse patet in libro Sententiarum Prosperi, et ponitur in canone de Consecratione, dist. 2, *Hoc est quod dicimus*, ubi post talia verba, panis vel visibilis species panis est corpus Christi; exponit se et declarat intentum[9] suum consequenter dicens[10] "Panem ita vocari corpus Christi, cum vere sit "sacramentum corporis Christi, sicut immolatio quæ fit[11] "manibus sacerdotis vocatur Christi passio; non rei "veritate, sed significandi mysterio."[12]

---

[1] Canon de Consecr. dist. 2, *Hoc est quod dicimus*.

[2] *vocat*] vocavit, D, E.

[3] *Augustino, epistola*] epistola Augustini, D, E.

[4] The chapter *Qui manducant* is from St. Augustine's 2d Sermon de Verbis Apostoli; the chapter *Christus*, which immediately precedes it, is from the epistle to Irenæus; whence probably the mistake.

[5] *manducant*] manducat, A.

[6] *sacramento*] om. D, E.

[7] *Augustini*] Augustinus, D.

[8] *velint*] volunt, D.

[9] *declarat intentum*] de intent̃, D.

[10] *dicens*] om. D.

[11] *fit*] sit, E.

[12] *mysterio*] ministerio, D. The exact words are, "Sicut ergo cœ-"lestis panis, qui Christi caro est, "suo modo vocatur corpus Christi, "cum revera sit sacramentum cor-"poris Christi, illius videlicet quod "visibile, quod palpabile, mortale, "in cruce positum est: vocaturque "ipsa immolatio carnis quæ sacer-"dotis manibus fit, Christi passio, "mors, crucifixio, non rei veritate, "sed significante mysterio."

And the words of Scripture must not be pressed in their literal sense.

Quomodo rogo planius[1] posset exprimere intentum suum? Ex quibus expresse patet quod licet aliquando hoc verbum est large,[2] et multum improprie, accipiatur pro significare in dictis doctorum; ut dicatur[3] panis, vel visibilis species panis, est corpus[4] Christi, id[5] est significat corpus[6] Christi, non tamen[7] cum veritas debet explanari, et proprius modus loquendi haberi,[8] debet dici quod talis panis vere et realiter est corpus Christi. Unde Augustinus dicit, "non rei "veritate sed significandi mysterio," quia aliter posset a pari[9] dicere et docere quod ego sum vere et realiter Deus; et sic de quacunque minima creatura;[10] cum quælibet creatura significet[11] Deum, et in qualibet[12] creatura relucet vestigium Trinitatis; licet forte de illo pane posset dici principalius, quia illud sacramentum significat[13] specialius corpus Christi et Deum. Sed illud non excludit quin vere diceretur de quacunque creatura,[14] et hoc proprie loquendo, secundum istum doctorem, quod illa est vere et realiter Deus, quia secundum ipsum anima est[15] principalius ipso corpore persona Verbi, et tamen illud corpus est vere et realiter[16] persona illa.

Consimiliter, ut videtur, licet sacramentum visibile significet specialius Dominum[17] vel corpus suum, quam certa creatura signata; tamen si ex hoc quod significat corpus,[18] illud debet proprie loquendo dici et

---

1 *planius posset*] posset planius, D.
2 *large*] om. D.
3 *dicatur*] dicitur, D.
4 *corpus*] twice, A.
5 *id*] illud, A.
6 *significat corpus*] signat, A; signat corpus, D.
7 *tamen*] tum, D.
8 *haberi*] haberetur, D.
9 *aliter posset a pari*] posset aliter aperte, A.
10 *creatura*] creata, D, E.
11 *cum — significet*] cum quibus causa significat, D, E.
12 *in qualibet*] ni quali, D; in quali, E.
13 *significat*] signat corpus, D, E.
14 *creatura*] causa, D.
15 *est*] om. D.
16 *Deus—realiter*] om. A.
17 *Dominum*] Deum, D, E.
18 *quam—corpus*] om. D.

doceri quod illud sacramentum est vere et realiter idem corpus: a pari de quacunque creatura,[1] ut prius tactum est; quod non videtur, nec sane nec proprio modo loquendi, posse affirmari.[2]

Sed, ut reportatum est de isto doctore, ipse[3] omnem modum loquendi[4] sacræ Scripturæ vocat proprium, et verum, ad sensum exteriorem vel grammaticalem sonum.

Wyclif holds the grammatical sense of Scripture to be always true.

Contra quorum primum est expresse Augustinus super illud Johannis xv. 1,[5] *Ego sum vitis vera*, ubi quærens dicit, "Numquid[6] addens vera,[7] hoc ad[8] "eandem vitem retulit, etc?" Et respondet. "Sic enim "dicitur per vitis[9] similitudinem, non per proprie- "tatem, quemadmodum dicitur ovis, agnus, leo, petra, "lapis, etc.," ubi plane negat Augustinus tales locutiones esse proprias.

Against him is Augustine.

Et si secundum verum esset,[10] periret multorum distinctio de sensu propositionum sacræ Scripturæ, in[11] quo fiunt, et ad quem fiunt, scilicet de sensu ad quem positæ ab auctore fuerunt, et[12] sensu in quo fiunt; scilicet quo sonant secundum grammaticam, vel ad[13] idioma quo proferuntur. Sed quod periret talis distinctio, modica forte cura videretur doctori recitato.[14] Ideo clare ostendetur de multis, quod in sono exteriori et grammaticali quem prima facie exprimunt[15] cuicunque audienti, vel natæ sunt exprimere quantum est ex ipsis terminis præcise, quod non sunt veræ. Ut de illa quam asseruit Christus dicendo *Pater major*

And many texts of Scripture.

---

1 *creatura*] causa, D.
2 *affirmari*] affirmare, A.
3 *ipse*] ipsam, D.
4 *loquendi*] loquela, E.
5 *xv. 1*] x., A; om. D, E.
6 *numquid*] uni quidem, A.
7 *vera*] verba, D, E.
8 *ad*] om. D.
9 *per vitis*] vitis per, D.
10 *verum esset*] esset esset verum, D.
11 *in*] om. D, E.
12 *et*] et in, A.
13 *ad*] aliud, D, E.
14 *recitato*] recitata, A, D.
15 *exprimunt*] deprimunt, A.

me[1] *est;*[2] cum ex fide teneamur credere, quod in illa benedicta Trinitate nihil sit majus vel minus, prius vel posterius; tum[3] quia ex ipso[4] Christo, Ille et Pater unum sunt;[5] ut etiam de illa quam idem Christus asseruit: *Mea doctrina non est mea.*[6] Et illa: *Cæci vident.*[7] Et illa: *Ego non ascendam ad diem festum,*[8] cum tamen de facto postquam sic dixerat ascendit ad illum diem festum. Et Apoc. x. 4. dicitur quod Johannes scripturus erat quæ locuta sunt septem[9] tonitrua; cum tamen de facto illa non scripsit, sed prohibitus fuit per angelum ea scribere. Et cap. xii. 14: *Datæ sunt duæ alæ aquilæ*[10] *magnæ mulieri,*[11] *ut volaret.* Et eodem capitulo dicitur quod tertia pars stellarum missa est in terram.[12] Hoc nomen mulier non significat secundum institutionem grammaticalem, civitatem; nec hoc nomen caput, montem: nec hoc nomen aqua, populum: nec hoc nomen cornu, regem: et tamen pro talibus ponuntur, Apoc. xvii., ut patet ex textu.[13] Quare videtur quod non semper sensus literalis Scripturæ sacræ est significatio grammaticalis, vel sonus exterioris[14] literæ.

Alia exempla multa possent[15] adduci de moralibus et figurativis dictis sacræ Scripturæ; in quibus sensus moralis vel allegoricus est sensus literalis, et non sensus quem exprimit sonus grammaticalis. Sed vitandæ prolixitatis[16] causa omitto, putans ista sufficere protervire nolenti;[17] ex quibus videtur sequi

---

[1] *me*] om. A.
[2] Joh. xiv. 28.
[3] *tum*] tamen, A.
[4] *ipso*] illo, A.
[5] John x. 30.
[6] John vii. 16.
[7] Matt. i. 5.
[8] John vii. 8.
[9] *septem*] om. D, E.
[10] *aquilæ*] aquileæ, E.
[11] *mulieri*] om. D.
[12] *terram*] Rev. xii. 4. terram. Item, D, E.
[13] *patet ex textu*] ex textu patet, D.
[14] *exterioris*] exterior, D.
[15] *possent*] possunt, D, E.
[16] *prolixitatis*] prolixitate, D.
[17] *protervire nolenti*] præterire volenti, A, D.

satis clare, quod licet doctores aliquando large loquendo, et[1] tropice, dicant quod panis, vel species panis, est caro Christi, accipiendo hoc verbum est, pro hoc verbo significat; non tamen cum veritas debet explicari, et propria locutio teneri, insistendum est tali modo loquendi. Nec laicis, vel minus literatis, aut minus doctis, debent tales tropicæ locutiones, ut fides necessaria saluti, propalari: cum ipsi inter prædicationem tropologicam, vel figurativam, et prædicationem identicam, sive in aliis verbis, inter actum exercitum, et actum signatum, nesciant[2] distinguere: præsertim cum in prædicatione identica, vel actu exercito, quem sensum communiter omnes accipiunt per hoc verbum est, nisi sint magis[3] docti viri, sint[4] hujusmodi propositiones errores et hæreses manifesti; ut prius multipliciter deductum est ex Augustino, et canone. Et[5] concordat Gregorius in Homilia Paschæ; et ponitur in canone de Consecratione, dist. 2, *Mysterium*,[6] ubi sic inquit Gregorius: "Magnum et pavendum est mysterium, quia aliud videtur et aliud intelligitur."[7] Ubi plane ponit quod ibi videtur, scilicet formam[8] panis, non esse illud quod ibi intelligitur, scilicet verum corpus Christi. Ex quibus[9] videtur sequi inevitabiliter, vel hæreticare istos doctores Gregorium, et Augustinum, et sacros canones; vel opinionem[10] istius doctoris, quoad conclusionem[11] quintam prætactam, relin-

---

[1] *et*] ut, D.

[2] *nesciant*] nesciunt, D, E.

[3] *magis*] majus, D.

[4] *sint*] sunt, A.

[5] *Et*] om. D.

[6] The modern editions merge this chapter in the preceding, *Quid sit sanguis.*

[7] *videtur—intelligitur*] om. D, E. D also omits the second *videtur.*

[8] *formam*] forma, D.

[9] *videtur scilicet—quibus*] om. A.

[10] *opinionem*] opinio, A; opus, D, E. op^{9} has been used as abbreviation, whence the error.

[11] *conclusionem*] questionem, D, E; *i.e.* q^{o}nem for 9°nem. This error has been committed in D and E throughout the tract; and wherever conclusio or its cases occur, it is to be understood that they read questio, unless it is stated to the contrary.

quendam ut[1] hæresim. Sed secundum, ut credo, videbitur[2] ecclesiæ catholicæ magis acceptandum.

We come to the sixth conclusion.

Ideo ad conclusionem sextam est accedendum, quæ ponit quod corpus Christi in sacramento altaris videtur oculo corporali; et hoc[3] visione[4] immediata; quæ scilicet immediate terminatur[5] ad ipsum corpus, vel aliquod ejus accidens.

Against which all the arguments brought against the fifth are good.

Contra istam possent[6] omnia reduci, quæ tacta sunt contra conclusionem quintam; quia non ponitur quod[7] sic immediate videatur, nisi quia ipsa alba hostia et rotunda[8] consecrata immediate videtur, quæ est ipsum corpus. Unde hac destructa[9] per prædicta, videtur et ista[10] satis infirmari: sed tamen in speciali magis[11] agetur contra eam.

As is Augustine,

Et primo ex Augustino in libro[12] præallegato; et etiam Gregorius, "Aliud videtur et aliud intelligitur." Pro[13] hoc plane etiam est Augustinus, in libro sententiarum Prosperi, et ponitur in canone[14] de Consecratione, dist. 2, *Nos autem*, ubi sic: "Nos autem in "specie panis, et vini quam videmus,[15] res invisibiles, "i.e. carnem et sanguinem honoramus." Quomodo rogo planius posset negare Augustinus invisibilitatem corporalem? cum constet quod non intelligit de invisibilitate intellectuali; quia oculo[16] interiori videtur ibi caro et sanguis. Quomodo autem magis[17] posset agere contra conclusionem[18] immediate præcedentem, quam dicere

---

1 *ut*] et, A.
2 *videbitur*] videbatur, A.
3 *hoc*] hujus, E.
4 *visione*] visione corporalis, D.
5 *terminatur*] terminantur, E.
6 *possent*] possunt, D.
7 *quod*] om. D.
8 *rotunda*] rotunda hostia, D, E.
9 *hac destructa*] hoc destructo, A, D, E.
10 *ista*] ista supra, A.
11 *magis*] majus, D.
12 *in libro*] expresse in loco, D, E.
13 *Pro*] Per, E.
14 *et aliud—canone*] om. D.
15 *et vini — videmus*] quam videmus, om. D; quam vid., et vini, A, E; text as Canon.
16 *oculo*] om. A.
17 *magis*] majus, D.
18 *conclusionem*] so D in marg.; questionem, as usual, in text.

illam speciem panis visibilem, et carnem et sanguinem invisibilem?

Nec[1] pro ista parte est Hilarius, ut habetur de Consecratione, dist. 2, *Ubi pars est;*[2] ubi sic: "Non "est quantitas visibilis in hoc æstimanda mysterio, sed virtus sacramenti spiritualis." Hoc etiam decretum est contra aliud dictum istius doctoris in ipsa confessione, quod corpus Christi est quantumcunque varie[3] quantificatum in sacramento. Circa quod credo me inferius magis instare.

And Hilary, as quoted in the Canon.

Pro ista etiam sententia est expresse[4] Eusebius Emisenus, et[5] ponitur in canone de Consecratione, dist. 2, *Quia corpus;*[6] ubi[7] sic: "Vere unica "et perfecta hostia, fide æstimanda, non specie; "neque exteriori censenda visu, sed interiori affectu." Nescio quomodo planius posset iste doctor, vel decretum, destruere[8] istam conclusionem sextam: contra quam etiam videtur ratio invincibiliter[9] procedere; cum constet[10] nihil[11] alicubi corporali oculo videri, ubi illud non est quantum, vel extensum. Sed corpus Christi non est quantum, aut extensum in sacramento; ut patet clare ex Hilario et decreto præallegatis. Quare et conclusio[12] probanda hoc videtur posse[13] confirmari; quia quicquid in aliquo loco[14] percipitur oculo corporali, et hoc immediate potest evidenter cognosci ibi[15] existere, saltem tanta evidentia, ad quantam[16] se extendit sensus. Sed nullus[17] potest pro statu isto

Also Eusebius of Emisa.

And that reason of the case.

---

[1] *Nec*] om. D. E.

[2] *Ubi pars est*] Ubi est parte, A; Ubi est pars, D, E.

[3] *quantumcunque varie*] quantum varie, A; om. *varie*, D.

[4] *expresse*] om. D.

[5] *et*] etiam, A.

[6] *corpus*] corpus Christi, A.

[7] *ubi*] verbi, D.

[8] *destruere*] om. D.

[9] *invincibiliter*] inevitabiliter, D.

[10] *constet*] constat, D.

[11] *nihil*] naturalis, E; *i.e.* n^{a}ł for n^{i}ł.

[12] *conclusio*] quo, D, E.

[13] *posse*] om. A.

[14] *quicquid—loco*] quia in alio, A.

[15] *ibi*] ubi, D, E.

[16] *quantam*] quantum, A.

[17] *nullus*] om. D.

ex communi[1] cursu[2] præcise cognoscere corpus Christi esse in sacramento evidenter, sed solum ex fide: ergo corpus Christo non videtur ibi oculo corporali. Et minor patet, quia tantam evidentiam sensitivam habet quis ante consecrationem sicut post. Et sic satis clare patet[3] sextam esse erroneam.[4]

Against the seventh is Hilary, as before,

Contra septimam quæ[5] ponit quod corpus Christi[6] dividitur, et teritur in sacramento, est decretum præallegatum, ex[7] auctoritate Hilarii, ponentis quod non est quantitas visibilis in hoc æstimanda mysterio. Sed constat quod[8] ubi res non est quanta;[9] ibi non dividitur.

and Augustine.

Pro hoc etiam ex intentione est B. Augustinus in sermone de verbis Domini, et ponitur in canone de Consecratione, dist. 2, *Qui manducat;* ubi sic, loquens de corpore Christi in hoc sacramento, "Nec quando "manducamus partes de illo facimus. Et quidem[10] in "sacramento[11] sic fit: unusquisque accipit partem suam." Et idem habetur ex alia sententia Augustini in sermone de Verbis Evangelii: et ponitur in canone de Consecratione, dist. 2, *Invitat.* Et ex alia sententia Augustini epistola ad Irenæum; et ponitur in canone, dist.[12] præmissa, *Qui manducant et bibunt.* Unde hæc sententia toties in una distinctione canonis[13] replicata non videtur carere roboris firmitate.

Nec movere rationabiliter[14] debent quemquam verba, in omnibus istis locis posita, quæ volunt quod per partes manducatur Christus: quia prima[15]

---

[1] *communi*] quasi, D, E.
[2] *cursu*] cursi, E.
[3] *clare patet*] claret, A.
[4] *sextam esse erroneam*] sexta esse erronea, E.
[5] *quæ*] pie, A.
[6] *Christi*] om. E.
[7] *ex*] quod, E.
[8] *quod*] om. D.
[9] *quanta*] quantum, D, E.
[10] *quidem*] quid, D, E; quidem, Canon.
[11] *Nec—sacramento*] om. A.
[12] *dist.*] de, E.
[13] *distinctione canonis*] canone, D.
[14] *rationabiliter*] om. A.
[15] *prima*] persona, D, E. The abbreviation p^{a} has been misread.

pars auctoritatis satis dat intellectum illorum verborum; cum sic dicat:[1] "Quando manducamus "Christum partes de illo non facimus. Et quidem[2] "in sacramento sic fit: unusquisque accipit[3] partem "suam," scilicet sacramenti. Ergo illud,[4] per partes manducatur Christus,[5] debet intelligi, per partes sacramenti manducatur Christus: quia recipiendo quamcunque[6] partem sacramenti, recipitur totus Christus. Et quod oportet sic intelligi, clare videtur: quia aliter auctoritates repugnantiam includerent.[7] Et sic canon verisimiliter[8] non toties illam sententiam replicasset. Unde notandum quod non dicit auctoritas, per partes Christi manducatur Christus; sed signanter dicit, "Quando manducamus Christum non facimus "partes de illo." Sed post, loquens de sacramento dicit: "Unusquisque accipit partem suam." Quare cum[9] additur, "per partes manducatur Christus;" aperte datur intelligi de cujus partibus loquitur.

Two inferences from these authorities.

Et sic ex istis manifeste sequuntur duo. Primum quod corpus[10] non teritur, aut dividitur in ipso sacramento: quod est oppositum jam tactæ septimæ conclusionis. Secundum quod corpus Christi non est illud sacramentum divisum; quia tunc illud,[11] sacramento diviso, etiam divideretur;[12] quod est oppositum quintæ conclusionis prius[13] improbatæ.

The strongest point in

Sed pro[14] utraque istarum conclusionum, tam quinta quam septima, videtur prima facie multum facere illa

---

[1] *dicat*] dicat. Nec, D, E; and om. *non* before facimus. Correction to the exact words of the Canon.

[2] *quidem*] quod, A.

[3] *accipit*] om. D.

[4] *illud*] om. A.

[5] *Christus*] om. D, E.

[6] *quamcunque*] quantumcunque, D.

[7] *auctoritates—includerent*] auctoritas—includeret, D, E.

[8] *verisimiliter*] similiter, A.

[9] *cum*] non, D, E.

[10] *corpus*] corpus Christi, E.

[11] *illud*] corpus Christi illo, D, E.

[12] *divideretur*] divideret, E.

[13] *prius*] primus, E.

[14] *pro*] om. A, E.

favour of either conclusion is 1 Cor. x. 16.

auctoritas Scripturæ, I. ad Cor. x. 16, *Panis quem frangimus nonne participatio corporis Domini est?* Ex qua videtur quibusdam patenter sequi quod corpus Christi frangitur; et cum panis quem frangimus sit sacramentum altaris illud visibile quod videtur et tangitur; videtur quod illud sacramentum sit vere et realiter corpus Christi, et sic quinta et septima conclusiones, quæ ut errores prius improbantur, ex ipsa sacra Scriptura videntur sequi[1] ut catholicæ; nec aliquid tactum in ipso suæ confessionis tractatu tam apparenter videtur pro sua opinione facere.

But this fails on closer examination.

Sed omnia præsciens et prævidens auctor Scripturæ sacræ Spiritus Sanctus, perpendens quam leviter ex litera accidente quidem[2] ducerentur in errorem, et quam nequiter hæretici textum Scripturæ pro minuendis[3] erroribus suis extorquerent: sic prudenter literam Scripturæ temperavit,[4] ut et[5] fideles satis haberent ex ipsis verbis textus unde sensum Spiritus Sancti intelligerent, et errorem male intelligentium excluderent. Unde et in præmisso textu non habetur, panis quem frangimus nonne corpus Christi est? ut intelligit præsens opinio:[6] sed prudenter et profunde sic inquirit, *Panis quem frangimus nonne participatio[7] corporis Christi est?* Nec idem omnino et[8] pro eodem valent prædictæ rationes, cum non solum secundum philosophos sed theologos, verbalia nomina in tio terminantia, posita in oratione respectu termini absoluti adjecti[9] in obliquo, non semper significant principaliter rem

---

[1] *sequi*] om. A, E.
[2] *quidem*] qui, A.
[3] *minuendis*] comminuendis, D; comminuendum, E.
[4] *temperavit*] temperant, D.
[5] *ut et*] et ut, A. Perhaps the *et* should be cancelled altogether.
[6] *opinio*] opus, D, E.
[7] *participatio*] communicacio, D.
[8] *et*] om. D.
[9] *adjecti*] abjecti, E.

illam[1] importatam per ipsum terminum absolutum; sed potius denotant medium vel modum[2] quo competat significato[3] illius termini absoluti aliqua denominatio consequens[4] significationem verbiillius, a quo ipsum nomen verbale descendit. Ut cum dicitur motus est calefactio corporis, vel *a* est dealbatio parietis; illud nomen verbale calefactio, vel[5] dealbatio, non significat principaliter illud corpus calidum, vel parietem albam; sed denotat medium quo[6] competit tali corpori vel parieti: et[7] denominatio consequens[8] significationem[9] hujus verbi calefacere vel dealbare, scilicet esse album vel[10] calidum. Nec cum dicitur, pœnitentia est reconciliatio[11] animæ ad Deum, vel, visio Dei est beatificatio animæ, illa nomina reconciliatio, beatificatio, non significant principaliter animam, sed medium, vel modum, quo anima beatificatur vel reconciliatur Deo. Sic et in proposito ex præmisso textu Apostoli, *Panis quem frangimus nonne participatio corporis Christi*[12] *est?* non potest convinci quod ille terminus participatio significat principaliter corpus Christi, vel ille terminus panis: sed denotatur[13] quod panis quem frangimus est medium quo corpus Christi participatur a nobis, vel nos participamus de corpore Christi: quia recipiendo sacramentum altaris quod frangitur a nobis, et est panis animæ spiritualis, recipimus verum corpus Christi, quod fuit assumptum de Virgine. Ex quibus clare potest patere, quod ex

[1] *principaliter — illam*] rem principaliter, D.

[2] *vel modum*] om. D, E.

[3] *competat significato*] competit significacio, D; competat significacio, E.

[4] *consequens*] sequens, D, E.

[5] *vel*] non, E.

[6] *quo*] quod, D.

[7] *et*] om. D, E.

[8] *consequens*] sequens, D, E.

[9] *significationem*] signacionem, D.

[10] *vel*] vel esse, D.

[11] *reconciliatio*] reconciliacio vel beatificacio, A.

[12] *Christi*] om. D.

[13] *denotatur*] denotat, D.

præmisso textu non potest deduci sufficienter quod corpus Christi frangitur, diviso sacramento; nec quod illud[1] sacramentum quod videtur immediate, et tangitur, sit, proprie loquendo, vere et realiter corpus Christi; ut vellet præsens opinio.[2] Sed, ut prius deductum est, pessimi sunt errores.

Against the eighth conclusion is Augustine, as quoted in the Canon.

Contra octavam conclusionem,[3] quæ ponit[4] quod sacerdos existens in peccato mortali, quantumcunque[5] firma intentione consecrandi dicat verba sacramentalia super materia competenti, non conficit corpus Christi, nec corpus Christi ibi conficitur; est expresse B. Augustinus, libro de Corpore Christi, et ponitur in canone I. qu. 1. *Intra,* ubi sic inquit, "Intra ecclesiam catholicam, in mysterio corporis Christi et sanguinis,[6] nihil a bono majus, nihil[7] malo minus perficitur sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in verbo perficitur[8] Creatoris, et in virtute Spiritus Sancti." Non videtur quomodo[9] planius posset[10] destrui error iste.

Gregory, also quoted in the Canon.

Sed etiam[11] idem vult Gregorius Papa, et ponitur in canone, quæstione qua prius, *Multi secularium*; ubi sic: "Hypocritarum more, dum sacerdotum famam plus quam propriam[12] vitam[13] dijudicant, spernunt sancta monita, et spiritualia dona. Unde fit ut non solum ab eis dicta respuant; sed, quod est deterius, divina etiam[14] mysteria contemnant;[15] ut nec corporis communionem,[16] aut sanguinis Domini nostri Jesu Christi

---

[1] *illud*] istud, D.

[2] *præsens opinio*] presum oppositum, E.

[3] *conclusionem*] om. E.

[4] *quæ ponit*] om. A.

[5] *quantumcunque*] quacunque, A.

[6] *sanguinis*] sanguinis Domini, Canon.

[7] *nihil—nihil*] vel a bono vel a, A.

[8] *perficitur*] conficitur, D, E.

[9] *quomodo*] om. D.

[10] *posset*] potuisset, E.

[11] *etiam*] et, D, E.

[12] *propriam*] om. A.

[13] *vitam*] vitam vel vitæ negligentiam, Canon.

[14] *etiam*] om. A, E.

[15] *contemnant*] contemnunt, A.

[16] *communionem*] communicacionem, A.

"eorum mysterio confectam[1] assumant, putantes hanc "minus esse sanctificatum, si illorum fiat officio, quorum "vita eorum oculis videtur ignobilis." Et concludit: "Heu in quam[2] magnum laqueum incidunt, ut divina "et occulta mysteria plus, minusve[3] ab aliis sancti- "ficata posse fieri credant." Et infra: "Quid melius "corpore Christi et sanguine? Sive ergo," inquit, "per bonos ministros, sive per malos intra ecclesiam "dispensetur, sacramentum tamen est:[4] quia Spiritus "Sanctus mystice illud vivificat. . . . . . Nec "bonorum dispensatorum meritis ampliatur, nec ma- "lorum attenuatur;[5] quia *Neque qui plantat est* "*aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat* "*Deus*."[6] Et concludit: "Hoc de[7] corpore et san- "guine Domini nostri Jesu Christi; hoc etiam[8] de "baptismate et chrismate, sciendum[9] et tenendum[10] "est."

Item canon, eadem quæstione, recitatis quibusdam auctoritatibus[11] Augustini, Hieronymi, et Gregorii, et aliorum,[12] ex quibus videntur velle sacerdotis bonam vitam necessariam esse sacramento eucharistiæ, concludit determinando, capitulo[13] *Interrogo vos*,[14] sic inquiens.[15] "Cum vita sacerdotum eucharistiæ neces- "saria esse dicitur, non consecrationi,[16] sed effectui "intelligendum est. Non enim effectum salutis confert "ei quem merita faciunt indignum."

Also another passage of the Canon.

---

[1] *confectam*] effectam, A.

[2] *quam*] quantum, D.

[3] *minusve*] om. Canon.

[4] *est*] om. A, placing colon before *tamen*, and comma after *vivificat*. The context in the Canon seems against this reading.

[5] *attenuatur*] attenuiter, A, E.

[6] 1 Cor. iii. 7.

[7] *Hoc de*] De hoc, A; Hoc est de, D, E.

[8] *etiam*] et, A.

[9] *sciendum*] sentiendum, Canon,

[10] *et tenendum*] om. D, E.

[11] *auctoritatibus*] auctoribus, E.

[12] *aliorum*] aliarum, D.

[13] *capitulo*] ea, D.

[14] *Interrogo vos*] Chapter *Neque potest* in the modern editions.

[15] *inquiens*] inquiendum, D, E.

[16] *consecrationi*] consecracionem, E.

Also Augustine in two more places.

Item Augustinus libro secundo contra epistolam Parmeniani:[1] et ponitur in canone, eadem quæstione, *Per Isaiam*; ubi sic: "Sacrificia impiorum eis oberunt "qui offerunt impie. Nam unum atque idem sacri-"ficium est, propter nomen Domini quod ibi invo-"catur, et semper est sanctum: et tale cuique fit, "quali corde ad accipiendum accesserit. Qui enim "manducat, et bibit indigne, judicium sibi manducat "et bibit:[2] non aliis, sed sibi."

Ad idem est Augustinus contra Petilianum; et ponitur in canone, quæstione prætacta, *Si ergo*;[3] ubi sic: "Mementote sacramentis Dei[4] nihil obesse mores "malorum,[5] quo illa vel non[6] sint, vel minus sancta "sint." Ex quibus omnibus patet inevitabiliter sacerdotem malum, etiam mortalibus irretitum, dummodo secundum formam ecclesiæ dicat verba sacramentalia super materia competente, cum intentione consecrandi, conficere corpus Christi, quamvis non ad salutem suam; quod est oppositum octavæ conclusionis prius recitatæ.

Against the ninth and tenth is Jerome.

Contra nonam conclusionem et decimam similiter videtur Hieronymus in expositione catholicæ fidei,[7] ita dicens: "Sic confitemur in Christo unam Filii esse[8] "personam, ut dicamus duas perfectas et integras esse "substantias: id est, deitatis et[9] humanitatis."[10] Ex quibus sequitur plane deitatem non esse humanitatem; et a fortiori, nec partem humanitatis, sive animam, sive corpus; quod tamen volunt prædictæ conclusiones.

---

[1] *Parmeniani*] p̧ mē mam̑ (thus), D.

[2] *indigne—bibit*] om. D.

[3] *Si ergo*] chapter *Dominus declaravit*, in the modern editions.

[4] *Dei*] om. A.

[5] *malorum*] malorum hominum, Canon.

[6] *non*] p̄o̅, D, E; omnino non, Canon.

[7] Pseudo-Hieronymus, Symboli Explanatio ad Damasum. Opp. tom. v. col. 123, ed. 1706.

[8] *Filii esse*] om. A.

[9] *id est*] et, A.

[10] *deitatis et humanitatis*] deitas et humanitas, D, E.

Item Johannes Damascenus; et allegat Magister Sententiarum, libro III°, dist. 6, cap. 2.[1] "In Domino "nostro[2] Jesu Christo duas quidem naturas cog-"noscimus; unam autem[3] hypostasim ex utrisque "compositam." J. Damascenus.

Huic concordat determinatio ecclesiæ, Extravagante de Summa Trinitate et Fide Catholica,[4] *Firmiter;* ubi sic: "Unigenitus siquidem[5] Dei filius verus homo[6] "factus est, ex anima rationali et humana carne com-"positus; una in duabus naturis persona." Ex quibus plane sequitur ipsas naturas esse distinctas, et unam non esse aliam. The Canon.

Sed forte diceret hic opinans[7] quod licet natura divina, vel deitas non sit natura humana, Christus tamen, qui est natura divina, est natura humana, et caro, et etiam anima. Sed quod nec natura divina, nec Christus, vel persona Verbi, sit natura humana, caro, vel anima; aperte docet Augustinus, XIII de Trinitate, cap. 17,[8] sic inquiens: "Sic[9] Deo conjungi "potuit natura humana, ut ex duabus substantiis fieret "una persona, ac per hoc jam[10] ex tribus Deo,[11] anima, "et carne." Hæc Augustinus. Sed sequitur plane: Si Deus, anima, et caro, ex quibus constat illa persona, sunt tres; quod ille Deus non est illa anima, vel caro, ut vellet ista opinio. The difficulty raised by Christ's double nature is met by Augustine.

Item Ambrosius libro III° de Spiritu Sancto. "Aliud est quod assumpsit, et aliud quod assumptum est." Sed constat quod assumens, vel illud quod assumpsit[12] est persona Verbi: assumptum est[13] caro, vel anima, vel natura humana ex eis composita: ergo Christus, Ambrose.

---

[1] *cap. 2*] cap. 4, A, D, E.
[2] *nostro*] om. D.
[3] *autem*] ante, E.
[4] Tit I. cap. 1.
[5] *siquidem*] not in Canon.
[6] *homo*] homo Dei, D.
[7] *opinans*] opinio, D.
[8] *cap. 17*] cap. 3, A; cap. 37, D, E.
[9] *Sic*] om. D.
[10] *jam*] jam est, A.
[11] *Deo*] Deo scilicet, A.
[12] *assumpsit*] assumit, A.
[13] *sed constat—est*] om. D.

vel persona Verbi, non est illorum quodlibet,[1] ut dicit hæc opinio.

Jerome,

Item Hieronymus super illud ad Romanos I. 3.[2] *Qui factus est ex semine David,* sic inquit, "Verbum "est Deus, non caro assumpta." Quomodo ergo planius posset iste doctor exprimere intentum suum, et contrarium prætactæ opinionis.[3]

Augustine again,

Item Augustinus libro 1° de Trinitate cap. 10.[4] "Cum Filius sit et[5] Deus et homo, alia substantia "Deus,[6] alia homo." Ex qua evidenter patet, quod substantia secundum quam, vel qua formaliter Deus est homo, non est Deus; quia tunc eadem substantia esset Deus, qua formaliter esset homo.[7] Quod satis ostendunt verba ejusdem ad Felicianum. "Aliud Dei Filius, aliud Filius hominis."[8] Sed constat quod Filius hominis, ex intentione Augustini, non accipitur ibi pro persona, sed pro natura hominis, scilicet assumpta; cum ex fide eadem persona est Filius Dei, et hominis. Et ipse Augustinus[9] hoc[10] expresse insinuat super Johannem, Homilia 49:[11] "Non itaque alia Verbi, alia "est[12] hominis persona,"[13] et, per consequens, natura humana in Christo aliud est quam Deus.

Cassiodorus,

Item Cassiodorus super illud Psalmi, *Mirabilis facta est scientia tua*[14] *ex me, et non potero ad*

---

[1] *quodlibet*] quod, D.

[2] Origen, translated by Jerome.

[3] *opinionis*] opinioni, A.

[4] *cap. 10*] cap. 28, A; cap. 38, D, E.

[5] *et*] om. A, D.

[6] *alia substantia Deus*] These words are rejected by the Benedictine editors of St. A., as wanting in the best MSS.

[7] *homo*] homo sive est homo, A.

[8] Aug. Opp. t. VIII. Append. p. 44. B.

[9] *non accipitur—Augustinus*] om. D, E.

[10] *hoc*] hic, D.

[11] *XLIX.*] LXIX., A.

[12] *est*] om. A.

[13] St. A.'s words are, "Anima et "caro Christi cum Verbo Dei una "persona est, unus Christus est."

[14] Cassiod. in Ps. CXXXVIII. (139) v. 6. "Et ut conditionis humanæ "veritas panderetur, adjecit: nec "potero ad eam; quia natura ho-"minis quam est dignatus assumere, "divinæ substantiæ se non poterat "adæquari."

eam, sic inquit: "Veritas humanæ conditionis osten-"ditur,[1] quia homo assumptus divinæ substantiæ non "potest æquari in scientia, vel in alio." Sed si homo assumptus, scilicet natura humana assumpta a Verbo, esset de facto Deus, ut vult ista opinio, evidenter sequeretur quod esset divinæ substantiæ æqualis. Ergo ex intentione Cassiodori hæc opinio error est.

Item Gregorius in homilia super illud Lucæ II, 52,[2] *Jesus proficiebat sapientia*, sic inquit. "Secundum[3] "hominis naturam[4] proficiebat sapientia." Sed si natura hominis in Christo sit persona Verbi, tunc in nullo in sapientia proficere poterit plus quam ipsum Verbum:[5] sed ipsum Verbum intrinsece proficere non poterit in sapientia: ergo nec ipsa anima. Gregory,

Item[6] anima Christi est perfectior[7] ipso corpore, quod[8] est pars naturæ humanæ, cum sit[9] ejus forma substantialis: sed si ipsum corpus sit persona Verbi, ut vult conclusio prima,[10] tunc ipsum corpus est ens perfectissimum; et per consequens nulla res est ipso perfectior: ergo ipsa conclusio decima stare non potest. and by various arguments.

Item ipsum corpus est Christi pars, et etiam anima; ergo neutrum illorum est Christus. Consequentia videtur evidens, cum mens rationabiliter capere non poterit idem esse totum, cujus est pars. Et antecedens patet ex prius allegatis determinatione ecclesiæ, Augustini, et Damasceni.

Item tam anima Christi, quam corpus incepit esse, et est creatura. Sed[11] Verbum Dei non est creatura, nec incepit[12] esse; ergo nec ipsa anima, nec corpus est

---

[1] *ostenditur*] om. D.
[2] There is no such homily.
[3] *Secundum*] scilicet, D; sed, E.
[4] *naturam*] natura, D, E.
[5] *sapientia. Sed—verbum*] om. D.
[6] *Item*] Item ipsa, D.
[7] *perfectior*] perfectio, E.
[8] *quod*] quia, D.
[9] *sit*] om. A, D.
[10] *prima*] decima, A.
[11] *Sed*] Secundum, D, E.
[12] *incepit*] intelligit, E.

persona Verbi. Consequentia patet; quia si creatura est persona Verbi, persona Verbi est creatura, et si creatura, incepit esse.[1] Has illationes, et minorem declarat Augustinus I. De Trinitate, cap. 6,[2] ubi sic: "Liquide apparet ipsum" (scilicet Christum) "factum "non esse, per quem facta sunt omnia. Et si factus "non est, creatura non est. Si ergo creatura non est,[3] "ejusdem cum Patre substantiæ est." Hæc Augustinus. Ex quibus clare patet Christum non esse creaturam; et quod si creatura esset, factus esset; et per consequens inciperet esse.

Item si anima Christi sit ipsa persona Verbi, et hoc non[4] nisi ratione unionis; ergo quandocunque unita fuit illa anima, ipsa fuit persona.[5] Sed quandocunque ipsa fuit, ipsa fuit[6] unita; ergo quandocunque ipsa fuit, ipsa fuit persona;[7] et per consequens Verbum assumpsit personam. Consequentia patet et minor: et[8] consequens est[9] contra[10] Augustinum libro de Fide ad Petrum cap. 17,[11] ubi sic: "Deus enim Verbum non "accepit personam hominis, sed naturam." Nec valet hæc opinio dicere quod licet anima sit persona, non tamen persona hominis; cum ex ipsa opinione anima est persona Verbi, et per consequens hominis, stante unione humanæ naturæ ad Verbum. Item si anima Christi est, et continue post incarnationem fuit persona Verbi, et ipsa persona Verbi continue post incarnationem fuit[12] unita carni, sive corpori suo: ergo et ipsa anima continue per idem tempus[13] fuit unita corpori;[14] illa

---

[1] *incepit esse*] incipit, E.

[2] *cap. 6*] cap. 13, A; cap. 10, D, E.

[3] *Si—est*] om. D, E.

[4] *non*] om. D.

[5] *persona*] persona Verbi, D.

[6] *ipsa fuit*] om. E.

[7] *Sed—persona*] om. D.

[8] *et*] et per, A.

[9] *est*] om. D, E.

[10] *contra*] contra Beatum, D, E.

[11] *cap. 17*] cap. 14, A, D, E.

[12] *persona verbi et—fuit*] om. D, E; persona verbi being originally written in E, but cancelled.

[13] *tempus*] om. D.

[14] *corpori*] corpori, ergo, D.

nunquam fuit separata a corpore suo: et sic Christus non moriebatur corporaliter; et tunc inanis esset Christiana fides. Et deductio patet, quia, data opinione,[1] hæc anima, demonstrata persona Verbi, fuit continue[2] post incarnationem unita carni, seu corpori: quia opposita negativa—hæc anima, scilicet persona Verbi, non fuit continue per tale tempus unita corpori,—non videtur habere[3] alias causas veritatis, nisi vel quod illa[4] persona non fuit continue per tale tempus anima, vel quod illa[5] persona non continue per idem tempus fuit corpori unita. Quorum utrumque est contra opinionem.

Consimili medio[6] videtur deduci quod anima Christi, et etiam corpus, fuit in cœlo ante passionem Christi: quod idem[7] corpus fuit in inferno, et anima in sepulchro: quod corpus Christi ubique est, et etiam anima: et alia multa catholicæ fidei contraria.

Et sic ex præmissis videtur inevitabiliter deductum quod conclusio nona, et etiam[8] decima, manifesti sunt errores, sicut et aliæ octo præcedentes, quod fuit intentum hujus primæ partis.[9] Thus the ten conclusions are all proved to be erroneous.

Pars II.

Improbatis erroribus, jam restat eorum motivis respondere; ut in declaratione veritatis non solum It remains to attack the ground-

---

[1] *data opinione*] datur opinio, D, E.
[2] *continue*] continuo, E.
[3] *habere*] om. D, E.
[4] *illa*] ipsa, D.
[5] *illa*] ipsa, D.
[6] *medio*] modo, D.
[7] *idem*] illud, D, E.
[8] *et etiam*] atque, D.
[9] Rubric in D: *Secunda pars incipit. Improbatis* is written in A as the beginning of a new part.

work of these errors, whether in argument, or in authority.

ostendatur quid firmiter sit tenendum; sed in dissolutione laqueorum veritatem impugnare nitentium, sciatur qualiter sit resistendum. Unde pro defensione prædictorum errorum partim innititur opinans rationibus, partim testibus.

Quantum ad rationes.

Wyclif's main argument is from Christ's assertion.

Primarium[1] et fundamentale quod adducit pro principali conclusione sua,[2] scilicet quod corpus Christi idem in[3] numero quod fuit assumptum de Virgine, et passum in cruce, sit panis sacramentalis, vel hostia consecrata, quam fideles sentiunt in manibus sacerdotis, est istud. "Quia Christus, qui mentiri non potest, "sic asseruit."

Yet no such assertion can be found in the Bible.

Pro quo dico, et assero indubitanter, quod si ex textu Scripturæ sacræ[4] posset haberi quod Christus sic asseruit: tota mentis intentione hoc tenerem,[5] et tenere haberet quilibet fidelis. Sed revolvendo totum volumen evangelicum non invenitur quod Christus asseruit, nec quod talia verba protulit: Corpus meum est panis sensibilis: vel, Qui sentitur vel sentietur in manibus sacerdotis: nec quod sit panis materialis, aut idem qui præfuit ante consecrationem, nec aliquid unde[6] aliquod prædictorum concludi poterit formaliter. Si enim ex hoc quod Christus et alii doctores talia verba habent, Panis est corpus Christi vel caro; oporteat omnino ponere quod corpus Christi sit panis materialis, et sensibilis, ut vult hæc opinio; tunc ante institutionem hujus sacramenti fuisset concedendum quod corpus Christi est panis sensibilis, et materialis, quod ut credo negaret opinio; et negare habet quilibet christianus. Et sequela patet, cum

---

[1] *Primarium*] primum, D, E.
[2] *sua*] om. A.
[3] *in*] om. E.
[4] *textu Scripturæ sacræ*] Scripturæ sacræ textu, D.
[5] *tenerem*] teneret, A.
[6] *unde*] vel, D.

Christus ante institutionem hujus sacramenti talia verba habuit et asseruit:[1] *Ego sum panis vivus qui de cœlo descendi. Panis quem ego dabo caro mea est. Panis verus est qui de cœlo descendit, et dat vitam mundo*:[2] intelligens de seipso, ut patet ex textu, quia petentibus ab eo tunc panem eis[3] respondit, *Ego sum panis vitæ*: et aliud quod tantum[4] faceret pro[5] proposito opinionis, quoad verba, sicut alia[6] verba evangelii: *Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus.* Quæ omnia Christus asseruit ante institutionem hujus sacramenti, ut patet Johannis VI. ex processu.

Cum[7] ergo, nec ex istis quæ potiores quoad apparentiam videntur pro opinione, poterit concludi propositum conclusionis;[8] ergo nec ex[9] aliis aliquibus auctoritatibus equivalentibus, vel minus pro opinione sonantibus, potest deduci quod corpus Christi sit vel fiat[10] panis materialis aut[11] sensibilis, qui prius fuerat[12] ex farina et aqua simul decoctis et desiccatis[13] compositus;[14] sed solum quod sit panis spiritualis, quia principale nutrimentum animæ, sicut panis materialis respectu corporis: ut fideles hactenus tenuerunt, et adhuc tenebunt, Domino concedente.

Great stress is laid on our Lord's words at the last supper.

Sed pro opinione tamen fortius videtur instare opinans per verba Christi in ultima cœna cum dicitur, *Accepit Jesus panem in manibus suis; benedixit; fregit, et manducare ex illo præcepit. Hoc*, inquit,

---

[1] *asseruit*] asseruit. Ego sum panis vitæ, D, E.

[2] *mundo*] John vi. 51; mundo; et, D.

[3] *eis*] eis dari, D, E.

[4] *tantum*] tactum, A.

[5] *pro*] ex, A.

[6] *alia*] om. A.

[7] *Cum*] om. D.

[8] *propositum conclusionis*] oppositum opinionis, D, E.

[9] *ex*] om. A, E.

[10] *fiat*] fuerit, A.

[11] *aut*] vel, D, E.

[12] *fuerat*] fuerit, D, E.

[13] *et desiccatis*] om. D, E.

[14] *compositus*] compositio, E.

est corpus meum.[1] "Cum autem demonstratur[2] panis "pronomine[3] demonstrandi, et totum residuum pro- "positionis signat illi qui mentiri non potuit, ipsum "esse corpus suum[4]; manifestum est ex auctoritate "et dictis Christi, quod panis ille fuit et est sacra- "mentaliter corpus suum."[5]

And though Wyclif's argument is easily answered,

Pro isto dico quod prima pars auctoritatis, cum dicitur, *Accepit Jesus panem,* intelligitur de pane materiali. Et cum dicitur panis[6] demonstrari illo pronomine hoc, si intelligat de materiali qui præfuit ante consecrationem, negandum est; quia si opinio[7] posset fundari ex sacra Scriptura et doctoribus approbatis, quod per[8] pronomen hoc, quando Christus protulit illa verba *Hoc est corpus meum,* demonstrabatur panis materialis qui præfuit ante consecrationem, tunc satis[9] manifeste sequeretur propositum opinionis. Sed dictum[10] hoc non potest[11] fundari, quia solum corpus suum et non aliud per illud pronomen hoc tunc demonstrabatur: et illud fuit, et est panis spiritualis. Nec valet hic pro opinione dicere quod hoc non est contra opinionem quod corpus suum, et non aliud per illud pronomen demonstrabatur; quia opinio[12] ponit talem panem modo quodam[13] esse corpus Christi. Sed dicitur quod[14] licet hæc opinio ponat talem panem modo quodam esse[15] corpus Christi, ponit tamen panem illum non esse aliud quam corpus Christi:[16] cum dicat in ipsa confessione quod panis et corpus Christi non sunt idem secundum substantiam. Et alibi in eadem dicit,[17]

---

[1] *meum*] om. A. 1 Cor. xi. 24.
[2] *demonstratur*] demonstretur, D.
[3] *pronomine*] pro nomine, A, D, E.
[4] *et totum—suum*] om. A.
[5] See above, p. 126.
[6] *panis*] panem, D.
[7] *opinio*] oppositum, D, E.
[8] *quod per*] et per illud, D, E.
[9] *satis*] datis, E; datis illis, D.
[10] *dictum*] scio, D; facto, E.
[11] *potest*] posse, D, E.
[12] *opinio*] oppositum, D, E.
[13] *modo quodam*] fuisse est, D, E.
[14] *quod*] om. D.
[15] *quodam esse*] quod est, D, E.
[16] *ponit—Christi*] om. D, E.
[17] *dicit*] dicunt, E.

quod unio panis et corporis Christi non est identica vel numeralis. Sed constat quod[1] cum quo panis non est idem numero[2] vel secundum[3] substantiam, ab eo est aliud; quare illa responsio non poterit[4] salvare[5] opinionem, nec[6] opinans ulterius fundat quod per illud pronomen hoc demonstrabatur panis materialis, quando illa verba proferebantur a Christo; quod[7] tamen[8] fuisset suæ opinioni maxime necessarium.

Sed tamen pro opinione, modo hac parte,[9] videtur posse fieri una ratio colorata.[10] Videtur enim[11] ex processu evangelii quod illud demonstrabatur[12] per illud pronomen hoc, quod Christus tunc tenuit in manibus; sed hoc quod Christus tunc tenuit in manibus,[13] fuit pro tempore prolationis illius pronominis hoc panis materialis, qui præfuit ante consecrationem: ergo ille panis pro tunc demonstrabatur per illud pronomen hoc. Consequentia patet; et videtur minor ex hoc, quod tunc non fuit transubstantiatio facta; quia non ante completam prolationem illius orationis, *Hoc est corpus meum.*

Yet a plausible argument might be drawn from them.

Hic est duplex responsio: una communis, dicendo quod illud quod Christus tenuit in manibus non demonstrabatur tunc per illud pronomen hoc, sed solum corpus Christi; ut sit sensus, hoc, scilicet corpus in quod est[14] transubstantiatus, vel de[15] proximo transubstantiandus est panis, est[16] corpus meum. Nec oppositum potest haberi ex processu evangelii; quia licet dicatur, *accepit panem,* intelligendo de pane

To this two replies may be made.

---

[1] *quod*] om. D, E.
[2] *numero*] om. D.
[3] *secundum*] om. A.
[4] *poterit*] potest, D, E.
[5] *salvare*] salvare illam, D.
[6] *nec*] ut, D.
[7] *quod*] quia, D, E.
[8] *tamen*] tunc, D.
[9] *modo hac parte*] om. A.
[10] *colorata*] tolerata, E.
[11] *enim*] om. D.
[12] *demonstrabatur*] denegabatur, D, E.
[13] *sed hoc—manibus*] om. A, D.
[14] *quod est*] quodam, D, E.
[15] *de*] om. D.
[16] *est*] et, D.

materiali, *benedixit, ac fregit, deditque discipulis:* ex hoc tamen non potest haberi quod per illam orationem posterius prolatam, *Hoc est corpus meum,* demonstratur panis materialis.

Alia posse videtur[1] dari responsio, quæ apparet satis probabilis, dummodo determinationi ecclesiæ catholicæ non inveniatur contraria: quia tunc quantumcunque probabilitatis habeat, est penitus[2] abdicanda. Hæc responsio negat minorem prædictæ responsionis,[3] cum dicitur quod illud quod tenuit manibus[4] Christus pro tempore prolationis illius pronominis hoc, fuit pro tunc panis materialis. Et ad probationem ejus cum dicitur quod tunc non fuit transubstantiatio facta, quia non ante completam prolationem illius orationis, *Hoc est corpus meum;* hic dicit[5] ista responsio quod Christus transubstantiavit panem in corpus suum benedicendo, et non formaliter per prolationem illorum verborum, *Hoc est corpus meum;* sed formaliter per potestatem suæ divinæ benedictionis ad illum effectum applicatæ. Unde Augustinus, et ponitur in canone de Consecratione, dist. 2, *Non omnis,*[6] dicit quod "panis "accipiens benedictionem fit corpus Christi." Et Ambrosius, libro de Officiis, et ponitur in canone de Consecratione, dist. 2,[7] *Ante benedictionem,*[8] ubi sic: "Ante "benedictionem[9] alia species nominatur; post benedic-"tionem corpus[10] significatur." Et libro de Sacramentis idem Ambrosius; et ponitur in canone in eadem dist. *Revera,* ubi loquens de hoc sacramento dicit, "Hoc "non[11] esse quod natura formavit, sed quod benedictio "consecravit." Ex quibus verbis videtur quod ista

---

[1] *posse videtur*] videtur posse, D, E.
[2] *penitus*] penitens, E.
[3] *responsionis*] rationis, D, E.
[4] *manibus*] in manibus suis, E.
[5] *dicit*] om. A.
[6] *omnis*] omnino, A.
[7] *2*] 2, ubi, D.
[8] *benedictionem*] consecrationem, E.
[9] *ubi—benedictionem*] om. E.
[10] *corpus*] corpus Christi, D.
[11] *Hoc non*] Non hoc, text of St. Amb.

transubstantiatio fit principaliter et formaliter virtute divinæ benedictionis. Unde cum benedictio tunc præcessit prolationem verborum illorum, videtur non incongrue transubstantiatio illa præcessisse[1] etiam[2] illam prolationem. Sed modo in mysterio sacerdotum, virtute verborum Christi, in quorum prolatione creditur conferri divina benedictio, fit ipsa transubstantiatio, et non virtute alicujus benedictionis creati sacerdotis dicendo[3] talia verba, *Benedixit*;[4] vel signum crucis faciendo; sed virtute benedictionis Christi in prolatione illorum verborum, cum intentione debita, super materia competente. Et sic ista responsio, sine glossis quæ viderentur extortæ parti adversæ, potest evacuare omnes illas[5] intricationes, quoad demonstrationem illius pronominis hoc, pro tempore quo Christus dixit illa verba. Et quoad prolationem aliorum sacerdotum, dicit ista[6] responsio quod nihil demonstratur, vel debet demonstrari,[7] cum[8] solum recitative in nomine Christi proferantur. Cui autem istud non placuerit potest tenere[9] in hoc viam primæ responsionis.

Et sic ex istis potest patere quod ex verbis Christi non potest haberi, quod panis materialis, vel sensibilis, qui sentitur in manu sacerdotis, sit corpus Christi quod fuit assumptum de Virgine. Unde patet conditionalis multum infirma quam ponit opinans, dicendo si non debemus credere istum sensum, scilicet de pane materiali, non debemus credere aliquem[10] esse sensum evangelii.

---

[1] *præcessisse*] recessisse, D.
[2] *etiam*] om. D, E.
[3] *dicendo*] dicentis, A.
[4] *Benedixit*] *Benedixit* stands as the initial word for the whole sentence, and so the plural *verba* is justified.
[5] *illas*] alias, A.
[6] *ista*] istarum, E, and om. *responsio*.
[7] *demonstrari*] denegari, E.
[8] *cum*] nisi, A.
[9] *tenere*] teneri, D, E.
[10] *aliquem*] amodo, E.

Besides his arguments Wyclif brought forward seven witnesses, which are to be reverently considered.

Pro ista[1] tamen opinione sua, ultra rationes jam tactas, adducit septem testes, ut ecclesiæ judicio sententia sua debito testimonio confirmetur: quibus tamen examinatis, ut æstimo,[2] patebit infirmior[3] oculis indifferentis judicis, et discreti.

Unde ad examinationem testium esse accedendum:[4] qui utique fuerint[5] doctores sancti et approbati. Unde eorum dicta, et testimonia oportet magis solide, et reverentius examinare.

Et quia iste opinans imponit quasi omnibus sibi adversantibus quod glossant doctores per contrarium; et sic imponit iis hæresim et scandalum; ideo pro posse non inducam aliquam glossam nisi sumptam ex dictis alicujus eorum; ut sic ipsa glossa non videatur extorta, vel nimis[6] extranea a sententiis testium eorumdem.[7]

Ignatius.

Primus testis est S. Ignatius inquiens, "Sacramentum, vel eucharistia, est corpus Christi."[8] Quantum ad istum testem potest fieri exceptio, non quantum ad personam, cum sanctus fuerit doctor, sed quod testimonium inductum non facit pro causa actoris. Satis enim volunt fideles concedere quod sacramentum vel eucharistia est corpus Christi, cum dupliciter[9] dicatur sacramentum altaris, scilicet sacramentum et non res, loquendo stricte de re, scilicet substantia, vel essentia per se subsistente; distinguendo[10] contra accidens, ut visibilis species panis et vini, quæ dicitur tantum sacramentum. Aliter dicitur sacramentum, scilicet sacramentum et res, i.e. res sacramenti;[11] ut caro

---

[1] *ista*] om. D.
[2] *æstimo*] testimonio, A.
[3] *infirmior*] infirmiores erunt, A.
[4] *accedendum*] attendendum, A.
[5] *fuerint*] fuerunt, A.
[6] *nimis*] minus, A.
[7] *eorumdem*] eorum, A.
[8] Ignat. ad Smyrnæos, c. 7. See above, pp. 127, 8, for this and the following quotations.
[9] *dupliciter*] duplex, A.
[10] *distinguendo*] condistinguendo, D, E.
[11] *sacramenti*] sacramenti; et, D.

Christi, quæ est res sacramenti, scilicet visibilis speciei panis et[1] vini; et est sacramentum corporis Christi mystici, scilicet unitatis ecclesiæ in prædestinatis; et hoc in quantum[2] sacramentum corpus Christi est. Hæc distinctio de sacramento tangitur IV° Sententiarum, dist. 8, et Extravagante de Celebratione Missarum,[3] *Cum Marthæ.* Et sumi potest ex Augustino super illud Johannis VI. 54, *Qui manducat meam carnem.* Sed quod sacramentum altaris, scilicet sacramentum et res, sit corpus Christi, multum est impertinens ad hoc quod panis materialis sit corpus Christi,[4] vel ipsa hostia, quæ oculo corporali immediate videtur in manibus sacerdotis. Et sic pro evacuatione hujus testimonii non oportet extorte[5] vel[6] alio modo glossare dicta[7] istius testis: sed satis admittere ut impertinens causæ tactæ.

Secundus testis est B. Cyprianus, contra quem, si oporteret, posset excipi; cum in[8] aliis, ut de rebaptizandis ab hæreticis baptizatis, errorem posuisse deprehenditur, ut tangit Augustinus de Unico[9] Baptismo, dicens quod illum[10] purgavit triumphus martyrii. Quia tamen[11] gloriosus martyr et magnus doctor[12] fuit; non contra eum[13] excipitur[14] in præsenti causa, sed dicitur[15] quod ejus testimonium inductum non[16] est pro actore. Unde B. Cyprianus recitatus textum[17] evangelii subinfert hac parte. "Invenimus calicem "mixtum fuisse quem obtulit, et vinum fuisse quem Cyprian.

[1] *et*] vel, D, E.
[2] *in quantum*] inquam, D, E.
[3] *missarum*] missæ, E.
[4] *multum — Christi*] om. D, E.
[5] *extorte*] om. D.
[6] *vel*] nec, E.
[7] *dicta*] dictum, D.
[8] *in*] om. D.
[9] *Unico*] Uno, D. Aug. Opp. tom. IX. p. 538, B.
[10] *illum*] illum errorem, D.
[11] *tamen*] om. D, E.
[12] *et magnus doctor*] om. D.
[13] *eum*] ipsum, D, E.
[14] *excipitur*] excipitur ut, D, E.
[15] *dicitur*] dicatur, A.
[16] *non*] om. D.
[17] *recitatus textum*] recitextū, D.

"sanguinem suum dixit." Pro quo notandum quod non dicit doctor iste quod invenit in ea parte vinum fuisse, pro tunc quando dixit[1] illud fuisse sanguinem suum; quod oporteret ad hoc[2] quod faceret pro isto actore.[3]

Licet enim multi doctores[4] sancti, et ab ecclesia approbati dixerunt panem, intelligendo de pane materiali, fuisse corpus Christi,[5] et fore corpus Christi, propter transubstantiationem unius in alterum; non tamen propter hoc voluerunt quod panis materialis qui præfuit ante consecrationem sit corpus Christi; nec quod retinet idem esse post transubstantiationem; ut
Ambrose. patet de tertio teste inducto, scilicet Ambrosio; cujus testimonium allegatur, libro suo de Sacramentis, et ponitur in canone de Consecratione, dist. 2, *Panis*, ubi sic: "Quod erat panis ante consecrationem, jam corpus "Christi est." Si enim vellet per hoc quod panis materialis maneret in esse tali, et esset[6] corpus Christi, ut vult ista opinio; posset contra eum proponi exceptio contradictionis sibi ipsi in eodem libro, et ponitur in canone de Consecratione, dist. 2, *Revera;* ubi de hoc sacramento loquens per multa media probat ex intentione, "Hoc non esse quod natura formavit, "sed quod benedictio consecravit." Ex quibus patet quod non est intentionis suæ quod panis materialis manet post consecrationem; quia tunc esset quod natura formavit. Et idem traditur, eadem distinctione, ex verbis ejusdem Ambrosii, capitulo *Omnia quæcunque*, ubi sic: "Licet figura panis et vini "videatur, nihil tamen[7] aliud quam caro Christi et "sanguis post consecrationem credenda est." Et sic

---

[1] *Pro quo—dixit*] om. D.

[2] *hoc*] om. A.

[3] *actore.*] auctore, D, E, here and wherever, after this, the word occurs.

[4] *doctores*] doctores et, D.

[5] *Christi*] om. D.

[6] *esset*] esse, D.

[7] *videatur, nihil tamen*] hic sit, omnino nihil, in Canon.

patet quod nec secundus testis, nec tertius facit pro actore.

Quartus testis inducitur B. Augustinus in quodam sermone exponens illud[1] Lucæ XXIV. 35, *Cognoverunt eum in fractione panis:* et ponitur in canone de Consecratione, dist. 2, *Non omnis*, ubi sic: "Non omnis "panis, sed panis accipiens benedictionem Christi, fit "corpus Christi." Quam auctoritatem glossando solum dicta ejusdem doctoris adduco, ut sic ipsemet testis declaret testimonium suum, utrum procedat pro actore isto,[2] vel non. Unde inquit libro Sententiarum[3] Prosperi, et ponitur in canone de Consecratione, dist. 2, *Hoc est quod dicimus*, ubi dicit panem vocari corpus Christi, cum sit sacramentum corporis Christi, "sicut "ipsa[4] immolatio quæ fit manibus sacerdotis vocatur "Christi passio, non rei veritate, sed significandæ[5] "mysterio." Per quæ expresse patet quod non est intentionis Augustini, quod panis qui dicitur sacramentum altaris,[6] sive dicatur panis materialis, ut ponit ista opinio, sive solum species panis, ut ponunt alii, sit vere et realiter corpus Christi; sed solum quod significat corpus Christi: sic quod corpus Christi sit vere ad omnem punctum illius sacramenti visibilis.[7] Augustine.

Et quod de intentione Augustini sit quod illud sacramentum post consecrationem non sit panis materialis, sed solum species panis, videtur ex eodem capitulo, cum dicit "ecclesiæ[8] sacrificium duobus con-"stare, visibili elementorum specie, et Domini Jesu "Christi carne;" juncto alio ejusdem libri dicto, quod

---

[1] *illud*] om. D.

[2] *actore isto*] isto actore, D, E.

[3] *Sententiarum*] vi. A, D, E. The error probably arising from an S, of a peculiar form, used as a contraction.

[4] *ipsa*] om. D, E.

[5] *significandæ*] significante, Canon, Wynterton probably wrote significandi. See p. 223.

[6] *altaris*] altaris sit.

[7] *visibilis*] visibile, D.

[8] *ecclesiæ*] om. A.

ponitur in canone de Consecratione, distinctione qua prius, *Nos autem*, ubi sic:[1] "Nos autem fatemur fideliter "ante consecrationem panem et vinum, quod natura for-"mavit; post consecrationem vero[2] carnem et sanguinem, "quod benedictio consecravit." Ex quibus patet[3] quod vult quod sacrificium ecclesiæ contineat duo distincta, scilicet speciem panis, et carnem Domini; quod est contra quintum errorem, ut prius est tactum: et etiam[4] quod illud visibile sacrificium est solummodo species panis, et non idem materialis panis qui præfuit ante consecrationem. Patet, quia tunc esset illud quod natura formavit, cujus oppositum innuit Augustinus, et expresse ponit decretum de Consecratione, dist. 2, *Revera*, ex verbis Ambrosii, ut prius est allegatum. Et sic videtur quod iste testis Augustinus satis declarat testimonium suum non multum facere[5] pro præsenti causa, sed directe contra.

Jerome. Quintus testis prætenditur Hieronymus in epistola ad Elvideam,[6] ubi sic: "Nos," inquit, "audiamus panem "quem fregit Dominus, deditque discipulis suis, esse "corpus Domini Salvatoris, ipso dicente ad eos, *Acci-"pite et comedite; hoc est corpus meum*."[7] Quid autem velit iste testis per dictum jam allegatum, satis haberi potest ex declaratione Augustini jam tacta. Et[8] merito potest unus istorum doctorum per alterum glossari, cum fuerint contemporanei, multum in suis doctrinis[9] per mutuam scripturam communicantes. Quare videtur quod unus de intellectu alterius multum scivit.[10] Unde cum Augustinus expresse velit sacramentum

---

[1] *de Consecr.—sic*] Dist. prima panis, D; dist. qua prius, E; both om. the rest. A om. dist. qua.

[2] *vero*] om. D; vero Christi, Canon.

[3] *Ex quibus patet*] om. A.

[4] *et etiam*] om. D.

[5] *facere*] facit, D.

[6] *Elvideam*] Elbipodiam, A; Helbidiam, D; Olpidiam, E. See above, p. 128.

[7] Matt. xxvi. 26.

[8] *et*] om. A.

[9] *doctrinis*] scripturis, D.

[10] *scivit*] sonuit, A.

altaris illud visibile quod frangitur, vocari corpus Christi, non rei veritate, sed significandi[1] mysterio; palam patet quod idem intellectus potest, et non extorte, dari de dicto Hieronymi, cum dicit panem quem fregit Dominus esse corpus Domini, scilicet[2] quod est signum corporis Domini,[3] et sacramentum; et sic panis spiritualis animæ. Quod ut clarius pateat, ipsemet in Levitico exprimit, et ponitur in canone de Consecratione, dist. 2, *De hac quidem*, ubi sic:[4] "De "hac quidem hostia, quæ in Christi commemorationem[5] "fit mirabiliter,[6] edere licet: de illa vero, quam "Christus in ara crucis obtulit, secundum se nulli "edere licet." Ex qua auctoritate satis[7] patet quod iste doctor ponit distinctionem inter sacramentum illud quod videtur et frangitur, et ipsum corpus Christi in cruce oblatum.

Et[8] quantumcunque velit aliquis inniti isti testimonio, non plus posset habere, nisi quod fuit panis materialis esse corpus Domini, ex quo non sequitur propositum opinionis,[9] ut tactum est in examinatione secundi testis. Tamen[10] quia intendo omnino verbis[11] ipsius auctoritatis; non[12] videtur vera, cum panis quem fregit Dominus, sive sumatur pro pane materiali, sive pro specie panis solum, jam non est in rerum natura. Et sic, non solum ex Augustino, sed ex ipsemet teste inducto, clare patet quod testimonium suum non procedit pro illo per quem adducitur.

Sextus testis videtur decretum Romanæ ecclesiæ, Decree of

[1] *significandi*] signandi, D.
[2] *scilicet*] si, E.
[3] *scilicet—Domini*] om. D.
[4] *De—sic*] om. D, E.
[5] *commemorationem*] commemoratione, Canon.
[6] *mirabiliter*] mirabiliter fit, A.
[7] *satis*] om. A.
[8] *Et*] Etiam, A.
[9] *habere—opinionis*] om. D; opinionem, A, E.
[10] *Tamen*] Tum, D.
[11] *omnino verbis*] omnia verba, D.
[12] *non*] om. A.

Pope Nicolas II.

quæ sub Nicolao II. et centum quatuordecim episcopis[1] "dictavit prudenter," ut dicit, "et secundum "rectam logicam, quæ debet capi a tota ecclesia, quod "panis et vinum quæ in altari ponuntur sunt post "consecrationem non[2] solum sacramentum,[3] sed verum "corpus et sanguis Domini nostri,[4] ut videtur in ca-"none de Consecratione, dist. 2, *Ego Berengarius.*"

Which must not be taken literally.

Pro isto dico quod si[5] illa confessio Berengarii accipiatur[6] ut verba sonant, ut vellet hæc opinio, non solum contradiceret aliis testibus per eum introductis, scilicet Augustino, et[7] Ambrosio, et sic esset magna exceptio contra testimonium: sed etiam contradiceret[8] multis aliis capitulis[9] ejusdem dist. 2. de Consecratione.[10] Et per consequens, nec iste Doctor cujus opinio tangitur,[11] nec aliquis fidelis habet[12] tenere illam[13] confessionem ad sensum exteriorem verborum.

As appears by examining Berengar's confession at length.

Assumptum declaratur, quia ex illo sensu sequitur quod non solum sacramentum illud visibile corporis[14] Domini, sed ipsum corpus Christi,[15] in rei veritate manibus sacerdotum frangitur, et dentibus atteritur; cum ipsa confessio sic exprimat: "Ore et corde profi-"teor[16] de sacramentis Dominicæ mensæ eandem fidem "me tenere, quam dominus, et venerabilis papa "Nicolaus, et hæc sancta synodus auctoritate apos-"tolica et evangelica[17] tenendam tradidit, mihique[18] "firmavit, scilicet[19] panem et vinum quæ in altari

---

[1] *centum quatuordecim*] 14, A.
[2] *non*] om. A.
[3] *sacramentum*] sacratum, D.
[4] *nostri*] om. D, E.
[5] *si*] om. A.
[6] *accipiatur*] accipitur, A.
[7] *et*] om. A, E.
[8] *contradiceret*] contradicit, D.
[9] *capitulis*] catholicis, A; testibus capitulis, D.
[10] *de Consecratione*] om. D.
[11] *tangitur*] om. D.
[12] *habet*] habent, A, E.
[13] *illam*] istam, D.
[14] *corporis*] corpus, D, E.
[15] *Christi*] om. D.
[16] *profiteor*] confiteor, A.
[17] *apostolica et evangelica*] evangelica et apostolica, Canon.
[18] *mihique*] qui mihi, A.
[19] *scilicet*] si, E.

"ponuntur, post consecrationem non solum sacra-"mentum [sed etiam verum corpus et sanguinem "Domini nostri Jesu Christi esse, et sensualiter non "solum sacramento,][1] sed in veritate, manibus sacer-"dotum frangi, tractari, et fidelium dentibus atteri."[2] Et quod hæc, ut sonant, repugnent multis aliis capitulis ejusdem dist. 2, ac Augustino, Ambrosio,[3] et aliis doctoribus approbatis, patet capitulis, *Qui manducat*, *Invitat*, et *Qui manducant et bibunt*, et *Ubi est pars*;[4] quæ omnia volunt corpus Christi non dividi, aut frangi, sed solum sacramentum, ut prius contra septimum errorem tactum[5] est; cujus tamen oppositum sonant verba confessionis præallegatæ.[6]

Et quantum ad illud quod videtur velle, quod panis materialis,[7] qui in altari ponitur, sit corpus Christi, repugnat capitulis ejusdem dist. 2, *Revera*, *Omnia quæcunque*, et specialiter capitulo *Accipite;* in cujus sententia, et quasi[8] verbis concordant Augustinus[9] de Verbis Domini, sermone 28, et Ambrosius[10] libro de Sacramentis, negando ibi esse aliquem panem nisi spiritualem, ut prius contra primum errorem tactum est.[11] Ex istis expresse videtur quod repugnat[12] canoni, et aliis doctoribus inductis pro testibus, quod prædicta confessio Berengarii teneatur ut verba sonant; sed oportet quod debite glossetur secundum sententiam dictorum canonis et doctorum,[13] scilicet quod panis ma-

---

[1] *sed etiam—sacramento*] om. A, D, E. Supplied from Canon. The similarity of the words *sacramentum sed*, and *sacramento sed*, naturally accounts for the omission.

[2] *atteri*] om. D.

[3] *Augustino, Ambrosio*] Augustini, Ambrosii, A, D, E.

[4] *Ubi est pars*] Ubi pars est, Canon.

[5] *factum*] om. D.

[6] *præallegatæ*] preallegata, D, E.

[7] *materialis*] materialis quia panis, D, E.

[8] *quasi*] quasi in, D.

[9] *Augustinus*] Augustino, D.

[10] *Ambrosius*] Ambrosio, D.

[11] See above, p. 189.

[12] *repugnat*] repugnant, A, E.

[13] *dictorum—doctorum*] doctorum et canonis, D; doctorum canonis et doctorum, E.

terialis et vinum ante consecrationem in altari ponuntur, quæ vere transubstantiantur in corpus Christi; ita quod corpus Christi vere sit ibi, et non solum significetur esse[1] ibi: sicut multi hæretici posuerunt, et ipse, ut videtur ex ipsa confessione, de hoc defamatus fuerat. Et hæc opinio, ut videtur, in sententia, licet non in verbis, concordat cum eadem hæresi; quia licet dicat verbaliter quod sacramentum altaris sit vere et realiter corpus Christi; illud tamen verbum[2] est penes eum equivalet huic verbo significat, prout[3] ibi ponitur; cum secundum eum sit prædicatio tropologica, et non identica. Unde idem est apud istum opinantem, sacramentum altaris est vere et realiter corpus Christi; et, sacramentum[4] vere et realiter signat corpus Christi: et sic, ut videtur, secundum hanc opinionem corpus Christi non est in altari, nisi quod significatur ibi esse, ut posuit dicta[5] hæresis.

Quantum[6] ad aliam partem confessionis prædictæ; cum dicitur corpus Christi non solum in sacramento, sed in rei veritate, tractari, frangi, et fidelium dentibus atteri, secundum dictorum doctorum et canonum intellectum, sic[7] intelligitur quod corpus Christi, et non solum illius sacramentum, manibus sacerdotum vere[8] tractatur; quia illud corpus vere[9] elevatur, et ponitur modo in una parte altaris, modo in altera. Sed solum sacramentum visibile, et non corpus Christi frangitur, dividitur, et[10] dentibus fidelium atteritur. Hæc glossa tangitur IV° Sententiarum, dist. 12.[11] Nec debet dici extorta, ut fingit hæc opinio, cum sumitur ab

---

[1] *esse*] om. D.
[2] *verbum*] om. A.
[3] *prout*] cum, D.
[4] *sacramentum*] sacramentum altaris, D.
[5] *dicta*] om. A.
[6] *Quantum*] Et quantum, D, E.
[7] *sic*] sic quod, D.
[8] *vere*] om. D, E.
[9] *corpus vere*] vere corpus, A.
[10] *et*] et etiam, D, E.
[11] Cap. 2.

Augustino, Ambrosio, et Hilario. Et canone tot capitulis allegatis, scilicet,[1] *Revera, Omnia quæcunque, Accipite, Qui manducat, Invitat, Qui manducant et bibunt,*[2] *Ubi pars.* Et credo quod hæc[3] septem capitula canonis, sumpta a prædictis doctoribus, plus moverent quemcunque sanæ fidei pro[4] dicta glossa, quam solum illud unum capitulum de confessione prædicta, pro exteriori sensu verborum illius confessionis.[5] Ex quibus patet nec sextum[6] testem procedere ad intentum actoris.

Septimus testis producitur usus ecclesiæ, quæ in canone missæ orat[7] ut hæc oblatio nobis fiat corpus et sanguis Domini nostri Jesu Christi. Illam autem oblationem, ut dicit, vocat ecclesia terrenam substantiam, sicut patet in Secreto mediæ missæ Natalis Domini,[8] ubi sic habetur. "Munera nostra, quæsumus Domine, "nativitatis hodiernæ mysteriis apta proveniant, et "pacem nobis semper infundant: ut sicut homo genitus "idem refulsit[9] Deus; sic nobis hæc terrena substantia "conferat quod divinum est." The Use of the Church.

Quantum ad istum testem, sentio[10] quod iste actor non quamlibet collectam vel orationem qua utitur ecclesia[11] admitteret pro auctoritate, vel teste convenienti, si sonaret contra eum: sed potius diceret producentem[12] talem testem satis egere testibus. Sed bene placet mihi quod istum testem induxit, quia magis contra eum quam pro eo ejus[13] invenietur[14] testimonium: nam testimonium inductum in nullo facit pro But this does not bear his meaning.

---

[1] *scilicet*] si, E.

[2] *manducant et bibunt*] manducat et bibit, D.

[3] *hæc*] om. D.

[4] *canonis—pro*] om. D.

[5] *confessionis*] om. D.

[6] *sextum*] octavum, D, E.

[7] *orat*] erat, D, E.

[8] Not the middle, but the first mass. See Vetus Missale Romanum Lateranense. Romæ, 1754.

[9] *refulsit*] refulsit et, Missal.

[10] *sentio*] scio, D, E.

[11] *qua utitur ecclesia*] om. D.

[12] *producentem*] productum, A.

[13] *ejus*] cujus, A.

[14] *invenietur*] invenitur, D, E.

eo, quia satis admittitur oratio,[1] qua precatur ut hæc oblatio fiat nobis corpus et sanguis Christi.

Et quod intelligitur pro terrena substantia,[2] prætendit illud secretum, quia tam[3] allegata oratio in canone missæ, quam illud secretum dicuntur ante consecrationem, quo tempore oblatio est terrena substantia, sive panis materialis et vinum. Sed post consecrationem est oblatio corpus Christi, et non panis, ut patet expresse ex Augustino, Ambrosio, et canone superius allegatis, capitulo *Accipite.* Nec intendit ecclesia in[4] orando petere quod aliquando sic sit quod panis materialis sit corpus Christi, sed quod convertatur[5] in corpus Christi: et hoc intelligitur per illum terminum fiat, quod satis impertinens est ad aliud.

Especially when compared with other passages from the same.

Et quod[6] debet sic intelligi, et non ut vellet iste actor, declaro ex isto eodem[7] teste, sicut ex aliis declaravi quoad eorum testimonium. Nam usus ecclesiæ, ut patet in Legenda Corporis Christi, sic expresse dicit. "Manducatur itaque a fidelibus, sed[8] minime "laceratur; quinimmo, diviso sacramento, integer sub "qualibet divisionis particula perseverat. Accidentia "etiam[9] sine subjecto in eodem existunt."[10] In Sequentia etiam ejusdem festi sic habetur. "Sub "diversis speciebus, signis tantum[11] et non rebus, "latent res eximiæ,"[12] scilicet corpus Christi et sanguis. Et sequitur. "A sumente non concisus, non con-"fractus, non[13] divisus, integer accipitur. Nulla rei "fit scissura, signi tantum[14] fit fractura."

---

[1] *oratio*] omnino, D.

[2] *substantia*] substantia ut, A.

[3] *tam*] tamen, A.

[4] *in*] om. D.

[5] *convertatur*] convertatur vel transubstantiatur, D, E.

[6] *quod*] idem, E.

[7] *eodem*] om. D.

[8] *sed*] sed dentibus, in Legenda.

[9] *existunt*] consistunt, in Legenda. See Legenda secundum ordinem Sarum. Paris, 1518.

[10] *etiam*]om. D, E.

[11] *tantum*] tamen, D; tum, E.

[12] *eximiæ*] exuvie, E.

[13] *non*] nec, in Sequentia.

[14] *tantum*] tum, D.

Ex quibus expresse patet quod iste testis, scilicet usus ecclesiæ, est directe contra istum et non pro eo, cum[1] palam velit per jam dicta quod non sit ibi[2] panis materialis, sed solum species panis, et quod[3] accidentia sunt ibi sine subjecto: quæ sunt directe contra primum, secundum,[4] tertium, et quartum errores.

So that the Use is against the four first errors.

Cum etiam iste testis expresse ponit quod sacramentum frangitur, et non corpus Christi, est contra istum actorem in quinto et septimo erroribus[5] satis clare. Sed cum nihil[6] videtur ibi[7] oculo corporali immediate, nisi[8] quod frangitur vel dividitur, iste testis est contra eum per quem inducitur in sexto errore. Et sic iste septimus testis, qui pro uno puncto inducitur, in illo[9] et sex aliis expresse est[10] contra eum.

Also against the fifth, sixth, and seventh.

Unde cum, examinatis debite testibus, clare compertum[11] sit quod testes[12] producti non sufficienter concludunt pro actore, sed multi expresse contra eum; habet fides christiana cum instantia a summo Judice petere dimitti ab injusta vexatione istius opinionis contrariæ; et quod illa tanquam rea judicio[13] condemnetur.

Thus none of Wyclif's witnesses are satisfactory.

Destructis munitionibus turris Babilonicæ, i.e., motivis opinionis hæreticæ, licet liberius interius invadere, et quæ intrinsecus latent fortius diripere. Unde prædictam confessionem diligenter examinans,[14] decem contradic-

We now proceed to the ten contradictions contained in his Confession.

---

[1] *eo, cum*] ea tantum, A.
[2] *ibi*] om. D.
[3] *et quod*] sed, D, E.
[4] *secundum*] et secundum, et, E.
[5] *erroribus*] errore, D, E.
[6] *cum nihil*] tamen ut, D, E.
[7] *ibi*] om. D.
[8] *nisi*] ubi, A.
[9] *in*] et, D, E.
[10] *aliis expresse est*] alii expresse sunt, A.
[11] *compertum*] apertum, D.
[12] *testes*] testes introducti vel, D.
[13] *judicio*] judicem, E.
[14] *examinans*] Christianus, D, E. The transcriber had, perhaps, before him x^ans^ as an abbreviation.

tiones diripiendas inveniet,[1] quarum prima sic poterit reperiri.

The first contradiction.

1. Nam in principio ipsius confessionis ponitur quod corpus Christi, quod fuit assumptum de Virgine, est vere[2] et realiter hostia consecrata, vel panis sacramentalis: sed non substantialiter, corporaliter, vel dimensionaliter. Et post[3] in respondendo ad quandam[4] auctoritatem Hugonis dicit quod accipit adverbia connotando rationem reduplicative; ut hoc adverbium corporaliter, id est[5] secundum rationem qua corpus.[6] Ex quo sequitur, eadem ratione, quod corpus Christi non realiter est panis sacramentalis;[7] quia[8] si nullum[9] est confectum sacramentum, corpus Christi non est talis panis; et sic non realiter corpus est iste panis; sumendo illud adverbium secundum rationem reduplicative, ut dicit se sumere adverbia. Ergo sic sumere adverbia, et ponere quod corpus Christi realiter est panis sacramentalis, includit contradictionem.

Si autem sumantur adverbia simpliciter pro modo tali, et non reduplicative, adhuc sequitur contradictio: quia, secundum ipsum, esse alicubi realiter vel substantialiter, sic sumendo, non est aliud quam esse modo rei, vel modo substantiæ ibi. Sed corpus Christi[10] æque est in sacramento modo substantiæ, sicut modo rei, etiam secundum ipsum:[11] quia illo[12] modo concedit dictum Hugonis libro II° de Sacramentis, parte 8, cap. 7;[13] cum ponitur[14] quod sicut species illic cernitur,

---

[1] *inveniet*] inveniret, D, E.

[2] *vere*] vera, A, D, E. But see above, p. 115.

[3] *post*] postea, D.

[4] *quandam*] om. D.

[5] *id est*] om. D, E.

[6] *ut hoc—corpus*] om. D, E.

[7] *sacramentalis*] sacramentalis cum exponens conditionalis sit falsa, si corpus Christi est res, est panis sacramentalis, D, E.

[8] *quia*] quod, A. E.

[9] *nullum*] verum, A.

[10] *Christi*] om. D.

[11] *ipsum*] ipsum; et, A.

[12] *illo*] secundo, A.

[13] See above, p. 123.

[14] *ponitur*] proponit, D.

cujus res vel[1] substantia ibi esse non creditur, sic res ibi veraciter et substantialiter præsens creditur, cujus species non cernitur,[2] scilicet corpus Christi. Ita quod concedit quod corpus Christi est substantialiter ibi, sumendo substantialiter simpliciter, scilicet[3] pro modo substantiæ. Ergo sic sumendo adverbia æque corpus Christi est substantialiter, sicut realiter; et sumendo reduplicative æque non realiter sicut non substantialiter, sicut deductum est per falsitatem conditionalis requisitæ ad veritatem reduplicative;[4] et tamen ipse ponit corpus Christi esse[5] realiter ibi, et non substantialiter. Et sic evidens sequitur contradictio.

2. Ulterius ponit hæc opinio; recitando tres modos quibus corpus Christi dicit esse in cœlo, scilicet substantialiter, corporaliter, et[6] dimensionaliter; et quod nullo illorum modorum est corpus Christi in hostia consecrata; ex prima parte istius dicti, cum prædicta sua declaratione accipiendi adverbia, sequitur quod idem corpus Christi substantialiter est in cœlo,[7] et non substantialiter est in cœlo. The second contradiction.

Primum ponitur per ipsum, in ipsa prima parte: et secundum[8] patet, quia non in quantum substantia est ipsum corpus in cœlo; cum[9] ipsum[10] prius fuit substantia, quam ipsum fuit in cœlo. Et sic [est][11] illa conditionalis falsa, Si corpus Christi[12] est substantia, ipsum[13] est in cœlo; quæ requiritur ad veritatem reduplicative. Secunda etiam pars repugnat alteri suo dicto[14] modicum sequenti, cum sic dicat: "Sicut

---

[1] *res vel*] vera, A.
[2] *sic res—cernitur*] om. D, E.
[3] *scilicet*] om. D.
[4] *æque non — reduplicative*] om. D, E.
[5] *corpus—esse*] quod c. Ch. est, D, E.
[6] *et*] om. E.
[7] *scilicet substantialiter, corporaliter—in cœlo*] om. D.
[8] *secundum*] secundo, D, E.
[9] *cum*] tamen, D.
[10] *ipsum*] ipsum corpus, D, E.
[11] *est*] ins. on conjecture.
[12] *Christi*] om. D.
[13] *ipsum*] corpus, D.
[14] *dicto*] ducto, E.

"ergo corpus Christi est illa[1] hostia consecrata, sic "est[2] substantialiter, corporaliter, et dimensionaliter "ibidem; attendendo ad modum hostiæ secundum natu-"ram suam, et non attendendo[3] ad corpus Christi "secundum naturam suam."[4] Quia inevitabiliter sequitur; corpus Christi est in hostia consecrata substantialiter, corporaliter, et dimensionaliter, attendendo ad modum hostiæ secundum naturam suam, et non ad[5] corpus Christi secundum naturam suam:[6] ergo corpus Christi est substantialiter, corporaliter,[7] dimensionaliter, in hostia consecrata. Consequentia patet a[8] copulativa[9] ad alteram ejus partem; cujus tamen consequentis oppositum ponitur in prædicta secunda parte, ut patet in terminis.[10]

The third contradiction.

3. Item videtur sequi formaliter; hoc corpus est hæc hostia; ergo natura hujus corporis est natura hujus hostiæ. Ergo ponere hoc corpus esse hanc hostiam, et non esse unam naturam utriusque, est ponere contradictionem. Nec valet, si recurratur ad incarnationis exemplum, dicendo, quod licet Deus sit homo,[11] tamen[12] natura humana non[13] est natura divina: quia licet natura humana,[14] scilicet secundum quam formaliter Deus est homo, non sit natura divina, secundum quam formaliter ipse est Deus;[15] natura tamen Dei est natura hominis: tum[16] quia hæc opinio haberet[17] dicere quod natura humana est natura divina, cum ponat quod natura humana assumpta a Verbo sit Deus.

---

[1] *illa*] ipsa, A. Also see p. 117.

[2] *est*] est ibi, D, and om. *ibidem*.

[3] *attendendo*] om. A, and ins. after *Christi*.

[4] See above, p. 117.

[5] *ad*] ad modum, A.

[6] *et non attendendo—suam*] om. D.

[7] *corporaliter*] om. D, E; corporaliter et, D.

[8] *Consequentia patet a*] Ut ab equivalente, D, E.

[9] *copulativa*] copulative, D.

[10] *in terminis*] interius, A, D.

[11] *Deus sit homo*] homo sit Deus, A.

[12] *tamen*] tamen nec, D, E.

[13] *non*] om. D.

[14] *humana*] om. D.

[15] *quia licet—Deus*] A has only, secundum quam ipse formaliter Deus est.

[16] *tum*] tamen, D, E.

[17] *haberet*] ut videtur habet, D, E.

Et sequitur: Hoc est Deus; ergo[1] hoc est divina natura; cum illi termini, Deus, et natura divina, sunt[2] simpliciter convertibiles. Et a pari sequitur, Hoc corpus est hæc[3] hostia; ergo natura hujus corporis est natura hujus hostiæ. Et sic contradictio est ponere hoc corpus esse hanc hostiam; et hoc corpus esse[4] corporaliter alicubi, secundum naturam hujus hostiæ, et non secundum naturam hujus[5] corporis.

4. Item hæc opinio ponit talem conditionalem. Si corpus Christi esset in sacramento altaris aliquo istorum trium modorum, scilicet substantialiter, corporaliter, et[6] dimensionaliter; tunc corpus Christi foret septipedale in hostia, quod accipit[7] pro inconvenienti; cum tamen[8] modicum post sic inquiat[9] concludendo. "Et "ita conceditur[10] quod sicut corpus Christi est sub- "stantia corporea in hostia consecrata; sic est[11] isto "tertio modo in hostia,[12] scilicet dimensionaliter, licet[13] "non secundum rationem qua ipsum corpus."[14] Et sic aliquo modo corpus Christi est dimensionaliter[15] in sacramento: et sic secundum illam conditionalem propositam corpus Christi est septipedale in hostia, quod secundum ipsum est inconveniens;[16] et sic utrumque oppositorum habet ponere.

The fourth contradiction.

5. Consequenter etiam infert sic[17] concludendo. "Et "ita conceditur quod corpus Christi est quantumcunque "varie quantificatum ibi," scilicet in sacramento. Ex quo sequitur quod non esset inconveniens in casu, quod

The fifth contradiction.

---

[1] *ergo*] om. E.
[2] *sunt*] sint, D.
[3] *hæc*] om. D.
[4] *esse*] est, E.
[5] *hostiæ—hujus*] om. D.
[6] *et*] om. D.
[7] *accipit*] accepit, A.
[8] *tamen*] tunc, D.
[9] *inquiat*] inquit, D.
[10] *conceditur*] consequitur, D.
[11] *est*] est in, A.
[12] *hostia*] hostia consecrata, D; ista hostia, text of Wyclif.
[13] *licet*] sed, Wyclif.
[14] *ipsum corpus*] corpus Christi, Wyclif. Above, p 118.
[15] *licet—dimensionaliter*] om. D.
[16] *inconveniens*] conveniens, D.
[17] *sic*] om. D, E.

corpus Christi esset septipedale; quod tamen prius ponitur pro inconvenienti.

Consequenter ponit rationem ipsius dicti, quæ[1] est quod corpus Christi est quælibet pars hostiæ, et per consequens aliqua[2] res est aliquod totum, et pars cujus est totum. Et si est totum, excedit partem; et si sic,[3] pars quæ est totum, est tantum quantum est totum; et sic non exceditur a toto; et sic idem excedens, et non excedens;[4] pars et non pars; inhærens et non inhærens.

Confirmatur. Hæc hostia, demonstrato illo quod vocat panem materialem, non est quælibet[5] pars ipsius ejusdem hostiæ, et hoc corpus est quælibet pars ipsius ejusdem,[6] scilicet quæ vocatur panis. Ergo esse quælibet hostiæ pars, et non esse quælibet ejusdem hostiæ pars, competit significato, vel significatis, subjectorum istarum propositionum; sed supponunt pro eodem[7] subjecta istarum[8] propositionum, cum corpus sit ipsa hostia; ergo pro eodem verificantur contradictoria.

The sixth contradiction.

6. Item quamvis hæc opinio ponat quod corpus Christi quantumcunque varie sit quantificatum, dicit tamen quod non quantificatur aliqua[9] hujusmodi[10] quantitate. Sed pro ista[11] videtur formaliter sequi, hoc[12] quantificatur, ergo aliqua quantitate hoc quantificatur. Sed certum est, etiam secundum[13] opinantem, quod hoc[14] non varie quantificatur, quantitate sibi competenti, in

[1] *quæ*] qui, A; quid, D, E.

[2] *aliqua*] alia, E.

[3] *sic*] sit, D.

[4] *excedens*] excedens; et, A.

[5] *quælibet*] om. D.

[6] *et hoc—ejusdem*] om. D, E.

[7] *supponunt pro eodem*] eodem prosupponunt, D.

[8] *subjecta istarum*] substantia illa non, D; subjecta illa non, E.

[9] *aliqua*] alia, E.

[10] *hujusmodi*] hujus, D, E. At p. 118 the MSS. also vary. Possibly hujus mundi may be the true reading.

[11] *ista*] isto, D, E.

[12] *hoc*] ergo, A.

[13] *secundum*] ad, D; quod, E.

[14] *hoc*] om. A.

cœlo; ergo oportet quod sic[1] varie quantificetur, quantitate competenti hostiæ: cujus oppositum ponit.

The seventh contradiction.

7. Item videtur sequi formaliter; hæc hostia quantificatur tali vel tali quantitate;[2] et[3] hæc hostia est hoc corpus; ergo hoc corpus[4] quantificatur tali quantitate. Et quod hæc opinio habet concedere dictam formam probatur; quia ponit corpus Christi esse dimensionaliter in sacramento, per hoc quod corpus Christi, est illa[5] hostia, quæ ibi dimensionaliter est: sed æque forte medium est illud ad unum, sicut ad reliquum; vel dabitur ratio diversitatis. Cum ergo habet concedere dictam formam tanquam suam, et cum antecedens sit suum, habet concedere consequens; cujus tamen oppositum ponit.

The eighth contradiction.

8. Item qualitercunque corpus Christi est in hostia consecrata,[6] taliter ipsum corpus est ipsa hostia. Sed ipsum corpus[7] est substantialiter, corporaliter, et dimensionaliter in[8] hostia consecrata; ergo corpus Christi est substantialiter, corporaliter, et dimensionaliter ipsa[9] hostia consecrata.[10] Forma patet; et totum antecedens habet hæc opinio ponere; ergo et consequens: cujus tamen oppositum ponit in principio ipsius confessionis.

Et quod habet ponere totum antecedens probatur.

Primo probatur[11] pro majori, quia ponit[12] solum sex modos essendi corporis Christi, vel saltem eis inferiores, scilicet[13] virtualiter,[14] spiritualiter, et sacramentaliter, ac[15] substantialiter, corporaliter, et dimensionaliter. Nam esse realiter, vere, vel bene sive miraculose, continentur infra prædictos. Sed corpus Christi secundum hanc

---

[1] *sic*] perhaps read hic.
[2] *quantitate*] quantificate, E.
[3] *et*] om. D.
[4] *corpus*] corpus Christi, A.
[5] *illa*] alia, A.
[6] *consecrata*] om. D, E.
[7] *ipsum corpus*] corpus Christi, A.
[8] *in*] illa, A.
[9] *ipsa*] in, D, E.
[10] *consecrata*] om. D.
[11] *probatur*] om. D, E.
[12] *ponit*] p^r^o, E.
[13] *scilicet*] sit, D.
[14] *virtualiter*] virtualiter, et, E.
[15] *ac*] om. D.

opinionem est, primis tribus modis, non solum in hostia consecrata, sed ipsa hostia. Sed nullo secundorum[1] trium modorum est corpus Christi in sacramento, ut ponit opinio in terminis. Ergo qualitercunque corpus Christi est in hostia, taliter secundum illam[2] opinionem illud[3] corpus est illa hostia:[4] quæ fuit major.

Et quod habet ponere etiam minorem probatur; cum sic dicat expresse: "Sicut corpus Christi est illa hostia, "sic est[5] substantialiter, corporaliter, ibidem, et[6] di-"mensionaliter,[7] licet non secundum rationem qua "corpus, sed secundum rationem qua est ipsa hostia."[8] Et per consequens una ratione corpus Christi est substantialiter, corporaliter, et[9] dimensionaliter in illa[10] hostia consecrata, quæ fuit minor probanda. Et sic totum antecedens habet opinio ponere; et sic habet ponere consequens: cujus tamen oppositum ponit.

The ninth contradiction.

9. Item videtur corpus Christi secundum opinionem[11] in sacramento oculo corporali, et hoc visione immediata, sicut ipsa hostia: sed nihil[12] alicubi videtur oculo corporali immediate, ubi non habet existentiam corporalem: ergo corpus Christi in sacramento habet existentiam corporalem. Consequentia patet; et assumptum est principium[13] artis perspectivæ, quod[14] omne corporaliter visum videtur per pyramidem, cujus conus est in oculo, et basis in re visa. Sed nullicubi est assignari basim, ubi non est existentia corporalis: ergo verum est assumptum. Sed oppositum consequentis

---

[1] *secundorum*] istorum, D.

[2] *illam*] om. D, E.

[3] *illud*] om. E.

[4] *illa hostia*] hostia illa, A.

[5] *est*] om. A.

[6] *et*] ac, A.

[7] *ibidem et dimensionaliter*] et dimens. ibidem, D, E.

[8] The quotation is not verbally exact. See p. 117.

[9] *et*] om. A, D.

[10] *illa*] om. D, E.

[11] *videtur—opinionem*] secundum opinionem corpus Christi videtur, D, E.

[12] *nihil*] naturalis, E; *i. e.* $n^{a}l$ for $n^{i}l$.

[13] *principium*] plurium, A.

[14] *quod*] quia, A.

ponit opinio, dicens falsum esse corpus Christi habere existentiam corporalem in sacramento; et sic habet ponere utrumque oppositorum.

Confirmatur. Ubicunque aliquid est dimensionaliter, ibi habet existentiam corporalem. Sed corpus Christi est in sacramento dimensionaliter, saltem secundum rationem qua est hostia, ergo corpus Christi habet[1] ibi existentiam corporalem. Consequentia patet, et minor, ex opinione; et major videtur ex terminis, cum esse alicubi dimensionaliter, est ibi[2] habere simul dimensiones; quod competit corporali existentiæ, quia, secundum opinionem, esse dimensionaliter includit esse corporaliter; et tamen consequentis oppositum ponit opinio, ut prius tactum est.

The tenth contradiction.

10. Item, ex ista opinione, in quacunque substantia creata est Deitas realius, et substantialius, quam corpus Christi in hostia consecrata: ex quo sequitur, cum alio dicto, contradictio. Quod probatur, quia corpus Christi est ita realiter in hostia consecrata, sicut Deus est in hostia consecrata.[3] Sed in nulla substantia creata est deitas realius quam[4] Deus; ergo non in qualibet substantia creata[5] est deitas realius quam corpus Christi in hostia consecrata. Consequentia patet;[6] et minor satis patet,[7] et major similiter,[8] ex opinione: cum corpus Christi sit Deus, et persona Verbi. Et evidens est deductio: corpus Christi est Deus, et est in hostia consecrata; ergo corpus Christi est ita realiter in hostia consecrata,[9] sicut est[10] Deus: quæ fuit major.

---

[1] *habet*] om. D, E, and ins. after *corporalem*.

[2] *ibi*] ibidem, D, E, and om. *simul*. Correction of a peculiar expression.

[3] *ex quo—consecrata*] om. D, E, except words *sicut Deus*.

[4] *quam*] quasi, A.

[5] *creata*] om. D.

[6] *patet*] om. D, E.

[7] *patet*] patent, D, E.

[8] *similiter*] om. D, E.

[9] *est — consecrata*] realiter in hostia, D, and om. rest.

[10] *est*] om. D, E.

Sed oppositum consequentis ponit hæc[1] opinio, ut tactum est. Ergo habet ponere contradictionem in consequenti, et suo opposito.[2]

Et sic ex præmissis sunt repertæ decem apparentes contradictiones in[3] hac confessione; et decem erroneæ conclusiones; et modo quodam, licet simplici, solutæ[4] pro eis decem[5] persuasiones: relinquendo piis lectoribus suppletionem,[6] et referendo Deo omnium largitori gratiarum actionem. Amen.

Explicit Absolutio magistri fratris Thomæ Wyntirtone contra confessionem magistri Johannis Wycclif de sacramento eucharistiæ, de sacro ordine Augustinensum, quondam sui contemporanei in Universitate Oxoniensi.

---

[1] *hæc*] ergo, D.

[2] *opposito*] supposito, A.

[3] *contradictiones in*] contradictiones in sue, D; contradictionis sui, E.

[4] *solutæ*] solutæ sunt, D.

[5] *decem*] om. D, E.

[6] *suppletionem*] complecionem, D.

Acta domini Willelmi[1] monachi de Rameseye contra Wycclyff de Religione perfectorum.

Aggressus est enim in materia de religione perfectorum quidam vir venerabilis, dictus Wellys, tunc monachus de Ramseye; cujus item argumenta ipse, quamvis improperanter, assumit ut eis satisfacere videatur, tertia parte sermonum, sermone 31.[2] Sed prius eum assumit dicere sermone præcedente, quid sit privata religio.

Wyclif gives the following statement of Wellys' arguments on religious orders.

"Quidam canis niger," inquit, "de ordine Benedicti "assumit pro principio, quod religiones privatæ non "differunt a se invicem specifice, sed accidentaliter "tantum. Unde tres ponit causas quare isti ordines "sunt privati. Prima, quia privant suos professores a "multis faciendo, [ut][3] ipsa sibi essent illicita, quæ, si "non foret hujusmodi professio, forent sibi licita. Voco "autem istum dominum et sibi similes canem nigrum, "quia sic vocavit Carmelita publice prædicando me "vulpem; et ipsos canes vulpem illam usque ad exitum "insequentes. Et gaudeo quod sunt adeo concordati, "tanquam Herodes et Pilatus, quod omnes istæ reli- "giones privatæ sunt, ut idem niger canis asserit, "essentialiter idem ordo."

First, three reasons why they are called private. (One only quoted.)

Hæc habet Wycclyff ibi.

Sermone vero sequente movet dubium super hac re, et argumentis respondere contentiose satis accedit. "Circa ipsius epistolæ sententiam," inquiens, "dubitatur

Secondly, seven arguments on their lawfulness and utility.

---

[1] *Willelmi*] This word is defaced by Bp. Bale, who has written over it, Joannis Wellys.

[2] These sermons are not known to be extant.

[3] *ut*] not in MS.

"utrum sit prudentia ecclesiæ novas leges et religiones statuere, ultra legem et religionem simplicem christianam. Contra istam sententiam, et rationes quas feci in ista materia, arguit multipliciter dominus niger.

First. "Primo; quod contradico Augustino, et experientiæ communi; cum Augustinus[1] dicat, ut recitatur dist. XI. cap. *Ecclesiasticarum*, quod[2] plura adjicimus evangelio; et per consequens licet addere alia super evangelium."

Secondly. "Secunda argutia [est],[3] qua nititur ostendere me contradicere mihi ipsi; cum arguo quod non licet novam religionem superaddere, ut suppono ex alibi declaratis."

Thirdly. "Tertio arguit dominus sic. Si observantia puræ legis evangelicæ per se sufficit ad salutem; tunc aliæ leges privatæ superfluunt. Si, inquit, hoc argumentum non valeat, tunc sequitur quod omnes hi[4] libri Augustini, et tota sententia mea quam scripsi superfluunt. Si, inquit, hoc argumentum non valet; sequitur per idem quod argumentum meum non valet; quo probavi quod leges privatæ superfluunt, eo quod lex evangelica per se sufficit."

Fourthly. "Quarto arguit. Cum Deus per se sufficit creare mundum, et non minus potens est nunc, quam tunc fuit; ergo nunc aliæ causæ secundæ superfluunt. Talem, inquit, formam facio ego in fine tractatus tertii: ergo si illa forma non valeat, nec mea valebit."

Fifthly. "Quinto arguit dominus sic. Cum observantia mandatorum per se sufficit ad salutem, tunc observantia consiliorum est superflua."

---

[1] Really Basil, as quoted by Augustine.

[2] *quod*] et, MS.

[3] *est*] Not in MS. The form of expression is common in Wyclif's writings.

[4] *hi*] hic, MS.

"Sexto arguit dominus sic. Cum medietas latitu-"dinis gratiæ per se sufficit ad salutem, sequitur "argumento consimili quod totum residuum super-"fluit." Sixthly,

"Additque dominus, quod coactio et instructio sunt "necessariæ ad legem Domini addiscendam; et sic "leges civiles sunt medium cogens fideles ad bonum, "tanquam medium timoris, sed privati ordines sunt "medium amoris inducens etiam ad bonum; et sic "multipliciter prosunt matri ecclesiæ." Lastly,

Hæc recitat ibi Wycclyff.

Explicit.

ITEM alius monachus de Durham valde [excellenter][1] determinavit contra Wycclyff.

Item alius monachus de sancto Albano[2] egregie determinavit contra Johannem Wycclyff.

Item magister Willelmus Berton, postea cancellarius Oxoniensis, secularis, strenue egit ac determinavit contra magistrum Johannem Wycclyff; qui quidem magister Willelmus, dum exstitit cancellarius, dedit sententiam contra Wycclyff residentem in cathedra, in schola Augustinensum.

The names of three others who disputed with Wyclif.

[1] *excellenter*] supplied, over an erasure, by Bp. Bale.

[2] Symon Sutbraye, adds Bp. Bale, in margin.

COPIA BULLÆ DOMINI PAPÆ GREGORII UNIVERSITATI OXONIENSI, CONTRA MAGISTRUM JOHANNEM WYCCLYFFE, THEOLOGIÆ DOCTOREM, SED HÆRETICUM.

Bull of Gregory XI. to the University of Oxford, directing the imprisonment of Wyclif, May 31, 1376.

GREGORIUS EPISCOPUS, servus servorum Dei, dilectis filiis cancellario et universitati studii Oxoniensis, Lincolniensis diœcesis, salutem, et apostolicam benedictionem.

Mirari cogimur et dolere, quod vos, qui[1] propter gratias et privilegia vestro studio Oxoniensi ab apostolica sede concessa, et propter scientiam Scripturarum, in quarum pelago felici remigio, dante Domino, navigatis, tanquam pugiles et propugnatores orthodoxæ fidei, sine qua salus animarum non provenit,[2] esse deberetis; lollium inter purum triticum per campos[3] gloriosi studii vestri prædicti per quandam permittatis[4] desidiam, et ignaviam pullulare; et, quod est perniciosius, etiam adolere: nec circa extirpationem hujus lollii, sicut nuper apud nos insonuit, curam aliquam adhibetis; non sine clari nominis[5] obfuscatione, et animarum vestrarum periculis, et contemptu ecclesiæ Romanæ, et memoratæ fidei detrimento. Et quod nos torquet acerbius, prius de incremento lollii prædicti sentitur in Roma, quam in Anglia, ubi natum est,[6] extirpationis remedium apponatur.

Multorum siquidem fide dignorum insinuatione, admodum dolentium, nostris est auribus intimatum

---

[1] *qui*] om. Wals.

[2] *provenit*] pervenit, C.

[3] *per campos*] per campum, C; campi, W.

[4] *permittatis*] om. C, W, and ins. permittitis after *ignaviam*.

[5] *nominis*] nominis vestri, C.

[6] *ubi natum est*] ut natum, A; natum est, C; ubi tamen, W.

Johannem de Wycclyff[1] rectorem ecclesiæ de Lutterworthe,[2] Lincolniensis diœcesis, sacræ paginæ professorem,[3] utinam non magistrum errorum,[4] in istam detestabilem erupisse vecordiam,[5] quod nonnullas propositiones ac conclusiones[6] erroneas et falsas, ac pravitatem hæreseos sapientes: quæ[7] statum totius ecclesiæ, ac etiam secularem politiam subvertere et enervare nituntur:[8] quarumque aliquæ, licet quibusdam mutatis terminis, sentire videntur perversas opiniones, ac doctrinam indoctam damnatæ memoriæ Marsilii de Padua, et Johannis a Ganduno,[9] quorum liber[10] per felicis recordationis Johannem Papam XXII. prædecessorem nostrum reprobatus exstitit et damnatus: in regno Angliæ, nempe glorioso potentia, et copia facultatum, sed gloriosiore pietate fidei rutilante, sacræ paginæ claritate; consueto[11] viros producere divinarum Scripturam recta scientia illustratos, morum gravitate maturos, devotione conspicuos, et catholicæ fidei defensores, dogmatizare et publice prædicare, seu potius de virulento claustro pectoris sui[12] evomere non veretur:[13] nonnullos Christi fideles earum respersione[14] commaculans, et a fidei præfatæ recta semita in præcipitium perditionis[15] abducens.

Quare,[16] cum tam letiferam pestem, cui, si ejus[17] non obstetur principiis, et ipsa radicitus evellatur, sero posset medicina parari, quando per contagium plurimos

---

[1] *de Wycclyff*] Wyclyf, C; Wycklef, W.

[2] *Lutterworthe*] Luttleworth, W.

[3] *professorem*] professorem, et, A.

[4] *errorum*] erroris, C.

[5] *vecordiam*] vesaniam, C.

[6] *conclusiones*] questiones, A.

[7] *quæ*] qui, C.

[8] *nituntur*] innuunt, A, C.

[9] *a Ganduno*] a Gandinio, A; de Gandavo, W. In the other bulls he prints, W. has Ganduno.

[10] *quorum liber*] quorumlibet, W.

[11] *consueto*] consuete, C.

[12] *claustro pectoris sui*] claustri sui pectore, W.

[13] *veretur*] verentur, A, C.

[14] *respersione*] conspersione, A.

[15] *perditionis*] predictionis, A, C.

[16] *Quare*] Qua in re, C.

[17] *ejus*] om. A.

infecisset; nolumus,[1] prout[2] nec velle debemus, sub conniventia[3] pertransire:

Universitati vestræ per apostolica scripta, in virtute sanctæ obedientiæ, et sub pœna privationis omnium gratiarum, indulgentiarum, et[4] privilegiorum vobis, et[5] vestro studio, a dicta sede concessorum, districte præcipiendo mandamus, quatenus opiniones,[6] conclusiones, et propositiones in bonis moribus,[7] et fide male sonantes,[8] licet eas proponentes sub quadam verborum, sive terminorum, curiosa implicatione nitantur defendere, de cetero non[9] permittatis asseri vel proponi: dictumque Johannem auctoritate nostra capiatis, seu capi faciatis, et ipsum venerabilibus fratribus nostris archiepiscopo Cantuariensi et episcopo Londoniensi, aut eorum alteri, sub fida custodia transmittatis.

Contradictores vero[10] de dicto studio, vestræ jurisdictioni subjectos, si qui forsitan,[11] quod Deus avertat, essent, hujusmodi erroribus[12] maculati; si in illis pertinaciter perstiterint, ad similem captionem et missionem, aliasque prout ad vos spectat, ferventer[13] et solicite procedatis; provide[14] vestram suppleturi negligentiam[15] hactenus in præmissis commissam,[16] nostramque et dictæ sedis, præter divinæ retributionis præmium et meritum, gratiam et benevolentiam adepturi.

Datum Romæ apud sanctam Mariam majorem, pridie kal. Junii, nostri pontificatus anno sexto.[17]

---

[1] *nolumus*] noluimus, W.

[2] *prout*] sicut, A.

[3] *sub conniventia*] conniventia, A; sub silentio, C.

[4] *et*] om. A.

[5] *et*] ac, W.

[6] *opiniones*] om. A, W.

[7] *moribus*] operibus, W.

[8] *sonantes*] sentientes, C, W.

[9] *de cætero non*] ne, A.

[10] *vero*] quoque, W.

[11] *forsitan*] forsan, W.

[12] *hujusmodi erroribus*] erroribus hujus, A, C.

[13] *ferventer*] firmiter, W.

[14] *provide*] perinde, W.

[15] *negligentiam*] diligentiam, W.

[16] *commissam*] remissam, W.

[17] *sexto*] septimo, W. Walsingham has thus misdated by a year the whole series of documents which he prints relative to this transaction.

LIBELLUS MAGISTRI JOHANNIS WYCCLYFF, QUEM PORREXIT PARLIAMENTO REGIS RICARDI CONTRA STATUM ECCLESIÆ.

A.D. 1377.[1]

General protest.

PROTESTOR publice, ut sæpe alias, quod[2] propono, et volo esse christianus ex integro, et quamdiu manserit in me halitus, profitens verbo et opere legem Christi. Quod[3] si ex ignorantia vel quacunque alia causa, in isto defecero; nunc, prout extunc, illud revoco et retracto,[4] submittens me humiliter[5] correctioni sanctæ matris ecclesiæ.

I.

Five conclusions as to the nature of dominion.

Totum genus humanum[6] concurrentium, citra Christum, non habet potestatem simpliciter ordinandi ut Petrus, et omne genus suum, dominetur in perpetuum politice super mundum.

Istud concedo ex fide Scripturæ; cum oportet omnem civilitatem cessare ante finale judicium: cum, prima ad Corinth. xv. 24, apostolus loquens de die judicii ita scribit, *Demum finis, cum tradiderit regnum Deo et Patri, cum evacuaverit omnem principatum, et potestatem,*[7] *et virtutem.* Qui ergo credit carnis resurrectionem,[8] credit istum[9] articulum, cum amplius non erit exactio vel conversatio secularis. Nemo ergo habet potestatem ordinandi quicquam contra decretum Domini in hac parte.

---

[1] This date is given in Bp. Bale's writing. Parliament met Oct. 13.

[2] *quod*] et, A.

[3] *Quod*] et, A.

[4] *retracto*] extracto, C, whence Lewis printed exsecro.

[5] *humiliter*] om. A.

[6] *humanum*] hominum, A.

[7] *et potestatem*] om. C.

[8] *resurrectionem*] resurrectioni, V.

[9] *istum*] et istum, A.

II.

Deus non potest dare homini pro se, et hæredibus suis in perpetuum, civile dominium.

Pro isto suppono[1] quod in perpetuum sumitur proprie, et famose, ut rotatur in ore[2] ecclesiæ orantis ut Trinitati sit gloria nunc, et in perpetuum.

Suppono[3] secundo quod civile dominium intelligatur[4] formaliter pro illo quo quis civiliter dominetur.

Et tertio quod sit locutio de Dei potentia ordinata; et tunc conclusio ista[5] sequitur ex priori. Loquendo autem de Dei potentia absoluta; videtur multis probabile quod Deus non potest continuare æternaliter viationem sponsæ suæ, eo quod tunc fraudaret eam præmio,[6] aut corpori[7] diaboli injuste differret dare pœnam quam meruit.

III.

Cartæ humanitus adinventæ de hæreditate perpetua sunt impossibiles.

Ista conclusio fuit lateraliter[8] dicta uni doctori magnificanti cartas hominum, Scriptura professionis christianæ postposita. Melius, inquam, foret defensioni et expositioni Scripturæ attendere, cum multæ hujusmodi[9] cartæ sint impossibiles. Concedo igitur[10] conclusionem, cum multæ cartæ affirment[11] de multis exhæredatis[12] et mortuis intestate, quod dantur eis pro se et hære-

---

[1] *suppono*] sumo, A.
[2] *ut—ore*] utatur more, A, C.
[3] *Suppono*] sumo, A.
[4] *intelligatur*] intelligitur, A.
[5] *ista*] om. V.
[6] *præmio*] a primo, C; a premio, V.
[7] *corpori*] corpore, C.
[8] *lateraliter*] literaliter, V.
[9] *hujusmodi*] hujus, C.
[10] *igitur*] ergo, A.
[11] *affirment*] affirmant, C, V.
[12] *exhæredatis*] ex hereditatis, A.

dibus suis[1] in perpetuum certa[2] dominia: quod cum obviet[3] ordinationi divinæ, non oportet canonizare cartas singulas, Scripturam fidei contemnendo.

IV.

Quilibet[4] existens in gratia gratificante[5] finaliter, nedum habet jus ad rem, sed pro suo tempore jus in re[6] super omnia bona Dei.

Patet ex fide Scripturæ satis famosæ Mat. xxiv. 47, *Amen dico vobis*[7] *super omnia bona sua constituet eum*, juncto illo apostoli ad Romanos viii. 32, *Deus proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo*[8] *non cum ipso omnia nobis donavit?*

Tres ergo primæ conclusiones imprimunt mundialibus fidem Christi, ne[9] submergantur in pelago seculi transeuntis cum concupiscentia ejus: et quarta allicit ad amorem Dei, qui dilexit nos ad tot veras divitias.

V.

Homo potest solum ministratorie dare, tam naturali filio, quam filio imitationis, et[10] temporale dominium, et æternum implicitum.

Patet per illud Luc. vi. 38, *Mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et supereffluentem dabunt in sinum vestrum.* Et quod solum ministratorie, ex hoc patet[11] quod non licet puro viatori[12] dare aliquid, nisi tanquam ministro Dei sub ejus auctoritate, juxta illud

---

[1] *suis*] om. C.
[2] *certa*] carta, A.
[3] *obviet*] obviat, C, V.
[4] *Quilibet*] Quibus, C.
[5] *gratificante*] gratiante, A; gratum faciente, C.
[6] *re*] rem, C.
[7] *Amen—vobis*] om. C.
[8] *quomodo*] quomodo, inquit, A.
[9] *ne*] nec, C.
[10] *et*] om. A, C.
[11] *patet*] probatur, C.
[12] *puro viatori*] pure homini, C, V.

apostoli prima ad[1] Corinth. IV. 1, *Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores*,[2] etc. Unde Christus fuit vere[3] minister ecclesiæ, dicente apostolo ad[4] Romanos XV. 8, *Dico autem Jesum*[5] *Christum ministrum fuisse*, etc. Non ergo erubescat ejus vicarius fungi ministerio ecclesiæ, cum sit vel debeat esse servus servorum Dei. Nam declinatio[6] a modo loquendi[7] sacræ Scripturæ, et fastus secularis dominii, cum pruriente stilo seculari, videtur nimis[8] disponere ad blasphemiam et extollentiam Antichristi; specialiter si veritates fidei Scripturæ reputentur lollium, fidei christianæ contrarium, ab illis capitaneis qui præsumunt quod decreto eorum in omni materia fidei oportet stare, quantumcunque[9] ignari fuerint fidei Scripturarum. Sic enim posset esse concursus ad curiam, ad emendum damnationem Scripturæ sacræ tanquam hæreticæ, et dispensationem contra articulos fidei christianæ.

VI.

A delinquent church may be deprived of her property.

Si Deus est, domini temporales possunt legitime ac meritorie auferre bona fortunæ ab ecclesia delinquente.

Pro isto suppono[10] quod loquamur de posse, ut loquitur Scriptura rectissima et summe auctentica Mat. III. 9, *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.* Concedo ergo[11] consequentiam tanquam[12] corellariam primo articulo fidei. Nam si Deus est, ipse est omnipotens; et si sic, ipse potest dare dominis secularibus hujusmodi potestatem: et per consequens ipse potest meritorie et legitime sic uti hujusmodi potestate. Sed ne conclusio sit ex

[1] *ad*] om. A.
[2] *et dispensatores, etc.*] om. C. V.
[3] *vere*] verus, C.
[4] *ad*] om. A.
[5] *Jesum*] illum, A.
[6] *declinatio*] determinacio, A, C.
[7] *loquendi*] legendi, C, V.
[8] *nimis*] mihi, A.
[9] *quantumcunque*] quamcunque, C.
[10] *suppono*] sumo, A.
[11] *Concedo ergo*] Tunc concedo, V.
[12] *tanquam*] om. A.

remotione[1] impertinens, ostendi quod domini temporales potestatem habent subtrahendi[2] suas eleemosynas collatas ecclesiæ, ipsa illis eleemosynis abutente; et quod talis ablatio foret in casu plus[3] meritoria quam prior collatio, eo quod illa foret in casu spirituale opus misericordiæ salvans animam a gehenna, et impetrans utrimque[4] beatitudinem: collatio vero talis eleemosynæ[5] præter vel contra religionem quam Christus instituit, relevat corpus a temporali miseria tanquam eleemosyna corporalis. Et, ut videtur, sicut dotatio potest esse occasio beatitudinis; sic verisimilius ablatio. Dixi tamen quod hoc non licet facere nisi auctoritate ecclesiæ, in defectu spiritualis præpositi, et in casu quo ecclesiasticus corripiendus fuerit a fide devius.[6]

VII.

Eight conclusions concerning excommunications.

Scimus quod non est possibile ut vicarius Christi pure ex bullis suis, vel ex illis, cum volitione[7] et consensu suo, aut sui collegii, quemquam habilitet vel inhabilitet.

Patet ex fide Scripturæ qua credit ecclesia quod oportet omnem habilitationem hominis primo a Deo procedere. Nullus autem Christi vicarius habet in isto potestatem, nisi vicarie, in nomine Dei, notificare ecclesiæ quem Deus habilitat. Ideo si quicquam facit non vicarie in nomine Domini, quem præter[8] opus suum recognoscat[9] auctorem, est luciferina præsumptio; cum secunda ad[10] Corinth. III. 5, dicat Christus in suo apostolo *Omnis nostra sufficientia ex Deo est.*

---

[1] *remotione*] consequente, A, in Bp. Bale's writing, over an erasure.
[2] *subtrahendi*] om. C.
[3] *plus*] prius, A. Bp. Bale has written above, potius. *casu*, om. C.
[4] *utrimque*] utramque, A.
[5] *eleemosynæ*] ecclesie, A.
[6] *devius*] A adds, etiam inutilis, after a blank space.
[7] *volitione*] volucione, A.
[8] *præter*] p^r, A; propter, C.
[9] *recognoscat*] precogitat, A; recogitat, C.
[10] *secunda ad*] prima, A.

VIII.

Non est possibile hominem excommunicari ad sui damnum, nisi excommunicetur primo et principaliter a semetipso.

Patet, eo quod omnis talis excommunicatio sapit excommunicati deteriorationem. Sed nemo potest, secundum Chrysostomum,[1] et Scripturam sacram, deteriorari, nisi lædatur per peccatum, quod oportet trahere originem a peccante. Nam meritoria suspensio hominis a sacramentis, et ingressu ecclesiæ, non est excommunicatio, nisi æquivoce. Et quantum ad rationem meriti, est prius ab excommunicato, quam a Christi vicario excommunicante. Nemo enim damnificatur, si non per peccatum subtrahens divinum subsidium; ut patet Isaiæ LIX. 2, *Iniquitates vestræ diviserunt inter vos et Deum vestrum.*

IX.

Nemo debet, nisi in causa Dei, excommunicare, suspendere, interdicere, vel secundum quamcunque censuram ecclesiasticam vindicando procedere.

Patet ex hoc quod nemo debet vindictam expetere, nisi in causa justitiæ; omnis causa justitiæ est causa Dei, cum ipse sit fons justitiæ; ergo conclusio. Cum enim[2] ex peccato originatur omnis talis punitio, omne vero peccatum sit in Deum, juxta illud Psalmi L.,[3] *Tibi soli peccavi,* patet quod nemo, nisi ad vindicandam Dei injuriam, debet ad punitionem talem procedere. Nam ex fide Scripturæ nemo debet vindictam capere, nisi secundum rationem qua fit injuria Deo suo, rationem personalis injuriæ remittendo, ut patet ex[4] præcepto Christi Mat. XVIII. 22. *Si peccaverit in te frater tuus, dimitte ei usque septuagies*[5] *septies.*

---

[1] Perhaps Homil. in Joann. LIV. Opp. t. VIII. p. 320, B.

[2] *enim*] in, A.

[3] Psalm li. 4.

[4] *ex*] de, C.

[5] *septuagies*] septuagesies, V. The quotation is not exact.

X.

Ex istis patet decima conclusio, quod maledictio vel excommunicatio non ligat simpliciter, nisi de quanto fertur in adversarium legis Christi.[1]

Patet sic.[2] Talis maledictio non ligat quoad Deum, nisi de quanto ligatus offenderit[3] in legem suam; sed non ligat simpliciter,[4] nisi de quanto ligaverit quoad Deum; ergo conclusio. *Si enim Deus*[5] *gratificat, quis est qui condemnet?*[6] Deus autem non offenditur, nisi fuerit propter adversantiam legis suæ. Et isti articuli fidei[7] juvant ut lex Christi sit carior, cum oportet ipsam esse regulam dirigentem in quolibet[8] processu legitimo,[9] ut fides Scripturæ ad Romanos XII. 19, melius imprimatur, *Non vosmet ipsos defendentes, carissimi,*[10] *sed date locum iræ; scriptum est enim, Mihi vindicta,*[11] *et ego retribuam.*

XI.

Non est[12] exemplata potestas a Christo suis discipulis excommunicandi subditum, præcipue propter negationem temporalium, sed e contra.

Patet ex hoc quod Christus docet[13] honorem Dei, et utilitatem ecclesiæ, ante personale commodum, vel negationem temporalium præferendum. Et secunda pars patet per illud[14] Luc. IX, 55. ubi prohibuit suos discipulos volentes[15] ignem de cœlo descendere, ad

---

[1] *Christi*] Dei, A.
[2] *sic*] sic nam, C.
[3] *offenderit*] offendit, A, C.
[4] *simpliciter*] om. C.
[5] *Deus*] om. A.
[6] Rom. viii. 33, 34.
[7] *fidei*] om. C.
[8] *quolibet*] quocunque, C.
[9] *legitimo*] legitimo, et, A, C.
[10] *carissimi*] Romani, A.
[11] *vindicta*] vindictam, A.
[12] *est*] om. C.
[13] *docet*] debet, A.
[14] *illud*] verbum, A.
[15] *suos discipulos volentes*] suis discipulis volenter, A.

excommunicandum infideles injuste detinentes a Christo et suis discipulis bona sua. *Nescitis*, inquit, *cujus spiritus estis. Filius enim hominis non venit animas hominum*[1] *perdere, sed salvare.* Unde conclusio catholica est quod non licet Christi vicario excommunicare proximum, nisi propter amorem quo plus sibi afficitur, quam omnibus temporalibus hujus mundi. Et patet negativa conclusio inductive; ac per deducens ad impossibile, quod tunc fuisset in Christo est et non.

XII.

Discipuli Christi non habent potestatem ad coactione civili exigendum temporalia per censuras.

Patet de apostolis et aliis Christi discipulis usque ad dotationem ecclesiæ, qui in quantumlibet[2] magna egestate fidelium non exercuerunt hujusmodi[3] potestatem,[4] sed hortati sunt secundum legem Dei, et devotum ministerium, ad tales benedictiones quæ debent esse eleemosynæ voluntariæ. Sed postquam dotata est ecclesia, commixtæ sunt confusim talis palliata censura, et secularis exactio. Immo patet ex hoc[5] quod dominatio[6] civilis Luc. XXII.[7] 26, fuit Christi discipulis prohibita.

XIII.

Non est possibile, de Dei potentia absoluta, quod si papa vel alius christianus prætendat se quovismodo solvere vel ligare; eo ipso sic solvit vel ligat.

---

[1] *hominum*] om. C.
[2] *quantumlibet*] quantalibet, A, C.
[3] *hujusmodi*] hujus, A, C.
[4] *potestatem*] potestates, A.
[5] *ex hoc*] om. C.
[6] *dominatio*] benedictio, A, C.
[7] *XXII.*] XII., A.

Patet ex hoc, quod omnis Christianus posset in hoc errare difformiter ab ecclesia triumphante; tunc autem[1] non ligaret vel solveret, ut prætendit; ergo non potest esse quod si prætendit se ligare vel solvere, ita facit. Unde videtur mihi quod usurpans sibi hanc potestatem, foret ille homo peccati, de quo 2. Thess. II. 4, scribitur, *Quod in templo Dei sedeat, et ostendat se tanquam esset Deus.*

XIV.

Credere debemus quod tunc solum ligat vel solvit simpliciter[2] Christi vicarius, quando agit[3] conformiter legi Christi.

Patet ex hoc quod omnis potestas Christi vicarii solum tunc est in effectu legitima, quando beneplacito Capitis ecclesiæ regulatur.[4]

XV.

Hoc debet credi catholice, quod quilibet sacerdos rite ordinatus secundum legem gratiæ, habet potestatem secundum quam potest sacramenta quælibet ministrare, et per consequens sibi confessum de quocunque peccato contritum absolvere. Every priest may administer all sacraments, and absolve.

Patet ex hoc quod potestates ordinum in quibuscunque sacerdotibus Christi sunt æquales, ut declarat Hugo, II° de Sacramentis.[5] Aliquæ tamen potestates ordinum, æquales aliis in substantia, rationabiliter sunt ligatæ, quæ possunt solvi ad ministrandum, ut dicit conclusio.

---

[1] *autem*] animo. C.

[2] *simpliciter*] simplex, A.

[3] *agit*] om. C.

[4] *regulatur*] regulatur et regitur, C.

[5] Hugo de S. Victore, de Sacram. II. part 3, cap. 12, 13.

XVI.

Kings may in certain cases lawfully deprive ecclesiastics of their endowments.

Licet regibus in casibus limitatis[1] a jure, auferre temporalia a viris ecclesiasticis ipsis habitualiter abutentibus.

Patet de ratione posita in sexta[2] conclusione. Nam ad opera majora misericordiæ,[3] dominis temporalibus magis facilia, sunt ipsi[4] amplius obligati. Sed foret in casu major eleemosyna, atque facilius,[5] dominum temporalem subtrahere eleemosynam suam ab ædificante[6] ad gehennam per ejus abusum, quam donare dictam eleemosynam ad subsidium corporale: ergo conclusio.

Unde secundum legem triplicem specificatur ista sententia.

1 Prima est lex civilis de collatione Corradii,[7] collatione 10. "Si clericus," inquit lex, "veluti episcopus "vel abbas, habens beneficium a rege datum non "solummodo personæ sed ecclesiæ, ipsum propter "culpam suam perdat, eo vivente ad regem pertineat, "post mortem vero clerici ad successorem revertatur."

2. Secunda est lex canonica, XVI. qu. 7, *Filiis*, ubi sic dicitur.[8] "Filiis vel[9] nepotibus, ac[10] hones"tioribus propinquis ejus qui construxit vel ditavit[11] "ecclesiam, licitum sit hanc habere solertiam, ut si "sacerdotem[12] aliquid[13] ex collatis rebus defraudare "præviderint, aut honesta conventione compescant,

---

[1] *limitatis*] licitis, A.

[2] *sexta*] quinta, A, C.

[3] *majora misericordiæ*] magis meritoria et, C.

[4] *ipsi*] ipsi domini, C.

[5] *facilius*] facilima, V.

[6] *ædificante*] edificacione, A.

[7] *collatione Corradii*] collatione Corrodii, A; causis Corradii, C. See Feudorum lib. II. tit. 40.

[8] *Filiis—dicitur*] ubi sic dicitur, A; filiis sic dicitur, C; ubi sic de, V.

[9] *vel*] ac, A.

[10] *ac*] et, A.

[11] *ditavit*] so A and Canon; dotavit, C, V.

[12] *sacerdotem*] sacerdotem vel ministrum, Canon.

[13] *aliquid*] aliquem, A, V.

"aut episcopo vel judici corrigenda denuntient. Quod "si episcopus fuerit negligens, dicatur metropolitano; "et tertio in eorum negligentia debet," ut dicit canon, "regis auribus intimari."[1] Nec credo illud[2] fingibile ad quid regi denuntient, nisi ut ipse correctionem adhibeat. Nec dubium quin correctio regi pertinentior, atque salubrior in hac parte, foret bonorum, quorum ipse[3] est capitalis dominus, subtractio[4] proportionaliter ad delictum.

3. Tertia est lex evangelica 2 Thess. III. 10, ubi apostolus sic scribit, *Cum essemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis, quoniam si quis non vult operari, non manducet.* Jus ergo[5] naturæ licentiat habentes regnorum gubernacula rectificare abusus temporalium, qui præcipue destruerent regna sua.

XVII.

Sive domini temporales, sive quicunque alii dotaverint ecclesiam temporalibus, licet eis in casu auferre temporalia medicinaliter ad cavenda[6] peccata, non obstante excommunicatione, vel alia censura ecclesiastica; cum non nisi sub conditione implicita sunt donata. Also other temporal lords.

Patet ex hoc quod per se conditio consequens ad donationem bonorum ecclesiæ est, ut Deus honoretur, et ecclesia ædificetur.[7] Quæ conditio si defuerit, succedente opposito,[8] patet quod perit titulus dona-

[1] The last sentence in the Canon runs thus:—"Quod si talia episcopus agere tentet; metropolitano "ejus hæc insinuare procurent. Si "autem metropolitanus talia gerat; "regis hæc auribus intimare non "differant."

[2] *illud*] id, A; om. V.

[3] *ipse*] om. C.

[4] *subtractio*] subtracto, A.

[5] *ergo*] autem, C.

[6] *cavenda*] cavendum, A.

[7] *et ecclesia ædificetur*] om. V; ædificaretur, A.

[8] *opposito*] se, A.

tionis, et per consequens dominus dans eleemosynam rectificare debet errorem. Excommunicatio autem non debet obstare justitiæ complemento: quia sic posset clericus per excommunicationem, præparatorie[1] ad Antichristum,[2] conquirere totum mundum.

XVIII.

Ecclesiastics are subject to lay tribunals.

Ecclesiasticus, immo[3] Romanus pontifex, potest legitime a subjectis corripi, et[4] ad utilitatem ecclesiæ, tam a clericis, quam a laicis accusari.

Prima pars patet, eo quod omnis talis ecclesiasticus est frater noster peccabilis, et per consequens ex lege correptionis fraternæ,[5] Mat. XVIII, 15, si peccaverit in quemcunque, assistente[6] de possibili opportunitate, debet eum corripere. Et per idem, si affuerit[7] obstinata defensio pravitatis hæreticæ, vel alterius peccati vergentis ad spirituale damnum ecclesiæ; debet in casu penes superiores accusari, ad finem ut ex ejus[8] correctione periculum ecclesiæ[9] caveatur. Sic enim reprehensus est Petrus a Paulo, Gal. II. 11; et multi papæ[10] irregulares per imperatores depositi, ut narrat Cestrensis in suo Polychronicon,[11] libro V. Ecclesia enim est supra istum pontificem; ideo dicere quod iste non debet corripi ab homine, sed a Deo, quomodocunque peccaverit, videtur mihi implicare quod[12] sit supra ecclesiam sponsam Christi, et quod, ad[13] instar

[1] *præparatorie*] reparatorie, C.
[2] *ad Antichristum*] om. A, C.
[3] *immo*] nunc, A; etiam, C.
[4] *et*] om. C, and ins. after *ecclesiæ*.
[5] *fraternæ*] fraternæ potest corripi unde, C.
[6] *quemcunque assistente*] quocunque assistens, C.
[7] *affuerit*] fuerit, C.
[8] *ejus*] illius, C.
[9] *ecclesiæ*] esse, A.
[10] *papæ*] persone, A.
[11] *suo Polychronicon*] sua polycronica, A, C.
[12] *quod*] quod ipse, C.
[13] *ad*] om. V.

Antichristi, figuratur ejus excellentia[1] supra Christum.[2] Christus enim, licet impeccabilis, voluit esse subjectus principibus, etiam in ablatione suorum temporalium, ut patet Mat. XVII. 23.[3]

Istas conclusiones dixerim, ut granum fidei separatum a palea qua ignitur ingratum lollium, quod post florem ruboris vindictæ fœtentis parat pabulum contra Scripturam fidei Antichristo. Cujus infallibile est signum quod regnet[4] in clero venenum, luciferina[5] superbia, consistens in libidine dominandi, cujus conjux terrenorum cupiditas concreet filios diaboli, extinctis filiis evangelicæ paupertatis. Indicium vero ubertatis hujus propaginis patet ex hoc, quod multi etiam filii paupertatis degeneres fovent, loquendo vel tacendo, partem Luciferi ; non valentes,[6] aut non audentes, propter semen hominis peccati injectum in cordibus, aut timorem servilem de amissione temporalium, stare pro evangelica paupertate.[7]

---

[1] *excellentia*] extollencia, C.

[2] *et quod—Christum*] om. A.

[3] *23*] C adds, Hec est aliqualis responsio ad bullam.

[4] *regnet*] regnent, V.

[5] *luciferina*] luciferium, A; luciferinum, C.

[6] *valentes*] valentes seu volentes, A.

[7] *paupertate*] veritate, V. C adds, He sunt questiones (rd. conclusiones) quas vult eciam usque ad mortem defendere ; ut per hoc valeat mores ecclesie reformare.

Responsio Magistri Johannis Wyccliff ad dubium infra scriptum, quæsitum ab eo per dominum regem Angliæ Ricardum secundum, et magnum suum consilium: anno regni sui primo.

Whether the realm may, for her own defence, withhold her treasure from the Pope.

Dubium est utrum regnum Angliæ possit legitime, imminente necessitate suæ defensionis, thesaurum regni detinere ne deferatur ad exteros, etiam domino papa sub pœna censurarum, et virtute obedientiæ hoc petente.

Leaving to others the legal question; she may.

Et relicto juris[1] peritis quid dici debet in ista materia secundum jus canonicum, secundum jus Angliæ vel civile, solum restat suadere partem affirmativam dubii secundum principia legis Christi.

First, on principles of natural reason.

I. Primo sic. Omne corpus naturale habet a Deo potentiam resistendi suo contrario, et conservandi se in esse debito, ut noverunt philosophi; in tantum quod corpora inanimata ornantur tali potentia; ut patet de lapide, cui datur durities ad resistendum frangentibus, et frigiditas ad resistendum calido dissolventi.

Cum ergo regnum Angliæ, ad modum loquendi Scripturæ, debet esse unum corpus, et clerici, domini,[2] atque communitas ejus membra; videtur quod ipsum regnum habet a Deo potentiam talem datam, et eo signantius quo corpus illud est Deo pretiosius virtute et scientia præornatum.

Cum ergo non datur a Deo alicui creaturæ potestas ad aliquid, nisi qua potestate possit ad illud uti legitime, sequitur quod regnum nostrum potest legitime detinere thesaurum suum pro sua[3] defensione, in quocunque casu in quo necessitas hoc requirit.

---

[1] *juris*] viris, A.
[2] *domini*] om. A.
[3] *sua*] ejus, V.

II. Secundo probatur idem sic[1] ex parte legis evangelicæ. Nam dominus papa non potest vindicare thesaurum hujusmodi[2] si non titulo eleemosynæ; et per consequens sub forma operum misericordiæ,[3] secundum regulas caritatis. Sed cessare debet omnis,[4] in casu posito, titulus eleemosynæ, ergo et jus thesaurum regni in illa[5] necessitate supposita vindicandi: cum enim omnis caritas incipit a seipsa, non esset opus caritatis sed fatuitatis mandare eleemosynas regni ad exteros, ipso regno prætextu illius eleemosynæ succumbente.

Secondly, on the principles of the gospel.

Quod autem oportet[6] eleemosynam fundare titulum Christi vicariis in receptione[7] temporalium, ex hoc patet quod Christus caput ecclesiæ, quem omnes sacerdotes christiani debent imitari, vixit de eleemosynis notarum[8] mulierum, ut patet Luc. VIII. 7. Esurivit enim et sitivit; hospes fuit, et alias egestates sustulit; nedum in membris, sed in persona propria; sicut testatur Apostolus, 2 Cor. VIII. 9, ita dicens, *Pro nobis*[9] *egenus factus est, ut illius inopia vos divites essetis.* Unde in prima dotatione ecclesiæ susceperunt[10] quicunque clerici temporalia secundum formam perpetuæ eleemosynæ, sicut tam cartæ, quam chronicæ contestantur. Unde B. Bernardus declarans, secundo libro ad Eugenium papam,[11] quod non potest ex[12] jure successionis vicariæ sancti petri vindicare seculare dominium, ita scribit.[13] "Esto, ut alia ratione hæc tibi "vindices, sed non apostolico jure. Quomodo autem[14]

---

[1] *sic*] om. A.
[2] *hujusmodi*] hujus, A.
[3] *sub—misericordiæ*] om. V.
[4] *omnis*] oratio Papæ, A.
[5] *in illa*] nostri, A.
[6] *oportet*] om. V.
[7] *receptione*] redemptione, A.
[8] *notarum*] denotarum, A. Perhaps read devotarum.
[9] *nobis*] vobis, V.
[10] *susceperunt*] om. A.
[11] *papam*] om. V.
[12] *ex*] om. V.
[13] *scribit*] A adds, Quid si Johannes alloqueretur primum Papam sicut Bernardus Eugenium: numquid creditur pacienter acceptaret? —a marginal note, which has crept into the text.
[14] *Quomodo autem*] Nec enim, text of St. B.

" potuit iste[1] tibi dare, quod non habuit? Quod habuit, " hoc dedit; solicitudinem super ecclesias. Numquid " dominationem?[2] Audi ipsum. *Neque dominantes,* " inquit, *in clero, sed forma facti gregis.*[3] Et ne dic- " tum sola[4] humilitate putes, non etiam veritate, vox " Domini est in evangelio: *Reges gentium dominantur* " *eorum: vos autem non sic.*[5] Planum est:[6] apostolis " interdicitur dominatus. Ergo et tu usurpare audes,[7] " aut dominans apostolatum, aut apostolicus domina- " tum? plane ab alterutro prohiberis. Si utrumque[8] " habere velis, perdes utrumque. Alioquin non te ex- " ceptum putes de isto numero[9] de quibus Deus sic que- " ritur. *Ipsi regnaverunt, sed*[10] *non ex me: principes* " *extiterunt, et ego non cognovi.*[11] Jam si[12] sine Deo " regnare juvat, habes gloriam, sed non apud Deum. " At si interdictum tenemus, audiamus edictum: " *Qui major est vestrum,* ait, *fiat sicut minor;*[13] *et* " *qui præcessor est, sicut qui ministrat.*[14] Forma " apostolica hæc est: dominatio interdicitur, indicitur " ministratio."[15]

Ex istis[16] verbis istius beatissimi et subtilissimi sancti, quem colit ecclesia, patet quod dominus papa non habet potestatem occupandi bona ecclesiæ ut

---

[1] *iste*] illud, V; ille, text of St. B, with *iste* as a various reading.

[2] *dominationem*] dominationem nec, A; dotationem, V.

[3] 1 Pet. v. 3.

[4] *sola*] solum, V.

[5] Matt. xx. 25, 26. In the text of St. B. the intermediate words are not omitted.

[6] *est*] autem, A.

[7] *Ergo—audes*] I ergo tu, et tibi usurpare aude, text of St. B; V omits *et tu*, and immediately after *aut.* This is a kind of correction often to be found in V, belonging to an editor rather than to a transcriber. It was seen that *et tu* gives no meaning. I leave it, as being probably what Wyclif wrote.

[8] *utrumque*] utrumque simul, text of St. B.

[9] *de — numero*] illorum numero, text of St. B.

[10] *sed*] et, text of St. B., and Vulg.

[11] Hos. viii. 4.

[12] *si*] om. A.

[13] *minor*] junior, text of St. B.

[14] Luke xxii. 26.

[15] Bern. ad Eugenium, de Consideratione, II. c. 5. Romæ, 1694.

[16] *istis*] hiis, A.

dominus, sed tanquam gubernator, ministrator, et pauperum procurator. Et utinam istud[1] fastuosum crementum dominationis, quod[2] vindicat ista sedes, non sit præambulum, viam præparans Antichristo. Constat quidem ex evangelio quod Christus sua paupertate, humilitate, et passione injuriæ,[3] conquisivit filios regni sui. Et hinc credo B. Bernardum, libro IIIº ad Eugenium, sic alloqui papam illum.[4] "Nullum tibi venenum "tantum formido, sicut libidinem dominandi."[5]

III. Tertio probatur de lege conscientiæ eadem conclusio. Nam tam reges, quam domini, qui susceperunt onus gubernandi regna sive dominia, tenentur de lege conscientiæ defendere prosperitates, status regnorum, et pia progenitorum suorum proposita, quod non facerent nisi defenderent eleemosynas patrum, in forma qua in testamentis suis[6] pie sunt conditæ: ergo domini temporales ad hoc de lege conscientiæ obligantur.

Thirdly, by the law of conscience.

Donarunt enim seculares domini regni nostri cunctas possessiones ex quibus dominus papa exhaurit[7] pecunias, non cuicunque ecclesiæ, sed singulariter ecclesiæ Anglicanæ, sub forma vivendi clericis,[8] et faciendi privatas eleemosynas; ut cartæ dominorum concorditer contestantur. Sed patet luce clarius intuenti, quod extractis pecuniis ad curiam Romanam, quæ forent instrumenta istius officii, necesse est istud officium deficere. Ergo domini temporales tenentur, de lege conscientiæ, extractionem hujusmodi prohibere. Cum enim præcipuum vinculum quo regnum colligatur cum Deo, sine quo non est regni prosperitas, sit pium officium sacerdotum, patet a contrario quod

For our fathers endowed not the church at large, but the church of England.

[1] *istud*] illud, A.
[2] *quod*] quam, A.
[3] *injuriæ*] mire, V.
[4] *papam illum*] om. A.
[5] Bern. ad Eugen. III. c. 1. "Nullum tibi venenum, nullum "gladium plus tibi formido, quam "libidinem dominandi."
[6] *suis*] ejus, V.
[7] *exhaurit*] exhaurivit, A.
[8] *clericis*] clerici, V.

officii subtractio[1] minatur ruinam regno, et translationem ejus ad exteros. Et illud notat B. Gregorius in Registro, libro II. cap. 29, reginæ Franciæ ita[2] scribens. "Cum scriptum sit, *Justitia elevat gentem,* "*miseros autem facit populos peccatum,*[3] tunc sta-"bile regnum creditur, cum culpa quæ cognoscitur[4] "citius emendatur." Ideo cum causa ruinæ populi sint[5] sacerdotes mali, sicut[6] in bonis stat[7] regnorum prosperitas; ad rectificationem sacerdotum debemus ardenter consurgere, ne paucorum facinus sit multorum perditio. Nec sunt dissimulanda quæ dicimus, quia qui emendare potest, et negligit, participem se procul dubio delicti constituit.

Providete ergo animæ vestræ; providete nepotibus vestris,[8] quos cupitis regnare feliciter; providete provinciis: et priusquam Creator noster manum suam ad feriendum excutiat, de correctione hujus sceleris studiosissime cogitate.

Our rulers should consider, first, the injury done to their fathers in purgatory.

Moveret ergo conscientias nostrorum dominorum ad rectificandum officia sacerdotum, subtractio spiritualis suffragii patrum suorum in purgatorio punitorum, qui pertinenter possunt dicere suis hæredibus in dominia patrum succedentibus, illud Job. XIX. 21. *Miseremini mei, miseremini mei,*[9] *saltem vos amici mei.*

Secondly, the guilt of consent.

Moveret, secundo, eorum conscientias, quod aliena peccata, præter propria quæ sunt nimis gravia, sibi accumulant ex consensu.

Thirdly, the de-

Moveret, tertio,[10] eorum conscientias quod regni

---

[1] *subtractio*] subtracto, A.
[2] *ita*] sic, A.
[3] Prov. xiv. 34.
[4] *cognoscitur*] ignoscitur, A.
[5] *sint*] sunt, A.
[6] *sicut*] sic, A.
[7] *stat*] sicut, V.
[8] *vestris*] om. A.
[9] *miseremini mei*] not repeated in A.
[10] *eorum conscientias—tertio*] om. V.

nostri, cujus a Deo susceperant gubernationem, ex eorum desidia latenter surrepit perditio.[1] struction of the realm.

Dimitto alias rationes palpabiles, quod exhinc regnum nostrum sensibiliter depauperatur pecunia; quod prætextu subtractionis hujus thesauri qui expenderetur in Anglia, decrescit populus; quod ex hujus abundantia, curia Romana[2] contra legem Christi multis peccatorum generibus insolescit; quod hostes gentis nostræ cum pecunia regni nostri[3] in continuationem suæ malitiæ confortantur; et quod deridemur a forensibus, ex asinina nostra stultitia, qua audemus in causa mundana hostes invadere, sed in causa Dei non audemus pro timore servili eleemosynas nostras ab indignis[4] subtrahere. Si enim adesset nobis, quoad illud,[5] secundum Deum prudens audacia; tam thesauri copia, quam secundum Deum prudentia hostibus nostris timorem incuteret: et forte curia Romana pacem celerius procuraret. Modo quidem hostes nostri, inhabiles[6] quoad Deum homines, de regni eleemosynis promoventur; et vel procurant ad extra, vel explorant ad intra, quomodo populum Anglicanum[7] enervarent; cum studium eorum non sit ad ædificationem populi, sed tota solicitudo ac imaginatio, per quæ media subdola thesaurus regni copiosius subtrahatur. Et clerici gentis nostræ sunt indigne postpositi, qui secundum Deum et homines Angliam stabilirent.

Besides other material reasons, as the diminution of the population, and the ridicule of foreigners.

Ex istis tribus rationibus videri potest catholico quomodo lex naturæ, lex Scripturæ, et lex conscientiæ, movent ad assensum conclusionis primo propositæ, specialiter pensata natura legis caritatis et patientiæ Christi vicarii, ac natura legis eleemosynæ laicorum. Si enim laici non extorquent a papa suffragium spi-

Our conclusion being thus proved,

---

[1] *perditio*] proditio, A.
[2] *Romana*] om. A.
[3] *nostri*] om. A.
[4] *indignis*] exteris, A.
[5] *illud*] istud, A, first hand.
[6] *inhabiles*] om. A.
[7] *Anglicanum*] Anglicum, V.

rituale plus debitum, multo magis non interest papæ, qui in humilitate et patientia excederet laicos, eleemosynam præter evangelium[1] mendicatam excommunicationibus vel aliis traditionibus extorquere. Sic enim posset papa christianismum paupertate et patientia martyrum conquisitum diminuere ad non quantum. Et istam sententiam videtur B. Bernardum innuere[2] libro III° ad Eugenium, asserendo quod Papa solum in spiritualibus, ut[3] humilitate, caritate et patientia, superat seculares. "Alioquin," inquit,[4] "quo pacto te reputes[5] "superiorem his, a quibus beneficium mendicas?"[6] Nec videtur quin a majore liceret in principio excommunicare pro eleemosyna, quam post[7] ejus subtractionem, postquam fuerit misericorditer repetita.

It remains to see the perils of this course, and their remedies.

Jam restat videre simul de periculis, atque remediis genti nostræ pertinentibus; supposito quod ista[8] conclusio foret hodie practizata.

First, the Pope would lay an interdict on us as he did on the Florentines [1376[9]].

I. Videtur enim primo, quod dominus papa nedum excommunicaret personas præcipuas regni nostri, sed et totum regnum interdiceret, et levaret crucem ad demoliendum Angliam, et gravaret alias censuras in Anglicos, sicut nuper fecerat in Florentinos, ex causa quam minus ponderat: quod nunc foret eo plus timendum, quod populus noster est hodie in potestate pauperior, et cuneus hostium undique[10] potentior. Hoc ergo præsumere, non foret nisi inficere populum nostrum schismate, sicut Græcos.

---

[1] *evangelium*] evangelio, A.
[2] *innuere*] renuere, A.
[3] *ut*] in, V.
[4] *inquit*] in, A.
[5] *reputes*] reputas, text of St. B.
[6] Bern. ad Eugen. III. c. 7.
[7] *post*] om. A.
[8] *ista*] illa, A.
[9] *1376*] in Bp. Bale's writing. Antony Wood has added a reference to Walsingham [p. 190].
[10] *undique*] undiquaque, V.

Quoad[1] istud supponi non debet faciliter quod pater noster sanctissimus exerceret tales censuras in populum tam fidelem pro nuda[2] negatione eleemosynæ, in tanta necessitate tam rationabiliter denegatæ; cum pius pater in tali casu potius fulciret[3] filios, tam corporali, quam spirituali juvamine; quia aliter, contra caritatis regulas, non diligeret nos sed nostra. Amor enim qui[4] negatione eleemosynæ talis dissolvitur, non est evangelicus sed mundanus; cum de lege evangelii Mat. VII. 12, omnia quæcunque volumus nobis fieri, debemus facere fratribus nostris in casu consimili. Sed[5] quis vellet rationabiliter hæreditatem destrui, pro defectu thesauri quem[6] ab ea voluptuose extraheret.

But our holy father would not thus treat his children,

Pater ergo sanctissimus videns ex uno latere christianitatem decrescere,[7] eo quod populus infidelium, ex causa quam Deus novit, invalescit, et[8] invadit undique christianos; ex alio vero latere, ut notum est toti mundo, considerans quod regnum Angliæ sit inter omnes gentes in religione Christi præcipuum, non daret tantum scandalum regno nostro pro ambitione temporalium, quæ de lege Christi docetur[9] contemnere.

considering especially the piety of England.

Sed supposito quod Antichristi discipulus prorumpet[10] in tantam vesaniam, unum solamen est quod tales prætensæ censuræ non obligant quoad Deum; et aliud quod Deus non deserit sperantes in se, qui, servando legem suam, plus timent Deum quam homines. Quamvis enim[11] excommunicatio, etiam injusta, ex causa multiplici sit timenda, non tamen pro ejus timore est legis Christi executio dimittenda. Nec cadit sub obedientia præcepto[12] Christi vicarii, nisi de quanto

But if he should, God takes no account of such censures.

---

[1] *Quoad*] Quod, V.
[2] *nuda*] nuga, V.
[3] *fulciret*] fleret, A.
[4] *qui*] igitur pro, V.
[5] *Sed*] Si, A.
[6] *quem*] quod, V.
[7] *decrescere*] discrescere, A.
[8] *invalescit, et*] om. V.
[9] *docetur*] doceretur, A.
[10] *prorumpet*] prorumperet, A.
[11] *enim*] om. A.
[12] *præcepto*] precepcio, V.

ad salutem animæ præcipit Christo consimilia, ut[1] præcepta.

And the practical danger might be met.

Unde si, prætextu istius timoris, dimitteret populus noster in isto papæ resistere, per[2] idem in processu temporis licet expeteret plenum dominium regni nostri. Multa enim regaliæ præjudicialia, curia ista sapiente[3] seculare dominium,[4] surrepserunt. Videtur ergo quod populus noster concors debet pro infirmis tales excommunicationes apostolicas ne veniant in Angliam prohibere, et illas illatas pro legis Christi observantia æquanimiter tolerare, ut in assimili[5] docetur II° Decretalium de Restitutionibus Spoliatorum; quia, ut patet XI. qu. 3, ex dictis Hieronymi, "Quomodo sacerdos "mundum leprosum non facit, sic episcopus vel pres-"byter non alligat eos qui insontes sunt."

Every christian is bound to give the Pope what his office requires, but not worldly pomp.

Talis ergo divisio ab avaris sacerdotibus Pharaonis non debilitat populum, quoad homines, vel quoad[6] Deum. Non negatur tamen quin omnis christianus tenetur juvare papam ex voluntaria eleemosyna pro his quæ concernunt suum officium indigentem. Non autem ad fastum secularem, aut voluptatem carnalem continuandum; vel ad gentes aliquas pro suo seculari dominio expugnandum. Unde B. Bernardus libro IV° ad Eugenium sic eum alloquitur. "Tu pastor procedis "deauratus, tam[7] multa circumdatus varietate. Oves "quid capiunt? Si auderem[8] dicere: dæmonum magis "quam ovium pascua hæc sunt. Non[9] sic factitabat "Petrus; non[10] sic Paulus ludebat." Et sequitur, "Petrus nescitur processisse gemmis ornatus vel se-"ricis; non tectus auro; non vectus equo albo; nec

---

[1] *consimilia, ut*] consilia vel, V.
[2] *per*] pro, A.
[3] *sapiente*] sapienter, A, V.
[4] *seculare dominium*] om. V.
[5] *in assimili*] a simili, A.
[6] *quoad*] ad, V.
[7] *tam*] cā, A; *i.e.* causa.
[8] *auderem*] auderent, V.
[9] *sunt. Non*] Scilicet, text of St. B.
[10] *non*] nec, A; om. text of St. B.

"stipatus milite, nec circumstrepentibus septus ministris. Absque his tamen credidit satis posse[1] impleri salutare mandatum Petrus,[2] Johannis ultimo, *Si amas me, pasce oves meas.*"[3]

Forte[4] in pœnam peccati[5] populi mundo cæcati evenit, ut hæc curia in depressionem[6] secularium tantum hodie invalescit; quia Eccles. XII. 6,[7] sic scribitur, *Benefac humili, et non[8] dederis impio. Prohibe panes illi dare ne in ipsis potentior te sit.* Jam enim ad tantum cæcatur seculum quod credit honorem sacerdotis Christi stare in mundana gloria, non in virtute vel observantia legis Christi.

But men now do not understand the true dignity of a priest.

Olim enim, quando stetit ecclesia prospere[10] in religione primæva, pugnaverunt Christi vicarii, non corporaliter sed spiritualiter, verbo Dei. Quod meminit B. Bernardus libro[11] IV. ad Eugenium. "Quid tu denuo usurpare gladium tentas,[12] quem semel jussus es reponere[13] in vaginam?"[14] Et sequitur, "Nunc vero arripe[15] eum, qui tibi ad feriendum creditus est; et vulnera ad salutem."[16]

II. Secundum periculum ex hoc insurgeret, quod temporalia ecclesiæ Anglicanæ extracta per curiam, supposito quod detinerentur in Anglia, de facili forent genti nostræ occasio petulantiæ, lubricitatis et avaritiæ. Et cum[17] secundum sapientem, Eccles. x. 8, dicitur, *Regnum de gente in gentem transfertur*

Secondly, the money remaining in the country would lead to evil.

---

[1] *posse*] om. A.
[2] *Petrus*] Petro, A.
[3] John xxi. 16. Bern. ad Eugen. IV. 3.
[4] *Forte*] repeated in A.
[5] *peccati*] om. V.
[6] *depressionem*] depressione, A.
[7] *Eccles. XII.*] Eccles. XIII., A, V.
[8] *non*] ne, V.
[9] *vel*] aut, A.
[10] *prospere*] prospere et, A.
[11] *libro*] om. V.
[12] *tentas*] tentes, text of St. B.
[13] *reponere*] ponere, text of St. B.
[14] *vaginam*] vagina, V.
[15] *arripe*] accipe, V. For *eum*, text of St. B. has illum.
[16] Bern. ad Eugen. IV. 4.
[17] *cum*] tamen, A.

propter injustitias, injurias, contumelias,[1] *et diversos dolos:* quæ peccata noscuntur[2] ex affluentia temporalium exoriri: videtur quod securius foret regno ejus consueta subtractio; non enim nocere potest populo perturbatio, dum stabilita fuerit pax cum Deo: nec valet pax alia sine illa, dicente Scriptura Job. IX. 4, *Quis restitit ei et pacem habuit?*

To avoid this, restore endowments to founders, and apply the remainder to establish the true peace of the church.

Quantum ad istud periculum, patet quod in hoc stat remedium, ut[3] bona ecclesiæ sint prudenter, postposita cupiditate prælatorum et principum, ad Dei gloriam distributa, restitutis eleemosynis fundatorum ecclesiæ ad statum pristinum, et residuo servato ad veræ pacis ecclesiæ fulcimentum. Unde si timor hujus periculi moveret ad cedendum obviantibus legi Christi, nunquam obviaretur alicui injuriæ: sed contra apostolum Rom. VI. 1, facienda forent mala, ut bona eveniant. Et utinam locus talis a majori moveret curiam: tunc enim non tantum studeret quomodo posset incorporare sibi thesauros regnorum atque dominia, cum testante Scriptura Jac. IV. 1, bella, dissentiones, et alia peccata gignit terrenorum cupiditas.

Our misfortunes may be traced to the omission of this pious work.

Et forte si dominus noster papa non foret ex assistentia curialium, qui ex refrigescentia caritatis sitiunt hæc temporalia, instigatus, condescenderet filiis suis Anglicis, qui ob magnam necessitatem, et defensionem suæ ecclesiæ subtractionem consuetæ eleemosynæ nunc attentant. Credunt enim verisimiliter quod ex omissione hujus operis pietatis, tam crebro pestilentiis, bellis et aliis infortuniis gravatur manus Domini super illos. Quod si crederent, vel docerentur esse opus misericordiæ thesaurum regni, ut assolent, prædictæ curiæ ministrare, gratanter rependerent sicut

---

[1] *contumelias*] om. V.
[2] *noscuntur*] nascuntur, V; omitting *exoriri.*
[3] *ut*] quod, A.

prius. Sed deficiente curia in[1] spirituali suffragio; non vident quo titulo hæc temporalia[2] vindicaret, sine fundatione juris vel debiti ex Scriptura. Quomodo, rogo, foret opus eleemosynæ ministrare gladium furioso; vel somniferum potum lethargico? Quin potius foret eleemosyna prædicta infectiva ab ipsis subtrahere.

Cum ergo non ex jure humano, sed solum ex jure legis eleemosynæ[3] debetur dignis Christi sacerdotibus tantum de temporalibus, quantum prodest[4] eis ad ministrandum ecclesiæ; cum nec Christus nec aliquis ejus apostolus voluit, aut debuit amplius vindicare: videtur quod domino papæ deficit jus ad vindicandum de patrimonio Christi prō[5] suis nepotibus maritandis, pro redimendis suis fratribus vel ditandis; et multo magis ad vivendum seculariter in seipso. Immo ministrans ei in talibus, dum potest resistere, videtur particeps criminis ex consensu. Unde B. Gregorius, ut recitatur in Decretis XVI. qu. 6, *Decimas*,[6] postquam docuit quod bona ecclesiæ debent esse communia; sic subjungit, "Pervenit ad nos fama sinistra, quod "quidam episcoporum non sacerdotibus propriæ diœ-"cesis decimas atque christianorum oblationes confe-"rant, sed potius laicalibus personis, militum videlicet, "sive servitorum, vel, quod gravius est,[7] consanguineis. "Unde si quis episcopus amodo inventus fuerit hujus "divini præcepti transgressor; inter maximos hære-"ticos et antichristos non minimus habeatur. Et "sicut Nicæna[8] synodus de simoniacis censuit, et "qui dat episcopus, et qui ab eo recipient laici, sive "pretio sive[9] beneficio, æterni incendii ignibus depu-

[1] *curia in*] in curia, A.
[2] *hæc temporalia*] om. A.
[3] *eleemosynæ*] elemosina, A.
[4] *prodest*] prodesset, A.
[5] *pro*] om. A.
[6] *Decimas*] cap. *Pervenit* in modern editions.
[7] *est*] est etiam, Canon.
[8] *Nicæna*] arcana, V.
[9] *sive*] om. A.

"tentur."[1] Et utinam Christiani, tam clerici, quam laici, non forent ista hæresi Antichristi altrinsecus irretiti: tunc enim pie creditur quod infideles, qui hodie invalescunt, adderentur, ex devota religione quam cernerent in christicolis, gregi[2] Christi: et per consequens pax[3] hominibus bonæ voluntatis foret copiosius stabilita.

The third danger is from the English want of perseverance.

III. Tertium periculum est fragilitas gentis nostræ. Nam crebro attentant grandia, quæ ex defectu perseverantiæ non consummant[4] Et hinc secundum astronomos lunam habent planetam proprium, quæ in motu et lumine est magis instabilis; cum in quolibet mense lunari, a cremento in decrementum, a conjunctione in plenilunium transmutatur. Incipere ergo hodie subtractionem hujus eleemosynæ, non foret nisi excitare canem dormientem, et ad errorem curiæ gravandum columnas ecclesiæ excitare; et, quod plus timendum est, diviso populo in partes contrarias, ex bello intestino regnum destruere. Melius ergo foret personam illam non fuisse natam, quam quod in ecclesia talem zizaniam seminaret.

Therefore, before anything can be done, the nation must be trained to unanimity and endurance.

Quantum ad istud periculum, non restat nisi ante tentationem hujus operis totam gentem nostram in concordi constantia roborare, et hortari ipsam crescere in virtute[5] perseverantiæ, sine qua nemo secundum B.[6] Gregorium coronatur:[7] immo, movente ista evidentia, nunquam attentaret populus prius incredulus converti ad observantiam legis Christi, si tanquam[8] puer tenellus præ timore[9] pœnæ incisionis permitteret sagittam verbi Luciferi putrefaciendo inficere totum corpus. Nec video quomodo tentandum foret hæc facere, nisi habito ad hoc concordi consensu totius populi.

---

[1] *deputentur*] deputetur, V.
[2] *gregi*] gregis, A.
[3] *pax*] pax in, A.
[4] *consummant*] consummantur, V.
[5] *virtute*] eritate, A.
[6] *B.*] om. A.
[7] Greg. Moral. I. c. 37.
[8] *si tanquam*] sed, A.
[9] *præ timore*] propter timorem, A

Quod si malum inde eveniat, hoc erit occasione sinistre accepta, sed non data, sicut Judæis contigit[1] occasionaliter ex merito vitæ Christi. Unde quia populus cæce credit quod omne infortunium suum[2] nunc eveniens causatur ex peccato populi nunc regnante; ideo foret temerarium unam privatam personam ad illud consulere; cum oportet tale opus ex toto regno concorditer emanare. Monere possunt privatæ personæ, etiam[3] ad partes contrarias, ut rei evidentia plus lucescat.[4] Scimus quidem populum quandoque destrui propter peccatum quantolibet tempore antea perpetratum; sicut patet de Amorrhæis, qui a tempore ædificationis turris Babel usque [ad][5] tempus Josuæ peccatum destructionis causativum continue aggravarunt. Et idem patet de Amalechitis, qui tempore Saulis propter peccatum Moysi[6] commissum fuerant demoliti, ut patet[7] 1 Reg. xv. Immo gens Judaica, quæ Christum occiderat, fuit per quadraginta duo annos post Christi[8] ascensionem misericorditer expectata. Et sæpe erratur credendo quod punitio gentis eveniat propter opus culpabile, licet ipsum sit meritorium, et acceptabile opus Domini.[9] Magnam ergo solertiam et concors consilium oporteret apponere, antequam regnum nostrum istud opus inciperet attentare, ne favor personalis, vel lucrum privatum communem utilitatem regni impediat in futurum.[10]

Et hic fuit impositum sibi silentium super præmissis per dominum Regem cum concilio regni.[11]

---

1 *contigit*] accidit, A.
2 *suum*] sui, A.
3 *etiam*] et, A.
4 *lucescat*] eluscescat, A.
5 *ad*] om. A, V.
6 *Moysi*] Moysi tempore, A.
7 *ut patet*] utque in, V.
8 *Christi*] om. A.
9 *opus Domini*] apud Deum, V.
10 *futurum*] futurum, etc., A.
11 *Et—regni*] om. V.

The Lollard preaching leads to outbreaks, and complaints of the commons.

Cognita igitur malitia et nequitia magistri Johannis Wycclyff, tam per suam doctrinam pestiferam, quam etiam per prædicationem suorum, et sibi adhærentium, qui semper dissensionem prætendebant, et plebem ad insurrectionem provocabant: ita ut vix aliquis eorum prædicaret, quin ad pugnam inter se audientes provocarentur, et schismata in villis fierent. Unde milites, et alii qui congregati sunt ex parte regni et parliamenti, requirebant archiepiscopum cum suis suffraganeis ut finem facerent de talibus erroribus et hæresibus: et rex cum regalibus promittebat eis legale adjutorium.

Whereon the Archbishop of Canterbury calls a council in London, May 19, 1382.

Unde, completo parliamento, Willelmus Cantuariensis firma ecclesiæ columna, suos suffraganeos convocavit, cum aliis sacræ theologiæ doctoribus, et decretorum, et legum, et virorum valentium, ut deliberarent de certis conclusionibus hæreticis, quas Wycclyff et illa secta quæ dicitur Lollardorum prædicaverant. Et damnaverunt certas conclusiones quæ inferius ponuntur, eodem anno, scilicet MCCCLXXXII, in die S. Dunstani, post prandium, apud Prædicatores Londoniis.

At which there was an earthquake.

Sed tamen eodem die, hora quasi secunda post meridiem, factus est terræmotus per totam Angliam. Unde quidam de suffraganeis et aliis volebant totum negotium dimisisse; sed vir fortis zelans pro Dei ecclesia Willelmus Cantuariensis eos confortavit, monens ut in causa ecclesiæ desides non essent. Et revera terræmotus prætendebat purgationem regni ab hæresibus. Sicut enim in terræ visceribus includuntur aër et spiritus infecti, et egrediuntur in terræmotum; et sic terra depuratur, sed non absque magna violentia; sic ante erant multæ hæreses inclusæ in cordibus reproborum; sed per condemnationem regnum fuit depuratum, sed

non absque tædio et motione magna. Unde quibusdam conclusionibus magistri Johannis Wyccliff diligenter examinatis, declaravit, determinavit, et condemnavit quasdam conclusionum hæreticas esse, et quasdam erroneas, prout inferius in quadam litera fratri Petro Stokys, sacræ paginæ professori, ordinis Carmelitarum, directa, patebit.

Some of Wyclif's opinions were condemned.

Omissum est superius unum quod est notatione dignum, quod[1] tanta divisio facta est ubique, et dissensio in Anglia per Johannem Wycclyff, et suos complices, ut etiam eorum prædicationibus timebant catholici novam esse futuram insurrectionem contra dominos et ecclesiam. Et præcipue cum [esset][2] dilectus sequax Wycclyff sacerdos dominus Johannes Balle, qui incarceratus erat per Simonem Cantuariensem archiepiscopum, et Willelmum Londoniensem episcopum, propter hæreses quas prædicavit; et in illa insurrectione communitas liberavit eum a carcere. Et tunc incepit eis prædicare et docere interficere Simonem archipræsulem Cantuariensem, et alios; quod cum factum esset, et regnum in turbatione esset ejus ductu; tandem regno pacificato, et rege existente in villa S. Albani pro justificatione facienda super traditoribus regni, adductus [est][3] prædictus Johannes Balle de Coventre ad villam S. Albani, ubi per Robertum Trisilian judicatus est traditor distractioni, suspensioni, et quarterizationi.

The story of John Balle.

Qui videns se damnatum esse, vocavit ad se Willelmum Londoniensem episcopum, et post Cantuariensem; et dominum Walterum Lee militem; et dominum Johannem Profete notarium; et ibi confitebatur publice eis quod per biennium erat discipulus Wycclyff, et ab eo didicerat hæreses quas docuit; et

He denounces the heads of the Lollard party.

[1] *quod*] quod quia, MS., a various reading, which has crept into the text.

[2] *esset*] not in MS.

[3] *est*] not in MS.

ejus ortam hæresim de sacramento altaris, et alias per eum doctas publice prædicavit. Qui etiam dixit quod erat certa comitiva de secta et doctrina Wycclyff, qui conspiraverant quandam confœderationem, et se ordinaverant circuire totam Angliam prædicando prædicti Wycclyf materias quas docuerat, ut sic simul tota Anglia consentiret suæ perversæ doctrinæ. Unde nominavit eis prædictum Wycclyff principalem auctorem, et secundo loco Nicolaum Herforde, et Johannem Aston, et Laurentium Bedenam, magistros in artibus. Unde adjecit quod nisi foret resistentia facta prædictis, ipsi infra biennium destruerent totum regnum.

Ista confessio redacta est in certam formam sub instrumento publico, sicut in fine patebit.[1]

---

1 *patebit*] Bp. Bale adds in margin, sed hucusque non patet.

Epistola Willelmi Cantuariensis super condemnatione hæresum Wycclyff in synodo.

The Abp. of Canterbury to Peter Stokys.

Willelmus permissione divina Cantuarensis archiepiscopus, totius Angliæ primas, et apostolicæ sedis legatus, dilecto in Christo filio fratri Petro Stokys, sacræ paginæ professori, ordinis Carmelitarum, salutem, gratiam, et benedictionem.

Ecclesiarum prælati circa gregis dominici sibi commissi custodiam eo vigilantius intendere debent, quo lupos intrinsecus[1] ovium vestimentis indutos[2] ad rapiendum et dispergendum oves noverint fraudulentius circuire.

Being informed that unlicensed preachers were spreading heresies through our province,

Sane frequenti clamore, et divulgata fama, quod dolentes referimus, ad nostrum pervenit auditum, quod licet secundum canonicas sanctiones nemo prohibitus, vel non missus, absque sedis apostolicæ vel episcopi loci auctoritate sibi prædicationis officium usurpare debeat, publice vel privatim;[3] quidam tamen[4] æternæ damnationis filii in[5] insaniam mentis producti, sub magnæ sanctitatis velamine virtutem ejus abnegantes,[6] auctoritatem sibi vindicant prædicandi, ac nonnullas propositiones et conclusiones infra scriptas hæreticas, erroneas, atque falsas, olim ab ecclesia[7] condemnatas, et determinationibus[8] ecclesiæ repugnantes, quæ statum totius ecclesiæ[9] et tranquil-

---

[1] *intrinsecus*] om. G.

[2] *indutos*] indictos, G.

[3] *privatim*] occulte, L, Wilk.

[4] *tamen*] tamen cum, G.

[5] *in*] om. G.

[6] *virtutem ejus abnegantes*] om. L, Wilk.

[7] *olim ab ecclesia*] ab ecclesia Dei, L, Wilk.

[8] *determinationibus*] determinationibus sanctæ, L, Wilk.

[9] *ecclesiæ*] ecclesiæ nostræque provinciæ Cant., Wilk.; *et* twice in G.

litatem regni subvertere et enervare minantur,[1] tam in ecclesiis quam in[2] plateis, et[3] aliis locis profanis infra nostram Cantuariensem provinciam[4] non verentur asserere, dogmatizare, et[5] publice prædicare, illis nonnullos Christi fideles inficientes, et a fide catholica, sine qua non[6] est salus, facientes flebiliter deviare.

we have called a provincial synod,

Nos itaque attendentes quod tam perniciosum malum, quod in plurimos serpere poterit, eorum animas lethali contagione necando, non debeamus, sicuti nec debemus, sub dissimulatione transire, ne[7] sanguis eorum de nostris manibus requiratur; sed illud quantum nobis ex alto permittitur extirpare volentes: de quam plurium fratrum et suffraganeorum nostrorum consilio et assensu convocavimus plures sacræ theologiæ doctores, et[8] juris canonici, et civilis professores, et alios clericos, quos famosiores et peritiores de regno credimus,[9] ut super dictis conclusionibus[10] vota sua dicerent et sentire.

and therein condemned certain conclusions which follow, some as heretical, others as erroneous.

Verum quia,[11] præmissis conclusionibus et assertionibus[12] in nostra et eorundem confratrum nostrorum ac[13] dictorum convocatorum[14] præsentia patenter expositis, et diligenter examinatis, finaliter est compertum, nostroque,[15] et eorum omnium communicato consilio declaratum, quasdam conclusionum[16] illarum hæreticas esse, quasdam vero erroneas atque determinationibus ecclesiæ repugnantes, sicut[17] inferius describuntur:[18]

---

[1] *minantur*] nituntur, L, Wilk.
[2] *in*] om. G, L, Wilk.
[3] *et*] et quampluribus, L, Wilk.
[4] *infra—provinciam*] dictæ nostræ provinciæ, L, Wilk.
[5] *et*] ac generaliter et communiter, L, Wilk.
[6] *non*] nulla, G.
[7] *ne*] nec, G.
[8] *et*] ac, G, L, Wilk.
[9] *credimus*] credimus et sanctius in fide catholica sencientes, L, Wilk.
[10] *conclusionibus*] questionibus, G.
[11] *quia*] quod, G.
[12] *et assertionibus*] ac erroribus, G.
[13] *nostrorum — convocatorum*] om. Wilk.
[14] *dictorum convocatorum*] dictorum, A; doctorum convocatorum, Wilk.
[15] *nostroque*] nostro quod, G.
[16] *conclusionum*] questionum, L.
[17] *sicut*] sic, G; prout, L, Wilk.
[18] *describuntur*] disterbuntur, G.

Vobis committimus, in virtute obedientiæ, firmiter injungentes, quatenus publice[1] moneatis, et inhibeatis, prout nos præsentium tenore monemus, primo,[2] secundo, et tertio, ac districtius inhibemus; pro prima monitione unum diem, pro secunda alium diem, et pro tertia monitione canonica ac peremptoria, unum alium diem assignando: ne quis de cetero, cujuscunque status aut conditionis existat, hæreses seu errores prædictos vel eorum aliquem teneat, doceat, prædicet, seu defendat in universitate Oxoniensi, in scholis vel extra, publice vel occulte,[3] aut hæreses seu errores hujusmodi,[4] vel eorum aliquem prædicantem audiat, aut[5] auscultet, seu ei faveat vel adhæreat,[6] publice vel occulte, sed statim tanquam serpentem[7] venenum pestiferum emittentem fugiat, et evitet, sub pœna excommunicationis majoris, quam in omnes et singulos in hac parte rebelles, et nostris monitionibus non parentes, lapsis ipsis tribus diebus pro monitione canonica assignatis, mora, culpa, et offensa suis præcedentibus, et id fieri merito exigentibus, ex nunc, prout ex tunc, ferimus in his scriptis.

We therefore charge you to prohibit the teaching of them within the university of Oxford.

Conclusiones hæreticæ, et contra determinationem ecclesiæ, de quibus supra fit mentio, in hæc verba sequuntur.

Ten heresies.

I.

Quod substantia panis materialis[8] et vini maneat post consecrationem in sacramento[9] altaris.

Three on the eucharist.

---

[1] *vobis—publice*] supplied by a different clause in Wilk., his copy being addressed to the Bp. of London.

[2] *primo*] pro, G.

[3] *in universitate—occulte*] a different clause in Wilkins, for the same reason as above.

[4] *hujusmodi*] hujus, G.

[5] *aut*] vel, L, Wilk.

[6] *adhæreat*] adhibeat, G, first hand.

[7] *serpentem*] specimen, G.

[8] *materialis*] om. E.

[9] *sacramento*] sacrosancto, Wals., whenever this word occurs.

II.

Item quod accidentia non maneant sine subjecto post consecrationem in eodem sacramento.

III.

Item quod Christus non sit in[1] sacramento altaris[2] identice, vere, et realiter in propria præsentia[3] corporali.

IV.

Sacraments voided by the priest's mortal sin.

Item quod si episcopus vel sacerdos existat in peccato mortali: non ordinat, conficit,[4] nec[5] baptizat.

V.

Confession useless.

Item quod si homo fuerit debite contritus,[6] omnis confessio exterior[7] est sibi superflua, vel inutilis.

VI.

Christ did not appoint mass.

Item pertinaciter asserere non esse[8] fundatum in evangelio, quod Christus missam ordinavit.[9]

VII.

God should obey the devil.

Item quod Deus debet[10] obedire diabolo.

VIII.

A pope in mortal sin has no power.

Item quod si papa sit præscitus,[11] et malus homo, ac per consequens membrum diaboli, non habet potestatem supra fideles Christi ab aliquo sibi datam, nisi forte a Cæsare.

---

[1] *in*] in eodem, B.

[2] *altaris*] om. B, E.

[3] *præsentia*] persona, A.

[4] *conficit*] consecrat, Wilk.

[5] *nec*] vel, B, E, G.

[6] *contritus*] condicionis, G.

[7] *exterior*] om. B.

[8] *non esse*] quod non est, E.

[9] *ordinavit*] ordinaverit, L, Wals., Wilk.

[10] *Deus debet*] debent, Wals.

[11] *præscitus*] præstigiator, Wals.; præstitus, G, L, Wilk.

IX.

Item quod post Urbanum sextum non est aliquis recipiendus in Papam, sed vivendum est, more Græcorum, sub legibus propriis. **National churches should be independent.**

X.

Item asserere quod est contra sacram Scripturam, quod viri ecclesiastici habeant possessiones temporales. **Churchmen should have no temporalities.**

Conclusiones erroneæ, et contra determinationem ecclesiæ, de quibus superius memoratur, in hæc verba sequuntur. **Fourteen errors.**

XI.

Quod nullus prælatus debet[1] aliquem excommunicare, nisi prius sciat ipsum[2] excommunicatum a Deo. **Three on excommunication.**

XII.

Item quod sic excommunicans, ex hoc sit hæreticus, vel[3] excommunicatus.

XIII.

Item quod prælatus excommunicans[4] clericum qui appellavit[5] ad regem et consilium regni, eo ipso traditor est Dei, regis,[6] et regni.

---

[1] *debet*] dicet, G.

[2] *sciat ipsum*] ipsum sciat esse, A, L, Wilk.

[3] *ex — vel*] aliquem quem non prius sit (thus) excommunicatum esse a Deo hereticus est ex hoc et, E.

[4] *excommunicans*] excommunicatus, E.

[5] *appellavit*] appellat, E.

[6] *Dei, regis*] Dei, om. A; regis, om. B; Dei et regis, Wals. This conclusion follows XIV. in E.

XIV.

Two on unlicensed preaching.

Item quod illi qui dimittunt prædicare, seu audire verbum Dei, vel evangelium prædicatum,[1] propter excommunicationem hominum; sunt excommunicati, et in die judicii traditores Dei habebuntur.[2]

XV.

Item asserere quod liceat alicui, etiam[3] diacono vel presbytero, prædicare verbum Dei, absque auctoritate sedis apostolicæ,[4] vel episcopi catholici, seu alia de qua sufficienter constet.[5]

XVI.

As to mortal sin.

Item asserere quod nullus[6] est dominus civilis, nullus est episcopus, nullus est[7] prælatus, dum[8] est in peccato mortali.[9]

XVII.

Two as to church property.

Item quod domini temporales possint,[10] ad arbitrium eorum, auferre[11] bona temporalia ab[12] ecclesiasticis habitualiter delinquentibus, vel quod populares possint, ad eorum arbitrium, dominos delinquentes corrigere.

XVIII.

Item quod decimæ sunt puræ eleemosynæ, et quod[13]

---

[1] *prædicatum*] predicare, E.

[2] *habebuntur*] habentur, E.

[3] *etiam*] om. Wals.

[4] *sedis apostolicæ*] sed apostatice, E.

[5] *constet*] constat, E.

[6] *nullus*] so G, first hand: a pen is passed through, and unus written above. G then reads in the line, *unus* est episcopus, *unus* est prelatus. The scribe mistook n for u.

[7] *est*] om. E.

[8] *dum*] dummodo, E.

[9] *mortali*] This conclusion is omitted in Wals.

[10] *possint*] possunt, B, Wals.

[11] *auferre*] afferre, E.

[12] *ab*] a viris, E.

[13] *et quod*] quas, E.

parochiani possunt[1] propter[2] peccata suorum curatorum[3] eas[4] detinere, et ad libitum aliis conferre.

XIX.[5]

Item quod speciales orationes[6] applicatæ uni personæ, per prælatos, vel religiosos, non plus prosunt[7] eidem personæ, quam generales[8] orationes, ceteris paribus,[9] eidem.[10] As to special prayers.

XX.

Item quod eo ipso quod aliquis ingreditur religionem privatam quamcunque, redditur ineptior[11] et inhabilior ad observantiam[12] mandatorum Dei. Five as to religious orders.

XXI.

Item quod sancti instituentes religiones privatas quascunque, tam possessionatorum[13] quam mendicantium, in[14] sic instituendo peccaverunt.

XXII.

Item quod religiosi viventes in religionibus privatis, non sint[15] de religione christiana.[16]

---

[1] *possunt*] possint, A, L, Wilk.
[2] *propter*] propria, G.
[3] *suorum curatorum*] eorum prelatorum, B.
[4] *eas*] om. E.
[5] XIX.] The five following conclusions stand in this order in E. :— XXIII., XXI., XXII., XX., XIX.
[6] *orationes*] conclusiones, G, first hand, in both places.
[7] *prosunt*] prosint, Wals.
[8] *generales*] universales, E.
[9] *paribus*] partibus, Wals.
[10] *eidem*] om. E.
[11] *ineptior*] inaptior, B.
[12] *observantiam*] observantias, E.
[13] *possessionatorum*] passionatorum, E.
[14] *in*] om. E.
[15] *sint*] sunt, Wals.
[16] *christiana*] L, Wilk.add, error perniciosus.

XXIII.

Item quod fratres teneantur[1] per laborem manuum, et non per mendicationem, victum suum[2] acquirere.[3]

XXIV.

Item quod conferens eleemosynam[4] fratribus, vel fratri prædicanti, est excommunicatus; et[5] recipiens.[6]

In quorum omnium testimonium sigillum nostrum privatum præsentibus duximus apponendum.

Otteforde, May 28, 1382.

Data in manerio nostro de Otteforde XXVIII die mensis Maii, anno Domini MCCCLXXXII, et nostræ translationis anno primo.[7]

Explicit epistola Willelmi Cantuariensis directa[8] *magistro fratri Petro Stokys Carmelitæ, in qua continentur* XXIV. *conclusiones Wycclyff damnatæ Londoniis in synodo, quas idem magister Petrus publice pronuntiavit Oxoniæ, ex mandato archiepiscopi.*

---

[1] *teneantur*] tenentur, B, E.

[2] *suum*] om. E.

[3] *acquirere*] B adds, est error damnatus ab Alexandro quarto; L, Wilkins, damnatus ab Alexandro quarto.

[4] *eleemosynam*] elemosinas, E, and om. *fratribus vel.*

[5] *excommunicatus, et*] communicatus et eciam, E.

[6] *recipiens*] This conclusion is the 19th in B. It is omitted in Wals. E adds the two following :—

XXV. In sacramento altaris substantia panis et vini quæ prius fuit ante consecrationem, realiter manet post consecrationem.

XXVI. Corpus et sanguis Christi non sunt in sacramento altaris identice, nec essentialiter, nec substantialiter, nec etiam corporaliter, sed figurative, seu tropice; sic quod Christus non est ibi veraciter in sua propria persona corporali.

[7] See Appendix, No. IV.

[8] *directa*] directus, MS.

SEQUITUR DEFENSIO WYCCLYFF POST DAMNATIONEM SUAM IN CONCILIO LONDONIENSI.

NOTANDUM [est][1] etiam quod in prædicto concilio Londoniensi fuerunt XXIV. conclusiones dicti magistri Johannis Wycclyff examinatæ, ipso superstite, et damnatæ; quod quidem concilium vocavit idem magister Johannes concilium terræmotus; ut patet IIIª parte sermonum suorum, sermone 54. Wyclif's remarks on the "council of the earthquake."

"Quantum," ait, "ad damnationem, atque[2] catho-"licationem factas in isto concilio terræmotus; patet "ex dictis quomodo aliquæ sunt catholicæ, et aliquæ "plene[3] hæreticæ. Catholicæ sunt illæ quæ sunt de "hæresibus, quas mendaces ex se et patre suo finxe-"rant, quas nullus catholicus vult tenere. Talia enim "fingunt de viris catholicis, ut suam famam deni-"grent, ac si hæreticarent quod Deus est diabolus; "vel quamcunque aliam hæresim manifestam: parati "consequenter per falsos testes hæreses tales imponere "fidelibus, ac si ipsi forent earum perfidi inventores." Some, he says, of their decisions were catholic, and some heretical.

Item IV° Trialogi, cap. 36, ubi sic.[4] "Videtur quod "fratres generaliter pro anno Domini MCCCLXXXII. "recenter, et particulariter[5] in suo concilio terræ-"motus Londoniis, intoxicaverant regnum nostrum. "Dicitur enim ex gestis credibilius,[6] et fratres sus-"tinent ac defendunt, quod[7] subtiliores et majores The friars intoxicated the realm at their council,

---

[1] *est*] om. MS.

[2] *atque*] atque ad, MS.; but ad is marked for erasure.

[3] *plene*] read *plane*.

[4] *sic*] sic prima., MS.

[5] *particulariter*] pertinaciter, A.

[6] *credibilius*] credibilibus, A, text of Trialogus.

[7] *quod*] quod fratres, text of Trial.

"istorum ordinum, ex communi suo consilio sic "traxerunt multos episcopos ad tractatum, quod "implicarunt Dominum Jesum Christum, et multos "sanctos ejus[1] præcipuos[2] jam beatos, obiisse hære-"ticos, et in majorem blasphemiam non potuerunt "isti hæretici corruisse.

and their old enemies the bishops joined them.

"Olim enim episcopi nostri dicuntur pseudo-fratres "tanquam diabolos odivisse, cum in[3] tempore domini "Armachani dicuntur ipsum in sumptibus contra hos "pseudo-ordines defendisse. Sed modo facti sunt "amici Herodes et Pilatus, qui prius inter se fuerant "inimici."

Et infra, pæne in fine ejusdem capituli. "Multi," ait, "fideles pie reputant, quod sicut in alia damna-"tione Christi per sacerdotes legis veteris, quæ fuit "minus reproba, sic in ista damnatione, ad osten-"dendum defectum attestationis humanæ fuit insolite "terræmotus.[4] Quando enim membra Christi[5] defi-"ciunt ad reclamandum contra tales hæreticos, terra "clamat. Ideo consulerem nostris episcopis et omnino "secularibus expellere tales hæreticos idiotas, cum "diaboli isti vellent seducere per suam hæresim alios "fide stantes." Hæc ille.

Item 37° capitulo sui Trialogi.[6] "Isti," inquit, "filii Belial sic instruendo episcopos ac fideles alios "pro beneficio eis dato, ostendunt patenter se esse "diabolos. Unde melius fuisset illis, antequam in "tales hæreses idiotice[7] decidissent, studuisse quid sit "illud sacramentum, et quid sit propositionis sa-"cramentalis pronomine demonstratum.[8] Sed pater "eorum[8] ligavit suas notitias."[9]

---

[1] *ejus*] om. V.

[2] *præcipuos*] præcipue, text of Trial.

[3] *in*] om. A.

[4] *terræmotus*] motus terræ, A.

[5] *Christi*] om. A.

[6] Bk. IV.

[7] *idiotice*] idiote, V.

[8] *eorum*] eorum in hoc, text of Trial.

[9] *Sed—notitias*] om. V.

"Cum ergo in hoc concilio terræmotus damnarunt "Christum tanquam hæreticum, et doctores ecclesiæ "præcipuos, et per mille annos ac amplius ab ecclesia "approbatos,[1] manifestum videtur quod innuunt se "hæreticare singulos Christianos. Sed secundo spe- "cialiter laborant in eodem concilio ad damnandum "regem Angliæ, proceres ejus, ac regnum, tanquam "hæreticos, et per consequens ad exhæredandum[2] "omnes hos dominos, ac[3] Robertum Gilbonensem "cum globo hæreticorum fratrum de suo concilio "in Anglia inducendum." Hæc Wyclyff.

They condemned Christ as a heretic, and the chief doctors of the church: and strove to bring in the anti-pope Clement and his friars.

Item 27° capitulo Trialogi.[4] "Ponunt," inquit de fratribus, "ut ad partem satis didici, quod ipsa con- "secrata hostia sit accidens sine subjecta[5] substantia, "sive nihil. Et hoc publicarunt, sed tacite, Londoniis, "in generali eorum concilio terræmotus. Posuerunt "enim ibidem publice, quod in sacramento altaris sit "accidens sine subjecto, quod accidens non possunt "fingere, nisi ipsam hostiam consecratam. Aliter enim "nescirent dicere hujus hostiæ quidditatem, nec fingere "quomodo virtute benedictionis suæ sit[6] accidens sic "miraculose sine subjecto, nisi ipsum accidens foret "ipsum sensibile sacramentum; cum fingunt ut fidem "quod ipsum non potest esse panis vel corpus Christi, "nec habere aliquam substantiam, quæ ipsi naturaliter "sit substrata."[7] Hæc Wyclyff.

And published there their own doctrine of the eucharist.

---

[1] *approbatos*] approbant, A.
[2] *exhæredandum*] exheredicandum, A.
[3] *ac*] om. A.
[4] Bk. IV.
[5] *subjecta*] subjectata, A.
[6] *sit*] sic, text of Trial.
[7] *substrata*] subtracta, A.

NOMINA EPISCOPORUM CONSENTIENTIUM ET PRÆSENTIUM IN CONDEMNATIONE ILLARUM CONCLUSIONUM XXIV. PRÆMISSARUM.[1]

Names of the members of the synod.

Willelmus archiepiscopus Cantuariensis, doctor decretorum, Oxoniæ.
Robertus episcopus Londoniensis, vocatus incipiendum in jure civili, Oxoniæ.
Thomas Rofensis, doctor decretorum, Oxoniæ.
Radulphus Sarum, doctor legum, Oxoniæ.
Willelmus Nanatensis, doctor theologiæ, Cantabrigiæ.
Johannes Herfordensis, baccalarius theologiæ, Oxoniæ.
Johannes Lyncolniensis.
Willelmus Wyntoniensis.
Thomas Exoniensis.
Johannes Dunelmensis.

Numerus episcoporum decem.

Nomina doctorum theologiæ.

Fratres Carmelitæ.

Robertus Glamvyle, et Walterus Dysse, Cantabrigiæ.
Johannes Kynnyngham, et Johannes Louey, Oxoniæ.

Fratres Prædicatores.

Willelmus Sywarde, et Johannes Langeley, Oxoniæ.
Johannes Parys, Cantabrigiæ.

Fratres Augustinenses.

Thomas Ascheburn, et Baukinus de London, Oxoniæ.
Johannes Hormenton, Cantabrigiæ.
Robertus Waldeby, Tholosanus.

---

[1] *præmissarum*] In C the list is given with some slight variations. See Appendix, No. V. It is also printed in Wilkins, Concilia, III. p. 158.

Fratres Minores.

Hugo Karlelle, et Thomas Bernewell, Oxoniæ.
Willelmus Foluyle, et Rogerus Fryseby, Cantabrigiæ.
Dominus Johannes Wellys, monachus de Rameseye, Oxoniæ.

Numerus doctorum theologiæ, cum episcopo Nanatensi, septemdecem.

Nomina doctorum juris canonici, et civilis.

Johannes Appelby.
Thomas Bacton.
Radulphus Tregrysiow.
Willelmus Rowcombe.
Johannes Welburne.
Johannes Blanchard.
Johannes Waltham.
Nicolaus Chaddisden.
Thomas Stowe.
Johannes Lydeforde.
Willelmus Flayneburgh.

Numerus doctorum juris canonici et civilis, cum episcopis Sarum, Cantuariensi, et Roffensi, quatuordecim.

Nomina baccalariorum theologiæ.

Magister Johannes Bloxham, custos aulæ Mertonæ, Oxoniæ.

Fratres Prædicatores.

Robertus Humbleton, et Johannes Pykworthe, et Johannes Lyndelow, Oxoniæ.

Fratres Carmelitæ.

Johannes Cheselden, Oxoniæ, et Johannes Thomston.

Fratres Minores.

Radulphus Wyche.

Numerus baccalariorum theologiæ, cum episcopo Herfordense, octo.

Nomina baccalariorum legum.

Thomas Brandon, et Adam Matrum.

Numero duo.

These formed the first congregation. May 21, 1382.

Hi omnes, cum aliis pluribus, erant congregati in prima convocatione facta pro condemnatione prædictarum conclusionum, anno Domini MCCCLXXXII, vicesimo primo die mensis Maii, in domo fratrum Prædicatorum Londoniis.

SECUNDA CONGREGATIO.

At the second the following additional members were present. June 12.

In secunda vero convocatione facta pro eisdem conclusionibus reprobandis, eodem anno et loco quibus prius, in die octava corporis Christi, ultra eosdem qui prius fuerant in prima congregatione erant hi præsentes, et in earundem conclusionum damnationem consentientes, quorum nomina subscribuntur.

Nomina doctorum theologiæ secularium.

Robertus Rigge, cancellarius Oxoniæ.
Johannes Laundreyn, et Thomas Brygthwell, Oxoniæ.
Monachus niger de sancto Albano.[1]

---

[1] *Albano*] Bp. Bale has inserted "Symon Sutbraye."

Nicolaus Radeclyff, Oxoniæ.
Monachus albus de Hybernia, Henricus Crompe, Oxoniæ.
Frater Carmelita, Petrus Stokys, Oxoniæ.
Frater Prædicator, Johannes Bromyerde, Cantabrigiæ.

Numerus doctorum theologiæ septem.

Nomina doctorum legum.

Johannes Schillyngford.
Willelmus Westone.

Numero duo.

Nomina baccalariorum theologiæ.

Johannes Balton, Oxoniæ.
Frater Carmelita Stephanus Patryngton, Oxoniæ.

Numero duo.

Tertia Congregatio.[1]

In tertia convocatione non fuerunt aliqui graduati novi præter magistros Nicolaum Herforde, Philippum Repyngdon, et Johannem Astone, quibus tunc plane ad prædictas conclusiones respondere nolentibus, scilicet, in domo Prædicatorum Londoniis XIV. Kal.[2] Junii, præfixit eis archiepiscopus Cantuariensis XII. Kal. Julii diem peremptorium ad finaliter respondendum.

At the third, Herforde, Repyngdon, and Astone refused to sign. June 14. They were remanded

[1] *Congregatio*] Convocatio, MS.

[2] *Kal.*] An error, perhaps of the writer, for die.

QUARTA CONGREGATIO.[1]

to the fourth congregation, June 20, when Astone was condemned.

In hac igitur quarta convocatione, illis tantum ambigue respondentibus et non clare, damnavit archiepiscopus magistrum Johannem Astone pro sua pertinacia tanquam hæreticum: magistros autem Nicolaum, et Philippum non damnavit tunc; sed supersedit, præfigens[2] eis diem illum ab octo diebus,[3] ut comparerent coram se.

Herforde and Repyngdon not till the fifth.

Quos illa die comparentes, jussit comparere iterum coram se prima die Julii, in ecclesia Christi Cantuariensium: quos quia ibi coram eo comparere nolebant, pronuntiavit contumaces, et excommunicavit eos solemniter, cum omnibus communicantibus et fautoribus eorundem.

QUINTA CONGREGATIO.

At which the following new members were present. Canterbury, July 1.

In illa igitur quinta congregatione, ultra eos qui fuerant in quatuor præcedentibus, erant præsentes et in condemnationem prædictarum conclusionum consentientes hi quorum nomina subscribuntur.

Nomina doctorum theologiæ.

Willelmus Bertone.

Willelmus Blawnkpayne, Oxoniæ.

Frater Carmelita, Robertus Yvory, provincialis Angliæ, Cantabrigiæ.

---

[1] *Congregatio*] Convocatio, MS.
[2] *præfigens*] prefingens, MS.
[3] *diebus*] dies, MS.

Frater Prædicator, Willelmus Bruschecoumbe, Oxoniæ.
Frater Minor, Johannes Ryddene, Cantabrigiæ.
Frater Augustinensis, Johannes Courte, Oxoniæ.

Numerus doctorum theologiæ sex.

Nomina baccalariorum theologiæ.

Secularis, Thomas Helman, Oxoniæ.
Monachus niger ecclesiæ Christi Cantuariensis, Willelmus Telyngham, Oxoniæ.
Frater Carmelita, Thomas Legat, Oxoniæ.

Numero tres.

Hæ ergo XXIV. conclusiones erant damnatæ solemniter Londoniis et Cantuariæ, cum præsentia et assensu decem episcoporum, triginta doctorum theologiæ, sexdecim doctorum legum, tresdecim baccalariorum theologiæ, et quatuor vel plurium baccalariorum juris canonici, et civilis.

Epistola vel litera quatuor ordinum claustralium Oxoniæ ad dominum Johannem ducem Lancastriæ contra magistrum Nicolaum Herforde et alios pacem perturbantes.

The Oxford houses of the four mendicant orders to John, king of Castile and Leon, and Duke of Lancaster.

Illustrissimo principi ac domino serenissimo domino Johanni Dei gratia præclarissimo regi Castelliæ et Legionis, ac nobilissimo duci Lancastriæ, sui devoti et humiles capellani et servuli priores fratrum Prædicatorum, Carmelitarum, et Augustinensium, et gardianus fratrum Minorum in conventibus Oxoniæ commorantium, una cum ipsis conventibus eorundem, continuam gloriam et honorem, ac solitæ pietatis aures ad pauperum gemitus inclinare.

The author of all discord, who caused the late outbreaks of the people,

Primus ille sator litis atque discordiæ, qui sua olim suggestione viperea hominem contra Deum, servum contra dominum, per inobedientiam separavit, quique[1] ab ipso mundi primordio usque in finem continue in membrorum Christi divisione lætatur: hic nuper in hoc regno præclaro per quædam sua membra pestifera, quia[2] exitiosum inter proceres et vulgares procuravit dissidium, vestra præcellens ingenuitas, reverendissime domine, satis novit.

finding these healed, has devised a new kind of dissension,

Cujus quidem intolerabilis dissidii partes modo considerans, manu divina simul et vestra discretione, præcipue redigendas in unum; ipsam ejusdem regni unitatem, alia quadam ex parte, molitur invadere, nimis flebiliter distrahendam.

---

[1] *quique*] quecunque, MS. | [2] *quia*] qua, MS.

Quippe vulgi communitatem, quam prius [in][1] regem ipsum, et dominos, ac prælatos, armorum simul et[2] titulis insignitos erexerat, prævalere non posse conspiciens; modo, quod vestræ dominationi piissimæ solo metu compulsi gementes referimus, nedum ipsa inferiora publicæ rei membra, sed et caput ipsum, cum utroque brachio, contra simplices religiosos, et fratres præcipue mendicantes, usque in ipsorum necem, perditionem et exterminium generale totis nititur viribus concitare.

and stirred up all ranks against our mendicant orders.

Quod ut facilius ad effectum usque perducat, idem pater mendacii quorumdam pseudo-doctorum linguas, utpote propria membra spiritu suo nequam exagitans, in tantas laxat blasphemias, ut in ipsis auribus cleri simul et populi clament et asserant publice nos et quatuor ordines nostros causam fuisse totius rebellionis populi, anno ultimo contra dominum nostrum regem, et dominos proceres,[3] tam enormiter insurgentis. Ad quam quidem assertionem suam probandam, improbabiles penitus fingunt causas.

Charging the late rebellion on us.

Primo siquidem nobis imponunt quod nos nostra mendicatione dolosa fallaciter bona populi spoliamus, in tantum, ut fingunt, quod multo amplius nostris mendicationibus depauperatur communitas, quam taxis communibus aut aliis quibuscunque tallagiis aliunde. Unde concludunt nos esse causam totius indigentiæ plebis, qua compulsi fuerunt insurgere contra proceres, ut fecerunt.

First, as having impoverished the people for our support.

Secundo nobis imponunt quod nos, quia non de opere manuali, sed de sola mendicatione nostrum, ut fingunt, victum acquirimus otiosi, dedimus occasionem servis dominorum, et rusticis conformiter evagandi. Unde concludunt eos, nostro exemplo perverso, contemptis laboribus consuetis, contra suos dominos rebellasse.

Secondly, as having set an example of idle mendicancy.

---

[1] *in*] not in MS.
[2] *et*] read et pacis.
[3] *proceres*] proceros, MS.

Thirdly, because being the general confessors, we might have prevented it. And generally all the evils whether of clergy or people.

Tertio quoque nobis imponunt quod major pars dominorum et populi, sicut nobis præcipue confitentur, ita et nostro, ut fingunt, consilio in agendis potissime regulantur. Unde et concludunt nos maxime dominos contra populum, ac[1] populum contra dominos incitasse.

Necdum ista putant sibi ad suæ malitiæ complementum sufficere; quin etiam omnem proditionem, usuram, et simoniam; omnes hæreses et schismata; omnes insuper tempestates et prælia; omnem quoque pestem et famem nobis ascribunt potissime, tanquam causas omnium criminum et malorum, tam in populo, quam in clero.

Unde nedum piam erga nos devotionem fidelium aut eleemosynas eorumdem spontaneas, immo et simplicem victum et vitam nostram innocuam ferentes,[2] his et aliis hujusmodi persuasionibus nimium scandalosis totius regni communitatem, a maximo usque ad minimum, pariter commovere laborant adversus nostrum sanguinem innocentem, utpote contra proditores majorum, simul[3] et oppressores minorum, ac totius rei publicæ hostes nequissimos, et repletos omni perfidia, subversores.

Our chief enemy is Nicolas Herforde.

Hæc autem omnia simul, et alia hujusmodi plurima criminosa nimium et blasphema, quidam[4] apud nos vocatus magister Nicolaus de Hereford, paginæ sacræ professor, et utinam non perversor, cum aliis quibusdam suis complicibus, in damnum prægrave, non tam famæ nostræ quam vitæ, in illius vulgi publicis auribus incessanter proclamat et asserit, prout ex publico testimonio vestræ, si placet, eximiæ dominationis fastigio constare poterit evidenter. Quibus utique mediis omnibus adversus nos finem intendit, quem et ipsa ejus verba minantur expresse, nos videlicet omnes cum

---

[1] *ac*] et, MS., first hand.

[2] *ferentes*] perhaps auferentes.

[3] *simul*] similiter, MS.: a common mistake.

[4] *quidam*] quedam, MS.

nostris ordinibus de regni hujus corpore glorioso, cui per fidem salubriter inhæremus, gladio publico veluti putrida membra nimis crudeliter amputare.

Hac[1] igitur, piissime domine, tam anxia nos urgente procella, sub alas vestræ protectionis benignissimæ simul omnes confugimus, in cujus membra repositum nobis a Deo speramus refugium singulare, gratiosissimam vestræ dignationis clementiam anhelis præcordiorum suspiriis implorantes, quatenus declarationem famæ nostræ tantis criminibus maculatæ, ac maxime in illius vitæ nostræ præsidium tantis insidiis convallatæ, dignetur vestra clementia gratiosa prænominatum magistrum Nicolaum, ad metuendam domini nostri regis ac vestram præsentiam facere convenire; ut et ea advocare, vel revocare, coram vobis cogatur, quæ tam publice coram omnibus in dispendium famæ nostræ, simul et vitæ periculum, nobis imponere non desistit.

In which trouble we fly to you.

Quod si forsitan alia procedendi via vestræ discretioni egregiæ videatur magis expediens, dignetur indeficiens pietas vestra de remedio nobis opportuno adversus malignorum insidias juxta vestrum beneplacitum providere.

Vestræ supremæ nobilitatis fastigium conservare semper et promovere dignetur Altissimus, cujus ingenuæ pietati salutis et vitæ nostræ tutelam omnes unanimi cordis voto suppliciter commendamus.

Scriptum Oxoniæ, anno Domini MCCCLXXXI, XVIII° die mensis Februarii, sub sigillo priorum et gardiani conventuum et ordinum præfatorum.

Oxford, Feb. 18, 1382, (N.S.)

Explicit copia literæ missæ ad dominum ducem Lancastriæ per doctores claustralium Oxoniæ contra magistrum Nicolaum Herforde et ceteros pacem perturbantes. Per Patrington.

---

[1] *Hac*] Hec, MS.

Qualiter Nicolaus Herforde et Philippus Repyngdone fovebant magistrum Johannem Wycclyff.

Herforde went beyond Wyclif.

Anno Domini MCCCLXXXII quidam filius iniquitatis Nicolaus Herforde, magister in theologia, determinavit, et fovebat magistrum Johannem Wyclyf in omnibus; et dixit palam quod archiepiscopus Cantuariensis Symon ideo fuit interfectus, et juste, quia voluit magistrum suum corripere, et dixit quod non potuit reperiri aliqua falsitas in aliqua doctrina magistri Johannes Wycclyff. Magister Johannes Wycclyff in multis excessit; sed ipse Nicolaus superbissimus intolerabilia et nefandissima dixit in sermonibus; et semper commovendo populum ad insurrectionem.

His sermon on Ascension day, 1382.

Hæreses et errores, et alia nefanda, redacta sunt in certam formam per notarios, ad instantiam cujusdam doctoris in theologia fratris Petri Stokys Carmelitæ, qui per totum illum annum ipsum impugnaverat Oxoniæ, determinando et prædicando. Sed ille Nicolaus, velut miser fugiens, nunquam voluit librum vel quaternum communicare alteri doctori, sed modo hæreticorum et multoties meretricio processit. Et tandem in festo Ascensionis prædicavit multa nefanda et detestabilia publice in cœmeterio S. Fredeswyde excitans populum ad insurrectionem, et excusans et defendens Wycclyff.

The same year Repyngdon, a newly-made

Alius quoque Lollardus de secta Wycclyff, canonicus de Leycestre, Philippus Repyngdone incepit eodem anno, qui fuit fautor Wycclyff: quique ante suam inceptionem, apud Bracle[1] prædicaverat materiam Wyc-

---

[1] *Bracle*] Brackley Hospital, in Northamptonshire.

lyff de sacramento altaris, et eis suasit; sed baccalarius existens humillimus et benignus apparuit, ita ut bonus ab omnibus fuerat reputatus. Sed doctoratus in termino æstatis, in prima sua lectione incepit magnificare Wycclyff et suam doctrinam, et dixit se velle defendere omnem doctrinam suam in materia morali, et digitum ori suo imponere donec Deus illustraret corda cleri de sacramento altaris. Qui fuerat prædicaturus in festo Corporis Christi proximo Oxoniæ, apud S. Fredeswidam.

doctor, first appears as a supporter of Wyclif.

He is appointed to preach on Corpus Christi day.

Et catholici timebant multum quod ipse aliquos errores ibi denudaret in defensionem Wycclyff; quare rogaverunt dominum archiepiscopum Cantuariensem ut conclusiones per eum et suos suffraganeos damnatæ, ante suam prædicationem Oxoniæ publicarentur. Qui annuens misit fratri Petro Stokys Carmelitæ, quem novit præ ceteris laborasse contra Lollardos, et sectæ Wyclyff restitisse, commissionem ad publicandum eas Oxoniæ in festo Corporis Christi, ante sermonem Philippi.

The archbishop orders Peter Stokys to publish the acts of the synod on that day,

Et aliam literam misit cancellario, ut sibi assisteret in publicatione, et eum juvaret et defenserat. Et prima litera præscribitur folio quarto ante,[1] et sic incipit:—

and the chancellor to assist him, in two successive letters.

Willelmus permissione divina Cantuariensis archiepiscopus, totius Angliæ primas, et apostolicæ sedis legatus, dilecto in Christo filio fratri Petro Stokys, sacræ paginæ professori, ordinis Carmelitarum, etc.

---

[1] See above, p. 275.

SEQUITUR ALIA LITERA QUAM MISIT ARCHIEPISCOPUS CANCELLARIO OXONIÆ, UT ASSISTERET FRATRI PETRO STOKYS IN PUBLICATIONE EJUSDEM COMMISSIONIS SUB HAC FORMA.

The archbishop to the chancellor.

We are surprised at the favour you shew to Herforde.

IN Christo fili, miramur non modicum et turbamur, quod cum ille magister Nicolaus Herforde super prædicationibus et doctrina hæreticarum et erronearum conclusionum notorie reddatur suspectus, sicut nos vobis alias retulisse meminimus, ex tunc vos sibi adeo favorabilem exhibuistis, ut excellentiorem et digniorem anni sermonem in universitate vestra, vobis et cancellario qui pro tempore fuerit deputatum, ut nostis, assignaretis eidem Nicolao, absque difficultate qualibet, inibi prædicandum.

Vobis ergo consulimus et hortamur in visceribus Jesu Christi, quod talibus nullum de cetero præsumatis impartiri favorem, ne ipsorum secta et numero unus esse videamini; et exinde contra vos officii nostri debitum nos oporteat exercere. Quoniam adversus hujusmodi præsumptorum audaciam dominus noster rex et proceres regni, in processus nostri subsidium, nobis et suffraganeis nostris sic promiserunt assistere, quod per Dei gratiam diutius non regnabunt.

And charge you to assist Stokys in publishing the decrees of the synod.

Et ut talium præsumptorum consortia et opiniones erroneas abhorrere dicamini, dilecto filio meo fratri Petro Stokys, sacræ paginæ professori, ordinis Carmelitarum, in publicatione literarum nostrarum sibi contra conclusiones hujusmodi directarum pro defensione catholicæ fidei viriliter adhærere curetis, et literas illas in scholis theologicis universitatis prædictæ per

bedellum illius facultatis, in proxima lectura inibi facienda, absque diminutione quacunque, faciatis effectualiter publicari; nobis illico rescribentes quid feceritis in hac parte.

Scriptum in manerio nostro de Otteforde, penultimo die Maii. Semper in Christo valete. Otteforde, May 30, 1382.

SED non obstante hac litera incepit cancellarius prædictus sævire in fratrem Petrum Stokys et commovere universitatem contra eum, dicendo quod ipse Petrus egit ad enervationem libertatum et privilegiorum universitatis Oxoniensis; et dicebat quod nec episcopus nec archiepiscopus haberet super universitatem potestatem aliquam, etiam in causa hæresis. The chancellor's disobedience.

Et post consilium suum deliberatum cum procuratoribus et aliis regentibus secularibus, tandem dixit palam et publice quod voluit Petro prædicto assistere; sed quantum potuit sibi restitit, convocando adversus eum plures armatos circa centum, in loricis et gladiis, vel ad interficiendum, vel repellendum Petrum, si causam attentaret: immo et majorem vocavit ad partem suam, sibi dicendo quod centum armatos haberet prompte contra Petrum Carmelitam.

Etiam cum majore et suis procuratoribus, et aliis suis complicibus processit ad sermonem; et in illo sermone excitavit magister Philippus Repyngdon populum ad insurrectionem, et ad spoliandas ecclesias; et excusans magistrum Johannem Wycclyff in omnibus sibi favens. Ubi prædicavit, inter cetera, quod domini temporales debent prius recommendari in sermonibus quam papa vel episcopi; et qui sic non recommendat facit contra Scripturam sacram: et multa alia opprobria dixit de

statibus, et variis personis. Et inter cetera dixit quod dominus dux Lancastriæ multum afficiebatur, et defendere vellet omnes Lollardos; ipsos tamen nominavit sanctos[1] sacerdotes. Sed de omnibus dictis plane patebit in fine, instrumentis factis de eodem sermone.

Et multa alia facta sunt illo die et præcedentibus, de quibus patebit inferius. Sed post sermonem intravit ecclesiam S. Fredeswide cum viginti homnibus subtus pannos armatis. Sed Petrus Stokys timens, non est ausus tunc exire; sed Philippum expectavit cancellarius in ostio ecclesiæ; qui cum eo ridens recesserunt a loco; et facta est lætitia magna in Lollardos[2] tali sermone.

Unde scripsit Petrus Stokys domino archiepiscopo literam sub hac forma.

Litera fratris Petri Stokys Carmelitæ ad archiepiscopum Cantuarensem.

P. Stokys to the archbishop. I have endeavoured to fulfil your commands.

Pater in Christo reverendissime ac domine: placeat vestræ paternitati benigne scire me humilem et indignum servulum, ac filium vestrum, pro viribus meis totis fuisse et esse paratum ac promptum per omnia ad obediendum fideliter, ut justum est, vestris mandatis, mihi indigno de vestra dignatione directis.

On Wednesday I presented your letters to the chancellor.

Feria enim quarta, hoc est in vigilia corporis Christi, præsentavi domino cancellario universitatis Oxoniensis literas ab excellentia vestra sibi directas, una cum copia commissionis quam mihi benigno favore misistis.

---

[1] *sanctos*] Probably the word used by Repyngdon was *simplices*.

[2] *Lollardos*] Perhaps Lollardis.

Quas quidem literas et copiam apud se habuit per totam feriam quintam, id est, per totam diem Corporis Christi, nec adhuc executio facta est vestri mandati. He kept them all Thursday.

Feria autem sexta, quia cancellarius dixit quod non habuit ex testimonio sufficienti, saltem sub sigillo auctentico, quod mihi deberet assistere ad suppletionem[1] vestri mandati, ideo in plena congregatione tradidi ei literas vestras mihi directas patentes sub vestro sigillo secreto. Quibus visis, protestabatur se velle mihi assistere ad publicationem literarum vestrarum; si tamen universitas, cum qua desuper hoc deliberaturum promisit, hoc debere fieri judicaret. On Friday he at length consented to publish them, with the consent of the university.

Quid autem super hoc amplius fiet ignoro. Unum autem venerabili paternitati vestræ, si placet, notifico; quod in hac causa nihil ulterius audeo facere metu mortis. Unde et flebiliter vestrum imploro præsidium ne occasione hujus causæ, vel ego, vel socii mei, jacturam patiamur corporis atque vitæ. I dare not for my life proceed further.

In ceteris quæ causam istam et executionem vestri mandati concernunt, dignetur, quæso, vestra benignitas aurem et fidem latori præsentium adhibere; ne vestræ dominationis oculos et animum incompositæ scripturæ meæ prolixitas offendere magis valeat, quam placare. The bearer will tell the rest.

Vestram præeminentiam pastoralem promoveat feliciter, et conservet Pastor altissimus, gregemque vestram curet, ac preservet a vitiis et errore.

Scriptum Oxoniæ VI° die mensis Junii, circa horam vesperarum. Oxford, Friday evening, June 6.

---

[1] *suppletionem*] supplicacionem, MS.

Repyngdon in the schools, June 7.

In Sabbato autem proximo dixit Philippus publice in scholis, inter cetera, quod ordo suus erat melior quando erat decennis, quam jam quando est millennis; et multa alia; et semper litigiose ad modum meretricum procedens.

Stokys determines against him, June 10.

Feria autem tertia proxima frater Petrus prædictus determinavit contra eum publice in scholis in materia recommendationis, probando quod domini spirituales, ut papa et episcopi, sunt ante dominos temporales recommendandi, et ostendendo quod non est contra Scripturam sacram.

Armed men in the schools.

Stokys recalled by the archbishop.

In quo die visi sunt duodecim homines armati sub indumentis in scholis; et tantum timuit Petrus armatos, quod credidit mortem imminere ante descensum de cathedra. Metus autem mortis constabat archiepiscopo: Unde et eodem die venerunt literæ domini archiepiscopi ad eum Petrum sub hac forma.

Alia litera Petro Stokys ab archiepiscopo directa.

The archbishop to Stokys. Come to us without delay.

In Christo fili carissime, ad informandum nos quid feceritis circa executionem literarum nostrarum conclusiones hæreticas et erroneas tangentium vobis noviter directarum, utque vobiscum super aliis insidentibus cordi nostro communicare possimus, volumus et rogamus quod statim, visis præsentibus, omni excusatione cessante, ad nos personaliter accedatis. Semper in Christo valete.

Lambeth, June 9.

Scriptum in manerio nostro de Lambeth IX° die Junii.

Subscriptæ conclusiones magistri Nicolai de Herforde quondam hæretici et Lollardi.

Herforde's conclusions (p. 294).

I.

Substantia panis manet post consecrationem; et substantia panis post consecrationem est corpus Christi.

On the eucharist.

II.

Deus de potentia sua absoluta non potest facere quod in sacramento altaris essent accidentia sine subjecto.

III.

Deus debet obedire diabolo.

God should obey the devil.

IV.

Papa plus tenetur obedire imperatori quam e contra.

Papal power.

V.

Omnes monachi de ordine S. Benedicti, nolentes labore manuum victum acquirere, non solum sunt ab ordine S. Benedicti apostatæ, sed quod verius est, a discipulatu Christi.

Religious orders.

VI.

Si ordines fratrum essent certi, et in Christi fundati, non quærerent confirmationem suam a papa.

VII.

Nullus est dominus civilis, nullus est episcopus, nullus est prælatus, dum est in peccato mortali.

Civil effects of mortal sin.

VIII.

Obedience to human law.

Ubi leges humanæ non fundantur in sacra Scriptura, subditi non tenentur obedire.

IX.

Wyclif not in error.

Nulla hæresis vel falsitas in tota doctrina magistri Wycclyff potest probari.

Stokys goes to Lambeth, June 12.

In crastino ergo, scilicet in die S. Barnabæ, Petrus Stokys recessit de mane de Oxonia, et venit Londonias in nocte. Et in crastino venit de mane ad Lambethe et loquebatur cum domino archiepiscopo, excusando se quod non perfecit commissionem suam propter metum mortis. Et alia dixit quæ oculariter vidit.

The chancellor had come to London. He was heard June 12,

Venerat autem cancellarius Oxoniæ, cum magistro Thoma Brythwell Londonias Dominica illa, vel feria secunda, vel sabbato ; et dominus archiepiscopus noluit audire excusationem, usque in feriam quintam proximam, quando haberet concilium archiepiscopus, et staret cancellarius responsioni.

when he and the proctors were found to have favoured the Lollards.

Et illo die inventus est suspectus cancellarius de favore et credentia hæresum et errorum, et præcipue Philippi, et Nicolai, et Wycclyff, evidentiis subsequentibus ; et nedum ipse, sed etiam procuratores universitatis Walterus Dasch, et Johannes Hunteman.

Prima evidentia est hæc.

First, because they did not

Nam cum constabat eis, tam per publicam famam, quam etiam ad audientiam in sermonibus, et in aliis

actibus scholasticis, hoc sæpe audierunt procuratores prædicti de briga et dissensione inter doctores religiosorum, et magistrum Nicolaum Herforde, propter defensionem errorum et hæresum quam gerebat ex parte sua, et ex parte magistri sui Johannis Wycclyff; et ei nec silentium imponebant, cum hoc ad eorum officium spectabat, etiam si non essent ab alio requisiti, sed recusabant; nec eum corripiebant, aut ad judicium commoverunt. Et, secundum jura, error cui non resistitur, approbatur, saltem ab eo qui habet jurisdictionem et potestatem: ergo cum ipsi habebant jurisdictionem ad eum corripiendum, corrigendum, et conveniendum, et sic ex toto omiserunt; videtur sequi infallibiliter quod ei in suis erroribus favebant; et præcipue cancellarius, qui caput erat universitatis.

silence Herforde.

Secunda evidentia.

Cum magister Nicolaus in quadragesima prædicasset publice in ecclesia B. Virginis in lingua Latina coram toto clero, quod nullus religiosus de privata religione debet sumere gradum in universitate, sub pœna apostasiæ; sic quod omnis talis religiosus sic sumens est apostata, et hoc relatum fuit domino cancellario per duos doctores sacræ theologiæ, scilicet Johannem Wellys monachum, et Petrum Stokys Carmelitam, nec tamen corripuit eum, sed sibi potius favebat; fingendo pro Nicolao excusationes in peccatis. Et ipsi procuratores tunc præsentes erant, quando Nicolaus sic prædicavit, et ei applaudebant, nec contra eum processerunt modo caritativo nec juridico; non obstante quod tam plane prædicavit contra universitatis consuetudines, et statuta, et privilegia. Et cum in aliis quæ sunt ponderis minoris, etiam non requisiti, exsequuntur satis severe; ubi agitur contra universitatis consuetudines, et statuta, videbantur sibi in suis erroribus favorabiles.

Secondly, because they did not receive a complaint against one of his sermons.

Tertia evidentia.

Thirdly, because the chancellor appointed Herforde and Repyngdon to preach before the university.

Quod cancellarius favebat ei in errore, quia postquam Nicolaus fuit fautor[1] Wycclyff publicus in sermonibus, in determinationibus etiam, dicendo, quasi pro principio notabili, quod non posset reperiri aliqua falsitas in doctrina magistri Johannis Wycclyff, et sic notorie seipsum convicit de omni errore et hæresi Wycclyff; prædictus cancellarius assignavit sibi præcipuum sermonem anni in lingua Anglicana, scilicet in die Ascensionis; et depulit alios doctores nolentes illum habere. Et Philippo Repyngdone, canonico de Leycestre, qui fuit maxime suspectus de omni errore Wycclyff, assignavit sermonem in festo Corporis Christi, etiam antequam fuit doctor; et aliis doctoribus negavit. Quare videtur quod eis quantum potuit favebat, ad eorum errorum promulgationem.

Quarta evidentia.

Fourthly, because he refused to assist Stokys.

Nam cum post quarumdam conclusionum damnationem per dominum archiepiscopum et suum clerum, relatum esset domino archiepiscopo quod Philippus prædictus canonicus [esset][2] familiaris Wycclyff, et ejus fautor in erroribus et hæresibus, cum dixerat palam in scholis, in doctorali cathedra, quod vellet defendere omnem doctrinam moralem magistri Johannis Wycclyff, et digitum imponere ori suo in materia sua de sacramento altaris, donec Deus aliter illustraret corda cleri: timens prædictus dominus verisimiliter de multiplicatione[3] per prædictum Philippum in sermone suo, præcipue in festo Corporis Christi; misit fratri Petro Stokys commissionem antedictam ad publicandum illas conclusiones damnatas, et hoc in cruce

[1] *fautor*] fauto, MS., corr. by Bp. Bale.

[2] *esset*] not in MS.

[3] *multiplicatione*] We may supply probably, "hæresum et errorum."

S. Fredeswyde in festo Corporis Christi ante sermonem Philippi. Et etiam dominus archiepiscopus misit literam quæ supra scribitur cancellario, ut fratri Petro Stokys assisteret in publicatione earum conclusionum ; et prædictus cancellarius noluit sibi assistere sed sibi resistere, in tantum quod scholares et laicos multos vocavit ad resistendum Petro prædicto, si eas publicare tentasset. Quare videtur quod ei prædicto Philippo favebat, et suis erroribus.

Quinta evidentia.

Fifthly, because he approved of Repyngdon's sermon.

Cum cancellarius audivit Philippum Repyngdon prædicare in illo festo Corporis Christi, quod quicunque recommendat papam vel episcopos ante dominos temporales, facit contra Scripturam sacram; et quod magister suus magister Johannes Wycclyff est doctor maxime catholicus ; et quod nunquam Wycclyff aliter determinavit vel docuit, in materia de sacramento altaris, quam tota ecclesia Dei tenet ; et quod opinio sua de sacramento altaris est verissima: et tamen nunquam eum corripuit vel correxit, sed etiam post sermonem vultu jocundo ei applausit. Quare videtur quod est fautor errorum et hæresum, et etiam fautor sui in hæresibus et erroribus.

Sexta evidentia.

Sixthly, he allowed the doctrine of the eucharist to be publicly impeached.

Cum magister Willelmus Jamys regens in artibus, cancellarii familiarissimus, quodam die in domo congregationis Oxoniæ nitebatur probare opinionem Wycclyff de sacramento altaris ; et tandem magistris congregatis dixit in præsentia omnium, quod non est idolatria nisi in sacramento altaris ; et cancellarius nihil sibi dixit nisi 'Jam loqueris ut philosophus :' si fuisset zelator legis Dei, et non fautor illius hæresis, aliter corripuisset suum subditum, sic sacramentum venerabile et ecclesiam blasphemantem.

Septima evidentia.

Seventhly, he and most of the masters were unfriendly to Herforde's opponents.

Quod cancellarius, et procuratores, et pro majori parte regentes in artibus, non fuerunt amicabiles vel benevoli doctoribus determinantibus contra Nicolaum Herforde, et Philippum Repyngdone, sed maxime eis inimici, cum ante erant eis amici ; et non alia de causa, nisi quia contradixerunt eis. Quare videtur quod ipsi sentiebant illud idem quod Nicolaus et Philippus sentiebant.

He and Bryghtwell found guilty of contempt. June 12.

Istis evidentiis est cancellarius vehementer, cum suis procuratoribus, suspectus ; et in concilio archiepiscopi Londoniis feria quinta proxima post festum S. Barnabæ, scilicet in octavis Corporis Christi, comparuit cum magistro Thoma Brytwell etiam suspecto ; qui postquam sunt examinati de conclusionibus damnatis,[1] tandem consentiebant quod sunt digne damnatæ. Et tunc accusatus est de contemptu, respectu literarum sibi directarum, de quo cum se non posset excusare ; humiliter veniam petiit ab archiepiscopo, genibus flexis. Et ad instantiam episcopi Wyntoniensis archiepiscopus sibi remisit. Et tunc archiepiscopus sibi dedit hoc mandatum quod subsequitur.

He asks pardon, and receives a new mandate, as follows.

---

[1] *damnatis*] damnatis qui, MS.

MANDATUM DATUM CANCELLARIO OXONIÆ, EODEM ANNO, DIE OCTAVO CORPORIS CHRISTI, IN DOMO PRÆDICATORUM LONDONIIS CUM ALIO MANDATO PUBLICANDI CONCLUSIONES DAMNATAS IN ECCLESIA B. VIRGINIS, IN ANGLICO ET LATINO, ET SIMILITER PER SCHOLAS. ET INSUPER INQUIRENDI PER OMNES AULAS, DE FAUTORIBUS EARUNDEM ET COMPELLENDI EOS AD PURGATIONEM.

In Dei nomine, Amen. Cum nos Willelmus, permissione divina Cantuariensis archiepiscopus, totius Angliæ primas, et apostolicæ sedis legatus, de consensu suffraganeorum nostrorum, nonnullos clericos seculares et regulares universitatis studii generalis Oxoniæ, nostræ provinciæ Cantuariensis, et[1] alios sanctius in fide Catholica sentientes, ad informandum nos de et super quibusdam conclusionibus hæreticis et erroneis, in variis locis nostræ provinciæ Cantuariensis[2] in subversionem[3] totius ecclesiæ, et dictæ nostræ provinciæ, generaliter et communiter prædicatis, ac etiam publicatis, fecerimus convocari; habitaque super his deliberatione plenaria; de nostro et[4] dictorum suffraganeorum et convocatorum eorum communicato consilio declaratum fuerit,[5] quasdam conclusionum ipsarum hæreticas esse,[6] quasdam vero erroneas, et determinationibus ecclesiæ notorie repugnantes, et ab ecclesia damnatas fuisse et esse; quas etiam ex abundanti sic damnatas esse declaramus:

Seeing that we have condemned, as heretical and erroneous, certain conclusions

Ac intelleximus, ex fide dignorum testimonio, ac

to which

[1] *et*] ac, L.

[2] *Cantuariensis*] om. L.

[3] *subversionem*] subversionem status, L.

[4] *et*] om. L.

[5] *declaratum fuerit*] deliberatum fuit, A.

[6] *esse*] om. L.

we know you to be inclined,

experientia facti, quod tu magister Robertus Rygge cancellarius universitatis prædictæ præmissis conclusionibus sic damnatis aliqualiter inclinasti, et etiam[1] inclinas, quem[2] in hac parte suspectum habemus, intendis hujusmodi[3] clericos, sic convocatos, et alios nobis in ea parte adhærentes vel faventes, sicut ipsos sic favere et adhærere[4] oportuit, eo prætextu per dolosas imaginationes tuas multipliciter de facto gravare.

we charge you peremptorily not to molest any clergy, regular or secular, who have aided us in this matter,

Te magistrum Robertum cancellarium prædictum monemus, primo, secundo, et tertio, ac peremptorie, quod præfatos clericos seculares vel regulares, ac[5] eis in præmissis faventes, in actibus scholasticis seu alias, qualitercunque ea occasione non graves, impedias vel molestes, judicialiter vel extrajudicialiter, publice vel occulte; seu gravari, impediri, vel molestari facias, aut procures, directe vel indirecte; per te, vel per[6] alium; vel quantum in te est permittas ipsos sic gravari.

and not to permit any one hereafter to teach or hold these doctrines within the university,

Quodque nullum permittas de cetero, in universitate prædicta, hæreses aut[7] errores prædictos, aut eorum aliquem tenere, docere, prædicare, vel defendere, in scholis aut extra; nec etiam Johannem Wycclyff, Nicolaum Herforde, Philippum Repyngdon canonicum regularem, Johannem Aston, aut Laurentium Bedenam,[8] qui de hæresibus notorie[9] sunt suspecti, vel quemcunque alium sic suspectum vel diffamatum, ad prædicandum admittas; sed eos[10] ab omni actu scholastico, donec suam in hac parte purgaverint innocentiam coram vobis, suspendas:[11]

---

[1] *et etiam*] etiam et, L.
[2] *quem*] et quem, L.
[3] *hujusmodi*] hujus, L.
[4] *favere et adhærere*] adherere et favere, L.
[5] *ac*] aut, L.
[6] *per*] om. L.
[7] *aut*] seu, L.
[8] The names in L are written Wyclif, Hereford, Rappyngdon, Ashton, Bedeman.
[9] *notorie*] vehementer et notorie, L.
[10] *eos*] eos quos, L.
[11] *vobis suspendas*] nobis suspendimus; sic per nos fuisse suspensos denuncies, L.

Sub pœna excommunicationis majoris, quam in personam tuam, si monitionibus nostris hujus[1] non parueris cum effectu, culpa, dolo seu offensa tuis in hac parte exigentibus, dicta monitione præmissa, quam in hac parte canonicam reputamus, ex nunc prout ex tunc, et ex tunc prout ex nunc, ferimus in his scriptis; absolutionem[2] hujus sententiæ excommunicationis, si quam te contigerit incurrere, quod absit, nobis specialiter reservantes. on pain of the greater excommunication.

Et tunc aliud mandatum sibi dedit ad publicandum conclusiones damnatas in ecclesia B. Virginis in Anglico et Latino, et similiter per scholas, et insuper inquirendi per omnes aulas de fautoribus earundem, et compellendi eos ad purgationem, sive abjurationem. Et convenit cum commissione prius scripta fratri Petro Stokys. Et tunc dixit quod non fuit ausus metu mortis eas publicare: et tunc inquit archiepiscopus, 'Ergo universitas est fautrix hæresum, quæ non permittit veritates catholicas publicari.' The chancellor urges that he dare not execute the mandate.

Et in crastino habuit in concilio domini regis mandatum, quod ipse exsequeretur omne præceptum archiepiscopi, per cancellarium regni. Et venit Oxoniam, et in Dominica sequenti publicavit suum mandatum; et sic tunc excitavit seculares contra religiosos, quod timebant plures mortem, clamando quod ipsi vellent destruere universitatem: cum tamen religiosi solum defendebant partem ecclesiæ. Excitement in Oxford on its publication.

Post autem, non obstantibus illis præceptis, suspenditur Henricus Crumpe, magister in theologia, ab actibus Notwithstanding the man-

---

[1] *hujus*] perhaps hujusmodi.

[2] *absolutionem*] absolucionem vero, L.

date, one Crump is suspended by the chancellor. Whence the following royal writs.

suis, publice, in ecclesia B. Virginis; et imponunt sibi perturbationem pacis, quia vocavit hæreticos Lollardos. Et tunc venit Londonias, deponens querelam domino cancellario regni, domino archiepiscopo, et concilio regis. Unde per breve regium mittitur pro eo, ut compareret cum suis procuratoribus. Et comparuit; ubi data sunt sibi hæc præcepta, et digesta sunt in literas patentes.

Breve regium cancellario Oxoniæ et procuratoribus.

The king to the chancellor and proctors.

Ricardus, Dei gratia rex Angliæ et Franciæ, et dominus Hyberniæ,[1] cancellario et procuratoribus universitatis Oxoniensis, qui nunc sunt, vel qui pro tempore fuerint, salutem.

Wishing to put down recent heresies,

Zelo fidei Christianæ, cujus sumus et semper esse volumus defensores, moti salubriter et inducti, volentes summo desiderio impugnatores dictæ fidei qui suas pravas et perversas doctrinas infra regnum nostrum Angliæ seminare, et damnatas conclusiones eidem fidei notorie obviantes tenere, et prædicare jam noviter pessime præsumpserunt et conantur, in perversionem populi nostri, ut accepimus, antequam ulterius in suis procedant erroribus et malitiis, vel alios inficiant, reprimere et condigna castigatione coercere.

we order you to make an inquisition through the university for

Assignamus[2] vos ad inquisitionem generalem, assistentibus vobis omnibus theologis universitatis prædictæ regentibus, faciendam ab omnibus et singulis graduatis theologis et juristis universitatis ejusdem, si quos de jurisdictione universitatis illius agnoverint qui sint eis

---

[1] *Ricardus — Hyberniæ*] Rex, L, Rymer.

[2] *Assignamus*] assignavimus, L.

probabiliter suspecti de favore, credentia, vel defensione alicujus hæresis vel erroris, et maxime quarumdam conclusionum per venerabilem patrem Willelmum archiepiscopum Cantuariensem de consilio sui cleri publice damnatarum, vel etiam alicujus conclusionis alicui earumdem consimilis in sententia, vel in verbis. Et si aliquos de cetero inveneritis, qui quicquam prædictorum hæresum vel errorum, vel quemcunque consimilem crediderint, foverint, vel[1] defenderint, vel qui magistros Johannem Wycclyff, Nicolaum Herforde, Philippum Repyngdone,[2] Johannem Aston, seu aliquem alium de aliquo prædictorum hæresum vel errorum, seu alio simili, in verbis vel in[3] sententia, probabili suspicione notatum, in domos et hospitia ausi fuerint acceptare,[4] seu cum eorum aliquo communicare, vel sibi defensionem aut favorem præbere præsumpserint aliqualem, ad hujusmodi[5] fautores, receptatores,[6] communicantes, et defensores, infra septem dies postquam præmissa vobis constiterint ab universitate et villa Oxoniæ banniendum et expellendum, donec coram archiepiscopo Cantuariensi,[7] pro tempore existente, suam innocentiam manifesta purgatione monstraverint. Ita tamen ut se purgare cogantur ipsos tales esse nobis, et eidem archiepiscopo, de tempore in tempus, infra mensem, sub sigillis vestris[8] certificetis.

disciples of Wyclif,

Mandantes insuper quod per universas aulas universitatis prædictæ, diligenter inquiri et scrutare faciatis indilate si quis aliquem librum sive tractatum, de editione vel compilatione prædictorum magistrorum Johannis Wycclyff, vel Nicolai habuerit,[9] et quod

and for books by Wyclif or Herforde.

---

[1] *vel*] seu, L, Rymer.

[2] *Repyngdone*] Reppyngdon vel, L, Rymer.

[3] *in*] om. L, Rymer.

[4] *acceptare*] receptare, L, Rymer.

[5] *hujusmodi*] hujus, L.

[6] *receptatores*] receptores, L.

[7] *Cantuariensi*] Cantuariæ, Rymer.

[8] *vestris*] nostris, A.

[9] *habuerit*] habuerint, L, Rymer.

librum illum sive tractatum, ubicunque contigerit inveniri, arrestari, capi, et præfato archiepiscopo infra mensem, absque correctione, corruptione, sive[1] mutatione quacunque, quoad ejus sententiam vel verba, præsentari faciatis.

Et ideo vobis in fide et[2] ligeancia quibus nobis tenemini, et sub forisfactura omnium et singulorum libertatum et privilegiorum universitatis prædictæ, et omnium aliorum quæ nobis forisfacere poteritis, injungimus et mandamus quod circa præmissa[3] bene et fideliter exsequenda diligenter intendatis, et ea faciatis et exsequamini in forma prædicta.

Et quod præfato archiepiscopo, et ejus mandatis licitis et honestis vobis in hac parte dirigendis pareatis, prout decet.

Damus autem[4] vicecomiti et majori Oxoniæ pro tempore existentibus, ac universis et singulis aliis[5] vicecomitibus majoribus, ballivis, ministris, et aliis fidelibus et subditis nostris, tenore præsentium in mandatis quod vobis in executione præmissorum auxilientur, pareant et intendant.

Teste meipso apud Westmonasterium, XIII[a] die mensis Julii, anno regni nostri sexto.[6]

ALIUD BREVE REGIUM CANCELLARIO OXONIÆ ET PROCURATORIBUS.

The king to the chancellor and proctors.

RICARDUS, Dei gratia rex Angliæ et Franciæ, dominus Hyberniæ,[7] cancellario et procuratoribus universitatis Oxoniensis, salutem.

---

[1] *sive*] seu, L, Rymer.
[2] *et*] om. A.
[3] *præmissa*] promissa, A.
[4] *autem*] om. L.
[5] *aliis*] om. Rymer.
[6] *Teste—sexto*] Teste rege, apud Westm'. XIII. die Julii, L and Rymer, but adding *anno sexto*.
[7] *Ricardus — Hyberniæ*] Rex, Rymer.

Henry Crumpe having complained of unlawful suspension by the university,

Cum nuper facta[1] per fratrem Henricum Crumpe monachum, regentem in sacra theologia in universitate prædicta gravi querimonia qualiter, coassistente ipso venerabili patre Archiepiscopo Cantuariensi, et aliis magistris in theologia in civitate Londoniarum, in condemnatione diversarum conclusionum erronearum et hæreticarum, vos ad suggestionem quorumdam sibi adversantium, prætendentiumque pacem universitatis prædictæ per ipsum Henricum in ultima lectura sua in scholis facta violatam fuisse, eundem fratrem Henricum ad respondendum inde[2] coram vobis evocatum, pro eo quod coram vobis non comparuit, sicuti non potuit, pronunciastis contumacem, et de pacis perturbatione convictum, per quod ipsum Henricum ab actibus scholasticis et lectura suspendistis: dedimus[3] vobis diem jam elapsum, per breve nostrum, essendi coram concilio nostro apud Westmonasterium, ad[4] respondendum supra præmissis, et ad quædam alia inde[5] facienda, quæ in brevi prædicto expressius continentur.[6]

we, having examined into the case, order his restoration,

Super quo, materia prædicta et suis circumstantiis, coram dicto concilio nostro, præsentibus vobis examinatis, rimatis et plenarie intellectis, per idem concilium nostrum, decretum et sententialiter diffinitum extitit totum processum versus præfatum fratrem Henricum, occasionibus præmissis habitum atque factum, cum omni eo quod exinde est secutum, esse nullum, invalidum, irritum, et inanem, ipsumque Henricum ad actus scholasticos, et consuetam lecturam,[7] et statum pristinum restituendum, et pariter admittendum, prout vobis ad plenum constat.

Volentes igitur decretum et diffinitionem prædicta debite fore executa, et obtinere firmitatem, vobis dis-

---

[1] *facta*] facta nobis, L.
[2] *inde*] mihi, A.
[3] *dedimus*] dederimus, L, Rymer.
[4] *ad*] et ad, A.
[5] *inde*] om. L, Rymer.
[6] *continentur*] continetur, Rymer.
[7] *lecturam*] lecturām (thus), A.

trictius quo possumus præcipimus et mandamus, quod omnem processum versus ipsum fratrem Henricum Crumpe[1] in universitate prædicta, ut præmittitur, habitum sive factum, et quicquid exinde fuerit obsecutum,[2] celeriter et penitus revocantes, eundem fratrem Henricum ad actus scholasticos, consuetam lecturam, et statum pristinum admittatis, et restitui faciatis indilate, juxta formam decreti et diffinitionis prædictorum.

and charge you, on your allegiance, not to molest the said Henry Crumpe, or Peter Stokys, or Stephen Patryngtone, for anything done against Wyclif's doctrine.

Injungentes insuper vobis ac vestris commissariis sive deputatis, successoribusque vestris, et quibuscunque magistris, regentibus et non regentibus, ac aliis præsidentibus, officiariis, ministris, et scholaribus[3] universitatis prædictæ, in fide et ligeancia quibus nobis tenemini, quod ipsum fratrem Henricum ex causis prædictis,[4] aut fratrem Petrum Stokys,[5] Carmelitam, occasione absentiæ suæ ab universitate prædicta, aut fratrem Stephanum Patryngtone, Carmelitam, vel aliquem alium religiosum aut secularem eis faventem, occasione alicujus dicti vel facti, doctrinam magistrorum Johannis Wycclyff,[6] Nicolai Herforde,[7] Philippi Repyngdone,[8] seu reprobationem et condemnationem prædictorum hæresum et errorum, aut correptionem vel correctionem[9] fautorum suorum, qualitercunque concernentis,[10] non impediatis, molestetis, seu gravetis, aut impediri, molestiri, seu gravari, clam vel palam, ullo modo permittatis, sed ea potius[11] quæ[12] pacis sunt, unitatis[13] et quietis, in universitate prædicta, et maxime

---

[1] *Crumpe*] om. L.

[2] *obsecutum*] subsecutum, L, Rymer.

[3] *scholaribus*] secularibus, A.

[4] *prædictis*] præmissis, Rymer.

[5] *Stokys*] Stokes, L.

[6] *Wycclyff*] Wyclyf, L, Rymer.

[7] *Herforde*] Hereford, vel, L, Rymer.

[8] *Repyngdone*] Rapyngdone, L.

[9] *vel correctionem*] om. L.

[10] *concernentis*] concernentes, A.

[11] *potius*] tocius, A.

[12] *quæ*] quo, L.

[13] *unitatis*] universitatis, L.

inter religiosos et seculares, procuretis, et cum omni diligentia foveatis, ac totis viribus preservetis.

Et hæc, sub forisfactura omnium et singularum[1] libertatum, et privilegiorum universitatis prædictæ, et omnium aliorum quæ nobis forisfacere poteritis, nullatenus omittatis.

In cujus rei testimonium has literas nostras fieri fecimus patentes. Teste meipso apud Westmonasterium XIIII. die mensis Julii, anno regni nostri sexto.[2]

---

[1] *singularum*] singulorum, L, Rymer.

[2] *In cujus—sexto*] Teste rege apud Westm'. XIV. die Julii, L, Rymer; but adding, anno sexto, per consilium.

Herforde and Repyngdon, being suspended, appeal to the Duke of Lancaster.

SED et cancellarius prædictus postquam feria quinta habuit mandatum prædictum ab archiepiscopo, et præceptum concilii regni, venit, ut dictum est, Oxoniam sabbato proximo; qui intimavit Philippo et Nicolao suas suspensiones; qui statim feria secunda proxima Londonias venerunt quærentes dominum ducem Lancastriæ Johannem. Cui invento apud Totenhale juxta Londonias suggerebant conclusionum prædictarum damnationem, et cleri convocationem, ad destructionem esse et enervationem dominii temporalis, et regum temporalium. Ad quem in crastino sic informatum, venerunt plures doctores in sacra theologia ei supplicantes ut dignaretur manu sua ad depressionem hæreticorum agere. Inter quos statim sicut Sathan affuerunt magister Nicolaus et magister Philippus. Unde in prima facie ostendit prædictus dux magistris catholicis vultum et verba satis austera: sed utraque parte audita, judicavit dominus dux prædictos Philippum et Nicolaum laicos, vel demoniacos: et ibi palam audivit qualis eorum opinio fuit de sacramento altaris detestabilis; et ex tunc eos exosos habuit.

This failing, they go to the archbishop, and give in the following document. June 20, 1382.

In alia autem materia noluit permittere aliquem doctorem respondere eis, sed ipse eis respondit; ita quod ipsi non habebant quid dicerent. Et lectæ sunt ei conclusiones damnatæ; quibus auditis, cognovit eos falsa sibi suggessisse; et sic tanquam falsos eos reputavit, et præcepit eis ut starent ordinationi domini archiepiscopi. Qui confusi venerunt ad dominum archiepiscopum, qui eis assignavit feriam sextam proximam ad respondendum Londoniis, in conventu Prædica-

torum. Qui comparuerunt et petierunt tempus deliberandi; et datum est usque ad XII. kalendas Julii. Et tunc venerunt ad prædictum locum Prædicatorum, et hanc dederunt responsionem sub indentura.

RESPONSIO MAGISTRORUM NICOLAI HERFORDE ET PHILIPPI REPYNGDONE AD XXIV. CONCLUSIONES DAMNATAS IN PRÆSENTIA ET ASSENSU X. EPISCOPORUM, XXX. DOCTORUM THEOLOGIÆ, XVI. DOCTORUM LEGUM, ET XIII. BACCALARIORUM THEOLOGIÆ, ET QUATUOR VEL PLURIUM BACCALARIORUM JURIS CANONICI ET CIVILIS.

PROTESTAMUR, ut alias, publice in his scriptis, quod intendimus esse humiles et fideles filii ecclesiæ et Scripturæ sacræ, ac determinationibus ecclesiæ in omnibus obedire. Et si in aliquo contra istam intentionem, verbo vel opera, quod absit, contigerit nos errare, submittimus nos humiliter correctioni reverendi patris et domini domini archiepiscopi Cantuariensis et totius Angliæ primatis, et omnium aliorum, quorum interest sic errantes corrigere.[1] General protest.

Ista protestatione præmissa, ad conclusiones præscriptas[2] taliter respondemus.

I.

Quod substantia panis materialis et vini manet in sacramento altaris post consecrationem. Reply, as to the conclusions. (Page 277.)

Ad sensum contrarium illi decretali *Firmiter credimus*:[3] concedimus quod est hæresis.

---

[1] *sic — corrigere*] corrigere sic errantes, L.

[2] *præscriptas*] infrascriptas, L, Wilk., Spelm.

[3] De Celebr. Missæ, in Decretal. Greg. IX. lib. III. tit. 46, cap. 6.

II.

Quod accidentia non manent sine subjecto post consecrationem in eodem sacramento.

Ad sensum contrarium illi decretali *Cum Marthæ*:[1] concedimus quod est hæresis.

III.

Quod Christus non sit in eodem sacramento identice, vere, et realiter, in propria præsentia corporali.

Licet illa conclusio sit ad verba incomposita et vix intelligibilis;[2] tamen ad sensum contrarium illi decretali in Clementinis, *Si Dominum*:[3] concedimus quod est hæresis.

Et breviter quantum ad istam totam materiam de sacramento altaris, vel quamcunque aliam,[4] profitemur quod volumus, tam ad verba, quam ad sensum, sentire cum Scriptura sacra, cum determinatione ecclesiæ, et dictis sanctorum doctorum.

IV.

Quod si episcopus, vel sacerdos, existat in peccato mortali, non ordinat, conficit, nec baptizat.

Concedimus quod est hæresis.

V.

Pertinaciter asserere non esse fundatum in evangelio quod Christus missam ordinavit.[5]

Concedimus quod est hæresis.

VI.

Quod Deus debet obedire diabolo.

---

[1] De Summa Trin., et Fide Cath. in Decretal. Greg. IX. lib. III. tit. 1, cap. 1.

[2] *vix intelligibilis*] vix, om. A, L, Spelm.; intelligibilia, Wilk., Spelm.

[3] Clement. lib. III. tit. 16, cap. 1.

[4] *quamcunque aliam*] quacunque alia, L, Wilk., Spelm.

[5] *ordinavit*] ordinaverit, L, Wilk., Spelm.

Ad hunc sensum quod Deus, in persona propria vel essentia, debet obedire diabolo, obedientia necessitatis: concedimus quod est hæresis.

VII.

Quod si homo fuerit debite contritus, omnis[1] confessio exterior est sibi superflua et inutilis.

Concedimus quod est hæresis.

VIII.

Quod si Papa sit præscitus,[2] et malus homo, ac per consequens membrum diaboli, non habet potestatem supra fideles Christi, ab aliquo sibi datam, nisi forte a Cæsare.

Concedimus quod est hæresis.

IX.

Quod post Urbanum sextum non est aliquis recipiendus in papam; sed vivendum est more Græcorum sub legibus propriis.

Concedimus quod est hæresis.

X.

Asserere quod est contra Scripturam[3] quod viri ecclesiastici habeant possessiones temporales.

Adjuncta pertinacia: concedimus quod est hæresis.[4]

XI.[5]

Quod nullus prælatus debet aliquem excommunicare, nisi prius sciat ipsum esse excommunicatum a Deo.

---

[1] *omnis*] cōis, *i.e.* communis, A.

[2] *præscitus*] præstitus, L, Wilk., Spelm.

[3] *Scripturam*] Scripturam sacram, L, Wilk., Spelm.

[4] *hæresis*] hæreticum, L, Wilk., Spelm.

[5] *XI.*] X., A, which has the numbers wrong from VII. to this point. There is no XI. in A. Further on XVI. is omitted; and XVII. divided into two.

Concedimus quod est error, intelligendo de scientia experimentali, ut sic cum illo[1] salvetur decretum ecclesiæ, II.,[2] qu. 3, *Nemo episcoporum.*

XII.

Quod sic excommunicans, ex hoc sit hæreticus vel excommunicatus, ad sensum conformem priori sensui.

Concedimus quod est error.

XIII.

Quod prælatus excommunicans clericum, qui appellavit ad regem et concilium regni, eo ipso traditor Dei est, regis, et regni.

Concedimus quod est error.

XIV.

Quod illi qui dimittunt prædicare seu audire verbum Dei, vel evangelium prædicatum, propter excommunicationem hominum, sunt excommunicati, et in die judicii traditores Dei habebuntur.

Intelligendo conclusionem universaliter, ut Scriptura et jura intelligunt hujusmodi indefinitas: concedimus quod est error.

XV.

Asserere quod liceat alicui, etiam diacono vel presbytero, prædicare verbum Dei absque auctoritate sedis apostolicæ, vel episcopi catholici, seu alia de qua suff cienter constet.

Concedimus quod est error.

---

[1] *illo*] isto, Wilk., Spelm. | [2] *II.*] XI., L, Wilk.

XVI.

Asserere quod nullus est dominus civilis, nullus est episcopus, nullus est prælatus, dum est in peccato mortali.

Concedimus quod est error.[1]

XVII.

Quod domini temporales possunt, ad arbitrium eorum, auferre bona temporalia ab ecclesiasticis habitualiter delinquentibus.

Concedimus quod est error, ad hunc sensum, quod possunt legitime sic auferre bona temporalia ecclesiarum,[2] extra casus limitatos in legibus ecclesiæ et regnorum.

Quod populares possunt ad eorum arbitrium dominos delinquentes corrigere.

Intelligendo per posse, posse juris: concedimus quod est error; quia populares non habent potestatem coactivam super suos dominos, sed e contra.

XVIII.

Quod decimæ sunt[3] puræ eleemosynæ, et quod parochiani possunt[4] propter peccata suorum curatorum eas detinere, et ad libitum aliis conferre.

Intelligendo per posse, ut prius, posse[5] juridicum: concedimus quod est error.

XIX.

Quod speciales orationes applicatæ uni personæ per prælatos, vel religiosos, non plus prosunt eidem per-

---

[1] *error*] A omits this conclusion.

[2] *ecclesiarum*] ecclesiasticorum, L, Wilk., Spelm.

[3] *sunt*] sint, L, Wilk., Spelm.

[4] *possunt*] possint, L, Wilk., Spelm.

[5] *posse*] om. A.

sonæ, quam generales orationes applicatæ[1] eidem, ceteris paribus.

Intelligendo conclusionem universaliter negative, et per speciales orationes, orationes factas ex speciali caritate, et generales, ex generali: tunc ad hunc sensum, quod nullæ tales orationes speciales applicatæ uni personæ per privatos oratores specialius prosunt eidem personæ quam generales orationes factæ pro eadem, et ab eisdem : concedimus quod est error.

XX.

Quod[2] conferens eleemosynam fratribus, vel fratri prædicanti, est excommunicatus, et recipiens.

Intelligendo illam universaliter, vel conditionaliter, ut prædictum est : concedimus quod est error.

XXI.

Quod eo ipso quod aliquis ingreditur religionem privatam quamcunque, redditur ineptior et inhabilior ad observantiam mandatorum Dei.

Concedimus quod est error.

XXII.

Quod sancti instituentes religiones privatas quascunque, tam possessionatorum, quam mendicantium, in sic instituendo peccaverunt.

Intelligendo illam reduplicative, vel universaliter: concedimus quod est error, ad hunc sensum, quod quicunque sancti instituentes religiones privatas etc. ex hoc, vel sub ratione qua hujusmodi instituerunt, peccaverunt.

---

[1] *applicatæ*] om. L, Wilk., Spelm.

[2] *Quod*] om. L, Wilk., Spelm.

XXIII.

Quod religiosi viventes in religionibus privatis non sunt de religione christiana.

Intelligendo illam universaliter, ut prædictum est: concedimus quod est error.

XXIV.

Quod fratres teneantur per laborem manuum, et non per mendicationem, victum suum acquirere.

Intelligendo illam etiam[1] universaliter, sicut prius: concedimus quod est error.

Hæc pater, et domine reverende, humiliter sunt dicta, cum supportatione vestra gratiosa et correctione benigna, quantum nostro modulo et exilitate ingenii sufficimus, pro præsenti; honore divino, veritate fidei, et[2] conscientia recta in omnibus semper salvis, humilius quo sufficimus supplicantes, quod[3] si aliud vel aliter vestræ discretioni, ac excellentiæ videatur dicendum, dignetur vestra gratiosa paternitas per Scripturam sacram, per determinationes ecclesiæ, aut dicta sanctorum doctorum, nos ut filios informare. Et revera vestræ salubriori doctrinæ animo promptissimo et obedientissimo volumus consentire.

These conclusions we submit to your acceptance and correction.

Placeat igitur vestræ paternitati reverendæ hæc dicta solito benignitatis more favorabiliter acceptare; cum conclusiones supradictæ nunquam erant nostræ, aut in scholis a nobis assertæ, vel in sermonibus publice prædicatæ.

---

[1] *illam etiam*] amistam, Wilk.; etiam istam, L, Spelm.

[2] *et*] om. Wilk.

[3] *quod*] om. A.

The archbishop orders a further examination.

Sed quia, ut hæretici, sub velamine verborum et multis duplicitatibus multos deceperant; dominus archiepiscopus cum clero congregato examinavit[1] prædictam responsionem, et redacta est examinatio in certam formam quæ sequitur.

Examinatio responsionis præmissæ magistrorum Nicolai et Philippi prædictorum, facta die et loco prædictis.

Ad primam conclusionem.

As to the eucharist.

In responsione ad primam conclusionem, scilicet *Quod substantia panis, etc.*, cum concessissent eam esse hæreticam, ad sensum contrarium illi decretali *Firmiter credimus*, interrogati quis esset sensus ille, noluerunt illum exprimere. Inquisitor ergo sensum exprimens conclusionis damnatæ, quæsivit an idem panis materialis numero, qui ante consecrationem ponitur in altari, remaneat in sacramento altaris post consecrationem, secundum propriam substantiam, vel naturam. Et de vino similiter inquisivit. Ad hunc vero sensum ipsi noluerunt penitus respondere.

Ad secundam conclusionem.

In responsione ad secundam conclusionem, scilicet *Quod accidentia, etc.*, cum concessissent quod est hæreticum, ad sensum contrarium illi decretali *Cum Marthæ;*

---

[1] *examinavit*] examinaverat, MS.

interrogati quis esset sensus ille, noluerunt illum exprimere. Inquisitor ergo sensum exprimens conclusionis damnatæ, quæsivit an illa accidentia corporalia quæ ante consecrationem formaliter inhærebant substantiæ panis, aut vini, post consecrationem inhæreant eidem pani, aut vino; vel in alia substantia subjectentur. Ad hunc sensum illi nolebant penitus respondere.

Ad tertiam conclusionem.

In responsione ad tertiam conclusionem, scilicet *Quod Christus non sit in eodem sacramento, etc.*, cum concessissent eam esse hæreticam ad sensum contrarium illi decretali in Clementinis *Si dominum;* interrogati quis esset ille sensus, noluerunt illum edicere. Inquisitor ergo sensum exprimens conclusionis damnatæ, quæsivit an idem corpus Christi numero quod fuit assumptum de Virgine sit in sacramento altaris secundum seipsum, realiter, secundum veritatem suæ carnalis substantiæ, et secundum propriam essentiam ac naturam. Ad hunc vero sensum illi nolebant penitus respondere.

Ad quartam conclusionem.

The power of a priest in a state of mortal sin.

In responsione ad quartam conclusionem, scilicet *Quod si episcopus, etc.*, cum concessissent quod est hæreticum sub forma verborum suorum; interrogati ulterius an aliquis existens in mortali peccato sit episcopus, vel sacerdos, concesserunt quod sic, quoad potestatem.

Ad sextam conclusionem.

As to God obeying the devil.

In responsione ad sextam conclusionem, scilicet *Deus debet obedire diabolo;* cum concessissent illam esse hæreticam ad sensum superius positum de obedientia necessitatis; interrogati an Deus aliquo modo vel

genere obedientiæ debet obedire diabolo, responderunt quod sic; quia Deus debet diabolo obedientiam caritatis qua diligit eum et punit.[1] Et ad hoc probandum se obtulit sponte sua magister Nicolaus sub[2] pœna incendii.

Ad undecimam conclusionem.

The power of the keys.

In responsione ad undecimam conclusionem, scilicet *Quod nullus prælatus debet, etc.*, cum concessissent eam esse erroneam ad sensum superius limitatum; interrogati an prælatus possit excommunicare aliquem existentem in gratia, responderunt quod sic.

Ad decimam nonam conclusionem.

Special prayers.

In responsione ad decimam nonam conclusionem, scilicet *Quod speciales orationes, etc.*, cum concessissent esse erroneam ad sensum superius limitatum; interrogati an plus prosint speciales orationes quam generales, etc., nolebant dicere nisi quod specialius.

Ad vicesimam quartam conclusionem.

Religious mendicancy.

In responsione ad vicesimam quartam conclusionem, scilicet, *Quod fratres teneantur, etc.*, cum concessissent quod est erronea ad sensum superius limitatum, scilicet intelligendo eam universaliter; interrogati de particulari, an aliquis frater tenetur vivere de labore manuum suarum, ita quod non liceat ei mendicare, vel de mendicatione vivere, nolebant penitus respondere.

---

[1] *punit*] punit ut, MS., which looks as if a word had slipped out; but I incline to think rather that it is a various reading for *et*, which has found its way into the text.

[2] *sub*] sic, MS.; corr. by Bp. Bale.

SUPER quibus responsionibus, et modis respondendi, interrogati omnes et singuli doctores, theologi, et juristæ seculares, et regulares, quid eis videretur: responderunt omnes et singuli, quod ex quo ad istas, et similiter ad quasdam alias conclusiones prædictas non respondebant, nec respondere volebant requisiti, simpliciter et expresse, ad verba et sensus per clerum limitatos, nec etiam suos sensus volebant exprimere, ad quos eas damnabiles dixerant, moniti et publice requisiti; dixerunt, inquam, omnes et singuli doctores [et][1] alii, quod eorum responsio erat hæretica, erronea, et dolosa; et potius cavillatorium subterfugium quam declaratio fidei suæ plena. Unde et archiepiscopus decrevit negotium esse conclusum: sed de proferenda contra eos sententia usque in diem octavam postea supersedit.

Their answers deemed heretical.

Their sentence postponed for a week.

Magistrum quoque Johannem Astone nolentem ad earum aliquam quomodolibet respondere, damnavit ibidem, et tradidit custodiæ seculari. Qui damnatus in excusationem sui erroris, et commotionem populi contra archiepiscopum et clerum sibi in hac parte faventem; talem scripsit confessionem in Anglico et Latino, et eam in plurimis schedulis[2] fecit distribui per vicos Londoniarum et plateas.

John Astone condemned.

He circulates the following broadsheet.

CONFESSIO MAGISTRI JOHANNIS ASTONE DISTRIBUTA PER VICOS LONDONIARUM.

EGO, Johannes Astone, presbyter indignus, requisitus a domino archiepiscopo Cantuariense XIX^a die

When examined by the archbishop,

---

[1] *et*] not in MS.

[2] *schedulis*] sedulis, MS.

mensis Junii, anno gratiæ MCCCLXXXII, in domo fratrum Prædicatorum Londoniis, dicere quid sentivi in materia de sacramento altaris :

I confessed Christ's real presence in the eucharist,

Confessus sum, et adhuc confiteor, quod panis quem tenet sacerdos in manibus suis, fit vel efficitur, virtute verborum sacramentalium, vere et realiter, idem corpus Christi numero, quod fuit sumptum et natum de Virgine, passum et mortuum in cruce, et triduo jacuit in sepulchro ; et tertia die resurrexit a mortuis, et ascendit in cœlum, et sedet a dextris Dei, et in die judicii venturum est judicare vivos et mortuos.

accepting in all further points the authority of Scripture and God's church.

Insuper credo generaliter in ista materia quicquid determinat Scriptura sacra in verbis, et in sensu, aut determinat ecclesia sancta Dei.

Propterea requisitus specialiter dicere quid senserim de illa propositione, Panis materialis remanet in sacramento altaris post consecrationem, protestatus sum quod istam propositionem nunquam posui, docui vel prædicavi. Scio enim quod ista materia, seu ejus speculatio, transcendit intellectum meum ; et ideo quantum de illa Scriptura sacra docet expresse credendum esse, credo.

De illa vero materia, seu qualibet alia tangente fidem catholicam, non expressa in Scriptura sacra, credo sicut sancta mater ecclesia credit.

Et super his rogo omnes et singulos christicolas, ad quos dicta mea confessio pervenerit, inde mihi perhibere testimonium, coram summo judice Christo ; et orare pro me intuitu caritatis.

Hæc, inquit, est confessio pauperis incarcerati, gementis peccata sua, et populum obcæcatum.

Causa damnationis magistri Johannis Astone distributa per clerum Londoniis, in ecclesiis et plateis.

Noverint universi christicolæ magistrum Johannem Astone esse damnatum tanquam hæreticum, non quia confitetur, ut ipse dicit, quod panis ille quem tenet sacerdos in manibus suis fit vel efficitur, virtute verborum sacramentalium, vere et realiter corpus Christi; sed quia noluit confiteri, sicut ecclesia sancta docet, quod corpus Christi est in sacramento altaris, identice, vere, et realiter, in propria præsentia corporali; et quod manet substantia panis materialis aut vini post consecrationem, in eodem venerabili sacramento.

Reply of the clergy, denying Astone's statements.

Immo ad XXIV. hæreses, et errores, ab ecclesia solemniter condemnatos, et ab inquisitore pravitatis hæreticæ sibi propositos, contempsit expresse dicere fidem suam, canonice monitus, et publice requisitus.

Vera et manifesta confessio dicti magistri Johannis Astone quam scripsit domino archiepiscopo Cantuariensi.

Reverendissime pater et domine:

Astone humbly asks the archbishop's pardon.

Cum nuper per vos fungentes officio inquisitoris hæreticæ pravitatis, de certis conclusionibus hæreticis et damnatis, tanquam earumdem fautor, vel assertor, ab æmulis accusatus, publice requisitus fuissem, quatenus meum assentire de his, vel viva voce, vel in scriptis exponerem, debita vobis reverentia postposita et omissa, nimis leviter respondebam, in verba prorumpens non

tam vestris auribus offensiva, quam propriæ fatuitatis et ignaviæ ostensiva. Proinde cum omnino de humilitatis obsequio vestræ reverendissimæ paternitati[1] supplico toto corde quatenus mihi gratiose ignoscatis quod impetuosa responsio perpetravit, juxta doctrinam Salvatoris Luc. XVII.[2] 3, *Attendite vobis*, inquit, *si peccaverit in te frater tuus, increpa illum; et si pœnitentiam egerit, dimitte illi: et si septies in die* [*peccaverit*][3] *in te, et septies in die conversus fuerit ad te, dicens, pœnitet me; dimitte illi.* Ceterum, piissime pater, salutifera doctrina imbutus, per dominum meum dominum abbatem de S. Albano, et magistrum meum magistrum Nicolaum de Radclyff, sacræ paginæ professorum, et alios confratres eorumdem, dicta sanctorum inferius expressa allegantes, quid jam expressius sentio de illis conclusionibus paratus sum proponere, et publicæ audientiæ intimare.

He has been shown his error,

Et ubi imponitur mihi quod sim damnatus tanquam hæreticus, eo, ut dicitur, quod renui confiteri, sicut ecclesia sancta docet, quod corpus Christi est in sacramento altaris, etc.; et quod contempsi expresse dicere fidem meam, canonice monitus et publice requisitus, ad conclusiones prædictas: modo palam confiteor in his scriptis, sicut sancta mater ecclesia docet et determinat, et sancti doctores concorditer, Augustinus videlicet, Ambrosius, Beda, et Chrysostomus, et vos, pater reverendissime, videlicet quod in sacramento altaris post consecrationem non manet substantia panis et vini materialis in eodem venerabili sacramento; quia neque panis azymus neque fermentatus, ut ait Chrysostomus in quadam epistola.[4] Et Ambrosius,

which he now retracts.

[1] *paternitati*] pravitati, MS.

[2] *XVII.*] V., MS.

[3] *peccaverit*] not in MS.

[4] *epistola*] I have failed to find the passage referred to; and the very explicit statement of an opposite doctrine, which occurs in Chrysostom's Epistle to Cæsarius, makes its genuineness very suspicious.

de Consecratione, dist. 2.[1] "Non jam panis," inquit, "sed corpus Christi dicitur." "Non ergo," inquit, "corporalis est esca, sed spiritualis." "Licet," inquit, "figura panis et vini videatur, nihil tamen aliud quam "caro Christi et sanguis post consecrationem credenda "sunt." Et Beda in libro de Mysteriis Missæ.[2] "Ibi," inquit, "forma panis videtur, ubi substantia panis "non est; nec est ibi alius panis, quam caro Christi "quem Dominus nomine panis designat. Non debemus "ergo," inquit Beda, "quærere naturam primam, "neque consuetudinem in miraculo."

Horum autem venerabilium et auctenticorum doctorum fideli ac concordi sententiæ acquiescens, cum sancta matre ecclesia, et vobiscum, pater reverendissime, omnem hæresim damnans, et nullam auctorizans, sustineo aut defendo. De ceteris conclusionibus, sive quibuscunque aliis mihi inferendis, fidem catholicam concernentibus,[3] fateor me credere sicut ecclesia sancta credit, docet, et determinat; et sicut vos, pater, et ceteri doctores catholice determinastis.

Unde, piissime pater, super offensa et temeritate meis supradictis a vestra paternitate clementissima humiliter veniam petens, vestris correctioni et reformationi per omnia me submitto.

Benedictus Deus, verax hostia veritatis. Amen.

---

[1] Cap. *In illo.* "In illo sacra-"mento Christus est, quia corpus "est Christi. Non ergo corporalis "esca, sed spiritualis."

Also cap. *In calicem.* "Non jam "panis, sed corpus dicitur."

Also cap. *Panis est.* "Quod erat "panis ante consecrationem, jam "corpus Christi est post consecra-"tionem."

[2] *Mysteriis Missæ*] In Bp. Bale's list of Bede's works is one de Mysteriis Sacrorum. No initial words are given; and I believe that it has never been printed. It would seem, however, from the language, that the words here quoted were written much later than Bede.

[3] *concernentibus*] conserventibus, MS.

Processus domini Johannis Lyncolniensis episcopi contra Willelmum Swynderby Wycclevistam, et impietates ejus hæreticas.

William Swynderby, priest, having preached heresy within our diocese of Lincoln,

Universis sanctæ matris ecclesiæ filiis, Johannes permissione divina Lincolniensis episcopus, salutem in Domino sempiternam.

Ad extirpandam perfidiam in varios errores prorumpentium temporibus modernis, qui molientes scindere tunicam Domini inconsutilem, ecclesiæ videlicet sanctæ et fidei catholicæ unitatem, prædicationis,[1] quin verius prævaricationis officium temere usurpantes, per loca varia nostræ diœcesis discurrendo, nonnulla hæretica, erronea, blasphema, schismatica, sacrisque canonibus, et decretis repugnantia, docere et publice prædicare nequiter presumpserunt, status et gradus ecclesiasticos a sanctis patribus institutos, conficta materia, quia veritatem[2] non poterant, suis conviciis et contumeliis lacerantes: cura nostri regiminis perurgente, spiritualiter insurgentes, nuper Willelmum Swynderby dictæ nostræ diœcesis presbyterum, prædicantem super præmissis, et certis[3] infrascriptis conclusionibus hæreticis, erroneis, falsis; graviter nobis suspectum, et clamosa insinuatione, et fama publica referentibus, denuntiatum et delatum, fecimus coram certis nostris commissariis, certis die et loco ad judicium legitime evocari.

was examined and convicted of the same,

Quibus objectis eidem Willelmo coram eis, et per eosdem commissarios comparenti, conclusionibus et articulis memoratis; petitoque termino[4] per eundem

---

[1] *prædicationis*] predicantes, MS.

[2] *veritatem*] perhaps read veritate.

[3] *certis*] ceteris, MS., first hand.

[4] *termino*] titulo, MS. It may be doubted whether there is not some error in the first part of this sentence; but John of Lincoln is not a master of the Latin language, even for his day.

Willelmum ad deliberandum super conclusionibus, et hujusmodi articulis, et ad respondendum eisdem : iidem commissarii terminum hujusmodi præfixerunt competentem,[1] in quo comparente dicto Willelmo coram eis, ac medio suo juramento, responso conclusionibus et articulis antedictis, eisque per eum omnino negatis; cum contra eum vehemens fama super his laboraret; commissarii nostri antedicti eidem Willelmo canonicam super his purgationem indixerunt; iterum ad hoc diem statuentes, et locum, salvo jure prosequi volentium super præmissis, et simul opponere intendentium contra purgationem supradictam.

Quibus in genere vocatis et præmunitis, comparuerunt judicialiter coram commissariis antedictis reverendi discretionis viri fratres Rogerus de Frysby de ordine Minorum, Johannes de Hunchay de ordine Augustinensium, et Thomas de Blakstone de ordine Prædicatorum, sacræ paginæ professores, offerentes se ut denunciatores ad probationem præmissorum per dictum Willelmum negatorum.

Eisque in forma juris admissis, ac testibus nonnullis per eos productis juratis et examinatis, nos una cum commissariis nostris memoratis in ecclesia nostra Lincolniensi in causa hujusmodi pro tribunali sedentes, ad instantiam fratrum denuntiantium prædictorum fecimus publicari; eisque, necnon omnibus et singulis in causa eadem actis, habitis, et productis, visis, intellectis, et debite recensitis, præfatum Willelmum tam per probationis testimonium, quam alias, legitime supra objectis sibi, ut præmittitur, et per eum negatis convictum reputantes; et ibidem a suis erroribus divertentem, ac ordinationi et dispositioni sanctæ matris ecclesiæ, atque nostris, se supra omnibus antedictis

but on submission has been restored by us to the

[1] *competentem*] comparentem, MS.

bosom of the church.

humiliter submittentem; eum ad gremium sanctæ matris ecclesiæ, quod claudi non debet redeunti, misericorditer admisimus, juxta formam et modum sacris canonibus constitutum.

But is hereby commanded to read the following recantation in eight churches of the diocese.

Unde injuncta sibi pœnitentia salutari pro commissis, ei fecimus[1] præstari, prout præstitit, ad sancta Dei evangelia, tactis sacrosanctis, corporale juramentum, quod nunquam de cetero dictos articulos et conclusiones sibi tunc ibidem publice recitatas et expositas, nec earum aliqua[2] prædicabit, docebit, tenebit, aut affirmabit, publice vel occulte, sub pœna relapsus in eadem: quodque dictas conclusiones et earum quamlibet publice revocabit, locis et diebus infrascriptis, coram populi multitudine adunata; et sub eadem forma verborum quæ inferius describetur; videlicet in ecclesia nostra Lincolniensi, die Dominica proxima futura, dum missarum solemnia celebrantur; ac in eadem,[3] præbendali ecclesia S. Margaretæ, Leycestriæ, et etiam Novi Operis B. Mariæ, ac etiam parochiali S. Martini, Leicestriæ; necnon in parochialibus ecclesiis de Meltone Moubray,[4] Halowton, Harborgh, et Lowcheborgh, proximis diebus Dominicis juxta numerum et ordinem locorum prædictorum, proximis, et successive futuris, et aptandis.

Ad præmissa adimplenda formam veræ revocationis publice prædicto Willelmo fiendæ, de quo supra fit mentio, statuimus in hæc verba.

---

[1] *ei fecimus*] eum fecit, MS. It must have been altered by a transcriber who thought that the document ended at the word *constitutum.* Bad as the bishop's Latin is, he can scarcely have written this.

[2] *aliqua*] so MS. If it agrees with nothing before, at least it agrees with *eadem* below.

[3] *eadem*] Is this right? I have placed a comma after it, to make it agree with *forma.*

[4] *Meltone Moubray*] Meltoñ Moūbray, MS.

Revocatio Willelmi Swynderby.

Ego, Willelmus de Swynderby, presbyter, licet indignus, Lincolniensis diœcesis, cognoscens veram catholicam et apostolicam sanctæ Romanæ ecclesiæ fidem, omnem hæresim et errorem determinationi sanctæ matris ecclesiæ repugnantem, de quibus fui[1] hactenus diffamatus, et præsertim conclusiones et articulos subsequentes, et eorum quemlibet, per commissarios reverendi in Christo patris domini mei Lincolniensis episcopi judicialiter mihi objectis, abjuro; et eas omnes ac quamlibet earumdem[2] revoco, aliquas ut hæreticas, et reliquas ut erroneas atque falsas; et tales eas fore assero, atque credo; et nullam earum de cetero prædicabo, docebo, vel affirmabo, publice vel occulte; neque sermonem faciam ad populum, nec prædicabo in posterum infra diœcesim Lincolniensem, nisi licentia dicti reverendi patris et domini domini mei Lincolniensis episcopi petita primitus, et obtenta. Form of recantation.

Quod si ego ipse aliquando contra hæc aliquid sentire, facere, asserere, sive prædicare præsumpsero; severitati canonum subjacebo, prout judicialiter, juris necessitate, juravi et nunc juro.

Conclusiones quoque per dictum Willelmum abjuratæ et per eum, ut præmittitur, revocandæ in hæc verba sequuntur.

Errores.

I.

Quod homines possunt debita ex caritate petere, sed nullo modo propter debita aliquem incarcerare. Errors to be abjured by Swynderby.

---

[1] *fui*] fuit, MS.
[2] *eas — earumdem*] feminine in MS., to agree, I suppose, with conclusionum.

II.

Si parochiani sciverint curatum illorum esse incontinentem et malum, debent subtrahere ab eo decimas: et alias sunt fautores criminis, consentientes ejus malis operibus.

III.

Quod decimæ sunt puræ eleemosynæ, et in casu quo curati fuerint mali, possunt licite aliis conferri.

IV.

Quod curatus malus subditos excommunicans pro decimarum detentione, non est nisi ab eis indebite et male extorquens.[1]

V.

Quod nullus prælatus potest aliquem excommunicare, nisi prius sciat ipsum excommunicatum a Deo.

Hæreses.

I.

Heresies to be abjured.

Quod puer non est vere baptizatus, si sacerdos baptizans, compater, vel commater, fuerit in peccato mortali.

II.

Quod nullus vivens contra legem Dei est sacerdos, qualitercunque fuerit ab aliquo episcopo ordinatus in sacerdotem.

III.

Quilibet sacerdos potest, habita contritione, quemlibet peccatorem absolvere; et, non obstante prohibitione episcopi, tenetur evangelium populo prædicare.

---

[1] *extorquens*] extorquere, MS.

IV.

Quod sacerdos aliquid recipiens pro annuali ex pacto, eo ipso est excommunicatus et simoniacus.

V.

Quod quilibet sacerdos existens in peccato mortali, si ponat se ad conficiendum corpus Christi, potius committit idolatriam, quam conficit.

VI.

Quod nullus sacerdos in aliquam domum intrat, nisi ad male tractandum uxorem, filiam, vel ancillam: et ideo rogabat ut mariti caveant, ne sacerdotem aliquem in domum suam intrare permittant.

Quocirca ne veritas gestorum in hac parte perversorum versutia et loquacitate pallietur, sed damnatarum hujusmodi hæreticarum et erronearum conclusionum iniquitas, et confusio eas asserentium veniant ad[1] publicam monitionem:

Vobis omnibus et singulis præcipimus et mandamus, quatenus in locis et diebus supra dictis, prout ad vos nostræ jurisdictionis subditos, et quemlibet vestrum pertinebit, præmissa omnia et singula populo et clero ad hoc congregandis publice nuntietis, et ea exsequamini et exsequi faciatis cum effectu; dominumque Willelmum de Swynderby admittatis, et inducatis, ac per censuram ecclesiasticam, si oportuerit, compellatis ad ea quæ sibi, ut præmittitur, pro suis excessibus injuncta sunt fideliter peragendum: nos reddentes de modo et forma, executionisque vestræ præsentium, ac omnium, eo quod memoratus Willelmus faciendum

[1] *ad*] et, MS.

duxerit in præmissis, plenius certiores literis vestris patentibus.[1]

Lincoln, July 11, 1382.

Datum in domo nostra capitulari ecclesiæ nostræ Lincolniensis antedictæ,[2] XI. die mensis Julii, anno Domini MCCCLXXXII, et nostræ consecrationis vicesimo.

Swynderby had appealed to the king and the duke of Lancaster.

OMISSUM est superius unum notatione dignum, quod scilicet prædictus Willelmus, postquam est citatus legitime ad comparendum coram prædicto episcopo, comparuit, et ibi publice, more hæreticorum, in causa hæresis appellavit ab eo ad regem Ricardum, et audientiam domini ducis. Et prolongata est causa, et deducta ad parliamentum Londinis celebratum ; et decreto parliamenti remissus est Willelmus ad correctionem episcopi : et sic, ut præmittitur, condemnatus est.

---

[1] *patentibus*] I have not ventured to correct this sentence, but it is clearly corrupt. For *eo quod* I would suggest eorum quæ.

[2] *antedictæ*] antedicti, MS.

COPIA CUJUSDAM LITERÆ MAGISTRI JOHANNIS WYCCLYFF MISSÆ PAPÆ URBANO VI. AD EXCUSATIONEM DE NON VENIENDO SIBI AD CITATIONEM SUAM, A.D. M.CCC.LXXXIV.

John Wyclif to Urban VI. A.D. 1384.

GAUDEO plane detegere cuicunque fidem meam quam teneo, et specialiter Romano pontifici: quia suppono quod si sit orthodoxa, ipse fidem illam humiliter confirmabit, et si sit erronea, emendabit.

To the pope especially I am glad to declare my faith.

Suppono autem quod evangelium Christi sit corpus[1] legis Dei, Christum autem, qui evangelium illud immediate dederat, credo esse verum Deum et verum hominem; et in hoc legem evangelii omnes partes Scripturæ excedentem.

Suppono iterum quod Romanus pontifex, cum summus Christi vicarius in terris, sit ad illam legem evangelii inter viantes maxime obligatus. Majoritas enim inter Christi discipulos, non penes magnitudinem mundanam, sed penes Christi imitationem in moribus, mensuratur.

The pope is of all men most bound to keep Christ's law,

Iterum ex isto corde legis Domini patenter elicio, quod Christus fuit, pro tempore hujus viationis, homo pauperrimus, omnem dominationem mundanam abjiciens. Patet per fidem evangelii, Mat. VIII. 20, et 2 Cor. VIII. 9.

Ex istis communiter elicio, quod nec ipsum papam, nec aliquem sanctorum, debet fidelis aliquis imitari, nisi de quanto ipse imitatus fuerit Dominum Jesum Christum. Nam Petrus, Paulus, et filii Zebedæi, cupiendo dignitatem mundanam contra istam imitationem, deliquerant;[2] ideo non sunt in istis erroribus imitandi.

---

[1] *corpus*] corp's, MS., *i.e.* corporis.

[2] *deliquerant*] read deliquerunt. Yet the use of the pluperfect is so capricious in low Latin, that I have not ventured to alter it.

and therefore should relinquish temporal dominion.

Ex istis elicio, tanquam consilium,[1] quod papa dimittat seculari brachio dominium temporale; et ad hoc clerum suum efficaciter exhortetur. Sic enim Christus fecit signanter per suos apostolos.

I would gladly have gone to Rome, but am unable.

Si autem in istis erravero, volo humiliter, etiam per mortem, si oporteat, emendari. Et si in persona propria ad votum potero laborare, vellem præsentiam Romani pontificis humiliter visitare. Sed Deus necessitavit me ad contrarium; et communiter me docuit plus Deo quam hominibus obedire. Cum autem Deus dederit papæ nostro instinctus justos evangelicos, rogare debemus quod instinctus illi non per subdolum consilium extinguantur, nec quod papa aut cardinales aliquid agere contra legem Domini moveantur. Igitur rogemus Deum Dominum cujuslibet creaturæ, quod sic excitet papam nostrum Urbanum sextum, sicut inceperat, ut imitetur cum clero suo, etiam in moribus, Dominum Jesum Christum: ut ipsi efficaciter doceant populum in hoc ipsos fideliter imitari. Et rogemus spiritualiter papam nostrum a maligno consilio præservari; quod iterum cognoscimus quod *Inimici hominis domestici ejus*:[2] et *Deus non permittit nos tentari supra id quod possumus*:[3] multos plus a nulla creatura requirit quod faciat quod non potest; cum illa sit patens conditio Antichristi.

Explicit.

---

[1] *consilium*] concilium, MS., here and below.

[2] Mat. x. 36.

[3] 1 Cor. x. 13.

Acta contra magistrum fratrem Henricum Crompe monachum in magno concilio regis Stanfordiæ, in domo fratrum Carmelitarum, sub domino Willelmo Cantuariensi.

Memorandum quod anno Domini MCCCXCII, vicesimo octavo die mensis Maii, in magno concilio regis Stanfordiæ celebrato, facta fuit convocatio episcoporum pariter, et doctorum, in domo Carmelitarum ejusdem villæ per dominum archiepiscopum Cantuariensem magistrum Willelmum de Courteney; in qua quidem convocatione magister frater Henricus Crompe, monachus ordinis Cisterciensis, natione Hybernicus, super quibusdam articulis jurisdictionem papæ et episcoporum, necnon et privilegia fratrum concernentibus, ab archiepiscopo supradicto examinatus juridice, in præsentia decem episcoporum, duodecim doctorum in theologia, quatuor doctorum utriusque juris, et aliorum quamplurium, tam clericorum quam laicorum, decem conclusiones subscriptas, quas in diversis determinationibus Oxoniæ posuerat et dixerat, publice abnegavit.

Council at Stanford, May 28, 1392, in which Henry Crompe was accused of heresy,

Super his tamen per magistrum fratrem Johannem Parys, ordinis Prædicatorum, tanquam per promotorem officii domini Cantuariensis in hac parte de tribus articulis, quo inferius hic ponuntur, per modum denuntiationis accusatus, ac per novem testes fide dignos, quorum duo erant baccalarii theologiæ juridice convictus, prout in registro ejusdem archiepiscopi plenius continetur, tricesimo die ejusdem mensis in ecclesia quadam parochiali quæ B. Mariæ nuncupatur, ejusdem villæ, coram eodem archiepiscopo, multisque aliis personis notabilibus, tam religiosis quam aliis, prædictas

and compelled to abjure the following conclusions.

conclusiones, necnon et omnem aliam materiam litigiosam et brigosam, tactis sacrosanctis evangeliis, compulsus est abjurare; eidemque magistro Henrico ab eo domino archiepiscopo sub eodem juramento impositum est silentium, ne scilicet aliquem actum scholasticum deinceps, legendo, prædicando, aut determinando publice exerceret, quousque ab eodem archiepiscopo habuerit super his licentiam specialem.

Sequuntur conclusiones in forma.

I.

Papa Johannes XXII. male damnavit tres conclusiones Johannis de Poliaco contentas in isto statuto *Vas electionis.*[1]

II.

Papa non potest hæreticare propositionem contingentem ad utrumlibet.

Istam concessit.

III.

Item dicit quod si quis adiret curiam Romanam, non habens licentiam specialem a suo curato parochiali ibidem confitendi, et confessus fuerit summo pontifici, adhuc si rediret infra eundem annum, teneretur confiteri eadem peccata suo proprio curato, stante statuto *Omnis utriusque sexus.*[2]

IV.

Item dixit quod ad intentionem capituli *Omnis*

---

[1] Extravag. Comm. lib. III. tit. *De censibus.*

[2] Decretal. Greg. IX. lib. V. tit. 38, cap. 12.

utriusque sexus, nec papa nec episcopus, sed vicarius sive rector parochialis proprius sacerdos nominatur.

V.

Item dixit quod reges et principes, prælati et magnates, fratribus sine licentia curati parochialis confitentes, mortaliter peccant sic confitendo; et similiter fratres eos audiendo.

Et de his tribus est convictus.

VI.

Item dixit quod ex illa corrupta consuetudine quæ dicit quod reges et domini, necnon et alii confessi fratribus, non tenentur iterum suis propiis curatis parochialibus confiteri, septem inconvenientia sequuntur.

Primum est contemptus proprii curati.

Secundum minoratio erubescentiæ.

Tertium desertio obedientiæ.

Quartum generalis statuti contemptus.[1]

Quintum indigna assumptio eucharistiæ.

Sextum subtractio gratiæ; et hoc utroque, tam confitente quam audiente.

Septimum pabulum mortis.

VII.

Item dixit, quod ex confessionibus factis fratribus sequuntur lites, rapinæ, discordiæ, et aliæ variæ divisiones.

VIII.

Item dixit quod fratres asserentes sibi confessos non iterum confiteri eadem peccata suis propriis sacerdotibus sunt hæretici.

---

[1] *contemptus*] contctus, MS.

IX.

Item dixit quod omnes doctores determinantes pro parte fratrum in capitulo *Dudum*[1] timuerunt veritatem dicere, ne eorum libri per fratres inquisitores hæreticæ pravitatis damnarentur, vel dixerunt, ut videtur,[2] solum disputative, et non determinatione processerunt: quia si plane veritatem pro ecclesia dixissent, persecuti eos fuissent fratres, sicut persequebantur sanctum doctorem Armachanum.

X.

Item dixit quod fratres de quatuor ordinibus mendicantium non sunt, nec fuerunt domino inspirante instituti; sed contra concilium generale Lateranense, sub Innocentio tertio celebratum; ac per ficta et falsa somnia papa Honorius suasus a fratribus, eos confirmavit.

He said he had never held them.

Istas decem conclusiones publice abnegavit, dixitque illas esse conclusiones falsissimas et erroneas, nec eas eum unquam posuisse.

Being asked what he had held, he produced nine conclusions,

Requisitus deinde ab archiepiscopo Cantuariensi quales conclusiones ipse dixerat vel posuerat in materia; quandam schedulam[3] protulit, novem conclusiones continentem, asserens et contestans se illas solummodo, et non alias, in hac materia posuisse. Quarum conclusionum septimam, octavam et nonam, de verbo in verbum hic inserui,[4] eo quod ex illis plane sequuntur tres illi articuli, in quibus est convictus: prout patere

---

[1] *Dudum*] Is this the canon *Dudum ad nos*, Decret. pars. II. causa xix. qu. 1?

[2] *videtur*] videtur vel, MS.

[3] *schedulam*] sedulam MS.

[4] *inserui*] inseruit, MS.

poterit cuilibet advertenti. Unde septima conclusionem suarum fuit ista.

Probabiliter sustineri potest, sane etiam et catholice credi, tanquam juri consonum, sententiis etiam doctorum et rationi, quod quisquis parochianus sine licentia sui proprii sacerdotis, qui habet ex jure et consuetudine ministrare sibi corpus Christi, alteri cuicunque confessus solum generalem licentiam audiendi confessiones habenti, tenetur semel in anno eadem peccata, saltem mortalia, eidem confiteri.

of which this is the seventh,

Quamvis illi qui confitentur fratribus habentibus solum generalem licentiam audiendi confessiones, non magis teneantur eadem peccata iterum confiteri, quam si alias illa confessi fuissent eorum proprio sacerdoti; nihilominus tamen si præter licentiam sui proprii sacerdotis sponte sic confessi fuerint, tenentur eadem peccata, saltem mortalia, eidem ante non confessa iterum confiteri.

this the eighth,

Opinio fratrum de ordinibus mendicantium, quæ asserit quod consuetudo qua prælati ecclesiæ, reges et principes, domini temporales, et vulgares utriusque sexus ipsis fratribus solum nudam licentiam habentibus, ex capitulo *Dudum* eis collatam, sua totius anni confitentur peccata, suorum curatorum licentia minime requisita nec obtenta, est bona, approbata, habens legis vigorem; est erronea, animabus damnosa, et multorum periculorum inductiva: nec consuetudo talis recta, sed magis corruptela a catholicis est censenda.

this the ninth.

Alias sex conclusiones quas posuit omitto, quia nihil faciunt ad propositum præsentis negotii.

Postquam autem prædictus frater Henricus monachus fuerat, ut præmissum est, in villa Stanfordiæ, anno, die, et loco superius memoratis, per dominum archiepiscopum voto juramenti astrictus, ut superius est expressum; tunc prædictus dominus archiepiscopus per fratrem Johannem Parys, sicut et antea instanter

The archbishop is requested to have the proceedings entered in his register.

fuerat requisitus, quatenus totum processum et factum contra prædictum fratrem Henricum monachum ibidem habitum, necnon et omnes conclusiones, tam sibi objectas et ab eo negatas, quam etiam conclusiones ab eodem concessas et prælatas, cum omnibus aliis circumstantiis debite et juridice requisitis, in suo registro inserere, vel inseri facere dignaretur. Quod et se facturum fide media repromisit.

So that no doubt there is there a fuller account than this.

Quare ego frater Johannes Langtone, baccalarius in theologia, ordinis Carmelitarum, hæc omnia videns et audiens, eo quod præsentialiter interfui, de tanti patris promissione confisus, illam clausulam superius memoratam, istam scilicet, prout in registro ejusdem archiepiscopi plenius continetur, in principio hujus actus audacter inserui: quia indubie si fides locum habeat in prædicta promissione, quod de tanto domino non est dubitandum, prædictæque requisitioni factum fuerit justitiæ complementum, totus iste processus, saltem in sententia, licet sub alia et meliori forma, in prædicto registro plenissime continetur.

Just after was discovered a paper proving that he had been condemned before by the Bp. of Meath.

Et quomodo illa quæ super omnia vincit[1] diu latere non poterit; licet forte ad tempus, occulto Dei judicio permittente, subtrahi videatur: *Cum nihil opertum quod non reveletur, nec aliquod occultum quod non sciatur*:[2] feria tertia post festum S. Trinitatis, quæ erat dies S. Barnabæ apostoli, anno superius memorato, in domo fratrum prædicatorum Oxoniæ, casualiter et inopinate in quadam cista antiqua inventum est quoddam instrumentum publicum per modum indenturæ confectum, sigillo domini et fratris Willelmi Andreæ episcopi Midensis,[3] ac signo notorii

---

[1] *vincit*] MS. adds, veritas suple.

[2] Mat. x. 26.

[3] *Midensis*] Midenþ, MS., and below, Midenþ. William Andrew, an Englishman, was translated to the see of Meath in 1380, and died September 1385. Cotton's Fasti Hibernici, III. p. 113.

munitum, universitati Oxoniensi contra prædictum fratrem Henricum Crompe tempore domini Urbani papæ sexti directum. In quo quidem instrumento, ut plane patere poterit cuilibet advertenti, Henricus Crompe prædictus damnatur hæreticus obstinatus. Pro cujus declaratione majori, tenor prædicti instrumenti de verbo ad verbum sequitur sub hac forma.

Copia instrumenti signo notorii Oxoniensis in domo fratrum Prædicatorum missi a domino Willelmo Andrea episcopi Midensis in Hybernia, in quo damnatur Henricus Crompe hæreticus.

Venerabilibus et discretis viris domino cancellario, ceterisque doctoribus ac magistris, tam regentibus, quam non regentibus, universitatis Oxoniensis frater Willelmus ordinis Prædicatorum, Dei et apostolicæ sedis gratia Midensis episcopus; salutem, et zelo fidei assidue inflammari.

William, Bp. of Meath, to the university of Oxford.

Cum vestra universitas gloriosa sit, præ ceteris hujus mundi universitatibus, fidei professoribus decorata, et profundissimis doctoribus communita; et nos, alias in minoribus constituti, uberibus tantæ matris firmius[1] adhærendo lac sacræ doctrinæ pro parte gustavimus.

My gratitude to your university leads me to inform you,

Unde nutriti in nostra ætate tenera, non nostris meritis sed clementia Salvatoris, ad apicem pastoralis officii sumus assumpti, vestræ universitati prædictæ vices gratitudinis refundere, vinculo veri amoris sumus astricti.

[1] *firmius*] fuimus, MS.

that Henry Crompe has been by me found guilty of heresy.

Et hinc est quod cum frater Henricus Crumpe, ordinis Cisterciensis monachus, de Hybernia oriundus, sacræ theologiæ professor, sit, nedum hæretica labe respersus, sed pro dolor etiam hæreticus condemnatus; et in denigrationem famæ famosioris studii totius orbis notabiliter cederet, si hæreticus condemnatus esset inter doctores catholicos tantæ universitatis receptus, vel in ipsa universitate ad scholasticos actus admissus; vestræ circumspectioni copiam sententiæ diffinitivæ contra ipsum per nos alias latæ, observatis primitus omnibus et singulis quæ de jure aut consuetudine ecclesiæ nostræ Midensis in hujusmodi inquisitionis fidei negotio requiruntur, mittere præsentibus literis nostris indentatis insertam decrevimus; ut sic nec vos per ipsum hæreticum sitis decepti; nec excusationem habere valeatis per factorum suorum ignorantiam si, quod absit, ipsum admitti in præjudicium fidei ad actum aliquem in vestra universitate exercendum aliquatenus permittatis.

I send you the sentence pronounced against him.

Sententiam vero contra ipsum latam in causa hæreticæ pravitatis, una cum omnibus attestationibus, et toto processu, sub signo tabellionis, ac sigillo nostro, misimus sanctissimo in Christo patri ac domino, domino nostro domino Urbano divina providentia papa sexto; et alteram partem hujus indenturæ misimus reverendissimo in Christo patri ac domino, domino Nicolao titulo S. Cyriaci sacrosanctæ Romanæ, ac universalis ecclesiæ presbytero cardinali.

Copia vero sententiæ memoratæ sequitur in hunc modum.

In Dei nomine, Amen. Nos frater Willelmus, Dei et apostolicæ sedis gratia, Midensis episcopus, visis et diligenter inspectis articulis infra scriptis, famam et facti notorietatem continentibus, religioso viro fratri

Henrico Crumpe monacho, monasterii de Bawynglas in Hybernia, Cisterciensis ordinis, ac, ut asserit, sacræ theologiæ doctori, ex officio nostro objectis, et contra ipsum propositis, in causa inquisitionis super hæretica pravitate, ex officio nostro prædicto, contra eundem fratrem Henricum mota, ac consideratis depositionibus testium omnium exceptione majorum super eisdem articulis coram nobis sufficienter probatis, et præfato fratri Henrico ex officio nostro prædicto, ut præmittitur, objectis, contra eundem productorum in numero notabiliter copioso: qui quidem articuli dinoscuntur esse tales.

I.

In primis, quod confessi fratribus, monachis, aut canonicis, seu etiam aliis religiosis quibuscunque, a diœcesanis episcopis admissis in forma juris, tenentur eadem peccata iterum suis propriis curatis, intelligendo per proprios curatos, rectores, vel vicarios, aut sacerdotes parochiales, semel in anno confiteri.

Seven articles on confession.

II.

Secundo, quod confessi fratribus a diœcesanis admissis, iterum de eisdem peccatis non confessi suis propriis curatis, intelligendo per proprios curatos ut in primo articulo, propter contemptum illius statuti *Omnis utriusque sexus*,[1] æternaliter damnabuntur.

III.

Tertio, quod fratres in forma juris a diœcesanis admissi, dicentes iterum non oportere eadem peccata suis propriis curatis, intelligendo per proprios curatos ut in primo articulo, confiteri, sunt falsi seductores

[1] Decretal. Greg. ix. lib. v. tit. 38, cap. 12.

populi, non veraces doctores: quia imponunt capitibus populi tænam vitream, et oculis eorum ocularia falsa; per quæ populus a veritate deviat.

IV.

Quarto, quod sicut per oblationes voluntarias fratribus factas non excusantur offerentes quin teneantur ex debito ter in anno iterum suis propriis curatis offerre; sic propter confessiones voluntarias fratribus factas non excusantur, quin ex debito teneantur eadem peccata suis propriis curatis, intelligendo per proprios curatos ut in prioribus, iterum confiteri.

V.

Quinto, quod confessio facta fratri habenti potestatem a papa seu diœcesano audiendi confessiones, aut cuicunque alteri extravaganti, non valet confitenti ad salutem, nisi alias confiteatur eadem peccata suo proprio sacerdoti; nec a suis peccatis potest a quocunque alio, quam a suo proprio sacerdote absolvi.

VI.

Sexto, quod quamquam homines, pro statu viæ,[1] laudabiliter possunt sua peccata confiteri fratribus a diœcesanis admissis, seu aliis speciali gratia aut privilegio ad hoc deputatis, sic tamen confessi nequeunt ab eisdem confessoribus absolvi; immo adhuc remanent obligati eisdem peccatis, de quibus fratribus erant confessi, quocunque privilegio non obstante: quia beneficium absolutionis peccati præcise incumbit eorum propriis curatis, intelligendo per proprios curatos ut in primo articulo.

---

[1] *viæ*] perhaps vitæ.

VII.

Septimo quod sacerdos parochialis, quamvis sit in peccato mortali quantumcunque magno, habet tamen majorem auctoritatem seu potestatem absolvendi parochianum suum proprium, quam habet quiscunque frater admissus a diœcesano, quantumcunque sanctus et beatus existat.

VIII.

Octavo quod corpus Christi in altaris sacramento est solum speculum ad corpus Christi in cœlo. One on the eucharist.

Ac omnibus actis et processibus ejusdem causæ recensitis; habitaque, tam super processu vestro in ea parte, quam super articulis prædicto fratri Henrico, ut prædicitur, ex officio nostro objectis, cum theologis ac etiam juris peritis deliberatione matura; et eorum communicato consilio in ea parte, omnibusque aliis et singulis quæ de jure requiruntur primitus rite et legitime observatis in hac parte, in præsentibus, loco et die prædicto, fratre Henrico ad audiendum sententiam diffinitivam in causa ista peremptorie assignatis[1] pariter et præfixis, pro tribunali sedendo, solum Deum præ oculis habentes, et ejus nomine primitus invocato; sacrosanctis evangeliis Jesu Christi, ut de vultu ipsius judicium nostrum prodeat, et oculi nostri videant æquitatem, positis coram nobis.

Quia invenimus nostrum officium prædictum intentionem suam in hac parte ad plenum contra prædictum

---

[1] *assignatis*] assign̄, MS.

fratrem Henricum monachum fundasse pariter, et probasse septem articulos superius primitus recitatos; quorum primus sic incipit, *Quod confessi fratribus, monachis, aut canonicis, etc.*, per ipsum fratrem Henricum in nostra dioecesi ac alibi in sermone publico prædicatos, ac in tenellis dominorum et locis aliis proborum virorum infra nostram dioecesim prædictam et alibi per eundem coram laicis dogmatizatos; sicut per inquisitionem et testes fide dignos in ea parte productos coram nobis legitime finitam et habitam, ac alia documenta legitima coram nobis in ea parte ostensa, contra quæ nihil canonicum per partem dicti fratris Henrici coram nobis extitit propositum, allegatum, seu probatum, evidenter invenimus: tanquam a fide catholica devios, et determinationi sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ contrarios; ac etiam circa sacramentum pœnitentiæ periculosos et damnabiles continentes errores: damnamus et damnatos esse pronuntiamus et declaramus, sententialiter et diffinitive, in his scriptis.

Octavum vero articulum per præfatum fratrem Henricum Crumpe monachum publice prædicatum, quem verum esse asseruit, qui est iste, quod corpus Christi in sacramento altaris est solum speculum ad corpus Christi in cœlo, tanquam contrarium fidei catholicæ et veritati sacramenti corporis Domini nostri Jesu Christi, ac manifeste hæreticum; etiam damnamus, et damnatum esse pronuntiamus et declaramus, sententialiter et diffinitive, in his scriptis.

Et quia Illius inhærentes vestigiis qui neminem vult perire, nec vult mortem peccatoris, sed ut magis convertatur et vivat, præfatum fratrem Henricum Crumpe monachum antedictum, tantos et tam enormes errores et hæreses per ipsum fratrem Henricum infra nostram Midensem dioecesim et alibi, ut supradicitur, coram clero et populo publice prædicatos, rite et legitime requisivimus et monuimus, quod a prædictis erroribus

et hæresibus resiliret, et ad veritatem fidei et sanctæ Romanæ ecclesiæ unitatem rediret, et prædictas hæreses abjuraret.

Quas quidem requisitiones et monitiones nostras admittere recusavit, sed ipsos errores et hæreses superius nominatos, eo amplius, pertinaciter prædicavit, asserendo in sermone publico se velle in eisdem mori: asserens insuper, licet falso, recolendæ memoriæ dominum Ricardum quondam archiepiscopum Armachanum quasdam opiniones superius recitatas tenuisse, et publice easdem prædicasse, ac in eisdem naturæ debitum persolvisse.

Unde nos frater Willelmus episcopus supradictus, præmissorum articulorum hæretica pravitate per nos in præmissis damnata, considerata, solum Deum et orthodoxæ fidei puritatem præ oculis habentes, et sacrosanctis Dei evangeliis positis coram nobis, ut de vultu Dei judicium nostrum prodeat, et oculi nostri videant æquitatem:

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti: Amen. Pro tribunali in hac parte sedentes deliberatiori consilio theologorum et juris peritorum nobis in hac parte assistentium: attendentes quod per impunitatis audaciam fiunt qui nequam sunt quotidie nequiores, et quod præfatus Henricus per nos ad conversionem diu exspectatus, ipsam conversionem penitus recusavit, et hæreses ac errores suos prædictos pertinaciter defendebat pariter, et defendit etiam in præsenti; ipsum fratrem Henricum Crumpe monachum antedictum ex causis præmissis in supradictis articulis manifestam hæresim continentibus, et aliis superius expressatis, hæreticum impœnitentem, et obstinatum, necnon et assertorem pestilentem perversorum dogmatum, damnamus, et damnatum pronuntiamus et declaramus, sententialiter et diffinitive, in his scriptis.

Lata enim fuit sententia diffinitiva XVIII° die mensis Martii, de anno Domini MCCCLXXXIV, secundum

This sentence was

pronounced March 18, 1385, (N.S.)

cursum et computationem [ecclesiæ][1] Anglicanæ et Hybernicanæ, per nos pro tribunali sedentes et sacrosancta evangelia coram nobis aperta habentes, in ecclesia S. Mariæ de Drogheda ex parte Midensi nostræ Midensis diœcesis, de nonnullorum tam theologorum, quam etiam juris peritorum consilio et assensu nobiscum tunc actu sedentium. In præmissorum vero omnium testimonium has nostras literas indentatas patentes fieri fecimus, nostri sigilli appensione munitas.

Ardebrakan, April 1, 1385.

Datum in manerio nostro de Ardebrakan Mydensis diœcesis, primo die mensis Aprilis, anno Domini MCCCLXXXV, et nostræ translationis sexto.

Hujus copiæ verum originale sub sigillo episcopi supradicti et publico sigillo notorii, habetur in domo fratrum Prædicatorum Oxoniæ, de quo originali ista copia fuerat transcripta XVII. die mensis Junii, anno Domini MCCCXCII.

NOMINA EPISCOPORUM ET DOCTORUM ALIORUMQUE NOTABILIUM VIRORUM QUI IN PRÆDICTA CONVOCATIONE FACTA STANFORDIÆ [AFFUERUNT][2] SUNT HÆC.

Members of the council of Stanford.

Archiepiscopus Cantuariensis, magister dominus Willelmus Courteney.

Archiepiscopus Eboracensis, dominus Thomas Arundell.

Archiepiscopus Dublinensis, magister frater Johannes Waldeby, Augustinensis.

Episcopus Dunelmensis, magister dominus Walterus Skyrlowe.

---

[1] *ecclesiæ*] not in MS. | [2] *affuerunt*] not in MS.

Episcopus Wyntonensis, dominus Willelmus Wykham.
Episcopus Cestriæ, magister Ricardus Scroop.
Episcopus Herefordensis, magister Johannes Trevenaunt.
Episcopus Menevensis, dominus frater Johannes Gylbert, frater Prædicator.[1]
Episcopus Bangorensis, magister frater Johannes Swafam, frater Carmelita.[2]
Suffraganeus Lincolniensis, frater dominus Naunby,[3] frater Augustinensis.

Fratres Prædicatores.

Magister frater Johannes Parys.
Magister frater Johannes Depyng.
Magister frater Andreas Zakusley.

Fratres Carmelitæ.

Magister frater Johannes Kynyngham, confessor ducis Lancastriæ.
Magister frater Johannes Wrotham, regens Oxoniensis.
Magister frater Radulphus Spaldyng.

Fratres Minores.

Magister frater Johannes Tyssyngtone.
Magister frater Rogerus Frysmersth.
Magister frater Johannes Banastre.

Fratres Augustinenses.

Magister frater Godfridus Penbrygge.
Magister frater Adam Stoctone.
Magister Symon Suthray, monachus S. Albani.

---

[1] *frater Prædicator*] In MS. this is a rubric, as if it applied to the next name.

[2] *frater Carmelita*] Also a rubric in MS.

[3] *Naunby*] Naūby, MS.

Nomina doctorum utriusque juris.

Magister Yvo Sowche.
Magister Johannes Gorewelle.

Alii duo de Cantebriggia, quorum nomina mihi ignota.

Nomina baccalariorum in theologia.

Frater Bertramius Fyzaleyn, de ordine Carmelitarum.[1]
Frater Thomas Peverel.
Frater Johannes Langtone.
Frater Johannes Beverlay.

COPIA LITERÆ QUAM MISIT ILLUSTRIS PRINCEPS ET DOMINUS, DOMINUS NOSTER RICARDUS, POST CONQUESTUM SECUNDUS, CANCELLARIO ET PROCURATORIBUS UNIVERSITATIS OXONIENSIS, QUATENUS IMPONERENT SILENTIUM PRÆNOMINATO FRATRI HENRICO CRUMPE DE ACTIBUS EXERCENDIS.

The king to the university.

RICARDUS, Dei gratia rex Angliæ et Franciæ, et dominus Hyberniæ, dilectis sibi cancellario et procuratoribus universitatis nostræ Oxoniensis, salutem.

Henry Crompe having published heresy,

Ad nostri, et concilii nostri, intellectum fama celebri flebiliter divulgante jam noviter pervenit, quod quidam frater Henricus Crumpe, monachus ordinis Cisterciensis, in universitate prædicta scholatizans, suæ salutis immemor, et tanquam filius perditionis, quam-

[1] *de ordine Carmelitarum*] in another, but cotemporary handwriting.

plures opiniones nefarias, et allegationes detestabiles, fidei catholicæ notorie repugnantes, ac in diversarum personarum scandalum et opprobrium manifeste redundantes, nequiter communicavit, publicavit, et tanquam zizania in populo seminavit, et adhuc in hujusmodi proposito, damnabili et maligno animo, pertinaciter perseverat, in fidei catholicæ læsionem, et universitatis prædictæ subversionem et scandalum manifeste.

Nos igitur nolentes hujusmodi nefarias opiniones, et allegationes detestabiles contra statum ecclesiæ perperam publicatas: quæ etiam aliquas personas innocentes faciliter aggravarent; quod nollemus aliqualiter tolerare, sicuti nec debemus:

Vobis districtius quo possumus injungimus, et mandamus, quatenus præfatum fratrem Henricum aliquos actos scholasticos in universitate prædicta, usque ad quindenam paschæ proximo futuræ facere et exercere minime permittatis.

We command you to suspend him from all scholastic acts.

Præmunientes insuper eundem Henricum, quod sit coram nobis, et dicto concilio nostro, ad diem prædictum, in cancellaria nostra, ad respondendum ibidem super præmissis, et aliis quæ tunc sibi objicientur ex parte nostra: et ad faciendum ulterius et recipiendum, quod curia nostra consideravit in hac parte.

Et hoc sub periculo quod incumbit nullatenus omittatis.

Teste meipso apud Westmonasterium, XX. die mensis Martii, anno regni nostri quintodecimo.

Westminster, March 20, 1393, N.S.

Explicit actus contra fratrem Henricum Crumpe, monachum ordinis Cisterciensis.

Sequuntur conclusiones Lollardorum in quodam libello porrectæ pleno parliamento regni[1] Angliæ, regnante illustrissimo principe rege Ricardo secundo, anno ejus circiter xviii.

I.

Against Church endowments.

Quod quando ecclesia Angliæ incepit delirare in temporalitate, secundum novercam suam magnam ecclesiam Romanam, et ecclesiæ fuerunt auctorizatæ per appropriationem, diversis locis, fides, spes, caritas inceperunt fugere de ecclesia nostra: quia superbia, cum sua dolorosa genealogia mortalium peccatorum, vindicabat hoc titulo veritatis.

Ista conclusio est generalis, et probata per experientiam, consuetudinem, ac maneriem seu[2] modum, sicut postea audietis.

II.

Against the priesthood.

Quod[3] nostrum usuale sacerdotium, quod incepit in Roma, fictum potestate angelis altiori, non est istud sacerdotium quod Christus ordinavit suis apostolis.

Conclusio ista probatur, quia sacerdotium Romanum factum est cum signis, ritibus, et pontificalibus benedictionibus modicæ virtutis, nullibi exemplatis in sacra Scriptura; quia ordinale episcopi, et Novum Testamentum modicum concordant; et nos nescimus videre quod Spiritus Sanctus propter aliqua talia signa confert aliquod donum; quia ipse et omnia

---

[1] *regni*] regis, G. The text of this paper is in a very bad state. G, from which Wilkins printed, appears to be only a copy from A, so that we have really only one authority.

[2] *maneriem, seu*] manerium sive, G, Wilk.

[3] *Quod*] Est quod, A.

nobilia dona sua non possunt stare cum mortali peccato, in nulla persona.

Corellarium hujus[1] conclusionis est quod est dolorosum interludium hominibus sapientibus, videre episcopos ludere cum Spiritu Sancto, in collatione suorum ordinum, quia ipsi dant coronas in characteribus, loco alborum cervorum, et hæc liberata est[2] Antichristi introducta in sanctam ecclesiam ad colorandam otiositatem.

III.

Against priests' vows of chastity.

Quod lex continentiæ injuncta sacerdotio, quæ[3] in præjudicium mulierum prius fuit ordinata, inducit sodomiam[4] in totam sanctam ecclesiam: sed nos excusamus nos[5] per Bibliam, quia suspectum decretum dicit quod non nominaremus[6] istud.

Ratio et experientia probant istam conclusionem. Ratio; quia delicata cibaria virorum ecclesiasticorum volunt habere naturalem purgationem, vel pejorem. Experientia; quia secreta probatio talium hominum est, quod delectantur in mulieribus: et tu cum probaveris talem hominem, nota eum bene, quia ipse unus ex illis est.

Corellarium illius[7] est. Privatæ religiones, et inceptores sive origo istius peccati essent maxime dignæ annullari; sed Deus, de potentia sua, super peccatum occultum in ecclesia sua immittet[8] apertam vindictam.

IV.

Against transubstantiation.

Quod fictum miraculum sacramenti panis inducit omnes homines, nisi sint pauci, in idolatriam; quia ipsi putant quod corpus Christi,[9] quod nunquam est[10]

---

[1] *hujus*] hujusmodi, Wilk.
[2] *liberata est*] librata, A.
[3] *quæ*] quæ est, A.
[4] *sodomiam*] sodomum. G.
[5] *nos*] vos, A.
[6] *nominaremus*] nominabimus, Wilk.
[7] *illius*] istius, G.
[8] *immittet*] immittit, G.
[9] *Christi*] om. A.
[10] *est*] erit, A.

extra cœlum, virtute verborum sacerdotis includeretur essentialiter in parvo pane, quem ipsi ostendunt populo. Sed vellet Deus quod ipsi vellent credere quod doctor evangelicus dicit in suo Trialogo,[1] quod panis altaris est habitualiter corpus Christi: quia nos supponimus, quod per istum modum potest quilibet fidelis homo et mulier in Dei lege facere sacramentum istius panis, sine aliquo tali miraculo.

Corellarium concludens est, quod licet corpus Christi sit dotatum sempiterno gaudio, servitium de corpore Christi factum per fratrem Thomam non verum et pictum, plenum [est][2] falsis miraculis. Non est mirum, quia frater Thomas illo tempore tenens cum papa voluisset fecisse miraculum de ovo gallinæ: et nos cognoscimus bene, quod quodlibet mendacium aperte prædicatum vertit ad dedecus illius qui semper verax est, et sine aliquo defectu.

V.

Against exorcisms and blessings of things without life.

Quod exorcismi et benedictiones factæ super vinum, panem, aquam, et oleum, sal, ceram, et incensum, lapidem[3] altaris, et ecclesiæ muros, super vestimentum, calicem,[4] mitram, crucem, et baculos peregrinorum, sunt vera practica necromantiæ potius quam sacræ theologiæ.

Ista conclusio probatur sic; quia per tales exorcismos creaturæ honorantur esse altioris virtutis, quam sint[5] in natura sua propria, et nos non videmus aliquid mutationis in aliqua creatura, quæ est sic exorcizata, nisi per falsam fidem, quod est principale artis diabolicæ.

Corellarium: quod si liber exorcizandi aquam bene-

[1] Wyclif, Trial. IV. c. 7.

[2] *pictum plenum est*] fictum plenum A, pictum plene, G.

[3] *lapidem*] lapides, Wilk.

[4] *calicem*] om. G, Wilk.

[5] *sint*] sunt, G, Wilk.

dictam lectus [bene][1] in ecclesia esset totus fidelis, nos cogitamus veraciter quod aqua benedicta usitata in sacra ecclesia, foret optima medicina pro omnimodis languoribus, videlicet *soorys*,[2] cujus contrarium indies experimur.

VI.

Quod rex et episcopus in una persona, prælatus et judex in temporalibus causis, curatus et officiarius in mundiali officio, facit quodlibet regnum extra bonum regimen.[3]

Against the holding of secular office by priests.

Ista conclusio aperte ostenditur; quia temporale et spirituale sunt duæ partes totius ecclesiæ sanctæ. Et ideo iste qui posuit se ad unum non intromittat se de alio: quia[4] *Nemo potest duobus dominis servire*,[5] *etc.* Videtur quod[6] hermaphroditus vel ambidexter[7] essent bona nomina pro talibus hominibus duplicis status.

Corellarium est quod ideo nos procuratores Dei in ista causa prosequimur erga parliamentum, quod omnimodi curati, tam superiores quam inferiores, sint plene excusati, et occupent se cum cura sua et nulla alia.

VII.

Quod speciales orationes pro animabus mortuorum factæ in ecclesia nostra, præferentes unum per nomen [magis][8] quam alium, est falsum fundamentum eleemosynæ, super quod omnes domus eleemosynarum Angliæ nequiter sunt fundatæ.

Against special prayers for the dead.

Ista conclusio probatur per duas rationes.

Una est quod oratio meritoria, et alicujus valoris,

---

[1] *bene*] om. G, Wilk.
[2] *soorys*] sorys, G, Wilk.
[3] *regimen*] regionem, G, Wilk.
[4] *quia*] et, G, Wilk.
[5] Mat. vi. 24.
[6] *quod*] quod hæc, G, misreading, apparently, the following word in A.
[7] *hermaphroditus vel ambidexter*] h[i] amfrodita vel ambodext', A.
[8] *magis*] om. A, G.

deberet esse opus procedens ab alta caritate. Et perfecta caritas excipit nullam personam, quia, *Diliges proximum tuum sicut teipsum.*[1] Quapropter apparet nobis quod donum boni temporalis collatum sacerdotibus, et eleemosynarum domibus, est principale consilium specialis orationis, quæ non est longe a simonia.

Alia enim ratio est, quia specialis[2] oratio facta pro hominibus damnatis ad sempiternam pœnam, est Deo multum displicens. Et quamvis sit dubium, verisimile est fideli populo christiano quod fundatores eleemosynarum domus, propter suam venenosam dotationem, sunt pro majori parte pertransiti latam viam.

Corellarium est. Oratio valoris procedens ex caritate perfecta amplexaret in generali omnes quos Deus vellet habere salvatos: et dimitteret viam[3] usitatam marcandisam pro specialibus[4] orationibus factam mendicantibus possessionatis, et aliis sacerdotibus conductitiis; qui sunt populus[5] magni operis toti regno manutentus[6] in otiositate: quia fuit probatum in uno libro quem rex habuit, quod centum domus eleemosynarum sufficiunt toto regno; et ex hoc proveniret magis[7] incrementum possibile temporali parti.

VIII.

Against pilgrimages, prayers, and offerings to crosses or images.

Quod peregrinationes, orationes, et oblationes factæ cæcis crucibus sive *rodys*,[8] et surdis imaginibus de ligno et lapide, sunt prope consanguineæ[9] ad idolatriam, et longe ab eleemosyna. Et quamvis ista inhibita et imaginaria sint, liber erroris populo laicali, adhuc imago usualis de Trinitate est maxime abominabilis.

Istam conclusionem Deus aperte ostendit, præcipiens

---

[1] Mat. xix. 19.

[2] *speciales*] spiritualis, Wilk.

[3] *viam*] illam, Wilk.

[4] *specialibus*] spiritualibus, Wilk.

[5] *populus*] populo, G, second hand, Wilk.

[6] *manutentus*] manutenti, Wilk.

[7] *magis*] majus, Wilk.

[8] *rodys*] rodis, A.

[9] *consanguineæ*] consanguinei, A, G.

eleemosynam fieri homini indigenti ; quia ipsi sunt imago Dei in majori similitudine quam lignum vel lapis: quia Deus non dixit, faciamus lignum, vel lapidem, ad imaginem et similitudinem nostram, sed hominem: quia supremus honor, quem clerici vocant[1] latriam, pertinet ad Deitatem solum ; et inferior honor, quem clerici vocant duliam, pertinet ad hominem et angelum, et ad nullam aliam inferiorem creaturam.

Corellarium est quod servitium de cruce factum bis quolibet anno in nostra ecclesia est plenum idolatria, quia si illud,[2] clavi, et lancea deberent ita alte honorari ; tunc essent labia Judæ, si quis posset habere, valde[3] reliquiæ. Sed rogamus te, peregrine, ad narrandum nobis, quando tu offers ossibus sanctorum in scrinio[4] positis in aliquo loco, utrum tu relevas sanctum qui est in gaudio, vel illud pauperum eleemosynæ donum,[5] quod est ita bene donatum[6] quod[7] homines sunt canonizati : Deus scit quomodo. Et ad loquendum magis plane, fidelis christianus supponit quod puncta illius nobilis hominis, quem homines vocant S. Thomam, non fuerunt causa martyrii.

IX.

Quod auricularis confessio, quæ dicitur tam necessaria ad salvationem hominis, cum ficta potestate absolutionis, exaltat superbiam sacerdotum, et dat illis opportunitatem secretarum notationum aliarum, quam[8] nos nolumus dicere : quia domini et dominæ attestantur, quod præ[9] timore confessorum suorum non audent dicere veritatem. Et in tempore confessionis est opportunum tempus procationum,[10] id est, *of wowyng*,

Against auricular confession.

[1] *vocant*] nominant, G, Wilk.
[2] *illud*] illi, Wilk.
[3] *valde*] valde bonæ, Wilk.
[4] *scrinio*] ꝰmio, A. G.
[5] *donum*] domicilium, Wilk.
[6] *donatum*] dotatum, A, G, Wilk.
[7] *quod*] ob quod, Wilk.
[8] *notationum aliarum, quam*] sermocinationum quas, Wilk.
[9] *præ*] pro, Wilk.
[10] *procationum*] procationis, Wilk.

et aliarum secretarum conventionum ad mortalia peccata.

Ipsi dicunt, quod sunt commissarii Dei ad judicandum de omni peccato; ad[1] perdonandum et mundandum quemcunque eis placuerit. Dicunt, quod habent claves cœli et inferni, et possunt excommunicare et benedicere, ligare et solvere, ad voluntatem eorum: in tantum, quod pro bussello vel XII. denariis volunt vendere benedictionem cœli per cartam, et clausam[2] de warantia sigillatam[3] sigillo communi.

Ista conclusio sic est in usu, quod non indiget probatione aliqua.

Corellarium est quod papa Romanus qui finxit se altum thesaurizarium[4] totius ecclesiæ, habens illud dignum jocale passionis Christi in custodia, cum meritis omnium sanctorum in cœlo, per quod dat fictam indulgentiam a pœna et a[5] culpa, est corellarius scriptus maxime extra caritatem, ex quo potest liberare omnes prisonarios existentes in inferno[6] ad voluntatem suam; et ipsos[7] facere nunquam venire ibidem. Sed hic[8] quilibet fidelis christianus potest bene videre quod multa secreta falsitas abscondita est in ecclesia nostra.

X.

Against war and capital punishment.

Quod homicidium per bellum vel prætensam legem justitiæ pro temporali causa, sine spirituali revelatione, est expresse contraria Novo Testamento; quod quidem est lex gratiæ et plena misericordiarum.

Ista conclusio est aperte probata per exempla prædicationis[9] Christi hic in terra; qui maxime docuit

---

[1] *ad*] om. Wilk.
[2] *clausam*] clausulam, Wilk.
[3] *sigillatam*] sigillata, Wilk.
[4] *finxit—thesaurizarium*] fingitur altum thesaurizarium, G; fingitur altus thesaurizarius, Wilk.
[5] *a*] om. G, Wilk.
[6] *inferno*] illo, A, G.
[7] *ipsos*] ipsum, A, G.
[8] *hic*] sic, Wilk.
[9] *prædicationis*] punicionis, A, G.

hominem ad diligendum inimicos, et ad miserandum eis, et non ad occidendum eos. Ratio est hæc, quod pro majori[1] parte, ubi homines pugnant, post primum ictum caritas rumpitur. Et quisquis moritur extra caritatem vadit rectam viam ad infernum. Et ultra hoc, nos bene cognoscimus quod nullus clericus scit liberare, per Scripturam vel per rationem legitimam, punitionem mortis pro uno peccato mortali, et non pro alio: sed lex misericordiæ, quæ est Novum Testamentum, inhibet omnimodum homicidium: nam[2] in evangelio *Dictum est antiquis, Non occides.*[3]

Corellarium est sancta[4] exspoliatio pauperis populi, quando domini[5] acquirunt indulgentias a pœna et culpa, illis qui juvant exercitum eorum ad interficiendum populum christianum, in longinquis terris, pro temporali lucro, sicut et[6] nos vidimus, milites qui currunt ad ethnicos, id est, *into ethynesse*,[7] ad quærendum eis nomen in occisione[8] hominum; multo magis malas[9] grates de Rege pacis, quia per humilitatem et patientiam nostram fides fuit multiplicata, et pugnatores ac interfectores Christus Jesus odit ac minatur, dicens, *Qui gladio percutit, gladio peribit.*[10]

XI.

Quod votum continentiæ factum in nostra ecclesia per mulieres, quæ sunt fragiles et imperfectæ in natura, est causa inductionis maximorum horribilium peccatorum possibilium humanæ naturæ, quia licet interfectio puerorum antequam baptizentur abortivorum, et de-

Against vows of chastity taken by women.

[1] *majori*] minori, G.
[2] *nam*] om. A.
[3] Mat. v. 21.
[4] *est sancta*] quod sane est, Wilk.
[5] *Domini*] Deum, A.
[6] *et*] om. A, G, and insert after *vidimus*.
[7] *into ethynesse*] in toto "Hethenes," G, Wilk.
[8] *occisione*] occasione, A.
[9] *malas*] malos, A, G; merentur malas, Wilk.
[10] Mat. xxvi. 52.

structio naturæ per medicinam sint turpia peccata; adhuc communicatio cum seipsis, vel irrationabilibus bestiis, vel creatura non habente vitam, tali transcendit[1] indignitate ut puniantur pœnis inferni.

Corellarium est quod viduæ, et tales quæ accipiunt mantellum[2] et annulum delicatæ pastæ, vellemus quod essent desponsatæ, quia nescimus eas excusare a privatis peccatis.

XII.

Against unnecessary arts.

Quod multitudo artium non necessariarum usitarum in nostro regno nutrit multum peccatum in *wast,*[3] curiositate, et inter *dysgysyng.*[4] Istud ostendit ex parte experientia et ratio,[5] quia natura cum paucis artibus sufficit ad necessitatem hominis.

Corellarium est, quod ex quo S. Paulus dicit *Habentes victum et vestitum his contenti simus;*[6] videtur nobis quod aurifabri, et armatores, et omnimodæ artes non necessariæ homini secundum apostolum, destruerentur[7] pro incremento virtutis. Quia licet istæ duæ artes nominatæ erant multum necessariæ in antiqua lege, Novum Testamentum evacuat istas, et multas alias.

These conclusions are more largely set forth elsewhere.

Hæc est nostra ambascata, quam Christus præcepit nobis prosequi, isto tempore maxime acceptabili pro multis causis. Et quamvis istæ materiæ sint hic[8] breviter notatæ, sunt tamen largiter declaratæ in alio

---

1 *tali transcendit*] transeunt, A; transcendit, G.

2 *mantellum*] mentallum, A.

3 *wast*] waste, Wilk.

4 *dysgysyng*] disguising, Wilk.

5 *ratio*] ratione, A.

6 1 Tim. vi. 8.

7 *destruerentur*] destruentur, Wilk.

8 *hic*] his, Wilk.

libro, et multæ aliæ plures totaliter in nostro proprio langagio, quas vellemus ut essent communes toti populo christiano.

Rogamus ergo[1] Deum de maxima sua bonitate, quod reformet[2] nostram ecclesiam totaliter extra juncturam ad perfectionem sui primi initii.

Versus sequentes prædictas conclusiones.

Plangunt Anglorum gentes crimen sodomorum.
Paulus fert horum sunt idola causa malorum.
Surgunt ingrati Gyezitæ Symone nati
Nomine prælati, hoc defensare parati.
Qui reges estis, populis quicunque præestis,
Qualiter his gestis gladios prohibere potestis?

---

[1] *ergo*] om. G, Wilk. | [2] *reformet*] reformet totaliter, A.

SEQUITUR RESPONSIO RICARDI WYCHE SUPER ARTICULIS SUBSCRIPTIS NUPER SIBI IMPOSITIS; PROTESTANDO QUOD SI QUICQUAM SCRIPSERO VEL DIXERO, QUOD NON SIT FUNDABILE IN SCRIPTURA ILLUD DOLENTER REVOCO ET RETRACTO; ET ROGO UT ECCLESIA ILLUD HABEAT UT ERROREM.

I.

As to image worship.

IN primis imponitur me prædicasse quod imagines non sunt adorandæ, sed potius igni tradendæ.

Hic dico quia scriptum est primo mandato decalogi, *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cœlo desuper, neque*[1] *in terra deorsum, neque eorum quæ sunt in aquis sub terra: non adorabis ea, neque coles.*[2] Scribit etiam Gregorius in Registro, libro x. epistola 30.[3] "Si quis imagines facere voluerit, minime prohibe: adorare vero "imagines, modis omnibus omnino[4] veta: sed hæc[5] soli"cite fraternitas tua admoneat ut ex visione rei gestæ "ardorem compunctionis percipiant, et in adoratione "solius Trinitatis prosternantnr." Et in Psalmo XCVI. 7, *Confundantur omnes qui adorant sculptilia, et qui gloriantur in simulacris suis.* Ideo dixi quod imagines non sunt colendæ. Scribitur etiam Sap. XIII. 10, seqq., *Infelices sunt, et inter mortuos spes illorum est, qui appellaverunt Deos opera manuum hominum; aurum et argentum, artis inventionem, et similitudines*

---

[1] *neque*] et quæ, Vulg.

[2] Exod. xx. 4, 5.

[3] Greg. Reg. XI. Ep. 13. Opp. II. p. 1101, B.

[4] *omnino*] om. text of St. G.

[5] *hæc*] hoc, text of St. G.

animalium. . . . Aut si quis artifex faber de silva lignum secaverit et hujus docte eradat corticem, et arte sua usus fabricet vas utile in conversationem vitæ, reliquias hujus operis ad præparationem escæ abutatur :[1] *et reliquum horum quod ad nullum [est] usum,*[2] *facit lignum curvum, sculpat diligenter, ut figuret illud et assimulet imagini hominis, . . . faciat ei dignam habitationem in pariete, ponens illud et confirmans ferro, ne forte cadat prospiciens illi, sciens quod non potest adjuvare se. Imago enim est, et opus est illi adjutorium. Et de substantia sua, et de filiis suis, et de nuptiis votum faciens, inquirit. Non erubescit loqui cum illo qui sine anima est : et pro sanitate quidem infirmum deprecatur, et pro vita rogat mortuum, et in adjutorium inutilem invocat: et pro itinere petit ab eo qui ambulare non potest, et de acquirendo, et de operando, et de omnium rerum eventu petit ab eo qui in omnibus est inutilis. . . . Illud autem cum esset fragile cognominatus est Deus.* Et, *Propter hoc idolis nationum non erit respectus, quoniam*[3] *creaturæ Dei in odium factæ sunt, et in temptatione*[4] *amimæ hominum et in muscipulam*[5] *pedibus insipientium. Initium enim fornicationis est exquisitio idolorum ; et adinventio illorum corruptio vitæ est.* Et, *Omnis mali causa et initium*[6] *et finis. Dum enim confidunt in idolis quæ sunt sine anima, male jurantes noceri se non putant.*[7] *Utraque ergo illis eveniet*[8] *digne, quoniam male senserunt de Deo attendentes idolo,*[9] *et injuste juraverunt in idolo, contemnentes justitiam.*

---

[1] *abutatur*] so Vulg. ; abutitur, MS.

[2] *ad nullum* [*est*] *usum*] ad nullum usum, MS. ; ad nullos est usus, Vulg.

[3] *quoniam*] quin, MS.

[4] *temptationem*] tentationem, MS.

[5] *muscipulam*] muscipulas, MS.

[6] *initium*] nuncium, MS.

[7] *putant*] sperant, Vulg.

[8] *eveniet*] evenient, Vulg.

[9] *idolo*] idolis, Vulg.

Ideo dixi populo quod non debet in imaginibus confidere vel sperare, vel ipsis vovere, vel ipsas orare. Et quia Jacobus dicit, *Ante omnia, fratres mei, nolite jurare, neque per cœlum, neque per terram, neque per aliud quodcunque juramentum: sit autem sermo vester, est est, non non, ut non sub judicio decidatis.*[1] Et Johannes Chrysostomus dicit, "Qui jurat "per creaturam, committit idolatrium; quia deificat "illud per quod jurat."[2] Ideo dixi quod homines non debent jurare per ipsas. Item scribitur, *Qui immolat diis præter Deo soli, occidatur.*[3] Ideo dixi quod populus non debet ipsis offerre. Et ut dicit Augustinus, "Omnino errare meruerunt, qui Christum et "apostolos ejus, non in sanctis codicibus, sed in pictis "parietibus quæsierunt."[4]

II.

Mendicancy sinful.

Secundo,[5] quod mallem terram comedere quam mendicare vere, quia scriptum est, *Omnis indigens et mendicus non sit*[6] *inter vos.*[7] Et iterum. *Divitias et mendicitatem ne dederis mihi, Domine; sed tantum victui meo tribue necessaria.*[8] Item in Psalmo, *Non vidi justum derelictum, nec semen ejus quœrens panem.*[9] Scribit etiam Hieronymus, et ponitur in canone I. qu. 2, *Clericos*, et XVI. qu. 1, *Quoniam quicquid.* "Illi, et potissime clerici, qui sibi sufficiunt, et "quod egenis debetur, egestatis obtentu, fraudulenter "surripiunt; sacrilegium profecto committunt, et per abu-

---

[1] James v. 12.

[2] Possibly the reference is to Chrysost. Hom. xvii in Mat. Opp. tom. vii. p. 228, D.

[3] *occidatur*] Ex. xxii. 10. Vulg. has occidetur.

[4] This reference I have not found.

[5] *Secundo*] In the margin, in the transcriber's writing, Contra fratres mendicantes.

[6] *sit*] erit, Vulg.

[7] Deut. xv. 4.

[8] Prov. xxx. 8, 9.

[9] Ps. xxxvi. 25.

"sionem talium judicium sibi manducant et bibunt."[1] Item Hieronymus. "Illi tantum pauperum accipiant[2] "cibos, qui jam laborare non possunt, nec sibi sufficiunt."

Ergo injuste quidam mendicant et contra Dei mandatum. Et multum melius esset terram comedere quam sponte peccare in conspectu Dei.

III.

Tertio, quod quilibet bonus sacerdos habet tantam potestatem sicut papa.

The power of all good priests equal.

Ad istum dixi, quod in hora mortis hominis quilibet simplex sacerdos habet plenariam potestatem sicut papa. Et ulterius dixi quod olim idem erat episcopus et sacerdos, et unica potestas eorum omnium, donec restricta fuit per instituta ecclesiæ; quia Hieronymus in epistola sua XLIV. super epistolam ad Titum, et in canone, dist. 95,[3] sic inquit. "Olim idem presbyter, "et[4] episcopus. Et antequam diaboli instinctu studia "in religione fierent, et diceretur in populis, *Ego sum* "*Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ;*[5] communi "presbyterorum concilio ecclesiæ gubernabantur. Post-"quam autem unusquisque illos,[6] quos baptizaverat, "suos esse putaverat, et[7] non Christi: in toto orbe "decretum est, ut unus presbyterorum præponeretur,[8] "et schismatum semina tollerentur." Et paulo post, "Sicut ergo presbyteri sciunt se, ex ecclesiæ consue-

---

[1] *bibunt*] The passage in the Canon is as follows :—"Clericos autem illos "convenit ecclesiæ stipendiis sus-"tentari, quibus parentum et pro-"pinquorum nulla suffragantur. "Qui autem bonis parentum et "opibus sustentari possunt; si "quod pauperum est, accipiunt; "sacrilegium," &c. There is said to be no such passage in the extant works of St. Jerome.

[2] *accipiant*] accipiunt, MS.

[3] Cap. *Olim idem.*

[4] *et*] qui et, Canon.

[5] 1 Cor. i. 12.

[6] *illos*] eos, Canon.

[7] *esse—et*] putabat esse, Canon.

[8] *præponeretur*] electus superponeretur ceteris ad quem omnis ecclesiæ cura pertineret, Canon. In St. J. supponeretur is read for superponeretur.

" tudine, ei qui sibi præpositus fuerit esse subjectos: " ita episcopi noverint se magis consuetudine, quam " dispensatione[1] dominicæ veritatis, presbyteris esse " majores. Et in communi debent ecclesiam regere." Et in evangelio, *Qui se humiliaverit sicut parvulus iste, hic major est in regno cœlorum.*[2]

IV.

Papal excommunication not always valid.

Quarto quod non sunt excommunicati quos papa excommunicat.

Hieronymus scribit, et ponitur in canone XXIV. qu. 3.[3] " Si quis non recto judicio eorum, qui præsunt ec- " clesiæ, depellatur, et foras mittatur: si ipse antea " non exiit, hoc est, si non ita egit, ut mereretur " exire; nihil læditur in eo, quod non recto judicio " ab hominibus videtur expulsus. Et ita fit, ut in- " terdum ille, qui foras mittitur, intus sit; et ille " foras, qui intus videtur retineri." Et sic dixi quod licet papa aliquem excommunicaret ex suggestione falsa, vel ex injusta voluntate, sive ex causa irrationabili, non est ideo excommunicatus a Deo, qui non potest injuste facere, nec factum injustum approbare.

Et iterum, quia in quibusdam casibus potius debet homo pati sententiam excommunicationis quam agere contra conscientiam.

V.

Offerings at churching of women.

Quinto, quod non licet mulieri purificari cum argento in candela.

---

[1] *dispensatione*] dispensationis, Canon; dispositionis, St. J. Both read veritate.

[2] Matt. xviii. 4.

[3] Cap. *Si quis non.*

VI.

Sexto, quod non licet puerum baptizari cum argento in candela; nec offerre in acceptione corporis Christi.

Offerings at baptism and eucharist.

VII.

Septimo, quod sacerdos qui recipit salarium est excommunicatus.

Pay of the clergy.

Quoad hos, quia statutum est ab ecclesia, Extravagante de Simonia, cap. *Non satis,* et cap. *Cum in ecclesiæ corpore,*[1] ubi sic scribitur. "Horribile quidem[2] " est, quod in quibusdam ecclesiis venalitas perhibetur " habere locum, ita ut pro episcopis vel abbatibus " seu quibuscunque personis ecclesiasticis ponendis in " sedem, seu introducendis presbyteris in ecclesiam, " necnon et pro sepulturis, et exsequiis mortuorum, " et benedictionibus nubentium, seu aliis sacramentis " aliquid requiratur. Putant autem plures hoc[3] licere, " quia legem mortis de longa consuetudine non va- " luisse[4] arbitrantur, non attendentes quod tanto gra- " viora sunt crimina, quanto diutius infelicem [ani- " mam][5] detinent[6] alligatam. Ne[7] de cetero hæc fiant " districtius prohibemus. Siquis autem contra hoc " venire præsumpserit, portionem cum Giezi[8] noverit " se habiturum." Et de hac materia in pluribus locis in canone. Et mihi videtur illicitum esse contra talia instituta agere.

Et quia sæpe mulieres infideliter tantum[9] in baptismo parvulorum dant, æstimantes quasi solvere pro baptismo. Ut quidam dicunt aperte, quia volunt solvere pro sua communione; Anglice, *They wyl pay for*

---

[1] Decret. Greg. IX. lib. v. tit. 3, cap. 8, 9.

[2] *quidem*] nimis, Canon.

[3] *hoc*] ex hoc, Canon.

[4] *non valuisse*] invaluisse, Canon.

[5] *animam*] om. MS.

[6] *detinent*] tenuerunt, Canon.

[7] *Ne*] Ne igitur, Canon.

[8] 2 Kings v. 27.

[9] *tantum*] tam, MS.

theyr howsyl; ubi ex ignorantia graviter peccant, eo quod putant emere corpus Christi, vel cetera sacramenta; quia in evangelio scribitur, *Ex ore tuo te judico;*[1] et iterum, *Ex verbis tuis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis.*[2] Et gravius peccant qui ipsos corrigerent, et nedum ipsos docent suum errorem, sed ipsos præmuniunt quod non communicabunt, nisi oblationem obtulerint.

Insuper et mulieres, ex superbia, ad suas purificationes convocant multas mulieres ad offerendum, in superbiam, grandia convivia præparant in suam depauperationem, et in saturitatem gulosam, cum fabulis turpibus, et jocis inhonestis, et olim in opprobrium vicinarum suarum. Unde dixi quod multo magis licitum esset, et Deo placentius, ad instar matris Domini nostri Jesu Christi paupere,[3] cum una sive duabus mulieribus exsequi purificationem, sed principaliter offerendo seipsas Deo, hostiam viventem; quam taliter pompam seculi ostentare: et quanto plures ita humiliter obtulerint, tanto melius.

Et certe cum sacerdotes sunt necessarii in uno loco; [et][4] ibidem habentes sibi necessaria, et inde discedentes ex cupiditate pro majori salario, declinant a mandatis Domini; et sic [sunt][5] excommunicati, testante Psalmo CXVIII. 21, *Maledicti qui declinant a mandatis tuis.*

VIII.

Bastards cannot be saved.

Octavo, quod filius sacerdotis nec alicujus[6] extra matrimonium natus potest salvari.

Scributur Sapientiæ III. 16, *Filii adulterorum in*

---

[1] Luke xix. 22.
[2] Matt. xii. 37.
[3] *paupere*] perhaps rd. pauperis.
[4] *et*] should be omitted.
[5] *sunt*] not in MS.
[6] *alicujus*] read aliquis.

consummatione erunt. Et ab eo[1] *iniquo toro semen exterminabitur. Et si quidem longæ vitæ erint, in nihilum computabuntur, et sine honore erit novissima senectus eorum. Et si celerius defuncti fuerint, non habebunt spem, nec in die agnitionis allocutionem.* Et iterum apostolus. *Si quis frater uxorem habeat infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.* Et paulo post. *Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem; et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem. Alioquin filii vestri immundi essent; nunc autem sancti sunt.*[2] Unde ego dixi pueros extra matrimonium natos quodammodo magis indispositos, et inordinatos, et magis pronos ad malum, quam filios in matrimonio natos. Sed semper credo, credidi, et confiteor, et confessus sum, quod filius æternaliter non portabit iniquitatem patris, vel matris ; quia quacunque hora ingemuerit peccator, non recordabitur Deus peccatorum ejus. Iterum Jesus noster dicit Pharisæis et scribis, *Publicani et meretrices præcedent vos in regnum Dei,*[3] quia Christus venit salvos facere peccatores. Et *Quicunque crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit : qui vero non crediderit condemnabitur.*[4]

IX.

Nono, quod non licet dare oblationes, præter de animalibus. **Animals alone are lawful offerings.**

Bene recordor : quia in veteri testamento præceptum fuit afferre bestias in purificationibus mulierum, et pro delictis, et pro peccatis ; et in holocaustis et victimis, et primogenita peccatorum et decimam eorum. Et sic dixi, quod offerrebant pro Christo par turturum, aut

---

[1] *eo*] om. Vulg.
[2] 1 Cor. vii. 12—14.
[3] Matt. xxi. 31.
[4] Mark xvi. 16.

duos pullos columbarum, ob humilitatem, quia pauper erat.

Ulterius recordor, quod afferebant primitias frugum terræ, et libamina, et aurum, et argentum, æs et lapides pretiosos, sericum et pelles, ad faciendum et ornandum templum et tabernaculum.

Item quomodo Christus obtulit seipsum Deo oblationem, et præcipit nos offerre nosmetipsos Deo, quam oblationem maxime acceptat.

Insuper confiteor vobis quia ego obtuli argentum in oblationem et similiter recepi: et si in hoc illicite feci, peto quod donetis mihi, quia putavi, et adhuc puto me in hoc licite fecisse.

X.

That a boy can bless bread as well as a priest.

Decimo, quod garcio potest benedicere panem tam bene sicut sacerdos.

Vere:[1] quia præceptum et dictum est in lege,[2] quod simoniacus non est sacerdos, nec esse potest. Et interdicimur ex sacra Scriptura quod non communicabimus, nec cibum sumemus cum idolatris, fornicariis, perjuris, rapacibus, avaris et hujusmodi.[3] Et in lege præceptum [est][4] quod populus non accipiat ministrationem de sacerdotibus fornicantibus.[5] Ideo dixi quod mallem recipere panem de manu laici bene viventis et placentis Deo, quem ipse benedixit, quam de manu talis sacerdotis.

XI.

No one may give tithes or a mortuary.

Undecimo, quod nullus debet dare decimas, nec mortuarium.

---

[1] *Vere*] In MS. there is no stop before *vere*, and a half stop after it.

[2] See, among other passages, Decret. part II. ca. I. qu. 5, *Præsentium*. The chapters bearing on this point are quoted in the commentary on Decret. Greg. IX. lib. v. tit. 3, cap. 22, *De Simoniace*.

[3] 1 Cor. v. 9, 10.

[4] *est*] not in MS.

[5] Decret. pt. I. dist. 32, *Nullus missam*.

Quia Christus in evangelio dicit, *Væ vobis scribæ et Pharisæi hypocritæ qui decimatis mentam, rutam, cyminum, et omne olus; et reliquistis graviora legis, judicium, fidem, et misericordiam. Hæc oportet facere, et illa non omittere.*[1] Super quo Chrysostomus.[2] "Justitiam, misericordiam, et fidem, propter "gloriam suam mandavit Deus; sed decimas propter "sacerdotes, pro ministerio quo serviunt sibi in taber- "naculo." Et hinc dicit Paulus, *Qui servit altari de altari participatur; quia dignus est operarius mercede sua.*[3] Et quia, *Qui non vult operari non manducet;*[4] ut dicit apostolus. Et in canone statutum est sic. "Si qui sunt presbyteri, diaconi, subdiaconi,[5] "qui in crimine fornicationis jacent,[6] interdicimus eis "ex parte Dei omnipotentis, et S. Petri auctori- "tate, ecclesiæ introitum, usque dum pœniteant et "emendent. Si vero in peccato suo perseverare malue- "rint, nullus vestrum audire præsumat officium;[7] quia "benedictio eorum vertitur in maledictionem, et oratio "in peccatum, testante Domino per prophetam.[8] Qui "vero huic saluberrimo præcepto obedire noluerit, ido- "latriæ peccatum incurrit, Samuele attestante,[9] et "B. Gregorio instruente."[10] Et iterum: "Nullus audiat "missam presbyteri quem scit indubitanter concu- "binam habere, aut subintroductam mulierem."[11] Unde et sancta synodus[12] hoc sub excommunicatione

---

[1] Matt. xxiii. 23. Not an exact quotation.

[2] Chrysost. Opus imperf. in Matthæum, Hom. XLIV. Opp. tom. V. App. p. clxxxvii, C, D.

[3] 1 Cor. ix. 13; 1 Tim. v. 18.

[4] 2 Thess. iii. 10.

[5] *subdiaconi*] vel subdiaconi, Canon.

[6] *jacent*] jaceant, Canon.

[7] *audire — officium*] officium eorum audire præsumet, Canon.

[8] Mal. ii. 2.

[9] *attestante*] testante, Canon. 1 Sam. xv. 23.

[10] *instruente*] adstruente, Canon. See Decret. pt. II. dist. 81, *Si quia sunt.* Greg. Moral. xxxv. cap. 12.

[11] Decret. pt. I. dist. 32, *Nullus missam.*

[12] Council of Rome, A.D. 1059. Harduin, Concil. vi. p. 1061.

statuit, dicens, "Quicunque sacerdotum, diaconorum, "subdiaconorum, post constituta[1] bonæ memoriæ prædecessorum[2] nostrorum SS. Leonis et Nicolai de castitate clericorum, concubinam palam duxerit, vel ductam "non reliquerit, ex parte Dei omnipotentis, et auctoritate principum apostolorum Petri et Pauli, præcipimus, et omnino contradicimus, ut missam non "cantet, nec evangelium legat, nec epistolam ad missam, "nec maneat cum clericis,[3] nec partem ab ecclesia "suscipiat."[4] Super quo archidiaconus dicit quod populus debet subtrahere a tali decimas voluntarias, quia non datur beneficium, nisi propter officium.

Deinde dixi quod talibus sacerdotibus populus non debet dare voluntarie decimas, sed quia Christus dicit *Qui vult tecum in judicio contendere et tunicam tuam tollere, præbe ei et pallium;* ideo potius dandum est talia petentibus, quam pro talibus litigare. Nec mortuarium populus debet dare nisi ex consuetudine.

XII.

No orders of friars ought to exist.

Duodecimo, quod nec ordo fratrum debet esse, [nec religio monialium.][5]

Duobus modis dicitur ordo, etiam fratrum. Primo modo dicitur ordo norma et actus in quibus quælibet creatura ordinatur ad serviendum Creatori omnium. Secundo modo dicitur ordo fratrum mores, actus et vita, quibus utuntur.

Et quia iste ordo fratrum est mendicitas spontanea clamosa, quæ est contra justitiam evangelicam, ut patet per sanctos doctores:

---

[1] *constituta*] constitutum, Canon.

[2] *prædecessorum*] prædecessoris, Canon.

[3] *nec—clericis*] neque in presbyterio ad divina officia cum iis qui præfata constitutioni obedientes fuerint maneat.

[4] Decret, pt. I. dist. 32, *Præter hoc.*

[5] Matt. v. 40.

[6] *nec — monialium*] should be omitted.

Et ordo iste fratrum est latrocinium, cum felonice furentur pueros in suum ordinem: et ideo fures sunt et latrones, non intrantes per Christum ostium, sed aliunde, ut furentur et mactent, et perdant:

Et tertio, quia iste ordo fratrum est quod multipliciter vivunt contra ordinem Christi et contra ordinem suimetipsorum, quia contra primum institutum ordinis ipsorum, et contra hæc[1] quæ dicunt et ostendunt; ita quod sunt in nullo ordine, ut plane patet per opera illorum, et per S. Hildegarem[2] virginem, cujus dicta approbata et canonizata sunt ab Eugenio papa, præsente S. Bernardo, et aliis multis in concilio Treverensi:[3]

Et quia fratres maxime ponderant istum ordinem: ideo dixi quod ordo fratrum est introductus præter legem Christi.

XIII.

Tertiodecimo, quod nec religio monialium debet esse. Nor any nuns.

Dico quod *Religio munda et immaculata apud Deum Patrem hæc est, visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum; et immaculatum se custodire ab hoc seculo.*[4] Sed quia istæ moniales constituuntur rectores ecclesiarum; et recipiunt fructus et decimas, quæ sunt tributa egentium animarum, et avare retinent, et non subveniunt inde egenis, nec regunt quasdam ecclesias quas possident officio pastorali per se, nec per sacerdotes. Et apostolus non permittit mulieres loqui in ecclesia.[5] Et venerabilis doctor Lincolniensis in quodam sermone dicit, quod appro-

---

[1] *hæc*] hoc, MS.

[2] *Hildegarem*] Hildegardem is the commoner form.

[3] *Treverensi*] held A.D. 1147 or 1148.

[4] James i. 27.

[5] 1 Cor. xiv. 34.

priatio ecclesiarum, potissime fœminis, est contra Dei ordinationem. Ideo dixi, quod iste doctor dicit, tales mulieres esse rectores ecclesiarum parochialium est contra ordinationem Dei.

XIV.

Quartodecimo, quod nulla missa sacerdotis non proficit animabus pro quibus celebrat, sed potius auget pœnam.

Dixi quod Gregorius dicit in Pastoralibus (et est III. qu. 7, *In gravibus*). "Cum is," inquit, "qui "displicet[1] ad intercedendum mittitur, irati animus "procul dubio ad deteriora provocatur." Scriptum quippe est Prov. XV. 8, *Victimæ impiorum abominabiles sunt Deo,*[2] *vota justorum placabilia.*

---

[1] *qui displicet*] displicet qui, Canon.

[2] *sunt Deo*] Domino, Vulg.

HÆRESES ET ERRORES DOMINI JOHANNIS PURVEY SACERDOTIS, EXTRACTI DE LIBELLO SUO HÆRETICO.[1]

I.

De sacramento eucharistiæ dicit,

Purvey's heresies and errors as to the Eucharist.

1. Quod illud capitulum de Pœnitentiis et Remissionibus, *Omnis utriusque sexus*,[2] quo statuitur quod omnes fideles debeant saltem semel in anno, hoc est in paschate, recipere sacramentum eucharistiæ, est irrationale, hæreticum, et blasphemum.

2. Item quod Innocentius papa tertius fuit capitalis antichristus; qui post solutionem Sathanæ adinvenit novum articulum fidei, et quandam fictam veritatem de sacramento altaris; videlicet, quod sacramentum altaris est accidens sine subjecto, vel cumulus accidentium sine substantia. Sed Christus, et ejus apostoli docent manifeste quod sacramentum altaris est panis et corpus Christi pariter, modo quo ipse dixit. Et per hoc quod vocat illud panem, vult et debet populus rationabiliter intelligere panem verum, et non falsum nec fictum. Et si ille antichristus Innocentius alleget quod in concilio Lugdunensi, ubi hæc materia fuit decisa, fuerunt cum eo sexcenti episcopi et mille prælati concordantes in determinationem hujusmodi; omnes illos dicit fatuos, juxta illud Eccles. I. 15, *Stul-*

[1] *libello suo hæretico*] Purvey's *Ecclesiæ Regimen*. See Forshall and Madden's Preface to the Wycliffite versions of the Bible; Oxford, 1850. pp. xxv.—xxviii.

[2] Sextus Decret. lib. V. tit. 10.

torum infinitus est numerus. Et consimiliter vocat eos pseudo-Christos et pseudo-prophetas: de quibus ait Christus, Matt. xxiv. 24, *Surgent pseudo-Christi et pseudo-prophetæ, et seducent multos.* Et ideo quilibet christianus debet credere firmiter, quod sacramentum altaris est verus panis, et non falsus nec fictus. Et quamvis sit verus panis, est tamen vere corpus Christi; eo modo quo ipse dixit. Et sicut est verus Deus et verus homo; sic ille panis, qui est sacramentum, est verus panis, et verum corpus Christi. Et sicut Christus per suam humanitatem fuit visibilis et passibilis, et per suam divinitatem fuit invisibilis [et] [1] impassibilis; sic hoc sacramentum, in eo quod est verus panis, potest videri oculo corporali, et potest pati corruptionem; sed quamvis homo videat illud sacramentum, non tamen potest videri oculo corporali corpus Christi in illo sacramento, quamvis hoc sacramentum sit corpus Christi eo modo quo ipse dixit. Et quamvis hoc sacramentum corrumpatur, et hoc sacramentum est corpus Christi eo modo quo ipse dixit, tamen corpus Christi est modo incorruptibile in cœlo. Et sacramentum calicis est verum vinum, et verus Christi sanguis, secundum quod ipse dixit.

3. Item quod Innocentius tertius, cum magna multitudine clericorum mundialium, fecit novam quandam determinationem, quod sacramentum altaris est accidens sine subjecto; cum nec Jesus Christus, nec aliquis apostolorum ejus docuit hanc fidem aperte, sed manifeste contrarium: nec etiam sancti doctores per mille annos et amplius docuerunt hanc fidem aperte.

4. Item quando Antichristus, vel aliquis suorum mundialium clericorum, interrogat te, simplex christiane, numquid hoc sacramentum sit verus panis,

---

[1] *et*] not in MS.

concede hoc aperte. Et si quærat an sit panis materialis, aut quis alius panis, concede quod est panis talis, qualem Christus intellexit in proprio verbo suo, et talis panis qualem Spiritus Sanctus intellexit in S. Paulo vocante illud veraciter panem quem frangimus; et non vadas ulterius hic. Si autem quærat a te quomodo hic panis est corpus Christi, dic tu, tali vero modo qualem Christus intelligit,[1] qui est omnipotens et totus verax, et mentiri non potest. Dic tu etiam, sicut sancti doctores dicunt, quod terrestris materia vel substantia potest converti in Christum, sicut paganus vel infidelis potest baptizari, et per hoc converti spiritualiter in membrum Christi, et sic quodammodo fieri Christus, et adhuc remanere idem homo in natura. Sic enim concedit Augustinus quod peccator abrenuncians peccato suo, et factus unus spiritu cum Deo per fidem, gratiam, et caritatem, potest converti in Deum, et esse quodammodo Deus,[2] sicut David et S. Johannes testantur, et adhuc esse idem homo in substantia, et natura, et mutari in anima et virtutibus. Sed homines majoris scientiæ et rationis possunt apertius convincere falsitatem Antichristi, in hac materia, et aliis, per dona Spiritus Sancti operantis in eis. Si tamen simplices velint sic tenere humiliter aperta verba sacræ Scripturæ, et generalem sententiam, cum intellectu Spiritus Sancti, et non ultra procedere, sed committere humiliter Spiritui Sancto illud quod sensum eorum transcendit, tunc possunt sic secure mori, ut veri martyres Jesu Christi.

---

[1] The following rubric is written in the MS. at the foot of the column:—"Nota hic superius quomodo Lollardus informat per eum "deceptos in materia de eucharistia."

[2] *Deus*] Perhaps the reference is to Aug. de Genesi ad literam I. c. 4, 5.

II.

As to the sacrament of penance.

De sacramento pœnitentiæ dicit,

1. Quod illud capitulum Pœnitentiis et Remissionibus, *Omnis utriusque sexus*,[1] per quod ordinatur quædam nova auriculosa confessio,[2] scilicet vocalis, est plenum hypocrisi et hæresi, avaritia, superbia, et blasphemia. Et reprobat illud capitulum verbatim, et per sententias, ex processu.

2. Item quod pœnæ seu pœnitentiæ taxatæ per canones sunt irrationabiles et injustæ, propter austeritatem seu rigiditatem quam addunt supra pœnas taxatas in lege divina. Et exemplificat de solemniter et publice pœnitentibus non admittendis ad ordines, juxta decretum concilii generalis, dist. 50, *Ex pœnitentibus*. Aliud[3] exemplum ponit ad idem de septenni pœnitentia presbyteri fornicantis juxta capitulum *Presbyter*, dist. 82. Ad idem etiam ponit aliud exemplum de pœnitentia occidentis presbyterum, juxta illud capitulum *Qui presbyterum*, de Pœnitentia et Remissionibus;[4] ubi dicunt decretalia concilii generalis quod talis debet cingulo militiæ, et absque spe conjugii perpetuo remanere.

3. Item quod Innocentius tertius introduxit novam confessionem, per quam sacerdotes laicos[5] simplices opprimunt; et multa alia faciunt, compellentes eos confiteri sacerdotibus cæcis superbia et avaritia plenis, spretis sacerdotibus peritis.

4. Item quod decretale Innocentii tertii de supradicta confessione vocali fuit introducta ad intricandum con-

---

[1] Sextus Decret. lib. v. tit. 10.

[2] *confessio*] confessionis, MS.

[3] *Aliud*] Ad, MS.

[4] *Pœnitentia et Remissionibus*] A false reference. The chapter is in Decret. pt. II. ca. 17, qu. 14. The Council of Mayence, A.D. 1225, of which it is a decree, was not a general council; nor was that of Carthage, in which the canon *Ex pœnitentibus* was made.

[5] *laicos*] laici, MS.: a clerical error.

scientias hominum cum peccato, et trahendum eos in infernum. Et quod hujusmodi confessio destruit libertatem evangelii, et impedit homines ad quærendum, et tenendum sapiens consilium et doctrinam sacerdotum Dei, qui sciunt fideliter servare præcepta ipsius, et vellent libenter docere populum rectam viam ad cœlum. Propter quod omnes christiani, et specialiter omnes Anglici debent exclamare contra hujusmodi leges.

III.

De sacramento ordinis dicit,

As to the sacrament of orders.

1. Quod omnes boni christiani sunt prædestinati, veri sacerdotes ordinati, seu facti a Deo ad offerendum Christum in seipsis, et seipsos Christo,[1] et ad docendum evangelium proximis, verbo et exemplo. Seculares vero clerici plus magnificant nuda signa sacerdotii adinventa per homines peccatores, quam verum sacerdotium Dei fundatum in vera fide, ac bonis operibus.

2. Item quod si opus esset habere presbyteros ordinis, Deus scit et potest, cum ei placuerit, facere presbyteros sine operatione humana, et signis hominum peccatorum,[2] id est, sine sacramentis, sive characteribus, agnoscendos in populo per eorum sanctam vitam, et exemplum, et veram prædicationem legis divinæ. Sic enim fecit primogenitos presbyteros vel sacerdotes ante legem Moysis.[3] Et sic fecit ipsum Moysem sacerdotem ante Aaron, et cærimonias legis, absque operatione humana. Et sic omnes prædestinatos facit Deus sacerdotes. Sed christiani non recipiunt tales ut presbyteros nisi quatenus ipsi imitantur Christum, et ejus apostolos; nec tenent omnino quod

[1] *Christo*] Christi, MS.

[2] *peccatorum*] The following note is written in the margin, in the writing of the transcriber :—" Nota " quomodo fundat aliquos fieri sa- " cerdotes solum a Deo."

[3] *Moysis*] Moysi, MS.

ipsi conficiunt sacramentum altaris quandocunque eis placet, ne forte Deus non operetur cum eis, si hoc velint ex cupiditate vel jactantia suæ potestatis.[1] Et ideo simplices volunt adorare illud sacramentum in hac dubietate, cum tacita conditione, si conficitur auctoritate divina, et habere devotionem suam ad corpus Christi in cœlo.

3. Item quod presbyteri, si sint sacerdotes Dei, sunt episcopi, prælati, et curati christianorum fratrum suorum, quos possunt ducere ad cœlum per exemplum sanctæ conversationis, et prædicationem evangelii, licet non faciant sacrificium Antichristo de Roma pro sua confirmatione, nec sint desponsati mundo per secularia dominia, et consumptionem victus pauperum, sicut sunt seculares episcopi, prælati, et curati.

4. Item quod licet nullus esset papa secundum consuetudinem ecclesiæ, adhuc Christus, qui est caput ecclesiæ, talem ordinat papam ad suum libitum, quiscunque est magis humilis, et melius facit officium sacerdotis, licet ille mundo ignoretur.[2] Et licet nullus [fiat][3] episcopus per sublimationem super alios secundum consuetudinem ecclesiæ; tamen omnes sacerdotes bene possunt regere ecclesiam per communem assensum, sicut aliquando, priusquam superbia mundialis esset inter sacerdotes. Episcopi enim sunt super alios presbyteros, magis per consuetudinem ecclesiæ, quam per ordinationem Dei. Et quamvis nullus presbyter esset per modum usitatum nunc de receptione ordinis, et tonsuræ per episcopum secularem et ejus tonsorem, adhuc Christus scit facere ac eligere quem sibi placuerit, ad

---

[1] *potestatis*] Note in the transcriber's writing :—" Nota quomodo " dicunt sacerdotem celebrantem ex " cupiditate missam non conficere, " quia non conficitur nisi quatenus " Deus cooperatur, sed hic Deus " non cooperatur, sic, etc."

[2] *ignoretur*] Note in the transcriber's writing : — " Nota quod " dicit humillimum mortalium esse " papam."

[3] *fiat*] not in MS.

bene vivendum, et bene docendum suum evangelium, et ministrandum populo suo omnia necessaria sacramenta. Et quilibet homo sanctus, qui est membrum Christi, et erit salvatus, est verus presbyter ordinatus a Deo, licet nullus secularis episcopus unquam ei manum imponat.

5. Item quod papa et prælati magis ponderant suos characteres, ut tonsuras et coronas ab eis inventas, quam verum sacerdotium factum a Deo, cum omnes sancti prædestinati sint veri sacerdotes facti ab illo.

IV.

De potestate clavium et censuris dicit, As to the power of the keys, and censures.

1. Quod nullus christianus debet appretiare[1] Sathanam, quem ibi vocat papam, et censuras ejus injustas, plus quam sibilum unius serpentis, aut flatum Luciferi.

2. Item quod nemo debet confidere in falsis indulgentiis cupidorum presbyterorum, quæ subtrahunt spem hominum a Deo ad homines peccatores, et spoliant pauperes eleemosyna eis debita: quod tales presbyteri sunt manifeste proditores Christi, et totius ecclesiæ; vel[2] saltem procuratores Sathanæ ad decipiendum animas christianas per suam hypocrisim, et fictas indulgentias.

3. Item ex quo prælati et clerici seculares, quos ibi vocat mundiales fatuos, vivunt ita execrabiliter contra evangelium, et exemplum Christi et apostolorum ejus, et non docent veraciter evangelium, sed mendacia et falsas traditiones hominum peccatorum, patet valde manifeste quod ipsi non habent claves regni cœlorum, sed claves inferni. Et debent esse valde securi quod Deus nunquam dedit eis potestatem ad faciendum tot traditiones quæ contrariantur

---

[1] *appretiare*] appreciari, MS. | [2] *vel*] et, MS.

libertati evangelii, et impediunt homines christianos scire et servare illud in libertate, et sic faciliter pervenire ad cœlum.

4. Item quod laici possunt legitime ministrare omnia sacramenta necessaria ad salutem, ut baptismum, et prædicationem, et matrimonium, et multa alia. Et sine sacramento chrismatis, vel eucharistiæ, possunt homines bene esse.

5. Item quod quicunque religiosi, non obstante capitulo *Religiosi*, de Privilegiis, in Clementinis,[1] possunt licite ministrare omnia sacramenta illis qui digni sunt illa recipere, cum hoc sit opus caritatis, quam sola voluntas et ordinatio papæ et suorum fautorum impedit in hoc casu.

6. Item quod si papa poneret interdictum in regno nostro, non posset nobis nocere, sed multum prodesse: quia per hoc alleviaret nos a maledictis legibus suis, et a sumptibus sustentandi tot millia mundialium sacerdotum, ad garrulandum usum Sarum, et novum cantum sine devotione.

7. Item quod non quicquid papa cum suo generali concilio ligat in terris, ligatum est a Deo in cœlo; vel Deus ligat irrationaliter, et contradictorie agit contra seipsum: vel quod papa destruit judicium Dei.

V.

As to the preaching of the Gospel.

De prædicatione evangelii dicit,

1. Quod quicunque recepit officium sacerdotis, vel episcopi, et illud non implet exemplo bonæ vitæ, ac etiam fideli et libera prædicatione evangelii, est latro excommunicatus a Deo, et a sancta ecclesiæ. Et quod si curati non prædicent verbum Dei, erunt damnati, et si nesciunt prædicare, debent resignare beneficio.

---

[1] Clement. lib. v. tit. 7, cap. 1.

2. Item quod prælati non docentes evangelium Christi, licet nihil aliud mali addant, sunt mortui in seipsis, antichristi, et Sathanæ transfigurati in angelos lucis, fures nocturni et diurni, occisores et perditores populi christiani.

VI.

De sacramento conjugii dicit,

As to the sacrament of marriage.

1. Quod, non obstante cognatione spirituali, vir et mulier possunt licite per legem Dei copulari matrimonio, sine aliqua dispensatione papali. Et ibidem dicit, quod si regnum nostrum eligat unum illegitimum in regem, dummodo ille bene faciat officium regis, Deus facit eum regem; et per consequens reprobat alium regem, seu hæredem regni legitimum.

2. Item quod propter cognationem hujusmodi spiritualem non debet matrimonium separari.

3. Item quod, non obstante capitulo *Si inter* de Sponsalibus,[1] si quis contraxerit cum una muliere per verba de futuro, mediante etiam juramento, et postea cum alia per verba de præsenti, secundus contractus tenet.

4. Item quod si quis contrahat cum aliqua muliere per verba de futuro, juramento etiam medio, et alius cum eadem pari forma contrahat, sequente copula carnali: primus contractus facit matrimonium verum, et non secundus.

5. Item vir, cum coram testibus conjunctus fuerit cum muliere per contractum de præsenti, et ex ea susceperit liberos, et postmodum idem vir nupserit alteri, et similiter mulier per verba de præsenti, etiam coram testibus, mortuis primis testibus vel mercede corruptis, et secundis de contractu secundo testimonium per-

---

[1] Decret. Greg. IX. lib. iv. tit. 1.

hibentibus in judicio, dicit quod primus contractus est verum matrimonium, et lex papæ approbans contractum secundum compellit eos vivere in adulterio, contra mandatum Dei.

6. Item damnat illam decretalem de Restitutione spoliatorum, capitulo *Literas tuas*,[1] quæ vult quod mulier cognoscens consanguinitatem inter se et virum in gradu prohibito, et non habens super hoc testimonium, si voluerit ab eo discedere, compelletur per censuras remanere cum eo, et reddere debitum.

7. Item quod in casu quo unus contraxit cum duabus, cum una occulte sine testibus, et altera publice cum testibus, tunc melius foret recognoscere jura insufficientia fore, et permittere homines propriis conscientiis regulari, quam eos ad continuandum adulterium compellere per censuras.

VII.

As to the making and paying of vows.

De voti emissione ac redditione dicit,

1. Quod illud votum seu juramentum est irrationale et indiscrete emissum, ad quod servandum homo non habet gratiam et potestatem a Deo; quia aliqui sunt quos Deus non acceptat ad perseverandum in statu castitatis, aut virginitatis perpetuæ; et illi non possunt eam servare, licet voverint hoc.

2. Item quod quilibet emittens votum continentiæ seu castitatis non fuerit acceptus a Deo ad hoc, indiscrete et irrationabiliter emittit hujusmodi votum, cum non possit ex seipso, sed ex dono Dei, votum suum implere; juxta illud Sap. VIII. 21, *Non possum*[2] *esse continens nisi Deus det.* Et alias, Nisi Deus velit adjuvare talem ad implendum votum suum vel juramentum consimile, prælatus non potest compellere illum ad hoc, nisi faciat contra divinam ordinationem

[1] Decret. Greg. IX. lib. II. tit. 13. | [2] *possum*] possem, Vulg.

sed debet eum committere gubernationi Spiritus Sancti, et propriæ conscientiæ.

VIII.

De possessionibus ecclesiæ dicit, As to the possessions of the church.

1. Quod ostensum est manifeste in quodam alio tractatu speciali, quomodo rex, domini, et communes possunt sine aliquo sumptu habere de novo quindecim comitatus, quindecim millia militum, et scutiferorum, cum sufficientibus terris et redditibus, de temporalibus consumptis in manibus secularium clericorum, et fictorum religiosorum, qui nunquam bene faciunt officium curatorum, nec secularium dominorum.[1] Et adhuc ultra hoc, rex potest habere omni anno libere viginti millia librarum ad suum thesaurum. Et ultra, rex, domini, et communes, possunt invenire, vel sustentare de novo quindecim universitates, et quindecim millia presbyterorum et clericorum, cum sufficienti victu, et centum domos eleemosynarias pro decumbentibus, et quilibet dominus habere valorem centum marcarum de terris. Et omnia hæc bene possunt levari[2] seu capi de prædictis temporalibus absque ullo sumptu regni.

Ad quod faciendum invocat et hortatur regem, dominos, et communes. Ad idem etiam minatur finalem destructionem vel translationem regni, si non fiat; et promittit exaltationem totius regni et specialiter militiæ, si hoc fiat.

2. Item si clerici seculares et ficti religiosi, qui sunt simoniaci et hæretici, fingunt se dicere missas, et nullas dicunt, secundum canones quos ad hoc ibidem adducit, XXIV.[3] qu. 1, *Audivimus*, et cap. *Pudenda*,

---

[1] Note in Bp. Bale's writing :—"Ad parliamentum erant hæc "data, A.D. 1410 et 1414, secun-"dum Fabianum." Opposite the same sentence the transcriber has written, "Nota causam totius ne-"gotii."

[2] *levari*] levare, MS.

[3] *xxiv.*] I., MS.

et cap. *Schisma*, per quæ capitula tales non conficiunt sacramentum altaris; tunc omnes christiani, præcipue tamen omnes fundatores abbatiarum et dotatores episcopatuum, prioratuum, et cantariarum, deberent emendare hoc peccatum, et traditionem seu proditionem factum suis antecessoribus, auferendo ab eis secularia dominia, quæ sunt manutenentia peccatorum suorum.

3. Item quod christiani domini deberent subtrahere a clericis omnibus seculare dominium, quod nutrit eos in hæresi, et reducere eos ad simplicem et pauperem vitam Jesu Christi et apostolorum ipsius.

4. Item quod christiani domini, si velint habere emendam de maledictione ac blasphemia nominis Dei, debent subtrahere temporalia sua a mundanis clericis, quæ maxime nutriunt hujusmodi maledictum: et similiter decimas, a pinguibus ecclesiis appropriatis divitibus monachis et aliis fictis religiosis, per aperta mendacia, et alia media illicita. Et donationem auri superbo sacerdoti Romæ, qui intoxicat totam christianitatem sua simonia et hæresi.

5. Item quod temporalia dominia deberent auferri episcopis, et assignari militibus et scutiferis, ad defendendum regnum, et juste gubernandum suos tenentes; et hoc esset proficuum valde regno, et clericis veridicis, et dominis atque communibus.

6. Item quod abominatio magna est quod episcopi, et monachi, et alii carnales clerici sint ita magni domini in mundo, ex quo Christus, et ejus apostoli atque discipuli, nunquam receperunt seculare dominium, nec sibi appropriaverunt ecclesias, ut isti faciunt, sed vitam pauperem duxerunt, in exemplum suorum sacerdotum. Et ideo omnes christiani deberent per suam potentiam et virtutem jurare, ad reducendum clericos mundiales ad humilitatem, et paupertatem Christi, et apostolorum suorum. Et si quis ita non fecerit, assentit hæresi.

7. Item damnat illa duo capitula de Immunitate

Ecclesiarum, videlicet capitulum *Non minus*, et capitulum *Adversus*,[1] quia statuunt quod domini temporales non exigant dominative tallagia vel decimas ab ecclesiasticis personis.

IX.

De correctione cleri dicit,

As to the correction of the clergy.

1. Quod per legem Dei et per rationem, rex et omnes christiani possunt licite intromittere de Italia, et omnibus falsis presbyteris et clericis in eadem, et reducere illos ad humilem ordinationem Jesu Christi.

2. Item quod lex Silvestri papæ, quæ ponitur II. qu. 5, cap. *Præsul*, et cap. *Nullam*,[2] contraria est legi Christi, et utrique Testamento. Et ipse Silvester, superbus et ambitiosus, per illam legem sic dominos[3] protexit cardinales, qui non sunt fundabiles in lege Christi, quod nullatenus possunt convinci, quantumlibet fuerint vitiosi et mali.

3. Item si Christus sustinuit judicium judicum temporalium injustorum, moderni mundiales prælati magnificant seipsos ultra Christum et ejus apostolos, qui hujusmodi judicia recusant.

4. Item quod decretalis illa de Accusationibus, cap. *Quando et qualiter*,[4] quæ prohibet clericos trahi ad judicium seculare, continet hæresim, blasphemiam et errorem; et facit antichristo magnum lucrum et conquestum.

5. Item quod christiani reges et domini debent exclamare in papam et ejus fautores, et relegare eos de terris suis, donec velint obedire Deo, et evangelio, et christianis regibus, et divinis ministris.

---

[1] Decret. Greg. IX. lib. III. tit. 49, cap. 4, 7.

[2] *ponitur — Nullam*] The references should be II. qu. 4, *Præsul*; II. qu. 7, *Nullus laicus*.

[3] *dominos*] duos, MS., instead of dn̄os.

[4] Decret. Greg. IX. lib. V. tit. 1, cap. 17, *Qualiter et quando*.

6. Item quod episcopi et fautores eorum, dicentes quod non pertinet ad regem et ad seculares dominos, sed ad ipsos et suos officiales, punire adulteria et fornicationes, incidunt in apertam proditionem contra regem, et hæresim contra Scripturam.

7. Item quod ad regem pertinet ordinare de sacerdotibus et episcopis, sicut fecerunt reges Salomon et Josaphat.

8. Item quod illud capitulum *Nullus judicium,* de Foro Competenti,[1] per quod prohibentur seculares judices aliquem clericum absque mandato episcopi condemnare, est manifeste contra Scripturam sacram, quæ ostendit reges habuisse potestatem super clericos et presbyteros, ad puniendum pro suis criminibus.

9. Item quod illa lex Bonifacii VIII. de Pœnis in Sexto, cap. *Felicis,*[2] edita contra persecutores, percussores, et captivatores cardinalium, est contraria Scripturæ sacræ ac rationi.

10. Item quod de lege divina per rationem, secularis dominus potest legitime capere unum cardinalem, et incarcerare pro aperta simonia, adulterio, et aperta blasphemia.

11. Item quod illud capitulum *Si papa,* dist. 40, quod dicit quod papa a nemine judicari debet, nisi sit a fide devius, est contra evangelium dicens, *Si peccaverit in te frater tuus corripe.*[3]

12. Item quod cum B. Gregorius et Augustinus vocaverunt se servos servorum, iste superbus episcopus Romæ, qui non vult judicari per subditos suos, qui sunt veraciter domini ejus quando sunt justi, destruit ordinem legis divinæ, et humilitatis, et extollit se supra Deum et ejus apostolos.

---

[1] Decret. Greg. IX. lib. II. tit. 2, cap. 2.

[2] Sexti Decret. lib. III. tit. 20, *de Censibus;* not *de Pœnis,* as in text.

[3] Luke xvii. 3.

13. Item quod christiani reges debent non solum judicare superbum episcopum Romæ, sed etiam deponere illum,[1] per exemplum quod narrat Cestrensis, libro VI. cap. 8, de Othone imperatore deponente Johannem XII., et instituente Leonem pro illo.

14. Item hortatur duces[2] et dominos ad judicandum ecclesiam Romanam, quam vocat illum magnam et maledictam meretricem de qua Johannes scribit Apocalypsis XVII.

X.

De legibus ac determinationibus ecclesiæ dicit, As to the laws and decisions of the church.

1. Quod christiani habent rationabiles evidentias et causas repellendi statuta papæ, et secularium prælatorum, quæ non fundantur expresse in sacra Scriptura, vel inevitabili ratione.

2. Item dicit in speciali quod illa lex quæ ponitur de Consecratione, dist. 2, in capitulo *Seculares*, et in capitulo *Omnis homo*, et capitulo *Etsi*[3] *non frequentius*, et capitulo *In cœna Domini*, quod seculares qui non recipiunt sacramentum altaris in Natali, Paschate, et Pentecoste, non computantur inter christianos, nec creduntur christiani.[4] Ex quo sequitur quod omnes clerici et laici qui non servant eam, videtur quod vadant ad infernum. Si autem non habet vim lex illa, quia communis consuetudo est contra eam, tunc possumus benedicere rebellionem et inobedientiam contra papam et legem ipsius; quia alias deberemus volare ad infernum sine impedimento. Ex quibus concludit quod christiani debent bene practizare hanc scholam inobedientiæ contra papam, et omnes leges

---

[1] *illum*] Note in the transcriber's writing:—"Nota quomodo probat "reges posse deponere papam."

[2] *duces*] dicēs, MS., *i.e.* dicens.

[3] *Etsi*] si, MS.

[4] This sentence is incomplete. The sense of the words omitted is obvious.

ipsius non fundatas in sacra Scriptura, quæ impediunt homines tendere versus cœlum per observantiam caritatis, et libertatem evangelii.

3. Item quod christianus populus habet grandem causam [refutandi][1] leges et statuta mundialium clericorum, qualia vocat leges papales et episcopales factas propter cupiditatem et voluptatem, sine quibus ecclesia posset currere secure versus cœlum per jugum suave mandatorum Dei, sicut fecit per mille annos antequam dictæ leges mitterentur universitatibus, et retraxerunt homines a sacra Scriptura propter cupiditatem beneficiorum, et hominum secularium.

4. Item quod simplices homines recipiunt reverenter sententias doctorum et alias leges, in quantum fundantur super Scripturam sacram expresse, vel bonam rationem.

5. Item cum leges paparum et suorum insciorum clericorum sint contrariæ sibi ipsis, absque fundamento Scripturæ vel rationis, debent simplices homines permittere eas ire dormitum.

6. Item quod cum omnes apostoli defecerunt in fide tempore passionis Christi, et fides tunc requievit in B. Virgine,[2] multo magis superbus presbyter Romæ cum suis potuit faciliter errare in fide. Et adhuc fides christiana servatur integra in Christi fidelibus, qui sunt vera ecclesia Christi. Et papa et omnes sui nesciunt probare quod illi sunt aliqua pars ecclesiæ.

7. Item quod papa cum omnibus suis fautoribus potest ita bene decipi a spiritu mendacii sicut Achab, et omnes sui prophetæ ; et unus verus propheta, sicut fuit Michæas, potest habere veritatem ostensam sibi contra Antichristum.[3]

---

[1] *refutandi*] inserted in the margin in handwriting of the 15th century.

[2] *Virgine*] Note in transcriber's writing :—"Nota quomodo exem-"plificat quod tota ecclesia Romana "potest errare."

[3] 1 Kings xxii. 20, etc.

8. Item quod boni christiani debent projicere leges papales, dicendo, *Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum.*[1]

9. Item ex quo prælati comburunt unum optimum librum propter unum errorem, debent cremari omnes libros juris canonici, propter multas hæreses in eis contentas.

XI.

De conditione ac statu papæ et cleri dicit, As to the condition of the pope and clergy.

1. Quod superbus presbyter Romæ est manifeste Antichristus.

2. Item quod episcopus Romæ et omnes promoti per eum sunt simoniaci, quia dant et recipiunt primos fructus.

3. Item quod curia Romana seu Romana ecclesia est meretrix illa magna, scilicet Babylon, sedens super aquas et prædicans peccatum suum, sicut Sodoma et Gomorrha, quæ est exemplum simoniæ, hæresis, et blasphemiæ, mittens mendacia sub plumbeis bullis. Et hæc meretrix destruit christiana regna per suam tyrannidem.

Expliciunt hæreses et errores libelli Purvey Lollardi, collecti per reverendum magistrum fratrem Ricardum Lavynham Carmelitam.

[1] Psalm ii. 3.

Confession of John Purvey. Feb. 29, 1400.

INCIPIT CONFESSIO ET REVOCATIO EJUSDEM JOHANNIS PURVEY SACERDOTIS CORAM DOMINO ARCHIEPISCOPO CANTUARIENSI, ET SUO PROVINCIALI CONCILIO DE SUIS ERRORIBUS ET HÆRESIBUS, LONDONIIS.[1]

IN Dei nomine, Amen.

Ego Johannes Purvey,[2] presbyter indignus, Lincolniensis diœcesis, nuper suspectus, infamatus, accusatus et manifeste convictus coram reverendo in Christo patre ac domino, domino Thoma divina providentia Cantuariensi archiepiscopo, totius Angliæ primate, et apostolicæ sedis legato, præsente suo provinciali concilio, super credentia, doctrina, et manutenentia quorumdam errorum et hæresum repugnantium orthodoxæ fidei, ac determinationi sacrosanctæ[3] Romanæ ecclesiæ; in quibus humiliter[4] me submisi, et in præsenti me submitto correctioni, arbitrio, et informationi[5] reverendi patris et domini supradicti, cum suo concilio;[6] modo veritatem fidei catholicæ, ac meos[7] errores et hæreses pristinos[8] recognoscens; hic personaliter constitutus, non vi, nec metu inductus, sed pure, sponte, ac libere,[9] omnem penitus hæresim, et præcipue de qua sum infamatus hactenus, vel convictus, anathematizo in perpetuum, et abjuro; et veritatem catholicam dictis hæresibus et erroribus repugnantem corde firmiter

[1] Bp. Bale has dated this confession, in the margin, 1396. But see Wilkins, Conc. III. p. 260.

[2] *Purvey*] Purney, L. Wilk. throughout.

[3] *sacrosanctæ*] om. F.

[4] *humiliter*] humiliter, non vi nec metu inductus, sed pure, sponte, et libere, L. Wilk.

[5] *me—informationi*] submitto arbitrio assignacioni et correctioni, F.

[6] *concilio*] concilio provinciali, F.

[7] *meos*] omnes, F.

[8] *pristinos*] om, F.

[9] *non—libere*] om. L. Wilk.

credo, et ore fideliter confiteor, per ordinem qui sequitur in his scriptis.[1]

I.

Prima hæresis quam tenui, scripsi, et docui, fuit ista.

Heresy as to the eucharist.

Quod in sacramento altaris, post sui consecrationem, non[2] est, nec esse potest accidens aliquod sine subjecto; sed ibi remanet veraciter eadem substantia et natura[3] panis visibilis et corruptibilis,[4] et idem vinum similiter quæ ante consecrationem in altari ponuntur,[5] sacerdotis ministerio consecranda. Sicut, cum paganus vel infidelis aliquis baptizatur, convertitur spiritualiter[6] in membrum Christi per gratiam; et adhuc remanet idem homo qui prius, in propria substantia et natura.

Contra quam hæresim credo et fateor[7] istam esse catholicam veritatem. Quod in eodem venerabili sacramento altaris post ejus consecrationem non[8] remanet eadem substantia vel natura panis, aut[9] vini, quæ antea ponitur[10] in altari; sed tota substantia et natura panis ejusdem in totam substantiam corporis Christi, et totum illud[11] vinum in sanguinem ejus, non figurative, sed veraciter convertuntur; ita quod sola forma sensibilis et similitudo eorumdem panis et vini remanet ibidem in eorum accidentibus, absque subjecto aliquo eorumdem. Et in illa forma panis et vini est verum corpus Christi et sanguis, ita realiter atque veraciter, in sua propria substantia et natura, sicut fuit in utero

---

[1] *scriptis*] verbis, F.
[2] *non*] nec, F.
[3] *natura*] verus, F.
[4] *corruptibilis*] incorruptibilis, F.
[5] *in — ponuntur*] ponebantur in altari, F.
[6] *convertitur spiritualiter*] sp. conv., F.
[7] *fateor*] profiteor, F.
[8] *non*] nec, F.
[9] *aut*] et, F.
[10] *ponitur*] ponebantur, F.
[11] *illud*] idem, F.

Virginis, pependit[1] in cruce, jacuit[2] in sepulchro, et residet nunc[3] in cœlo.

II.

As to confession.

Secunda hæresis quam tenui, scripsi, et docui, fuit ista.

Quod[4] vocalis confessio, seu[5] privata pœnitentia est quædam auriculatio destruens evangelii libertatem, et noviter introducta per papam et clerum ad intricandum hominum conscientias in peccato, ac detrahendum eorum animas in infernum.

Contra quam hæresim credo et fateor illam esse catholicam veritatem. Quod vocalis confessio non destruit, sed promovet evangelii libertatem, nec introducta est ad intricandum, sed potius ad liberandum conscientias hominum a peccato.[6]

III.

As to the necessity of holy orders.

Tertia hæresis quam tenui, scripsi, et docui, fuit ista.

Quod omnis homo[7] sanctus et prædestinatus ad vitam æternam, etiam si sit laicus, est verus presbyter et sacerdos ordinatus a Deo ad ministrandum omnia sacramenta necessaria hominibus ad salutem, licet nullus alius episcopus unquam ei manus imponat; sicut[8] etiam[9] primogeniti sub[10] lege naturæ facti sunt sacerdotes a Deo, et sicut Moyses ipse fuit sacerdos, priusquam[11] Aaron per eum et[12] cæremonias[13] legis antiquæ sacerdotio fungeretur.

---

1 *pependit*] et pependit, F, L. Wilk.
2 *jacuit*] et jacuit, F.
3 *nunc*] om. F.
4 *Secunda—Quod*] om. F.
5 *seu*] fuit, F.
6 *Contra—peccato*] This paragraph is omitted in F; and the words following to *ista Quod*, inclusive.
7 *homo*] om. A.
8 *sicut*] et sicut, F.
9 *etiam*] et, Wilk.
10 *sub*] in, F.
11 *priusquam*] postquam, F.
12 *per eum et*] perficiens, Wilk.
13 *cæremonias*] ceremoniales, F.

Omnis vero sanctus presbyter vel sacerdos Dei veraciter est episcopus, et prælatus, atque curatus fidelium. Et quiscunque[1] est magis humilis, et melius implet officium sacerdotis,[2] ille verus est papa[3] secundum ordinationem divinam, licet quis ille sit,[4] mundo penitus ignoretur.

Contra quam hæresim credo et fateor illam esse catholicam veritatem. Quod nemo, quantumcunque prædestinatus vel sanctus, ordinatur papa, episcopus, vel sacerdos a Deo, ad ministrandum ecclesiæ sacramenta, nisi per ministerium consecrationis, electionis, vel institutionis humanæ, cooperante divina virtute, canonice fuerit ordinatus.

IV.

Quarta hæresis quam tenui, scripsi, et docui, fuit ista.[5] As to the evil lives of priests.

Quod quia[6] prælati quidam seu[7] clerici male vivunt, contra doctrinam et exemplum Christi et apostolorum ipsius, ideo illi,[8] qui sic vivunt, non habent claves regni cœlorum, sed claves inferni; nec aliquis christianus plus appretiari debet eorum censuras quam sibilum serpentinum. Immo si papa forsitan interdiceret nostrum regnum, non posset[9] nobis nocere, sed magis prodesse; cum per hoc alleviati[10] essemus ab ejus legibus observandis, et a divinis officiis juxta morem ecclesiæ celebrandis.

Contra quam hæresim credo et fateor istam esse catholicam veritatem. Quod prælati ecclesiæ, quantumlibet

---

[1] *quiscunque*] quicunque, Wilk.
[2] *sacerdotis*] om. A.
[3] *papa*] predestinatus, A.
[4] *ille sit*] sit iste in, F.
[5] *Contra—ista*] These two paragraphs omitted in F.
[6] *quia*] om. F.
[7] *seu*] sent, F (thus).
[8] *illi*] ipsi, F.
[9] *posset*] potest, Wilk.
[10] *alleviati*] alienati, F.

male vivant, dum ab ecclesia tolerantur, habent nihilominus veram cœlestium clavium potestatem adversus quam portæ non prævalent infernales; eorumque censuræ, licet quandoque sint forsitan irrationabiles aut injustæ, cum reverentia tamen sunt humiliter metuendæ, ne suis contemptoribus inferant nocumentum.

V.

As to the duty of unlicensed preaching.

Quinta hæresis quam tenui, scripsi, et docui, fuit ista.

Quod[1] quicunque receperit[2] officium sacerdotis, etiam si curam non habuerit animarum sibi per morem ecclesiæ delegatam, nedum potest, immo debet evangelium populo[3] Dei libere prædicare; alias enim est latro excommunicatus a Deo, et ab ecclesia sacrosancta.

Contra quam hæresim credo et fateor istam esse catholicam veritatem. Quod non licet alicui sacerdoti, quantumcunque scienti vel sancto, prædicare verbum evangelii populo, nisi ad hoc missus fuerit a prælato, vel ab ecclesia militante, vel evidenti miraculo se a Deo missum docuerit, vel ab ecclesia triumphante.

VI.

As to vows.

Sexta hæresis quam tenui, scripsi, et docui, fuit ista.

Quod[4] si quis juramentum vel[5] votum emiserit ad servandum perpetuam castitatem, vel aliud quicquam pro Domino[6] faciendum, ad quod forte Deus non acceptat eum, dando ei gratiam perficiendi suum propositum; illud votum seu juramentum est irrationabile, ac etiam indiscretum,[7] nec aliquis prælatus eum potest[8]

---

[1] *Contra — Quod*] om. F, as before. The fifth and sixth heresies are transposed in F.

[2] *receperit*] recipit, Wilk.

[3] *populo*] om. A.

[4] *Contra—Quod*] om. F.

[5] *vel*] seu, A.

[6] *aliud — Domino*] ad quicquam pro eo, F.

[7] *etiam*] om. F.

[8] *eum potest*] potest eum, F.

compellere ad illud servandum, nisi contraveniat ordinationi divinæ, sed debet eum[1] committere Spiritui Sancto[2] et propriæ conscientiæ gubernandum, quia talis, qui non implebit votum seu juramentum suum, de facto non potest illud[3] finaliter adimplere.[4]

Contra quam hæresim credo et fateor istam esse catholicam veritatem. Quod licet quis juramentum seu votum emiserit ad aliquod bonum opus pro Domino faciendum, et illud forte postea non habuerit gratiam adimplendi sibi datam a Deo; si tamen aliud non obsistat, hujusmodi votum seu juramentum est rationabile, et acceptum a Deo pro tempore quo per ipsum emittitur, et ipse potest illud servare per gratiam, quam habere potest a Deo, si velit seipsum ad eam recipiendum disponere congruenter. Et sic potest a prælato compelli ad illud servandum, per gratiam Dei cum aliis mediis opportunis.

VII.

As to the decisions of the Council of Lyons.

Septima hæresis quam tenui, scripsi, et docui, fuit ista. Quod[5] Innocentius papa tertius, et sexcenti episcopi, cum aliis mille prælatis, et toto residuo cleri, qui cum eodem papa determinaverunt concorditer in concilio[6] generali Lugdunensi quod in sacramento altaris post conversionem panis et vini in corpus Christi et[7] sanguinem, accidentia eorumdem panis et vini remanent ibi,[8] sine aliquo subjecto proprio eorumdem; et qui statuerunt ibidem quod omnes Christi fideles deberent[9] semel in anno confiteri omnia peccata sua proprio sacerdoti, et recipere[10] hoc venerabile sacramen-

[1] *eum*] om. A.
[2] *committere—Sancto*] committere Spiritum Sanctum, F.
[3] *illud*] ideo, F.
[4] *finaliter*] om. F, Wilk.
[5] *Contra—Quod*] om. F.
[6] *concilio*] consilio, A, F.
[7] *et*] in, A.
[8] *ibi*] ibidem, F.
[9] *deberent*] debent, F.
[10] *recipere*] om. F.

tum altaris in paschate;[1] et qui[2] multas alias leges condiderunt ibidem; omnes[3] fuerunt in hoc stulti et fatui, hæretici et blasphemi, ac seductores populi christiani. Quare nec[4] est credendum determinationibus eorumdem vel successorum suorum, nec est obediendum eorum legibus aut statutis nisi fundentur expresse in sacra Scriptura, vel in ratione cui non poterit obviari. Et quia hoc deficit in eorum decretis, et decretalibus, et aliis libris juris eorum; ideo deberent omnes, ut libri hæreticorum, pro suis erroribus concremari.[5]

Contra quam hæresim credo et fateor istam esse catholicam veritatem. Quod omnes Christi fideles debent fideliter credere et humiliter obedire prædictis determinationibus, et constitutionibus, et aliis universis ejusdem Innocentii tertii, cum prædicto concilio generali, ceterorumque successorum suorum, per consensum Romanæ ecclesiæ cum clero eidem subjecto communiter approbatis; et libros hujusmodi juris canonici, tanquam ecclesiasticam disciplinam, ac doctrinam catholicam continentes, in congrua reverentia conservare.[6]

All these heresies I hereby abjure.

In omnibus[7] igitur supradictis articulis hic ad sancta Dei evangelia juro, per sanctam Trinitatem, Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum, unum Deum vivum[8] et verum, quod ego Johannes Purvey prædictus hanc eandem fidem veraciter corde[9] credo ac teneo, quam

[1] *paschate*] pascatis tempore recipere, F.

[2] *qui*] om. F.

[3] *omnes*] omnes illi, L. Wilk.

[4] *nec*] non, F.

[5] *Et quia — concremari*] om. F, writing instead, Quoad istas sex hereses dicit eodem ordine quo et ad primam, et sentit de illis sicut supra, secundum quod publice confitebatur.

[6] *Contra—conservare*] om. F.

[7] *omnibus*] his, A.

[8] *unum—vivum*] Deum unum, F.

[9] *corde*] om. Wilk.

superius ex traditione dicti reverendi patris et domini mei domini archiepiscopi Cantuariensis, et sui provincialis concilii ore proprio sum confessus,[1] omnesque prædictos errores et hæreses, quos hactenus tenui, scripsi,[2] vel docui, et alios universos,[3] non vi, nec[4] metu inductus, sed pure, et sponte, ac libere, tam corde quam ore, diffiteor in perpetuum et abjuro.

Necnon omnes illos et singulos qui[5] præmissos errores et hæreses, vel aliquem eorumdem animo pertinaci tenent, vel docent, vel defendunt,[6] velut hæreticos æterno anathemate dignos pronuntio; et,[7] nisi resipiscant, igne perpetuo pro sua perfidia merito conflagrandos.[8]

Meipsum quoque, si unquam, quod absit, in posterum aliquid contra meam confessionem præsentem,[9] corde vel ore, clam vel palam, tenere vel docere præsumpsero; ex nunc prout ex tunc[10] me sponte submitto[11] et obligo legibus et prælatis ecclesiæ, condigno supplicio rigide puniendum.

Et ego Johannes[12] supradictus[13] in veritatem ac testimonium præmissorum, hic manu mea propria, sponte ac libere,[14] subscribo. Et signum crucis appono. ✠

Explicit revocatio Johannis Purvey Lollardi in cruce Sancti Pauli.

---

[1] Bp. Bale has written 1396 in the margin.
[2] *scripsi*] om. F.
[3] *et—universos*] om. F.
[4] *nec*] vel, F.
[5] *singulos qui*] singulosque, F.
[6] *vel defendunt*] seu defendant, F.
[7] *et*] om. F.
[8] *conflagrandos*] conflagrandas, F.
[9] *præsentem*] prædictam, F.
[10] *prout ex tunc*] pro tunc, A, F.
[11] *submitto*] promitto, A.
[12] *Johannes*] Johannes Purvey, F.
[13] *supradictus*] prædictus, A.
[14] *manu—libere*] hic me, F; manu mea propria hic me, L; manu mea propria, Wilk.

Conclusiones Willelmi Sautry hæretici.

Sautry appeals to the king and parliament to be heard on the following points. April 30, 1399.

Ego, Willelmus Sautrye, protestor me nolle defendere in sensu falso, nec istas nec aliquas conclusiones, sine sufficienti deliberatione, cogente me persecutione et carceratione violenta: supplicans dominum meum regem, omnes regales, et totum parliamentum, quod possum venire ad manifestam audientiam domini regis et totius parliamenti; ad quem et ad quam audientiam ego appello, propter salutem et pacem totius regni.

I.

Adoration of the cross.

Quantum ad crucem adorandam interrogatus fui dicens, quod nolui crucem in qua Christus passus est adorare, sed Christum solum passum in cruce; sic intelligendo, quod nolo eam adorare prope[1] grossam materiam ejus corpoream. Sed volo eam adorare tanquam memoriale et signum recordativum passionis Christi, adoratione vicaria; sic quod tota adoratio tendat in Christum.

Quantum ad dictam crucem dico, quod volo magis adorare temporalem regem quam crucem ligneam prædictam, quantum ad materiam grossam in se.

II.

Adoration of relics.

Item interrogatus dico, quod nolo magis adorare corpora sanctorum quam veram crucem in qua Christus

---

[1] *prope*] propria, MS.

pependit: hoc dato quod vera crux lignea erat coram me.

Ratio ut supra.

III.

Item interrogatus dico, quod quilibet diaconus et presbyter magis tenentur prædicare verbum Dei, quam dicere matutinas et horas canonicas, secundum primam ordinationem ecclesiæ.

Priests and deacons more bound to preach than to say hours.

IV.

Item dixi me omisisse, constrictus juramento, multis diebus matutinas et horas canonicas, existens in sanitate, propter diversas occupationes; videlicet in audiendo confessiones, et insistendo aliis precibus, ac propter studium sacræ Scripturæ, necessitate compulsus et fraterna caritate; et illis diebus missas celebrasse.

Omission of saying hours for higher duties.

Et dico ulterius quod presbyter sic occupatus in conformibus orationibus seu studio, non tenetur dicere matutinas, nec horas canonicas, secundum primam ordinationem [ecclesiæ],[1] ubi non potest utramque partem perficere competenter; quia[2] nec apostoli nec ecclesia[3] per quatuor centum annos post ascensionem Domini fuerint sic occupati circa horas illas; quando plus floruit et profuit ecclesia quam post. Concedo tamen illud opus esse faciendum, et bonum est cum congrua devotione et pia.

V.

Item dico, quod si aliquis vovit peregre proficisci ad tumbam S. Thomæ Cantuariensis, vel alibi, pro aliquo beneficio temporali obtinendo, ut puta pro liberatione

Vows to make pilgrimages.

---

[1] *ecclesiæ*] not in MS.
[2] *quia*] que, MS.
[3] *ecclesia*] eciã, MS., *i.e.* etiam.

infirmitatis, vel salvatione bonorum temporalium, vel hujusmodi; non tenetur implere illud votum, de necessitate salutis æternæ; sed expensas voti distribuere in eleemosynas pauperum, prudenti consilio sui superioris.

VI.

The eucharist.

Item interrogatus de sacramento altaris dixi, quod post prolationem verborum sacramentalium corporis Christi, remanet panis quem frangimus, sicut dicit apostolus, 1 Cor. x. 16,[1] nec desinit esse panis simpliciter; sed est panis sanctus, verus et vivus, ut dicit evangelium Johannis, cap. VI. 51; et sic credo firmissime. Et volo credere usque ad ultimum vitæ meæ, Deo me adjuvante, licet moriar pro isto articulo, quod illud venerabile sacramentum est verum corpus Christi in forma panis, sicut testatur S. Augustinus in sermonibus suis, et ponitur in canone de Consecratione, dist, 2, cap. *Qui manducant*;[2] ubi sic scribit. "Quod videtur," inquit, "panis est, et calix quod oculi renuntiant. Quod "aliter fides postulaverit instruenda, panis est corpus "Christi."

VII.

Human nature more adorable than angelic.

Item interrogatus dixi, quod teneor magis adorare hominem prædestinatum, vere confessum, et contritum, sicut Matthæum, vel Mariam Magdalenam, et alios tales, quam aliquem angelum Dei; propter humanam naturam deitati, vel deitatem[3] unitam, quia humana natura est modo exaltata super omnes choros angelorum. Volo tamen utrumque adorare debite et devote, adoratione duliæ.

---

[1] *1 Cor. x. 16*] Cor. xi., MS.
[2] *manducant*] manducat, MS.
[3] *deitatem*] supply humanitati, or something equivalent.

FORMA EXAMINATIONIS EJUSDEM DOMINI WILLELMI SAUTRE LOLLARDI DEGRADATI ET COMBUSTI LONDONIIS IN SMYTHFELD PROPTER HÆRESES ET ERRORES, A.D. MCCCC. REGNANTE REGE HENRICO IV.

Sautre's doctrine of the eucharist, from his examination before the archbishop of Canterbury.

DOMINE Willelme, imponitur tibi, et idem tibi ponimus, quod postquam omnem hæresim et errorem coram venerabili viro fratre nostro episcopo Norwycensi judicialiter abjurasti, inter alios errores et hæreses per te doctas, tentas, et prædicatas, tenuisti, et publice prædicasti quod in sacramento altaris, post consecrationem a presbytero rite factam, remanet verus panis.

Ad quam quæstionem præfatus Willelmus, quasi vacillando respondit dicens; se id nescire. Verumtamen statim dixit quod ibi foret verus panis; quia panis vitæ qui de cœlo descendit.

Deinde dominus archiepiscopus quæsivit a prædicto Willelmo, Numquid in sacramento altaris post consecrationem a presbytero rite factam remanet panis materialis?

Ad quam quæstionem quasi consimiliter respondebat dicens; se hanc materiam non intelligere.

Consequenter dominus archiepiscopus quæsivit a supra nominato Willelmo, Numquid vellet stare determinationi ecclesiæ, quæ ponit quod post consecrationem a presbytero rite factam non remanet idem panis in natura qui ante?

Ad quam quidem quæstionem dixit quod vellet stare determinationi ecclesiæ, ubi talis determinatio non esset divinæ voluntati contraria. Et tunc requisitus finaliter ad dicendum quid sentiret, dixit et asseruit ultimate quod post consecrationem a presbytero rite factam, remanet idem panis in natura qui ante. Etc.

SENTENTIA LATA CONTRA WILLELMUM TAYLOR WYCCLEVISTAM.[1]

Conclusions of William Taylor, burnt at Smithfield, March 2, A.D. 1423. (N.S).

MEMORANDUM quod Willelmus Taylor, magister in artibus et presbyter, per sententiam definitivam, ut relapsus in hæreses, per dominum Henricum permissione divina Cantuariensem archiepiscopum, astantibus sibi venerabilibus patribus et episcopis, videlicet Londoniensi, Lincolniensi, Menevensi, Herfordensi,[2] et Roffensi, in ecclesia S. Pauli, Londoniis, latus, degradatus, et brachio seculari traditus fuerat, ac igni combustus in Smythfeld, secundo die Martii, A.D. MCCCCXXII, et regis Henrici sexti primo. Cujus conclusiones et hæreses sequuntur in ordine.

I.

Four as to prayer.

Omnis oratio quæ est petitio alicujus doni supernaturalis vel gratuiti soli Deo dirigenda est.

II.

Oratio soli Deo dirigenda est.

III.

Orare aliquam creaturam est committere idolatriam.

IV.

Fideles nunquam dirigerent orationes suas ad Deum

---

[1] *Wycclevistam*] Wyctlevistam, MS.

[2] *Herfordensi*] Herfordensis, MS.

sub ratione humanitatis, sed solum sub ratione Deitatis.

V.

Dominium civile vel seculare, quod est[1] juxta me idem cum civili, est ita imperfectum quod nullo modo stat cum perfectione sacerdotali. Et nullo modo Christus voluit sacerdotes ecclesiæ taliter dominari. Clerical lordship.

VI.

Deus non vult voluntate beneplaciti, sed permissive solum, reges et principes qualitercunque bonos dominari civiliter super servos suos, et regna aut dominia eorum temporalia. Divine right of kings.

VII.

Communis modus mendicandi fratrum est omnino damnosus et exsecrabilis. Religious mendicancy.

VIII.

Quicunque sanctæ cruci Christi offerens, vel alicui sancto, committit idolatriam. Worship of the cross or of saints.

IX.

Licet quædam conclusiones præmissæ damnatæ sint, et reprobatæ per concilium generale Constanciense, non minus sunt veræ, catholicæ, et approbatæ per legem Domini nostri Jesu Christi. Against the Council of Constance.

Expliciunt conclusiones magistri Willelmi Taylor.

---

[1] *est*] me, MS.

Incipit confessio et abjuratio Johannis Oldcastell, militis, quondam domini de Cobham.[1]

I, John Oldcastell, now a convicted heretic,

In Dei nomine, Amen.

Ego, Johannes Oldcastell, de et super variis articulis hæreses et errores sapientibus coram reverendo in Christo patre et domino meo domino Thoma, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, judice meo in hac parte competenti, alias detectus, delatus, et impeditus; fateor, et expresse profiteor, me circa statum et potestatem Romani pontificis, archiepiscoporum, episcoporum, aliorumque prælatorum, et statuum ecclesiæ, ac etiam circa sacramenta ecclesiæ, præsertim eucharistiæ, et pœnitentiæ, alias quoque observantias ecclesiæ sanctæ matris nostræ, coram eodem reverendo patre archiepiscopo Cantuariensi prædicto, ac alibi, per varios meos seductores pessime informatus, errasse, hæretizasse, ac minus bene respondisse et asseruisse. Ac propterea per eundem reverendum patrem, assidentibus sibi reverendis etiam in Christo patribus Londoniensi, Wyntonensi, et Bangorensi episcopis, hæreticus damnatus existo.

having come to my right mind, ac-

Modo tamen ad me reversus, volensque pœnam temporalem, mihi per excellentissimum et christianissimum principem ac dominum nostrum dominum Henricum,

[1] *Cobham*] Against this Bp. Bale has written a note beginning, "Con-" ficta est hæc abjuratio ut patet "postea adhuc;" but the remainder is illegible. At the end of the piece A. Wood has written, "Abjuratio " hæc nunquam facta fuit a domino " de Cobham, neque ad manus ejus " pervenit. Conficta fuit talis ab- " juratio Archiepiscopi Thomæ " Cranmer, et episcopi Hoper." See Foxe, Acts and Monu. 1. p. 543.

Dei gratia regem Angliæ et Franciæ illustrem modernum, tanquam contra hæreticum infligendam via hac possibili evitare, ac nihilominus sententiam et doctrinam sacræ Romanæ, et universalis ecclesiæ opinionibus meis et meorum sequacium anteferre; pure, sponte, deliberate, et absolute dico, assero, et affirmo, sanctissimos in Christo patres B. Petrum apostolum, successoresque suos Romanos pontifices, dominumque Johannem Dei gratia papam XXIII. modernum, et ipsorum quemlibet, sede plena, suis successivis temporibus vicarium Christi in terris, ac caput militantis ecclesiæ; quodque ratione sui status, etsi peccator fuerit et præscitus, habet licentiam, potestatem regendi, gubernandi, ligandi, atque solvendi omnes alios christianos.

knowledge the authority of the papal see,

Et conformiter omnes et singulos archiepiscopos, episcopos, ceterosque prælatos in provinciis, diœcesibus et locis sibi per Romanum pontificem,[1] in cujus partem[2] solicitudinis sunt vocati, decretum habuisse, habere, et habere debere licentiam, potestatem regendi, gubernandi, solvendi, atque ligandi subditos provinciarum diœcesium, et locorum prædictorum, idemque subditi eisdem canonice obedire: quodque iidem sanctissimi patres dominus noster papa, archiepiscopi, et episcopi habuerunt, habent, et habere debent, quilibet illorum suis temporibus successivis, habuit, habet, et habere debet licentiam, potestatem pro statu, regimine et gubernatione ecclesiæ et populi in forma prædicta sibi subjecti; leges, canones, statuta, sive constitutiones condendi, promulgandi et publicandi. Quas quidem leges, canones, statuta, et constitutiones rite editas, et publicatas, omnes et singuli subditi prædicti juxta divisionem potestatum prædictarum,

and of all archbishops, bishops, and other prelates, in their several degrees,

---

[1] *Romanum pontificem*] Read Romani pontificis. The document must have been taken from a copy full of contractions.

[2] *partem*] patrem, MS.

videlicet leges, canones, statuta, et constitutiones domini nostri papæ, quæ in Decretis, Decretalibus ac Extravagantibus incorporata sunt, per totum mundum et populum christianum, archiepiscoporum, et episcoporum, per suas provincias et diœceses, observare tenentur, ac eisdem humiliter obedire.

and swear that I will no more hold any heresy,

Ego insuper Johannes Oldcastell, errores prædictos et hæreses, omnemque aliam hæresim et errorem expresse detestans eisdemque renuntians, ad hæc sancta Dei evangelia per me corporaliter tacta juro quod[1] prædictas hæreses, aliasve[2] quascunque in posterum non tenebo, nec tenentibus, prædicantibus aut affirmantibus easdem, sive quascunque alias, scienter consilium, auxilium, aut favorem impendam, sicut me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei evangelia. Quodque leges, canones, statuta, et constitutiones Romanorum pontificum, archiepiscoporum, et episcoporum, prout in Decretis, Decretalibus, Constitutionibus provincialibus aut synodalibus continentur, et determinantur in eisdem, sive in posterum per eosdem rite determinari continget, fideliter et inviolabiliter observabo, ac eisdem me in omnibus conformabo. Necnon et pœnitentiam per dictum reverendum patrem dominum Cantuariensem archiepiscopum, pro dictis commissis meis mihi in posterum imponendam, humiliter subibo, et eandem fideliter adimplebo.

but will denounce my seducers, and all whom I know to be suspected of heresy.

Omnesque et singulos seductores meos, et alios quos novero de hæresibus et erroribus suspectos, eidem reverendo patri archiepiscopo, seu quorum interest, quam cito commode potero, effectualiter denuntiabo, et eorum conversionem procurabo fideliter juxta vires.

Explicit.

---

[1] *quod*] que, MS.

[2] *ve*] vel, MS.

Incipit examinatio super hæresibus et erroribus Willelmi Whyte coram episcopo Norwycensi.

In Dei nomine, Amen.

Per præsens publicum instrumentum cunctis appareat evidenter quod anno Domini ab incarnatione ejusdem, secundum cursum et computationem ecclesiæ Anglicanæ, MCCCCXXVIII., indictione sexta, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Martini, divina providentia papæ hujus nominis quinti, anno XI., mensis vero Septembris die XIII., coram reverendo in Christo patre ac domino domino Willelmo Dei gratia Norwicensi episcopo, in capella palatii sui episcopalis, in civitate Norwycensi situati, pro tribunali sedente, assistentibus sibi tunc ibidem venerabilibus et religiosis viris, magistris Willelmo Worstede priore ecclesiæ cathedralis Norwycensis, Thoma Walden[1] ordinis Carmelitarum, ac Johanne Lowe, ordinis Eremitarum S. Augustini, prioribus provincialibus in Anglia; necnon Thoma Scharyngtone, Thoma Garstone, Clemente Flemyngham, et Waltero Thetforde, fratribus dicti ordinis Eremitarum S. Augustini; ac etiam magistris Willelmo Thorp, Johanne Thorp, Johanne Kenynghale, et Petro de Sancta Fide, fratribus ordinis Carmelitarum; et Johanne Elys, ac Roberto Colman, fratribus ordinis Minorum; et Johanne Gasle, fratre ordinis Prædicatorum, sacræ theologiæ professoribus; necnon Jacobo Walsyngham in legibus licentiato; ac Willelmo Bernham, et Thoma Ryngstede in decretis baccalariis, et aliis clericis nonnullis, tam theologicis,

At a diocesan synod held at Norwich, Sept. 13, A.D. 1428.

[1] *Walden*] Waldeñ, MS.

quam juristis, in multitudine copiosa, in mei Johannis Excestre clerici, notarii publici, et testium subscriptorum præsentia, adductus fuit in vinculis Willelmus Whyte capellanus, propter hæresim per ipsum tentam prius arrestatus, et sub carcerali custodia detentus.

William Whyte was brought up in chains.

Cui quidem Willelmo Whyte, tunc ibidem judicialiter existenti, et proposito,[1] objecti ac dicti fuerunt judicialiter articuli subscripti omnes et singuli, sub hac quæ sequitur forma verborum.

And charged with the following articles.

In Dei nomine, Amen.

Nos Willelmus permissione divina Norwycensis episcopus, contra Willelmum Whyte, presbyterum, subditum nostrum ex officio nostro dicimus, proponimus, ac tibi objicimus articulos subscriptos conjunctim, et divisim, ac quamlibet particulam eorumdem, ad animæ tuæ correctionem, et omnem alium juris effectum, qui ex infra scriptis, vel ex aliquo, sequi poterit aut debebit.

I.

As to the eucharist.

In primis contra te proponimus et tibi objicimus, quod tu, jamdudum tuæ salutis immemor, in villis de Gyllyngham, Tenterdene, et aliis quampluribus infra diœcesim Cantuariensem diversos errores, et hæreses nonnullas scripsisti, tenuisti, dogmatizasti, et coram populo in publico prædicasti. Et inter ceteras, quod in sacramento eucharistiæ manet substantia panis, post ejus completam consecrationem in altari, nec desinit esse panis materialis, sed est simul caro Christi, et panis in substantia, sanguis etiam Christi, et vinum non transubstantiatum.

Super quo quidem articulo idem Willelmus Whyte

---

[1] *proposito*] propositi, MS.

tunc ibidem examinatus judicialiter fatebatur, et recognovit se tenuisse, et affirmasse eundem articulum, et contenta in eodem, in diœcesi Cantuariensi ante abjurationem suam coram dicto domino Cantuariensi de hæresi factam.

II.

Item tibi objicimus et articulamur, quod tu tenuisti, et docuisti in locis prædictis, et alibi publice populo prædicasti quod illicitum est sacerdotibus et levitis legis gratiæ, tam secularibus quam regularibus, dotari in possessionibus temporalibus. Et quod non solum domini temporales licite possunt talia bona auferre ab ecclesia, sed etiam hoc tenentur facere sub pœna damnationis æternæ.

Lawfulness of church property

Super quo quidem articulo dictus Willelmus Whyte tunc ibidem examinatus judicialiter fatebatur et recognovit dictum articulum, præterquam quod non tenuit quod domini temporales tenentur auferre possessiones temporales ab ecclesia, sub pœna damnationis æternæ.

III.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, quod tu tenuisti, scripsisti, et docuisti, ac in locis prædictis et aliis prædicasti, quod fratres quatuor ordinum mendicantium sunt pseudo-prophetæ, et magistri mendaces, decipientes populum, sectas perditionis introducentes, et viam veritatis blasphemantes, quorum mendicitas nullibi est fundabilis in Scriptura, sed omnino repugnat evangelicæ perfectioni.

Mendicant orders.

Super quo articulo idem Willelmus Whyte ibidem examinatus fatebatur et recognovit judicialiter quod ipse tenuit et docuit dictum articulum, et contenta in eodem in toto, in diœcesi Cantuariensi, ante abjurationem coram dicto domino Cantuariensi de hæresi factam.

IV.

His abjuration.

Item tibi dicimus, objicimus et proponimus, quod subsequenter, occasione tuarum scripturæ, doctrinæ, prædicationis prædictarum, et aliarum erronearum, et hæreticarum, fuisti coram reverendissimo in Christo patre ac domino Henrico Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, totius Angliæ primate, et apostolicæ sedis legato tractus judicialiter, et conventus, et demum super præmissis, et aliis erroribus et hæresibus convictus, seu saltem, quia dictus reverendissimus pater te super hæretica pravitate habebat vehementer suspectum, omnes et omnimodas hæreses et errores coram eodem reverendissimo patre judicialiter, et in juris forma abjurasti.

Super quo articulo dictus Willelmus Whyte tunc ibidem examinatus judicialiter, fatebatur et recognovit quod ipse abjuravit coram reverendissimo patre judicialiter domino archiepiscopo Cantuariensi omnes et omnimodas hæreses et errores, pro eo quod ipse habebatur ab ipso vehementer suspectus de hæresi. Dixit tamen quod ipse non fuit prius convictus de hæresi ante dictam suam abjurationem.

V.

His subsequent marriage,

Item tibi dicimus et objicimus, quod post prædictam tuam abjurationem ad istam nostram Norwycensem diœcesim te transtulisti, ubi abjectis tonsura et habitu presbyteralibus, cuidam mulieri Johannæ[1] nomine, quam tecum adduxisti, in fornicariis et illicitis amplexibus, sub colore matrimonii, quasi laicus vivendo, per biennium et ultra, infra dictam nostram diœcesim, damnabiliter adhæsisti.

Super quo articulo judicialiter fatebatur, et recognovit articulum dictus Willelmus Whyte tunc ibidem

---

[1] *Johannæ*] iohē, MS.

examinatus; sed negavit qualitatem, scilicet, quod damnabiliter adhæsit dictæ mulieri.

VI.

Item tibi dicimus et objicimus, quod citra tuum adventum prædictum in nostram Norwycensem diœcesim, ac post, et contra tuam prædictam abjurationem, nostros parochianos infra nostram diœcesim in pluribus ejus partibus, vagando et discurrendo, tuis erroribus et hæresibus, atque hæretica pravitate, et perversa doctrina inficere tuis viribus laborasti: sicuti, quod dolenter referimus, multos ex eis infecisti, ac a fide deviare et hæreticare fecisti.

and heretical preaching in the diocese of Norwich.

Quantum ad istum articulum dictus Willelmus Whyte fatebatur quod, citra et post suam prædictam abjurationem, in diœcesi Norwycensi ipse prædicavit, et docuit populo errores et hæreses. Tamen dixit quod ipse tempore quo sic docuit, credidit ipsum bene docuisse, et bene fecisse.

VII.

Item tibi dicimus, objicimus, et articulamur quod post, et contra[1] prædictam tuam abjurationem, infra nostram diœcesim tenuisti, scripsisti, ac etiam docuisti parvulis inutiliter baptisma conferri, secundum ritum quem servat ecclesia generalis; pro eo quod quam cito anima est corpori unita infunditur gratia Spiritus Sancti, per quam sufficienter parvulus baptizatur, et cum ad annos venerit maturos, ita quod intelligere sciat verbum Dei, est sufficienter confirmatus.

Infant baptism.

Istum articulum dictus Willelmus Whyte constanter, et expresse negavit.

[1] *contra*] contra tuam, MS.

VIII.

Auricular confession.

Item tibi dicimus, objicimus, proponimus et articulamur, quod post, et contra tuam prædictam abjurationem, in nostra diœcesi tu tenuisti, affirmasti, et docuisti quod vocalis confessio alteri sacerdoti facienda, non est nisi soli Deo, qui summus est sacerdos. Et quod decretalis, *Omnis utriusque sexus*[1] edita in contrarium, injuste fuit condita; cum sancti patres præcipiant de peccatis conteri, et Deo ac offensis confiteri.

Quantum ad istum articulum dictus Willelmus Whyte dixit judicialiter, quod ipse nunquam prohibuit, nec tenuit, quin confessio deberet fieri sacerdoti. Et etiam asseruit idem Willelmus Whyte quod dicere vel affirmare aliquem non posse salvari absque confessione, si habeat opportunitatem, est hæresis.

IX.

Penance.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, quod tamen post, et contra dictam tuam abjurationem, in diœcesi nostra tenuisti, affirmasti, scripsisti, atque docuisti quod omnis remissio peccatorum solum est a Deo; et ideo pœnitentia non est a sacerdote, vel ab homine injungenda.

Istum articulum, et contenta in eodem, dictus Willelmus Whyte judicialiter fatebatur, et recognovit se tenuisse et docuisse.

X.

Power of the keys.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, quod post, et contra tuam abjurationem antedictam, tamen tenuisti, scripsisti et docuisti quod omnes pie et juste viventes, in utroque sexu, æqualem habent potestatem jurisdictionalem ligandi et solvendi hic in terris; sic

---

[1] Sextus Decret. lib. V. tit. 10.

quod potestas ligandi et solvendi sacerdotibus concessa, non excedit potestatem aliorum virorum perfectorum, vel mulierum.

Istum articulum, et contenta in eodem, præfatus Willelmus Whyte tunc ibidem judicialiter fatebatur expresse se tenuisse, scripsisse et docuisse.

XI.

Power conferred by ordination as to the eucharist.

Item tibi objicimus, et articulamur quod, post, et contra prædictam abjurationem, in nostra diœcesi tu tenuisti, affirmasti, scripsisti et docuisti quod nullus sacerdos secundum ritum et consuetudinem ecclesiæ universalis ordinatus, quem tamen in tuis tractatibus et libellis sacerdotem Antichristi communiter appellas, habet potestatem conficiendi corpus Christi; sed post verba sacramentalia a tali presbytero prolata, panis materialis remanet in altari.

Istum articulum præfatus Willelmus Whyte tunc ibidem judicialiter fatebatur, et recognovit se post abjurationem suam prædictam tenuisse, affirmasse, scripsisse et docuisse.

XII.

Universal priesthood of the faithful.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, quod post et contra tuam hujusmodi abjurationem in nostra diœcesi tu tenuisti, affirmasti, et docuisti quod quilibet fidelis in Christo Jesu est sacerdos electæ ecclesiæ Dei. In tantum quod die sancto Paschæ ultimo præterito in quadam tua camera in parochia de Bergholt[1] nostræ diœcesis Johannem Scutte laicum, tuum discipulum, ut officio presbyteri fungeretur induxisti, ipsumque ut panem frangeret, ac gratias Deo ageret, et panem hujusmodi tibi, tuæ concubinæ, Willelmo Everdon,

---

[1] *Bergholt*] Bergh', MS. Bale has written the date 1427 in the margin.

Johanni Fowlyn, et Willelmo Caless presbytero, tecum ibidem præsentibus, distribueret, hæc verba in sensu proferendo, Accipite et manducate in memoriam passionis Christi, informasti et fecisti.

Istum articulum præfatus Willelmus Whyte in toto negavit.

XIII.

Transubstantiation.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, quod post tuam abjurationem memoratam tu tenuisti, asseruisti, affirmasti, scripsisti, et docuisti, quod in hoc quod Christus dixit, *Hoc est corpus meum*, non oportet quod destruat materiam panis, et sic convertat in naturam sui corporis ; sed sufficit fideli christiano credere quod est corpus Christi in memoria, et verus panis in natura.

Istum articulum in toto præfatus Willelmus Whyte tunc ibidem judicialiter fatebatur, et recognovit se tenuisse, affirmasse, scripsisse et docuisse, post et contra suam abjurationem prædictam.

XIV.

His praise of Lollard doctrines.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, quod post et contra tuam memoratam abjurationem, tu tenuisti, affirmasti, scripsisti et docuisti, quod Lollardorum opinio sive doctrina informat homines ponere fidem, spem, timorem, et amorem, solum in Deo et in lege ejus, et non in papa, aut in suis falsis legibus, vel in subtili languagio exsecrabilis conventus Antichristi, verissime figurati per ficum producentem tantum folia, cui maledixit Dominus.

Istum articulum præfatus Willelmus Whyte tunc ibidem judicialiter fatebatur, et recognovit se post abjurationem prædictam tenuisse, affirmasse, scripsisse, et docuisse.

XV.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, quod post et contra prædictam tuam abjurationem in diœcesi nostra tu tenuisti, affirmasti, scripsisti, et etiam docuisti, quod legem nubendi a Christo libere cuilibet trium statuum militantis ecclesiæ ordinatam, papa, quem tu Antichristum appellas, cum suis consiliariis, qui, ut asseris, sunt clerici Luciferi, cum stultis capitibus et caputiis furruratis, in destructionem sacerdotii in Anglia infirmavit, post solutionem Sathanæ, id est, millesimum annum Christi; et quod acceptantes dictam ordinationem de continentia sacerdotum præferunt captivitatem Antichristi execrabilis creaturæ libertati[1] generali Christi Creatoris. Marriage of clergy.

Istum articulum præfatus Willelmus Whyte tunc ibidem judicialiter se post abjurationem prædictam affirmasse, scripsisse et docuisse fatebatur.

XVI.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, quod post et contra dictam tuam abjurationem, infra nostram diœcesim tu tenuisti, affirmasti, scripsisti et docuisti, quod præsumptuosis presbyteris coronatis, qui se dicunt sequi Salvatorem in eximia virtute castitatis, per eorum professionem factam Antichristo, clausa erit janua, lampadibus extinctis, cum venerit Sponsus nocte. Proud priests will not be saved.

Istum articulum præfatus Willelmus Whyte tunc ibidem judicialiter se tenuisse, affirmasse, scripsisse et docuisse fatebatur et recognovit.

XVII.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, quod post et contra tuam prædictam abjurationem, infra Corruption of the clergy

---

[1] *libertati*] libertate, MS.

through celibacy.

nostram diœcesim tu tenuisti, affirmasti, scripsisti et docuisti, quod postquam presbyteri prohibebantur in Anglia uxores ducere per curiam Romanam, ex tunc eorum salaria horribiliter creverunt, in tantum, ut de pauperibus et manibus laborantibus jam fiunt generosi, otio vacantes et libidini.

Istum articulum præfatus Willelmus Whyte tunc ibidem judicialiter fatebatur, et recognovit se tenuisse, affirmasse, scripsisse et prædicasse.

XVIII.

His own marriage.

Item tibi objicimus, dicimus et articulamur, quod post et contra tuam prædictam abjurationem, infra nostram diœcesim, tu tenuisti, affirmasti scripsisti et docuisti, quod multum tibi, qui presbyter es, esset inexpediens licitam virtutem virginitatis corporalis, nunquam a Deo tibi traditam, usurpare, et abjicere tuum proprium donum matrimonii, tibi a Domino libere collatum.

Istum articulum præfatus Willelmus Whyte tunc ibidem fatebatur, et recognovit judicialiter se tenuisse, scripsisse, affirmasse et docuisse, post abjurationem suam prædictam.

XIX

Extreme unction.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, quod post et contra dictam tuam abjurationem, infra nostram diœcesim, tenuisti, affirmasti, scripsisti et docuisti, quod infirmorum corpora frustra cum oleo materiali per episcopum consecrato[1] linuntur seu unguntur; cum extrema unctio nihil aliud sit quam misericordiæ et Spiritus Sancti gratiæ infusio.

Istum articulum etiam præfatus Willelmus Whyte tenuit, affirmavit, scripsit et docuit, post et contra ab-

---

[1] *consecrato*] consecrata, MS.

jurationem suam prædictam, prout fatebatur, et recognovit judicialiter tunc ibidem.

XX.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, quod post et contra tuam hujus abjurationem, in nostra diœcesi, tu tenuisti, affirmasti, scripsisti et docuisti, quod in quadragesima, diebus quatuor temporum, vigiliis sanctorum, vel adventu Domini, nullus fidelis obligatur ad jejunium, cum Christus talia tempora non jejunaverit, eo quod per mille annos post Christi ascensionem tales observantiæ a summis pontificibus erant deceptorie institutæ. **Fasting at stated seasons.**

Istum articulum præfatus Willelmus Whyte fatebatur, et recognovit judicialiter se tenuisse, affirmasse, scripsisse et docuisse, post abjurationem suam prædictam.

XXI.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, quod post et contra tuam prædictam abjurationem, in nostra diœcesi, tu tenuisti, affirmasti, scripsisti et docuisti, quod temporibus et diebus proximis[1] suprascriptis licitum est, secundum doctrinam apostoli Pauli, fidelibus carnes et omnia cibaria indistincte comedere inter seipsos, et etiam in præsentia infidelium, ut eos fideles faciant; quod tamen non licet infirmorum fratrum conscientias habentium infatuatas, ne ex hoc scandalum oriatur.

Istum articulum præfatus Willelmus Whyte fatebatur, et recognovit judicialiter tunc ibidem quod post abjurationem suam prædictam ipse tenuit, affirmavit, scripsit et docuit; in tantum quod ipsemet Willelmus

---

[1] *proximis*] Read proxime here and below.

sæpius comedit carnes temporibus, et diebus proximis suprascriptis, ut asseruit judicialiter ibidem.

XXII.

Observance of Sunday, and other feasts.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, post et contra tuam prædictam abjurationem, in nostra diœcesi, tu tenuisti, affirmasti, scripsisti et docuisti, quod diebus Dominicis, et aliis festivis temporibus indictis per ecclesiam, licitum est fidelibus operare, et quæcunque opera corporalia facere, et exercere, præterquam opera servilia, quæ peccata sive vitia fore exposuisti, et tuis auditoribus declarasti.

Istum articulum præfatus Willelmus Whyte post abjurationem suam prædictam tenuit, affirmavit, scripsit et docuit, prout ipsemet fatebatur, et recognovit judicialiter tunc ibidem.

XXIII.

Tithes.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, quod post et contra tuam prædictam abjurationem, in nostra diœcesi, tu tenuisti, affirmasti, scripsisti et docuisti, quod decimæ sunt a clericis et ecclesiis subtrahendæ, dum tamen hoc prudenter fiat, pro eo quod decimarum solutio cessabat in passione Christi, a quo tempore, ut asseris, usque ad Gregorium decimum, populus solis pauperibus libere decimabat, et tunc pauci erant mendici, et non mirum, quia tempore illo non erant isti quatuor ordines mendicantium spoliantes populum, sicut modo.

Istum articulum dictus Willelmus Whyte fatebatur, et recognovit judicialiter se tenuisse, affirmasse, scripsisse et prædicasse, post abjurationem suam.

XXIV.

Unlicensed preaching.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, quod post et contra tuam prædictam abjurationem, tu

tenuisti, affirmasti, scripsisti et docuisti, quod quiscunque fidelis, etiam non missus vel licentiatus per diœcesanos seu ordinarios, non obstante constitutione ecclesiæ lata in contrarium, potest libere prædicare verbum Dei, quia beatus Wyccliff, ut tuis utamur verbis, probat in suis[1] . . ipsam personam esse maledictam quæ cessat, propter excommunicationem Antichristi, publicare evangelium Christi, populo qui esurit et sitit legem Dei.

Istum articulum dictus Willelmus Whyte fatebatur, et recognovit judicialiter tunc ibidem se tenuisse, affirmasse, scripsisse et docuisse, post abjurationem suam prædictam.

XXV.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, quod post et contra tuam prædictam abjurationem, tu tenuisti, affirmasti, scripsisti et docuisti, quod reliquiæ sanctorum, scilicet carnes et ossa hominis mortui, non debent a populo venerari, nec de monumento fœtido extrahi, nec in capsa aurea vel argentea reponi; quia homines sic facientes non honorant Deum et sanctos ejus, sed committunt idolatriam. Worship of relics.

Istum articulum præfatus Willelmus Whyte asseruit, et fatebatur judicialiter tunc ibidem se tenuisse, affirmasse, scripsisse et docuisse, post abjurationem suam prædictam.

XXVI.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, quod post et contra tuam prædictam abjurationem, tu tenuisti, affirmasti, scripsisti et docuisti, quod non Adoration of images.

[1] *suis*] followed by a blank in MS. Sermonibus should probably be supplied.

est honor aliquis exhibendus imaginibus Crucifixi, B. Mariæ Virginis, aut alicujus sancti. Nam arbores, crescentes in silva sunt majoris virtutis, et vigoris, et expressiorem gerunt similitudinem Dei et imaginem. quam lapis vel lignum mortuum ad similitudinem hominis sculptum; et ideo hujusmodi arbores crescentes magis sunt adorandæ orationibus, genuflectionibus, oblationibus, peregrinationibus et luminibus, quam aliquod idolum in ecclesia mortuum.

Quem quidem articulum sic objectum præfatus Willelmus Whyte fatebatur, et recognovit judicialiter tunc ibidem se tenuisse, affirmasse, scripsisse et docuisse, post suam abjurationem prædictam.

XXVII.

St. Thomas of Canterbury.

Item tibi dicimus et objicimus et articulamur, quod post et contra tuam prædictam abjurationem, tu in nostra diœcesi tenuisti, affirmasti, scripsisti et docuisti, quod si passio Christi fuit utilis et pretiosa, mors S. Thomæ martyris Cantuariensis archiepiscopi fuit vilis, et a fidelibus vituperanda, quia propter dominium ecclesiæ temporalis mortis sustinuit passionem: et si ipsius Thomæ mors fuerit commendanda, passio Christi fuit reprobanda.

Istum articulum prædictus Willelmus Whyte tunc ibidem judicialiter fatebatur, et recognovit se tenuisse, affirmasse, scripsisse et docuisse, post et contra suam [1] abjurationem prædictam.

XXVIII.

Seizure of church property by laymen.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, quod post et contra tuam abjurationem prædictam tu in nostra diœcesi tenuisti, affirmasti, scripsisti et docuisti,

---

[1] *suam*] tuam, MS.

quod licitum est dominis temporalibus, immo ad hoc tenentur sub pœna peccati mortalis, ecclesiæ possessiones ab ipsa auferre.

Super quo quidem articulo præfatus Willelmus Whyte examinatus fatebatur, et recognovit judicialiter tunc ibidem, quod ipse tenuit, scripsit et docuit, quod licitum est dominis temporalibus auferre hujusmodi possessiones ab ecclesia. Dixit tamen quod ipse nunquam tenuit, scripsit, nec docuit, quod domini temporales hoc tenentur facere sub pœna peccati mortalis.

XXIX.

Capital punishment for theft.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, quod post et contra tuam prædictam abjurationem, tu in nostra diœcesi tenuisti, affirmasti, scripsisti et docuisti, quod nullibi in nova lege Christus concessit latrones et malefactores suspendio vel aliquo alio modo occidi, qui tempore necessitatis bona proximorum abstulerunt ad seipsos relevandos, sed, e converso, justus judex Christus per mulierem deprehensam in adulterio, dicens *Vade, etc.*,[1] exemplificavit nobis homicidium nullo modo fore licitum.

Ad istum dictus Willelmus Whyte dixit et asseruit in judicio tunc ibidem, quod nullo modo licet illis qui deberent esse discipuli Christi interficere aliquem.

XXX.

Lawfulness of war.

Item tibi dicimus, objicimus et articulamur, quod post et contra tuam prædictam abjurationem, in nostra diœcesi tu tenuisti,[2] affirmasti, scripsisti et docuisti quod nulli licet pro jure hæreditario suo, vel pro patria pugnare, dum talis cum pugnat caritatem perdit, qua proximum diligeret, et sic in peccato mortali existens,

---

[1] John viii., 11.

[2] *tenuisti*] tenisti, MS., first hand.

totum dominium temporalis possessionis amittit; quia talis non est servus Dei sed peccati.

Præfatus Willelmus Whyte fatebatur, et recognovit judicialiter tunc ibidem se dictum articulum tenuisse, affirmasse, scripsisse, docuisse et prædicasse: fatebatur etiam et recognovit judicialiter ibidem idem Willelmus Whyte quod post et contra abjurationem suam prædictam se fecisse et dictasse plures libros, errores et hæreses nonnullas continentes, coram dicto reverendo patre tunc judicialiter exhibitos, ac hæreses in eisdem libris contentas tenuisse, affirmasse, scripsisse et docuisse.

Explicit actus iste contra Willelmum Whyte, presbyterum, hæreticum et Lollardum, combustum Norwyci.

Processus magnus domini Thomæ Cantuariensis contra Johannem Oldcastel militem, dominum de Cobham, in quo patet ejus examinatio, incarceratio et excommunicatio.

Reverendo in Christo patri ac domino domino Roberto, Dei gratia Herefordensi episcopo, Ricardus permissione divina Londoniensis episcopus, salutem et sinceræ dilectionis continuum incrementum.

Richard, Bp. of London, to Robert, Bp. of Hereford.

Literas reverendissimi in Christo patris et domini domini Thomæ, Dei gratia Cantuariensis archiepiscopi, totius Angliæ primatis, et apostolicæ sedis legati, nuper recepimus in hæc verba.[1]

We have received a letter from the Abp. of Canterbury, as follows.

Thomas, permissione divina Cantuariensis archiepiscopus, totius Angliæ primas, et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri nostro domino Ricardo, Dei gratia Londoniensi episcopo, salutem et fraternam in Domino caritatem.

Nuper coram nobis, in convocatione prælatorum et cleri nostræ Cantuariensis provinciæ in ecclesia vestra[2] S. Pauli ultimo celebrata, cum eisdem prælatis et clero, super unione et reformatione ecclesiæ Anglicanæ, tractantibus; inter cetera per nos ac eosdem prælatos et clerum conclusum exstitit quasi pro impossibili, scissuram tunicæ Domini inconsutilis reformare, nisi prius certi magnates regni, auctores, fautores, protectores, defensores et receptores[3] horum hæreticorum qui dicuntur Lollardi, essent rigide reprehensi, ac, si opus fuerit, per censuras ecclesiæ, una cum invocatione brachii secularis, a suis deviis revocati.

Our late convocation at St. Paul's considered that it was necessary to check those magnates of the realm who favour the Lollards.

---

[1] *Reverendo—verba*] L, Wilk. naturally omit these clauses and the corresponding ones at the end of the process.

[2] *vestra*] nostra, Foxe.

[3] *receptores*] receptorum, A.

Of whom Sir John Oldcastell is chief.

Et facta subsequenter in eadem convocatione inter procuratores cleri et alios, qui de singulis diœcesibus ejusdem nostræ provinciæ ibidem in magno numero interfuerunt, inquisitione diligenti, repertum fuit inter eosdem, ac nobis detectum et delatum, quod dominus Johannes Oldcastell,[1] miles, fuerat et est principalis receptator, fautor, protector et defensor eorumdem: ac quod præsertim in diœcesi Londoniensi, Roffensi, et Herefordensi, ipsos Lollardos, ab ordinariis sive diœcesanis locorum minime licentiatos, contra constitutionem provincialem inde factam, ad prædicandum transmisit, ac eorum prædicationibus nefariis interfuit, et contradictores, si quos repererat, minis et terroribus ac gladii secularis potentia compescuit: asserens et affirmans, inter cetera, quod nos et confratres nostri suffraganei nostræ provinciæ, non habuimus, nec[2] habemus potestatem aliquam hujusmodi constitutionem faciendi. Aliterque sentiit, et sentit, ac dogmatizat, et docet de sacramentis altaris et pœnitentiæ, peregrinationibus, et adorationibus imaginum, ac clavibus, quam Romana et universalis ecclesia docet et affirmat.

Wherefore we were requested to proceed against him.

Quare ex[3] parte eorumdem prælatorum, et cleri, tunc fuimus requisiti, ut de et super præmissis contra eundem dominum Johannem Oldecastel[4] procedere dignaremur.

The matter was laid before the king,

Nos tamen ob reverentiam domini nostri regis, cujus ad tunc idem dominus Johannes familiaris exstiterat, ac ob honorem nihilominus ordinis militaris, una cum omnibus confratribus, et suffraganeis nostris, dictæ nostræ provinciæ, tunc præsentibus, et magna parte cleri ejusdem nostræ provinciæ, ad præsentiam dicti domini nostri regis, tunc in manerio suo de

---

[1] *Oldcastell*] Oldecastell, L; Oldcastellus, Foxe. He always gives the latinized form.

[2] *nec*] ne, A.

[3] *ex*] pro, L, Wilk.

[4] *Oldecastel*] Olcastellum, Foxe.

Kenyngton existentis, personaliter accedentes, contraque eundem dominum Johannem querelam deponentes, defectus ejusdem domini Johannis partim recitavimus.

Sed ad rogatum ipsius domini nostri regis, ipsum dominum Johannem sine dedecore ad unitatem ecclesiæ reducere cupientis,[1] omnem executionem præmissorum ad tempus magnum distulimus.

Who desired a delay, wishing Sir John to be reconciled to the church without scandal. This failing, we cited him.

Sed demum, quia præfatus dominus noster rex circa reductionem ejusdem, post magnos labores, non profecit, prout idem dominus noster rex nobis, tam verbo, quam in scriptis referre dignabatur; nos subsequenter eundem dominum Johannem, de et super præmissis personaliter responsurum coram nobis, ad certum terminum jam[2] effluxum, decrevimus evocandum: ac nuntium nostrum, cum literis nostris citoriis, ad dictum dominum Johannem transmisimus, tunc in castro suo de Cowlyng degentem: cui nuntio nostro dedimus in mandatis, ut castrum dicti domini Johannis nullo modo ingrederetur, nisi licentiatus; sed per medium cujusdam Johannis Boteler ostiarii cameræ dicti domini nostri regis ipsum dominum Johannem requireret, quatenus aut daret dicto nuntio nostro licentiam ingrediendi, ut[3] citaret eundem, seu saltem extra castrum suum prædictum faceret sui copiam, ut sic citatione posset apprehendi.

He refused to admit the citation.

Qui tamen dominus Johannes, dicto Johanni Boteler, ex parte dicti domini nostri regis sibi præmissa exponenti, publice respondit, quod nullo modo citari voluit, nec citationem ipsius aliqualiter tolerare.

After further steps,

Nosque propterea,[4] de præmissis nobis facta fide, ulterius legitime procedentes, facta nobis primitus

[1] *cupientis*] cupientes, L, Foxe, Wilk.

[2] *jam*] om. Foxe.

[3] *ut*] aut, Foxe, Wilk.

[4] *propterea*] præterea, Foxe.

fideli relatione, quod idem Johannes[1] personali citatione apprehendi non potuit: decrevimus eundem citandum per edictum in valvis ecclesiæ cathedralis Roffensis sibi vicinæ, et nisi modicum ultra tria milliaria Anglicana a dicto castro de Cowlyng distantis, publice affigendum; prout eum sic citari fecimus, et hujusmodi edictum nostrum in valvis dictæ ecclesiæ publice et patenter affigi, ad comparendum coram nobis XI. die mensis Septembris jam præteriti, de et super præmissis, atque nihilominus, certis aliis hæreticam pravitatem concernentibus, personaliter responsurum.

we pronounced him contumacious.

Quo die adveniente, nobis in capella majori, infra castrum de Ledys, nostræ diœcesis, quod tunc inhabitabamus, et ubi tunc residebamus, cum curia nostra pro tribunali sedentibus, facta fide quæ requiritur in præmissis, ac audita per nos et recepta relatione, juxta assertionem, et prout communiter prædicatur in partibus, ubi dictus dominus Johannes moratur, ut præmittitur, quod idem dominus Johannes[2] se incastellat et fortificat in castello suo prædicto, ac opiniones suas defendit, claves ecclesiæ, ac potestatem archiepiscopalem, et episcopalem[3] multipliciter contemnendo: nos eundem dominum Johannem, sic ut præmittitur citatum, publice, et alta voce, præconizari fecimus, ac sic præconizatum, diutius expectatum, et nullo modo comparentem, reputavimus, prout erat merito, contumacem, et in pœnam contumaciæ suæ hujusmodi, ipsum in scriptis excommunicavimus tunc ibidem.

After a fresh summons

Et quia ex serie præmissorum, et aliis perspicuis[4] indiciis, et factorum[5] evidentiis, concepimus quod idem dominus Johannes, in defensionem hujusmodi erroris sui, contra claves ecclesiæ se fortificat et incastellat,

---

[1] *Johannes*] Dominus Joannes, L, Foxe, Wilk.

[2] *moratur—Johannes*] om. Foxe.

[3] *et episcopalem*] om. L, Foxe, Wilk.

[4] *perspicuis*] prospicuis, L.

[5] *factorum*] sanctorum, L; scriptorum, Wilk.

ut præmittitur, quorum prætextu vehemens suspicio hæresis atque schismatis insurgit contra eundem: decrevimus ipsum dominum[1] Johannem, iterato, personaliter, si apprehendi poterit, alioquin per edictum, ut prius,[2] citandum, quod compareat coram nobis die Sabbati proximo post festum S. Matthæi apostoli et evangelistæ proximo futuro,[3] causam rationabilem, si quam habeat, quare contra eundem ad graviora procedi non debeat, tanquam contra publicum hæreticum, schismaticum, ac hostem et adversarium universalis ecclesiæ; quare etiam pro tali pronuntiari non debeat, ac auxilium brachii secularis contra eundem solemniter invocari, personaliter propositurus; ulteriusque responsurus, facturus, et recepturus,[4] circa omnia et singula præmissa, quod justitia suadebit.

Quo termino, videlicet die Sabbati proximo post festum S. Matthæi prædicto,[5] XXIII. die dicti mensis Septembris, adveniente, coram nobis in domo capitulari ecclesiæ S. Pauli, Londoniis, pro tribunali sedentibus, assidentibusque nobis venerabilibus confratribus nostris dominis Ricardo Londoniensi et Henrico Wyntoniensi, Dei gratia episcopis, comparuit personaliter dominus Robertus de Morley, miles, custos turris Londoniensis, secumque præfatum dominum Johannem Oldecastel militem adduxit, et coram nobis collocavit.[6]

He appeared before us in charge of the keeper of the tower, Sept. 23, A.D. 1413.

Cui quidem domino Johanni Oldcastel, sic personaliter præsenti, nos totam seriem facti, prout in actis diei præcedentis continetur, bonis et modestis terminis, ac modo multum suavi, recitavimus: videlicet quomodo

We related to him the previous proceedings,

---

[1] *dominum*] om. L, Wilk.

[2] *prius*] præmittitur, Wilk.

[3] *futuro*] futurus, A.; futur̃, L; futurum, Wilk.

[4] *propositurus — recepturus*] propositurum, ulteriusque responsurum, facturum, et recepturum, Foxe. L and Wilk. omit the terminations.

[5] *prædicto*] futurum, Wilk.

[6] *collocavit*] Bale adds in the margin, with a mark of omission, "Nam parum ante per regios mi-"nistros comprehensus est, et in "turrim clausus." This is printed in the text by Foxe.

idem dominus Johannes, de et super articulis superius recitatis, in convocatione prælatorum et cleri dictæ nostræ provinciæ, ut præmittitur, detectus et delatus exstiterat; quomodoque citatus, et propter suam contumaciam excommunicatus. Et postquam ad hoc deventum fuerat, nos obtulimus paratos ad absolvendum eundem.

And offered to absolve him.

He, not heeding, produced and read the following paper.

Ipse tamen dominus Johannes ad hujusmodi oblationem non advertens, petere absolutionem omnino distulit; sicque ad alia divertens[1] dixit, quod libenter recitaret coram nobis, et dictis confratribus nostris, fidem suam quam tenet, et affirmat. Sicque licentia petita, et obtenta, extraxit de sinu suo quandam schedulam indentatam, ac contenta in eadem publice ibidem perlegit, eandemque schedulam[2] nobis realiter tradidit. Et articulorum, super quibus exstitit examinatus, tenor[3] sequitur, et est talis.

I Johan Oldcastell knyght, lord of Cobham, wole that alle crysten men wyte and understonde, that y clepe[4] Almyghty God in to wytnesse that it hath be, now is, and ever, with the help of God, schal be myn entent and my wylle, to byleve, feythfully and fully, alle the sacramentys that ever God ordeyned to be do in holy chirche.

And more over for to declare me in these foure poyntys, I byleve that the moost worschipful sacrament of the auter is Crystis body in fourme of bred; the same body that was born of the blyssyd virgyne oure lady seynt Mary, doon on the crosse, deed &

---

[1] *petere—divertens*] om. Foxe.

[2] *schedulam*] schedulam indentatam, L, Wilk.

[3] *tenor sequitur, et*] quæ, Foxe; who gives Oldcastle's confession in Latin here. The copy in the Acts and Monuments is a mere paraphrase. *tenor*, om. A.

[4] *clepe*] olepe, Wilk. In the English part of this document the orthography of A is adhered to throughout.

beryed, the thrydde day[1] roos fro deth to lyve, the whyche body is now glorefyed in hevene.

Also as for the sacrament of penawnce, y bileve that it is nedeful to every man that schal be savyd to forsake synne, & to[2] do duhe penaunce for synne before don, with trewe confession, veray contricion, & duhe satisfaccion, as Goddys lawe lymyteth and techeth, and ellis may he[3] not be savyd. Whyche penaunce y desyre alle men to doo.

And as off ymagys I understonde that they be not of byleve, but that they were ordeyned, sythe the byleve was ȝyne[4] of Crist, by suffraunce of the chyrche, to be kalenderys to lewyd men, to represente & bryng to mynde the passyon of oure Lord Jesus Cryst, and martirdoom & good lyvyng of other seyntis. And that hoso it be that doth the worschyp to deede ymagys that is dewe to God, or putteth feyth, hope, or trust in help of hem, as he scholde do to God, or hath affeccion in oon more than in an other, he doth in that the grete synne of mawmetrie.

Also I suppose thys fully, that every man in thys erthe is a pylgrym toward blis[5] or toward peyne; & that he that knowyth not, no wyle not knowe, ne kepe the holy commaundementys of God in hys lyvynge here, al bet[6] it that he goo on pylgremage to alle the world, & he dye so, he schal be damnyd. And he that knowyth the holy comaundementys of God & kepyth hem to[7] hys ende, he schal be savyd, though he nevyr in hys lyff go on pylgremage, as men use now, to Cantirbery or to Rome, or to eny other place.

---

[1] *day*] om. A.
[2] *to*] om. Wilk.
[3] *he*] om. Wilk.
[4] *ȝyne*] ȝewe, L, zewe, Wilk.
[5] *blis*] om. A, first hand. Inserted by Bp. Bale.
[6] *bet*] be, L, Wilk.
[7] *to*] om. Wilk.

We intimated to him that it was insufficient.

Qua schedula, cum istis articulis contentis in eadem, ut præfertur, per dictum dominum Johannem perlecta, nos cum confratribus nostris prædictis, aliisque pluribus doctoribus, et peritis, super his communicavimus; ac demum de consilio et assensu eorundem, præfato domino Johanni Oldcastel diximus tunc ibidem: Ecce, domine Johannes, in hac schedula plura bona continentur, et satis catholica; sed vos habetis terminum istum ad respondendum super aliis, errores et hæreses sapientibus, quibus, per contenta in hac schedula, non est plene responsum: et propterea vos oportet ad eadem, et fidem vestram atque assertiones in eadem schedula expressas, circa eadem plenius declarare: videlicet, An teneatis, credatis, et affirmatis quod in sacramento altaris, post consecrationem rite factam, remaneat panis materialis vel non? Item an teneatis, credatis, et affirmetis quod in sacramento pœnitentiæ necessarium fuerit, quod habens copiam sacerdotis confiteatur de peccatis suis presbytero per ecclesiam ordinato?

Quibus sic dictis, inter multa et varia per dictum dominum Johannem Oldcastel dicta,[1] respondit expresse, se nolle prædicta aliter declarare, nec aliter quam in dicta schedula sua continetur, aliqualiter ad eadem respondere. Unde nos ipsi domino Johanni compatientes, benigno et affabili modo diximus tunc ibidem: Caveatis, domine Johannes, quia, si ad hæc vobis objecta clare non respondeatis in termino legitimo[2] vobis jam dato, jussi[3] per judicem, poterimus vos pronuntiare et declarare hæreticum.

He constantly refusing to give any

Ipse tamen dominus Johannes se tenuit ut prius, et noluit aliter respondere. Consequenter tamen nos, cum dictis confratribus nostris, et aliis de concilio nostro, consuluimus,[4] ac de communicato consilio eorum-

[1] *dicta*] om L, Wilk.
[2] *legitimo*] proximo, Wilk.
[3] *jussi*] om. Foxe.
[4] *consuluimus*] consulimus, A, L.

further answer,

dem declaravimus eidem domino Johanni Oldcastell, quid sancta Romana ecclesia in hac materia, sequens dicta[1] beatorum Augustini, Hieronymi, et Ambrosii, ac aliorum sanctorum determinavit: quas determinationes oportet quoscunque catholicos observare. Ad quæ idem dominus Johannes respondit, quod bene voluit[2] credere et observare quicquid sancta ecclesia determinavit,[3] ac quicquid Deus voluit se credere et observare:[4] sed quod dominus noster papa, cardinales, archiepiscopi, et episcopi, ceterique prælati ecclesiæ haberent potestatem talia determinandi,[5] noluit ad tunc aliqualiter affirmare.

we sent him for considera-tion the following statement of the decisions of the church.

Unde nos adhuc sibi compatientes, sub spe melioris deliberationis, promisimus eidem domino Johanni, quod certas determinationes in materia antedicta, ac super quibus idem dominus Johannes debuit clarius respondere, sibi ederemus in scriptis terminis Latinis, pro leviori intellectu ejusdem in Anglicum translatis: super quibus jubebamus eundem, ac cordialiter rogavimus, ut in die lunæ proximo tunc sequenti, plene et clare, suum daret responsum: quas quidem determinationes eodem die transferri fecimus, ac eidem die Dominica proximo sequenti realiter liberari; quarum determinationum tenor sequitur, et est talis.[6]

Of the eucharist.

The feyth, and the determinacion of holy chyrche towchyng the blysful sacrament of the auter, is thys: that after the sacramental wordys ben seyd be a prest in hys masse, the materyall bred that was before is turnyd into Crystys verray body; and the materyal wyn that was byfore, is turnyd into Crystys veray blood, and so there levyth in the auter no materyal

---

[2] *dicta*] dictamina, Wilk.

[3] *voluit*] voluit se, L; voluit eas, Wilk.

[4] *determinavit*] terminavit, A.

[5] *quicquid–observare*] om. L, Wilk.

[6] *determinandi*] terminandi, A. In L the de has been erased.

[7] *talis*] Foxe gives the Latin form of the paper which follows.

bred, ne materyal wyn, the whyche were there before the seyinge of the sacramental wordys. How leeve ȝe thys article?

Of confession.

Holy chirche hath determined that every crysten man levyng here bodelych in erthe oughte to be schryne to a prest ordryd be the chirche, iff he may come to hym. How fele [ȝe][1] thys artycle?

Of the authority of the pope and of other priests.

Cryst ordeyned seynt Petir the apostil to be hys vycaire here in erthe; whos see is the chirche of Rome; ordeynyng & grauntyng the same power that he ȝaf to Petir scholde succede to alle Peterys successorys, the whiche we callyn now popys of Rome. By whos power, in chirches particuler, special ben ordeyned prelatis as archebischopys, byschopys, curatys, and other degrees; to whom chrysten men oughte to obeye, after the lawes of the chirche of Rome. This is the determinacion of holy chirche. How fele ȝe thys article?

Of pilgrimages.

Holy chirche hath determyned that it is needeful to a crystyn man to go a pylgrimage to holy placys, and there specyally to worschype holy relyques of seyntes, apostlys, martires, confessourys, and alle seyntes approvyd be the chirche of Rome. How feele ȝe thys artycle?

On the 25th of Sept. he appeared again before us,

Quo die Lunæ, videlicet xxv.[2] die dicti mensis Septembris, coram nobis ac confratribus nostris prædictis, adjunctoque venerabili fratre nostro Benedicto Dei gratia[3] Bangorensi episcopo, jussuque[4] et mandato nostris;[5] consiliarii et ministri nostri, videlicet magistri Henricus Ware, curiæ nostræ Cantuariensis officialis, Philippus Morgan, utriusque juris,[6] Howelus Kyffyn, decretorum, Johannes Kempe, et Willelmus Carleton, legum doctores, ac Johannes Wytnam, Thomas

---

[1] *ȝe*] not in A.
[2] *xxv.*] xx., Wilk.
[3] *Dei gratia*] om. Wilk.
[4] *jussuque*] jussu, Foxe.
[5] *nostris*] nostro, Foxe.
[6] *juris*] juris doctor, Foxe.

Palmere, Robertus Wombewelle, Johannes Whytheed, Robertus Chamberlayn, Ricardus Dodyngtone, et Thomas Walden, sacræ paginæ professores; necnon Jacobus Cole et Johannes Steuenys, notarii nostri in hac parte assumpti, jurati erant omnes et singuli ad sancta Dei evangelia, tacto[1] libro, quod de et super materia prædicta, ac in tota causa hujusmodi, suum fidele consilium et ministerium præberent, absque odio, timore, amore aut favore, sicut coram Deo responderent,[2] atque toto mundo.

Consequenturque comparuit dictus dominus Robertus de Morley, miles, custos turris Londoniensis, ac præfatum dominum Johannem Oldcastel secum adduxit, et coram nobis statuit. Cui nos affabiliter et suaviter recitavimus acta prioris diei; ac, ut prius recitavimus,[3] quomodo excommunicatus fuerat et est idem dominus Johannes; ac rogavimus et requisivimus eundem, quatenus peteret ac admitteret in forma debita ecclesiæ absolutionem.

Cui idem dominus Johannes expresse respondit tunc ibidem quod nullam absolutionem in hac parte peteret a nobis, sed a solo Deo. and again refused our absolution.

Consequenter nos suavi et[4] modesto modo rogavimus et requisivimus eundem dominum Johannem, quatenus de et super contentis in dicta schedula determinationem ecclesiæ[5] eidem transmissam, ac[6] super articulis[7] sibi oppositis tuum clarum daret responsum; et primo circa sacramentum eucharistiæ. To the articles submitted to him he answered thus.

Ad quem articulum inter cetera dixit et respondit; quod sicut Christus hic in terra degens habuit in se divinitatem et humanitatem, divinitatem tamen velatam As to the eucharist.

---

[1] *tacto*] corporaliter tacto, Wilk.

[2] *absque—responderent*] om. Foxe.

[3] *recitavimus*] sibi recitavimus, L, Wilk.

[4] *suavi et*] *suavi*, om L ; *suavi et*, om. Wilk.

[5] *ecclesiæ*] declarante, or some equivalent word, seems omitted.

[6] *super—ac*] om. Foxe.

[7] *articulis*] certis articulis, L, Wilk.

et invisibilem sub humanitate, quæ in eo aperta et visibilis fuerat, sic in sacramento altaris est verum corpus et verus panis; panis[1] videlicet quem videmus, et corpus Christi sub eodem velatum, quod non videmus. Ac fidem circa sacramentum hujusmodi in schedula prædicta, sibi per nos transmissa, per sanctam Romanam ecclesiam et doctores sanctos determinatam, expresse negavit determinationem ecclesiæ fore, aut esse. Sed si est determinatio ecclesiæ, dixit quod est facta contra sacram Scripturam, et postquam ecclesia fuit dotata, et venenum effusum in ecclesia, et non ante.

The sacrament of penance.

Quo etiam ad sacramentum[2] pœnitentiæ et confessionis, dixit et asseruit expresse tunc ibidem, quod si quis esset[3] in aliquo gravi peccato constitutus, a quo ipse surgere nescivit, expediret et bonum esset sibi adire aliquem sanctum et discretum sacerdotem, pro consilio ab eo habendo. Sed quod confiteretur peccatum suum proprio curato[4] seu alteri[5] presbytero, etiam si haberet copiam ejusdem, non est necessarium ad salutem, quia sola contritione peccatum hujusmodi deleri posset, et ipse peccator purgari.

The adoration of the cross.

Circa adorationem sanctæ crucis, dixit et asseruit tunc ibidem, quod solum corpus Christi, quod pendebat in cruce, debuit adorari; quia illud corpus solum fuit et est crux adoranda. Et interrogatus, quem honorem faceret imagini ipsius crucis, respondit verbis expressis; quod illum solum honorem faceret sibi, quod bene mundaret eam, et poneret in bona custodia.

The power of the keys.

Quoad potestatem clavium, dominum nostrum papam, archiepiscopos, episcopos et alios prælatos, dixit quod papa est verus Antichristus, hoc est, caput ejusdem; archiepiscopi et episcopi, necnon alii prælati, membra; et fratres cauda ejusdem.[6] Quibus papæ, archiepiscopis,

---

[1] *panis*] om. L, Wilk.
[2] *sacramentum*] sacrum, Foxe.
[3] *esset*] om. A, Foxe.
[4] *curato*] om. Foxe.
[5] *seu alteri*] vel, L, Wilk.
[6] *ejusdem*] illius, Foxe.

et prælatis non est obediendum, nisi quatenus fuerint imitatores Christi et Petri in vita, moribus et conversatione; et quod ipse est successor Petri qui est vita melior, et moribus purior, et nullus alius.

He publicly warned the bystanders against us.

Ulterius dixit idem dominus Johannes alta voce, manibus expansis, alloquendo circumstantes. Isti qui judicant, et volunt damnare me, seducent vos omnes,[1] et seipsos, et vos ducent ad infernum; ideo caveatis ab eis.

He declined to give any other answer.

Quibus sic per eum dictis, nos iterum ac sæpius, flebili vultu, dictum dominum Johannem alloquebamur, eundem verbis quibus potuimus exhortando, ut ad unitatem ecclesiæ rediret; crederet, et teneret, quod ecclesia Romana credit, et tenet. Qui respondebat expresse, se aliter non credere, nec tenere, quam superius expressit.

We then proceeded to give sentence.

Videntes ergo quod in eo, prout apparuit, proficere non potuimus; tandem cum cordis amaritudine processimus ad sententiæ diffinitivæ prolationem in hunc modum.

In Dei nomine, Amen. Nos Thomas, permissione divina, sanctæ Cantuariensis ecclesiæ archiepiscopus et minister humilis, totius Angliæ primas, et apostolicæ sedis legatus:

In quadam causa sive negotio hæreticæ pravitatis, de et super diversis articulis, super quibus dominus Johannes Oldcastel miles, dominus de Cobham, coram nobis in ultima convocatione cleri nostræ Cantuariensis provinciæ, in ecclesia sancti Pauli Londoniensis celebrata, post inquisitionem diligentem ibidem inde captam,[2] detectus et delatus exstiterat; ac per nostram Cantuariensem provinciam notorie ac publice diffamatus,[3] ad denuntiationem et requisitionem totius cleri

---

[1] *omnes*] om. L, Wilk.

[2] *captam*] factam, Foxe.

[3] *diffamatus*] defamatus, Wilk.

prædicti, in eadem convocatione prædicta, inde nobis factas,[1] favore possibili, Deo teste, quo potuimus, legitime procedentes contra eundem, ac Christi vestigiis inhærendo, qui non vult mortem peccatoris, sed ut magis convertatur, et vivat, nitebamur eundem corrigere, ac viis et modis quibus potuimus atque scivimus reducere ad ecclesiæ unitatem: declarantes eidem quid[2] in hac parte sancta Romana et universalis ecclesia docet, tenet, determinavit et prædicat.

Et quamvis eundem in fide catholica demum[3] invenerimus adeo duræ cervicis, quod errorem suum noluerit confiteri, aut se purgare de eodem, nec etiam detestari: eidem paterno nihilominus compatientes affectu, ac ipsius salutem cordialiter affectantes, præfiximus eidem certum terminum competentem ad deliberandum, et si voluisset pœnitendum et reformandum seipsum: ac demum, eo quod eundem consideraverimus incorrigibilem, servatis primitus quæ in hac parte de jure requiruntur, cum dolore et amaritudine cordis ad diffinitivæ sententiæ prolationem procedimus in hunc modum.

Sequitur sententia excommunicationis lata contra Oldcastel.

Form of the sentence.

Christi nomine invocato, ipsumque solum habentes præ oculis, quia per acta[4] inactitata, producta, exhibita signa, evidentias et indicia, diversa insuper probationum genera reperimus eundem dominum Johannem militem fore et esse hæreticum, hæreticisque credentem, in fide et observantia[5] sacrosanctæ Romanæ et universalis ecclesiæ errantem, et præsertim circa sacramenta eucharistiæ et pœnitentiæ; quodque[6] tanquam iniqui-

[1] *factas*] facta, Foxe.
[2] *quid*] quod, Foxe, Wilk.
[3] *demum*] devium, Foxe.
[4] *acta*] acta et, L, Wilk.
[5] *in—observantia*] ac in fide et observantiis, L, Wilk.
[6] *quodque*] quod, Foxe.

tatis et tenebrarum filius, in tantum obduravit cor suum, ut non intelligat vocem sui pastoris, nec velit monitionibus allici, nec reduci blanditiis:

Investigatis primitus, rimatis, et diligenter pensatis meritis causæ antedictæ, ipsiusque domini Johannis demeritis atque culpis, per ipsius damnabilem pertinaciam aggravatis; nolentes quod is[1] qui nequam est fiat nequior, et alios inficiat sua labe: de consilio et assensu magnæ discretionis et sapientiæ virorum, venerabilium fratrum nostrorum dominorum Ricardi Londoniensis, Henrici Wyntoniensis, et Benedicti Bangorensis episcoporum, ac aliorum nonnullorum in sacra theologia, decretis, et jure civili doctorum, aliarumque religiosarum et peritarum personarum nobis assistentium, præfatum dominum Johannem Oldcastell militem, dominum de Cobham, de et super hujusmodi detestabili reatu convictum, et ad ecclesiæ unitatem pœnitentialiter redire nolentem, hæreticum, ac in his quæ tenet, docet determinavit et prædicat sacrosancta Romana et universalis ecclesia, et præsertim in articulis suprascriptis errantem judicamus, declaramus et condemnamus[2] sententialiter et diffinitive in his scriptis, relinquentes eundem ex nunc, tanquam hæreticum, judicio seculari. Ipsumque nihilominus hæreticum, omnesque alios et singulos, qui eundem de cetero, in sui favorem erroris, receptaverit aut receptaverint, defensaverit seu defensaverint, sibi consilium, auxilium vel favorem in hac parte præbuerit, seu præbuerint; tanquam fautores, receptatores, et defensores hæreticorum excommunicamus,[3] et excommunicatos denuntiamus etiam in his scriptis.

Et ut ista præmissa omnibus in Christo credentibus

[1] *is*] iis, A.

[2] *judicamus—condemnamus*] judicavimus, declaravimus et condemnavimus, Foxe.

[3] *excommunicamus*] excommunicavimus, A, Foxe.

innotescant, vestra fraternitati committimus et mandamus,[1] quatenus præfatum dominum Johannem Oldcastell sic, ut præmittitur, per nos fuisse et esse damnatum hæreticum, schismaticum, et in articulis suprascriptis errantem, omnesque alios et singulos qui eundem dominum Johannem de cetero, in sui favorem erroris, receptaverit, defensaverit, receptaverintve seu defensaverint, aut sibi consilium, auxilium vel favorem in hac parte præbuerit, vel præbuerint, tanquam fautores, receptatores et defensores hæreticorum, per dictam nostram[2] sententiam diffinitivam excommunicatos, in ecclesia vestra, et per vestras civitatem et diœcesim per singulos subditos vestros curatos earundem, in ecclesiis suis, cum major in eisdem affuerit populi multitudo, alta et intelligibili voce, et in lingua materna, prout supra seriosius continetur in hoc processu, declarent, publicent et exponant; ut sic opiniones erroneæ populi, qui aliter concepit forte in hac materia quam[3] se habet rei veritas, hac declaratione publica rescindantur.

Quod idem per vos singulis confratribus nostris nostræ Cantuariensis provinciæ suffraganeis, de verbo ad verbum rescribi et innotesci volumus et mandamus, ut ipsi, omnes et singuli, per suas civitates et diœceses, modum et formam hujus nostri processos, dictam etiam per nos latam sententiam, et cetera omnia et singula contenta in eisdem publicent, intiment et declarent, et consimiliter per subditos suos et curatos faciant publicari.

De die vero receptionis præsentium, et quid feceritis in præmissis, et quomodo hoc nostrum mandatum fueritis et fuerint executi, debite et distincte certificetis, et certificent, dicto negotio expedito literis vestris et suis patentibus, habentibus hunc tenorem.

---

[1] *mandamus*] commendamus, Foxe.

[2] *nostram*] vestram, Foxe.

[3] *quam*] quemadmodum, Foxe.

Datum in manerio nostro de Maydeston x. die mensis Octobris, anno Domini MCCCCXIII., et nostræ translationis anno XVIII.

Quarum[1] auctoritate literarum vobis, reverende pater, firmiter injungendo mandamus, ut vos præfatum dominum Johannem Oldecastel sic, ut præfertur, fuisse et esse damnatum hæreticum, schismaticum et in articulis suprascriptis errantem, omnesque alios et singulos eundem dominum Johannem de cetero in sui favorem erroris receptantes, defensantes, aut sibi consilium, auxilium, vel favorem in ea parte præbentes, tanquam fautores et defensores hæreticorum per sententiam diffinitivam supradictam excommunicatos, prout supra in processu prædicto seriosius continetur, hujusmodique processum et sententiam, ac omnia et singula in eisdem contenta, in ecclesia vestra declaretis, publicetis, et exponatis, et per vestras civitatem et diœcesim, per singulos subditos vestros curatos earundem in ecclesiis suis, cum major in eisdem affuerit populi multitudo, alta et intelligibili voce, et in lingua materna publicari, intimari, exponi et declarari consimiliter faciatis: certificantes præfatum reverendissimum patrem, dicto negotio expedito, debite et distincte de omni eo quod feceritis in præmissis.

which we, Richard, Bp. of London, charge you to make known in your diocese,

Datum sub sigillo nostro in manerio nostro de Hadham XXIII. die mensis Octobris, anno Domini supradicto, et nostræ translationis anno VII.

---

[1] The remainder of the Bishop of London's letter is not given by Foxe.

and which, accordingly, we, Robert, Bp. of Hereford, charge you, our dean and archdeacons, to make known through our diocese.

Robertus, permissione divina Herefordensis episcopus, venerabilibus et discretis viris decano ecclesiæ nostræ cathedralis Herefordensis vel hebdomadario ejusdem, necnon archidiaconis nostris Herefordiæ et Salopiæ confratribus nostris carissimis salutem in omnium Salvatore.

Vobis tenore præsentium committimus et mandamus quatenus mandatum reverendissimi in Christo patris ac domini, domini Thomæ, Dei gratia Cantuariensis archiepiscopi, totius Angliæ primatis, et apostolicæ sedis legati suprascriptum, vos decane seu hebdomadarie in ecclesia nostra cathedrali Herefordensi, et archidiaconi in singulis archidiaconatibus vestris, quam cito commode poteritis, omni dilatione postposita, juxta omnem vim, formam et effectum mandati suprascripti publicetis solemniter, seu publicari faciatis. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus est appensum.

Datum Londiniis xxvii. die mensis Novembris, anno quo supra.

Explicit processus magnus domini Thomæ Arundel, archiepiscopi Cantuariensis, contra Johannem Oldcastel, militem sed hæreticum.

Abjuratio ejusdem Johannis Oldcastel habetur folio nono præcedenti.[1]

---

[1] Page 414.

APPENDIX OF TRACTS AND DOCUMENTS.

APPENDIX.

I.

DETERMINATIO [JOHANNIS WYCLIF] CONTRA KYLINGHAM CARMELITAM.

TRES sunt nidi in quibus ego cum aliis pullis Christi adhuc volare nescientibus nutrior,[1] in silva Scripturæ, pabulo veritatis; quibus protegimur contra versutias hæreticorum, contra ampullosas[2] argutias sophistarum, et contra animalem sapientiam mundanorum. Three nests for Christ's chickens.

Et primus nidus in parte logicus est, quomodo cognoscimus universalia ex parte rei; ut genus et speciem, de quibus Scriptura verificat crebrius sensum suum. One logical,

Secundus nidus est altior, naturalis, quo noscimus quamlibet formam substantialem materialem, eductam de potentia materiæ, esse[3] dispositionem accidentalem dictæ essentiæ, vel naturæ; et sic intelligimus Scripturam esse[4] veram et de virtute sermonis, quo ponit corpus unius speciei nedum converti in aliud, sed fore vel esse pro suo tempore corpus disparis speciei. one natural,

Tertius nidus altissimus est metaphysicus, quo cognoscimus æternitatem Dei ex ejus immensitate coassistente omni tempori præterito, vel futuro; et per consequens omnia quæ fuerunt vel erunt esse Deo præsentia. Et per illam veritatem solvimus perplexa dubia one metaphysical.

---

1 *nutrior*] nutor, MS.

2 *ampullosas*] ampullosa, MS.

3 *esse*] omne, MS., *i.e.* oe for ee.

4 *esse*] esse contra, MS. (thus).

de libertate arbitrii, de necessitate, et contingentia futurorum, et sustinemus Scripturam sacram esse veram de vi sermonis, contra pomposas argutias sophistarum.

Quicunque ergo diruperit aliquem horum trium nidorum, injuriatur nedum mihi, sed cuicunque sacræ paginæ professori, quia indubie si aliquis istorum trium nidorum diruptus fuerit, consequens est Scripturam sacram esse falsissimam de vi vocis.

All three assaulted by Cuningham.

Doctor tamen meus reverendus frater J. Kylyngham cum valde sagaci modestia immittit contra quemlibet horum nidorum, et specialiter contra supremum, non impugnandi sed exercitandi gratia, jacula peracuta: talis enim pugna verborum non verberum, sensus non literæ, ad solidandum concordias non ad seminandum discordias, decet in pacis tempore ad modum tornamenti spiritualis hujus paginæ professores.

Against the first he brings thirteen arguments.

Intendo ergo hodie respondere ad argumenta quæ fecit ad impugnandum primum nidum; quæ omnia sunt tredecim.

His first.

I. Et primo suspicatur me velle dicere quod antiquitas est causa veritatis Scripturæ. Quod concedo. Ne tamen laboremus in æquivocis, dico, antiquitas[1] accipitur ad modum loquendi Scripturæ[2] et B. Dionysii[3] pro æternitate Dei, et aliquando accipitur pro senio, vetustate, vel veterascentia rerum entium. Prima antiquitas est causa quare Scriptura sacra est insolubiliter vera de vi sermonis, secundum quamlibet ejus partem; secunda autem antiquitas est sibi impertinens; et sic non æquivocamus per reportatores. Quia dictum est mihi quod Doctor meus reverendus dixit opinionem de universalibus eo falsiorem esse quo antiquiorem; ego autem non dubito reduplicativam istam, intelligentem[4] de opinione venerabilis Anselmi[5]

---

[1] *antiquitas*] auctoritas, MS.

[2] Dan. vii. 9.

[3] Dionys. de Divinis Nominibus, cap. 10.

[4] *intelligentem*] intelli^{te}, MS. Perhaps there is an error.

[5] Anselm, Monologion, *passim*.

vel cujuscunque secum conformiter sentientis, esse impossibilem: ideo non dixi reduplicative sed infinite de inesse quod scripturæ recentissimæ sunt falsissimæ, ut cartæ, et instrumenta notariorum.

1. Et patet quod ratio Doctoris probantis quod antiquitas non suffragatur fictitiis[1] impossibilitatibus poetarum, verum concludit,[2] sed nihil ad rem. Scriptura autem sacra, cum sit liber vitæ, est infinitum antiquior quam aliqua talis opinio, ideo ejus antiquitas confirmat omnem veritatem creatam, ut libros nostros usuales quos vocamus canonicos.

2. Et patet quod secundum argumentum Doctoris, quod rationalitate[3] præponderat, etiam procedit ex æquivoco, scilicet quod liber Enos non recipitur a nobis tanquam canonicus, eo quod nescimus propter secundam antiquitatem utrum fuit a Spiritu Sancto auctorizatus. Nihil tamen obest quædam apocrypha esse æque vera sicut Scriptura nostra canonica.

3. Tertio arguit de Veteri et Novo Testamento; sed dico quod Novum Testamentum est æternum, et per consequens antiquissimum, sicut et Vetus Testamentum, secundum partem quæ non potest veterascere.

4. Ulterius nititur Doctor dupliciter ostendere dictum meum de cartis non esse ad propositum.

a. Primo eo quod cartæ hujusmodi a valde antiquo introductæ sunt. Sed hoc est impertinens ad excludendum eas de falsitate, cum Diabolus fuit homicida et mendax ab initio: sed ex ampliori antiquitate vincit veritas falsitatem.

b. Secunda evidentia Doctoris idem probare nititur per locum ab auctoritate Scripturæ Gen. XVII. 8, ubi legitur Deum dedisse Abrahæ et semini ejus terram Chanaan in possessionem æternam. Ista ratio placet

[1] *fictitiis*] fictieii, MS.
[2] *concludit*] concluditur, MS.
[3] *rationalitate*] rônaŧ, MS.; *i.e.* rationabiliter.

mihi quoad materiam, cum innititur pro sua probatione auctoritati Scripturæ; sed forma argumenti, et sensus consequentis displicent mihi. Forma quidem, cum arguitur per locum ab insufficienti similitudine, qui non est tam validus sicut locus ab auctoritate Scripturæ. Deus enim universalis Dominus totius temporis, et totius universitatis creatæ, cum coassistit omni tempori præterito, vel futuro, plenissimo titulo concessit Abrahæ, et filiis ejus imitationis, ut exponit apostolus,[1] terram Chanaan in arrhas terræ viventium. Et cum justi sint omnes creaturæ inferiores, patet quod Abraham et semen ejus possidet perpetuo utramque terram. Sed quid valet ista similitudo ad firmandum donationem Petri, qui non habet tantum dominium quantum promittit se donare alteri? Oportet ergo ad confirmandum istam consequentiam per locum a similitudine, capere quod Petrus habet plenum dominium per totum tempus donationis, et fructus talis donationis, sicut est de Deo: quia aliter non sequitur, si Deus donavit, ergo per locum a simili sic Petrus facit, vel cum paribus in cartis positis ponit.[2] Nemo enim donat secundum ampliorem titulum quam ipsemet habet, licet posset esse occasio. Unde Deus donat amplius dominium quam etiam habet iste dans. Ista est pulchra via ad introducendum materiam de dominio, sed oportet ab illa supersedere ad tempus, ne materia accepta præ manibus omittatur.

His second. II. Secundo principaliter capit Doctor quod dixi quamlibet partem Scripturæ sacræ esse veram: quod concedo,[3] sed vario in termino. Nam ubi ipse dicit de vi vocis; ego, utens termino Scripturæ, dico quod quælibet pars Scripturæ sacræ est vera de vi sermonis. Et ad illud *Dæmonium habes*,[4] concedo quod est verum

[1] Gal. iii. 16, 29.
[2] *vel—ponit*] Hopelessly corrupt.
[3] *concedo*] concedendo, MS.
[4] John vii. 20.

de vi sermonis; tamen oportet conferre partes Scripturæ ad invicem, ad hoc quod capiatur sensus ejus [ex][1] integro: ita quod hæc pars *Dæmonium habes* signat, conferendo ad istum sensum, Judæi dixerunt sic, *Dæmonium habes,* qui sensus piis auribus dulcescit, cum audiunt Christum pro nobis pati tot opprobria. Posui autem alias pro talibus argutiis capientibus partem Scripturæ, exemplum quod didici pro statu sophistæ. Nam suasum est mihi quod hæc sit impossibilis, nullus homo est asinus; eo quod omne subjectum habens plus unius contrariorum quam reliqui denominatur a pluri: sed data propositio plus habet falsitatis quam veritatis, quæ sunt contraria secundum Aristotelem;[2] ergo est falsa. Minor probatur, eo quod subticendo ultimum et primum universalia, resultant duæ propositiones impossibiles; et tantum est una vera. Ergo habet plus falsitatis, cum principium ejus sit, nullus homo est; et finis ejus sit hoc, homo est asinus. Sed didici responsionem ad hoc, sub ista forma. Dicendum [est][3] quod hæc propositio cum unicum actum principalem habet, et penes illum judicari habet veritas vel falsitas propositionis, patet quod veritate correspondente primarie illi actui, est propositio satis vera, nec partes ejus sunt propositiones; nisi forte ei qui ipsos seorsim proportionaliter intelligit. Applicando hæc ad objicientes contra Scripturam, dicitur quod hæc oratio *Dæmonium habes* est pars propositionis catholicæ, et nec per se logice vera, nec logice falsa; sed juvat partialiter ad hunc sensum catholicum; Judæi sic dixerunt, *Dæmonium habes.*

Dicitur quod apud catholicum non lacerantem Scripturam est hæc pars Scripturæ oratio incomplexa, non propositio, ut patet in exemplo sophistico pro simili-

---

[1] *ex*] om. MS.

[2] Aristot. Metaphys. x. 4.

[3] *est*] om. MS.

tudine adducto. Juvat tamen ad intellectum hujus veritatis, Judæi dixerunt sic; sicut ad intellectum hujus veritatis, nullus homo est asinus, juvat hæc oratio incomplexa, homo est asinus.

Sed ponitur gratia argumenti quod infidelis, aut sinistre intelligens Scripturam, determinate et complete intelligat hoc sine pluri *Dæmonium habes,* sicut significat extra Scripturam. Huic dicitur quod ipse ex vitioso intellectu, præter veritatem[1] sermonis, impossibilitat[2] logice tale signum, Scriptura servata integra secundum singulas ejus partes: nec posito quod altercans et volens contentiose vitiare Scripturam intelligat per hoc, Deus est, quod Deitas comedit, quod false et mendose dicat esse sensum Scripturæ de vi sermonis, cum est sit equivocum ad existere, et comedere: talis, inquam, non vitiat Scripturam, sed seipsum per sinistrum sensum; nec potest dicere quod Deitas comedit, licet dicat ista signa sic signantia.

His third.

III. Tertio principaliter resumit Doctor noster reverendus illud Amos VII. 14, *Non sum propheta,* etc.; et allegat glossam quam vocat ordinariam vel linearem, sed melius vocaretur extraordinaria; cum, sinisterrime sine evidentia capta ex dictis B. Gregorii, vel S. Thomæ, sumat quod nullus est propheta nisi pro mensura qua habet actum propheticum. Nam lumen propheticum, quod dicit S. Thomas nec esse actum, nec proprie habitum prophetandi, habet reduci ad passionem secundum S. Thomam;[3] et hominem habere tale lumen, et sentire sibi deesse illud lumen; cum res deest alicui, etsi sit, cum deficit ab actu bono quem ea exerceret; ut avaro desunt omnia bona mundi. Non est ergo color, [si][4] propheta tunc sensit sibi deesse lumen propheticum, ergo tunc non

---

[1] *veritatem*] veritate, MS.

[2] *impossibilitat*] impossi^tat^, MS.

[3] Th. Aquinas, Summa, II. pt. 1, qu. 68, art. 3, and elsewhere.

[4] *si*] om. MS.

habuit lumen propheticum. Sed satis est quod carendo pro tunc actu prophetandi, sicut opinatur B. Gregorius, non pro tunc affuit sibi lumen propheticum, movens ad actum intrinsecum, vel extrinsecum, prophetandi. Sed longe hoc ab inferendo[1] quod tunc non fuit propheta, vel quod tunc non habuit lumen propheticum. Et sic recolligo quod ex istis quatuor glossis duæ[2] sunt veræ, et glossa B. Gregorii probabilis, ac glossa extraordinaria interlinearis possibilis, et asserenda ab eo cui per somnium, vel per spiritum[3] propheticum revelatum est; non sequitur quod unquam fuit ita quod iste Amos non est propheta, nec Scriptura sacra dicit hoc; nec est color, si dicit ista signa, *Ego non sum propheta*, ergo dicit quod non sum propheta: cum signa aliter significent, secundum quemlibet horum quatuor sensuum. Non enim est bonus sensus Scripturæ, non sum nunc propheta, ergo non sum propheta. Et cum non efficaciter allegatur contra hominem, nisi sensu ejus allegato; patet advertenti quod nullum dictum Scripturæ allegavit Doctor ad probandum quod non omnia quæ fuerunt, vel erunt, sunt Deo præsentia; et per Dei gratiam non inveniet usque ad unum inclusive; cum tunc Scriptura sacra esset impossibilissima de vi sermonis; et indubie quam falsum est aliquod de vi sermonis tam falsum est. Ideo Scriptura sacra foret tunc falsissima.

Verumtamen licet putavero me scire quod nemo inveniet in tota sacra pagina dictum pro illo proposito, tamen ex abundanti allegavi octo dicta Scripturæ illud attestantia; quinque in illo Mat. XI. 5, *Cæci vident*, etc.; sextum illud Amos inmediate sequens dictum Doctoris; *Armentarius sum vellicans sicomoros*, ubi nemo somniat quod Amos tunc evulsit sicomoros.

---

[1] *ab inferendo*] ad inferend, MS.
[2] *duæ*] quarum, MS.
[3] *spiritum*] suum, MS.

Septimum et octavum Thren. v. 7,[1] *Patres nostri peccaverunt, et non sunt: et nos portamus iniquitates eorum.* Cum autem sim professor [Novi Testamenti],[2] quod applaudit octonario,[3] sicut Vetus Testamentum septenario; illum octonarium supererogantes inserui. Cum ergo quælibet istarum octo propositionum sit vera de vi sermonis, sicut oportet me ex fide tenere, patet quod ex qualibet earum sequitur veritas sæpe dicta. Quoad septimum et octavum credo quod Doctor non dissentiet quin in illa generatione *patres nostri peccaverunt*, includuntur multi patres remoti, qui non fuerunt simul tempore cum eis; ob reverentiam logicæ Christi, et S. Mariæ matris ejus. Nec dubito quin Doctor concedet quod si aliqui fuerunt patres nostri, tunc fuit ita quod sunt patres nostri; et patet sententia.

His fourth. IV. Sed quarto principaliter arguit Doctor quod glossa mea non sit bona, quando dico illud Thren. v. 7 intelligi ad hunc sensum, quod non sunt participes nobis in hac captivatione; quia, ut arguit, pari evidentia diceretur quod Deus et angeli non sunt, quia non tribulantur nobiscum. Ista replicatio fuit bene excogitata, si possit habere evidentiam per locum a similitudine. Sed per Dei gratiam non habebit: sed si valeret tale argumentum posset probari quod Scriptura debuit dixisse quod Deus non est; quia, ut Doctor glossat, Scriptura dicit quod Amos non est propheta, quia non est nunc propheta. Ergo pari evidentia diceretur quod Deus non est, quia nunc non est, demonstrando instans præteritum; quod est Deo præsens secundum me, et in quo Deus non est, secundum Doctorem. Non oportet multiplicare improbationes hujus argutiæ a simili, cum caret fundamento.

---

[1] *v.* 7] iv., MS., here and below.
[2] *Novi Testamenti*] om. MS.
[3] *octonario*] 8no, MS.

Non enim sequitur intellectus hujus dicti Petri negantis Christum, *Non sum,* est iste, Petrus negavit ipsum esse Christi discipulum; ergo per idem Scriptura diceret quod Deus Pater non est, quia non est Christi discipulus. Ista tamen locutio non præjudicat aliis subtilibus argumentis, sicut unius spicæ sterilitas non excludit fertilitatem agri florigeri, nec privatæ personæ segnitia collegii bonitatem. Verumtamen patet conferentibus Scripturam in sua integritate, sicut Doctor meus facit, licet tentative proponat mihi talia, quod Scriptura juvat seipsam pro sensibus postillandis: ut illud Amos *Non sum propheta* docetur restrictum ad illum sensum, Non sum falsus[1] propheta, ut tu Amasias, vel ad hunc sensum, Non sum naturaliter per me[2] ex specie[3] vel genere propheta; quia secunda propositio est intelligenda quod non est filius prophetæ ex patre carnali immediate: cum certum est, ad modum loquendi Scripturæ, quod Amos est filius Abrahæ, et filius Adam, quorum uterque, sicut et alii patres sui, sunt prophetæ magni pro tempore suo, et ne credatur Scripturam sacram utrobique sic incarcerare verba, addit tertio, pulchra alternatione amplificando, *Sed armentarius sum vellicans sicomoros.* Arguit autem Doctor ex dictis isto modo. *Patres nostri peccaverunt et non sunt;* ergo aliqua fuerunt, quæ non sunt; et sic oppositum opinionis. Concedo consequentiam, et nego minorem. Nec Scriptura aliqua dicit quod patres aliqui non sunt, aut quod aliqua fuerunt quæ non sunt: nec est color, si Scriptura dicit istam propositionem quæ signat ita, quod non sunt nunc, ergo dicit quod non sunt. Immo sic arguunt sophistæ quod Christus est blasphemus, quia ipse dicit quod est unum substantialiter cum Patre, et quod dæmonium habet, ergo est blasphemus. Minor patet ex Scriptura. Et

---

[1] *falsus*] falsa, MS.
[2] *me*] se, MS.
[3] *specie*] spe, MS.

sic de sophismatibus multis ridiculose adductis: quorum solutio est quod sicut non dicit quia Christus habet dæmonium, sic nec dicit Johannes Baptista non est propheta, nec quod Amos non est propheta. Sed vere dicit quod non est per se, ex specie vel genere, propheta, vel falsus propheta, sicut dicit autem Johannes non est propheta, cum hoc quod nunc digitaliter ostendit Messiam, ad quem sunt prophetiæ. Oportet ergo capere sensum Scripturæ, qui verissime est Scriptura, si efficaciter debet argui ex Scriptura.

His fifth. V. Quinto dicit Doctor quod alleotheta non arguit Scripturam, cui inexistit, esse falsam de vi sermonis; et verum dicit; sicut nec aliqua alia figura locutionis et constructionis. Oportet, dicit, quod intentio Januensis est talem figuram, quæ plus habet auctoritatis quam rationis, non esse extendendum. Verba tamen Januensis aliqua; sed grammaticorum concors sententia dicit quod omnino figura hujusmodi est extensibilis ratione. Cum igitur talis figura de extensione temporis sit tam crebra in Scriptura; et poetæ ac alii rudes grammatici non utimur[1] aliqua figura sine notabili ratione: multo magis auctor Scripturæ non insisteretur tali modo loquendi sine notando ministerio; ideo opus magistrale esset, et specialiter professori hujus Scripturæ scrutari et detegere rationem, ut sensus et modus loquendi Scripturæ sit dulcior: quia verisimile est mihi, cum iste modus loquendi sit tam extense sparsus in Scriptura, quod plus habet rationis quam vitii, ut verbis Januensis utar. Ego autem nescio meliorem rationem quam illam, quæ tam a sanctis et antiquis doctoribus, quam etiam a novellis postillata[2] est; quod ideo Scriptura sic loquitur, ut imprimat in mentes theologorum capacium illam altam et intimam veritatem, quod æternitas Dei propter ejus immensitatem coassistit

---

[1] *utimur*] perhaps read utuntur. | [2] *postillata*] postilla, MS.

omni tempori præsenti, præterito, et futuro, cum omne quod fuit vel erit, sit Deo præsens. Et cum Doctor sit tam potens in sensu Scripturæ, et specialiter propheticæ, ubi iste modus loquendi est crebrior,[1] rogo ut addat rationem suam novellam, ut aggregatum ex illa et antiqua sit præponderans vitio quod male intelligentes sibi imponunt: ad hoc enim introduxit ista rudimenta grammaticæ et dictas auctoritates Scripturæ, non ut Johannes in novellis argueret Johannem in antiquis. Conceditur tamen cum Doctore quod rudium grammaticorum, et polemicorum, ac aliorum quorum animus est phantasmatibus temporalium involutus, non est sic loqui, cum margaritæ non sunt spargendæ inter porcos; sed altissimorum theologorum ac eos intelligentium, quando loquuntur de veritatibus supra tempus, et præter[2] tempus, illud mysterium. Metaphysici loquentes de veritatibus suis æternis, subticent signa temporis; Scriptura igitur foret plus sapida, si Doctor juvando me vellet apponere rationem quare Scriptura sic loquitur; quod credo in fine faciet, etsi celat ad tempus, et tunc schola proficiet.

VI. Sexto assumit Doctor quod evidentia mea caperetur ex hoc quod Deus omnia præterita et futura intuitive cognoscit. His sixth.

Concedo quod hæc est una de potentioribus[3] evidentiis quas ego audiveram. Discrepo tamen ab eo in modo loquendi logico et metaphysico; quia dico cum S. Thoma[4] quod omnia præsentia, præterita et futura Deus intuitive cognoscit. Omnia autem possibilia quæ non habent existentiam in genere cognoscit æque perfecte, licet solum notitia simplicis apprehensionis; sed contradictionem formalem claudit Deum quicquam cognoscere, nisi proportionaliter habeat esse. Ideo instruxerunt nos sancti doctores quomodo creaturæ

[1] *crebrior*] crebriqꝫ, MS.

[2] *præter*] prope, MS. There is no stop in MS. after *mysterium*.

[3] *potentioribus*] potenciis, MS.

[4] Th. Aquinas, Summa, I. qu. 14, art. 12, 13.

habeant triplex esse, scilicet, esse intelligibile in Deo, esse possibile in causis, et esse existere in proprio genere; quod capit subdivisionem multiplicem. Et sic concesserunt quod omne quod potest esse, est; et quod Deus solum possibilia potest cognoscere. Docuerunt insuper nos quomodo evacuaremus tales instantias sophisticas: Omne quod potest esse, est; filius meus potest esse; ergo filius meus [est]:[1] Quod Deus potest cognoscere, cognoscit; sed potest cognoscere me damnari; ergo sic cognoscit. Et sic de multis ex quibus inscii putant contradictionem esse veram si ista sententia sit vera, ut tetigi in materia de Notitia Dei, et de Ideis, et tangam posterius in materia mea propria de Materia Prima.

Arguit tamen Doctor tripliciter contra illud.

1. Primo quod sequitur, Deus cognoscit hoc, ergo intuetur hoc. Sed nego consequentiam; cum solum illud quod existit Deus intuetur, multa autem sunt quæ non existunt, ut possibilia; omnia tamen præterita et futura existunt in tempore suo. Ideo secundum regulam S. Thomæ[2] omnia talia, et non omnia possibilia, intuetur. Concedo tamen quod tam[3] perfecta est sua simplex apprehensio, sicut sua intuitio: nec potest sua apprehensio mutari in intuitionem, vel e contra: licet Deus multa possit intueri quæ non intuetur, sed apprehendit simplici apprehensione, ut noverunt exercitati in ista materia.

2. Secundo arguit Doctor: Cum sequitur, Deus intuetur *a*, igitur ipsum est; tunc oppositum consequentis repugnat antecedenti. Sed cum Doctor loquitur de consequentia, quæ est signum, remitto sophistis dictæ consequentiæ probationem, concedens quod ipsis formatis est repugnantia pro quocunque tempore sic signant. Assumit ergo Doctor pro minori argumenti quod omnis

---

[1] *est*] om. MS.

[2] Th. Aquinas, Summa, I. qu. 14, art. 9.

[3] *tam*] tam nō MS. (thus.)

repugnantia est pro eadem mensura, et respectu ejusdem ;[1] ex quibus vere concludit quod pro omni mensura repugnat Deum intueri *a* et ipsum *a* non esse ; sequitur enim formaliter Deus intuetur *a*, ergo *a* est. Sed ulterius arguit ex consequenti, Deus nunc intuetur *a*, ergo *a* nunc est. Sed miror ex quo fonte manavit ista consequentia ; cum omnia possibilia non existentia æternaliter sunt, et nunquam non sunt ; præterita et futura aliquando sunt, et aliquando non sunt, ut vere loquuntur tam philosophi, quam theologi.

3. Tertio assumit Doctor quod nullum creatum necesse est esse Deum intueri ; ex quo concludit intentum. Sed nego majorem, cum omne creatum necesse est esse necessitate ex suppositione, et aliquod creatum absolute necesse est existere, scilicet Christum ; nec est minor vera ad istum sensum quod absolute necessarium est Deum intueri aliquam creaturam ; sed quamlibet creaturam quæ non est Christus contingenter ad utrumlibet intuetur, licet nullam creaturam possit incipere vel desinere intueri.

Ulterius distinguit Doctor de præsenti ; concedens quod res est Deo præsens, et tamen non est. Sed revera nec grammatica nec logica nec physica potest capere istum sensum : ideo vere dicit Doctor quod talia possibilia non sunt, nisi secundum esse objectivum, quod improprie dicitur illud, nisi signanter fuit additum. Universalia[2] autem possibilia sunt proprie secundum esse intelligibile, licet nos improprie loquamur de eis. Omne ergo quod est præsens Deo est, ut hujusmodi, præsto sensui divino, ut Augustinus auctorizat.[3] Et per Dei gratiam, si est præsto sensui divino, vel hominis, tunc est.

---

[1] *ejusdem*] ejus, MS.

[2] *Universalia*] vlīa, MS., apparently: the usual abbreviation, but it is scarcely legible.

[3] August. Epist. 147. Ad Paulinum. See above, p. 72.

His seventh.

VII. Septimo instat Doctor quod facerem argumenta pro opinione tam extranea. Revera libenter volo, cum respondero ad suam, et ipse consummaverit oppugnare: sed cum opinio sit tam antiqua, in Scriptura sacra tam solemniter proclamata, credo quod interim fiet, ut olim, domestica. Oportet ergo me solvere tam acuta jacula contra Scripturam, ne ordo debitus disrumpatur.

His eighth.

VIII. Octavo quærit Doctor de sensu hujus dicti evangelici *Cæci vident;* et bene quærit, cum sit difficillimum etiam peritissimis,[1] tam linguis quam logica, dare glossas pertinentes Scripturæ, propter ejus subtilitatem multimodam; et specialiter in logica. Dico ergo quod iste est sensus istorum: prius tempore cæci vident postreme, visione opposita priori cæcitati. Et potest iste sensus ex triplici evidentia elici ex Scriptura, ut narro alio loco.

His ninth.

IX. Nonum immittit Doctor jaculum in Scripturam, quod ego non possem sufferre, nisi Scriptura esset turris fortior omni armatura fortium protecta in tantum quod confidenter credo me scire quod nec angelus de cœlo, nec creatura aliqua posset de vi sermonis impugnare[2] minimam ejus partem; nec[3] si omnes linguæ rhetorum polite loquentium, et omnes logici essent congregati, [non][4] emendarent unum verbum Scripturæ in eloquentia vel logica[5] de vi vocis.

Arguit Doctor sic. Iste cæcus nunc videt, et non multiplicatur; ergo iste cæcus modo non est cæcus, et modo est; ergo modo est non cæcus; ergo cæcus et non cæcus. Pœna[6] et subtiliter invenit quod Scriptura est emendabilis; sed longe melius est ipsam stare sic veram de vi sermonis. Concedo igitur de vi sermonis quod iste cæcus nunc videt; sed non ex-

[1] *peritissimis*] peritissimos, MS.
[2] *impugnare*] impūgnare, MS.
[3] *nec*] si nec, MS. (thus).
[4] *non*] should be omitted.
[5] *logica*] There is a full stop here in MS. instead of after *vocis*.
[6] *Pœna*] Pene, MS.

hinc sequitur quod iste cæcus non est cæcus; tum quia stat quod sit cæcus in uno oculo, et simul videat cum alio; tum etiam quia stat quod sit cæcus corporaliter, et simul videat cum hoc mentaliter; sicut fuit de Paulo et multis aliis. Visio autem mentis est proprius[1] visio quam visio corporalis. Bene tamen sequitur si iste sit cæcus, tunc non videt cum hoc simul et semel et secundum idem; et sic solet olim repugnantia modificari. Nec sequitur ultra; iste nunc non videt oculo corporali; ergo nunc est non videns oculo corporali: sed bene sequitur ex assumpto cum ejus constantia quod sit non videns nunc oculo corporali.

X. Decimo arguit Doctor quod hic esset paralogismus:[2] Omnis homo currit: Socrates est homo; ergo currit; et sic utrobique esset universalis distinguenda. Tenth argument.

Hic dicitur quod nullus talis discursus unicus esset paralogismus, si non adsit vitium cæci male intelligentis. Sed ponemus, sicut Doctor capit, quod inscius vel gratis contendens intelligit per majorem sic: Omnis homo nunc existens currit; et per minorem intelligat quod Socrates est homo pro aliquo tempore suo; et tunc reducit Doctor quod sic sinistre intelligenti foret paralogismus. Iste discursus excogitatus est ut tentativus, et non ad efficaciam realem: cum nulli logico sit dubium de quæstione, cum conglutinato sensu foret forma monstruosissima. Sed si vellemus permittere antiquam grammaticam stare cum logica, foret talis discursus formalissimus syllogismus. Grammatica igitur instituit quod currit significet actum currendi, connotans indifferenter quodlibet tempus præsens. Et sic hæc omnis, homo currit, signat juxta grammaticam quod omnis homo existens ex tempore

[1] *proprius*] ꝑꝑis, MS. The text I would translate *more properly.*

[2] *paralogismus*] This justifies the conjecture on p. 12, note 1.

præsenti currit. Et tunc indubie si Socrates unquam est homo, sequitur ipsum currere; et breviter, modificando ad quodcunque tempus majorem, et capiendo minorem pro eodem tempore, ut faciunt rectiloqui, satis formaliter infertur conclusio.

Eleventh argument.

XI. Undecimo impugnat Doctor istam viam de grammatica, cum improprie dicitur, Ego sedeo cras; ego disputo heri, etc.

Pro isto dicendum est cum Augustino IV. de Doctrina Christiana,[1] quod auctores nostræ Scripturæ habent eloquentiam et logicam quæ non decet alios, nec ipsos alia. Ideo concedo, ut docet Parisiensis,[2] quod rudis grammaticus ignorans mysterium Scripturæ incongrue loquitur sic loquendo; nos autem sub auctoritate Scripturæ decet pro loco et tempore sic loqui, ut sensus celatus plus pateat theologis diligentibus[3] veritatem. Sic enim loquitur Salvator, *Ite et dicite vulpi illi,*[4] etc.; et apostolus, *Jesus Christus hodie et cras,*[5] etc. Unde plus pertineret theologo studere sensum talem de vi sermonis, et quomodo Verbum vivit et regnat per secula seculorum, sicut erat in principio et nunc et semper, etc. [quam][6] induere habitum defendentis cartas et instrumenta notariorum[7] de vi sermonis ex insufficienti auctoritate. Istud dico ad excitandum[8] Doctorem, et fovendum eum ad dandum operam pugnandi in campo Scripturæ, in vinculo caritatis, et non gratia irrisionis.

Twelfth argument.

XII. Duodecimo confitetur Doctor, more Augustini, suam insipientiam: quando fuit juvenis putando om-

---

[1] August. de Doctrina Christ. IV. c. 6.

[2] *Parisiensis*] William of Auvergne. See Forshall and Madden, Preface to the Wycliffite versions of the Bible, p. xxiii. Some of his works are printed, but I have not been fortunate enough to discover the passage referred to.

[3] *diligentibus*] delitentibus, MS.

[4] Luke xiii. 32.

[5] Heb. xiii. 8.

[6] *quam*] om. MS.

[7] *notariorum*] no^{a} juʒ, MS.

[8] *excitandum*] acci^{d}, MS.

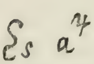
nem aliam civitatem esse talem qualis fuit civitas sua, et credo quod intelligat per talem simillimam, quia aliter non esset confessio insipientiæ, potius quam esset confessio ignorantiæ, credere illum articulum fidei quod omnes prædestinati morti corporeæ vivunt cum Christo, ut sæpe dicit Scriptura. Per hoc argumentum imposuit Salvator silentium Saducæis negantibus resurrectionem, sumens quod Deus dixit tempore Moysis,[1] *Ego sum Deus Abraham, Isaac, et Jacob,*[2] et non Deus aliorum,[3] nisi sit Deus vivorum, ut assumit Salvator. Ideo audacter sine repugnantia asserit Judæis, *Scio,* inquit, *quia filii Abrahæ estis.*[5] Correspondenter scio ego fratrem meum olim mortuum vivere corporali vita pro tempore suo; et credo quod vivit in terra viventium cum Christo vita spirituali, quia non sum reductus illo discursu fœminino filiarum Loth, mundus destruetur igne sicut olim destructus est aqua; et jam apparuit ignis in subversione civitatum; ergo ista est destructio vel purgatio de qua pater noster locutus est. Sed credo quod quidam somniat eas prophetice fuisse tunc illatas ad cogitandum[5] . . . . illam fore mundi destructionem per ignem de [qua][6] Loth locutus est; sed unde hæc probatio? Correspondenter non sequitur, Iste non vivit nunc corporaliter, ergo simpliciter non vivit; quia argumentum ab inferiori ad superius, cum notabili impedimento, qualiter in ista materia multi dicunt[7] nimis proni arguere.

XIII. Tertiodecimo et ultimo arguit subtilissime triplici argumento contra dicta mea de materia prima; Thirteenth and last argument,

---

[1] *Moysis*] Moysi, MS.

[2] Exod. iii. 6.

[3] *Deus aliorum*] MS. The text is a guess, which does not satisfy me.

[4] Matt. xxii. 32.

[5] Here there is a blank space in the MS., reaching to the bottom of the column, sufficient for some twelve lines of writing. Yet the sense seems complete.

[6] *qua*] not in MS.

[7] *dicunt*] Perhaps rd. sunt.

under three divisions.

et ista ratio[1] est prior totius conventus prioris dignitate merito præponenda; et si sic, more progredientium, ultima in sequela.

First.

1. Primum argumentum est hoc. Omnis essentia, quicquid est, essentialiter est; sed data essentia est *a* compositum; ergo essentialiter est *a* compositum; et per consequens non potest [et][2] non esse *a* compositum; et per consequens *b* materia et *c* forma non sunt eadem essentiam, esse, materiam, formam et compositionem.

Et concedo majorem quod quicquid ante esse nulla[3] est, essentialiter est; sed non cujusmodicunque aliqua essentia est, essentialiter est. Verumtamen cum unum sit multa,[4] videndum esset respectu cujus diceretur talis essentialitas. Igneitas enim, quæ est essentialis datæ compositioni, est accidentalis datæ essentiæ; cum data essentia sit sibi accidentaliter natura ignis.[5] Est tamen componi essentialiter natura ignis; ut natura divina essentialiter quoad humanitatem Christi est homo, et tamen accidentaliter illi essentiæ vel naturæ est ipsa homo. Correspondenter essentia perpetua quæ nunc est ignis, nunc aqua, et sic de ceteris speciebus, accidentaliter quoad essentiam[6] est talis speciei, sed essentialiter quoad individuum quod induit est talis speciei. Ista tamen accidentalitas dicitur æquivoce in comparatione ad accidentalitatem[7] generum quæ præsupponunt subjectum ens actum; et sic essentia materialis est prius natura quam ipsa est materia; et multo magis est prius naturaliter quam ipsa est forma et compositio.

---

[1] *ratio*] racū, MS.

[2] *et*] should be omitted.

[3] *nulla*] n^{a}, MS. The same contraction is used frequently below for *natura*.

[4] *multa*] A full stop here in MS., instead of after *est*.

[5] *ignis*] No stop here in MS.

[6] *essentiam*] essentia, MS.

[7] *accidentalitatem*] acci^{u}, MS., followed by a word erased.

2. Secundo arguit Doctor sic. Si eadem essentia sit materia, forma et compositio, ergo a pari eadem substantia vel natura. **Secondly,**

Hic concedo conclusionem, præsupposita distinctione de substantia et natura quam alias diffuse declaravi.

3. Sed ultra arguit; nullum substantiale distinguitur secundum magis et minus; ergo nulla materia est magis natura vel substantia quam forma, nec e contra. **Thirdly.**

Hic videtur mihi quod idem argumentum æque procederet contra quemcunque ponentem aliquid esse alio magis substantiam; quia esse substantiam est substantiale commune cuicunque substantiæ, et nullum substantiale in sua communitate suscipit magis et minus; igitur, etc. Restat igitur pro ista ratione dicere quomodo aliquid est reliquo magis substantia, quod consonantius acciperetur si Doctor concordaret mecum de universalibus, ut patebit in tractatu eorum. Dico igitur pro præsenti quod differenter dicitur aliquid reliquo majus aut prius substantia; aut prioritate, aut majoritate generationis, sic quod natura agens prius requirit illud uti elementum præsuppositum; vel, secundo, majoritate aut prioritate perfectionis. Primo modo materia est magis substantia quam forma; aut compositio et dividuum prius quam suum superius. Secundo modo est e contra; cum forma sit finis materiæ, et compositio finis gratia cujus sunt duo priora elementa; sicut gratia speciei salvandæ principalius a natura intenta[1] sunt individua, secundum philosophos. Ulterius dicitur quod licet illud sit exemplum inducens fidelem ad credendum Trinitatem Beatam, tamen ex alio latere est magna diversitas, ex qua male intelligentes possunt capere occasionem errandi ex sua imperitia, non ex occasione ministrata.

---

[1] *intenta*] ītēte, MS.

Cum Pater et Verbum sint unum omnino indivisibile, quia essentia quæ nec qualitative nec quantitative componitur; ideo mens est docilis ad impertinenter arguendum ab inferiori ad suum superius, quia[1] ex partiali similitudine creaturæ ad Trinitatem increatam arguit omnimodam et in omnibus similitudinem. Sic enim posset hæreticus sine occasione data, ex dicto Johannis, *Tres sunt qui testimonium dant in terra*, etc.,[2] capere quia Pater esset perfectior Filio, et Filius Spiritu Sancto, et quod quilibet posset separari a reliquo, credendo quod sunt substantiæ impertinentes, sicut sunt spiritus, aqua et sanguis figurantes.

Per hoc patet responsio ad tertium argumentum Doctoris, quo quærit si essentia quæ est hæc tria sit simplex aut composita. Dicitur, ut alias diffuse dixi, quod est et simplex et composita; simplex a compositione ex suis partibus qualitativis, et composita ex suis partibus quantitativis. Concedo tamen cum Boethio[3] quod totum universale est quælibet ejus pars substantiva, licet totum integrale differat a qualibet sua parte quantitativa aut qualitativa. Unde dicta simplex, licet non sit qualitative[4] composita ex materia et forma, est tamen qualitative compositum, quia compositio quæ qualitative componitur, ut essentia divina, non componitur ex corpore et anima, et tamen est qualitative composita ex corpore et anima. Quamvis igitur nec materia nec forma sit pars illius essentiæ, est tamen pars substantiæ quæ est illa essentia; ut corpus Christi et anima, quamvis non sint partes naturæ divinæ, sunt tamen partes substantiæ, quia Hominis qui est natura divina . . . . taciter[5] igitur proponit mihi Doctor multas

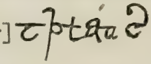
---

[1] *quia*] qui, MS.

[2] 1 John v. 8.

[3] *Boethio*] boy°, MS. See Boeth. in Porphyrium, lib. v. Opp. p. 110, ed. 1570.

[4] *qualitative*] read quantitative.

[5] . . . . *taciter*] MS.

consequentias et materias involutas; ut talem consequentiam, hæc essentia est simplex, igitur nulla materia est pars ejus.[1] Novi tamen confuse distinctionem de parte et de simplici, sciens quod hæc essentia habet materiam ejus partem quantitativam et non qualitativam. Scio etiam quod licet illa simplex essentia sit substantia, et compositio sit substantia, et non essentialiter sed secundum rationem, quod illa duo non sunt multæ substantiæ et essentiæ simpliciter condistinctæ, sed una essentia.

Ultimo epilogat Doctor, præter ordinem, quod non videt quin ista dicta abducunt a notitia Trinitatis, propter dissimilitudines quas recitat; sed si modificaret, ut alias sæpe facit, ignaros philosophiæ et theologiæ male audientes, caperet dictum suum majorem evidentiam, ut dicam in materia de Universalibus, et in exceptione hujus dicti 1 Joh. v. 8, *Tres sunt qui testimonium dant in terra*, etc. Difficultas itaque et radix erroris stat in isto quod omnes homines primo habent bona principia, cum Deus primo illuminat ad tantum hominem omnem, ut cognoscat omne ens esse, eo quod ens prima impressione imprimitur; sed post miscendo phantasmata particularium cum universalibus vere cognitis accidit error, ut Doctor noscit in suis inferioribus confessionibus, et Aristoteles 1° Physicorum.[2] Dictum tamen Aristotelis vult Doctor dicere esse falsissimum de vi vocis, cum nullus puer, nec omnes simul, vocant omnes homines patres aut matres. Sed, primo, sciunt ens esse, et multas alias veritates æternas: secundo, sciunt patres et matres esse, sicut et speciem hominis, et in neutro istorum signorum deficiunt,

Cuningham's conclusion.

[1] *ejus*] No stop here in MS.

[2] From the next sentence it is clear that Wyclif refers to Aristot. Phys. I. c. 1: *Ἔστι δ' ἡμῖν πρῶτον δῆλα καὶ σαφῆ τὰ συγκεχυμένα μᾶλλον· ὕστερον δ' ἐκ τούτων γίνεται γνώριμα τὰ στοιχεῖα.* A modern scholar will perhaps scarcely recognize the reference; to a mediæval Platonist it was very plain.

sed dirigendo æstimativam ad particularia, in false componendo, propter impotentiam virtutis universaliter abstrahentis, decipiuntur. Hæc pauca sint dicta ad subtiles et altos objectus Doctoris mei reverendi.

At his request, I add an argument on behalf of my opinion as to the truth of Scripture.

Sed quod Doctor instat quod arguam pro veritate Scripturæ quam teneo, ex abundanti fortificabo argumentum superius recitatum ex propriis principiis Doctoris. Dicit enim quod stat Deum multa intueri, et per consequens esse Deo præsentia, cum hoc quod non sint, nisi forte secundum esse potentiale, vel objectivum; sed hoc non est ad propositum, ut dicit.

Ex isto dicto intendo, primo, tollere[1] superfluum, secundo, capere pro assertivo argumenti mei illud quod est verum.

1. Primo videtur mihi quod minus vere et impertinenter additus fuit in isto Doctoris iste terminus *forte*, quia si res quæ generari dicitur a Deo habet esse objectivum de quanto Deus ipsam cognoscit, ut Doctor assumit, et absolute necessario Deus omnem talem rem cognoscit; igitur necessario absolute omnis talis res habet esse objectivum. Consequentia ista est bona de materia, et ex consequenti sequitur, cum nullum æternum sit fortuitum (ex II° Physicorum),[2] quod sine *forte* omne cognitum a Deo habet esse æternum objectivum.

2. Secundo insto contra hoc quod Doctor dicit hoc non esse ad propositum. Hoc enim est absolute necessarium; et tale sequitur ad quidlibet; igitur est ad propositum. Est insuper specialiter ad propositum nostrum, quia ex hoc sequitur quod si aliquid fuit vel erit, tunc ipsum est, quia secundum esse objectivum, vel secundum esse intelligibile, secundum divisionem Doctoris; et hoc est principale

---

[1] *tollere*] colare, MS.

[2] Aristot. Phys. II. c. 5.

dubium ventilatum inter nos, et hoc est valde ad propositum; [nam][1] licet plus intendero, tamen hoc præexigitur ad habendum intentum. Intendo enim, sicut sententiat S. Thomas[2] et alii sancti doctores, quod omne quod existit vel existet, actualiter existat in tempore suo. Hoc cum non posset esse, nisi omne intelligibile haberet esse intelligibile in sua ratione exemplari, quod Doctor vocat esse objectivum,[3] ideo illud quod reputo Doctorem mihi dare est pertinens valde meo proposito.

3. Quod, tertio, pertinenter sic applico. Omne quod est Deo præsens est; omne quod fuit vel erit est Deo præsens; igitur omne quod fuit vel erit est. Major patet, ut credo, pêr Doctorem, et confirmatur tripliciter.

(*a*) Primo ex[4] hoc quod si aliquid sit Deo præsens tunc est præsens, cum iste terminus *Deus* non sit distrahens; et si est præsens tunc est, quia a tertio adjacente ad secundum adjacens sine[5] termino distrahente. Quamvis enim præteritum et futurum sint termini distrahentes secundum aliquos, nusquam [enim][6] fundatur hoc debite de isto termino *præsens*.

(*b*) Secundo confirmatur idem ex etymologia nominis, quam dat Augustinus in ista eadem materia, in libro suo de Videndo Deo.[7] Nam declarando quod Deus habet sensum propriissimum, dicit quod præsens dicitur etymologice quasi præsto sensui, et hoc etiam salvat difficultatem quam tangit de visione intuitiva.

(*c*) Tertio confirmatur per locum a pari vel majori;

---

[1] *nam*] nrm̄, MS., *i.e.* nostrum. The stop is placed as in the text. Perhaps the second *hoc est*, just above, is a transcriber's repetition.

[2] Thomas Aquinas, Summa, I. qu. 46, art. 1.

[3] *objectivum*] A full stop here in MS.

[4] *ex*] et, MS.

[5] *sine*] sc̄ten^e, MS., *i.e.* sententiæ.

[6] *enim*] should be omitted.

[7] August. Epist. 147. Ad Paulinum. See above, p. 72.

nam si aliquid sit absens tunc illud est; et cum absens et præsens simpliciter privative aut contrarie opponuntur, a majori vel pari si aliquid est præsens tunc illud est.

Et patet major argumenti.

Minorem credo Doctorem dare indubie; Deus nihil intuetur nisi quod est sibi præsens; sed omne[1] quod fuit vel erit Deus æternaliter intuetur, etiam secundum Doctorem; igitur omne tale est sibi præsens, et per consequens est.

---

[1] *omne*] twice in MS.

II.

ALIA DETERMINATIO [JOHANNIS WYCLIF] CONTRA KYLINGHAM CARMELITAM.

Tertium nidum supremum non quærit Doctor disrumpere, sicut nec potest, et sapienter facit; quia Eccl. iii. 22 dicitur, *Altiora te ne quæsieris;* supple disrumpere vel destruere. Ideo magna est pietas modernorum quod non disrumpunt æternas sententias Antiqui dierum. Multis tamen accidit, secundum philosophorum sententias, quod in turribus fortissimis constituti, ex suspicione casus timentes ubi non oportet formidant tremuli; ut accidit maniacis qui putant cœlum cadere propter delatum fulcimentum.

Summary of Cuningham's rejoinder.

I. Primo ergo probat Doctor quod antiquitas quæ est æternitas, de qua Scriptura sacra tam signanter loquitur cum B. Dionysio,[1] non solvit difficultatem B. Augustini[2] de nimia antiquitate Scripturæ faciente quod aliqui libri non auctenticantur ab ecclesia. Nam si propter antiquitatem temporalem habentur dicti libri suspecti, et antiquitas æterna est multo major illa, sequitur quod propter antiquitatem æternam forent eadem suspecta apud ecclesiam.

Concedo conclusionem; sed absit quod ex hoc inferatur quamcunque veritatem æternam ex eadem antiquitate debere esse suspectam.

II. Secundo[3] capit Doctor, forte ex sinistris repor-

---

[1] Dan. vii. 9. Dionys. de Divinis Nominibus, cap. 10.

[2] Aug. de Civitate Dei, xviii. cap. 37.

[3] *Secundo*] Tercio, MS.

tatoribus, quod me sedere, Johannem loqui, et quotlibet hujusmodi veritates sunt æternæ. Sed illud expresse negatur; cum tunc quælibet creatura esset æterna. Concedo tamen quod multæ sunt veritates æternæ quæ non explicantur, licet implicentur in nostris codicibus, et omnes inscribuntur libro vitæ.

Ulterius facit Doctor collationem ex dictis B. Augustini quod non solum loquitur de veritatibus æternis inscriptis nostris codicibus, sed de antiquitate characterum, ut Noe, Abrahæ, ac ceterorum sapientium Ægypti; et intendit quod Scriptura sacra sit præstantior correspondenti Scriptura forinseca. Concedo conclusionem, et placet mihi quod Doctor videt quod est dare veritates æternas notatas in signis vivis et mortuis, præter illa; et si Doctor velit dicere a distinctione quod nulla scriptura secundi ordinis est sacra vel tanquam[1] auctentica laudanda, nisi propter antiquitatem æternam Scripturæ primæ, quæ est veritas æterna, sicut imago B. Virginis dicitur sancta propter sanctitatem Virginis cujus est imago. Si, inquam, sic diceret tunc essemus in pluri concordes; sed hoc ostenderet, et non destrueret dictum nidum.

III. Tertio infert Doctor quod vel non salvo communem modum loquendi, vel loquor sophistice si salvo eundem.

Concedo conclusionem, nec est hoc inconveniens vel pertinens ad destruendum dictum nidum quod loquor tempore suo sophistice.[2] Taliter enim posset quis multiplicare incassum quotlibet verba, sicut puer projiciens quotlibet lapides contra ostia.[3] Quærit autem Doctor quis sapiens diceret quod B. Laurentius mortuus est propter nimiam antiquitatem, aut quod maxima antiquitas fuit causa mortis ejus. Revera multi sa-

---

[1] *tanquam*] tam, MS.
[2] *sophistice*] No stop here in MS.
[3] *ostia*] Perhaps rd. astra. See above, p. 67.

pientes qui sciunt distinguere inter antiquitatem et senium, ut facit S. Daniel,[1] beatus[2] . . ., et quotlibet sancti philosophi ipsos sequentes, videntes quod mors pretiosa sanctorum est justa causata ab Antiquo dierum. Sed ipsi vident quod dicta antiquitas non est nimia[3] Summo proportionata Antiquo dierum, qui vivit per omnia secula seculorum, sicut subtilissimi doctores cum custodia discusserunt. Sapiens igitur videns auditorium capax hujusmodi antiquitatis taliter loqueretur ut cæcum[4] auditorium erudiret; ut sic perciperet fructum ex ratione Scripturæ. Ulterius de antiquitate Novi Testamenti dicitur quod ipsum secundum partem [ante][5] est Testamentum[6] simpliciter novissimum et æternum, nec jacitur jaculum contra illud.

Ulterius dicit Doctor quod paravit salvare cartas[7] de vi sermonis, et instrumenta, sed non expedit disputare quomodo Verbum vivit per omnia secula, etc.

Revera si velit ascendere ad dictum nidum, oportet ipsum discutere quam[8] sit verum de vi sermonis quod Verbum vivit per omnia secula, etc.; quia sententia studiosissima sanctorum edocet quod illa sit una de antiquioribus, difficilioribus et disputatioribus veritatibus totius Scripturæ: qua sententia explanata ad sensus eorum esset theologus in recta semita ad dictum nidum, in quo videret omnia quæ fuerunt vel[9] erunt Deo præsentia.

IV. Quarto nititur probare per locum a simili veritatem cartarum; et primo capit quod non salvo

---

[1] Dan vii. 9.

[2] *beatus*] btūs, MS. A proper name is wanting. If the bar over the u be not an error, it is concealed in the contraction, not omitted.

[3] *nimia*] nimia nimio, MS.

[4] *cæcum*] cæcum ad, MS.

[5] *ante*] om. MS.

[6] *Testamentum*] t̃tnum, MS. I am quite uncertain as to the true reading.

[7] *cartas*] caritas, MS.

[8] *quam*] quod quam, MS., but the quod is erased.

[9] *vel*] nec, MS.

sensum literalem Scripturæ. Non oportet quod faciam qua veritas prima salvat,[1] et assumit tanquam constans quod nec Judæi nec Christiani possident terram Canaan. Ego autem constanter affirmo oppositum, quod tam Judæi quam Christiani tam in hac vita, quam in futura, possident dictam terram, cum habent tempore suo quietam possessionem in re. Istæ rationes, sicut multæ consimiles, non tendunt ad sursum, ut destruant dictum nidum, sed imaginari supponunt ipsum esse sub globo temporalium, et phantasiantur quomodo hunc destrueret[2] per baculos arundineos.

V. Quinto deducit Doctor pro inconvenienti quod nemo diutius dotat ecclesiam quam ipse vivit.

Revera hoc formaliter sequitur ex sensu suo et meo. Verumtamen ex isto non sequitur quod Constantinus non potest dotare ecclesiam nisi pro tempore quod ipse teneret imperium, quod multi non imperatores Romani dotant ecclesiam. Hoc tamen . . . . . .

The rest is wanting.

---

[1] *qua—salvat*] A corrupt clause.

[2] *destrueret*] Perhaps destruerent.

III.

DE CONDEMNATIONE XIX. CONCLUSIONUM.[1]

Cum secundum apostolum ad Hebræos xi., fides sit fundamentum christianæ religionis, et scutum tutum contra omnia tela diaboli; quantum debemus nos theologi quos Deus vocavit tanquam advocatos et defensores suæ fidei, stare simul in fide, viriliter agere et confortari in Domino pro mercede retributionis æternæ. We must needs stand together for the faith.

Fides autem christiana est Scriptura sacra, quæ habet hodie multos impugnantes[2] tam verbo quam opere. Hodie namque invalescit opinio doctorum traditionis[3] humanæ dicentium quod si quis siat pap tunc est impeccabilis, saltem mortaliter, et per consequens si quid arbitratur vel ordinat, tunc est justum, cum epistolæ suæ vel parificantur evangelio, vel superant auctoritate, eo quod non nisi per eum credi debet evangelio. Et sic papa potest quemlibet librum de canone Scripturæ[4] subtrahere et novum addere, et per consequens potest[5] totam Bibliam innovare, et per consequens totam Scripturam sacram[6] hæreticare, et oppositum christianæ fidei catholicare. Ideo debet christianismus plus[7] attendere ad vitam suam mutandam, For Scripture has now many impugners, extolling the power of the Pope above it.

[1] *De — Conclusionum*] Heading in C:—Epistola Magistri Johannis Wyclyf sub ignoto nomine edita, ad provocandum alios theologos in suis questionibus (rd. conclusionibus) sibi adquiescere.

[2] *impugnantes*] impugnatores, C.

[3] *traditionis*] opinionis, C.

[4] *Scripturæ*] sacræ Scripturæ, C.

[5] *potest*] om. V.

[6] *sacram*] om. C.

[7] *christianismus plus*] christianissimus populus, C.

quam ad alicujus sacræ Scripturæ regulam, cum verba epistolaria sua sunt paris auctoritatis cum evangelio. Sed generaliter, secundum sanctos doctores et experientiam, facta dant plus fidei quam verba; exhinc enim cœpit Jesus facere et docere. Unde cum nemo potest eum corripere vel de crimine accusare, ut dicitur,[1] oportet fideles ad ipsum confluere, et vitæ suæ tanquam exemplari totius conversationis christianæ attendere. Et si objicitur, quod ipse vivit difformiter a Christo et suis apostolis, est triplex responsio. Prima, quod variatio temporis hoc requirit: secunda, quod ipse ex plenitudine potestatis dispensat cum obligatis ad Christum ac suos apostolos imitandum: et tertia,[2] quod illorum est interpretare[3] Scripturam sacram pro illa disparitate allegandam. Et sic *Est*[4] *tempus faciendi, Domine, quia*[5] *dissipaverunt legem tuam.*[6]

A certain professor [Wyclif] lately maintained that priests should live in humility and poverty.

Quidam vero nuper ex gratia Domini Jesu Christi vocatus professor suæ Scripturæ elicuit ex eadem[7] quod sacerdotes Christi debent humiliter ministrare ecclesiæ in sacramentis et sacramentalibus, et specialiter[8] in doctrina reali et verbali evangelii pacis, et penes majoritatem hujus[9] humilis ministerii debet attendi eorum majoritas quoad Deum. Et sic debent vivere exproprietarie vitam pauperem[10] instar Christi, eo quod mundo in maligno posito specialiter ex gravi affectione temporalium refrigescere facientium caritatem, instat major necessitas ut sacerdotes Christi ad imitationem sui et apostolorum contemnant mundum, et sic exemplariter revocent seculares a candente cupidine. Unde nec temporis variatio nec papalis dispensatio excusat sacerdotes Christi ab isto debito. Sed lex

---

[1] *ut dicitur*] om. C.
[2] *tertia*] tertio, C, V.
[3] *interpretare*] multiplicare, V.
[4] *Est*] om. C.
[5] *quia*] om. C.
[6] Ps. cxix. 126.
[7] *eadem*] eadem Scriptura, C.
[8] *specialiter*] spiritualiter, V.
[9] *hujus*] hujusmodi, C.
[10] *pauperem*] pauperis, V.

Christi, et ut videtur totus mundus accusat damnabiliter si simpliciter prætermittunt.

Allegavit autem[1] pro ista sententia illud Lucæ XXII. 25, dictum apostolis ad recognoscendam suam majoritatem et modum vivendi differenter a secularibus. *Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos benefici vocantur; vos autem non sic. Sed qui major est in vobis fiat sicut minor, et qui præcessor est sicut ministrator.* Confirmavit autem sensum verbalem hujus Scripturæ ex modo vivendi Christi et suorum apostolorum conformiter ad hunc sensum: vita autem sacerdotum est optimus interpres suæ verbalis sententiæ. Secundo, confirmavit idem ex testimonio sanctorum doctorum et specialiter Chrysostomi et Bernardi[2] illum sensum exponentium: et tertio, allegavit ad hoc leges multiplices quod clerici quicunque non sunt seculares domini eleemosynarum[3] secularium dominorum, sed[4] dispensatores, procuratores vel ministratores bonorum pauperum.

This antichrist's disciples, especially a certain motley doctor, deny.

Discipuli vero antichristi, etiam quidam doctor mixtim theologus, dicunt quod non plus vult Christus in illo dicto discipulis, nisi quod non dominentur[5] infideliter sicut gentiles, cum quo sensu stat quod acquirant quotlibet dominationes seculares, in hoc prosperantes et fortificantes ecclesiam, quia[6] depauperantes laicos qui clericis oppido sunt infesti.

So the matter stands reported to the Pope, who has issued many bulls.

Unde ad tantum continuata est ista sententia, quod per quosdam apostatas intimatum est auribus Romani pontificis, qui misit sparsim bullas; aliquas ad capiendum hunc evangelii professorem, et mittendum[7] satrapis; aliquas ad condemnandum ipsum, ut dicitur, tanquam hæreticum; et aliquas

[1] *autem*] om. C.

[2] *Chrysostomi et Bernardi*] Chrysostomus et bti. Augustini, C.

[3] *eleemosynarum*] sed elemosinari, C.

[4] *sed*] sunt, C.

[5] *dominentur*] dominantur, V.

[6] *quia*] et, C.

[7] *et mittendum*] mitteret, C.

potentibus, ut mutuæ vicissitudinis obtentu in fomento mundanæ prosperitatis non impediant: sed imminet ut[2] celeriter sit extinctus.

Whence nineteen conclusions have been condemned, and two in particular, as heretical.

Unde XIX. conclusiones,[3] ut dicitur, reportatas curiæ damnaverunt, duas præcipue, tanquam hæreticas.

Quarum prima est, quod licet regibus auferre temporalia a viris ecclesiasticis, ipsis habitudinaliter abutentibus; et secunda, quod ecclesiasticus, etiam Romanus pontifex, potest legitime a subditis et laicis corripi, et etiam accusari.

Doctrine implied by this condemnation.

Istæ, inquiunt in forma, istæ sunt damnatissimæ; sed aliæ tantum[4] damnatione simplici sunt damnatæ. Et sic, secundum eos, totum corpus cleri non debet corripi vel castigari, quomodocunque peccaverit, nisi vel a Deo vel intrinsecus a seipso, corpus autem laicorum debet servire eis in affluentia temporalium, non judicando, non eleemosynas subtrahendo, non impediendo quomodocunque peccaverit.[5] Cui enim non licet corripere, non licet defendendo repercutere, nec exigenti bona sua, sive fortunæ sive conjugii vel[6] naturæ, negare; quia[7] tunc liceret per viam humilis correctionis rationem resistendi exprimere, et in casu apud judicem accusare, quod tamen[8] est damnatum tanquam hæreticum.

In support of which they have condemned the following four articles.

Unde in fulcimentum hujus opinionis ecclesiæ malignantium quatuor alii articuli, ut dicitur,[9] sunt damnati.

Primus sub[10] ista forma. Scimus quod non est possibile ut vicarius Christi pure ex bullis suis, cum voluntate et consensu suo et sui collegii, quemquam habilitet vel inhabilitet.

---

[1] *mutuæ—in*] om. V, which ins. the words *mutuæ obtentu* after *celeriter*.

[2] *ut*] v^t, C.

[3] *XIX. conclusiones*] illius q^o nes, C.

[4] *aliæ tantum*] et aliæ, C.

[5] *peccaverit*] peccaverint, C.

[6] *vel*] sive, C.

[7] *quia*] quilibet, V.

[8] *tamen*] om. C.

[9] *ut dicitur*] om. C.

[10] *sub*] est sub, C.

Secundus.[1] Maledictio vel excommunicatio non ligat simpliciter, nisi de quanto[2] fertur in adversarium legis Christi.

Tertius. Non ėst exemplata potestas a Christo suis discipulis excommunicandi subditum, præcipue propter negationem temporalium, sed e contra.

Quartus. Non est possibile de Dei potentia absoluta quod si papa vel alius prætendat se quovismodo solvere vel ligare, eo ipso solvit vel ligat.

If these are heretical, the faith of Christ is at an end.

Si, inquam, istæ conclusiones sunt[3] hæreticæ, audenter assero[4] quod fides Christi et veritas Scripturæ sunt penitus dissolutæ. Nam da oppositum primæ tanquam catholicum, scilicet quod est possibile ut vicarius Christi pure ex bullis suis, cum voluntate et consensu suo ac sui[5] collegii, quemquam habilitet vel inhabilitet, et pono ulterius quod sic inhabilitet Petrum resistentem ei in ista sententia vel habilitet Paulum prurientem sibi damnationem [illius sententiæ].[6] Tunc si papa pure ex suis[7] inhabilitat Petrum, patet quod non ministratur penes Petrum culpa. Unde papa sic eum inhabilitat; et per consequens, cum Deus non potest inhabilitare hominem, nisi ministrando causam peccati ipse originaliter sit in causa, sequitur quod papa sic inhabilitans extollitur super omne quod dicitur Deus. Deus enim non potest pure ex se vel suis inhabilitare hominem, ut dicitur papam posse. Et quoad Paulum patet, si papa pure ex suis ipsum habilitat, tunc non requiritur gratia Dei prævia, vel actio Pauli meritoria, ut sic sit habilis; et sic papa per consequens est par Deo, consequens impossibile; cum ista duo membra non verificantur de antichristo, sed

[1] *Secundus.*] Secundus articulus est iste quod, C.

[2] *de quanto*] in quantum, C.

[3] *conclusiones sunt*] q^oues sint, C.

[4] *assero*] astruo, V.

[5] *sui*] om. C.

[6] *illius sententiæ*] So C, V; but the words are plainly a transcriber's addition.

[7] *suis*] bullis suis, C.

hæretica[1] reputantur, ut patet 2 Thess. II. 3, ubi sic dicitur, *Nisi venerit discessio*[2] *primum, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adversatur et extollitur super omne quod dicitur Deus aut quod colitur, ita quod in templo Dei sedeat ostendens se*[3] *tanquam ipse sit Deus,* supple, non veniet dies judicii. Absit itaque quod Scriptura ista verificetur de Christi vicario. Nec valet dicere[4] quod habilitatio vel inhabilitatio sit habilitati vel inhabilitati promulgatio, aut in facie ecclesiæ reputatio; quia nec illud potest papa facere legitime, nisi ex Dei auctoritate Deo prævie concurrente.

Quoad secundam conclusionem;[5] da quod maledictio aut excommunicatio ligat simpliciter, licet non feratur, vel secundum rationem qua non fertur in adversarium legum[6] Christi, et patet quod data excommunicatio, cum ligat simpliciter, ligat quoad Deum, et sic per Deum punientem infligetur. Et cum non sit possibile Deum bonum[7] simpliciter ligare hominem maledictione aliqua nisi in quantum ipse peccando in ipsum meruerit[8] sic ligari; restat quod Deus malus Manichæorum, qui foret potissimus antichristus vel ejus discipulus, sic ligaret. Et patet quod ista, sicut prior, foret sententia antichristi, cum nedum parificat sed extollit unum[9] potentem Christo contrarium Deo nostro.

Quoad tertiam conclusionem; da oppositum, quod est exemplata a Christo potestas suis discipulis ad excommunicandum hominem præcipue propter pecunias, et patet sequi quod de lege Christi homo debet potius excommunicare propter pecunias quam propter honorem

---

[1] *hæretica*] heretice, C, V.
[2] *discessio*] dissensio, V.
[3] *se*] om. C.
[4] *Nec — dicere*] Velut videlicet diceret, C.
[5] *conclusionem*] questionem, C.
[6] *legum*] legis, C.
[7] *bonum*] om. C, and ins. after *ligare.*
[8] *meruerit*] meruit, C.
[9] *unum*] om. C.

Dei, propter utilitatem ecclesiæ, vel dilectionem proximi. Et cum[1] lex Christi docet Deum esse bonum supra omnia diligendum, secundo proximum ut seipsum, et tertio infinitum[2] distanter temporalia, quæ dilectio vocatur contemptus vel odium; sequitur quod lex Christi quæ doceret sic agere præcipue propter temporalia sit contradictoria sibi ipse; et per consequens auctor ejus blaspheme culpabilis; et sic destrueretur lex Christi et tota christiana religio.

Quod quartam conclusionem;[3] da oppositum, quod possibile est de Dei potentia absoluta quod si papa vel alius prætendat se quovismodo solvere vel ligare, eo ipso solvit vel ligat; et cum hoc sit possibile, pono de inesse, quod si papa vel alius prætendat se quovismodo solvere vel ligare tunc solvit vel ligat; et patet ex natura veritatis connectionis, quam dat Augustinus II. de Doctrina Christiana,[4] et ex regulis consequentiarum puerilium, concedendum esset quod nec papa nec alius potest errare in sic prætendendo se solvere vel ligare; et cum potest se prætendere solvere vel ligare, sequitur quod potest tam indefectibiliter ligare vel solvere sicut Deus.

Quotlibet tales conclusiones[5] blasphemæ, horrendæ cunctis fidelibus, sequuntur ex catholicatis oppositis damnatarum. Ex quibus videtur posse colligi christianis quod non debent sustinere talem notum hæreticum atque blasphemum vivere super terram, et specialiter non fovere eum tanquam eorum capitaneum, cum duceret gregem ex consensu in præcipitium. Et sic domini seculares, ut videtur, debent sibi resistere, nedum propter hæresim quam videtur eis imponere de exercitione potestatis qua possunt eleemosynas suas subtrahere ab ecclesia delinquente; nec solum ex hoc quod damnat tanquam

---

[1] *cum*] tamen, C.
[2] *infinitum*] in infinitum C.
[3] *conclusionem*] questionem, C.
[4] Capp. 31–34.
[5] *conclusiones*] questiones, C.

hæreticum non licere sibi nisi ministratorie distribuere bona ecclesiæ; sed ex hoc quod Ægyptiacam servitutem videtur eis imponere, et libertatem legis Christi ab eis tollere. Quis ergo ministraret tali blasphemo vectigal sive subsidium, antequam se recognoverit[1] suum eleemosynarium, et Domini Jesu Christi nudum ministrum atque vicarium, in cujus nomine tanquam servus humilis debet facere quodlibet opus suum? cum[2] 1 Cor. IV. 1, dicat apostolus, *Sic nos existimet homo ut ministros Christi;* immo dominus Jesus Christus secundum apostolum, 1 Cor. XV.,[3] fecit ministratorie quicquid fecit humanitus. Unde igitur ista blasphemia quod licet papæ dispensare, et exigere a subditis supra titulum vicarie ministrandi vel eleemosynarie mendicandi bona ecclesiæ? Nec dicat quis quod plus credendum est scribis, pharisæis, et summis pontificibus, quam[4] isti pauperi Christo; quia credat[5] fidelis librum vitæ, quia[6] ad hoc in carne apparuit ut vita et verbo erudiret philocosinos impietatem et secularia desideria abnegare. Nec dubium quin oportet sponsam Christi istis amaritudinibus tribulari, quousque introducta fuerit lex regis pacifici et destructa secularitas antichristi.

Rouse yourselves, therefore, ye soldiers of Christ.

Eja, milites Christi, tam seculares quam clerici, et præcipue professores paupertatis evangelicæ, et defensores usque ad sanguinem legis Dei, state unanimiter amore cordati de retributione æterni præmii, et timore stimulati ex obligatione æterni incendii cunctis qui istis blasphemiis, vel agendo vel omittendo, consentiunt. Nam secundum B. Gregorium, qui potest resistere in talibus et negligit, proculdubio delicti par-

---

[1] *recognoverit*] cognoverit, C.

[2] *cum*] cum secundum apostolum, C, without omitting the words *dicat apostolus*.

[3] Perhaps Rom. xv. 8.

[4] *quam*] quia, V.

[5] *Christo—credat*] qui credit, C.

[6] *quia*] qui, C, V.

ticipem seipsum constituit.[1] Non dominetur igitur in vobis vecordia sive segnities pro timore pœnæ, aut amore societatis vel utilitatis mundanæ; cum utrumque[2] istorum redderet hæreticum apostatantem a religione Christi damnabilem; cum Christus a nobis hæc[3] exigens ob amorem nostrum passus fuit quantumlibet duriora. Unde illum infamem binarium amoris et timoris cæcum dixerim et[4] servilem; cæcum quia amor temporalis amori Dei vel causæ suæ præpositus excæcat desidis appetitum. Est etiam[5] timor pœnæ corporis simul cæcus et servilis; cæcus cum pœna exhinc illata redundaret constanti ad commodum; et servilis, quia expelleret vecordem a libertate filii ad peccati pessimam servitutem. Sive igitur judices ex sola permissione papæ ad damnationem istam processerint, sive dominus papa ex instigatione Sergii vel Juliani apostatæ, sive tertio dominus papa ex motu proprio, ignorantia Scripturæ vel instigatione diaboli comitante,[6] sive quarto angelus de cœlo promulgaverit istam blasphemam sententiam, fideles audientes honorem Deo suo proprium infideliter usurpatum debent unanimiter pro fidei salvatione resistere.

For if this claim be admitted, how shall the world stand?

Si enim canonizatum fuerit quod si papa vel ejus vicarius prætendat se quovismodo solvere vel ligare eo ipso solvit vel ligat,[7] quomodo stabit mundus? Nam tunc si papa prætendit se ligare pœna damnationis æternæ, quemcunque qui sibi restiterit in acquisitione temporalium mobilium vel immobilium, vel quocunque quod[8] voluerit, eo ipso taliter est ligatus; et per consequens foret sibi facillimum omnia regna mundi acquirere, et

---

[1] Greg. Registr. Epist. III. Ep. 48.
[2] *utrumque*] utrum quilibet, V.
[3] *hæc*] hec, C.
[4] *et*] om. V.
[5] *etiam*] et, C.
[6] *comitante*] perhaps concitante.
[7] *eo—ligat*] om. V.
[8] *quocunque quod*] quodcunque, C.

totam ordinationem Christi[1] subvertere. Vel si fingatur quod ista[2] potestas solummodo est ad bonum, quare non vult se et omnes viantes[3] atque purgandos a pœna et a[4] culpa absolvere? Cum igitur pro minori culpa quam foret talis usurpatio potestatis divinæ, Abiathar fuit a Salomone depositus, ut patet 3 Regum II. 27, Petrus a Paulo in facie reprehensus Galat. II. 11, immo multi papæ ab imperatoribus et regibus depositi, ut narrat Cestrensis in suo Policronicon libro V. et duobus sequentibus, quid moveret fideles quod non hodie constituti in majori periculo contra infinitum[5] majorem Dei injuriam murmurarent? Nam habito[6] isto blasphemo porismate facile esset sibi subvertere totum mundum, cum ex sententia tanquam canonica impetrata posset papa cum toto clero suo uxores, filias et omnia bona laicorum rapere et abuti, sine hoc quod liceat eis resistere; quia, ut dicitur, non licet vel regibus auferre quicquam a clericis, nec licet laico clericum corripere vel quicquid[7] fecerit accusare; sed si papa quicquam decreverit, eo ipso ejus arbitrio est parendum. Et ista videntur multis millibus laicorum in seculo, quorum interest in isto resistere, sapere pravitatem excedentem hæresim Begardorum.

Let the Pope then be resisted, not as Pope, but as the enemy of Christ.

Non resistatur igitur tali ut papæ vel clerico; sed, si sit talis pertinax, tanquam inimico Christi ecclesiæ et[8] pessimo antichristo. Non enim debet christianus[9] supponere, nisi factum manifeste docuerit, quod sit talis, sed[10] facto hoc manifeste clamante, debet[11] sibi resistere tanquam capiti ecclesiæ malignantium, et principali bes-

---

[1] *subvertere*] destruere vel subvertere, C.

[2] *ista*] istas, C.

[3] *viantes*] viventes, C.

[4] *a*] om. C.

[5] *infinitum*] quem institutum, C.

[6] *habito*] om. C.

[7] *quicquid*] quicquam, V.

[8] *ecclesiæ et*] et ecclesiæ, C.

[9] *debet christianus*] decet christiano, C.

[10] *sed*] sed si sit talis pertinax sed, C. Repeated from the previous sentence.

[11] *debet*] decet, C.

tiæ in curru Pharaonis ducente ipsum cum suis in præcipitium maris rubri. Oportet enim, secundum doctores, omnem hominem esse jumentum cui Deus insideat, vel feram diaboli, in altero curruum istorum principum. Et sicut in[1] vera humilitate Deus insidet christiano; sic in[1] superbia luciferina diabolus insidet membro suo. Lucifer autem inordinate appetit[2] esse similis Altissimo, ut patet Isaiæ XIV. 14, sed magis horrende appeteret[3] mortalis creatura, etiam[4] Christi vicarius, qui publice diffiniret quod parificaretur Altissimo. Omnes enim adorantes ut talem forent idolatræ, magis ut videtur[5] Deo odibiles quam filii Israel qui in Moysis[6] absentia vitulum conflatilem adorarunt; et cum Exod. XXXII. 28 legitur quod Moyses virorum mitissimus fecit in ultionem divinæ injuriæ viginti tria[7] millia idolatrantium occidi, Christus etiam summe mitis, postquam dedit Petro capitale privilegium[8] clavium regni cœlorum, et[9] asseruit eum beatum, quia[10] voluit regulare Christum resistendo salvationi hominum, vocatus[11] est Sathanas,[12] ut patet Mat. XVI. 23.[13] Apostoli autem Paulus et Barnabas, ut patet Act. XIV. 14, postquam ex viso miraculo vocati sunt dii a turba, Paulus Mercurius et Barnabas Jupiter, conscissis vestibus exsilierunt, suam[14] mortalitatem et ministerium humiliter

---

[1] *in*] n^{i}, C, *i.e.* nisi, in both places.

[2] *appetit*] appetiit, C.

[3] *appeteret*] appetet velut appeteret, C.

[4] *etiam*] vel etiam, C.

[5] *videtur*] dicitur, C.

[6] *Moysis*] Moysi, C, V.

[7] *viginti tria*] The number in Exodus is three thousand; Wyclif was probably thinking of 1 Cor. x. 8. It is possible, though less likely, I think, that the similarity of a 2 to the final e of the previous word led to a mistake.

[8] *privilegium*] dominium vel capitale privilegium, C.

[9] *et*] et v^{t}, C.

[10] *quia*] tunc Petrus, C.

[11] *vocatus*] et ideo vocatus, C.

[12] *vocatus—Sathanas*] Read vocavit eum Sathanam. The transcriber of C has seen the error, and made a clumsy attempt at correction.

[13] *xvi. 23*] 10, C.

[14] *suam*] suamque, C.

confitentes. Et revera infinitum majus foret habere potestatem qualis hodie vicario Christi ascribitur, quam foret apostolos esse deos. Talia exemplaria Scriptura nobis reliquerat ut quilibet christianus caveat cultu sapiente vicarios adorari.[1] Et hinc[2] sancti apostoli confitentur se esse nudos ministros Christi, non sufficientes a se quasi ex se aliquid[3] cogitare,[4] cum tamen cogitare[5] sit maxime in hominum potestate. Unde regula est[6] sanctissimi papæ Petri, 1 Pet. IV. 11, quod si quis christianus ministrat, hoc debet facere tanquam ex virtute quam administrat Deus, ut in omnibus honorificetur Deus, qui concedit ejus vicariis lumen intelligentiæ Scripturæ, ut ipsi tanquam humiles filii nati pro patribus[7] sequantur eos in moribus,[8] zelando ad ædificationem ecclesiæ pro observantia legis Christi. Ad quod oportet ut secundum regulam Scripturæ sacræ postponatur terrenorum affectio, et vivatur sobrie, juste et pie in evangelica paupertate. Amen.

---

[1] *Talia—adorari*] om. C. In V *vicarios* is ill written, and the reading not certain.

[2] *hinc*] hinc est quod, C.

[3] *a—aliquid*] aliquid a se, tanquam ex se, C.

[4] 2 Cor. iii. 5.

[5] *cogitare*] cogitatus, V.

[6] *regula est*] vera est regula, C.

[7] *patribus*] fratribus, V.

[8] *sequantur—moribus*] Servent eos in moribus bonis, C. It is strange that C should read patribus just before, which clearly belongs to the reading in the text, while fratribus, the reading of V, belongs to the sentence as ended in C. It is not easy to determine the true reading. I have respected the authority of the better MS., but I doubt whether it is right.

[9] *quod*] quod faciendum, C.

IV.

RE-ISSUE OF THE CONCLUSIONS CONDEMNED AT THE COUNCIL OF LONDON.

Universis sanctæ matris ecclesiæ filiis ad quos præsentes literæ pervenerint Willelmus permissione divina Cantuariensis archiepiscopus, totius Angliæ primas, et apostolicæ sedis legatus, salutem.

Noverit universitas vestra nos de fratrum nostrorum, ac aliorum doctorum in sacra theologia, jure canonico et civili,[1] ceterorumque peritorum quamplurium[2] consilio et assensu, articulos subsequentes in forma quæ sequitur condemnasse.

I.

Quod substantia panis materialis et vini maneat post consecrationem in sacramento altaris.

II.

Item quod accidentia non remanent sine subjecto post consecrationem in eodem sacramento.

III.

Item quod Christus non sit in sacramento altaris identice, vere et realiter, in propria persona corporali.

---

[1] *canonico et civili*] canonici et civilis, MS.

[2] *plurium*] plurimum, MS.

IV.

Item quod si episcopus vel sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non conficit nec baptizat.

V.

Item quod si homo fuerit debite contritus, omnis confessio exterior est sibi superflua vel inutilis.

VI.

Item[1] pertinaciter asserere non esse fundatum in evangelio quod Christus missam ordinavit.

VII.

Item quod Deus debet obedire diabolo.

VIII.

Item quod si papa sit præscitus et malus homo, et per consequens membrum diaboli, non habet potestatem supra fideles Christi ab aliquo sibi datam, nisi forte a Cæsare.

IX.

Item quod post Urbanum Sextum non est aliquis recipiendus in papam, sed vivendum est more Græcorum sub propriis legibus.

X.

Item asserere quod est [contra][2] sacram Scripturam, quod viri ecclesiastici habeant possessiones temporales.

---

[1] *Item*] Item quod, MS. | [2] *contra*] wanting in MS.

XI.

Quod nullus prælatus debet aliquem excommunicare, nisi prius sciat ipsum excommunicatum a Deo.

XII.

Item quod sic excommunicans ex hoc sit hæreticus vel excommunicatus.

XIII.

Item quod prælatus excommunicans clericum qui appellavit ad regem et concilium regni eo ipso[1] traditor est Dei, regis et regni.

XIV.

Item quod illi qui dimittunt prædicare, seu audire verbum Dei vel evangelium, propter excommunicationem hominum, sunt excommunicati, [et][2] in die judicii traditores Dei habebuntur.

XV.

Item asserere quod liceat alicui, etiam diacono vel presbytero, prædicare verbum Dei absque auctoritate sedis apostolicæ, vel episcopi catholici, seu alia de qua sufficienter constet.

XVI.

Item asserere quod nullus est dominus civilis, nullus est episcopus, nullus est prælatus, dum est in mortali peccato.

XVII.

Item quod domini temporales possunt ad arbitrium eorum auferre bona temporalia a viris ecclesiasticis

---

[1] *ipso*] ipse, MS. | [2] *et*] om. MS.

delinquentibus; vel quod populares possint ad eorum arbitrium dominos delinquentes[1] corrigere.

XVIII.

Item quod decimæ sunt puræ eleemosynæ, et quod parochiani possunt propter peccata suorum curatorum eas detinere, et ad libitum aliis conferre.

XIX.

Item quod speciales orationes applicatæ uni personæ per prælatos vel religiosos non plus prosunt eidem personæ, quam generales orationes ceteris paribus eidem.

XX.

Item quod eo ipso quod aliquis ingreditur religionem privatam quamcunque, redditur ineptior et inhabilior ad observantiam mandatorum Dei.

XXI.

Item quod sancti instituentes religiones privatas quascunque, tam possessionatorum quam mendicantium, in sic instituendo peccaverunt.

XXII.

Item quod religiosi viventes[2] in religionibus privatis non sunt de religione christiana.

XXIII.

Item quod fratres teneantur per laborem manuum, et non per mendicationem, victum suum acquirere.

---

[1] *delinquentes*] dilinquentes, MS. | [2] *viventes*] venientes, MS.

XXIV.

Item quod conferens eleemosynam fratribus, vel fratri prædicanti, est excommunicatus, et recipiens.

Ne ergo zizania de agro dominico falce[1] nostræ condemnationis, ut credidimus, amputata, per inimicum[2] hominem et ejus fautores seminata[3] reviviscant, omnes et singulos nostræ Cantuariensis provinciæ subditos monemus et hortamur in Domino[4] et eisdem in virtute sacræ obedientiæ inhibemus, et sub pœna excommunicationis quam in contravenientes statim post lapsum sex dierum a tempore publicationis et notitiæ præsentium, quorum sex dierum duos pro primo, duos pro secundo, et reliquos duos pro tertio et peremptorio termino, ac monitione canonica, ipsis et eorum singulis assignamus, ferimus in his scriptis, firmiter inhibemus ne quis eorum prædictos articulos vel aliquem eorundem publice prædicet seu doceat, vel ad partem, nec consilium, auxilium vel favorem præbeat prædicantibus seu docentibus aliquid præmissorum.

In quorum testimonium sigillum nostrum præsentibus est appensum.

Datum apud manerium nostrum de Lambeheth, tertiodecimo die mensis Decembris, anno Domini millesimo trecentesimo octogesimo quarto, et nostræ translationis anno quarto.

---

[1] *falce*] false, MS.
[2] *inimicum*] ominicum, MS.
[3] *seminata*] seminare, MS.
[4] *Domino*] dominico, MS.

V.

LIST OF THE MEMBERS OF THE COUNCIL OF 1382, AS GIVEN IN MS. B, IMMEDIATELY AFTER THE TWENTY-FOUR CONDEMNED CONCLUSIONS.

HÆC sunt nomina tam episcoporum, quam doctorum, et magistrorum in theologia, ac etiam aliorum doctorum, qui interfuerunt damnationi hæresum, et errorum superius descriptorum, tempore parliamenti Londoniis in æstate, feria quarta proxima ante festum Pentecostes, anno Domini MCCCLXXXII.

Dominus Willelmus, archiepiscopus Cantuariensis, doctor juris civilis.[1]
Robertus, episcopus Londonensis.
Willelmus, episcopus Wyntonensis.
Johannes, episcopus Lincolnensis.
Thomas, episcopus Exonensis.
Johannes, episcopus Dunelmensis.
Johannes, episcopus Herfordensis, doctor sacræ theologiæ.
Radulphus, episcopus Sarum, doctor jure civili.
Thomas, episcopus Roffensis, baccalarius in theologia.
Frater Willelmus Botellesham, episcopus Nanatensis, doctor sacræ theologiæ.

Doctores sacræ theologiæ, de ordine fratrum Prædicatorum.

Frater Johannes Syward.
Frater Johannes Parys.
Frater Johannes Langeleye.

---

[1] *civilis*] civili, MS.

Doctores sacræ theologiæ, de ordine fratrum Minorum.

Frater Willelmus Foluyle.
Frater Hugo Karlel.
Frater Rogerus Frysby.
Frater Thomas Bernewell.

Doctores sacræ theologiæ, de ordine Augustinensium.

Frater Thomas Assceburne.
Frater Johannes Banekyne.
Frater Johannes Horymone.
Frater Robertus Waldeby.

Dominus Johannes Welles, monachus de Ramesey, doctor sacræ theologiæ.[1]

Numerus doctorum sacræ theologiæ, præter doctores episcopos, sexdecim.[1]

Doctores juris canonici, et juris civilis, undecim.

Magister Johannes Appulby, decanus S. Pauli, Londoniensium.
Magister Johannes Waltham.
Magister Johannes Baketone.
Magister Nicholaus Chaddesdene.
Magister Radulphus Tergrisrew.
Magister Thomas Stow.
Magister Willelmus Rowecumbe.
Magister Johannes Lydeford.
Magister Johannes Welbrone.
Magister Willelmus Flaygborwgh.
Magister Johannes Blanchard.

---

[1] The names of the four Carmelite doctors are wanting. See above, . 286.

Baccalarii sacræ theologiæ, sex.

Frater Johannes Lyndelowe, Frater Robertus Hunbultone,[1] Frater Willelmus Pykworth,	Prædicatores.
Frater Johannes Chysuldene, Frater Johannes Tenstone,	Carmelitæ.

Frater Radulphus Wyche, de ordine Minorum.

[1] *Hunbultone*] Hūbultoū, MS.

VI.

RECANTATION OF RICHARD WYCHE.

Ego, Ricardus Wyche, presbyter Herfordensis, dico et propono quod nuper reverendus in Christo pater dominus Willelmus, Dei gratia Dinolmensis episcopus, monuit me respondere certis articulis fidem catholicam tangentibus, et me declarare qualiter sentirem in eisdem; et quia ad mandatum suum non respondi, nec me declaravi, ipse me bina vice excommunicavit. Et in hoc fateor me errasse et deliquisse. Ideo ipsius correctioni humiliter me submitto petens absolutionem a censuris prædictis in me latis, et reformationem status mei; et juro ad hæc sancta Dei evangelia per me corporaliter tacta quod stabo et parebo mandatis ecclesiæ, et ipsius reverendi patris, et commissarii[1] sui mihi in hac parte fiendis: et pœnitentiam mihi per ipsum reverendum patrem vel commissarium suum pro præmissis injungendam perficiam et implebo.

Item cum nuper eidem reverendo patri fuissem denuntiatus quod asseruissem, tenuissem, et prædicassem conclusiones subsequentes; videlicet,

I.

Imagines non sunt adorandæ.

II.

Deus non potest facere de sua potentia ordinata imaginem sanguinare, vel sanguinem minuere.

[1] *commissarii*] commissarium, MS.

III.

Si debes confiteri, non confitearis sacerdoti vitioso, sed eligas tibi confessorem discretum, in vita bonum; cui si plene confitearis, ita plenarie te absolvet, ac si sanctus Petrus descendendo de cœlo te absolveret.

IV.

Cuilibet laicus tenetur scire totum evangelium; et illud, postquam sciverit, prædicare.

V.

Totum quod laicus orat in idiomate proprio debet orare; ut quod orat intelligat, quia sic orando magis meretur.

VI.

Quilibet sacerdos secundum capacitatem[1] sui ingenii tenetur scire totam sacram Scripturam secundum quatuor sensus ejusdem; et illam tenetur ex officio prædicare.

VII.

Frustra itur Jerusalem sive Romam, quia quicquid habebis ibi habebis hic, ut baptismum pro deletione originalis peccati, et sic de aliis.

VIII.

Viri ac mulieres peregre proficiscentes de sacra Scriptura suas communicationes semper debent habere.

IX.

Nullus sacerdos debet aliquid mendicare.

X.

Eleemosyna tantum decrepidis et debilibus et infirmis ac spoliatis est facienda.

---

[1] *capacitatem*] compacttatem, MS,

XI.

Crux Christi super qua mortuus est non est adoranda.

XII.

Quilibet locus est ita aptus pro oratione sicut alius.

XIII.

Illegitime faciunt qui homines comburunt.

XIV.

Stulti sunt qui dicunt quod Ricardus Wyche in[1] aliquo erravit.

Fateor præmissas conclusiones fuisse et esse falsas et erroneas, et fidei Catholicæ, ac sacræ[2] doctrinæ contrarias, nec eas, vel earum aliqua, unquam tenebo, asseram, vel prædicabo, publice vel occulte, sed earum contrarium fateor esse catholicum, et fidei orthodoxæ consonum, et a quolibet christiano firmiter tenendum, et credendum; et in persona mea firmiter credam et tenebo; sic me Deus adjuvet et hæc sancta Dei evangelia.

Item sex articulos[3] ex parte ejusdem reverendi patris mihi propositos; videlicet:—

I.

Panis ex farina frumenti et aqua confectus, qui ponitur in altari ministerio sacerdotis consecrandus, post verba consecratoria a sacerdote rite prolata non remanet panis frumenticeus qui ibi prius ponebatur, sed transubstantiatus est in verum corpus Christi natum de Virgine et passum in cruce; et remanent

---

[1] *in*] on, MS.
[2] *sacræ*] Perhaps rd. sanæ.
[3] *articulos*] articulas, MS.

ibi accidentia panis materialis ibi positi sine aliqua ejusdem substantia.

II.

Vinum in altari positum ministerio sacerdotis consecrandum, post verba consecratoria super hoc a sacerdote prolata non est vinum, sed est transubstantiatum, et transubstantiatum in verum sanguinem Christi pro nostra redemptione effusum in cruce, et remanent solum accidentia vini sine aliqua ejusdem substantia.

III.

Quod omnibus constitutionibus et ordinationibus in Decretis, Decretalibus, Sexto, et Clementinis contentis tenetur quilibet christianus obedire, secundum quod ecclesia Romana ipsum obligat ad obediendum eisdem.

IV.

Quod quatuor ordines fratrum mendicantium auctoritate Romanæ ecclesiæ et de jure approbati, sunt liciti,[1] et meritorie quis potest aliquem[2] illorum ingredi, et profiteri, et ibidem de debito deservire.

V.

Quod nullus sacerdos nec alius debet publice prædicare verbum Dei, nisi parochis et subditis suis, si sibi cura animarum fuerit per superiorem commissa, vel aliter ad hoc fuerit specialiter licentiatus per loci ordinarium, vel alium qui de jure ad hoc posset licentiam dare specialem.

VI.

Quiscunque aliquem ordinem de religiosis mendicantibus approbatis ingressus, quantumcunque sit valens

---

[1] *approbati sunt liciti*] approbatis sunt licita, MS.

[2] *aliquem*] aliquam, MS.

corpore et potens laborare, juste et licite potest mendicare.

Fateor esse veros, catholicos, et a quolibet christiano firmiter credendos et affirmandos, et in persona mea eos et singula contenta in eis credam, tenebo, et affirmabo: nec unquam in contrarium eorum vel alicujus eorum veniam, per me vel alium, publice vel occulte, credendo, asserendo, vel prædicando.

Et ne præmissa simulate[1] et ficte dixisse, asseruisse, vel jurasse ab aliquibus credatur, sub honoris mei casu et anathematis obligatione, et sub pœna quæ relapsis a jure vel ab homine imponi debet, anathematizo et abjuro omnem hæresim et nominatim supradictos articulos, de quibus fui præfato domino episcopo, ut præmittitur, denuntiatus, ac prona ac spontanea voluntate fateor me tenere et credere quicquid credit, tenet, et docet sancta mater ecclesia, cui præest dominus noster dominus Innocentius divina providentia papa septimus; et nominatim illos sex articulos superius proxime descriptos fore veros et catholicos, et a quolibet christiano tenendos et credendos, eosque et singula in eis contenta, secundum intellectum sanctæ matris ecclesiæ prædictæ, ego in persona mea credam, tenebo, et affirmabo; nec unquam in toto vel in parte eis vel eorum alicui contraveniam, credendo, tenendo, prædicando, vel quovismodo docendo, per me vel alium, publice vel occulte.

Præmissa omnia et singula, prout superius per me sunt lecta et recitata, quantum ad personam meam attinet bona fide et sine dolo[2] et fraude quibuscunque perficiam, credam, observabo et complebo. Sic me Deus adjuvet et hæc sancta Dei evangelia.

---

[1] *simulate*] simultate, MS. | [2] *dolo*] dolore, MS.

VII.

FRAGMENT OF A SERMON PREACHED BY A CARMELITE FRIAR, A.D. 1386.[1]

Conduct of the anti-pope Clement.

Ad propositum nostrum, modo iste antipapa Robertus qui se dicit Clementem non est nisi quidam alienus, id est, falsus pastor qui olim videbatur quasi ovis de grege Christi, consentiens et electioni et coronationi veri pastoris nostri Urbani, et in signum et confirmationem hujus petens et obtinens diversas gratias ab eo pro se et suis amicis, sicut expresse patuit ex ipsis bullis quas ipsemet cum suis cardinalibus misit ad parliamentum Glowcestriæ: et hoc fuit quasi quoddam miraculum, quod ex ipsis literis quas misit pro se informaremur contra eum tam plane.

Among many whom he has led astray is John, false king of Spain.

Dum ergo sic esset cum vero pastore, videbatur esse quasi ovis dominici gregis, sed in suo recessu ostendit plane se esse furem et lupum, abducendo secum, et ad se trahendo alias oves, id est, prælatos et principes, clerum et populum tantorum regnorum ad sui et ipsorum perniciem. Inter quos ille falsus rex Hispaniæ Johannes Henrici cum populo suo qui fuit prius ut ovis pascuæ Domini consentiens inthronizationi et coronationi veri papæ nostri Urbani sicut

[1] This fragment occupies a single leaf in the MS. of the Fasciculi, in a different handwriting from the rest of the volume. It is headed by Bishop Bale, "Ex sermone cujus-"dam Carmelitæ de quodam eccle-"siæ schismate sub Urbano sexto." For the date, see Rymer, VII. p. 507, Vita Ricardi Secundi, p. 70.

fecerat antipapa, et faciens ei juramentum fidelitatis et obedientiæ, et mittens ei subsidia et exennia, et insuper petens et obtinens ab eo diversas gratias et privilegia pro se et suis hominibus, prout expresse patet ex recordo summi pontificis in bulla super hoc edita; deinde recessit a grege et cœpit errare sicut ovis absque pastore, tenens se sub quadam neutralitate, id est, nec adhærens uni papæ nec alteri. Tandem sic aberrans a vero pastore audivit vocem falsi pastoris et secutus est eum, faciens ei juramentum fidelitatis et obedientiæ, et mittens ei exennia et subsidia et cetera omnia sicut fecerat vero papæ: et in hoc manifeste ostendit se apostatam, *a renegate,* et perjurum.

Pope Urban in consequence has issued bulls on behalf of John, Duke of Lancaster, true king of Spain.

Sed quid fecit verus pastor Urbanus ad ista? Certe cum cœpisset errare a grege, primo vocavit eum suaviter, *softely,* per nuntios et literas, exorans et exhortans eum reverti, et quia noluit audire hanc vocem submissam, cœpit clamare altius post eum, citans eum et excommunicans, et condemnans eum velut apostatam cum omnibus suis fautoribus, ac insuper privans eum jure omnimodæ dignitatis et possessionis quam videbatur habere. Et modo tandem quia contemnit vocem ejus tam alte clamantis post eum, nec vult propter illam redire ad ovile ecclesiæ, ideo incipit levare baculum suum, id est, vexillum crucis, quod commisit domino Johanni duci Lancastriæ vero regi Hispaniæ, qui vice sui jam currit post eum cum hoc baculo ad refugandum eum, *dryve hym azen,* invitum, quia non vult redire spontaneus.[1] Et ut hæc cruciata melius procedat, concessit omnibus in ea laborantibus et ad eam juvantibus certas indulgentias et privilegia, quorum quædam audistis, et quædam de novo venerunt, quæ habeo vobis pronuntiare ad præsens.

[1] Bishop Bale writes 1387 in the margin.

First bull, Et sunt quatuor bullæ. In quorum una dominus papa concedit tribus episcopis et fratri Waltero Dysse confessori domini regis Hispaniæ ducis Lancastriæ potestatem et auctoritatem reconciliandi per seipsos, vel etiam per alios sacerdotes, omnes ecclesias et cœmeteria quomodocunque polluta per totam Angliam et Hispaniam et cetera regna et terras in quibus facit eos suos nuntios.

Second, In alia bulla concedit eis auctoritatem creandi quinquaginta capellanos papales de quocunque statu ecclesiæ, sive religiosos sive seculares, dum tamen personæ sint habiles et honestæ.

Third, In tertia concedit ei auctoritatem faciendi quinquaginta notarios de quibuscunque personis habilibus et honestis, sive sint presbyteri, sive etiam conjugati.

Fourth. In quarta concedit[1] eis expressam auctoritatem habilitandi omnes bastardos ad ordines et beneficia ecclesiastica, quomodolibet fuerint procreati extra legittimum conjugium, sive de simplici fornicatione, sive de adulterio vel incestu, sive quomodolibet aliter. Quam quidem auctoritatem habebant prius in alia bulla sed non ita expresse.

Defence of this crusade against objectors. Sed modo quidam impugnant hujusmodi cruciatam, principaliter in duobus, in bellis et indulgentiis. Quantum ad bella dicunt quod est illicitum erigere crucem et pugnare contra Hispanos, cum illi sint ita fideles christiani ut Anglici. Istud non est verum quod illi sunt ita fideles christiani ut nos, quod non habent ita veram fidem omnium articulorum fidei christianæ, quia unus articulus fidei est unam sanctam in terris ecclesiam esse extra cujus unitatem nemo salvatur, ut patet in symbolo Nicæno, et in decretali *Hæc sancta Trinitas*.[2] Et hæc sancta ecclesia, extra cujus unitatem nemo salvatur, est Romana ecclesia, quæ est

---

[1] *concedit*] contendit, MS.

[2] There is no such Decretal.

mater omnium ecclesiarum, secundum leges ecclesiæ. Modo perfecta fides regulat et credere et facere, quia *Fides sine operibus mortua est.*[1] Illi autem nec credunt in unitatem hujus ecclesiæ, quia credunt eam schismaticam, nec faciunt ad unitatem ipsius, quia dividunt se ab illa; vel saltem quicquid credant de unitate illius ecclesiæ, nihil faciunt ad unitatem illius, sed contra eam. Nos autem e contra et credimus in eam, et facimus ad reducendum illos ad eam. Et quia sic discesserunt ab obedientia veri papæ et ab unitate ecclesiæ, ideo licitum est persequi eos corporaliter usque ad mortem, nisi velint aliter reverti. In cujus figuram Dominus ipse jussit in textu legis suæ, Deut. XVII. 12, quod omnis qui nollet obedire imperio summi sacerdotis qui esset pro tempore suo interficeretur. Et propter hujusmodi schisma, in signum quod maxime odit illud Dominus, ipse sumpsit durissimam ultionem super tres familias Choræ, Datan, et Abyron, ut patet Num. XVI., ubi habetur quod fecit terram absorbere eos omnes insimul vivos in infernum cum omnibus hominibus et jumentis, domibus et catallis quæ pertinebant ad eos, et non ob aliud nisi quia ipsi dividebant unitatem populi Israelis, usurpantes sibi ducatum ejus et sacerdotium quod pertinuit ad Moysen et Aaron. Dicunt etiam quod illi qui[2] movent homines bellare contra Hispanos sunt extra caritatem, et obliti sunt illam partem orationis dominicæ, *Dimitte nobis debita nostra*, etc. Hic dico quod ipsimet non intelligunt quod allegant, quia Christus in illa petitione monet nos dimittere debita nostra, non sua vel aliena. Jam hæc injuria quam papa et dux vindicant in Hispanos non tam est injuria propria personarum suarum quam communis injuria Christi et totius ecclesiæ cujus unitatem ipsi dispergunt et divi-

---

[1] James, II. 17.

[2] *qui*] quam, MS.

dunt. Ideo debet magis vindicari quam tolerari ab eis, ut patet ex sententia Canonis XXIV. qu. 4, *Inter quærelas,* et capitulo sequenti. Et hoc probatur exemplo Petri et Pauli ibidem, qu. 3, capitulo *Pro membris* et capitulo *Quod Christus,*[1] quia ipsi vindicabant injurias Dei et ecclesiæ quandoque per mutilationem membrorum, ut cum Petrus amputavit auriculam Malchi, et Paulus excæcavit Elymam magum, quandoque vero per mortem corporum ; ut cum Petrus verbo oris sui occidit Ananiam et Saphiram, quia isti fecerunt injuriam Deo et proximo. Sed ipsi apostoli libenter tulerunt proprias injurias quæ fiebant suis personis tam in morte quam in aliis persecutionibus ante mortem. Et sic patet quod ista bella sunt licita.

Quantum vero ad indulgentias, dicunt isti quod indulgentiæ quas papa concedit pro expeditione hujus cruciatæ nullius sunt vigoris, quia non dantur gratis ut jubet Christus in evangelio, dicens, *Gratis accepistis, gratis date :*[2] sed dantur pro pecunia, et sic in eis committitur simonia, quia datur spirituale pro temporali. Hic dico, sicut dicit ille solemnis doctor Parisiensis, de Sacramentis, parte quarta, tractatu de ordine et potestate clavium,[3] quod tales indulgentiæ non dantur pro pecunia, licet obtinentur per pecuniam, sed dantur propter duo bona spiritualia ; unum est reductio Hispanorum ad unitatem ovilis dominici et veri pastoris ipsius a quo ipsi discesserunt, alterum est devotio fidelium Christianorum quam habent ad prædictam unitatem faciendam. Modo ab uno istorum ad alterum non venitur sine pecunia qua stipendientur homines bellici ad reducendum eosdem. Et ideo non datur hic indulgentia propter pecuniam, sed datur finaliter pro reformanda

---

[1] The references to the three Canons should be XXIII., qu. 4., XXIV., qu. 3., XXIII., qu. 4.

[2] Mat. x. 8.

[3] William of Auvergne (Alvernus), de Sacram. Ord. cap. 13. Opp. p. 520, E.

unitate ecclesiæ, quæ non potest reformari sine pecunia: et similiter datur in recompensam devotionis qua homo dat suam pecuniam ad hunc finem, sicut Christus dicit in evangelio Lucæ XI. 41, *Date eleemosynam et omnia munda sunt vobis.* Et Tobiæ IV. 10, *Eleemosyna ab omni peccato liberat et a morte.* Hic videtur dari plena remissio peccatorum pro eleemosyna, etiam ore et auctoritate ipsius Christi.

NOTE ON THE TWO JOHN WYCLIFS.

In August 1841 a letter in the Gentleman's Magazine,[1] which is understood to be from the pen of Mr. Courthope of the College of Arms, drew attention to the existence among the cotemporaries of Wyclif, of another secular priest of the name of John de Whyteclyve, or Whytcliff,[2] who was nominated by Archbishop Islep to the vicarage of Mayfield in July 1361,[3] exchanged that living in December 1380 for that of Horsted Kaynes,[4] and died rector of Horsted Kaynes and prebendary of Chichester, in the month of November 1383.[5]

As this name is, in mediæval spelling, undistinguishable from that of the reformer,[6] the question naturally

---

[1] Vol. xvi., N. S., p. 146.

[2] A slip of the pen in the Bokyngham Register, fol. 101, has created a third John Wyclif, rector of Lekehampstede. The mistake has been pointed out by Willis, History of Bucks, p. 209, and by Pratt, Appendices to Foxe, vol. iii. p. 812.

[3] Islep Register, fol. 287, b. The name is spelt Whyteclyve.

[4] Sudbury Register, fol. 134, a. The name is spelt Whiteclyve.

[5] This appears from the will of John Whytcliff in the Courtney Register, fol. 207. It was made Nov. 12, and proved Nov. 21, 1383.

[6] The Rev. Josiah Pratt, to whom, as editor of the Appendices to Foxe's Acts and Monuments in Seeley's series of English Church Historians, this note is largely indebted, has called in question the identity of the two names. He says: "It is "very remarkable that the vicar of "Mayfield's name in four different "registers" (the fourth is Reg. Wyttlesey, fol. 107, where he is called Whyteclyve) "is spelt with "the first syllable substantially the "same, *Whyte*, *White*, and *Whyt*, "suggesting the idea of his being a "native of one of the Whitcliffs, of "which there are several in York-"shire alone, so called from some "white rock in the locality, such as "the Scar of Whitcliff, a mile from

arose whether the vicar of Mayfield had ever been confounded with him, the more so as the notices which connect John Wyclif with Oxford have been, from their number and variety, rather perplexing to his biographers. It will be well to have them before us.

1. In June 1356, a John Wyklif was seneschal of the week at Merton College, which implies that he was a fellow of some standing.[1]

2. In 1361, as we have seen,[2] John Wyclif was master of Balliol.

3. The following entries[3] in the bursars' rolls of Queen's College prove the residence of John Wyclif in various years between 1363 and 1380.

" Richmond on the Swale. Whereas " the warden of Canterbury Hall " is always spelt with the first " syllable *Wy* or *Wi*." It is certainly curious, as an evidence of the uncertainty of such arguments, that Mr. Whitaker (Richmondshire, II. p. 41) has sought in this very Scar of Whitcliff the origin of the reformer's name. A more valid answer is, that the office of registrar being held for life (Spelman's Concilia, II. 596), the four entries, which only extend over twenty-two years, are very likely made by the same hand, or under the same superintendence, while the name of the warden of Canterbury Hall occurring not in the original part of the register, but in documents copied into it, would, so far as any attention was paid to the orthography, follow the spelling of the deed from which it was taken. Mr. Pratt, moreover, while looking at the purely historical evidence, admitted that Wyklif of Merton was, beyond all reasonable doubt, the same as the vicar of Mayfield, though, on perceiving the inconsistency, he subsequently withdrew the admission.—Seeley's Foxe, II. p. 942, III. p. 812. Should any reader feel a doubt as to the extent of variation admitted in the orthography of that day, he may care to see the not dissimilar name of a fellow of Queen's, as it appears on the rolls of eight different bursars, between the years 1353–1388, Wytfeld, Wytfild, Wittefeld, Wyttefelde, Watefeld, Vitefeld, Whitfeld, Witfeld, Whitefeld.

[1] Compotus R. Billingham, 30 Edw. III.

[2] Introduction, p. xiv.

[3] In 1854 I was allowed to examine the original rolls by the kindness of the present provost. It should be observed that the rolls do not contain by any means a complete statement of the college accounts. Probably the principal sums were paid on the audit days, or otherwise, in the presence of the society, and only the bye payments are entered by the bursars. An argument, therefore, from the absence of a name or a payment is worth nothing.

In the compotus of William de Wilton, extending from Oct. 8, 1363, to Oct. 19, 1364.

Custos domorum.—In clavis ix^{d}. Item calce xii^{d}, in feno iij^{d}. Item ad thacker iij^{s}. iiij^{d}. Item in stramine v^{s}. iiij^{d}. ob. Item duobus operariis circa cameram Wiclif per quatuor dies iij^{s}. Item eisdem per tres dies et dimidium ij^{s}. et vii^{d}.

In a receipt roll headed Ab xi. die mensis Julii, anno Domini M°CCC°LXV. usque. . . . .

Item de duobus annis de camera Wyclive xl^{s}.

In the compotus of Robert Blakedon, Henry Wytfeld, Nicholas Heford, and William Middelworth, from Sept. 30, 1374, to Sept. 29, 1375.

Custos domorum.—Item pro stramine ad cooperiendam latrinam Wyclyf ii^{s}. Item mulieri trahenti idem iiij^{d}. Idem de xv^{d}. solutis cooperienti latrinam Wyclif. Item de i^{d}. ob. pro nouschyn ad eundem. Item pro lateribus et clavis ad idem opus vi^{d}. Item de x^{d}. solutis uni tegulatori super latrinam Wyclif.

Pensiones. — Item pro camera Magistri Johannis Wiclif xx^{s}.

In the indentura de receptis from Aug. 2, 1380, to some date effaced, but later than the next feast of St. Agatha.

Pensiones.—Item pro pensione Wiclif xx^{s}.

The receipt rolls of the two following years, which would be of interest to us, are unfortunately lost.

4. On the 9th of December 1365, Archbishop Islep, in a deed dated from Mayfield, appoints John Wyclyve warden of his foundation of Canterbury Hall.[1] His object was to secure peace in his college, by assigning exclusively to secular priests a foundation which had

[1] Lewis, Life of Wyclif, p. 290. Vaughan, Life and Opinions, I. p. 406. The whole of the documents relating to Canterbury Hall (except Islep's statutes, which are printed in Wilkins' Conc., III. p. 52) are given in Seeley's Foxe, II. p. 922, some of them for the first time.

originally comprised a certain number of the regular clergy. It will be sufficient for our purpose to give the dates of what follows.

In April 1366 the archbishop died, and in July was succeeded by Simon Langham, before whom an appeal was lodged against Islep's nomination, as being contrary to his own statutes. Langham decided in favour of the appellants, and on the 30th of March 1367 nominated a new warden in Wyclyve's place.

Wyclyve then appealed to the pope, who referred the case to Adrian, cardinal of St. Marcellus. His judgment, confirming that of the archbishop, was given July 23, 1369, but it was not ratified and published until May 15, 1370. Even then, so strong was the feeling against the regulars that it seems to have been found impossible to enforce the sentence, and on the 8th of April 1372 a royal writ was issued for the purpose.

Of these various notices, those which relate to the mastership of Balliol can alone be given with perfect certainty to the reformer, and the connection which appears to have existed between Balliol and the Wyclif family[1] makes it natural to suppose that it was his original college. This, and the improbability, which is certainly great, of the fellows of Balliol electing a fellow of another college to their mastership, seem to assign the fellowship of Merton to Wyclif of Mayfield. It may be added that Archbishop Islep, who gave him his vicarage, had been a fellow of Merton, and so had William Reade, bishop of Chichester, who in all probability gave him his prebend.[2]

---

[1] See Introduction, p. xi., note 1.

[2] Reade was bishop from 1369 to 1385. The registers of Chichester Cathedral not being extant before 1396, the date of the collation to the prebend is unknown, so that it is impossible to speak with certainty. It should be mentioned that Leland (Collect. III. p. 55) quotes from a catalogue of fellows of Merton :

The evidence as to Queen's College, though not quite conclusive, points to the reformer. Leland[1] and his followers connect him with the college; and the name of Nicolas Hereford and John de Trevysa, two of his warmest supporters, occur among the fellows. Moreover, the reformer's residence at Queen's from October 1363 agrees with the date which other considerations have led us to assign to the controversy with Cuningham.[2] It would seem, too, on the opposite hypothesis, to require explanation why the vicar of Mayfield should have obtained so early a dispensation from the condition of residence imposed on him by the archbishop only two years before. But these are minor points.

That the warden of Canterbury Hall was the reformer is asserted by Wodeford, who in his Quæstiones, a course of theological lectures delivered, perhaps at the Grey Friars in London, of which he was a monk, in preparation for the feast of Corpus Christi, 1381,[3] and therefore during Wyclif's lifetime, writes as follows:—" Et hæc contra religiosos insania " generata est ex corruptione. Nam priusquam per

---

" Wyclif, doctor in theologia, nec " erat socius istius domus, nec " annum probationis habuit plenarie " in eodem." It seems, therefore, that before Leland's time a college antiquary had thought it necessary, in his zeal, to vindicate his foundation from the charge of having fostered the heretic.

[1] Scriptores Britannici, p. 378, ed. Hall.

[2] Introduction, p. xvii.

[3] The character and occasion of the work is gathered from its opening paragraph; its date from the continual reference to Wyclif's Confesson (p.115 of this volume), which appears to have been newly issued, and certainly not yet condemned at the time of the delivery of the lectures. Now the Confession was published May 10, and the feast of Corpus Christi fell on June 13, 1381. In the following year Wyclif's Conclusions were condemned eighteen days before Corpus Christi day. That Wodeford belonged to the Grey Friars in Newgate appears from a bull of Boniface IX. preserved in New College, on the fly leaf of MS. 156. As the council met at the neighbouring house of the Black Friars in Holborn, the condemnation of the Conclusions must have been immediately known to Wodeford.

" religiosos possessionatos et prælatos expulsus fuerat " de aula monachorum Cantuariæ, nihil contra posses- " sionatos attentavit quod esset alicujus ponderis; et " priusquam per religiosos mendicantes reprobatus fuit " publice de hæresibus de sacramento altaris, nihil " contra eos attentavit, sed posterius multipliciter eos " diffamavit; ita quod doctrinæ suæ malæ et infestæ " contra religiosos et possessionatos et mendicantes " generatæ fuerunt ex putrefactionibus et melan- " choliis."[1]

Again, a chronicle attributed to a cotemporary writer, and printed in the Archæologia, XXII. p. 253, asserts that " he was justly depryved by the archbishopp of " Canterburye from a certayne benefice that he unjustly " was incumbent upon, within the cytye of Oxforde." And this is supported by an anonymous chronicler quoted by Leland, who says, " Wiclif studuit in col- " legio Cantuar.: et indutus russeta veste longa nudis " pedibus incedebat."[2] Since Leland's time the story has been generally received as part of the reformer's biography.[3]

---

[1] Septuaginta duo quæstiones de Sacramento altaris (MS. Bodl. 703, Harl. 31, fol. 31), Qu. 50 (49), dub. 7.

[2] Collect. II. p. 371 (409).

[3] Doubts have, however, been occasionally expressed. Harpsfield writes as if the story had been called in question in his day, but points to the documents as conclusive.—Hist. Wicleffiana, p. 668. The following extract has been communicated by Mr. Courthope :—" Those that " assigned his being deprived of a " benefice in Oxford to be the occa- " sion of his first spreading his opi- " nions, and would attribute all to " resentment and revenge, speak " either rashly or maliciously, no " such provocation being so much as " mentioned by authors of the best " credit to occasion his preaching " against the corruptions of the " times; nor is it likely that he " would have so inveighed against " clergy-corruptness and pride if " they could have retorted on him " any such cause of his discontent; " or how can we but imagine that if " he had affected any such small " business as the headship of Can- " terbury College, the Duke of Lan- " caster (who was his great patron) " could have helped him to it."— Life and Reign of King Richard the Second. By a person of quality. 1681. p. 37.

To this original testimony the following arguments have recently been added :—

1. That the vicarage of Mayfield was given "cum onere residendi in ea," which would preclude his acceptance of preferment requiring residence elsewhere, without resigning his vicarage.

2. That in the Lambeth registers the vicar of Mayfield is uniformly styled dominus, while the warden of Canterbury Hall is styled magister; from which it is inferred that Wyclif of Mayfield never reached the degree of marter of arts.

3. That Middelworth and Selby, two of the fellows of Canterbury Hall, who were expelled with the warden, are afterwards found at Queen's College, in company with the reformer.[1]

It is not surprising that this evidence should have been considered strong; but it is, nevertheless, very difficult to admit the conclusion to which it leads.

I. The modern arguments in support of the original evidence are of very little importance.

The first may be disposed of at once by the remark that the patron, both of the vicarage and the hall, was the archbishop of Canterbury.

To the second it may be replied, that dominus was the ordinary style of a priest whenever there was no question of his degree.

The third argument assumes, what is far from certain, that the Middelworth and Selby of Queen's are the same with the fellows of Canterbury Hall,[2] and even granting the assumption proves but little. The colleges were the stronghold of the secular party; and of the six colleges then existing, Queen's was

---

[1] Appendices to Foxe, II. p. 943; III. p. 812.

[2] Middelworth, of Queen's, was already a fellow in 1369. His namesake is mentioned by the archdeacon of Oxford in 1370 as still concerned in the papal decision.

almost the only one from which, by one restriction or another, the expelled fellows were not excluded.[1]

II. Leland's chronicler only proves, what is admitted on all hands, that about a century after the reformer's death the story was in general circulation.

III. The chronicle, which in the Archæologia is ascribed to a cotemporary, appears to have been really written in the sixteenth century. In the only extant manuscript of it, which is in the Harleian collection,[2] we find the following entry at the head of the first leaf:—"Liber S. Albani, penned, as it semithe, by "John the prior of Robart's Bridge, after made abbot "of Boxlay in anno 1216." This memorandum, except possibly the date, is in the handwriting of the chronicler Stow. The date is, of course, a mistake, and we have no knowledge of the abbots of Boxley which enables us to correct it.[3] But the language of the fragment has been observed to bear a close resemblance to that of Fabyan's chronicle, which was printed in 1512.[4] Probably, therefore, the date should be 1516.

On reading the narrative, however, several passages are found which seem to imply that the writer was

---

[1] Merton, with the archbishop of Canterbury for visitor, would certainly not receive the expelled fellows. Exeter was exclusively confined to the diocese of Exeter, of which they were not natives; Balliol was, apparently, in the hands of a few north country families; University scarcely existed. There remain Oriel, of which we hear nothing, and Queen's.

[2] MS. 6217. The first leaf has strayed into MS. 247, f. 173; but the identity of the handwriting, and the joining in the middle of the sentence, leave no doubt that the two are parts of one whole. Is it possible that it is the same with the "Chronicon Monachi Albanensis "cujus est exordium 'Anno gratiæ "'millesimo,'" from which Foxe takes the story of Peter Pateshul? See Foxe, Acts and Monuments, under the year 1394.

[3] Hasted, History of Kent, Vol. II. p. 124, not reading as far as the next line, stated on the authority of this MS., that Robert was abbot of Boxley in 1216. The mistake has been copied into the new edition of Dugdale's Monasticon.

[4] See Mr. Amyot's Introduction, Archæologia, XXII. pp. 204–211.

living at the time of the events he relates, and one or two expressions are pointed out which appear to be translations from a Latin original. It has consequently been inferred that what we now possess is an English version of a lost Latin work of the fourteenth century.[1] If the structure of our chronicles had been better, or at least more generally studied, this conclusion would not have been so hastily drawn.

The practice of our chroniclers, almost from the earliest[2] to the latest, with scarcely an exception, is to confess no obligations, and pretend to no originality. They collect from various sources, preserve, as far as may be, the *ipsissima verba* of their authorities, and give their own words only where the information is their own, or where it is necessary to connect their fragmentary extracts. For example, in the first ten years of Richard the Second's reign alone, Walsingham's chronicle is a patchwork from at least eight different originals, expressing sometimes very opposite opinions; and the extent to which he has preserved their very words may readily be seen by comparing him with the Vita Ricardi Secundi,[3] which was one of his authorities. This is exactly what may be observed in the present fragment. The author has had before him one or perhaps two cotemporary authorities, which he has indolently interwoven with his narrative, with-

---

[1] This view is sanctioned by Bp. Lowth, Life of Wykeham, Preface, p. xxiii., 2d edition; by Mr. Amyot in the Archæologia; by Dr. Lingard, History of England, IV. p. 159, ed. 1837; and by Dr. Pauli, Geschichte von England, IV. s. 487, anm. 2.

[2] I say, *almost* from the earliest, for of those who wrote before the developement of scholasticism, the best are framed on the old Roman models, and are in truth historians rather than chroniclers. The transition from William of Malmesbury to Roger Wendover, is one phase of the great change that passed upon Europe in the 12th century. Few chapters of the history of the middle ages are more interesting or less known.

[3] Printed by Hearne, Oxford, 1729.

out changing one even of those expressions which most clearly reflect the image of passing events. The individuality of one of those writers is so marked, his style so exaggerated and rhetorical, his party feeling so warm, and the extracts from his narrative are so abruptly introduced, that it is possible, in many cases, to point out almost with certainty where his contributions begin and end.

Where, for instance, on p. 214, Sir Peter Delamare's speech is interrupted in the middle, and continued on p. 217, the passage thus inserted, from the words " When he had thus sayd " to " pardonynge the money," are from the pen of this cotemporary.

By the same hand, probably, is the narrative from the top of p. 221 to the words " for the same cause" on p. 225. At the bottom of p. 225 we read, " But " this rigor was dissolved by the untymely deathe of " Prynce Edwarde that folowed, for after this deathe " yt was lawfull for the duke to doo what he wolde, " as in the nexte page yt shall appear." It is not till p. 230, five quarto pages after, that we find " what " the duke dyd after the prince's death," the narrative having been again interrupted by the rhetorical cotemporary's account of the death of the Black Prince.

This kind of analysis might be carried through the whole fragment. A discrepancy of another kind is to be found in the character given of the king. On p. 240 we read, " The king, as he was a most godly " man," &c.; on p. 243, " O princely levitye, luste, and " wantones to be lamented of all England! O kynge " worthy to be called a servaunt of the basest condi- " tion," and so forth, for half a page.

Again, on p. 261, we are told that the king fell sick, " and, as ys supposed, not of any natural disease " that cometh unto oulde men, but of an accidental " sickness as ys sayed that afflicteth younge men, that " is, of an inordinate luste of the flesh," &c. On

p. 247, "The year of our Lorde 1377 [1376] the "kynge was at Chrystmas at Haveryng att Bouere, "where then for the great infyrmytyes of his body "in his veines he lay sicke, which yeare such abun-"dance of wyne was brought into Englande as had "not been seen in many yeares before." It needs no comment to prove that these two passages are not parts of the same narrative.[1]

Thus prepared, we come to the chapter on Wyclif. In order to be satisfied that the whole chapter is by one hand, it is of course necessary to read the whole: to be assured as to the value of its authority one sentence will suffice. "That he myght the more de-"lude the people's mynds, he adioyned hym selffe "unto the beggynge freires, approvynge there povertye "and extollynge there perfection, that he myght de-"ceave the vulgar sorte."

Thus the evidence which identifies the reformer with the warden of Canterbury Hall is reduced to the single testimony of Wodeford.

IV. To this cotemporary statement great weight must undoubtedly be allowed. On the other hand it must not be left out of view that Wodeford can scarcely have spoken from his own recollection. Of his other extant works the earliest was written in 1390; the latest was dedicated to Cardinal Giuliano Cesarini in 1433.[2] He must, consequently, have been a mere boy, when, sixty-one years before, the dispute

---

[1] We may form a very fair guess as to the source from which the cotemporary portions of the narrative, if all by one hand, are taken. The story given here, p. 245, as to the origin of John of Gaunt's hatred against Wykeham, is given by Wharton, Anglia Sacra, I. 318, in words which our chronicler seems to have translated, as being from the chronicle of a monk of Evesham. Also in 1376, the very year in which this narrative begins, the monastery of Evesham was attacked and plundered by the earl of Warwick, a partizan of the duke of Lancaster. Is it a monk of Evesham who is so violent against him?

[2] His De Religione. Wadding, Annales Minorum, IX. 129.

about Canterbury Hall was closed. His lectures, the whole of which were delivered within five weeks after the publication of the Confession which is their text, must have been written in extreme haste; and his statement, which he never afterwards repeats, was made at a moment of great controversial excitement, when any story to Wyclif's discredit would have been told and listened to without examination.

V. Against this statement we have to set the universal silence of all chroniclers before the year 1450. All of them mention Wyclif; some of them, as Walsingham, the author of the so-called fifth book of Knighton,[1] and Capgrave, with peculiar bitterness;

---

[1] It is of some importance to the history of this time to correct the error by which this fragment has been ascribed to Knighton, who is a dry and comparatively worthless commentator on Higden's Polychronicon. The writer of the fifth book is a partizan of the Duke of Lancaster, and, as such, very valuable, as with the exception of some Lancastrian fragments, which Walsingham unconsciously embodies, he is the only writer of that day on the less popular side. It is in these words that Knighton concludes his preface: "Insuper opus inceptum, "videlicet a conquestu regni An-"gliæ, in v. partes protelare curavi, "in quarum duabus primis XVII. "[rd. XVI.] capitulorum numerum "præcedentis libelli seriem et or-"dinem literarum de vocabuli mei "expressione sumptarum obser-"vando perorare curavi. Tertiam "vero partem et quartam, propter "prolixitatem sermonis et eventuum "inexplicabilem concursum et finis "incepti operis inexpectabilem visio-"nem, absque tali capitulorum ordine "transcurrendo annotare lacessitus "præoccupavi. Sicque totum laborem "præsentis operis in quinque partes "sive libellos distinctos protelando "orditus sum." It will be seen, I think, on a careful reading of this sentence, that *quinque* has been substituted for *quatuor* by some one who was perplexed by finding five books, but who has fortunately not seen that it was necessary to recast the whole sentence in order to make the *quinque* suit. It was evidently Knighton's intention to make the fourth book contain the events of his own lifetime, as I have no doubt it does. And if we examine the chronicle, we shall see that each of the first two books contains sixteen chapters, the first letters of which form the acrostic HENRICVS CNJTTHON, HENRICVS CNITHONN, while the third book is only partially divided into chapters, the fourth not at all.

The writer of the fifth book differs strikingly from Knighton in

none of them mention Canterbury Hall. The controversial writers of the day are equally silent, and that though passages can be pointed out where, if they had known and believed the story, they must apparently have mentioned it; such, for instance, as the opening paragraph of our author in this volume, and still more those chapters of Walden in which he traces the bias of Wyclif towards reform to his disappointment at not obtaining the bishopric of Worcester.[1] This is the more remarkable because Walden speaks of himself as a disciple of Wodeford,[2] and he cannot, therefore, have failed to know of the story. That he disbelieved it is the almost irresistible inference. It may be added that of all the stories which have come down to us unfavourable to Wyclif or his immediate disciples, this alone, I believe, is neither told nor alluded to in the three folio volumes of Walden.

---

his whole tone of speaking of church matters, and his style is more flowing and modern. One peculiarity of it is his love for rhyming clauses. For example, when speaking of Wyclif having translated the Bible, "in linguam Anglicam non angeli-"cam," he says that thus

—— "gemma clericorum
"Vertitur in ludum laicorum,
"Ut laicis sit commune æternum,
"Quod ante fuit clericis et ecclesiæ doctoribus talentum supernum."

From col. 2630 it appears probable that he was, like Knighton, a canon of St. Mary's, Leicester, and the well-known connection of the Dukes of Lancaster with that monastery explains both the writer's partialities and his copious collection of documents. From the expression "XVI. die mensis Augusti *oriente*" (col. 2736), it might be inferred, were the text less corrupt, that he was a foreigner. (See Sir H. Nicolas's Chronology, p. 34, note). At all events, he bears no affection to the English language.

It will thus be seen that the affair of Canterbury Hall does not come within the strict limit of his Chronicle; but, on the other hand, he is so sorely perplexed between his love for John of Gaunt and his hatred for Wyclif, that he would have been almost sure, had he known it, to have alluded to a story which told against him without implicating his patron.

[1] Doctrinale, II. cap. 60; IV. cap. 33.

[2] "Pater meus et magister devo-"tus." De Sacram., cap. 50.

VI. The following is from one of the reformer's theological lectures :—

"Homo potest facere nedum bonum de genere, "sed bene moraliter, et tamen cum hoc et in hoc "peccare venialiter, ut ista pars habet dicere in "familiari exemplo. Nam dominus Symon Hyslep, "archiepiscopus Cantuarensis, fundavit unum collegium "in Oxonia plus pia intentione, ut evidentius creditur, "quam de fundatione cujuscunque abbatiæ in Anglia, "et ordinavit quod in ea sub forma laudabili studeant "ad utilitatem ecclesiæ puri clerici seculares; quod "et factum est. Et tum, ipso mortuo, simoniace cum "commentis mendacii eversum est tam pii patroni "propositum, et illis expulsis pauci[1] alii, non egentes, "sed divitiis affluentes, contra decretum captum "ex dictis B. Hieronymi, XII. qu. 2, 'Gloria episcopi "'est pauperum opibus providere; ignominia sacerdotis "'est propriis studere divitiis.' Et cum prætextum [rd. "prætextu] illius facti sophistici, 'Episcopus et suum "'capitulum sunt una persona, a qua non licet alienare "'bona illius ecclesiæ,' ista persona vindicat bona illius "collegii proprietarie possidere. Unde consulendum "videtur domino Wyntoniensi[2] ut caveat hanc cautelam. "Credo autem quod dictus Symon peccavit fundando "dictum collegium, sed non tantum quantum Anti-"symon qui ipsum dissolverat."[3]

In this last sentence Archbishop Islep is spoken of as having infringed that principle of the unlawfulness of perpetual eleemosynary endowments[4] which formed

---

[1] *pauci* is an error: promoti or some equivalent participle is required.

[2] William of Wykeham, bishop of Winchester, who was then engaged in founding the two St. Mary Winton Colleges.

[3] De Ecclesia, cap. 15. MS. Denis, CCCCV., f. 180, v°.

[4] It is not impossible that scruples on this point may have led to his resignation of the Balliol mastership. While he disapproved of the perpetual endowment of benefices, he placed these on a different footing from eleemosynary foundations. His cotemporaries saw no inconsistency between his principles and his tenure of a living.

a part of Wyclif's theory of dominion. That theory was promulgated by the reformer in Oxford only a few months after the disputed nomination to the wardenship, and it was hinted at, probably two or three years before, in his public discussions with Cuningham. Who can suppose that the promulgator was himself the warden?

VII. One more presumption is derived from a leave of absence obtained by the reformer, April 13, 1368, for two years, from his living of Fylingham. "insis- "tendo literarum studio in universitate Oxoniensi."[1]

This expression seems scarcely suitable to the circumstances of a head of a house. Moreover, while extensions of leave of absence are frequently noted as such, this is worded as if it were a new licence. But Wyclif's residence on his living does not seem compatible, at least at such a time, with his being warden of Canterbury Hall. The value of this evidence is, however, seriously diminished by the carelessness of the old registers.

VIII. A far more cogent argument is the following. The reformer was a doctor of divinity, at the very latest, in 1366, and before that was a bachelor of divinity for some time.[2] In December 1365 the warden of Canterbury Hall in his deed of appointment is styled master of arts; and in the statement of his cause before the papal court, which must be dated 1368 or 1369, he is spoken of as a bachelor of divinity; that is to say, at a time when the reformer was a doctor, of at the least two, and probably of five or six years' standing.

IX. But while this evidence seems to preclude the possibility of the warden having been the reformer, there is a direct probability that he was the vicar of Mayfield.

---

[1] Bokyngham Register, fol. 56.

[2] See Introduction, p. xvii.

For the deed appointing John Wyclyve to be warden is dated from Mayfield, the very place of which the vicar was John Whyteclyve (let us have the difference of orthography before us); it is the deed of Islep, who had himself appointed Whyteclyve to the vicarage; and it speaks of the nominee in terms which imply personal acquaintance.

X. There remains yet one witness who, though living long after the time, is too remarkable to be passed by. Archbishop Parker says that Islep intended to give to his hall the patronage of Mayfield.[1] This, if true, is of course conclusive as to the identity of the vicar and the warden.

Now Parker, who possessed, as both archbishop and antiquarian, opportunities of information which have fallen to few, wrote with Stephen Birchington's lives of the archbishops of Canterbury before him; and Birchington says that Islep intended to give to his hall, not Mayfield, but Ivechirche.[2] This Parker corrects. Either therefore he possessed authority which he considered better than Birchington's, or Mayfield was a simple oversight. If the latter, what were the chances against his inserting the one name which had, unknown to him, a remarkable historical significance?[3]

Such is the evidence on which I venture to reject the current account which has identified the reformer with the warden of Canterbury Hall.

---

[1] Parker, Antiquitates Britannicæ, p. 248.

[2] Wharton, Anglia Sacra, I. p. 46.

[3] Parker's evidence gains materially in value by the consideration of a principle which is very generally applicable to the comparison of earlier and later testimony. Facts which are not of general interest, if preserved at all, will have passed, perhaps, but through one or two hands, while the public history of the day will have passed through eight or ten. A chronicler of the fourteenth or fifteenth century will sometimes preserve a genuine detail even of Anglo-Saxon history, while the general narrative is a worthless compilation. How few people would care to know what were Islep's intentions as to the endowment of his hall.

LIST OF BOOKS PRINTED AS WORKS OF WYCLIF.

JOHANNIS WICLEVI TRIALOGUS. 4to. 1525. Supposed to have been printed at Basle. Of the very few existing copies, four are accumulated in the Imperial Library at Vienna.

THE SAME. 4to. Frankfort, 1753. An inaccurate reprint; even this is very scarce. To the only copy I have seen is appended D. Johannes (*sic*) Wiclefii wahrhafte und gegründete Nachrichten von seinen Leben, Lehrsätzen, und Schriften, von Ludwig Philipp Wirth. Bayreuth und Hof, 1754. This life seemed a fair compilation, chiefly from Bale and Lewis.

THE GENERAL PROLOGUE TO THE BIBLE. Printed, under the title of The Dore of Holy Scripture, by John Gowgle, 1536.

This is the work of Purvey.

THE TRUE COPYE of a Prolog wrytten about two C. yeres paste by John Wycklife (as maye justly be gathered bi that, that John Bale hath written of him in his boke entitled the Summarie of famous Writers of the Ile of Great Briten), the original whereof is founde written in an olde English Bible bitwixt the Olde Testament and the Newe. Which Bible remaynith now in ye Kyng hys Maiestie's chamber. Robert Crowley, 1550.

The same work.

WYCKLYFFE'S WYCKET, which he made in Kyng Rychard's days the Second.

Imprynted at Noremburch, M.D.XLVI.

A reprint issued from the Oxford University press, in 1828, under the superintendence of the Rev. Thomas P. Pantin.

Wicklieffe's Wicket, faythfully overseene and corrected after the originall and first copie. 8vo, without place or date.

Wicklieffe's Wicket, or a learned and godly Treatise of the Sacrament; set forth according to an ancient printed copie by Henry Jackson. 4to. Oxford, 1612.

Two Short Treatises against the Orders of the Beggyng Friars. Compiled by that famous Doctour of the Church, and Preacher of God's Word, John Wicliffe, some time Fellow of Merton, and Master of Balliol Coll. in Oxford, and afterwards Parson of Lutterworth, in Lecestershire. [Edited by Thomas James, D.D., First Librarian of the Bodleian.] 4to. Oxford, 1608.

New Testament, translated out of the Latin Vulgat by John Wiclif, about 1378. Edited by John Lewis, M.A., Minister of Margate. Fol. London, 1731.

The later Lollard version, erroneously supposed by Lewis to be the earlier.

New Testament translated from the Latin, in the year 1380, by John Wiclif, D.D. To which are prefixed Memoirs of the Life, Opinions, and Writings of Dr. Wiclif, and an Historical Account of the Saxon and English Versions of the Scriptures, previous to the opening of the fifteenth century. 4to. London, 1810.

The text is a reprint of Lewis's edition, but the introduction contains the best catalogue yet given of Wyclif's works. The life is of no value.

New Testament. The same version. In Bagster's Hexapla. London, 1841.

The Song of Solomon. The earlier version. Printed by Dr. Adam Clarke in his Commentary on the Bible. 4to. London, 1810–1825.

New Testament. The earlier version. By Lea Wilson. 4to. London, 1848.

The Wycliffite Versions of the Holy Bible. Edited by the Rev. Josiah Forshall and Sir Frederic Madden. 4 vols. impl. 4to. Oxford, 1850.

The Last Age of the Church. Now first printed by J. H. Todd, D.D. Dublin, 1841.

Not genuine. See above, p. xiii., note.

THREE TREATISES BY JOHN WYCKLYFFE, D.D.

I. Of the Church and her Members.

II. Of the Apostacy of the Church.

III. Of Antichrist and his Meynee.

Now first printed by J. H. Todd, D.D. Dublin, 1851.

These short tracts must not be confounded with the large Latin works which bear the same titles.

A POSTIL ON THE ANNUNCIATION. At p. 91 of Biblical Versions of Divine Hymns, by Wilmot Marsh. 8vo. London, 1845.

At p. 221 of the same volume is reprinted the Last Age of the Church.

PRINTED WORKS RELATING CHIEFLY TO WYCLIF.

WALDEN, Thomas de, Opera. Best edition, 3 vols. folio. Venice, 1757. Other editions are enumerated above, p. lxxii.

WODEFORD, Willelmus. Contra Trialogum Wiclevi.

In the Fasciculus of Orthuinus Gratius, vol. I. p. 191, ed. Brown.

HARPSFIELD, Nicolas. Historia Wicleffiana, appended to his Historia Ecclesiastica. Folio. Douay, 1622.

JAMES, THOMAS, D.D. An Apology for John Wickliffe, shewing his Conformitie with the now Church of England; with Answers to such Slanderous Objections as haue beene lately vrged against him by Father Parsons, the Apologists, and others. Collected chiefly ovt of diuerse works of his in written hand, by God's especiall providence remaining in the Publike Library at Oxford, of the Honorable foundation of Sr Thomas Bodley, Knight. By Thomas James, Keeper of the same. Oxford, 1608. 4to. pp. vi. 80.

Dr. James was well acquainted with the MSS. of Wyclif in the collection under his charge; but his manuscript note books, now in the Bodleian Library, are more valuable than his printed work. A very short life of Wyclif is appended to the book.

LEWIS, John, M.A., Minister of Margate.

The history of the life and sufferings of Dr. John Wiclif, together with a collection of papers relating to the same history. 8vo. London, 1720.

This book was reprinted at Oxford, 1820, with some of Mr. Lewis's own corrections. The edition is not, however, at all creditable to the University press. There was more than one intermediate edition. As a literary performance Lewis's book is very poor, but it shows considerable knowledge of the reformer's English works, and has a very good collection of documents in the Appendix. It is no light praise to say that this, the first professed Life of Wyclif, remains still the best.

GILPIN, William, M.A.

Lives of John Wiclif and of the most eminent of his disciples, Lord Cobham, John Huss, Jerome of Prague, and Zisca. Second edition. 8vo. London, 1766.

A pleasant, careless sketch, from Lewis's materials.

VAUGHAN, Robert, D.D. Life and opinions of John de Wycliffe, D.D., illustrated principally from his unpublished manuscripts. 2 vols. 8vo. London, 1828, Second edition, 1831.

Tracts and Treatises of Wycliffe. 8vo. London, 1835.

John de Wycliffe, a Monograph. Square 8vo. London, 1853.

LE BAS, Charles Webb, M.A.

Life of Wyclif, being the first number of the Theological Library. sm. 8vo. London, 1832.

RUEVER GRONEMAN.

Diatribe in Joh. Wicliffi, reformationis prodromi, vitam, ingenium, scripta. 8vo. Trajecti ad Rhenum, 1837.

RELIGIOUS TRACT SOCIETY.

Life and Times of John de Wycliffe. London, 1851.

JAEGER, Oscar.

John Wycliffe und seine Bedeutung für die Reformatoren. Halle, 1854.

BÖHRINGER, Friedrich.

Die Vorreformatoren. Erste Hälfte: Johannes von Wykliffe. Zürich, 1856.

WINKELMANN, J. C. A.

Gerson, Wiclefus, Hussus, inter se et cum reformatoribus comparati. 4to. Gottingæ, 1857.

Jeep, A.

Gerson, Wiclefus, Hussus, inter se et cum reformatoribus comparati. 4to. Gottingæ, 1857.

Cowell, Herbert.

The character and place of Wickliffe as a reformer. 8vo. Oxford, 1857.

These last three are prize essays.

Besides these independent works, especial attention is due to the article *Wiclevus* in Tanner's Bibliotheca; to a number of papers by Dr. Todd and Mr. Pantin, in the seventh and following volumes of the British Magazine, and to the following articles in Niedner's Zeitschrift für historische Theologie. By Dr. E. A. Lewald; Die Theologische Doctrin Johann Wycliffe's, A.D. 1846, s. 171, 503; A.D. 1847, s. 597. By Dr. V. Leckler; Wiclif und die Lollarden, A.D. 1853, s. 416; A.D. 1854, s. 167.

Dr. Lewald's articles contain the best summary we have of Wyclif's theology.

A GLOSSARY.

LATIN WORDS.

A.

Accidens. An accident, in the logical sense. *passim.*

Aliquitas. The essence of a thing: equivalent to quidditas. 105.

Alleotheta. A figure of speech, known to the writer from Balbus, Catholicon, part IV., who thus describes it: "Alleotheta est "impropriietas constructionis ex "eo quod dictiones in ea positæ "construuntur in diversitate ac-"cidentium, ut Ego Sortes [So-"crates] lego; vel recipiunt "aliam constructibilitatem quam "habent a natura, ut Sortes "[Socrates] est albus pedem. Et "dicitur ab *allon*, quod est alie-"num, et *thesis*, quod est positio, "vel *theta*." . . . "Species "alleothetæ secundum Priscia-"num sunt quinque; scilicet, "prolepsis, [syllepsis], zeugma, "synthesis, et antiptosis." 9.

Altrinsecus. On every side. The word is classical in the sense of On the other side, as Plaut. Merc. 5, 4, 16: "Perge; ego "assistam jam hinc altrinsecus." It is next used in the sense of On both sides, as Lactant. De Opific. Dei, 8: "Aurium dupli-"citas incredibile est, quantam "pulchritudinem præ se ferat, "quod tum pars utraque simili-"tudine ornata est, tum ut veni-"entes altrinsecus voces faci-"lius colligantur." Du Cange gives the sense undiquaque, undique; his examples are not satisfactory, but this is plainly the sense in the passage before us. 270.

Ambisiata. An embassy. The form of the word is not among the many given by Du Cange. 365.

Auctentico. To declare authentic. See *Auctenticus.*

AUCTENTICUS. Authentic. The form shows that the word was considered to be derived from auctor, instead of the true root αὐθεντικός. This brings it into closer connection with auctorizatio, etc. *passim.*

AZYMUS. ἄζυμος. Unleavened. 332.

B.

BACCALARIUS. A bachelor, in the academical sense. For the derivation, see Du Cange, s. v. 237, etc.

BRIGA. A quarrel. 305.

BUSSELLUS. A measure of wine. Connected with butta, buza, boutella, etc. See Du Cange, *Boucellus.* This seems to me more satisfactory than to consider it the same with Buccella (from bucca), a morsel of bread. 366.

C.

CAMPANILE. A bell turret, or tower. From Campana. 86.

COMITIVA. A society, or company. From Comes. First found as an adjective; comitiva dignitas, the dignity of a count. Walsingham, p. 181, uses it of the freebooting companies of the fourteenth century, and the word bears this sense in modern Italian. Hence, also, the modern *Committee.* 274.

COPIA. A copy. "Vocem ita "effictam a recentioribus censet "Reinhartus Robigius, lib. 10, "cap. 15, quod instrumentis "multiplicatis inde eorum *copia* "emergat. Vide Oct. Ferrarii "Orig. Ital."—Du Cange. 350.

D.

DELICATUS. Fine, used of gold or other material. "Item duo paria "linteaminum magnorum deli-"catorum de tela Rhemensi, ad "parandum lectos dominarum "in earum relevatione."—Arest. Parl. Paris. quoted by Du Cange.

DETERMINO. To maintain a thesis, as in the schools of an university. 296, etc.

DEOBLIGATIO. Release, acquittal. 182.

DISTRACTIO. Tearing asunder, as part of a traitor's sentence. The word is unknown to Du Cange, but he translates *detractare* by *tirer à quatre chevaux*, quoting Fleta, lib. I. cap. 37, § 2, 4. "Apostatæ, sortilegii, et hujus-"modi detractari debent et com-"buri. . . . Traditores autem "qui dominum dominamve in-"terfecerint, vel qui cum uxori-"bus dominorum suorum vel "filiabus, vel nutricibus domi-"norum concubuerint, . . . "detractentur et suspendentur, "et si mulieres fuerint, concre-"mantur." To this passage may be added Rot. Parl. III. p. 511, b,

where a man is spoken of as "ad detrahendum et suspendendum adjudicatus," for high treason. Yet, where English antiquity is concerned, Du Cange's high authority is not conclusive, and I venture to ask for some more decisive evidence as to the existence of such a punishment in England for either high or petty treason. In the meantime I observe that Walsingham (p. 95) speaks of Balle's punishment, to which our text refers, as *tractio*, that is, being dragged to the place of execution; and that *de* and *dis* are often exchanged in manuscripts. May it not be that our reading should be *detractio*, and dragging to execution the meaning of all the passages? 273.

E.

EPHIUSION. ἐπιούσιον. From the Lord's Prayer. 190.

ESSE. Being, existence, as a substantive.

"Esse intelligibile," conceptional existence. 464.

"Esse existere," actual existence. *ibid.*

F.

FORENSIS. A foreigner. 263.

G.

GUERRA. War. 86.

GYEZITA. A follower of Gyezi or Gehazi; one guilty of simony. See Canon quoted on p. 375. 369.

I.

INCIPIO. To proceed to the degree of master or doctor. The degree was considered as only inchoate until the following Act: hence the term. 296.

J.

JOCALE. A jewel. 366.

JUSTIFICATIO. The doing justice upon; execution. 273.

L.

LIBERATA. Livery. From Liberare, to give. 361.

LIMBUS. Limbo, the place of the spirits of those who died before our Lord's death, or of infants who die unbaptized. "Limbus ponitur pro quadam parte inferni, quatuor enim sunt loca inferni, scilicet Infernus damnatorum, Limbus puerorum, Purgatorium, et Limbus patrum." Joh. de Janua, Catholicon, *Limbus*, quoted by Du Cange. 94.

M.

MAJOR. *a.* The mayor of a borough. 299.
b. The major premiss of an argument. 32, etc.

MANTELLUM. A cloak. 368.

MEDIUM. An argument. 9, 50, etc.

MILLENARIUM. A period of a thousand years. 114.

MODERNUS. Of the present day. Formed from modo, as hodiernus from hodie. It is not used in so wide a sense as our word modern. 101, 135.

MULTOTIES. Many times. 296.

N.

NOTORIUS. A notary. 348, 356.

O.

ORDINARIUS. An ordinary; a local judge in certain ecclesiastical matters. The chancellor was the ordinary of the university. 114.

P.

PASTA. Any unwrought material. Used technically of gold ingots. Du Cange, Pasta, 4. 368.

POSTILLATOR. A writer of postils, or running comments on Holy Scripture or the Fathers. 48.

PRÆSCITUS. Foreknown, foredoomed to damnation. 116, etc.

PROCESSUS. The main drift or aim of a writer. "Tu ergo illum "habere studeas in negotio memorato processum, ut Regi "Regum . . . . laus fœcunda pro- "veniat."—Bull of Honorius IV., Rymer II. p. 340. 213.

Q.

QUATERNUM. A folded sheet. Hence the French *cahier.* 296.

QUIDDITAS. Essence. "Ipsa rei "essentia nude accepta sine "omni respectu."—Goclenius, Lexicon Philosophicum, s. v. 162, etc.

R.

RATO. A rat. 108.

REDUPLICATIVE. By way of reduplication. "Reduplicatio est "quædam conditio posita in pro- "positione reddens rationem "qua prædictum attribuitur sub- "jecto, ut Qua, καθ' ὅ, Quatenus." —Goclenius, s. v. Our text explains its own meaning. 230.

S.

SEPTIPEDALITAS. The being seven feet long. In illustration of the meaning in our text, a friend refers me to Bonaventura, Meditationes Vitæ Christi, cap. 82, sub fine (Opp. VI. p. 408, A.):

"De hoc monumento dicit Beda "quod fuit domus rotunda . . . "introitum habens ab oriente, in "parte vero aquilonari locus "Dominici corporis de eadem "petra factus est, septem pedes "habens longitudinis." 120. Compare also 117.

T.

TABELLIO. A notary. In our text the word is used as synonymous with notorius, as appears from p. 356. Elsewhere, at least in French documents, a distinction is drawn between the two. See Du Cange, *Tabellio*. 350.

TÆNA. A fillet, a head-band. In classical Latin tænia, in Greek *ταινία*. Our form is very probably only a transcriber's error. 352.

TELETA. A mystic rite. *τελετή*. 166.

TENELLUS. A banqueting hall. 354.

U.

USUS. An Use. A term applied to the Liturgy established by custom in any particular locality. 128, 227, 390.

V.

VERMIO. An unknown word, the reading of our manuscript on p. 365. If genuine, it must apparently mean a red cloth, but there need be little hesitation in accepting Bishop Wilkins' conjecture of *scrinio*.

VIATOR. A pilgrim, a Christian. 105.

Z.

ZIZANIA, Æ. Tares, Zizain. A more rare form for Zizania, orum, n. pl.

ENGLISH WORDS.

LEEVE. Believe. "Thei shulen not leue me, ne here my voyce," Exod. iv. 1, in the earlier Wycliffite version. 442.

NOUSCHYN. Fastening for a door. The Anglo-Saxon nosle, nostle, is explained by Bosworth, "A point "to tie with, a leather strap, string, "latchet." In mediæval Latin, nochia, nusca, nosca; in old German, nuischel; in Icelandic, nist; are all rendered by fibula. See Du Cange, Scherzii Glossarium, Bosworth's Anglo-Saxon Dictionary. 515.

The work quoted in this Glossary as Du Cange is the Glossarium Mediæ et Infimæ Latinitatis. Paris, 1840–1850. 7 *vols. 4to.*

INDEX.

INDEX.

A.

B.

C.

D.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

Y.

Z.

LONDON:
Printed by George E. Eyre and William Spottiswoode,
Printers to the Queen's most Excellent Majesty.
For Her Majesty's Stationery Office.